

NORGES OFFICIELLE STATISTIK,

UDGIVEN I AARET 1868.

C. No. 4.

BERETNING

OM

SUNDHEDSTILSTANDEN OG MEDICINALFORHOLDENE

I NORGE

I AARET 1866.

UDGIVEN AF

DEPARTEMENTET FOR DET INDRE.

(UN RESUMÉ SE TROUVE PAGE IV).

C. No. 4.

B E R E T N I N G

OM

SUNDHEDSTILSTANDEN OG MEDICINALFORHOLDENE

I N O R G E

I

1866.

UDGIVEN AF

DEPARTEMENTET FOR DET INDRE.

CHRISTIANIA.

TRYKT I DET STEENSKE BOGTRYKKERI.

1868—69.

I n d h o l d.

	Pag.
A. Almindelig Oversigt over Sundhedstilstanden og Medicinalforholdene i hele Riget i Aaret 1866. (Rapport général sur l'état sanitaire et médical en Norvège pendant l'année 1866)	V—XXII.
B. Beretninger for de enkelte civile Overøvrighedsdistrikter. (Rapports spéciaux pour les différentes préfectures)	1—166.
I. Christiania By	1.
II. Akershus Amt	14.
III. Smaalenenes Amt	21.
IV. Buskeruds Amt	29.
V. Jarlsberg og Laurvigs Amt	38.
VI. Hedemarkens Amt	45.
VII. Christians Amt	54.
VIII. Bratsbergs Amt	63.
IX. Nedenæs Amt	72.
X. Lister og Mandals Amt	80.
XI. Stavangers Amt	87.
XII. Søndre Bergenhus Amt	95.
XIII. Bergens By	102.
XIV. Nordre Bergenhus Amt	107.
XV. Romsdals Amt	114.
XVI. Søndre Trondhjems Amt	125.
XVII. Nordre Trondhjems Amt	134.
XVIII. Nordlands Amt	141.
XIX. Tromsø Amt	150.
XX. Finmarkens Amt	156.
C. Oversigt over Husdyrenes vigtigste Sygdomme m. v. i 1866. (Compte rendu des maladies principales des animaux domestiques &c. pendant l'année 1866)	167.
D. Bilag	175—197.
I. Medicinsk Statistik for Kongsberg i Aarene 1847—1866 af Exam. med. T. T. Bryn	175.
II. Sundhedsforskrifter for Kjøbstaden Christiansand, approberede ved kongelig Resolution af 4de April 1866	189.
III. Om Nervefeber epidemier i Flekkefjords Lægedistrikt, af Distriktslæge Krafts Medicinalberetning for 1866	191.
IV. Bemærkninger om nogle i Finnø Lægedistrikt iagttagne Tilfælde af Meningitis cerebro-spinalis, af Distriktslæge Lossius's Medicinalberetning for 1866	192.
V. Bemærkninger om Storsildfisket etc., af Distriktslægen i Alstahoug, K. Hansens Medicinalberetning for 1866	194.
VI. Beretning fra Tandlæge Moe i Arendal for 1866	196.
E. Tabeller.	
I. Fortegnelse over de i Norges almindelige Sygehuse behandlede Syge i 1866. (Tableau des malades traités dans les hôpitaux ordinaires de Norvège en 1866).	
II. Fortegnelse over de i Norges Sindssygeasyler behandlede Syge i 1866. (Tableau des malades traités dans les hospices d'aliénés de Norvège en 1866).	
III. Fortegnelse over de af Læger (og fra Sygehusene) anmeldte Dødsårsager i 1866. (Tableau des causes de mort fournies par les médecins).	

Pendant l'année 1866 l'état sanitaire était, en général, assez bon, bien qu'il-y-en a eu des différences assez notables dans les diverses parties du Royaume: dans le diocèse de Bergen et, à quelques exceptions près, dans celui de Christiania, l'état sanitaire a été le plus favorable; il s'est montré le moins satisfaisant dans le diocèse de Hamar et dans une partie du diocèse de Tromsø, la préfecture de Finmarken. Parmi les maladies prédominantes de l'année il faut citer, au premier plan, la fièvre typhoïde, qui a sévi surtout dans la première moitié de l'année; la fréquence en a été plus grande et la mortalité plus considérable que pour l'année précédente; les pneumonies et les affections catarrhales ont été plus nombreuses que d'habitude et entrent, dans une proportion assez considérable, dans les relevés statistiques des maladies régnantes et de la mortalité de l'année; la scarlatine a continué à régner en épidémie comme dans les trois années précédentes, mais elle s'est contenue, cette année, dans des limites plus restreintes; la variole a gagné du terrain dans quelques localités plus ou moins étendues des diocèses de Christiania, de Hamar et de Tromsø mais n'a pas, en général, surpassé le niveau de l'année précédente; la diphthérie a continué à diminuer considérablement de gravité et de fréquence; la coqueluche, enfin, s'est répandue en peu plus que dans l'année précédente. Dans les mois d'Aôut et de Septembre le choléra asiatique fut importé à Christiania et à quelques contrées méridionales du pays, surtout sur le littoral, mais ces cas sont restés, pour la plupart, isolés, et la maladie n'a pas gagné du terrain dans le pays.

En 1866 le nombre des morts a été un peu plus fort que dans l'année précédente; la mortalité, calculée d'après la population présumée de la fin de l'année, soit 1 727 273 individus, a été de 16,7₉ sur 1 000 (non compris les morts-nés; ceux-ci compris, la mortalité a été de 18,1₄ sur 1000). Les nombres correspondants de l'année précédente étaient de 17,4 et de 18,8. Le nombre des décès a été de 28 993, celui des morts-nés de 1 973. Le nombre des naissances a dépassé celui des décès de 25 517. Parmi les 9 343 décès, dont les médecins ont indiqué la cause, les maladies suivantes ont provoqué le plus grand nombre: la phthisie et les tubercules pulmonaires 1 337, la pneumonie 802, la fièvre typhoïde 700, la méningite cérébrale 474, la scarlatine 473, la décrépitude 465, la diphthérie et le croup 373, l'hydro-pisie et la maladie de Bright 327, les maladies cancéreuses 314, la coqueluche 264, la bronchite aiguë 260, l'apoplexie cérébrale 224, la cholérine et la diarrhée 223, les convulsions 209, la spédalskhed 199. Par suite d'accidents malheureux ont encore péri 1 058, dont la plupart se sont noyés.

Le nombre des hôpitaux était de 48; dans les 37 hôpitaux ordinaires il a été traité 8 648 malades, parmi lesquels la mortalité a été 1 sur 12,4₃. Dans 9 hospices d'aliénés il a été traité 1 038 individus.

L'administration médicale du pays se trouvait divisée en 128 districts civils. — Le nombre total des médecins autorisés était de 366. — La vaccination a été pratiquée sur 52 134 individus, soit par les médecins, soit par des aides-vaccinateurs, dont le nombre était de 633. Il y avait 537 sages-femmes examinées.

Le nombre des pharmacies était de 60.

A. Almindelig Oversigt

over Sundhedstilstanden og Medicinalforholdene i Riget for Aaret 1866.

Sundhedstilstanden var i det Hele god. Sygeligheden var mindst i Bergens Stift, dernæst i Christiania Stift; i Christiania By og i Smaalenenes Amt var Sundhedstilstanden dog mindre god end i det foregaaende Aar. Den største Sygelighed synes at have hersket i Hamars Stift, dernæst i den nordostlige Del af Tromsø Stift (i Finmarkens Amt). Sygeligheden var i det Hele noget større i første Halvaar; af Aarets vigtigste epidemiske Sygdomme optraadte Skarlagenfeber, der forekom sjeldnere end i det foregaaende Aar, omtrent med lige Hyppighed i begge Halvaar, ligesom diphtheriske Sygdomme, der i heromhandlede Aar vare mindre hyppige end i noget af de foregaaende 6 Aar; forholdsvis stærkest i første Halvaar herskede: Nervefeber, der optraadte med noget større Hyppighed og Dødelighed end i det foregaaende Aar, Børnekopper, der forekom i flere, mere eller mindre udbredte Epidemier i Christianias, Hamars og endel af Tromsø Stift, Lungebetændelse, Kighoste samt catarrhalske Tilfælde, de sidste hyppigere end almindelig og mest udbredte i Aarets 3 første og 3 sidste Maaneder. I August og September forekom endel Tilfælde af asiatisk Cholera i Christiania og Christiansands Stifter.

Antallet af **Døde** i 1866, nemlig 28 993, er lidt større end i det foregaaende Aar, da de Dødes Antal udgjorde 28 066, men mindre end i de fire nærmeste Aar før 1865,

hvilke de Dødes Antal udgjorde henholdsvis 29 692, 31 076, 32 502 og 31 493; forøvrigt er det større end i noget Aar efter 1809, da der døde 32 486. Sammenlignet med Middeltallet af Døde i Femaaret 1861—65 viser Aaret 1866, som af nedenstaaende Tabel kan sees, en Formindskelse af de Dødes Antal med 5,15 pCt.; sammenlignet

med det foregaaende Aar viser sig en Forøgelse med 3,30 pCt., sammenlignet med 1864 en Formindskelse med 2,35 pCt. og sammenlignet med 1863 en Formindskelse med 6,70 pCt. Nedenstaaende Tabel viser Antallet af Døde i de forskjellige Stifter i 1866, sammenlignet med det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—65, samt den procentvise Forøgelse eller Formindskelse af de Dødes Antal i de sidste tre Aar i Forhold til Middeltallet af Døde i det nævnte Femaar.

Stift.	Middeltal af Døde i Femaaret 1861—65.	Døde i 1866.	Forøgelse eller Formindskelse i 1866.	Procentvis Forøgelse eller Formindskelse i:		
				1866.	1865.	1864.
Christiania .	8 347	8 173	÷ 174	÷ 2,08	÷10,41	+ 0,79
Hamar . . .	3 916	3 355	÷ 561	÷14,33	÷11,75	÷ 4,03
Christiansand	5 946	6 247	+ 301	+ 5,06	÷ 4,26	+ 4,22
Bergen . . .	4 619	4 179	÷ 440	÷ 9,53	÷10,67	+ 0,15
Trondhjem .	4 493	4 147	÷ 346	÷ 7,70	+ 5,39	÷15,74
Tromsø . . .	3 244	2 892	÷ 352	÷10,85	÷20,50	÷12,08
Hele Riget .	30 566	28 993	÷1 573	÷ 5,15	÷ 8,18	÷ 2,86

Det vil af denne Tabel sees, at i alle Stifter med Undtagelse af Christiansands, fandt en Formindskelse i heromhandlede Aar af de Dødes Antal Sted i Sammenligning med Femaaret; størst var denne Formindskelse i Hamar Stift og dernæst i Tromsø Stift. I Christiansands Stift var de Dødes Antal større end i noget af de foregaaende 10 Aar, hvilket for den største Del skyldes Nervefeber og Skarlagenfeber. Sammenlignes Dødeligheden i de forskjellige Aldersklasser i 1866 med en længere Aarrække, saa

vil et forholdsvis større Antal Dødsfald sees at have fundet Sted især i det første Leveaar; nedenstaaende Tabel viser, hvor mange af 1 000 Døde der falde paa de enkelte Aldersklasser gjennemsnitlig for Femaaret 1861—65 og

særskilt for Aaret 1866. Til lettere Oversigt er, hvor Overvægten i 1866 udgjør 1,0 eller derover, Tallene trykte med udhævede Typer.

	Hele Riget.		Christiania Stift.		Hamar Stift.		Christiansands Stift.		Bergens Stift.		Trondhjems Stift.		Tromsø Stift.	
	Fem-aaret 1861-65.	1866.	Fem-aaret 1861-65.	1866.	Fem-aaret 1861-65.	1866.	Fem-aaret 1861-65.	1866.	Fem-aaret 1861-65.	1866.	Fem-aaret 1861-65.	1866.	Fem-aaret 1861-65.	1866.
Under 1 Aar . . .	182,92	200,95	176,93	195,55	166,78	188,08	183,36	195,61	213,97	236,18	160,75	187,85	203,51	210,58
mellem 1—3 Aar	110,35	86,44	124,71	104,26	112,35	70,04	111,67	102,13	85,60	60,30	102,16	72,34	115,17	79,18
— 3—5 -	59,16	35,53	63,96	39,53	70,78	27,42	48,71	43,22	48,79	22,01	56,76	36,89	70,04	34,58
— 5—10 -	62,79	39,77	65,76	44,54	68,79	32,49	50,22	49,62	51,13	28,24	64,59	38,34	85,08	32,16
— 10—20 -	56,30	58,33	56,58	63,75	46,98	44,71	59,37	70,43	46,02	46,42	56,67	47,99	75,28	64,66
— 20—30 -	60,67	69,43	59,12	64,73	44,58	48,88	68,59	80,20	58,80	64,61	58,67	64,62	74,97	97,16
— 30—40 -	58,26	67,05	62,64	70,48	42,08	51,27	62,70	67,07	59,44	60,78	54,49	68,24	61,90	82,99
— 40—50 -	57,30	67,36	62,07	72,81	47,54	64,38	59,07	60,67	61,09	70,83	54,80	62,45	51,67	71,92
— 50—60 -	58,49	64,16	58,50	64,24	50,15	65,57	61,18	59,87	62,87	64,85	62,32	64,87	52,03	69,50
— 60—70 -	96,10	104,68	95,43	102,67	99,84	117,44	98,42	84,52	97,85	110,79	103,10	126,12	76,88	99,59
— 70—80 -	113,48	126,10	104,63	113,07	135,68	171,98	111,54	113,01	127,55	145,25	122,60	137,45	80,33	94,05
— 80—90 -	70,78	69,05	60,49	57,15	98,25	101,34	73,60	65,95	73,17	77,53	81,46	75,24	40,75	50,83
— 90—100 -	13,00	10,62	8,99	6,73	15,68	15,80	11,20	7,20	13,46	12,20	21,01	16,88	11,65	11,76
Over 100 Aar . . .	0,40	0,52	0,19	0,49	0,52	0,60	0,37	0,48	0,26	0,00	0,62	0,72	0,74	1,04

Den væsentligste Forøgelse viser ovenstaaende Tabel for den første Aldersklasse, under 1 Aar, hvilken Forøgelse var størst i Trondhjems Stift og dernæst i Bergens Stift, mindst i Tromsø Stift. I de 3 næste Aldersklasser viser der sig en Formindskelse saavel for hele Riget som for de enkelte Stifter i heromhandlede Aar.

De fleste Dødsfald indtraf i:	De færreste i:
Marts . . . 2 893	September 1 894
Mai 2 772	August . . . 2 101
April 2 757	Oktober . . . 2 101
Januar 2 646	Juli 2 153
December . . . 2 614	Juni 2 330
November . . . 2 400	Februar . . . 2 332.

Sygdomskonstitutionen. Nogen almindelig stationær Sygdomskonstitution syntes ikke at gjøre sig gjældende; den betegnes som adynamisk fra Bergens Stadsfysikat, ligesom i de 2 foregaaende Aar, ligesaa fra Smaalenenes, Hedemarkens, Romsdals og Finmarkens Amter, forøvrigt fra de fleste Egne af Landet som indifferent. Derimod bemærkedes den sædvanlige Vexlen af Sygdomskonstitutionen efter Aarstidene; den havde saaledes i Vaarmaanederne en catarrhalsk-inflammatorisk, i Sommermaanederne en gastrisk, i Høstmaanederne i Almindelighed en adynamisk Karakter.

Veirliget. Vinteren beskrives i Almindelighed fra hele

Landet som mild i Begyndelsen af Aaret, senere, i Februar og Marts, var den koldere med megen Sne. Vaaren kom til almindelig Tid, var kjølig og tør i det Søndenfjeldske, varm, regnfuld og drivende paa Vestlandet, kjølig og fugtig i det Nordenfjeldske. Forsommeren var tør og varm i det Sønden- og Vestenfjeldske, regnfuld og kold i det Nordenfjeldske. Derimod var Eftersommeren og Høsten meget regnfulde og kjølige i det Søndenfjeldske, tørre og varme paa Vestlandet og i de 2 nordlige Stifter, kun i Finmarkens Amt kolde og stormfulde. Vinteren indfandt sig i Begyndelsen og Midten af Oktober, var i det Hele kold, med megen Sne i det Nordenfjeldske.

Aarsudbyttet betegnes som meget godt i Bergens og Trondhjems Stifter, som godt i Stavangers og Nordlands Amter, som et Middelsaar eller under et Middelsaar i den øvrige Del af Landet. Høhøsten var overalt god undtagen i Finmarken, Kornet gav misligt Udbytte i det Søndenfjeldske, ligesaa Potetes. Multehøsten i Finmarken mislykkedes næsten ganske. Fiskerierne gave godt Udbytte.

Nervefeber (Typhus). Der opføres for Aaret 1866 et større Antal Angrebne end for noget af flere foregaaende Aar. Procent-Antallet af de Døde var noget større end i 1865, men derimod mindre end i 1864. Følgende Tabel

viser Forholdet mellem Angrebne og Døde af Nervefeber i de sidste 5 Aar:

	Angrebne.	Døde.	Døde af 100 Angrebne.
1866	6 480	700	10,80
1865	5 802	593	10,12
1864	5 685	672	11,82
1863	5 686	558	9,44
1862	5 169	532	10,29

Sammenlignes heromhandlede Aar med det foregaaende med Hensyn paa Nervefeberens Udbredning i de forskjellige Dele af Riget, viser sig en temmelig betydelig Aftagen af Sygdommens Hyppighed i Bratsbergs samt søndre og nordre Trondhjems Amter; i det førstnævnte Amt, hvor Forskjellen var størst, angrebes 303 mod 539 i det foregaaende Aar. Ogsaa i Akershus Amt med Christia-

nia, Nedenæs og Nordlands Amter sees Sygdommen i 1866 at have været i Aftagende. Derimod viser sig en Tiltaggen af dens Hyppighed i Smaalenenes, Buskeruds, Jarlsberg og Laurvigs, Hedemarkens, Christians, Lister og Mandals, Stavangers, nordre Bergenhus, Romsdals, Tromsø og Finmarkens Amter; Forøgelsen var størst i Christians Amt, hvor der angrebes 372 mod 136 i det foregaaende Aar. I søndre Bergenhus Amt med Bergens By var Antallet af anmeldte Tilfælde omtrent det samme i begge Aar.

Sygdommen viste sig ogsaa i indeværende Aar i Regelen som Abdominaltyphus, fra enkelte Egne omtales Epidemier af Cerebraltypus, mere og mindre udbredte, saaledes fornemmelig i enkelte Egne af Christians, Bratsbergs, Stavangers, nordre Bergenhus, Romsdals og Finmarkens Amter; i Vardø og Vadsø Lægedistrikter viste Sygdommen sig i enkelte Tilfælde som Febris recurrens.

Nedenstaaende Tabel giver en nøiere Oversigt over Nervefeberens Forekomst i de forskjellige Egne af Landet.*)

Amt.	Folkemængden ved Begyndelsen af 1866.	Angrebne.	Angrebne af 1000 Indvaanere.	Døde.	Døde af 100 Angrebne.	Lægedistrikt, Herred eller By, hvor Nervefeber især forekom.
Akershus Amt med Christiania	164 803	192	1,17	18	9,4	Christiania 73 Angr. 9 Døde.
Smaalenene	98 863	625	6,32	80	12,8	{Smaalenenes Amtsfysikat . . . 341 — 41 — {Fredrikshald 188 — 26 — {Buskeruds Landfysikat . . . 376 — 42 — deraf i Drammen 249 — 27 — {Modums Distrikt 121 — 14 — {Jarlsbergs Landfysikat . . . 127 — 18 — {Laurvigs Distrikt 145 — 14 — deraf i Laurvig og Omegn . . 131 — 12 — {Tønsets Distrikt 112 — 15 — {Solør og Odalens Distrikt . . 82 — 6 — {Hadelands og Lands — . . 107 — 10 — {Loms — — 74 — 7 — {Bratsbergs Landfysikat . . . 123 — 21 — {Kragerø Distrikt 71 — 10 — {Østre Nedenæs Distrikt . . . 246 — 25 — {Vestre — — 103 — 8 — {Mandals Distrikt 72 — 10 — {Flekkefjords — 66 — 8 — {Stavangers — 194 — 21 — {Haugesunds — 56 — 5 — {Ytre Nordhordlands Distrikt 162 — 4 — {Bergen 92 — 12 — {Lærdals Distrikt 112 — 8 — {Indre Nordmøres Distrikt . . 132 — 13 — {Østre Søndmøres — . . . 106 — 8 — {Søndre Fosens — — . . . 62 — 2 — {Trondhjem 49 — 8 — {Levanger 67 — 7 — {Inderøens Distrikt 58 — 3 — {Brønø — — 86 — 7 — {Ranens — — 63 — 12 — {Lyngens — — 55 — 4 — {Søndre Senjens Distrikt . . . 41 — 4 — {Vadsø Distrikt 160 — 16 — {Vardø — — 63 — 10 —
Hele Riget	1 701 755	6 480	3,81	700	10,8	

*) Ligesom i foregaaende Beretninger maa det bemærkes, at en og anden Læge opgiver Dødsfald af Nervefeber, hvor der ikke har været anvendt Lægehjelp til den Syge, eller Døde uden det til-

svarende Antal Behandlede; under saadanne Omstændigheder har det, naar alle bekjendte Tilfælde skulde indtages i Tabellen, været nødvendigt at opføre de Dødes Antal uforandret ogsaa

Det bemærkes, at af de i Finmarken Angrebne var en meget stor Del fremmede Fiskere og indvandrede Kvæner, som kun midlertidigt havde sit Ophold her.

Af de Behandlede er Kjønnets opgivet for 5 410, af hvilke 2 736 vare af Mand-, 2 674 af Kvindekjøn; af 5 489 vare 1 519 under, 3 970 over 15 Aar. Af de 700 Døde er Kjønnets angivet for 626, af hvilke 308 vare af Mand-, 318 af Kvindekjøn; Alder er opgivet for 530, af hvilke vare:

fra 1 til 5 Aar	20	fra 40 til 50 Aar	53
- 5 - 10	41	- 50 - 60	30
- 10 - 15	46	- 60 - 70	23
- 15 - 20	72	- 70 - 80	13
- 20 - 30	130	- 80 - 90	2.
- 30 - 40	100		

Af **Barselseber** (Febris puerperalis) opgives et mindre Antal Tilfælde end i 1865 og 1864, men et lidt større Antal end i 1863, nemlig 503, af hvilke 134 endte dødeligt (i det foregaaende Aar opgaves 615 Tilfælde med 143 Dødsfald, i 1864 564 Tilfælde med 154 Dødsfald, i 1863 444 Tilfælde med 143 Dødsfald). Sammenlignet med det foregaaende Aar sees Formindskelsen hovedsagelig at falde paa Christianias og Trondhjems Stifter; i de øvrige er det anmeldte Antal Tilfælde omtrent det samme som i det foregaaende Aar. Som Døde paa Barselseng er af Presterne opgivet 342 (i det foregaaende Aar opgaves 347, i 1864 403, i 1863 410); deraf vare:

under 20 Aar	1	fra 40—50 Aar	82
fra 20—30	87	over 50	1
- 30—40	166	uden opgivet Alder	5.

Af 92, ifølge Lægernes Opgaver Døde af Barselseber, for hvilke Alder meddeles, vare:

fra 20—30 Aar	31	fra 40—50 Aar	15.
- 30—40	46.		

Fordelingen paa de enkelte Stifter af de ovenfor nævnte Opgaver var følgende:

blandt de Angrebne. Den herved fremkomne Feil udjevnes for en Del derved, at paa den anden Side ikke alle Dødsfald blandt de Behandlede komme til Lægernes Kundskab, ligesom det ogsaa tør forudsættes, at mange af de anførte Tilfælde kun have været lette Abortivtilfælde. Paa det for hele Riget udregnede Dødelighedsforhold vil Feilen derfor neppe være af stor Indflydelse, men vel for en Del ved Sammenligningen mellem de enkelte Amter.

Stift.	Efter Prestelisterne døde paa Barselseng	Af Lægerne:		Dødsprocent af de af Lægernes opgivne Tilfælde.
		opgivne Tilfælde af Barselseber.	indberettede Dødsfald af Barselseber.	
Christiania. . .	84	180	41	22,8
Hamar	34	51	13	25,6
Christiansand	75	94	25	26,6
Bergen	46	76	24	31,6
Trondhjem. . .	50	55	15	27,3
Tromsø. . . .	53	47	16	34,0
Hele Riget. . .	342	503	134	26,6

Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger i det Hele Oplysning om Dødsårsagen for 216; 136 døde af Barselseber, 7 af Barselkrampe, 2 af Mania puerperalis, 11 af Blødning under og efter Fødselen, 9 af Bristning af Livmoderen, 19 efter forskellige besværlige eller i anden Henseende uregelmæssige Fødsler, fuldførte ved Kunsthjelp, 5 af Emboli og Pyæmi, 9 af forskellige andre af Fødsel og Barselseng antagelig uafhængige Sygdomme, og 18 døde uforløste; af Prestelisterne sees desuden 14 Fødende at være døde uforløste, om hvilke Lægernes Beretninger ingen Oplysning indeholde, saa at Antallet af uforløste Døde ialt bliver 32, hvoraf:

i Buskeruds Amt	2	i Nordre Bergenhus Amt	3
i Hedemarkens	1	i Romsdals	4
i Bratsbergs	3	i Søndre Trondhjems	1
i Nedenæs	2	i Nordlands	5
i Lister og Mandals	2	i Tromsø	2
i Stavangers	1	i Finmarkens	4.
i Søndre Bergenhus	2		

Af de døde Uforløste, om hvilke Lægernes Beretninger indeholde nærmere Oplysninger, og til hvilke Læge i de fleste Tilfælde blev tilkaldt, men saa sent, at Konens Død indtraf før eller umiddelbart efter hans Ankomst, haves Opgave over Dødsårsagen hos 7; af disse opgives 2 at være døde paa Grund af forsømt Tverleie, 2 under Collaps efter forgjæves udført Perforation ved forsnevret Bækken, 1 af Blødning fra Livmoderen, 1 af Livmoderbristning og 1 uden at blive forløst med anden Tvilling.

Børnekopper (Variolæ) havde, ligesom i det foregaaende Aar, betydelig Udbredning. I Christiania fortsattes Sygdommen fra det foregaaende Aar; til flere Egne af Smaalenes, Jarlsberg og Laurvigs samt Akershus Amter bragtes Sygdommen dels fra Sverige, dels fra Christiania, til det sidstnævnte Amt tillige fra Odalen og Lillehammer. Til Ringerige i Buskeruds Amt kom den ved Smitte fra Akershus Amt. I Hedemarkens Amt, hvor Syg-

dommen var meget udbredt, fortsatte den sig hovedsagelig fra [det foregaaende Aar og vedvarede endnu ved Aarets Slutning; enkelte Tilfælde opstod ved Smitte fra Gjøvig. Til Christians Amt kom Sygdommen ved Smitte fra Akershus og Hedemarkens Amter. Til Amterne i Christiansands Stift indførtes Sygdommen flere Gange med Sømænd, dels fra England, dels fra Gøteborg, men indskrænkede sig til faa Tilfælde. I Trondhjems Amter forekom blot enkelte Tilfælde ved Smitte fra Sverige. Fra Onega i Rusland bragtes Smitten i April Maaned ved Fiskere til Vardø, hvorfra den udbredte sig til de nærmeste Lægedistrikter, især blandt Fiskerne; herfra førtes den ved syge Fiskere til forskellige Steder i Tromsø og Nordlands Amter; fra Vardø og fra Brønø i Nordland førtes den til Romsdals Amt. I Hamar Stift og Tromsø Amt vedvarede Sygdommen endnu ved Aarets Udgang. Af Børnekopper opgives ialt:

fra Christiania By	63 Angreb.,	hvoraf	7 døde
- Akershus Amt 105	—	—	10 —
- Smaalenenes - 82	—	—	6 —
- Buskeruds - 68	—	—	2 —
- Jarlsberg og Laurvigs - 18	—	—	- —
- Hedemarkens - 738	—	—	43 —
- Christians - 156	—	—	3 —
- Bratsbergs - 4	—	—	- —
- Nedenæs - 1	—	—	- —
- Lister og Mandals - 2	—	—	- —
- Stavangers - 4	—	—	- —
- Romsdals - 4	—	—	2 —
- søndre Trondhjems - 21	—	—	2 —
- nordre — - 2	—	—	- —
- Nordlands - 21	—	—	- —
- Tromsø - 129	—	—	16 —
- Finmarkens - 59	—	—	8 —

tilsammen 1 477 Angreb., hvoraf 99 døde.

Ialt nævnes 53 angrebne uvaccinerede Børn, af hvilke 26 døde. Af 1 304 Behandlede vare 675 af Mand-, 629 af Kvindekjøn; af 1 374 vare 417 under, 957 over 15 Aar. Af 86 Døde vare 42 af Mand-, 44 af Kvindekjøn; af 73 vare:

under 1 Aar 19	fra 30 til 40 Aar 10
fra 1 til 5 — 10	- 40 - 50 — 8
- 5 - 10 — 1	- 50 - 60 — 7
- 10 - 15 — 1	- 60 - 70 — 2
- 20 - 30 — 13	- 80 - 90 — 2.

I det foregaaende Aar opgaves 1 460 Angrebne, af hvilke 111 døde.

Vandkopper (Varicellae) omtales fra samtlige Overøv-

righedsdistrikter undtagen søndre Bergenhus og Nordlands Amter; de fleste Tilfælde behandlede i Christiania samt i Smaalenenes, Buskeruds og søndre Trondhjems Amter. Paa et Antal af 1 128 Behandlede for denne Sygdom opgives et Dødsfald fra Buskeruds Amt. Af 892 Behandlede vare 428 af Mand-, 464 af Kvindekjøn; af 1 095 vare 998 under, 97 over 15 Aar.

Skarlagensfeber (Scarlatina) havde i det Hele meget mindre Udbredning end i det foregaaende Aar, især hvad de trondhjemske Amter angaar; i Christiansands Stift var den stærkest udbredt, især i sidste Halvaar. Der opgives af Læger:

i Christiania By	165 Behandl.,	hvoraf	13 døde
i Akershus Amt 110	—	—	9 —
i Smaalenenes - 306	—	—	31 —
i Buskeruds - 20	—	—	2 —
i Jarlsberg og Laurvigs - 154	—	—	11 —
i Hedemarkens - 55	—	—	7 —
i Nedenæs - 706	—	—	72 —
i Bratsbergs - 612	—	—	88 —
i Lister og Mandals - 288	—	—	20 —
i Stavangers - 137	—	—	5 —
i søndre Bergenhus - 4	—	—	- —
i Bergens By	1	—	- —
i Romsdals Amt	432	—	58 —
i søndre Trondhjems - . .	98	—	11 —
i nordre — - . .	513	—	62 —
i Nordlands - . .	146	—	7 —
i Tromsø - . .	10	—	2 —
i Finmarkens - . .	23	—	- —

tilsammen 3 780 Behandl., hvoraf 398 døde.

Desuden opgives 75 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Angrebne eller Behandlede, nemlig:

fra Christiania By	6	fra Romsdals Amt 10
- Akershus Amt 2	- nordre Trondhjems - 1	
- Smaalenenes - 5	- Nordlands - 10	
- Hedemarkens - 1	- Finmarkens - 4	
- Bratsbergs - 36		

Det samlede Antal kjendte Dødsfald af Skarlagensfeber bliver altsaa 473. (I det foregaaende Aar opgaves 5 261 behandlede Tilfælde, af hvilke 604 endte dødeligt, og ialt 679 Dødsfald). Ligesom i foregaaende Aar var Sygdommen ofte forbunden med Diphtherit samt Svulst i Kjertlerne paa Halsen med Tilbøielighed til Abscesdannelse; den omtales i Almindelighed som mild undtagen i Bratsbergs, Nedenæs og Romsdals Amter; Nyresygdomme og Vatersot vare her almindelige Eftersygdomme. For 15 Døde haves Opgave over den sekundære Dødsarsag;

denne var Vatersot og Brights Sygdom hos 12, Hjernebetændelse hos 2, diphtherisk Svælgbetændelse hos 1. Af de Behandlede er Kjøen opgivet for 3 226, hvoraf 1 485 vare af Mand-, 1 741 af Kvindekjøen; om 3 588 er opgivet at 2 989 vare under, 599 over 15 Aar. Af de Døde er Kjøen opgivet for 417, af hvilke 220 vare af Mand-, 197 af Kvindekjøen; Alder er opgivet for 322, hvoraf vare

under 1 Aar	29	fra 15 til 20 Aar	7
fra 1 til 5	— 197	- 20 - 30	— 8
- 5 - 10	— 62	- 40 - 50	— 1
- 10 - 15	— 17	- 60 - 70	— 1.

Mæslinger (Morbilli) forekom næsten kun sporadisk; i Vesteraalen af Nordlands Amt fortsatte en Epidemi sig fra det foregaaende Aar. Ingen af de Syge kom her under Lægebehandling. Ialt opgives 89 behandlede Tilfælde, med 1 Dødsfald i Romsdals Amt. Kjønnen er opgivet for 65 Behandlede, af hvilke 31 vare af Mand-, 34 af Kvindekjøen; af 83 vare 60 under, 23 over 15 Aar.

Kighoste (Tussis convulsiva) omtales fra samtlige Overøvrighedsdistrikter undtagen Nedenæs Amt. I Christiania Stift var Sygdommen mest udbredt i Christiania By, hvor den fortsatte sig som Epidemi fra det foregaaende Aar, aftog henimod Slutningen af Aaret; derhos viste den sig epidemisk i Buskeruds Amt igjennem hele Aarets Løb. I Hamar Stift var den temmelig udbredt om Vaaren og Sommeren i Hadelands og Lands Distrikt. I Christiansands Stift herskede den især i Bratsbergs Amt, mest i Landfysikatet og i Kragerø Distrikt, fra Aarets Begyndelse og tiltog i Hyppighed mod Aarets Slutning; i Lister og Mandals Amt var den epidemisk i Christiansand og i Mandals Lægedistrikt, i Stavanger Amt i Distriktet af samme Navn imod Slutningen af Aaret. I Trondhjems Stift var den epidemisk i Røros Distrikt af søndre Trondhjems Amt. I Tromsø Stift herskede den epidemisk især i Vefsens Distrikt af Nordlands Amt, i Tromsø og Lyngens Distrikter af Tromsø Amt og i Vardø og Hammerfest Distrikter af

Finmarkens Amt. Ialt er af Lægerne opgivet 3 308 behandlede Tilfælde af Kighoste, hvoraf 172 endte dødeligt, og desuden 92 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede, ialt altsaa 264 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 2 723 behandlede Tilfælde med 158 Døde, og ialt 209 Dødsfald). I de forskjellige Overøvrighedsdistrikter var Antallet af opgivne Døde følgende:

Christiania By	102	Søndre Bergenhus Amt	2
Akershus Amt	9	Bergens By	1
Buskeruds	- 28	Nordre Bergenhus Amt	2
Jarlsberg og Laurvigs	- 4	Romsdals	- 16
Hedemarkens	- 1	Søndre Trondhjems	- 5
Christians	- 2	Nordre	— 8
Bratsbergs	- 25	Nordlands	- 23
Lister og Mandals	- 20	Tromsø	- 5
Stavangers	- 9	Finmarkens	- 2.

Den sekundære Dødsårsag var i Almindelighed Lungebetændelse og capillær Bronchit. Kjønnen er opgivet for 2 497 Behandlede, af hvilke 1 187 vare af Mand-, 1 310 af Kvindekjøen; af 3 079 vare 2 981 under, 98 over 15 Aar. Af de Døde er Kjønnen opgivet for 253, nemlig 122 af Mand-, 131 af Kvindekjøen, Alder for 240, hvoraf vare: under 1 Aar 86, fra 1 til 5 Aar 135, fra 5 til 10 Aar 19.

Diphtherisk Svælgbetændelse (Diphtheritis faucium) forekom ogsaa i heromhandlede Aar i samtlige Overøvrighedsdistrikter, men var fremdeles i Aftagende; ligesom i det foregaaende Aar viste den sig kun sporadisk eller i mere begrænsede Epidemier. Slaaes diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste sammen, findes i Lægernes Beretninger Opgave over 423 Dødsfald af begge Sygdomme, medens det opgivne Antal Aaret iforveien udgjorde 557, i 1864 794. Forholdet til samtlige af Lægerne opgivne Dødsårsager, saavel for de enkelte Stifter som for det hele Rige i de sidste 7 Aar, i hvilken Tid Diphtherit især har havt almindelig epidemisk Udbredning i Landet, vil sees af følgende Tabel:

Stift.	1866.			1865.			1864.			1863.			1862.			1861.			1860.		
	Opg. Dødsf. af Diphtherit og Strubehoste.	Samtlige opgivne Dødsårsager.	Procentforhold.	Opg. Dødsf. af Diphtherit og Strubehoste.	Samtlige opgivne Dødsårsager.	Procentforhold.	Opg. Dødsf. af Diphtherit og Strubehoste.	Samtlige opgivne Dødsårsager.	Procentforhold.	Opg. Dødsf. af Diphtherit og Strubehoste.	Samtlige opgivne Dødsårsager.	Procentforhold.	Opg. Dødsf. af Diphtherit og Strubehoste.	Samtlige opgivne Dødsårsager.	Procentforhold.	Opg. Dødsf. af Diphtherit og Strubehoste.	Samtlige opgivne Dødsårsager.	Procentforhold.	Opg. Dødsf. af Diphtherit og Strubehoste.	Samtlige opgivne Dødsårsager.	Procentforhold.
Christiania . .	151	3523	4,29	203	3461	5,87	470	4436	10,6	683	4678	14,6	795	5075	15,7	485	4256	11,3	261	3166	8,2
Hamar	14	724	1,93	40	750	5,33	75	1231	6,1	72	1030	7,0	51	1070	4,7	35	1022	3,4			
Christiansand	95	2123	4,47	93	1806	5,15	100	1473	6,8	201	1473	13,6	265	1361	19,4	89	1479	6,0	39	964	4,0
Bergen	82	1249	6,57	131	1269	10,32	88	1112	7,9	116	1051	11,0	255	1364	18,7	424	1200	35,3	243	899	27,0
Trondhjem . .	38	1077	3,53	60	1699	3,53	65	654	9,9	114	661	17,2	447	947	47,1	513	933	55,0	120	496	24,0
Tromsø	43	647	6,65	30	640	4,69															
Hele Riget . .	423	9343	4,53	557	9625	5,79	794	9163	8,6	1189	9094	13,1	1834	9777	18,7	1562	8938	17,4	698	6547	10,7

Fra de forskjellige Overøvrighedsdistrikter haves følgende Opgave over Angrebne og Døde:

	Antal Angrebne, der ere opgivne af Læger.	Døde af de opgivne Angrebne.	Antal af opgivne Døde uden Opgave over det tilsvarende Antal Angrebne.	Sum af de opgivne Døde.
Christiania By	34	26	11	37
Akershus Amt	149	23	-	23
Smaalenenes -	421	34	2	36
Buskeruds -	181	33	-	33
Jarlsberg og Laurvigs Amt	147	22	-	22
Hedemarkens -	77	10	-	10
Christians -	122	4	-	4
Bratsbergs -	192	39	10	49
Nedenæs -	144	10	2	12
Lister og Mandals -	84	18	-	18
Stavangers -	113	15	1	16
Søndre Bergenhus -	130	14	-	14
Bergens By	191	27	-	27
Nordre Bergenhus Amt	137	24	2	26
Romsdals -	174	24	-	24
Søndre Trondhjems -	148	11	-	11
Nordre — -	94	18	-	18
Nordlands -	50	6	-	6
Tromsø -	115	25	6	31
Finmarkens -	63	5	1	6
Hele Riget	2 766	388	35	423

(I det foregaaende Aar vare 3 246 Tilfælde af Lægerne opgivne at være behandlede).

10 ere opgivne at være døde uden at være komne under Lægebehandling. De Angrebne, der ere komne til Lægernes Kundskab, ere ligesom forhen behandlede enten af Lægerne selv eller af deres Medhjelpere; for disse Behandlede viser Dødeligheden sig at have været 14,0 pCt. eller 1 af 7,1. I det foregaaende Aar var Forholdet 14,4 pCt. eller 1 af 6,9, i 1864 15,8 pCt. eller 1 af 6,3, i 1863 13,6 pCt. eller 1 af 7,3. Efter et Dødelighedsforhold af 14,0 pCt. vilde de ialt opgivne 423 Dødsfald svare til et Antal af 3 021 Angrebne.

Sygdommens Forekomst til de forskjellige Tider af Aaret var omtrent den samme over hele Landet; ligesom i det foregaaende Aar var den hyppigst i Aarets 3 første Maaneder, aftog udover Sommeren og Høsten, tiltog igjen ubetydeligt i 4de Kvartal; af 2 676 fra alle Egne af Landet opgivne Tilfælde falde 807 paa 1ste Kvartal, 631 paa

2det, 586 paa 3die og 652 paa 4de. Kjønnen er opgivet for 2 682 Behandlede, hvoraf 1 263 vare af Mand-, 1 419 af Kvindekjønn; af 2 602 vare 1 699 under, 903 over 15 Aar, Kjønnen er opgivet for 370 Døde, hvoraf vare 186 af Mand-, 184 af Kvindekjønn; Alder for 337, af hvilke vare

	under 1 Aar	14	fra 20 til 30	6	
fra 1 til 5	-	214	-	30 - 40	4
- 5 - 10	-	69	-	40 - 50	2
- 10 - 15	-	19	-	50 - 60	2
- 15 - 20	-	7			

Kusma (Parotitis) forekom i Almindelighed sporadisk; kun i Bratsbergs samt i Lister og Mandals Amter havde den epidemisk Udbredning. Da imidlertid kun et forholdsvis lidet Antal af de Angrebne udenfor Byerne kom under Lægernes Behandling, haves ingen Opgave, der nogenlunde sikkert kan give et Udtryk for Sygdommens Udbredning og Hyppighed. Der er ialt opgivet 372 behandlede Tilfælde af Kusma; Kjønnen er opgivet for 276, hvoraf 139 af Mand-, 137 af Kvindekjønn; af 315 vare 206 under, 109 over 15 Aar; for Metastase til Testes opgives 5 Behandlede.

Catarrhalske Sygdomme vare endnu hyppigere end i det foregaaende Aar. Smaa Epidemier af Influenza forekom paa forskjellige Steder, saasom i og om Sarpsborg af Smaalenenes Amt, i Lesje Distrikt af Christians Amt og i Søndhordland og ytre Hardanger af søndre Bergenhus Amt. Ialt opgives 20 373 behandlede Tilfælde, af hvilke 272 endte dødeligt (i det foregaaende Aar opgaves 18 678 behandlede Tilfælde og 301 Dødsfald); af 17 305 Behandlede vare 8 890 af Mand-, 8 415 af Kvindekjønn, af 19 069 vare 7 674 under, 11 395 over 15 Aar. Akut Bronchit opgives ialt som Dødsarsag hos 260 — nemlig 129 i Christianias, 14 i Hamars, 59 i Christiansands, 13 i Bergens, 28 i Trondhjems og 17 i Tromsø Stift — akut Laryngit hos 8 og Influenza hos 4. Kjønnen er angivet for 261 af de Døde, af hvilke 139 vare af Mand-, 122 af Kvindekjønn; Alder for 239, hvoraf vare:

	under 1 Aar	88	fra 40 til 50 Aar	4	
fra 1 til 5	-	90	-	50 - 60	2
- 5 - 10	-	7	-	60 - 70	16
- 15 - 20	-	3	-	70 - 80	13
- 20 - 30	-	5	-	80 - 90	6
- 30 - 40	-	4	-	90 - 100	1

Af **Lungebetændelse** (Pneumonia) opgives et større Antal behandlede Tilfælde end i noget Aar fra 1857 med Undtagelse af 1862—1864. Der anmeldtes nemlig:

i 1857	af 136 Læger tilsammen	2 686	Tilfælde
i 1858	- 156	—	2 736
i 1859	- 176	—	2 842
i 1860	- 199	—	2 714

i 1861 af 214 Læger tilsammen 3 627 Tilfælde
i 1862 - 227 — — 5 007 —
i 1863 - 227 — — 4 872 —
i 1864 - 270 — — 5 356 —
i 1865 - 275 — — 4 353 —
i 1866 - 286 — — 5 034 —

eller gennemsnitlig af hver Læge:

i 1857 omtrent 20 Tilfælde	i 1862 omtrent 22 Tilfælde
i 1858 — 17 —	i 1863 — 21 —
i 1859 — 16 —	i 1864 — 20 —
i 1860 — 14 —	i 1865 — 16 —
i 1861 — 17 —	i 1866 — 18 —

I de enkelte Stifter var Forholdet i 1866 følgende:

i Christiania	Stift af 105 Læger 2336 Tilf., d. e. 22,2 af hver
i Hamar	- - 30 — 619 — — 20,6 - —
i Christiansands	- - 46 — 841 — — 18,3 - —
i Bergens	- - 41 — 382 — — 9,3 - —
i Trondhjems	- - 41 — 691 — — 16,9 - —
i Tromsø	- - 23 — 165 — — 7,2 - —

Af de opgivne 5 034 behandlede Tilfælde endte 701 eller 13,9 pCt. dødeligt (i det foregaaende Aar endte af 4 353 behandlede Tilfælde 581 eller 13,3 pCt. dødeligt). Som Dødsårsag opgives Lungebetændelse ialt hos 802, hvoraf 785 opgives paa Lægernes Dødslistes, 17 af Presterne (i 1865 hos 646); 84 af disse Dødsfald ere opgivne uden det tilsvarende Antal Angrebne, af de 802 Dødsfald indtraf 392 i Christiania Stift, 94 i Hamar Stift, 133 i Christiansands Stift, 66 i Bergens Stift, 85 i Trondhjems og 32 i Tromsø Stift. Med Hensyn til de behandlede Tilfældes Fordeling paa de forskellige Tider af Aaret er Op-gave meddelt for 4 881 Tilfælde, af hvilke 1 427 indtraf i 1ste Kvartal, 1 740 i 2det, 486 i 3die og 1 228 i 4de. De anmeldte Tilfældes Fordeling paa de forskellige Overøvrighedsdistrikter vil sees af nedenstaaende Tabel, hvorved dog, som i foregaaende Beretning er anført, maa erindres, at denne Sygdom, da den ikke behandles paa Amtskommunernes Bekostning, i Landdistrikterne i Regelen sjeldnere kommer under Behandling end flere af de før omhandlede epidemiske Sygdomme, og at saaledes det af Lægerne opgivne Antal kun tilnærmelsesvis kan tjene til Sammenligning mellem de enkelte Landsdele indbyrdes.

	Af hvor- mange Læger opgivet.	Behandlede.	Deraf døde.	Døde af 100 Behandlede.
Christiania	29	629	107	17,0
Akershus Amt.	20	401	66	16,4
Smaalenenes -	21	527	73	13,9
Buskeruds -	17	413	58	14,0
Jarlsberg og Laurvigs Amt	18	366	44	12,0
Hedemarkens -	15	276	37	13,4
Christians -	15	343	54	15,7
Bratsbergs -	12	285	43	15,1
Nedenæs -	12	173	25	14,5
Lister og Mandals -	9	138	15	10,9
Stavangers -	13	245	24	9,8
Søndre Bergenhus -	10	56	6	10,7
Bergen	17	157	12	7,6
Nordre Bergenhus Amt	9	56	6	10,7
Romsdals -	14	242	31	12,8
Søndre Trondhjems -	22	301	36	11,9
Nordre — -	10	261	35	13,4
Nordlands -	11	70	13	18,6
Tromsø -	5	55	11	20,0
Finmarkens -	7	40	5	12,5
Hele Riget	286	5 034	701	13,9

Kjønnen er opgivet for 4 543 Behandlede, hvoraf 2 790 af Mand-, 1 753 af Kvindekjøn; af 4 514 vare 1 291 under, 3 223 over 15 Aar. Af 717 Døde vare 418 af Mand-, 299 af Kvindekjøn; af 662 vare

under 1 Aar	73	fra 40 til 50 Aar	84
fra 1 til 5 -	83	- 50 - 60 -	101
- 5 - 10 -	16	- 60 - 70 -	98
- 10 - 15 -	8	- 70 - 80 -	66
- 15 - 20 -	19	- 80 - 90 -	14
- 20 - 30 -	41	- 90 - 100 -	2.
- 30 - 40 -	57		

Desuden er opgivet af **Pleurit** 473 behandlede Tilfælde, af hvilke 33 endte dødeligt, og ialt 40 Dødsfald, af hvilke 14 falde paa Christiania Stift, 5 paa Hamars, 11 paa Christiansands, 5 paa Bergens, 2 paa Trondhjems og 3 paa Tromsøs. Af 441 Behandlede vare 256 af Mand-, 185 af Kvindekjøn, og af 414 vare 62 under, 352 over 15 Aar. Af 37 Døde vare 26 af Mand-, 11 af Kvindekjøn, og af 38 vare:

fra 1 til 5 Aar	3	fra 40 til 50 Aar	2
- 5 - 10 -	3	- 50 - 60 -	5
- 10 - 15 -	2	- 60 - 70 -	7
- 15 - 20 -	1	- 70 - 80 -	3
- 20 - 30 -	7	- 80 - 90 -	1.
- 30 - 40 -	4		

Af **Hjernebetændelse** er paa Lægernes Dødsfortegnelser opført 364 Dødsfald, af akut Hjernevatersot og tuberkuløs Meningit 110, af Konvulsioner i Børnealderen 209, tilsammen 683, af hvilke Dødsfald 312 falde paa Christiania Stift, 30 paa Hamars, 177 paa Christiansands, 81 paa Bergens, 52 paa Trondhjems, 31 paa Tromsø Stift. Kjøen er angivet for 665 af de Døde, af hvilke 375 vare af Mand-, 290 af Kvindekjøn, Alder før 619, af hvilke vare

under 1 Aar	207	fra 30 til 40 Aar	15
fra 1 til 5	- 237	- 40 - 50	- 10
- 5 - 10	- 72	- 50 - 60	- 8
- 10 - 15	- 31	- 60 - 70	- 3
- 15 - 20	- 17	- 70 - 80	- 1.
- 20 - 30	- 18		

Epidemisk Cerebrospinal-Meningit omtales fra flere Overøvrighedsdistrikter især i Christiansands Stift. Der opgives:

fra Hedemarkens Amt	16	Behandlede, af hvilke	10	døde,
- Bratsbergs	- 35	—	-	— 12 —
- Nedenæs	- 21	—	-	— 19 —
- Lister og Mandals	- 8	—	-	— 2 —
- Stavangers	- 16	—	-	— 6 —
- Romsdals	- 8	—	-	— 4 —

tilsammen 104 Behandlede, af hvilke 53 døde; desuden opføres 3 Dødsfald i Nedenæs Amt uden det tilsvarende Antal Behandlede. Af 101 Behandlede vare 50 af Mand-, 51 af Kvindekjøn, 56 under, 45 over 15 Aar. Af 42 Døde vare 16 af Mand-, 26 af Kvindekjøn og af samme Antal vare:

under 1 Aar	1	fra 30 til 40 Aar	4
fra 1 til 5	- 7	- 40 - 50	- 1
- 5 - 10	- 5	- 50 - 60	- 4
- 10 - 15	- 8	- 60 - 70	- 2
- 15 - 20	- 3	- 70 - 80	- 1.
- 20 - 30	- 6		

Rheumatiske Sygdomme. Af akut Ledrheumatisme have Lægerne opgivet 1800 behandlede Tilfælde, af hvilke 36 endte dødeligt, samt 5 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede; desuden opgives 2 Dødsfald af Prester, tilsammen 43 Dødsfald, af hvilke 16 falde paa Christiania Stift, 3 paa Hamars, 10 paa Christiansands, 7 paa Bergens, 2 paa Trondhjems og 5 paa Tromsø Stift. Af 1587 Behandlede vare 866 af Mand-, 721 af Kvindekjøn, og af 1642 vare 158 under, 1484 over 15 Aar. Af 41 Døde vare 22 af Mand-, 19 af Kvindekjøn, og af 36 vare

fra 5 til 10 Aar	2	fra 15 til 20 Aar	5
- 10 - 15	- 1	- 20 - 30	- 5

fra 30 til 40 Aar	4	fra 60 til 70 Aar	6
- 40 - 50	- 7	- 70 - 80	- 1.
- 50 - 60	- 5		

Chronisk Rheumatisme betegnes som sædvanligt fra alle Egne af Landet som en meget almindelig Sygdom; ialt opgives 2233 Behandlede; af 1152 af disse vare 661 af Mand-, 491 af Kvindekjøn; af 1208 vare 24 under, 1184 over 15 Aar. Der opføres ialt 6 Dødsfald.

Koldfeber (Febris intermittens) var sjelden. Ligesom tidligere kom kun ganske enkelte Tilfælde, der vare erhvervede paa Stedet, under Lægebehandling, medens de fleste for Koldfeber behandlede Personer vare Sømænd eller Fremmede, der havde erhvervet Sygdommen i Udlandet. Ialt opføres 93 behandlede Tilfælde, hvoraf 54 i Christiania Stift, 1 i Hamars, 30 i Christiansands, 3 i Bergens, 3 i Trondhjems og 2 i Tromsø Stift. Af 72 Behandlede vare 60 af Mand-, 12 af Kvindekjøn, og af 81 var 12 under, 69 over 15 Aar. Som Dødsarsag findes Koldfeber opført hos 1 Drengbarn under 5 Aar i Trondhjems By.

Af **Blødgang** (Dysenteria) forekom ogsaa i 1866 enkelte smaa Epidemier, saaledes i nordre Trondhjems Amt, i Levangers og Inderøens Lægedistrikter i September, Oktober og November, samt i Finmarkens Amt i Tanens Distrikt i Mai. Forøvrigt omtales fra næsten alle Overøvrighedsdistrikter sporadiske Tilfælde til alle Aarets Tider; fra hele Landet findes opgivet 205 Behandlede, af hvilke 11 døde, samt 4 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede, af hvilke 15 Dødsfald 3 falde paa Christiania Stift, 1 paa Hamars, 2 paa Christiansands, 6 paa Trondhjems og 3 paa Tromsø Stift. Af 174 Behandlede vare 102 af Mand-, 72 af Kvindekjøn, og af 188 vare 65 under, 123 over 15 Aar. Af de Døde vare 4 af Mand-, 11 af Kvindekjøn, og af 9 vare

fra 1 til 5 Aar	5	fra 50 til 60 Aar	1
- 30 - 40	- 1	- 60 - 70	- 2.

Diarrhoe og Cholera var omtrent ligesaa hyppig som i det foregaaende Aar, men langt hyppigere end i det næst foregaaende Aar, og fornemmelig i Sommer- og Høstmaanederne; de herskende Diarrhoer vare paa mange Steder oftere ledsagede af blodige Udtømmelser. Fra hele Landet opgives 152 Dødsfald af Diarrhoe og Cholera paa et samlet Antal af 11912 behandlede Tilfælde, samt 71 Dødsfald (deraf 15 af chronisk Diarrhoe) uden tilsvarende Antal Behandlede, eller ialt 223 Dødsfald (i det foregaaende Aar opgaves 253 Dødsfald), af hvilke 110 falde paa Christianias, 7 paa Hamars, 30 paa Christiansands, 37 paa Bergens, 19 paa Trondhjems og 20 paa Tromsø Stift. Af 9045 Behandlede vare 4669 af Mand-,

4 376 af Kvindekjøn, og af 10 982 vare 4 655 under, 6 327 over 15 Aar. Af 203 Døde vare 93 af Mand-, 110 af Kvindekjøn, og af 187 vare:

under 1 Aar 91	fra 40 til 50 Aar 2
fra 1 til 5 - 44	- 50 - 60 - 6
- 5 - 10 - 6	- 60 - 70 - 10
- 10 - 15 - 3	- 70 - 80 - 18
- 20 - 30 - 4	- 80 - 90 - 3.

Asiatisk Cholera forekom dels sporadisk, dels i ganske smaa Epidemier langs Kysten af Christiania og Christiansands Stifter. Ialt anmeldtes:

fra Christiania By 38 Behandl. med 27 Døde eller 71,1 pCt.	
- Akershus Amt 2 — - 2 — - 100,0 -	
- Smaalenes - 1 — - - — - 0,0 -	
- Buskeruds - 12 — - 7 — - 58,3 -	
- Jarlsberg og	
Laurvigs . . - 9 — - 7 — - 77,8 -	
- Nedenæs . . - 2 — - 1 — - 50,0 -	
- Lister og	
Mandals . . - 15 — - 7 — - 46,7 -	

tilsammen 79 Behandl. med 51 Døde eller 64,6 pCt.; desuden opgives fra Christiania et Barn, der døde af Cholera uden at være tilset af Læge, altsaa ialt 80 Angrebne med 52 Døde. Af 75 Angrebne vare 53 af Mand-, 22 af Kvindekjøn, 6 Børn under 15 Aar, 69 Voxne. Af 51 Døde var 36 af Mand-, 15 af Kvindekjøn, og af 43 vare:

fra 1 til 5 Aar 2	fra 40 til 50 Aar 12
- 5 - 10 - 1	- 50 - 60 - 4
- 15 - 20 - 2	- 60 - 70 - 10
- 20 - 30 - 6	- 70 - 80 - 1
- 30 - 40 - 4	- 80 - 90 - 1.

Sygdommen dels indførtes fra forskellige britiske Havne, fra Antwerpen, Gøteborg og fra Wermeland, dels førtes den fra Christiania til andre indenlandske Steder; den begyndte, med Undtagelse af et enkelt, i Juli til Christiansand importeret Tilfælde, i de første Dage af August og varede til Slutningen af September. I de fleste Tilfælde kunde Sygdommens Overførelse ved Smitte paavises.

Skjørbug (Scorbutus) kom i Almindelighed kun enkeltvis under Behandling i forskellige Dele af Landet; alene i Finmarkens Amt var den meget hyppig (119 Behandlede med 3 Døde). Ialt opgives 201 Behandlede, af hvilke 3 døde. Af 175 Behandlede vare 116 af Mand-, 59 af Kvindekjøn, og af 165 vare 22 under, 143 over 15 Aar.

For **Syphilis** indlagdes paa Sygehusene 978 Individier, hvoraf 395 af Mand-, 583 af Kvindekjøn; 218 laa tilbage fra det foregaaende Aar, nemlig 85 af Mand-, 133 af Kvin-

dekjøn. Tilsammen forpleiedes altsaa 1 196. Antallet af indlagte Tilfælde i 1866 er større end for noget andet af de sidste 10 Aar, i hvilke Tallet af Syphilitiske, der ere komne under Behandling i Rigets Sygehuse, har været følgende:

1857	1858	1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866
596	516	662	677	720	672	809	819	850	978

Af de i heromhandlede Aar indkomne Tilfælde vare 213 primære, 748 konstitutionelle, 5 Personer indlagdes som mistænkte for at lide af Syphilis, og for 12 er ingen Oplysning om Sygdommens Beskaffenhed meddelt. Forholdet af primære til konstitutionelle Tilfælde var altsaa = 1 : 3,5 (i det foregaaende Aar var Forholdet = 1 : 5,1, i 1864 = 1 : 5,4); sættes Opgaverne fra Sygehusene i Christiania, hvor et forholdsvis stort Antal primære Tilfælde behandlede, ud af Betragtning, bliver Forholdet mellem primære og konstitutionelle Tilfælde = 1 : 7,66. Forpleiningsdagens Antal for samtlige paa Sygehusene behandlede Syphilitiske udgjorde 75 436, ved hvis Fordeling paa 978 Udskrevne udkommer en gennemsnitlig Behandlingstid af 77,1 Dage; hvis i denne Beregning de paa Rigshospitalet behandlede Syphilitiske udelades, hvilket i tidligere Beretninger er skeet, da særskilt Opgave over Forpleiningsdagens Antal ikke forhen derfra var meddelt, da udkommer et Antal af 56 273 Forpleiningsdage, hvis Fordeling paa 744 Udskrevne viser en gennemsnitlig Behandlingstid af 75,6 Dage (i det foregaaende Aar 81,3 Dage, i 1864: 87,4 Dage, i 1863: 94,7 Dage, i 1862: 97,1). Paa Rigshospitalet var den gennemsnitlige Behandlingstid i 1866: 81,9 Dage (i 1865: 90,7 Dage). Af tilsammen 978 Udgaede udskreves 931 helbredede, 15 i Bedring, 15 uhelbredede og 17 døde. Af privat behandlede Tilfælde opgives tilsammen 677 (i det foregaaende Aar 642), hvoraf 333 i Christiania Stift, 40 i Hamars, 158 i Christiansands, 73 i Bergens, 58 i Trondhjems og 15 i Tromsø Stift. Af 544 Privatbehandlede var 393 af Mand-, 151 af Kvindekjøn; af 373 vare 63 under, 310 over 15 Aar; af 364, for hvilke Sygdommens Beskaffenhed er anført, lede 110 af primære, 254 af konstitutionelle Tilfælde. Som Dødsarsag er Syphilis opgivet i og udenfor Sygehusene ialt hos 35, hvoraf 19 i Christiania Stift, 4 i Hamars, 4 i Christiansands, 1 i Bergens, 6 i Trondhjems og 1 i Tromsø Stift. Af 34 Døde vare 19 af Mand-, 15 af Kvindekjøn, og af 31 vare:

under 1 Aar 17	fra 30 til 40 Aar 2
fra 1 til 5 - 4	- 40 - 50 - 3
- 10 - 15 - 1	- 50 - 60 - 1
- 20 - 30 - 2	- 80 - 90 - 1.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af:

Aaret 1856 tilsammen	2 079	Aaret 1862 tilsammen	2 119
— 1857 —	2 062	— 1863 —	2 162
— 1858 —	2 087	— 1864 —	2 182
— 1859 —	2 095	— 1865 —	2 136
— 1860 —	2 068	— 1866 —	2 126
— 1861 —	2 096		

Som i tidligere Beretninger bemærket kan nogen sikker Formening om den spedalske Sygdoms Til- eller Aftagen fra det ene Aar til det andet ikke udledes af de anførte Tal, paa hvilke den tilfældige Opdagelse af tidligere overseede Tilfælde har øvet en betydelig og i de forskjellige Aar forskjellig Indflydelse. Gaar man, for tilnærmelsesvis at kunne anstille en Sammenligning, frem paa den ogsaa i de foregaaende Beretninger anvendte Maade, nemlig ved til de i et Aar som nye iagttagne Tilfælde endvidere at lægge dem, der i det næste Aar befindes tidligere at have været overseede, og igjen at fradrage dem, der vise sig at have været feilagtig opførte, stiller Forholdet sig for de 11 Aar 1857—1867, for hvilke fuldstændige Lister haves, saaledes: Der opførtes:

Aar.	som nye Tilfælde.	som tidligere overseede Tilfælde.	som feilagtig opførte Tilfælde.
1857	44	222	7
1858	77	163	13
1859	110	168	56
1860	98	169	46
1861	112	173	16
1862	120	144	16
1863	103	139	25
1864	103	143	19
1865	52	132	9
1866	46	162	2
1867	106	126	4

Beregnet herefter findes paa den ovenfor omtalte Maade Antallet af nyopstaaede Tilfælde at have været:

i 1857	194	i 1862	234
i 1858	189	i 1863	227
i 1859	233	i 1864	226
i 1860	255	i 1865	212
i 1861	240	i 1866	168

i de nævnte 10 Aar == 2 178.

Af Dødsfald blandt Spedalske kjendtes ifølge Overlægens Beretning:

i 1857	283	i 1860	242
i 1858	211	i 1861	237
i 1859	206	i 1862	208

i 1863	187	i 1865	214
i 1864	196	i 1866	209*)

i de nævnte 10 Aar == 2 193.

Som helbredede opførtes i 1866 3 Spedalske (i det foregaaende Aar 5). Af de 209 døde Spedalske falder 1 paa Christiania Stift, 4 paa Hamars, 10 paa Christiansands, 109 paa Bergens, 73 paa Trondhjems og 12 paa Tromsø Stift; 125 vare af Mand-, 84 af Kvindekjøn; Aldersopgave er kun meddelt for 21 Døde; af disse vare:

fra 15 til 20 Aar	1	fra 50 til 60 Aar	7
- 20 - 30	2	- 60 - 70	4
- 30 - 40	2	- 70 - 80	2
- 40 - 50	3		

Af de ved Aarets Udgang kjendte 2 126 Spedalske forpleiedes 793 i Stiftelserne; de 1333 udenfor Stiftelserne levende Spedalske vare fordelte paa de forskjellige Overøvrighedsdistrikter saaledes:

Buskeruds Amt	2	Nordre Bergenhus Amt	347
Hedemarkens	12	Romsdals	161
Christians	5	Søndre Trondhjems	96
Lister og Mandals	3	Nordre	94
Stavangers	146	Nordlands	166
Søndre Bergenhus	259	Tromsø	24
Bergens By	12	Finmarkens	6

Af Svindsot (Phthisis & Tuberculosis pulmonum) er anmeldt 1 337 Dødsfald (i 1865 opgaves 1 375, i 1864 1 289), hvilket i Forhold til det hele Antal Tilfælde, hvori Dødssygdommen er opgivet, nemlig 9 343, svarer til 14,3 pCt. Dette Forholdstal har i de sidste 9 Aar været følgende:

i 1858	12,5	i 1863	12,7
i 1859	12,6	i 1864	14,0
i 1860	14,7	i 1865	14,3
i 1861	12,8	i 1866	14,3
i 1862	11,9		

Til Oplysning om Forholdet i de forskjellige Stifter hid sættes følgende Tabel:

Stift.	Antal Tilfælde, hvori Dødssygdommen er opgivet.	Opgivne Dødsfald af Svindsot i 1866.	Procentvis Angivelse af Svindsots Hyppighed som Dødsarsag i:		
			1866.	1865	1864.
Christiania	3 523	557	15,8	16,8	16,1
Hamar	724	85	11,8	12,1	11,8
Christiansand	2 123	382	17,9	20,3	18,9
Bergen	1 249	142	11,4	10,4	8,7
Trondhjem	1 077	126	11,7	9,4	11,5
Tromsø	647	45	6,9	6,7	5,8
Hele Riget	9 343	1 337	14,3	14,3	14,0

*) Lægernes Dødslisters indeholde Opgave over 209 Dødsfald blandt Spedalske, hvoraf 10 ere opførte paa Dødslisterne som døde af andre Sygdomme end Spedalskhed.

Som sædvanlig er Forholdet overveiende stort i Christiansands Stift. Slaaes Christiania og Hamar Stifter sammen for at faa et rigtigere Sammenligningsled med 1864, bliver Forholdet for disse Stifter = 15,1, altsaa lidt mindre end i 1864. Af de 1337 Døde af Svindsot er Kjønnen opgivet for 1301, af hvilke 608 vare af Mand-, 693 af Kvindekjøn; Alder er opgivet for 1171, af hvilke vare:

under 1 Aar	14	fra 30 til 40 Aar	271
fra 1 til 5	- 51	- 40 - 50	- 177
- 5 - 10	- 28	- 50 - 60	- 109
- 10 - 15	- 47	- 60 - 70	- 82
- 15 - 20	- 80	- 70 - 80	34
- 20 - 30	- 276	- 80 - 90	- 2.

Kjertelsyge (Scrophulosis) er paa Lægernes Dødsfortegnelser opført som Dødsårsag hos 64, hvoraf 37 i Christiania Stift, 5 i Hamars, 20 i Christiansands, 1 i Bergens og 1 i Trondhjems Stift; af 62 vare 31 af hvert Kjønn og af 54 vare:

under 1 Aar	5	fra 15 til 20 Aar	4
fra 1 til 5	- 21	- 20 - 30	- 1
- 5 - 10	- 15	- 30 - 40	- 1
- 10 - 15	- 6	- 40 - 50	- 1.

Kræft (Cancer, Fungus) er angivet som Dødsårsag hos 314, nemlig 121 i Christiania Stift, 32 i Hamars, 57 i Christiansands, 40 i Bergens, 50 i Trondhjems og 14 i Tromsø Stift. Med Hensyn til Sygdommens Sæde er Oplysning meddelt om 240; af disse havde Kræften sit Sæde:

i Underlivet	hos 148	deraf i Mavesækken	119,
i Livmoderen	- 25	i Leveren	14, i Omentet 2, i Peritonæum
i Brystkjertelen	- 22	1, i Colon	1.
i Ansigt og Læbe	- 12		
i Tungen	- 6		
i Halsregionen	- 5		
i Endetarmen	- 5		
i Øiet	- 3		
i Huden	- 3		
i Mund, Gane og Svælg	- 2		
i Testikelen	- 2		
i Spiserøret	- 1		
i Lungerne og Leveren	- 1		
i Ryggen	- 1		
i Hoftebenet (os ilei)	- 1		
i Prostata	- 1		
i Skeden	- 1		
i Æggestokken	- 1		

Kjønnen er opgivet for 309 af de Døde, hvoraf 138 vare af Mand-, 171 af Kvindekjøn; Alder for 277, af hvilke vare:

fra 1 til 5 Aar	2	fra 50 til 60 Aar	68
- 5 - 10	- 1	- 60 - 70	- 90
- 20 - 30	- 5	- 70 - 80	- 33
- 30 - 40	- 17	- 80 - 90	- 12.
- 40 - 50	- 49		

Af **Drankersydomme** (Alcoholismus) er opgivet 23 Dødsfald, nemlig 5 i Christiania Stift, 2 i Hamars, 11 i Christiansands, 3 i Bergens og 2 i Trondhjems; 1 af de Døde opføres som død af akut Alkoholforgiftning, 22 vare af Mand-, 1 af Kvindekjøn; Alder er opgivet for 17, af hvilke vare:

fra 20 til 30 Aar	2	fra 50 til 60 Aar	4
- 30 - 40	- 1	- 60 - 70	- 2
- 40 - 50	- 7	- 70 - 80	- 1.

Af **Sindssygdøm** er i Lægernes Beretninger omtalt 501 nye Tilfælde, hvoraf 158 i Christiania Stift, 58 i Hamars, 133 i Christiansands, 45 i Bergens, 71 i Trondhjems og 36 i Tromsø Stift; af dette Antal berettes 113 at være indlagte i Sindssygeasyler eller Sygehuse, og heraf kunne 27 sees at være vendte helbredede tilbage inden Aarets Udgang; af 79, som forpleiedes hjemme, bleve 55 helbredede inden Aarets Udgang, 1 var i Bedring, 14 uhelbredede, og 9 døde; altsaa sees af 192 nye Tilfælde af Sindssygdøm, om hvilke Oplysning i saa Henseende er meddelt, 82 at være helbredede inden Aarets Slutning. Af 377 nye Sindssyge vare 176 af Mand-, 201 af Kvindekjøn; af 366 opgives 75 at lide af Mani, 224 af Melancholi, 41 af Dements, 17 af Idioti og 9 af Epilepsi. Sindssygdøm er paa Lægernes Dødslisters ialt opgivet som Dødsårsag hos 85, hvoraf 39 paa Rigets Sindssygeasyler. Af de nævnte 85 Dødsfald indtraf 24 i Christiania Stift, 6 i Hamars, 6 i Christiansands, 28 i Bergens, 17 i Trondhjems og 4 i Tromsø Stift. Af 72 Døde vare 34 af Mand-, 38 af Kvindekjøn, og af 48 vare:

fra 10 til 15 Aar	1	fra 50 til 60 Aar	5
- 15 - 20	- 4	- 60 - 70	- 4
- 20 - 30	- 8	- 70 - 80	- 6
- 30 - 40	- 8	- 80 - 90	- 2.
- 40 - 50	- 10		

Om de Sindssyges Antal m. m. indeholde Lægernes Beretninger for det Meste kun ufuldstændige Oplysninger; ifølge Opgaver, indhentede ved den almindelige Folketælling den 31te December 1865, udgjorde de Sindssvages Antal i det hele Rige da 5195, eller i Forhold til Indbyggernes Antal 1 : 327. Af dette Tal vare 2039 sindssvage fra Fødselen eller de første Barneaar (Idioter), medens hos 3156 Tilstanden havde udviklet sig i en senere Alder.

Følgende Tabel viser Antallet i de forskjellige Stifter:

Stift.	Det samlede Antal Sinds- svage.	Sindssvage fra Fødselen eller de første Barneaar.	Andre Sinds- svage.
Christiania	1 458	455	1 003
Hamar	733	347	386
Christiansand	1 145	424	721
Bergen	735	305	430
Trondhjem	798	362	436
Tromsø	326	146	180

De Sindssvages Antal i Forhold til Befolkningen i de forskellige Stifter var følgende:

i Christiania	Stift	1 : 307
i Hamars	-	1 : 333
i Christiansands	-	1 : 287

i Bergens	Stift	1 : 364
i Trondhjems	-	1 : 323
i Tromsø	-	1 : 476.

Som af Tabel II til nærværende Beretning sees, behandles i 1866 paa Rigets 9 Sindssygeasyler et Antal af 1 038 Sindssyge. Det daglige Middelbelæg udgjorde 654,76.

Over udførte **chirurgiske Operationer** hidsættes nedenstaaende Tabel, ved hvilken det maa bemærkes, at de forskellige Lægers Bedømmelse af, hvorvidt en Operation er Omtale værd, ikke altid stemmer overens, samt at flere Læger kun anføre, hvor mange Gange de have udført en Operation, men ikke tillige de opererede Individets Antal. I Regelen bliver Tabellens Talopgaver at forstaa efter den førstnævnte Angivelsesmaade.

Vigtigere chirurgiske Operationer, udførte i 1866.

Operation.	Rigshospitalet.	Christiania Stift.	Hamar Stift.	Christiansands Stift.	Bergens Stift.	Trondhjems Stift.	Tromsø Stift.	Tilsammen.	Anmærkninger.
Amputation af Overarmen . . .	-	1	1	1	-	-	-	3	
- Laaret	3	-	2	-	2	-	1	8	
- Læggen	2	1	1	-	2	-	3	9	
— eller Exartikulation af Fingre eller Tæer eller Led af saadanne	6	38	17	13	11	4	24	113	Det virkelige Antal meget større, da mange Læger angive at have udført Operationer af dette Slags uden at angive Antallet.
Resektion	4	1	1	-	-	-	-	6	1 af Underkæven, 2 af Fibula, 1 af Tibia, 1 af os metacarpi primum, 1 af os cuneiforme primum.
Borttagelse af Brystkjertlen . .	5	3	-	1	1	2	1	13	
— - Læbekræft	3	5	10	12	6	7	4	47	
— - Kræft i andre eller ikke nøiere betegnede Organer	5	7	3	7	6	3	1	32	
— - andre eller ikke nøiere betegnede Svulster	3	43	13	31	24	17	13	144	
— - en eller begge Tonsiller	4	48	-	1	-	7	1	61	
— - Uvula	-	2	1	-	-	2	-	5	
— - Negle eller Operation for indgroet Negl.	2	1	-	1	4	-	2	10	
Operation for vansirende Ar . .	-	-	7	-	-	-	-	7	
Paracentese af Brystet	-	1	-	2	-	-	-	3	
— - Underlivet	-	39	10	12	19	7	15	102	Mange af disse gjentagne Gange paa samme Individ.
Ovariometri	1	1	-	-	-	-	-	2	1 med heldigt, 1 med uheldigt Udfald.
Punktion af Hydrops ovarii . .	1	9	-	-	-	6	1	17	
Operation for Hygroma patellæ . .	1	2	-	-	-	-	-	3	
— - olecrani	-	1	-	-	-	-	-	1	
Polypoperation	4	31	8	3	4	7	2	59	Polypens Sæde hos 40 i Næsen, hos 12 i Livmoderen, hos 3 i Endetarmen, hos 1 i Trommehulen, hos 1 i Svælget, hos 1 i Labium minus.
Borttagelse af Uterinfibroid . .	1	1	-	-	-	-	-	2	
Underbinden af Arterier	-	3	1	1	1	-	-	6	Arteria radialis 2, — tibialis antica 2, — brachialis 1, — cruralis 1.

Operation.	Rigshospitalet.	Christiania Stift.	Hamar Stift.	Christiansands Stift.	Bergens Stift.	Trondhjemstift.	Tromsø Stift.	Tilsammen.	Anmærkninger.
Operation for Teleangiectasi . . .	-	5	5	3	3	-	-	16	7 ved Ættsmiddel, 1 ved Afbinden, for 8 er Maaden ikke angivet.
— - Hæmorrhoidalknuder . . .	-	2	-	-	-	-	-	2	
— - Varices	-	-	1	-	1	-	-	2	
Tenotomi	6	9	5	1	3	1	-	25	
Forceret Bevægelse af Led . . .	18	1	-	-	1	-	-	20	
Operation for Hæremund . . .	4	9	2	3	9	4	-	31	
— - spaltet Gane	1	3	-	-	-	-	-	4	
— - Tungebaand	-	-	-	1	-	1	-	2	
Plastisk Operation af Næsen . .	1	1	-	-	-	-	-	2	
— - - Munden	-	-	-	-	-	1	-	1	
Operation for sammenvoxede Fingre	-	-	-	1	1	-	-	2	
Tracheotomi	7	2	-	1	-	-	1	11	5 ved Croup med dødeligt Udfald, 5 ved Laryngit og 1 ved fremmed Legeme i Luftrøret; 4 af disse 6 døde.
Operation for Vandbrok	10	29	3	11	14	9	8	84	5 ved Incision, 1 ved Akupunktur, 70 ved Punktion med eller uden Injektioner; for 8 er Maaden ikke angivet.
— - Blodbrok	-	-	-	-	1	-	1	2	
Herniotomi	5	6	-	1	-	1	1	14	Udfaldet er angivet for 9, hvoraf 4 med heldig, 5 med uheldig Udgang.
Udvidning eller Sprængning af Strictura urethrae	-	3	-	-	-	-	2	5	
Toucheren af Pars prostatica urethrae	-	2	-	-	-	-	-	2	
Borttagen af Testikelen	3	-	-	-	-	-	-	3	
Operation for Phimosis	-	2	1	3	1	2	-	9	
— - Paraphimosis	-	1	2	-	2	2	1	8	
Amputatio penis	-	-	1	-	-	-	-	1	
— colli uteri	1	-	-	-	-	-	-	1	
Operation for Fistula vesicovaginalis	-	-	-	-	1	-	-	1	
— - Ruptura perinæi	2	2	-	-	-	-	-	4	
— - Hymen imperforat.	-	1	-	-	-	-	-	1	
Episioraphi	-	-	-	-	1	-	-	1	
Operation for Fistula ani	2	1	-	1	1	-	-	5	
— - Fissura ani	-	1	-	-	-	-	-	1	
— - Atresia ani	-	1	-	-	-	-	1	2	
Forceret Dilatation af Sphincter ani	-	2	-	-	-	-	-	2	
Bortskjæren af fremfalden Endetarm	-	-	-	-	1	-	-	1	
Galvanokaustik	5	-	-	-	-	-	-	5	
Kauterisation	6	-	-	-	4	-	-	10	heraf 6 med Ferrum candens.
Udskjæren eller Borttagen af fremmede Legemer	-	2	2	1	3	-	-	8	
Øienoperationer:									
Borttagelse af Øieæblet	1	-	-	-	1	-	1	3	
Stæroperationer:									
Extractio cataractae	13	3	1	-	15	6	1	39	
— linearis cataractae	6	2	-	2	5	-	-	15	
Reclinatio cataractae	1	1	-	1	-	1	3	7	
Discisio	2	2	-	-	-	1	-	5	
Iridektomi	19	7	-	5	20	4	-	55	
Iridodialysis	5	-	-	-	-	-	-	5	
Koremorphosis	1	-	-	-	-	-	-	1	
Operation for fremfalden Iris . .	-	-	-	-	1	-	-	1	
Gjennemskjæren af Musculus ciliaris	83	-	-	-	-	-	-	83	paa 29 Syge.

Operation.	Rigshospitalet.	Christiania Stift.	Hamar Stift.	Christiansands Stift.	Bergens Stift.	Trondhjemstift.	Tromsø Stift.	Tilsammen.	Anmærkninger.
Udtømmen af Vandvædsken . . .	3	-	-	-	-	-	-	3	
Operation for Staphyloma corneae	2	-	-	1	-	-	1	4	
— - Chalazion	-	1	-	-	-	-	-	1	
— - Skjelen	1	5	-	2	-	4	-	12	
— - Entropium	-	-	1	-	-	-	-	1	
— - Ptosis	-	-	-	3	-	-	-	3	
— - Blenorrhoea sacci lacrymalis	-	5	-	-	-	3	-	8	
Blepharoplastik	-	-	-	-	-	-	1	1	
Borttagelse af forskellige Øien-svulster	-	-	-	7	-	-	-	7	
Tilsammen	253	349	99	133	169	102	90	1195	

Følgende obstetriciske Operationer opgives at være udførte af Læger:

Stift.	Tangforløsning.	Vending.	Udtrækning paa Bækkenenden.	Perforation og Kefalotripsi.	Embryotomi.	Efterbyrdsoperation.	Accouchement forcé.	Keisersnit paa Død.	Laparotomi.	Partus præmaturus artificialis.	Reposition af fremfalden Navlesnor.	Reposition af omkrænget Livmoder.	Tilsammen.
Christiania	111	25	5	5	2	14	-	1	1	-	1	1	166
Hamar	35	9	1	4	1	5	-	-	-	-	-	-	55
Christiansand	96	15	5	2	3	14	-	-	-	1	-	-	136
Bergen	71	16	1	4	2	10	1	-	-	-	-	-	105
Trondhjem	47	6	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	59
Tromsø	22	3	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	28
Hele Riget	382	74*)	12	15	9	50	1	2	1	1	1	1	549

*) I 2 Tilfælde med Tangforløsning af det sidstkommande Hoved.

For 365 Tangforløsninger er Udfaldet for Børnenes Liv angivet, og af disse fødtes 281 levende, 84 eller 23,0 pCt. vare dødfødte; for Konernes Vedkommende er Udfaldet angivet for 363, af hvilke 339 forbleve ilive, 24 eller 6,6 pCt. døde paa Barselsengen.

Af de foretagne Vendinger er Udfaldet for Børnenes Liv meddelt for 72, ved hvilke bragtes til Verden 27 levende Børn, medens 45 eller 62,5 pCt. vare dødfødte; af 68 Koner forbleve 52 ilive, 16 eller 23,5 pCt. døde paa Barselsengen.

Udfaldet for Konerne angives for alle de 24 Operationer, der vare forbundne med Anvendelse af skarpe eller knusende Instrumenter paa Fosteret. 11 forbleve ilive, 13 eller 54,2 pCt. døde.

For 46 Efterbyrdsoperationer er Udfaldet for Konerne angivet; 39 forbleve ilive, 7 døde; af de sidstnævnte vare imidlertid 2 forløste ved Tang, 1 ved Perforation og Kefalotripsi.

Antallet af **Fødte** (Dødfødte uberegnet) i Aaret 1866 udgjorde, ifølge de til Tabelkontoret fra Presterne indkomne Opgaver over Fødte og Døde, ialt 54510, hvilket er 571 flere end i 1865, og 1352 flere end i 1864 (henholdsvis 53939 og 53158). Hvor stor Del af det hele Antal, der falder paa hvert enkelt Stift, vil sees af nedenstaaende Tabel, hvor ogsaa Forholdet mellem ægte og uægte Børn, Tvilling- og Trillingfødsler samt Dødfødte i ethvert af Stifterne findes angivet.

Aar 1866.	Fødte (Dødfødte uberegnete).			Tvilling-fødsler.	Trilling-fødsler.	Dødfødte. *)			Der kom 1 uægte Barn paa følgende Antal Fødte (Dødfødte medregnede).	Dødfødte forholdt sig til levende Fødte som	Dødfødte uægte Børn forholdt sig til levende fødte uægte Børn som
	ægte.	uægte.	Tils.			ægte.	uægte.	Tils.			
Christiania Stift	13 652	1 319	14 971	157	2	481	102	583	10,9	1 : 25,7	1 : 12,9
Hamar -	6 935	821	7 756	116	-	200	41	241	9,3	1 : 32,2	1 : 20
Christiansands -	10 190	399	10 589	135	3	372	19	391	26,3	1 : 27,1	1 : 21
Bergens -	7 829	470	8 299	112	-	283	25	308	17,4	1 : 26,9	1 : 18,8
Trondhjems -	6 396	884	7 280	82	-	231	30	261	8,3	1 : 27,9	1 : 29,5
Tromsø -	5 188	427	5 615	72	4	171	18	189	13,0	1 : 29,7	1 : 23,7
Hele Riget	50 190	4 320	54 510	674	9	1 738	235	1 973	12,4	1 : 27,6	1 : 18,4

*) Efter de fra Embedslægerne indsendte Anmeldelser fra Fødselshjælperkerne over de Dødfødte og inden 24 Timer efter Fødselen døde Børn udgjorde deres Antal:

i Christiania Stift . . .	663
i Hamar	293
i Christiansands Stift . . .	445
i Bergens	371
i Trondhjems	301
i Tromsø	188
Hele Riget	2 266.

Forholdet 1 uægte Barn paa 12,1 er 0,1 ugunstigere end for det foregaaende Aar, da det var 1 : 12,5 (i 1864 var Forholdet 1 : 12,3); derimod er Forholdet 1 Dødfødt paa 27,6 levende Fødte 3,4 gunstigere end i 1865, da det var 1 : 24,2 (i 1864 1 : 24,0). Til Sammenligning med et noget længere Tidsrum hidsættes i nedenstaaende Tabel de samme Forholde, udregnede for Femaaret 1861—65:

Stift.	I Femaaret 1861—65	
	kom der 1 uægte Barn paa følgende Antal Fødte (Dødfødte medregnede).	forholdt Dødfødte sig til levende Fødte som
Christiania	11,66	1 : 22,42
Hamar	9,93	1 : 29,98
Christiansand	26,35	1 : 26,04
Bergen	16,99	1 : 21,24
Trondhjem	7,93	1 : 24,24
Tromsø	11,94	1 : 23,58
Hele Riget	12,47	1 : 24,11

Ligesom i det foregaaende Aar og i Femaaret nærmer ogsaa i 1866 Forholdet mellem ægte og uægte Børn i Christiania, og Tromsø Stifter sig det for hele Riget gjældende, hvorimod Antallet af uægte Børn i Bergens og endnu mere i Christiansands Stift er forholdsvis mindre, i Trondhjems Stift og, om end i mindre Grad, i Hamars Stift større end i Riget i det Hele taget. Med Hensyn til Dødfødte stiller Forholdet sig i det Hele gunstigere end i det nævnte Femaar.

Antallet af Døde i de forskjellige Stifter og i det hele Rige i de sidste 10 Aar vil sees af følgende Tabel:

Stift.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1866.
Christiania	6 901	6 768	7 683	7 722	8 334	8 738	8 774	8 413	7 478	8 173
Hamar	3 300	2 910	2 974	3 275	3 867	4 505	3 996	3 758	3 456	3 355
Christiansand	5 409	4 914	6 061	5 166	6 239	5 638	5 963	6 197	5 692	6 247
Bergen	4 094	3 908	4 163	4 325	4 906	4 443	4 936	4 686	4 126	4 179
Trondhjem	3 564	3 537	3 659	4 447	4 898	5 009	4 036	3 786	4 735	4 147
Tromsø	2 749	2 759	2 198	2 463	3 249	4 169	3 371	2 852	2 579	2 892
Hele Riget	26 017	24 796	26 738	27 398	31 493	32 502	31 076	29 692	28 066	28 993.

Overskuddet af levende Fødte over Døde var efter ovenstaaende Angivelse 25 517 eller 356 færre end i det foregaaende Aar, da det udgjorde 25 873, men 2 051 flere end i 1864, da det udgjorde 23 466. I hvert af Aarene 1857—1866 kom der paa hvert 100 levende Fødte følgende Antal Døde:

1857 . . .	51,83	1862 . . .	62,30
1858 . . .	47,99	1863 . . .	57,66
1859 . . .	49,01	1864 . . .	55,86
1860 . . .	51,62	1865 . . .	52,03
1861 . . .	63,55	1866 . . .	53,19

Lægges Overskuddet af Fødte over Døde i Aaret 1866 til den ved Folketællingen i Slutningen af 1865 fundne Folkemængde i hele Riget, nemlig 1 701 756, skulde Folkemængden, uberegnet Ind- og Udvandrede, ved Udgangen af 1866 udgjøre 1 727 273; Mortalitetsprocenten beregnet efter denne Folkemængde bliver 1,679 eller et Forhold af nær 16,8 Døde for hvert Tusinde Mennesker, som efter denne Beregning levede ved Aarets Udgang. Forholdet

i 1865 var 1,649. Trækkes Overskuddet af Udvandrede*) over Indvandrede i 1866 — 14 645 — fra den ovenfor beregnede Befolkning ved Aarets Udgang, bliver den sandsynlige Folkemængde ved Aarets Ende 1 712 628; Mortalitetsprocenten beregnet efter denne Folkemængde bliver 1,693. Den sandsynlige Folkemængde den 30te Juni 1866 var, naar Overskuddet af Fødte over Døde samt af Udvandrede over Indvandrede tages med i Beregningen, 1 707 195; Mortalitetsprocenten beregnet efter denne Folkemængde bliver 1,698. Medtages det ovenfor opgivne Antal af 1 973 Dødfødte, bliver Mortalitetsprocenten beregnet efter den sidst nævnte Folkemængde 1,814.

Af **retsmedicinske Forretninger** kunne sees at være udførte 196, hvoraf 104 Obduktioner og Synsforretninger over Døde. En Oversigt over deres Gjenstande samt over deres Fordeling stiftsvis indeholdes i følgende Tabel:

Sammendrag af Lægernes Indberetninger om i 1866 udførte retsmedicinske Forretninger.

Stift.	Undersøgelser af Døde betræffende			Undersøgelser af Levende til Bestemmelse af					Undersøgelser og Erklæringer i anden eller ikke angiven Anledning.	Tilsammen.
	Selv mord, Død ved Ulykkestilfælde, Drab og Mord, eller pludselig Død af anden Aarsag.	nyfødte og spæde Børns Dødsmaade i Anledning af formentlig Fosterdød samt Fødsel i Dølgemaal.	nyfødte og spæde Børns Dødsmaade i Anledning af formentlig Ihjelliggen i Søvn.	Svangrskab, forudgaaet Fødsel osv.	Voldtægt.	anden Mis-handlings Beskaffenhed og Følger.	Legemlig Helbredsforfatning iøvrigt.	Sindstilstand.		
Christiania	17	13	2	7	-	11	3	6	3 ¹⁾	62
Hamar	5	7	-	2	-	4	4	3	3 ²⁾	28
Christiansand	14	6	1	3	1	1	1	2	2 ³⁾	31
Bergen	8	3	-	3	1	7	-	4	-	26
Trondhjem	11	8	2	3	1	1	3	2	1 ⁴⁾	32
Tromsø	1	5	1	1	1	5	1	2	-	17
Hele Riget	56	42	6	19	4	29	12	19	9	196

¹⁾ En Undersøgelse for at afgjøre om nogle Pletter paa Støvler vare forarsagede ved Menneskeblod, en Erklæring om en for Politioorden sigtet Gut var strafbar, en Erklæring angaaende Paternitetsspørgsmaal. ²⁾ En Undersøgelse og Erklæring over nogle i en Kjelder fundne Ben af to omtrent fuldbaarne Barnelig, en til Afgjørelse af, om nogle i Asken paa et Ildsted fundne Ben tilhørte et menneskeligt og levedygtigt Foster, en over et aborteret Æg. ³⁾ En Undersøgelse og Erklæring angaaende endel fundne Ben, en for at afgjøre, om der fandtes mandlig Sæd paa endel Linned. ⁴⁾ En Undersøgelse og Erklæring for at afgjøre, om et femaarigt Pige barn var blevet skadet ved et af en voxen Mand anstillet Forsøg paa at pleie legemlig Omgang med hende.

Vaccinerede. Fra 1866 indgives der ikke fra Presterne til Tabelkontoret, som før skeet, Opgaver over Antallet af Vaccinerede; ifølge Embedslægernes Indberetninger var Antallet i heromhandlede Aar 52 134 (i 1865, 1864 og 1863 henholdsvis 45 573, 51 088, 44 007).

Af de nævnte Hovedsummer falde paa de enkelte Stifter i 1866:

Christiania	Stift	12 280
Hamar	-	7 431
Christiansands	-	8 200
		Lateris 27 911

*) Antallet af de i Aaret 1866 til Amerika Udvandrede beløb sig til 15 455.

Transport	27.911
Bergens Stift	6 743
Trondhjems	11 288
Tromsø	6 192

Hele Riget 52 134. *)

Af **Sygehuse** fandtes ialt 48, nemlig den kliniske Undervisningsanstalt Rigshospitalet, 5 Hospitaler for Spedalske, 5 militære Sygehuse, 18 Amtssygehuse, 13 kommunale Bysygehuse, samt i Stavangers, nordre Bergenhus, Nordlands og Finmarkens Amter 6 mindre Sygehuse, der kun benyttes i Fisketiden. Ved Rigets Strafanstalter fandtes derhos særskilte Sygeafdelinger. Antallet af Sindssygeasyler var 9, nemlig 1 Statsasyl, 6 kommunale Asyler og 2 private, nemlig 1 i Bergen og 1 i søndre Bergenhus Amt tæt ved Bergen.

Antallet af **Apotheker** var 60, af hvilke 39 med reelt, 20 med personligt Privilegium, og 1, der er privilegeret Rigshospitalet som saadant. Et nyt Apothek blev i Aarets Løb sat i Gang paa Ørkedalsøen.

13 examinerede **Læger** udgik fra Universitetet. Antallet af autoriserede Læger var ifølge Fortegnelsen derover for Aaret 1866 ialt 366, hvoraf 149 i Christiania Stift, 33 i Hamar Stift, 51 i Christiansands Stift, 41 i Bergens Stift, 46 i Trondhjems Stift, 28 i Tromsø Stift; 4

*) I dette Tal er indbefattet et Antal af 444 Vaccinerede i søndre Fosen, der ikke ere omtalte under søndre Trondhjems Amt paa Grund af for sen Indberetning.

havde stadig Ophold i Udlandet, 3 opholdt sig der midlertidigt; for 11 savnes Oplysning om Bopæl.

5 **Farmaceuter** bestode den farmaceutiske Examen.

Jordemøderexamen toges af 17 Fruentimmer ved Skolen i Christiania og af 12 ved Skolen i Bergen.

Ifølge vedkommende Embedslægers Indberetninger fandtes i Landet tilsammen 537, dels ansatte, dels privat praktiserende Jordemødre, hvoraf 163 i Christiania Stift, 67 i Hamars, 69 i Christiansands, 90 i Bergens, 92 i Trondhjems, 56 i Tromsø Stift.

Hjelpevaccinatorernes Antal udgjorde 633, hvoraf 107 i Christiania Stift, 75 i Hamars, 121 i Christiansands, 116 i Bergens, 111 i Trondhjems og 103 i Tromsø Stift.

I det Følgende findes den i ovenstaaende Generalberetning for hele Riget givne Oversigt udførligere fremstillet for hvert af Rigets Overøvrighedsdistrikter; i 3 Beretningen vedføjede Tabeller vil derhos findes et Sammendrag af Opgaverne over de i Rigets offentlige Sygehuse og i Sindssygeasylerne behandlede Syge, samt af de af Lægerne (og fra Sygehusene) anmeldte Dødsarsager. Ligeledes er vedføjet en efter Dyrlægernes Aarsberetninger affattet Oversigt over Sundhedstilstanden blandt Husdyrene i 1866, samt de i Indholdsfortegnelsen opregnede Bilag.

B. Beretninger

for de enkelte civile Overövrighedsdistrikter.

I. Christiania By.

Byen, der har et Fladeindhold af 0,07 Kvadratmil, og hvis Folkemængde den 31te December 1865 var 57 381, udgjør et Lægedistrikt, Christiania Stadsfysikat.

Sundhedstilstanden i 1866 var nogenlunde god. Lungebetændelse, Kighoste og Skarlagensfeber forekom langt hyppigere end i det foregaaende Aar, medens derimod Nervefeber, Børnekopper og akute gastrike Sygdomme af epidemisk Natur vare sjeldnere. I August og September viste sig endel Tilfælde af asiatisk Cholera.

Dødelighed. I dette Aar døde, ifølge Presternes Opgaver, i Alt 1 437 Personer, hvilket er 21 pCt. mere end Aaret i Forveien, da der ifølge Presternes Opgaver døde 1 188, og 28 pCt. mere end i 1864, da der døde 1 123. Stadsfysikus har opgivet Antallet af Døde i Aaret til 1 442 *). Byens Folkemængde ved sidste Folketælling findes ovenfor angivet; lægges til denne Overskuddet af Fødte over Døde i 1866 samt det sandsynlige Overskud af Ind- over Udflyttede, skulde Folkemængden ved Udgangen af 1866 udgjøre 58 985. Mortalitätsprocenten bliver derefter 24,45 p. m., eller et Forhold af mellem 24 og 25 Døde for hvert Tusinde Mennesker, der levede ved Aarets Udgang. Dødeligheden stiller sig altsaa 4,06 p. m. ugunstigere end i 1865, da den udgjorde 20,39 p. m. og 0,8 p. m. ugunstigere end Middeldødeligheden i Fem-aaret 1861—65, der var 23,65 p. m.

I de 4 Distrikter, i hvilke Byen med Hensyn til Me-

nighederne og Fattigvæsenet er inddelt, viser Dødeligheden sig at have været følgende:

Vor Frelzers Distrikt	24,63	p. m.
Trefoldigheds —	22,42	—
Grønland og Oslo —	26,18	—
Gamle Akers —	29,12	—

Af det hele Antal Dødsfald indtraf i

	Januar.	Febr.	Marts.	April.	Mai.	Juni.
	141	132	150	142	131	107
el. pCt.	9,8	9,2	10,4	9,9	9,1	7,4
	Juli.	August.	Septbr.	Oktbr.	Novbr.	Decbr.
	113	120	97	78	114	117
el. pCt.	7,8	8,3	6,7	5,4	7,9	8,1

Sygdomskonstitutionen var, forsaavidt man kan udlede en saadan af de forskjellige epidemiske Sygdommes hyppigere eller sjeldnere Optraeden, lidet udtalt. Nervefeber optraadte sjeldnere end i de foregaaende Aar, akute Sygdomme i Respirationsorganerne derimod hyppigere. Paa samme Tid, som Cholera optraadte, anmeldtes et noget større Antal Tilfælde af Cholera og Diarrhoe end i de tilsvarende Maaneder i de foregaaende Aar. Til Oversigt over de epidemiske Forholde i dette Aar hidsættes følgende Tabel, der i det Væsentlige er udarbejdet efter de til Sundhedskommissionen fra Byens Læger og Sygehuse indkomne Maanedslister over epidemiske Sygdomstilfælde.

*) Uoverensstemmelsen beror paa, at Presterne opgave de i Aaret Begravede.

	Ialt opgivne Tilfælde.	Opgivne Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Antal anmeldende Læger .				32	35	34	28	26	24	25	28	27	27	30	27
Nervefeber	73	9	73	9	9	3	-	4	2	5	7	13	8	8	5
(deraf paa Rigshospitalets med. Afdeling)	(39)	(6)	(39)	(3)	(1)	-	-	(1)	(2)	(4)	(4)	(9)	(8)	(4)	(3)
Simpel Feber	351	-	351	31	41	35	27	27	29	32	22	25	20	35	27
Barsel-feber	44	12	33	7	3	6	3	1	2	-	2	1	2	3	3
Børnekopper	63	7	61	8	4	7	6	1	7	4	13	10	-	1	-
Vandkopper	166	-	165	15	26	39	22	11	6	5	3	4	5	15	14
Skarlagensfeber	165	13	165	-	2	-	1	-	-	4	16	16	21	54	51
Mæslinger	7	-	7	-	-	2	-	1	-	1	2	1	-	-	-
Rødlinger	76	-	75	-	12	16	8	20	10	1	-	-	2	3	3
Neldefeber	45	-	45	-	2	30	4	-	1	-	1	-	-	3	4
Erythema nodosum	13	-	10	-	3	-	-	1	-	3	1	-	-	-	2
Herpes Zoster	17	-	17	2	-	-	1	1	2	2	1	4	1	2	1
Rosen	105	4	102	7	8	5	8	2	8	6	11	8	9	17	13
Kighoste	928	39	928	233	182	238	103	57	44	22	18	6	13	11	1
Strubehoste	27	23	24	2	3	2	1	1	-	-	2	4	4	2	3
Diphtherisk Svælgbetændelse	74	3	74	9	9	5	7	7	7	3	5	2	3	4	13
Kusma	11	-	11	-	-	5	-	-	-	1	-	2	-	2	1
Catarrhalske Tilfælde	3310	27	3305	342	397	348	241	185	111	73	99	84	235	594	596
Lungebetændelse	629	107	621	50	65	96	55	62	52	29	21	11	24	78	78
(deraf paa Hospitalets med. Afdeling)	(162)	(40)	(162)	(8)	(18)	(35)	(25)	(14)	(14)	(4)	(8)	-	(3)	(16)	(17)
Pleurit	51	4	39	4	3	6	6	5	5	1	1	1	2	4	1
Akut Ledrheumatisme	88	4	82	5	3	8	7	11	10	-	8	2	7	9	12
Koldfeber	11	-	11	-	1	1	2	2	1	1	2	-	1	-	-
Diarrhoe	1715	23	1711	191	120	72	74	73	137	181	362	260	96	84	61
Cholérine	276	2	276	5	5	1	11	7	52	42	76	49	17	5	6
Cholera	39	28	39	-	-	-	-	-	-	-	16	23	-	-	-
Blodgang	30	1	30	9	4	6	-	-	-	-	4	-	6	1	-
Gastrisk Feber	21	1	20	3	4	-	1	-	2	1	-	6	1	1	1
Tilsammen	8335	307	8275	932	906	931	588	479	488	417	693	532	477	936	896

Af **Nervefeber** anmeldtes ikke fuldt det halve Antal Tilfælde mod det foregaaende Aar (163), de færreste (6) i 2det Kvartal, Resten var næsten ligeligt fordelt paa hvert af de 3 øvrige Kvartaler. Ialt kjendtes 73 Tilfælde; af 72 indlagdes paa Rigshospitalet 40
 — - - - - Garnisonssygehuset 1
 anmeldtes af Byens Læger i 1ste Distrikt . . 10
 — - - - - i 2det — . . 11
 — - - - - i 3die — . . 3
 — - - - - i 4de — . . 7

Paa Rigshospitalet døde 7, hvilket i Forhold til de Udskrevnes Antal (35) svarer til 1 af 5 eller 20 pCt. Af Byens Læger er til Sundhedskommissionen opgivet 2 Døde, hvilket giver en Dødelighed af 6,7 pCt. eller 1 af 16,5. Forholdet mellem de af Lægerne og fra Sygehusene tilsammen opgivne Antal Dødsfald og Sygdomstilfælde bliver som 1 : 8,1 eller 12,3 pCt. Ifølge Ministerialbøgerne

ere 10 døde af Nervefeber. Hos en af Nervefeber angreben Kvinde iagttoges paa Bryst, Underliv og Extremiteter et Exanthem, der meget lignede syphilitiske Papper, uden at der var mindste Grund til Mistanke om Syphilis (O. Lund).

Af **simpel Feber** anmeldtes tilsammen 351 Tilfælde; 16 ere opgivne fra Rigshospitalet, 10 fra Garnisonssygehuset, 130 fra 1ste, 76 fra 2det, 39 fra 3die og 74 fra 4de Fattiglægedistrikt, tilsammen 345 Tilfælde, for de øvrige savnes Oplysning om deres Bopæl.

Af **Barsel-feber** opføres 29 i Byen behandlede Tilfælde, hvoraf 6 endte dødeligt (deraf 1 paa Tugthuset), paa Rigshospitalets medicinske Afdeling indkom 2, 1 døde. Ifølge Fødselsstiftelsens Aarsberetning forefaldt sammesteds 153 Fødsler; af de Fødende opgives 13 at have lidt af lette Febertilstande; 8 af Tilfælde af større Betydning; 5, der samtlige døde, af alvorligere eller længere Barselsygd;

desuden døde 1 af Ruptura uteri, 2 af Barselkrampe og 1 pludselig uden foregaaende Barselsygdom (Sectionen viste Lungeemboli). Af samtlige disse Tilfælde antoges 13 at kunne henregnes til Barsel-feber. Det samlede Antal opgivne Tilfælde af Barsel-feber bliver saaledes 44, af hvilke 12 endte dødeligt. Efter Dødsanmeldelserne ere, naar 1 Dødsfald i Barselseng af Peritonit medregnes, ialt 20 døde af Barsel-feber. Paa Rigshospitalets medicinske Afdeling indlagdes for Barselgalskab 1 Kvinde, der helbrededes. Af Barselkrampe omtales ialt 8 Tilfælde, hvoraf 3 endte dødeligt.

Børnekopperne fortsatte sig fra det foregaaende Aar, men optraadte kun sporadisk. Af de ialt anmeldte 63 Angrebne behandledes 17 i Hjemmet, 46 paa Lazaretet; af disse sidstnævnte hørte 9, hvoraf 2 døde, hjemme i Landdistrikterne. Ialt døde 7, — 1 i Byen og 6 paa Lazaretet, deraf 3 uvaccinerede.

Af **Vandkopper** anmeldtes 166 Tilfælde, af hvilke henved Halvdelen forekom i 1ste Kvartal.

Skarlagensfeber antog i 2det Halvaar epidemisk Udbredning, ialt opgaves til Sundhedskommissionen 165 Behandlede (hvoraf 4 paa Rigshospitalet) og 13 Døde; ifølge Lægernes Dødsanmeldelser kjendtes 19 Dødsfald af denne Sygdom; ifølge Ministerialbøgerne 20.

Af **Mæslinger** forekom kun enkelte Tilfælde.

Af **Rosen** opføres omtrent det samme Antal Tilfælde som Aaret i Forveien; ifølge Dødsanmeldelserne endte 9 Tilfælde dødeligt. **Neldefeber** viste sig hyppigere end sædvanligt.

Den i det foregaaende Aar begyndte **Kighosteepidemi** fortsatte sig i dette; i Alt opgaves 928 Tilfælde, hvoraf 653 i første, 204 i 2det, 46 i 3die og 25 i 4de Kvartal. Ifølge Dødsanmeldelserne ere 102, ifølge Ministerialbøgerne 110 Børn, alle under 10 Aar, døde af denne Sygdom.

Diphtherisk Svælgbetændelse optraadte sjeldnere end i de nærmest foregaaende Aar. Antallet af anmeldte Behandlede af Diphtherit og Strubehoste vil sees af følgende Liste:

	Diphtherisk Svælgbetændelse.		Strubehoste.	
	Behandlede,	hvoraf døde.	Behandlede,	hvoraf døde.
i Byen	68	3	23	19
paa Rigshospitalets medicinske Afdeling . .	5	-	-	-
- Rigshospitalets chirurgiske Afdeling . .	-	-	2	2
- Børnehospitalet . . .	1	-	1	1
- Byens Sygehus . . .	-	-	1	1
tilsammen	74	3	27	23

(Aaret forud anmeldtes 126 Tilfælde af den førstnævnte, 27 af den sidstnævnte Sygdom med tilsammen 21 Døde). Tracheotomi paa Grund af Strubehoste udførtes i 4 Tilfælde, der alle havde dødelig Udgang. I et Tilfælde optraadte en ubetydelig Svælgglæmhed efter Diphtherit; en 9 Aar gammel Pige døde af en efter Diphtheritens Ophør pludseligt optrædende Lammelse i Nervus vagus (Engelskjøn). Ifølge Lægernes Dødsanmeldelser døde 11 af diphtherisk Svælgbetændelse, 2 af Diphtherit i andre Organer, 26 af Strubehoste; Aaret forud meldtes 9 Døde af Diphtherit og 16 af Strubehoste.

Kusma forekom kun sporadisk.

Af **catarrhalske Tilfælde** i Luftveiene opgives et noget større Antal Tilfælde (3310) end i det foregaaende Aar (3150). Af 3305 Tilfælde forekom 1 087 i 1ste, 537 i 2det, 256 i 3die og 1425 i 4de Kvartal. Ifølge Dødsanmeldelserne ere tilsammen 63 Personer døde af akut Bronchit og Bronchit uden nærmere Betegnelse af Sygdommens Art, og 2 af Influenza.

Af **Lungebetændelse** opføres:

i Byen	451	Behandlede,	hvoraf	64	døde,
paa Rigshospitalet . . .	162	—	—	40	—
- Byens Sygehus . . .	9	—	—	3	—
- Garnisonssygehuset . .	7	—	—	-	—

tilsammen 629 Behandlede, hvoraf 107 døde, (i forrige Aar 471 Behandlede, 69 Døde). Paa Sygehuse døde af denne Sygdom 43 Personer af tilsammen 174 Udskrevne, hvilket giver et Dødsforhold af 1 af 4,05, eller 23 pCt. Af 621 Tilfælde indtraf 211 i 1ste, 169 i 2det, 61 i 3die og 180 i 4de Kvartal. I Februar og Marts optraadte mange Tilfælde blandt Arbeidsanstaltens mandlige Befolkning; i den øvrige Del af Aaret forekom der kun spredte Tilfælde; 31 Personer indlagdes paa Rigshospitalet, 4 behandlede paa Anstalten. Paa Akershus Strafanstalt viste sig i de sidste 13 Dage af Aaret 8 Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt. Af 8 Tilfælde, observerede i Byen, var det oprindelige Sæde for Sygdommen 1 Gang i Spidsen, 2 Gange i Midten af høire Lunge, 5 Gange i Basis af venstre (Lund). Ifølge Dødsanmeldelserne var 151 Personer døde af Lungebetændelse; fra Presterne haves Opgaver over 160 Dødsfald. Af **Pleurit** nævnes 51 Tilfælde, af hvilke 4 endte dødeligt.

Af 10 Læger samt fra Rigshospitalet opgives 37 behandlede Tilfælde af **Hjernebetændelse**, af hvilke 29 havde dødelig Udgang; af 34 Syge vare 21 af Mand-, 13 af Kvindekjøn; af 28 de 24 under 15 Aar. Ifølge Dødsanmeldelserne ere tilsammen 72 Personer døde af denne Sygdom.

For akut **Ledrheumatisme** behandledes 88 Syge, de

fleste i 2det og 4de, de færreste i 3die Kvartal. Ifølge Dødsanmeldelserne ere 7 døde af denne Sygdom. Af 14 Læger samt paa Sygehusene og Strafanstalterne opgives tilsammen 308 behandlede Tilfælde af Rheumatisme, de fleste af afebril Natur. Af 299 vare 137 af Mand-, 162 af Kvindekjøn; af 259 5 Børn, 254 Voxne (over 15 Aar).

For **Koldfeber** indlagdes 2 Syge paa Rigshospitalet, 9 opgives behandlede i deres Hjem.

Af **Diarrhoe** og **Cholerine** anmeldtes et mindre Antal Tilfælde (1991 tilsammen) end i det foregaaende Aar (2552). Af 1987 Tilfælde indtraf 394 i 1ste, 354 i 2det, 970 i 3die og 269 i 4de Kvartal. I Juni vare Diarrhoeerne ikke sjelden forbundne med blodige Udtømmelser (Schiøtt). Ifølge Dødsanmeldelserne ere ialt døde af disse Sygdomme 54, hvoraf 33 vare Børn i det første Leveaar. Af **Blodgang** omtales 30 Tilfælde og 2 Dødsfald.

Cholera. Af asiatisk Cholera anmeldtes det første Tilfælde den 8de August, den sidst Angrebne afgik ved Døden den 27de September; ialt forekom 39 Tilfælde, af hvilke 28, eller 73,6 pCt. endte dødeligt. 10 Tilfælde skrev sig fra 8 forskellige Fartøier paa Havnen, de øvrige forekom paa 21 forskellige Steder i Byen. I den 1ste Uge angrebes 4, i den 2den 1, i den 3die 7, i den 4de 9, i den 5te 13, i den 6te 2, i den 7de 2 og i den 8de 1. Under 10 Aar vare 3 Angrebne, mellem 10 og 20 Aar 3, mellem 20 og 30 Aar 10, mellem 30 og 40 Aar 2, mellem 40 og 50 Aar 11, mellem 50 og 60 Aar 3, mellem 60 og 70 Aar 6 og mellem 80 og 90 Aar 1.

Af samtlige 39 Angrebne, hvoraf 29 vare af Mand-, 10 af Kvindekjøn, behandlede:

paa Hovedøens Lazaret	7; 7 døde,
- Ankerløkkens Do.	29; 18 —
- Akershus Strafanstalt	1; 1 —
i Hjemmet	1; 1 —

og 1 døde i Hjemmet uden at være kommen under Behandling; de 2de sidstnævnte findes ikke opførte paa den nedenfor indtagne Liste over Dødsårsager i Christiania, ialtfald ikke under Diagnosen „Cholera asiatica.“ Sygdommen blev sandsynligvis tvende Gange indført til Byen ved Sømand; den først Angrebne var en fra Skotland nylig hjemkommen og, uagtet den af ham anløbne Havn den Gang erklæredes fri for Cholera, maaske der smittet Skipper; anden Gang blev Sygdommen sandsynligvis indført ved en fra det cholerasmittede Sted Hull hjemkommen, af Cholerine lidende Matros, hvis Datter og Moder kort efter bleve angrebne. Forøvrigt kunde Overførelse ved Smitte i flere Tilfælde ikke bestemt paavises, ligesom det heller ikke tydelig kan sees, at Sygdommen er forplantet hverken ved Priveter eller ved forurenset Drikkevand; i

et Par Tilfælde synes Sygdommen at være overført ved friske Personer. I de to Maaneder, Cholera forekom, anmeldtes, som ovenfor angivet, et noget større Antal Tilfælde af Cholerine og Diarrhoe end i de foregaaende Aar (i August og September d. A. 747 mod 546 Tilfælde af begge Sygdomme tilsammen i 1865), men denne Overvægt kan idetmindste forendel tilskrives den større Opmærksomhed, som man under saadanne Forholde skjænker selv ubetydeligere Tilfælde af disse Sygdomme.

For Cholerans Optræden var der allerede taget Forholdsregler for saavidt muligt at hindre dens Udbredning; samtlige Byens Gaarde vare blevne undersøgte af Bylægerne i Forening med Politibetjente og de forefundne hygieeniske Misligheder saavidt muligt fjernede; navnlig blev der sørget for Rensning af Priveter og Tømming af Binger, forsaavidt saadant kunde ske under de mislige Forhold, der i denne Henseende angives raadende i Byen; senere blev der anordnet en Desinfektion af samtlige Binger 2 Gange ugentlig. Byen blev inddelt i 20 Distrikter, hvert med sin Opsynsmand, og paa Hovedøen og Ankerløkken blev Cholera-Lazareter oprettede. Da Cholera havde vist sig i Byen, sattes 2 Lægestationer i Virksomhed og ved hver ansattes 2de Læger, der behandlede lettere Tilfælde af Cholerine og Diarrhoe i Hjemmet og sørgede for de Cholerasyges og de mistænkelige Tilfældes Indlæggelse paa Lazareterne m. m. Paa Grund af Sygdommens Optræden paa Akershus Strafanstalt blev et midlertidigt Lazaret indrettet i Kronarbejderbarakken og Kronarbejderne hjemsendte. Paa Steder, hvor Sygdommen optraadte i mislige og overfyldte Boliger, anordnedes Udflytning af de Personer, som havde delt Værelse med den Syge, enkelte Gange ogsaa af Personer, som havde opholdt sig i Sygeværrelset. Til Udflytningslokale benyttedes tvende evacuerede Skolebygninger. Opholdet her varede i Regelen 5 Dage. Strax efterat en Syg var bragt paa Lazaretet, blev der foretaget en omhyggelig Desinfektion af Sygeværrelset, Gaardens Binge m. m., hvilket Hverv nogen Tid efter Epidemien Begyndelse overdroges en særlig dertil beskikket Person. Om Epidemien Optraeden og de mod samme trufne Foranstaltninger henvises forøvrigt til den af Stadsfysikus Steffens til Sundhedskommissionen indgivne udførligere Fremstilling, trykt som Tillægshæfte til Magazint for Lægevidenskab 1867.

For **Skjørbug** behandlede 2 Fanger paa Akershus Strafanstalt, 1 voksen Mand i Byen, tilsammen 3 Personer, 1 i 2det, 2 i 3die Kvartal.

Veneriske Sygdomme. Til Oversigt over Antallet af de i dette Aar under Behandling komne Tilfælde tjener følgende Liste:

Sygdom.	Rigshospitalet.		Byens Sygehus.		Garnisons- sygehuset.	Arbejdsanstalten.		Af Byens Læger anmeldte.		Tilsammen.		Sum af begge Kjøn.
	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Mænd.	Kvinder.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	
Syphilis	124*)	110*)	6*)	70*)	17	1	6	131	8	279	194	473
Urethritis	-	9	-	84	-	-	3	-	2	-	98	98
Gonorrhoea	30	-	-	-	29**)	-	-	250	-	309	-	309

Følgende Liste er et Uddrag af Sygehuslisterne for de Syphilitiskes Vedkommende:

	Tilbage- liggende fra 1865.	Indkomne i 1866.						Tilsam- men Behand- lede.	Ud- skrevne.	Tilbage- liggende ved Aarets Udgang.	Antal Forplei- nings- dage.	Antal Forplei- nings- dage for hver Ud- skreven.
		med primære Tilfælde.	med se- kundære Tilfælde.	med ter- tiære Tilfælde.	med he- reditære Tilfælde.	med Recidi- ver.	Tilsam- men Ind- komne.					
Rigshospitalets Hudsyge- Afdeling	57	76	130	5	2	22	235	292	232	60	19064	82,2
Do. chirurgiske do.	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-
Børnehospitalet	-	-	-	-	-	-	1†)	1	1	-	-	-
Byens Sygehus	23	59	79	-	-	-	138	161	129	32	9105	70,6
Garnisonssygehuset	1	12	5	-	-	-	17	18	15	3	1217	81,1
Tilsammen	82	147	214	5	2	22	391††)	473†††)	378	95		

Efter Lægernes Dødsanmeldelser ere 13 døde af Syphilis, af hvilke 9 vare Børn i det første Leveaar; som sekundær Dødsarsag er for 1 opført organisk Leversygdom, for 1 organisk Hjernesygdom.

Følgende Liste er udarbejdet efter de til Sundhedskommissionen fra Byens Læger og Sygehuse indsendte maanedlige Opgaver over nye Tilfælde af Syphilis og Gonorrhoe:

	Gonorrhoe og Syphilis.	
	Syphilis.	Urethrit.
Januar	41	49
Februar	33	45
Marts	37	44
April	30	45
Mai	33	26
Juni	23	40
	Lateris 197	249

*) i disse Tal ere ikke medtagne 2 paa Rigshospitalet indlagte Personer, 1 Mand og 1 Kvinde, der udskreves uhelbredede, den ene af Mangel paa Plads, den anden uden at være behandlet, samt 2 paa Byens Sygehus indlagte Personer, 1 Mand og 1 Kvinde, der overflyttedes til Rigshospitalet.

***) deraf 10 lidende af Epididymit.

†) der mangler nærmere Oplysning om Sygdommens Art.

††) i dette Tal er medtaget de i Anmærkningen til ovenstaaende Liste omtalte 4 Personer.

†††) Blandt de Udskrevne vare 6 Døde; som Dødsarsag er opført, for 2 hereditær Syphilis, for 1 Lungekaverner, for 1 Lungebetændelse, for 2 Syphilis.

Transport	197	249
Juli	31	29
August	27	28
September	10	21
Oktober	20	30
November	40	40
December	35	22
Hele Aaret	360	419

Af 102 for Syphilis Behandlede vare 12 under, 90 over 15 Aar; af 35 udenfor Sygehuse og Arbejdsanstalten behandlede Tilfælde vare 23 primære, 12 sekundære. Omkostningerne ved de paa Rigshospitalet og Byens Sygehus for Fattigvæsenets Regning behandlede veneriske Syge udgjorde omtrent 6 488 Spd. Byens offentlige Fruentimmer visiteredes 2 Gange ugentlig; ialt foretoges 5 678 Visitationer af 312 prostituerede Piger; Antallet af Sygdomstilfælde, der foranledigede Indlæggelse paa Sygehus, var 221, hvoraf 97 Blenorrhoer, 123 syphilitiske Affectioner og 1 Fnat. Ved Aarets Begyndelse udgjorde de inskriberede Fruentimmers Antal 70, ved sammes Slutning 66.

For **Spedalskhed** indkom paa Rigshospitalets Hudsyge-Afdeling 2 Mænd og 1 Kvinde, tilsammen 3 Personer, 2 vare tilbageiggende fra forrige Aar, af ialt 5 Behandlede udgik 2 i Bedring, 1 uhelbredet, 2 vare tilbageiggende ved Aarets Udgang. Den i Byen hjemmehørende, i flere

foregaaende Beretninger omtalte Spedalske siges fremdeles at befinde sig meget vel.

Hudsygdomme. Af **Fnat** opføres fra Sygehusene og Byens Læger tilsammen 524 behandlede Tilfælde. Af andre

Hudsygdomme omtales 10 Tilfælde af Skurv, 8 af Psoriasis, 1 af Lupus, 1 af Ichtyosis, 1 af Lichen o. s. v. Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne og paa Sygehusene behandlede **kroniske Sygdomme**:

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnets er opgivet for	Deraf vare			Deraf vare		Opgivne Døde.	Ifølge Dødsanmeldelserne døde.	Antal af anmeldende Læger.	Anmærkning.	
			Mk.	Kvk.	Alder er opgivet for	Børn under 15 Aar.	Voxne (over 15 Aar).					
Svindstot	329	326	185	141	225	17	208	115	200*)	20	*) eller 15,7 pCt. af samtlige opgivne ved Sygdom forårsagede Dødsfald (1261); (Aaret iforveien 18,4 pCt). Efter Ministerialbøgerne skulle 215 Personer være døde af Svindstot.	
Blegsot og Menstruationsanomalie	283	265	1	264	265	33	232	-	-	16		
Blegsot alene	(239)	(239)	(1)	(238)	(221)	(32)	(189)	-	-	15		
Kjertelsyge	183	171	71	100	160	143	17	5	9	16		
Rachitis	17	17	13	4	17	17	-	-	3	6		
Kræft	56	54	18	36	54	-	54	25	39	10		
Vatersot og Brights Sygdom	92	92	48	44	65	10	55	17	25	14		
Cardialgi	628	600	213	387	528	47	481	1**)	-	22		**) af cancer abdominis.
Hysteri	61	-	-	-	-	-	-	-	-	7		
Ormtilfælde	55	-	-	-	-	-	-	-	-	10		
Hypochondri	3	-	-	-	-	-	-	-	-	Rigshospitalet.		

Drankersygdomme Af Delirium tremens opgives 11 Tilfælde med 1 Dødsfald, af akut Alkoholforgiftning 1, af Alkoholisme 3 Tilfælde, af Alkoholismus chronicus 2 Tilfælde, tilsammen 17 Tilfælde med 1 Dødsfald; af de Behandlede vare 16 Mænd, 1 Kvinde. Ifølge Dødsanmeldelserne ere 4 døde af Alkoholisme, nemlig 2 af Delirium tremens, 2 af chronisk Alkoholforgiftning.

Af nye Tilfælde af **Sindssygd**om, behandlet udenfor Sindsygeasylet, nævnes, foruden det før omtalte Tilfælde af Barselmani, af 9 Læger og i Beretningerne fra Strafanstalterne tilsammen 26 Tilfælde; af 24 Personer vare 15 Mænd, 9 Kvinder, 2 omtales som helbredede, 2 indlagdes paa Gaustad Asyl, 3 paa Christiania Sindsygeasyl, 1, en Slave, begik Selvmord i et Anfald af Melancholi; af 23 Sindsyge led en af Mani, 17 af Melancholi, 5 af Dements. Ifølge Dødsanmeldelserne var 3 Personer døde af Sindsygdom.

Øiensygdomme. Af Ophthalmia neonatorum omtales tilsammen 20 Tilfælde.

For akut **Fosforforgiftning** behandlede paa Rigshospitalet en Kvinde, der helbrededes, desuden omtales et let Tilfælde af Arsenikforgiftning hos et Barn; ifølge Dødsanmeldelserne døde en Gut af Forgiftning med Brækvinsten.

For **Purpura** behandlede 3 Personer, deraf 1 Mand og 1 Kvinde paa Rigshospitalet, begge helbrededes. Af mærkeligere Tilfælde omtales en Tvillingfødsel, ved hvilken foruden et fuldbaaret Barn fødtes endnu et Foster af 7" Længde, aldeles fladtrykt og tyndt som et Stykke Pap, af en gul, næsten talgagtig Substans (Foetus papyraceus); det var heftet til den fælles Moderkage ved en lang og meget fin Navlesnor (Hørbye).

Over udførte **chirurgiske Operationer** giver følgende Tabel en Oversigt:

Operation.	Paa Rigshospitalet.	Udenfor Rigshospitalet.	Anmærkning.
Amputation af Laaret ¹⁾	3	-	¹⁾ i et Tilfælde paa Grund af et Epitheliom i Læggen, i et paa Grund af Osteosarkom, i et paa Grund af Vulnus penetrans genu; 1 Syg helbrededes, 1 døde, 1 laa tilbage ved Aarets Udgang.
Amputation af Læggen ²⁾	2	-	
Exartikulation af Pegefinger med dens Mellemlænde	1	-	²⁾ i et Tilfælde paa Grund af Gangræn i Benet, i et Tilfælde Sarkom, begge endte dødeligt.
— os metacarpi II og os multangulum minus	1	-	
Lateris	7	-	

Operation.	Paa Rigs- hospitalet.	Udenfor Rigshospi- talet.	Anmærkning.
Transport	7	-	
Exartikulation af os cuneiforme II	1	-	
Amputation eller Exartikulation af Fingre eller Tæer eller Led af saadanne	3	3	
Resektion ³⁾	4	-	³⁾ af tibia 1, fibula 1, os cuneiforme primum 1, os metacarpi primum et phalanx primus hallucis 1; 3 Syge helbrededes, 1 laa tilbage ved Aarets Udgang.
Borttagelse af Brystkjertlen ⁴⁾	5	1	⁴⁾ 5 paa Grund af Kræft, 1 paa Grund af Hypertrofi; 1 døde.
— - Læbekræft	3	-	
— - Kræft i andre Organer ⁵⁾	5	4	⁵⁾ Hudkræft 1, Kræft i Overkjæven 2, i Tungen 2, i Munden og glandula sublingualis 1, Epitheliom i Næsen 1, Kræft i collum uteri 1, Recidiv 1.
— - andre Svulster ⁶⁾	3	18	⁶⁾ Tumores sebacei 4, Sæksvulster 6, Fedtsvulster 5, fibrøs Svulst 1, Epulis 2, Ranula 1, Kjertelsvulster 2.
— - en eller begge Tonsiller	4	44 ⁷⁾	⁷⁾ hos 24 Personer.
— - Uvula	-	2	
— - Negle	2	-	
Ovariotomi ⁸⁾	1	1	⁸⁾ en med heldigt, en med dødeligt Udfald (begge ved Reservelæge Nicolaysen).
Punction af Hydrops ovarii ⁹⁾	1	5	⁹⁾ 3 Gange hos samme Person, i et Tilfælde tillige Jodinjektion, 1 endte dødeligt.
Operation for Hygroma olecrani	-	1	
— - patellae	1	2	
Polypoperation ¹⁰⁾	4	14	¹⁰⁾ Polypens Sæde hos 10 i Næsen, hos 4 i Livmoderen, hos 1 i labium minus, hos 3 i Endetarmen.
Borttagelse af Uterinfibroid	1	1	
— - hypertrofisk Væv i canalis colli uteri	1	-	
Operation af Teleangiectasi	-	4	
Tenotomi, Gjennemskjæring af Muskler og Fascier .	6	7	
Forceret Bevægelse af Led	18	1	
Operation for Hæremund	4	5	
— - spaltet Gane ¹¹⁾	1	3	¹¹⁾ Staphyloraphi 3, Uranoplastik 1.
Plastisk Operation af Næsen	1	1	
Tracheotomi ¹²⁾	7	2	¹²⁾ paa Grund af Strubehoste 4, alle med dødeligt Udfald; paa Grund af Laryngitis tuberculosa, syphilitica, perichondritis laryngea, polypus laryngis og fremmed Legeme i glottis, hver 1; 3 med dødeligt Udfald.
Operation for Vandbrok ¹³⁾	10	5	¹³⁾ 8 ved Punction og Jodinjektion, 7 ved Punction uden saadan.
Herniotomi ¹⁴⁾	5	-	¹⁴⁾ hvoraf 4 med dødeligt Udfald, 1 Syg var tilbageiggende ved Aarets Udgang.
Udvidning eller Sprængning af strictura urethrae .	-	3	
Toucheren af pars prostatica urethrae	-	2	
Borttagelse af Testiklen	3	-	
Operation for Ruptura perinaei ¹⁵⁾	2	2	¹⁵⁾ hvoraf 2 hos samme Person.
— - Hæmorrhoidalknuder	-	2	
— - fissura ani	-	1	
— - fistula ani	2	1	
Galvanokaustik	5	-	
Kauterisation med ferrum candens	6	-	
Lateris	116	135	

Operationer.	Paa Rigs- hospitalet.	Udenfor Rigshospi- talet.	Anmærkning.
Transport	116	135	-
Øienoperationer:			
Borttagelse af Øicæblet	1	-	
Stæroperationer:			
Extractio cataractae	13	1	
— linearis cataractae	6	2	
Reclinatio —	1	-	
Discisio —	2	2	
Iridektomi	19	6	
Iridodialysis	5	-	
Koremorphosis	1	-	
Gjennemskjæring af musculus ciliaris ¹⁶⁾	83	-	¹⁶⁾ hos 29 Syge.
Udtømmelse af Vandvædsken	3	-	
Operation for Staphylom	2	-	
— - Skelen	-	4	
Myotomia af m. rectus superior	1	-	
Operation for Dacryocystit	-	1	
Borttagelse af Chalazion	-	1	
Tilsammen	253	152	

Desuden omtales nogle Operationer for indgroet Negl uden nøiere Opgave over deres Antal.

Af **obstetriciske Operationer** udførtes paa Fødselsstiftelsen 4 Tangforretninger, i 2 Tilfælde paa Grund af Barselkrampe, i 1 paa Grund af Bækkenforsnevring, i 1 paa Grund af langvarigt Ophold i Hulheden uden Fremgang i Fødselen; 2 Mødre forbleve ilive, 2 døde, en af Barselkrampe, en af Bristning af Livmoderen, 2 Børn kom levende, 2 dødfødte til Verden; en Vending og Udtrækning paa Grund af Barselkrampe, Moderen døde, Barnet var dødfødt. 3 kunstige Forløsninger af Moderkagen paa Grund af dens Tilbageholden ved Strictur i Livmoderen; 2 Mødre forbleve ilive, 1 døde (af Livmoderbristning, omtalt ovenfor under Tangforretninger.)

Som udførte af Byens Læger nævnes: 22 Tangforretninger; Indikationerne vare Vemangel eller Vesvækkelse i 7 Tilfælde, Mangel paa Fremgang i Fødselen i 9, Barselkrampe, befrygtet eller allerede indtraadt, i 4, Bækken-sneverhed i 1, Rheumatismus uteri i 1; for 2 Mødre mangle Opgaver over Udfaldet, de øvrige forbleve ilive; af Børnene kom 15 levende til Verden, 4 vare dødfødte, for 3 mangler Angivelse af Udfaldet. 6 Vendinger, 1 paa Grund af Tverleie, 2 paa Grund af Bristning af Livmoderen, 1 ved Barselkrampe, 1 ved forliggende Moderkage, 1 paa Grund af fremfalden Navlesnor; 2 Mødre forbleve ilive, 4 døde,

2 af Bristning af Livmoderen, 1 af Barselkrampe, 1 af Barselfeber; alle Børn vare dødfødte. 2 Udtrækninger paa Bækkenenden paa Grund af Vesvækkelse, Udfaldet er ikke angivet for Mødrene, 1 Barn kom levende til Verden, 1 var dødfødt. 1 Tilbagebringelse af fremfalden Navlesnor med heldigt Udfald. 1 Perforation og Kefalotripsi paa dødt Foster med paafølgende Vending og Udtrækning paa Grund af Bækkensneverhed; Konen døde 1 Døgn efter Forløsningen (Scheel, Schönberg). 8 Gange kunstig Forløsning af Moderkagen, som Indikation nævnes i 5 Tilfælde dens Tilbageholden ved Strictur i Livmoderen, i 3 Blødning, der i det ene var forårsaget ved mangelfuld Sammentrækning af Livmoderen, i de tvende andre ved at Navlesnoren med smaa Stykker af Moderkagen var afreven; 1 Kone døde af Barselfeber, de øvrige forbleve ilive. Ialt foretoges altsaa 48 obstetriciske Operationer. *)

Paa Fødselsstiftelsen forefaldt 151 Fødsler, hvoraf 3 Tvillingfødsler; de 154 fødte Børn bød sig for i følgende Leier:

*) I Medicinalberetningen for 1865 er den ved H. Vogt udførte Partus præmaturus artificialis anført med dødeligt Udfald for Konen; efter senere indkomne Oplysninger rettes dette derhen, at hun kom sig.

1ste Isseleie	112.
2det —	36.
2det Ansigtsleie	1.
1ste Bækkenendeleie (Sædeleie)	2.
1ste samlet —	1.
2det Bækkenendeleie	Sædeleie 1.
	Fodleie 1.

154.

Af Tvillingerne fødtes i det ene Tilfælde begge Tvillinger i 1ste Isseleie, i det andet begge i 2det Isseleie, i det tredje den ene i 2det Sædeleie, den anden i 2det Fodleie.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:*)

	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Christiania Stadsfysikat	2056	1437	408	342	22	134

*) Ifølge Opgave fra Stadsfysikus, der omfatter de i Aaret Døde, medens ovenstaaende Liste angaar de i Aaret Begravede, udgjorde Antallet af samtlige Døde 1 442, af Døde under 1 Aar 383, mellem 1 og 15 Aar 363, paa Barselseng 33, omkomne ved ulykkelige Hændelser 15, Selvmordere 5.

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 20
Selvmordere 3

Overskuddet af Fødte over Døde bliver altsaa 619 og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 69,₈₁ (Aaret forud 100 : 53,₆₈). Antallet af døde spæde Børn forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 5 (i 1865 1 : 6,₁) og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 3,₅ (i 1865 1 : 3,₃). Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 4,₂ og Antallet af Børn, døde i Alderen under 15 Aar, til samtlige Døde = 1 : 1,₀₂. Af Barselkvinder døde, ifølge Dødsanmeldelserne fra Lægerne, 33; deraf af Barselfeber 20 (blandt hvilke 2 efter obstetriciske Operationer), 3 af Barselkrampe, 3 af Blødning, 2 af Livmoderbristning, 2 af Emboli, 1 af Lungebetændelse, 1, der var frugtsommelig i 9de Maaned, af Lungødem, 1 af ubekjendt Aarsag (Livmoderbristning? se ovenfor under obstetriciske Operationer).

Til Oplysning om Dødsarsagerne hid sættes følgende af Stadsfysikus efter Lægernes Dødsanmeldelser sammenstillede Liste:

Liste over de af Lægerne meddelte Dødsarsager i Christiania i 1866.

	Sum.	Deraf ere:		i 1ste Maaned.		i 2 og 3 Maaned.		i 4, 5 og 6 Maaned.		i 2det Halvaar.		i 2det og 3die Aar.		i 4 og 5 Aar.		mellem 5-10 Aar.		mellem 10-15 Aar.		mellem 15-20 Aar.		mellem 20-30 Aar.		mellem 30-40 Aar.		mellem 40-50 Aar.		mellem 50-60 Aar.		mellem 60-70 Aar.		mellem 70-80 Aar.		mellem 80-90 Aar.		mellem 90-100 Aar.		Over 100 Aar.		
		M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	
Abscessus	6	4	2	-	-	3	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Alcoholismus	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Anaemia	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Aneurisma aortae	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Angina simplex	2	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
— membranacea	26	12	14	-	-	-	-	-	-	1	-	8	11	2	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Apoplexia cerebri	16	10	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1	3	2	4	-	-	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-		
Arthrocace	4	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Atelectasis pulm.	3	2	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Atrophia infantum	18	7	11	2	2	2	4	1	3	-	2	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Bronchitis	33	13	20	-	1	-	1	4	1	4	2	4	10	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
— acuta	30	13	17	1	-	2	-	2	2	2	7	5	5	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— chronica	30	12	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	1	4	2	4	4	6	3	1	-	-	-	-	-	-	
Cancer	39	15	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2	3	2	6	6	5	3	8	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	
Carbuncul. Pustul. mal.	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Cardit., Pericardit., Endocard.	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Caries, Osteomyelitis	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Cholaemia, Icterus	4	3	1	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Cholera asiatica	27	20	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	3	1	2	-	7	3	2	-	4	2	-	-	1	-	-	-	-	-
— nostras	8	5	3	-	-	-	1	1	-	1	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	
Colitis	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Combustio	4	1	3	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Contusio	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Convulsiones	53	30	23	4	4	7	8	8	4	5	4	6	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Corpus alien. viar. aërofer	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cyanosis	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

	Sum.	Deraf ere:		I 1ste Maa-ned.		i 2og3 Maa-ned.		i 4, 5 og 6 Maa-ned.		i 2det Halv-aar.		i 2det og 3die Aar.		i 4 og 5 Aar.		mel-lem 5-10 Aar.		mel-lem 10-15 Aar.		mel-lem 15-20 Aar.		mel-lem 20-30 Aar.		mel-lem 30-40 Aar.		mel-lem 40-50 Aar.		mel-lem 50-60 Aar.		mel-lem 60-70 Aar.		mel-lem 70-80 Aar.		mel-lem 80-90 Aar.		mel-lem 90-100 Aar.		Over 100 Aar.	
		M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.
Tetanus	2	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tubercul. pulmon.	200	103	97	-	-	-	-	-	-	2	2	6	4	2	6	3	3	4	2	6	11	24	15	17	20	21	14	9	12	7	6	2	1	-	1	-	-	-	-
— alior. organ.	11	7	4	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Tumor colli	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Tussis convulsiva	102	45	57	-	-	1	2	6	2	11	16	17	25	7	7	3	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Variolae	7	5	2	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Vitium conforma-tionis	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Vit. org. abdomin.	15	9	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
- - - cerebri	6	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
- - - cordis	31	11	20	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	1	-	2	-	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	
- - - hepatis	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
- - - ventriculi . . .	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Ulcera	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Uraemia	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Vulnera	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	1261	620	641	20	19	31	33	45	21	61	63	102	111	31	28	19	29	10	6	14	19	53	49	50	56	60	48	52	42	44	49	20	37	8	26	-	4	-	1

Denne Liste omfatter 1 261 Dødsfald eller omtrent 88 pCt. af samtlige Dødsfald; de hyppigst opførte Dødsaaarsager vare: Svindsot (200), Lungebetændelse (151), Hjernebetændelse og Konvulsioner (tilsammen 125), Kighoste (102), akut Bronchit og Bronchit (tilsammen 63), Diarrhoe og Choleringe (tilsammen 54), Kræft (39), Diphtherit og Strube-hoste (tilsammen 37), Alderdomssvækkelse (33), organisk Hjertesygdom (31), chronisk Bronchit (30). Af epidemiske

Sygdomme er i det Hele paa denne Liste opført 516 Dødsfald eller 40, pCt. af samtlige, og af Sygdomme i Aandedrætsorganerne 588 eller 46, pCt.

Veirliget: En Oversigt over de meteorologiske Forhold i 1866 vil erholdes af nedenstaaende fra Christiania Observatorium meddelte Iagttagelser med Hensyn til Temperatur, Barometerstand, Regnhøide m. m.:

Maaned.	Middeltemperatur i Aarene 1837—63.	1866.										
		Temperatur.			Barometer.			Vindstyrke.		Fremherskende Vindretning.	Skydækket.	Regnhøide.
		Middel.	Høiest.	Lavest.	Middel.	Høiest.	Lavest.	Middel.	Høiest.			
Januar . .	÷ 4.095	+ 0.025	+ 4.46	÷ 9.31	330.942	339.33	317.15	0.64	3	S	2.54	0.1956
Februar . .	÷ 4.074	÷ 2.668	+ 2.72	÷ 12.32	31.561	41.00	22.32	0.92	3	NO	3.39	0.2196
Marts . . .	÷ 1.121	÷ 4.409	+ 5.16	÷ 14.53	35.225	42.49	29.83	0.53	2	NO	2.14	0.0440
April . . .	+ 3.008	+ 4.037	+ 12.79	÷ 1.64	36.112	43.81	25.00	0.61	3	SV	1.93	0.0182
Mai	+ 8.077	+ 7.002	+ 15.64	+ 1.77	35.772	43.97	28.82	0.75	2	SV NO	1.97	0.0789
Juni	+ 11.962	+ 13.008	+ 21.59	+ 7.00	35.682	40.53	25.88	0.74	3	SV	1.62	0.3595
Juli	+ 13.164	+ 13.093	+ 19.90	+ 8.14	33.381	37.82	25.56	0.89	3	NO SV	1.61	0.0923
August . .	+ 12.294	+ 11.813	+ 18.72	+ 8.15	33.008	38.08	26.94	0.61	2	SVtS	2.68	0.4160
September	+ 9.004	+ 9.823	+ 15.54	+ 4.31	33.348	39.63	27.45	0.85	4	S	2.98	0.6175
Oktober . .	+ 4.463	+ 4.394	+ 13.84	÷ 2.15	38.430	42.78	29.60	0.30	2	NO	2.41	0.0290
November .	÷ 0.033	÷ 2.003	+ 3.86	÷ 9.97	31.815	41.72	24.46	0.53	2	NO	2.40	0.1040
December .	÷ 2.840	÷ 2.315	+ 7.65	÷ 13.93	332.830	341.89	325.54	0.85	3	OtN	2.63	0.1139
Hele Aaret	+ 4.1701	+ 4.353	+ 21.59	÷ 14.53	334.026	343.97	317.15	0.68	4	NO	2.35	2.2885

Middeltemperaturen var noget høiere, Middelbarometerstanden noget lavere end den gjennemsnitlige for Aarene 1837—63 (335,1033), Skydækket noget under Gjennemsnitsværdien (2,48), Regnhøiden meget større end den gjennemsnitlige for samme Aarrække, 1,6992 norske Fod. *)

Med Hensyn til de **hygiæniske Forholde** bemærker Bylæge C. Smith, at Befolkningen i hans Distrikt, der omfatter Gamle Akers Prestegjeld, for den allerstørste Del bestaar af Fabrikarbeidere, deriblandt mange ugifte Fruentimmer med et stort Antal af uægte ofte vanrøgtede, skrøbelige Børn; da gifte Kvinder ogsaa mangengang søge Erhverv i Fabrikerne, mangle Børnene i den tidligste Børnealder hyppig det fornødne Tilsyn og Pleie. Sammenhobning af mange Mennesker inden et snevert, ofte usundt Rum, Benyttelsen af Kogeovn uden Dampfang i det almindelige Sove- og Beboelsesværelse, Mangel paa Senge og Sengklæder, stor Urenlighed, slet eller utilstrækkelig Kosthold, Misbrug af Kaffe, Brændevin og Øl, høre endnu i en beklagelig Grad til dette Distrikts hygiæniske Mangler.

Fattigsygepleien. Efter de til Stadsfysikatet fra By- og Fattiglægerne indsendte maanedlige Lister ere af dem ialt behandlede 3 483 fattige Syge, af hvilke 172 ere døde; desuden ere behandlede 170 senere paa Sygehus indlagte Syge og 436 undersøgte og indlagte paa Sygehus uden foregaaende Behandling. Af de saaledes tilsammen 3 653 behandlede fattige Syge hørte 716 til 1ste, 910 til 2det, 843 til 3die og 1 184 til 4de Distrikt. Paa Sygehusene indkom for Fattigvæsenets Regning tilsammen omtrent 1 824 Syge, 270 døde, nemlig paa Rigshospitalets 3 Hovedafdelinger 886 Syge, 85 døde, paa Børnehospitalet 23, 2 døde, paa Fødselsstiftelsen 123, 7 døde, paa sammes Afdeling for Fruentimmersygdomme 1, paa Koppelazaretet 46 Syge (paa faa Undtagelser nær behandlede for Fattigvæsenets Regning), 6 døde, paa Byens Sygehus og dens Filialafdeling 745, 107 døde. Paa Arbeidsanstalten behandlede 66, hvoraf 2 døde, paa Christiania Bys Sindssygeasyl

indlagdes 29 fattige Syge, 6 døde, hvorefter altsaa det hele Antal under Behandling komne Syge (og Fødende paa Fødselsstiftelsen), for hvilket Fattigvæsenet har draget Omsorg, har været 5 402 (i 1865 4 878), og det samlede Antal Døde, der vedkom Fattigvæsenet, beløb sig til 387 eller 26,84 pCt. af samtlige i Aarets Løb indtrufne Dødsfald (i forrige Aar 27,44 pCt).

Fattigvæsenets Sygeudgifter udgjorde:

1. Til Rigshospitalet for Byen tilhørende Syge	9 702 Spd.
2. - Byens Sygehus - do. do.	12 085 —
3. - Ankerløkkens Koppelazaret	1 049 —
4. Tilskud til Byens Sindssygeasyl	8 658 —
5. Til Sindssyge i Oslo og Gaustad Asyler .	425 —
6. - Lægelønninger	1 322 —
7. - Medikamenter for fattige Syge i Byen	2 222 —
8. - Fødselsstiftelsen og Jordemoderlønninger	220 —

Tilsammen*) 35 683 Spd.

Udgifterne til Medicin for enhver af Fattiglægerne behandlet Syg beløb sig i Gjennemsnit til 73 Skill. (i 1865 til 108,3 Skill. **)

I **Sundhedskommissionen** har i Aarets Løb været afholdt 21 Møder. For endel have disse Møder været optagne af Behandling af Klager over sanitære Misligheder og Drøftelse af forskellige mindre Spørgsmaal vedkommende den offentlige Sundhedspleie. Men i den største Del af Møderne have Gjenstandene for Forhandlingerne været de i Anledning af den befrygtede og senere indtrufne Choleraepidemi vedtagne Forholdsregler, saasom Rensning af Byen, Isolering af syge og mistænkte Individuer og Lazaretvæsenet. Under den i Anledning af Cholera-Sygdommen udførte fuldstændige Tømning af Byens Binger foranstaltedes en Opmaaling og Beskrivelse af disse, under Kontrol af en dertil udnævnt Komite, som senere derom har givet Indberetning til Sundhedskommissionen. Efter Forslag af Formanden tilkaldtes, da Cholera udbrød, DHrr. Doktor O. Lund og Professor Lochmann for som lægekundige Medlemmer at assistere Sundhedskommissionen, og disse Herrer overtog sammen med Stadsfysikus, i Egenkab af engere Komite, at lede Forholdsreglerne under Choleraepidemien.

Den offentlige **Vaccination** udførtes af Stadsfysikus med Bistand af de 4 Bylæger og foretoges foruden i det sædvanlige Lokale tillige paa 2 andre Steder i Byens Udkan-

*) Christiania Observatoriums Bredde 59° 54' 7". Længde 28° 23' 3" øst Ferro.

Barometrets Stand er angivet i Pariser-Linier. Barometrets Høide over Havet er 77 norske Fod.

Luftens Temperatur er angivet i Reaumur'ske Grader.

Vindens Retning er angivet retvisende.

Vindens Styrke: 0 = stille, 1 = laber, 2 = frisk, 3 = stærk, 4 = Storm, 5 = orkanagtig Storm.

Skydækket: 0 = klart, 2 = halvklart, 4 = overskyet.

Regnmaaleren staar i 101 Fods Høide over Havet.

Regnhøiden er angivet i norske Fod.

*) Udgifterne til Sindssyge i privat Forpleining er ikke opgivne.

**) Over samtlige Udgifter ved hver af Fattiglægerne behandlet Syg mangler Opgave.

ter. Ialt opgives 1 233 Børn at være vaccinerede, hvoraf 11 privat vaccinerede. Ved den offentlige Vaccination bleve 867 vaccinerede i 1ste og 2det Distrikt, 249 i 3die og 106 i 4de Distrikt. Ved den offentlige Vaccination revaccineredes 21. I Medicinalberetningerne omtales 22 af Byens Læger privat revaccinerede. Til indenbyes Læger uddeltes 25 Rør med Vaccinelymfe, til udenbyes Læger og Hjælpevaccinatører sendtes ifølge 120 Rekvisitioner 454 Rør. Jordmodereleverne ere af Stadsfysikus meddelte den fornødne Undervisning i Vaccinationens Udførelse.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 12 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig 1 over en ved et Fald død

Mand, 1 over en sandsynligvis druknet Mand, 1 over en som Følge af Overkjøring død Mand, 9 til Undersøgelse af nyfødte Børns Dødsmaade, hvoraf tre vare fundne paa forskellige Steder i Byen, et i en Komode, et i Vandet, et var bleven opgravet, et var dræbt ved Kvælning, to vare døde, sandsynligvis fordi Aandedrættet ikke var kommet i ordentlig Gang. 1 Undersøgelse af en for Barnefødsel i Dølgemaal mistænkt Kvinde, 1 for at afgjøre om nogle Pletter paa Støvler vare af Menneskeblod.

Sygehuse. Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Sygehusene indkomne Tilfælde:

	Rigshospitalets				Byens Sygehus.	Garnisons-sygehuset.
	medicin-ske Afde-ling.	chirurgi-ske Afde-ling.	Hudsyge-Afdeling.	Afdeling for Børn.		
Febre	129	-	1	2	7	16
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	207	6	-	2	14	46
Kroniske — — — — —	20	1	-	-	113	1
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	110	5	-	-	51	9
Akute Sygdomme i Fordøjelsesapparatet	43	-	-	-	21	23
Kroniske — — — — —	21	5	-	-	12	-
Urinsygdomme, Menstruationsanomalier, Barselsygd.	13	10	-	-	24	-
Sygdom i Urinveiene, Vatersot	16	-	-	-	15	2
Blodsygdomme, Ernæringssyg., Gulsot, Alderdomssvaghed	20	-	2	1	14	-
Kronisk eller afebril Rheumatisme	15	2	-	-	16	14
Læsioner	1	171	-	3	16	17
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	-	71	5	-	54	10
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	-	38	-	-	9	-
Dannelsesfeil og Deformiteter	-	12	-	2	1	-
Ben- og Ledsygdomme	-	59	-	1	15	6
Chirurgiske Sygdomme i Aaresystemet	-	15	-	-	5	3
Øiesygdomme	-	81	-	15	14	7
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne	-	12	2	-	3	1
Syphilis, Bubo	-	-	239	1	138*)	17
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	-	-	47	-	92**)	21
Epididymit, Orchit	-	7	19	-	1	11
Excoriationes, Verrucae	-	1	1	-	19**)	2
Hudsygdomme	1	1	202	1	60	72
Forskjellige andre Sygdomme	4	16	21	-	2	8
Friske til Pleie for Syge	11	-	-	7	29	-
Tilsammen	611	513	539	35	745	286

*) deraf paa Filialafdelingen 125.

***) alle paa Filialafdelingen.

Paa Tugthusets Sygestuer behandlede 132 Sygdomstilfælde (hvoraf 11 tilbageliggende fra det foregaaende Aar) i 2 954 Dage; det daglige Middelbelæg udgjorde 8,9; 5 døde, hvorefter Mortalitetsforholdet, naar 8 ved Aarets Slutning tilbageliggende Syge lades ud af Betragtning, bliver 4 pCt. Det daglige Middeltal af Fanger udgjorde 380,36, gennemsnitlig kommer der 7,8 Sygedage paa hver Fange. Medikamentudgifterne til Fangerne og Opsynspersonalet beløb sig til 142 Spd.

I Akershus Strafanstalt, hvor det daglige Mid-

deltal af Fanger i Aarets Løb er opgivet til 403,2, behandlede 158 Sygdomstilfælde (hvoraf 15 tilbageliggende fra det foregaaende Aar); paa Sygestuerne indlagdes 89, i hvilket Antal er medregnet de Sindssyge og andre Fanger, der have været behandlede i Celler; Forpleiningsdagens Antal paa Sygestuerne var 3 463, det daglige Middelbelæg udgjorde derefter 9,49. Sammenlignet med det angivne Middeltal af Fanger faldt der gennemsnitlig paa hver Fange 8,98 arbejdsfri Dage (Aaret forud 11,8). 14 Sygdomstilfælde endte dødeligt, hvilket i Forhold til An-

tal et af de udskrevne Tilfælde (137) giver et Dødelighedsforhold af 10,2 pCt. Udgifterne til Medicin til Fangerne og Betjeningen beløb sig til 196 Spd.

I Bods-fængslet, hvor det daglige Middeltal af Fanger udgjorde 206,5 og det samlede Antal Fanger, der i Aarets Løb opholdt sig i Fængslet, 405, behandledes 354 mindre betydelige og 46 mere betydelige Sygdomstilfælde, af hvilke intet endte dødeligt; paa Sygecellerne har været indlagt 7 Fanger, 1 laa tilbage fra det forrige Aar, tilsammen 8 Behandlede med 898 Forpleiningsdage, det daglige Middelbelæg bliver derefter 2,46. Fuldstændig eller delvis Arbeidsfrihed paa Grund af Sygdom har været tilstaaet i tilsammen 1 518 Dage; fordelt paa Middelbelægget af Fanger kommer 7,35 Dage paa hver Fange (i 1865 9,9 Dage). Udgiften til Medicin til Fanger og Betjente udgjorde 170 Spd.

I Arbeidsanstalten var det daglige Middeltal af Lemmer 219,3, det daglige Middeltal af syge og for Arbeide fritagne Lemmer 11,21, Sygedagenes Antal var 4,095; i Sygehuse indlagdes 84; i Arbeidsanstaltens Sygestuer behandledes 66, hvoraf 2 døde. Udgifterne til Medicin og Sygerekvizita udgjorde henved 250 Spd.

Badeindretninger. I Rigshospitalets Badeindretning toges mod Betaling 6 393 almindelige Karbad, 293 Gytjebad,

702 Styrtebad og 1 982 Dampbad. Til Hospitalets Syge gaves i Badeindretningerne, uberegnet de almindelige Renselsesbad, 2 118 almindelige Karbad, 357 Gytjebad og 1 378 Dampbad. Foruden Badeindretninger ved samtlige Byens Sygeanstalter haves til offentlig Afbenyttelse et Par Styrtebadeindretninger og flere Søbadehuse, samt den med Byens offentlige Dampvaskeri forenede Badeanstalt, i hvilken toges 37 040 Karbad og 399 Styrtebad. Den i forrige Aarsberetning omtalte Mineralvandsfabrik er ogsaa drevet i dette Aar.

Byens **5 Apotheker** erklæres ved Visitationen at være befundne i Orden. Personalet var: ved Svaneapotheket 4 examinerede Medhjelpere og 1 Discipel, ved Elephantapotheket 2 examinerede, 1 uexamineret Medhjælper og 1 Discipel, ved Løveapotheket 3 examinerede, 2 uexaminerede Medhjelpere og 1 Discipel, ved Rigshospitalets Apothek 3 examinerede Medhjelpere og 2 Disciple, ved Hjortapotheket 1 examineret og 1 uexamineret Medhjælper.

Medicinalpersonalet. Antallet af Byens faste Lægepersonale udgjorde ifølge Departementets Fortegnelse 70, hvoraf 12 i Almindelighed ikke befatte sig med medicinsk Praxis, desuden er Distriktslægen i Aker bosat i Byen. Byen har 9 Tandlæger og 28 Jordemødre.

II. Akershus Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 40,25 norske Kvadratmile, havde ved Folketællingen den 31te December 1865 107 422 Indbyggere, fordelt paa følgende 4 Lægedistrikter, nemlig:

1. Akerks Distrikt (9,26 norske Kvadratmile), indbefattende:

Herrederne Aker med . . .	18 981	Indbyggere.
Asker & Bærum - . . .	8 400	—
Sørum - . . .	3 088	—
Skedsmo - . . .	4 200	—
Nittedal - . . .	2 563	—

tilsammen 37 232 Indbyggere.

2. Ullensakers Distrikt (15,13 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Næs med . . .	9 317	Indbyggere.
Eidsvold - . . .	8 262	—

Lateris 17 579 Indbyggere.

Transport 17 579 Indbyggere.

Ullensaker - . . .	7 373	—
Gjerdrum - . . .	1 984	—
Nannestad - . . .	4 821	—
Hurdalen - . . .	3 858	—

tilsammen 35 615 Indbyggere.

3. Hølands Distrikt (9,70 □ M.), indbefattende:

Herrederne Høland med . . .	6 493	Indbyggere.
Urskog - . . .	4 836	—
Fet - . . .	4 110	—

tilsammen 15 439 Indbyggere.

4. Follo Distrikt (6,16 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Drøbak med . . .	1 662	Indbyggere.
-----------------------------	-------	-------------

Lateris 1 662 Indbygger.

	Transport	1 662	Indbyggere.
Ladestedet Soon	- . .	677	—
Ladestedet Hølen	- . .	311	—
Herredet Vestby med Ladeste-			
det Hvidsten med . . .		3 242	—
Herrederne Krokstad	- . .	3 118	—
	Lateris	9 010	Indbyggere.

	Transport	9 010	Indbyggere.
Aas	- . .	2 708	—
Fron	- . .	1 861	—
Næsodden	- . .	1 593	—
Enebak	- . .	3 964	—
	tilsammen . .	19 136	Indbyggere.

Sundhedstilstanden beskrives i det Hele taget som god, i Nannestads og Ullensakers Herreder af Ullensakers Lægedistrikt som mindre tilfredsstillende i Aarets 3 sidste Maaneder paa Grund af Lungebetændelse og Skarlagensfeber; foruden disse to Sygdomme forekom af andre vigtigere epidemiske Sygdomme Nervefeber, Børnekopper, diphtherisk Svælgbetændelse og Kighoste, men uden stor Udbredning. I August og September forekom et Par Tilfælde af asiatisk Cholera.

Dødelighedsforholdene vare lidt slettere, end i de 2 foregaaende Aar, men bedre end i de dernæst foregaaende 3 Aar; de Dødes Antal udgjorde 1 868, hvilket er 17,39 af Tusinde af Befolkningen ved Aarets Begyndelse; dette Antal var 8,4 pCt. mere end i 1865, da der døde 1 723, og 0,2 pCt. mere end i 1864, da der døde 1 864, men 2,3 pCt. mindre end Middeltallet af de Døde i Fem-

aaret 1861—1865, hvilket udgjorde 1 911. I de enkelte Lægedistrikter var de Dødes Antal, sammenlignet med det foregaaende Aar, følgende:

		1865.	1866.
Akers Lægedistrikt	618	710
Ullensakers	—	549	592
Hølands	—	276	225
Follo	—	280	341

I Akers, Ullensakers og Follo Distrikter var altsaa Dødeligheden større i 1866 end i 1865; i Hølands Distrikt derimod mindre.

Sygdomskonstitutionen omtales i Almindelighed som indifferent, i Høland som adynamisk. Til nærmere Belysning af de epidemiske Forholde hidrættes følgende efter Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.			Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behandlede.	Deraf Døde.	Tiden opgivet ialt for												
Nervefeber	119	9	118	21	11	6	5	7	7	8	15	7	9	8	14
Simpel Feber	62	-	53	8	5	9	7	4	1	2	2	5	5	2	3
Barsel-feber	16	2	14	-	2	1	2	-	-	2	-	2	-	4	1
Børnekopper	105	10	105	19	16	6	20	18	12	5	3	5	1	-	-
Vandkopper	25	-	21	-	2	2	6	5	3	-	-	3	-	-	-
Skarlagensfeber	110	9	109	6	1	7	-	-	3	-	5	-	19	40	28
Mæslinger	9	-	9	-	-	-	-	3	-	6	-	-	-	-	-
Rosen	45	-	28	3	-	6	4	2	-	1	4	3	1	2	2
Herpes Zoster	7	-	3	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Kighoste	154	9	151	17	12	15	12	18	20	23	18	5	7	3	1
Strubehoste	14	7	12	-	2	3	1	2	1	1	-	1	-	-	1
Diphtherit	135	16	134	11	13	15	6	18	13	6	11	20	8	9	4
Kusma	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Catarrhalske Tilfælde	559	7	347	39	49	27	33	24	11	17	20	20	35	40	32
Lungebetændelse	401	62	397	36	28	41	47	46	31	9	6	16	29	42	66
Pleurit	39	4	38	3	2	1	6	4	2	1	4	5	4	4	2
Gigtfeber	53	2	25	3	1	2	3	1	2	4	2	2	1	3	1
Koldfeber	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Diarrhoe og Cholera	309	3	281	19	25	15	12	11	31	37	49	38	20	14	10
Asiatisk Cholera	2	2	2	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-
Blodgang	2	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gastrisk Feber	12	1	8	-	-	1	2	-	1	1	-	1	-	2	-
Skjørbug	4	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Tilsammen	2 185	144	1 859	186	170	158	167	164	138	123	140	135	140	173	165

Af **Nervfeber** opgives et mindre Antal end i en Række af foregaaende Aar. Ialt anmeldtes:

i Akers Lægedistrikt	40	Behandlede,	hvoraf	2	døde,
i Ullensakers	—	23	—	—	1
i Hølands	—	37	—	—	2
i Follo	—	19	—	—	4

tilsammen 119 Behandlede, hvoraf 9 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves 137 Behandlede, af hvilke 19 døde). Antallet af opgivne behandlede Tilfælde siden 1860, fra hvilket Aar først haves særskilte Opgaver for den, efter den sidste Forandring af Christiania Bys Grændser, til Akers Lægedistrikt hørende Del af Akers Herred, har været følgende:

<u>1860.</u>	<u>1861.</u>	<u>1862.</u>	<u>1863.</u>	<u>1864.</u>	<u>1865.</u>	<u>1866.</u>
240	328	303	328	204	137	119.

Sygdommen viste sig dels i smaa Husepidemier, dels sporadisk. Paa en Gaard i Nittedalen af Akers Distrikt forekom mod Aarets Slutning 5 Tilfælde af den exanthematisk Form; Indførelse ved Smitte kunde ikke paavises. Af simpel Feber opføres 62 behandlede Tilfælde, 33 fra Akers, 7 fra Ullensakers, 2 fra Hølands, 20 fra Follo Distrikt.

Af **Barsel-feber** opgives 16 behandlede Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt; 5 med 1 Dødsfald komme paa Akers, 7 med 1 Dødsfald paa Ullensakers, 3 paa Hølands og 1 paa Follo Distrikt. Desuden forekom 1 Tilfælde af Barselkrampe, der endte dødeligt kort efter kunstig Forløsning.

Børnekopper optraadte spredt over det hele Amt. Til Strømmen i Skedsmo indførtes Sygdommen i Januar fra Wermeland i Sverige og førtes herfra til enkelte Gaarde i Aker og i Lørenskovens Annex til Skedsmo; den ophørte i Juni. Til Bærum kom den ved Smitte fra Christiania, og vedvarede fra Aarets Begyndelse til Juli Maaned. Til Ullensakers Distrikt kom Smitten fra Odalen; Sygdommen herskede mest i Næs Hovedsogn og Fenstad Annex og varede fra Januar til Juni. I August og September forekom enkelte Tilfælde i Eidsvold ved Smitte fra Lillehammer. I Høland viste sig enkelte Tilfælde i Januar uden paaviselig Indførelse. I Follo Distrikt forekom Sygdommen fra Februar til September. Ialt angrebes 105, af hvilke 46 falde paa Akers, 37 paa Ullensakers, 3 paa Hølands og 19 paa Follo Distrikt; 10 døde, af hvilke 2 vare uvaccinerede Børn.

Vandkopper forekom hist og her i det hele Amt; ialt opgives 25 behandlede Tilfælde, hvoraf 15 i Akers Distrikt.

Skarlagensfeber viste sig sporadisk over hele Amtet i de første 9 Maaneder af Aaret; i sidste Kvartal herskede

den som Epidem i Ullensakers Distrikt, sporadisk i Akers og Follo Distrikter. Ialt opgives 110 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald samt 2 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede; 66 Tilfælde med 6 Dødsfald komme paa Ullensakers Distrikt. Sygdommen siges i Almindelighed at have været mild; af de opgivne Dødsfald sees 6 at være foraarsagede ved Vatersot.

Mæslinger forekom sporadisk i Follo; ialt nævnes 9 behandlede Tilfælde.

Af **Rosen** opgives for hele Amtet 45 behandlede Tilfælde.

For **Herpes Zoster** behandlede af 2 Læger ialt 7 Personer.

Kighoste optraadte som Epidem i Akers og Follo Distrikter, sporadisk i Ullensakers. Ialt opgives 154 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald, af hvilke 85 med 6 Dødsfald i Akers Distrikt.

Diphtheriske Sygdomme viste sig, ligesom i de 2 foregaaende Aar, stærkt aftagende i Hyppighed og havde betydeligere epidemisk Udbredning kun i Ullensakers Distrikt, fornemmelig i Herredet af samme Navn. Ialt anmeldtes:

Lægedistrikt.	af diphtherisk Svælgbetændelse.		af Strubehoste.	
	Behandlede.	Døde.	Behandlede.	Døde.
Aker	29	3	5	1
Ullensaker	65	10	1	1
Høland	3	-	4	2
Follo	38	3	4	3
Tilsammen	135	16	14	7

I det foregaaende Aar anmeldtes af diphtherisk Svælgbetændelse 220 behandlede Tilfælde med 32 Dødsfald, af Strubehoste 19 Tilfælde med 11 Dødsfald. Sammenligner man Antallet af Angrebne i de enkelte Lægedistrikter i begge de sidste Aar, da viser Sygdommen sig i heromhandlede Aar at have aftaget meget i Ullensakers og mest i Hølands Distrikt, derimod var den i ubetydeligt Tiltagende i Akers og Follo Distrikter. Der anmeldtes nemlig som Angrebne af diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste tilsammen:

	<u>1865.</u>	<u>1866.</u>	Forhold af Angrebne i 1866 mod Angrebne i 1865 i pCt.
i Akers Lægedistrikt	28	34	121,4
i Ullensakers —	123	66	53,7
i Hølands —	47	7	14,8
i Follo —	41	42	102,4

Siden 1860, fra hvilket Aar de diphtheriske Sygdomme have haft almindelig epidemisk Udbredning i Amtet, har

de opgivne Angrebnes og Dødes Antal af begge Sygdomme været følgende:

	Angrebne,	Døde.	Døde af Angrebne i pCt.
1860	474	83	17,5
1861	729	99	13,5
1862	701	118	16,8
1863	593	69	11,6
1864	334	61	18,2
1865	239	43	18,0
1866	149	23	15,4

Sygdommen var mindre hyppig i sidste Kvartal af Aaret, ellers temmelig lige fordelt til de forskjellige Aars-tider. For følgende Tilfælde af diphtherisk Svælgbetændelse haves nærmere Opgave over Tiden paa Aaret, hvori de indtraf:

	Ullensakers Distrikt.					De øvrige 3 Distrikter tils.				
	1ste Kvartal.	2det Kvartal.	3die Kvartal.	4de Kvartal.	Sum.	1ste Kvartal.	2det Kvartal.	3die Kvartal.	4de Kvartal.	Sum.
Diphtherisk Svælgbetændelse	19	15	15	16	65	20	22	22	5	69

Af 12 Tilfælde af Strubehoste, for hvilke Tiden er opgivet, indtraf 5 i 1ste, 4 i 2det, 2 i 3die og 1 i 4de Kvartal.

Af **Kusma** omtales kun 1 Tilfælde i Follo Distrikt.

Af **Catarrhalske Sygdomme**, opførte under Benævnelserne Catarrh, Catarrhalfeber, simpel Halsbetændelse, akut Bronchit og Laryngit, opføres 559 behandlede Tilfælde, hvoraf 199 i Akers, 219 i Ullensakers, 34 i Hølands og 107 i Follo Distrikt. Akut Bronchit opgives som Døds-aarsag for 6, akut Laryngit for 1, ialt 7 Døde.

Af **Lungebetændelse** opgives et større Antal Tilfælde end i en Række af foregaaende Aar undtagen 1863. Ialt anmeldtes:

fra Akers Distrikt af 8 Læger 144 Behandlede, hvoraf 20 døde.				
- Ullensakers —	4	—	171	—
- Hølands —	2	—	16	—
- Follo —	6	—	60	—

tilsammen af 20 Læger 401 Behandlede, hvoraf 66 døde, eller 16,3 pCt. Døde. (I 1865 opgaves af 18 Læger 304 Behandlede, 36 Døde). De fleste Tilfælde forekom i første Halvaar, nemlig af 397, for hvem Tiden paa Aaret er opgivet, 229, i andet Halvaar 168. Sygdommens Hyppighed paa de forskjellige Aarstider i de forskjellige Dele af Amtet vil sees af følgende Opgave:

	1ste Kvartal.	2det Kvartal.	3die Kvartal.	4de Kvartal.	Hele Aaret.
Akers Lægedistrikt . .	37	47	20	47	151
Ullensakers — . .	55	52	7	57	171
Hølands — . .	3	7	2	4	16
Follo — . .	10	18	2	29	59
tilsammen . .	105	124	31	137	397

Af **Pleurit** opføre 9 Læger 39 behandlede Tilfælde, hvoraf 4 medførte Døden: 8 i Akers, 5 i Ullensakers (med 1 Død), 22 i Hølands (med 2 Døde) og 4 (med 1 Død) i Follo Distrikt.

Af **Hjernebetændelse** opføres 23 behandlede Tilfælde med 17 Dødsfald, af tuberkuløs Meningit 9, der alle endte dødeligt, af Convulsioner 10 med 4 Dødsfald, tilsammen 30 Dødsfald, af hvilke 9 indtraf i Akers, 10 i Ullensakers, 2 i Hølands og 9 i Follo Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme. Af akut Rheumatisme opgives 53 behandlede Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt. For chronisk Rheumatisme behandlede 4 Læger 42 Personer; af 26 af disse vare 17 af Mand-, 9 af Kvindekjøn; 11, for hvilke Alder er opgivet, vare Voxne. Desuden opgiver en Læge i Høland 36 Personer behandlede for forskjellige rheumatiske Lidelser.

For **Arthrit** behandlede 2 Personer i Ullensakers Distrikt.

3 Tilfælde af **Koldfeber** behandlede i Akers Distrikt.

Diarrhoe og Cholera vare temmelig hyppige i Juli, August og September; i Akers Distrikt siges disse Sygdomme at have været hyppigere, i Ullensakers og Hølands Distrikter derimod sjældnere end sædvanligt. Af begge Sygdomme opgives:

fra Akers Distrikt . . .	144	Behandlede, af hvilke 1 døde.
- Ullensakers — . . .	102	— — — 1 —
- Hølands — . . .	21	— — — „ —
- Follo — . . .	42	— — — 1 —

tilsammen . . . 309 Behandlede, af hvilke 3 døde. (I det foregaaende Aar behandlede 320 med 3 Dødsfald).

Af **asiatisk Cholera** forekom 2 Tilfælde, der begge endte dødeligt, nemlig 1 i Asker i August og 1 i Skedsmo i September. Det i Asker indtrufne Tilfælde angik en Skibsdreng paa en fra Revierbryggen i Christiania kommende Jagt; om det andet oplyses, at den Angrebne paa en Reise østenfor Charlottenberg i Sverige, hvor Cholera herskede, havde kjørt sammen med en Mand, der kort Tid efter fik Cholera og døde. Om Foranstaltninger mod Cholera se Sundhedskommissioner.

For **Blodgang** behandlede i Akers Lægedistrikt 2 Kvinder, af hvilke en døde.

Af **gastrisk Feber** omtales 12 behandlede Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt, i Ullensakers Distrikt.

Af **Skjørbug** opgives 4 behandlede Tilfælde, hvoraf 3 i Ullensakers, 1 i Hølands Distrikt.

Af **Syphilis** berettes 28 Tilfælde at være komne under Behandling, af hvilke 14 forekom i Akers, 5 i Ullensakers, 6 i Hølands og 3 i Follo Distrikt. Af det hele Antal bleve 17 indlagte i Rigshospitalet; af de 11, der behandledes i Hjemmet, er Oplysning om Sygdommens Beskaffenhed meddelt om 1 Drengbarn, der led af hereditær Syphilis og døde; af 10 vare 7 af Mand-, 3 af Kvindekjøn, 1 under, 9 over 15 Aar. **Gonorrhoe** behandledes af 10 Læger i 25 Tilfælde, Urethrit i 4.

Fnat var i dette Aar fremdeles meget udbredt over den største Del af Amtet, fornemmelig i Ullensakers Distrikt, hvor der af en Privatlæge i Eidsvold behandledes 268 Tilfælde, samt i Follo Distrikt, hvor der ialt behandledes 512 Tilfælde (deraf 497 af Distriktslægen). Sygdommen siges ogsaa at være meget udbredt i Akers Distrikt, især i Nittedalen og Lørenskoven; som Behandlede opgives for hele Distriktet 91. I Hølands Distrikt behandledes tilsammen 34. I Ullensakers Distrikt siges Sygdommen at være i Aftagende; dens Udbredelse skyldes her for en stor Del omstreifende Fantefølger og Brugen af aflagte militære Klædningsstykker, der sælges paa Gardermoen (Ellertsen). I Follo skal Sygdommen være meget udbredt i den sidste Tid og Skylden gives her svenske Arbejdsfolk (Krabbe). For **Skurv** opgives 6 Personer at være behandlede.

Den eneste, i Amtet kjendte, af **Spedalskhed** lidende Person, en Kvinde, hjemmehørende i Eidsvold, afgik i heromhandlede Aar ved Døden.

Kjertelsyge omtales fremdeles som meget almindelig i de bymæssigt bebyggede Strøg af Aker og i Ullensakers Distrikt. 14 Læger opgive at have behandlet 91 Personer med 1 Dødsfald; af 83 vare 43 af Mand-, 40 af Kvindekjøn, og af 60 vare 47 under, 13 over 15 Aar. For **Rachitis** behandledes 8, 4 af hvert Kjøn, alle Børn. 4 Tilfælde af Struma behandledes i Ullensakers Distrikt; Kjønnet er opgivet for 3, alle Kvinder.

For **Svindot** opgives 162 Personer at være behandlede, af 133 vare 61 af Mand-, 72 af Kvindekjøn, 8 under, 125 over 15 Aar; ialt opføres 75 Dødsfald, hvilket er 17,9 pCt. af samtlige af Læger opgivne Dødsårsager (418). I det foregaaende Aar var Forholdet 69 af 399 Døde eller 17,3 pCt., i 1864 57 af 385 Døde eller 14,8 pCt. I de enkelte Lægedistrikter var Forholdet følgende:

i Akers Distrikt	23	af 114	eller 20,1	pCt.
i Ullensakers	—	29	- 164	- 17,7 —
i Hølands	—	9	- 53	- 16,9 —
i Follo	—	14	- 87	- 16,1 —

Vatersot opføres paa Lægernes Dødsfortegnelser som Dødsårsag hos 16, Nyrebetændelse og Morbus Brighti hos 7, af hvilke 23 Dødsfald 7 opgives fra Akers, 4 fra Ullensakers, 7 fra Hølands og 5 fra Follo Distrikt.

For **Kræft** nævnes 32 Personer at være behandlede, af hvilke 13 døde, nemlig 6 i Akers, 2 i Ullensakers, 2 i Hølands og 3 i Follo Distrikt. Kræftens Sæde er opgivet for 12 Behandlede, nemlig 8 med Kræft i Mavesækken, og 1 i hver af efternævnte Dele: Underlæben, Endetarmen, Underlivet, Livmoderen.

Blegsot og **Menstruationsuordener** betegnes som hyppige i Ullensakers og Follo Distrikter, (Ellertsen, Heidenreich, Thoresen, Gedde). For Blegsot behandledes ialt 86 Kvinder; af 49 vare 12 under, 37 over 15 Aar. 3 Læger behandlede 11 Tilfælde af Menstruationsuordener.

For **Anæmi** behandledes i Ullensakers Distrikt 22 Syge.

Af **Hysteri** behandledes i Akers, Ullensakers og Follo Distrikter af 4 Læger tilsammen 22 Tilfælde.

Cardialgi omtales som hyppig især i Ullensakers og Follo Distrikter. 17 Læger i forskellige Lægedistrikter behandlede 216 Tilfælde af Cardialgi, Dyspepsi, chronisk Gastrit og Kolik, blandt hvilke Privatlægen i Eidsvold alene behandlede 65. Blandt de anførte 216 Tilfælde endte 4 af chronisk Gastrit dødeligt. Af 135 Behandlede vare 59 af Mand-, 76 af Kvindekjøn; af 126 vare 8 under, 118 over 15 Aar. 40 Tilfælde af **Neuralgi** behandledes af Privatlægen i Eidsvold.

Ormesygdomme siges at være meget almindelige i Ullensakers og Hølands Distrikter; ialt behandledes af 5 Læger 71 Tilfælde.

For forskellige **Øiensygdomme**, fornemmelig scrophuløse Ophthalmier og Keratiter, behandlede 5 Læger i Akers og Ullensakers Distrikter tilsammen 103 Syge.

Af **Sindssygdom** omtales 15 nye Tilfælde. Kjønnet er opgivet for 11, nemlig 5 Mænd og 6 Kvinder, der samtlige indlagdes i Gaustad Asyl. De øvrige 4 behandledes i Hjemmet.

Af **chirurgiske Operationer** sees at være udført: 22 Exartikulationer af Fingre foruden flere Amputationer af Fingre uden Angivelse af Antal; 2 Borttagelser af Svulster, hvoraf den ene kræftagtig, i Ansigtet, flere Paracenterer af Underlivet, 1 Operation for Næsepolypp, 2 Underbindinger af Arteria radialis.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 17 Tangforretninger; Indikationerne opgives saaledes: Vemangel og Vesvækkelse hos 12, snevre Rumforhold hos 1, skjævt Hovedleie hos 1, Hænderne ved Siden af Hovedet hos 1, Blødning hos 1, Barselkrampe hos 1. Udfaldet er angivet for 14 Mødre, af hvilke 12

forbleve ilive, 2 døde; for 3 kjendes ikke Udfaldet; af Børnene vare 11 levende, 3 dødfødte; for 3 er Udfaldet ikke oplyst. 8 Vendinger, nemlig 7 ved Tverleie, 1 ved Bristning af Livmoderen; af 8 Mødre forbleve 6 i Live, 2 døde, den ene efter den omtalte Bristning af Livmoderen, den anden paa Grund af Lungetæring; af 8 Børn vare 6 levende, 2 dødfødte. 1 Udtrækning af dødt Foster, der var vendt af Jordmoderen paa Grund af trangt Bækken, med heldigt Udfald for Konen. 1 Perforation paa dødt Foster ved Hydrocephalus; Konen døde (J. Vogt) 2 Løsninger af Moderkagen med gunstigt Udfald for Konen. Ialt udførtes efter det Foregaaende 29 kunstige Forløsninger, hvoraf 11 i Akers, 3 i Ullensakers, 10 i Hølands og 5 i Follo Distrikt.

Antallet af Fødte og Døde vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		ialt.	under 1 Aar.	imellem 1—15 Aar.	Paa Barselseng.	
Aker	1198	710	166	160	6	41
Ullensaker	1150	592	112	116	5	51
Høland	545	225	28	34	2	19
Follo	546	341	51	77	-	22
Akershus Amt.	3439	1868	357	387	13	133

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 41.

Selvmordere 7.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1571 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 54,3. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 9,6, og til samtlige Døde = 1 : 5,2; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 4,8, og Antallet af Døde under 15 Aar til samtlige Døde = 1 : 2,5. Af Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsarsagen hos 8; 2 af disse døde af Barselseber, 5 ere ovenfor omtalte under obstetriciske Operationer, 1 døde af Livmoderblødning i sidste Tidsrum af Fødselen.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde Opgave over 418 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald eller 22,4 pCt. af samtlige Døde; de hyppigste af de opgivne Dødsarsager vare: Svindsot (75), Lungebetændelse (66), Alderdomssvaghed (30), Hjernebetændelse og Konvulsioner (30), Strubehoste og Diphtherit (23), Vatersot og Brights Sygdom (23), Sindssygdom (15, alle paa Gaustad Sindssygeasyl), Kræft (13).

Veiriget. Aarets Begyndelse var først mild og sneløs senere kold med meget Nedbør; Vaaren kom tidlig og var gunstig for Plantevæksten, Forsommeren var varm og tør, Eftersommeren og Høsten meget regnfulde og kølige, Slutningen af Aaret mild og med lidet Sne. Høhøsten var god, men Korn og Potetes bedærvedes tildels ved den vedvarende Regn, saa at Udbyttet blev under et Middelsaar.

Levemaaden og de hygiæniske Forholde i Christiania Forstæder paa Landets Grund betegnes ligesom i de foregaaende Aar som mislige. Fra Asker klages over tiltagende Nydelse af Brændevin (Knutsen). Fra Ullensaker bemærkes, at Kvægavl og Jordbrug gaar fremad, Lin dyrkes mere end før; Husfliden er dog ringe. Boliger og Klædedragt ere hos de mere Velhavende ret gode; Korn, Potetes og Kaffe ere de fornemste Raastofte i Køkkenet, Melk og Kjød bruges lidet, Brændevin misbruges ikke (Ellertsen, Thoresen). I Hurdalen sløge i heromhandlede Aar flere formuende Bønder sig sammen om at lønne Amtsgartneren, for at indrette Haverne hos dem og Andre. I Follo Distrikt betegnes Levemaade, Boliger og Næringsmidlernes Beskaffenhed i det Hele taget som gode. Kaffedrik er meget udbredt, men Nydelsen af Øl og Brændevin meget indskrænket (Krabbe).

Fattigsygepleien betegnes i det Hele som godt indrettet, og de fleste Kommuner have særskilt antagne Fattiglæger, dels Embedslægerne, dels Privatlæger; som Undtagelse i denne Henseende nævnes Hurdalen. Om Antallet af behandlede fattige Syge havs følgende Opgave: i østre Aker behandlede 370 i sit Hjem, 68 indlagdes i Sygehus, 10 i Gaustad Asyl; i Nittedalen behandlede 25, i Bærum og Asker 77, i Gjerdrum, Ullensaker og Sørum 200, i Næs 157, i Urskoug, Fet og Høland 120. — I Nannestad er en Homoeopath sat under Tiltale for Kvaksalveri, og i Aas en Dyrslæge anmeldt derfor.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes følgende Antal Møder: i Akers Lægedistrikt 30, nemlig i Akers Herred tretten, i Bærum syv, i Asker sex, i Skedsmo to, i Nittedalen og Sørum, i hver en; i Ullensakers Distrikt 17, nemlig i Eidsvold fire, i Ullensaker, Gjerdrum og Hurdalen, i hver tre, i Nannestad og Næs, i hver to; i Hølands Distrikt 7, nemlig i Urskoug og Fet, i hver tre, i Høland en; i Follo Distrikt 12, nemlig i Drøbak fire, i Enebak to, og en i hvert af følgende Ladesteder og Herreder: Soon, Hølen, Næsodden, Fron, Aas, Krokstad; i Vestby afholdtes intet Møde, da Ordføreren ikke blev varslet om Repræsentantskabets Møder. Angaaende Sundhedskommissionernes Medlemmer meddeles fra Akers Herred, at Kommissionen bestod af 18 Medlemmer foruden Ordføreren; den samlede Kommune-

repræsentation er Medlemmer i Asker, Bærum, Nittedalen, Skedsmo, Sørum, Høland, Fet og Urskoug. I Akers Herred var Kommissionens Virksomhed hovedsagelig rettet paa følgende Foranstaltninger mod Cholera: efter Overenskomst med Christiania Sundhedskommission tillodes det, at Cholerasyge fra Forstæderne paa Landets Grund kunde indlægges i Lazareterne i Christiania; 5 Skolelokaler indrettedes, saa de i Tilfælde af Sygdommens Udbrud kunde benyttes til Cholerlazareter; Sygehusrekvisiter, Sygehusbetjening og Vognmænd til Kjøren af Cholerasyge sikredes; der paabødes Tømning og Desinfektion af Binger og den hertil fornødne Jernvitriol anskaffedes; Renlighedsforskrifter, Forsigtighedsregler mod Cholera og Schemata til Sygelister trykkedes og omdeltes; et Jordstykke i Nærheden af vestre Akers Kirke afgaves til Cholerakirkegaard; i hver af Herredets 18 Roder beskikkedes en Tilsynsmand, 2 Politibetjente ansattes for at paase Bingetømning og Renlighedsforholdene i Forstæderne, 2 Cholerazæger engageredes. — I et Møde behandledes et Andragende fra Israelliterne i Christiania om at maatte anskaffe Kirkegaard paa Gaarden Lovisenlund, hvilket afsloges især fordi Vandet fra dette Sted har Afløb i Frøens Elv ovenfor et Sted, hvorfra en Vandledning til nogle ved Elven liggende Eienomme har sit Indtag. — I Asker, Bærum, Nittedalen, Skedsmo og Sørum toges ligeledes Forholdsregler mod Cholera; Herrederne inddeltes i Kredse med Tilsynsmænd, Lazareter sikredes paa flere bekvemt liggende Steder, Renlighedsforskrifter og Forholdsregler mod Cholera tryktes og omdeltes. I Ullensakers Distrikt holdt Odføreren Foredrag om Sygdomskonstitutionen, om Cholera og Forholdsregler mod samme, om de herskende smitsomme og epidemiske Sygdomme, saasom om Skab i Ullensaker, Gjerdrum, Hurdalen og Nannestad, om Kighoste i Ullensaker, om Børnekopper i Eidsvold og Hurdalen, om Skarlagensfeber i Nannestad, om Lungebetændelse i Eidsvold; i Nannestad afhandlede om Kvaksalveri, i Gjerdrum om Valg af tørre Byggetomter; i de fleste Herreder udtalte man sig om Hensigtsmæssigheden af Lægedistriktets Deling. I Hølands Distrikt sikrede man sig Cholerlazareter ved Blakjer Jernbanestation og ved Fetsund; 3 Mænd af hvert Herred valgtes til at paase det Fornødne i Tilfælde af Choleras Udbrud. Ordføreren holdt Foredrag om Rensen og Tørring af Korn i Anledning af den fugtige Høst. Der fremsattes Forslag til Sundhedsforskrifter for de 3 Herreder. I Follo Distrikt toges ligeledes Forholdsregler mod Cholera; i Drøbak, Soon og Enebak sikrede man sig Lazareter. I Enebak holdt Ordføreren Foredrag over Kaffes Brug og Misbrug; Almueskolerne undersøgtes i Anled-

ning af Fnatsygen, og Skolebørnenes Forældre opfordredes til at være opmærksomme paa Sygdommen. De for Aas Herred vedtagne Sundhedsforskrifter erholdt dette Aar Kongelig Approbation.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Akers Lægedistrikt . . .	845
i Ullensakers — . . .	1183
i Hølands — . . .	517
i Follo — . . .	657

tilsammen 3202.

Revaccination foretoges i endel af Eidsvold og Ullensaker samt i Sørum. I de bymæssigt bebyggede Dele af Aker foretoges Vaccinationen af de 2 Fattiglæger.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 2 Syns- og Obduktionsforretninger, begge over Spædbørn, der formodedes at være ihjelligede, 7 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig 2 i Anledning af tilføiet Legemsbeskadigelse, to i Anledning af Kvinder, som antoges at have født i Dølgemaal, og tre i Anledning af Arrestanters Sindstilstand.

Antallet af **Sindssyge**, der forpleiedes for Amtskommunens Regning, opgives for Akers Distrikt, foruden de i Sindssygeasylerne indlagte, at være 10, for Ullensakers 32, for Hølands 8, for Follo 11. For Fattigvæsenets Regning forpleiedes efter Embedslægerens Opgaver i Akers Distrikt 1, i Ullensakers 2, i Hølands 3.

Badeindretninger. Eidsvoldsbadet var i heromhandlede Aar kun besøgt af enkelte Familier, der før havde været der. Grefsens Vandkuranstalt ved Christiania besøgtes af 193 Personer; de hyppigst behandlede Sygdomme vare: Debilitas nervosa (44), chronisk Rheumatisme (30), Hysteri (19), chronisk Mavecatarrh samt Dispositio catarrhalis (hver 6), Arthritis, Asthma, chronisk Bronchit samt Congestioner til Hovedet (hver 5). Omtrent 80 pCt. behandlede med gunstigt Resultat, idet 44 helbrededes, 106 bedredes. Af andre Badeindretninger omtales flere private Styrtebade i Akers og Hølands Distrikter, flere private Søbadehuse i Drøbak og en Søbadeindretning i Soon.

Drøbaks **Apothek** fandtes ved Visitationen i orden. Personalet bestod af Apothekeren og 1 Medhjælper. Distriktslægen afholdt en Medhjælperprøve.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Akers Distrikt: foruden Distriktslægen og 2 Fattiglæger, der alle vare bosatte i Christiania, 6 Læger, hvoraf tre ved Gaustad Sindssygeasyl, to i Bærum og en i Skedsmo; 5 offentlig ansatte Jordemødre, foruden 2, ansatte for Aker, der begge vare bosatte i Christiania; 9 Hjelpevaccinatører.

2. Ullensakers Distrikt: 5 Læger, hvoraf to i Ullensaker, en i Næs, en i Eidsvold og en i Hurdalen. 13 Jordemødre, hvoraf ti med offentlig Ansættelse; 10 Hjelpevaccinatører.
3. Hølands Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Høland og en

- i Blakjers Annex til Urskoug; 7 Jordemødre, hvoraf 6 med offentlig Ansættelse; 8 Hjelpevaccinatører.
4. Follo Distrikt: 5 Læger, hvoraf to i Drøbak, en i Soon, en i Vestby og en i Enebak; 6 Jordemødre (samt 2 ledige Poster); 6 Hjelpevaccinatører.

III. Smaalenenes Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 31,42 norske Qvadratmile, havde ved Folketællingen den 31te December 1865 98 863 Indbyggere og er inddelt i 5 Lægedistrikter, nemlig:

1. Eidsbergs Lægedistrikt (10,73 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Rødenæs . . .	med 2 619 Indb.
Rakkestad . . .	- 6 468 —
Eidsberg . . .	- 6 101 —
Thrygstad . . .	- 4 723 —
Askim . . .	- 2 372 —
Skibtvedt . . .	- 3 034 —

tilsammen 25 317 Indb.

2. Moss Lægedistrikt (6,0 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Moss . . .	med 4 129 Indb.
Herrederne Spydeberg . . .	- 2 810 —
Haabøl . . .	- 2 445 —
Vaaler . . .	- 2 849 —
Rygge . . .	- 2 794 —
MosseLands . . .	- 970 —
Raade	- 3 067 —

tilsammen 19 064 Indb.

3. Amtsfysikatet (5,24 n. □ M.) indbefattende:

Kjøbstæderne Sarpsborg med	2 989 Indb.
Fredriksstad . . .	- 6 833 —
Herrederne Thune . . .	- 6 681 —
Varteig . . .	- 1 405 —
Skeberg . . .	- 4 583 —
Borge . . .	- 3 087 —
Onsø	- 3 656 —
Glemminge . . .	- 2 611 —

tilsammen 31 845 Indb.

4. Hvaløernes Lægedistrikt (9,43 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Hvaløerne med	2 313 Indb.
Berg	- 3 614 —
Id	- 3 230 —
Aremark . . .	- 4 261 —

tilsammen 13 418 Indb.

5. Fredrikshalds Stadslægedistrikt (0,02 n. □ M.) indbefattende Kjøbstaden Fredrikshald med

. 9 219 Indb.

Sundhedstilstanden var ialmindelighed taalelig, dog mindre god end foregaaende Aar. Af epidemiske Sygdomme var Nervefeber og Diphtherit især udbredte i flere Egne af Amtsfysikatet og Fredrikshald; Skarlagensfeber fornemmelig i Amtsfysikatet. Catharralske Sygdomme og Lungebetændelse vare meget almindelige i hele Amtet.

Dødelighedsforholdene vare ugunstigere end i det foregaaende Aar, men gunstigere end i de dernæst foregaaende 3 Aar. De Dødes Antal udgjorde nemlig 1849,

hvilket er 18,70 af Tusinde af Befolkningen ved Aarets Begyndelse; dette Antal var 13,7 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 626, 8,7 pCt. mindre end i 1864 og 0,1 pCt. mindre end i 1863, i hvilke Aar de Dødes Antal var henholdsvis 2 026 og 1 850, men 1,9 pCt. mere end Middeltallet af de Døde i Femaaret 1861—1865, hvilket udgjorde 1,814. Antallet af de Døde i de forskjellige Dele af Amtet vil sees af følgende Tabel, der omfatter de 3 sidste Aar:

Lægedistrikt.	1864.	1865.	1866.
Eidsbergs	669	457	476
Moss	372	324	328
Amtsfysikatet	580	487	643
Hvaløernes Distrikt med Fredrikshald	405	358	402
Smaalenees Amt	2 026	1 626	1 849

Sygdomskonstitutionen skildres fra de fleste Dele af Amtet som udtalt adynamisk. Til nærmere Belysning af de epidemiske Forholde hidsettes følgende efter Lægernes Opgaver sammenstillede Tabel:

Sygdom.	Antal Be- handlede hele Aaret.	Døde.	Tiden for Behandlingen er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	625	80	396	48	40	24	20	24	19	18	20	33	48	58	44
Simpel Feber	341	-	335	29	38	28	21	23	10	15	13	28	33	51	46
Barsel-feber	44	3	42	2	5	2	4	13	2	2	4	2	2	1	3
Børnekopper	82	6	59	14	7	3	6	16	8	-	-	2	-	1	2
Vandkopper	173	-	171	22	11	35	9	6	2	2	-	4	26	25	29
Skarlagensfeber	306	31	218	49	27	30	24	25	22	9	9	2	-	8	13
Mæslinger	18	-	18	9	8	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	110	2	96	9	12	12	10	9	4	5	6	6	8	8	7
Herpes Zoster	17	-	15	-	-	-	1	-	12	-	-	-	-	-	2
Kighoste	53	-	48	-	-	5	8	1	2	-	-	3	17	8	2
Diphtherit	390	16	346	31	51	40	43	25	20	26	23	20	20	28	19
Strubehoste	31	18	27	4	2	2	2	4	-	7	2	-	2	1	1
Kusma	25	-	25	6	-	5	5	2	-	-	-	-	-	3	4
Catarrhalske Tilfælde	1 712	14	1 554	161	213	166	150	124	61	43	71	82	132	141	210
Lungebetændelse	527	73	417	33	35	40	56	50	11	8	18	16	20	49	81
Pleurit	36	1	22	2	2	2	1	2	-	3	1	2	2	2	3
Gigtfeber	202	1	191	21	23	26	14	17	6	12	18	10	21	11	12
Koldfeber	2	-	2	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-
Diarrhoe og Choleric	1 238	10	1 143	72	65	68	57	52	79	108	205	173	106	90	68
Blodgang	17	-	16	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	8
Gastrisk Feber	39	-	39	10	5	2	-	-	4	3	2	1	3	6	3
Tilsammen	5 988	255	5 180	522	544	490	432	393	262	262	403	384	440	491	557

Nervefeber fortsatte sig tildels fra det foregaaende Aar, i sidste Halvaar optraadte den som Epidemi paa flere Steder, og den var i det Hele hyppigere end i 1865. Ialt anmeldes:

fra Eidsbergs Lægedistrikt	37	Behandlede,	5	Døde.
- Moss	—	30	—	6
- Amtsfysikatet	341	—	—	41
- Hvaløernes Distrikt	29	—	—	2
- Fredrikshald	188	—	—	26

tilsammen 625 Behandlede, hvoraf 80 Døde.

(I foregaaende Aar opgaves 331 Behandlede, hvoraf 26 Døde). I Eidsbergs Lægedistrikt forekom kun et Par smaa lokale Epidemier, og de fleste herfra opgivne Tilfælde vare sporadiske. I Amtsfysikatet, hvorfra de fleste behandlede Tilfælde anmeldtes, fortsatte Sygdommen sig fra det foregaaende Aar gennem Januar og Februar og ophørte da for atter at optræde i August Maaned med større Udbredning, fornemmelig i Omegnen af Fredriksstad, hvor en Læge fra August til Aarets Udgang behandlede 69 Syge,

de fleste Saug- og Tomtearbeidere, som havde sine Boliger paa „Trosvigbjerget“ og „Apenæsbjerget.“ I Fredrikshald og i Tistedalen tiltog Nervefeber i de første Par Maaneder af heromhandlede Aar, men standsede derefter; i Juni bragtes fra Fredrikshald Smitte til Tistedalen, hvorefter der optraadte en udbredt Epidemi her og ligeledes i Id og Bergs Prestegjelde, som endnu vedvarede ved Aarets Udgang; ogsaa i Fredrikshald, hvor Sygdommen atter tiltog fra August Maaned, var den endnu ved Aarets Udgang udbredt som Epidemi. I Fredrikshald holdt Sygdommen sig næsten udelukkende til den nordre Side af Byen, og var mest udbredt blandt Arbeiderbefolkningen; i flere Arbeiderboliger og Logihuse, hvor mange Menneker vare sammenpakkede, foranstaltedes der delvis Udflytning af de Friske. Den abdominelle Form af Nervefeber var overalt fremtrædende; Sygdommens Forløb var ialmindelighed langsomt, med langvarig Reconvalescents. Den viste sig meget smitsom (Zimmer). Af simpel Feber anmeldes 341 behandlede Tilfælde, af hvilke 15 fra Eidsbergs, 2 fra Moss Distrikt, 115 fra Amtsfysikatet

og 209 fra Fredrikshald. Fra sidsnævnte By udhæves, at ogsaa de talrige Tilfælde af simpel Feber fordetmeste havde en tydelig udtalt adynamisk Charakter, ligesom deres Udbredelsesmaade viste deres Slægtskab med Nervefeber, idet almindelig flere Individuer i samme Hus angrebes (Zimmer, Rasch).

Af **Barsel-feber** behandledes i Eidsbergs Distrikt 9 Tilfælde med 1 Dødsfald, i Moss Distrikt 1 Tilfælde, i Amtsfysikatet 22 Tilfælde med 2 Dødsfald, i Hvaløernes Distrikt 2 og i Fredrikshald 10 Tilfælde; tilsammen 44 Tilfælde, hvoraf 3 endte dødeligt. Af Phlegmasia alba dolens nævnes 1 Tilfælde fra Hvaløernes Distrikt, og af Barselmani 1 Tilfælde fra Amtsfysikatet; begge helbrededes.

Børnekopper. Der opgives

fra Eidsbergs Distrikt . . .	12	Behandlede,	1	Død.
- Moss — . . .	24	—	1	—
- Amtsfysikatet	30	—	2	—
- Hvaløernes Distrikt . . .	3	—	-	—
- Fredrikshald	13	—	2	—

tilsammen 82 Behandlede, 6 Døde,

blandt hvilke et uvaccineret Barn i Eidsbergs Distrikt og et i Fredrikshald. Blandt de Helbredede opføres 3 uvaccinerede Børn. Til Eidsbergs Distrikt bragtes Børnekopper i Januar ved Smitte fra Christiania og samtidig fra Sverige; senere i Aaret optraadte ogsaa enkelte Tilfælde, for hvilke Smitten ikke kunde forfølges. I Fredrikshald fortsatte Sygdommen sig fra det foregaaende Aar til Mai Maaned; de Angrebne afsondredes og Vaccination samt Revaccination sattes igang. Til Id og Aremark bragtes Kopper ved Smitte fra Sverige i Juni og September Maaneder; Revaccination iværksattes, og kun 3 Personer angrebes. Ogsaa til enkelte Steder i Amtsfysikatet sees Smitte fra Sverige at have foraarsaget Sygdommens Udbrud, saasom i Borge Herred, hvor i Mai Maaned 4 angrebes af Kopper.

Vandkopper vare især i Fredrikshald almindelige i Aarets fleste Maaneder, men omtales som fordetmeste af et mildt Forløb. Der opføres ialt 173 Tilfælde, hvoraf 15 fra Eidsbergs Distrikt, 22 fra Moss Distrikt, 17 fra Amtsfysikatet, 6 fra Hvaløernes Distrikt og 113 fra Fredrikshald.

Skarlagensfeber var mere udbredt end foregaaende Aar, fornemmelig i Amtsfysikatet, hvorfra der opgives det firedobbelte Antal mod i 1865; Sygdommen fortsatte sig her fra forrige Aar lige ud i August Maaned. I Eidsbergs Distrikt forekom mod Aarets Slutning et Par mindre Epidemier. I de øvrige Dele af Amtet forekom Sygdommen med mere spredte Tilfælde; fra Fredrikshald opføres kun 1 Tilfælde, hvor Smitten var bragt med fra Sarpsborg.

Der anmeldes ialt

fra Eidsbergs Distrikt	34	Behandlede,	4	døde.
- Moss — . . .	21	—	—	—
- Amtsfysikatet . . .	250	—	—	26
- Fredrikshald . . .	1	—	—	1

tilsammen 306 Behandlede, hvoraf 31 døde.

Desuden opgives fra Eidsbergs Distrikt 1 Dødsfald uden foregaaende Lægebehandling, og fra Amtsfysikatet (Fredriksstad) 4 Døde uden Opgave over Behandlede, saa at ialt kjendes 36 Dødsfald af Skarlagensfeber. (I foregaaende Aar opgaves 191 Behandlede, 34 døde.) Diphtherit omtales som Komplikation i enkelte Tilfælde; Vatersot var ikke sjelden som Eftersygdom.

For **Mæslinger** behandledes af en Privatlæge i Eidsbergs Distrikt 17 Syge, — fra Moss opgives 1 Behandlet, tilsammen 18, uden Dødsfald.

Af **Rosen** opføres 110 behandlede Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt; af disse behandledes 51 Tilfælde med 1 Dødsfald i Fredrikshald.

Af **Herpes Zoster** nævnes 17 Tilfælde, hvoraf 11 af en Læge i Fredriksstad, hvor Sygdommen i Juni Maaned var hyppig.

For **Kighoste** behandledes ialt 53, af hvilke 19 i Eidsbergs, 10 i Moss Distrikt, 19 i Amtsfysikatet og 5 i Fredrikshald. Flere Tilfælde i Fredriksstad anføres som opstaaet ved Smitte fra Drammen.

Diphtherisk Svælgbetændelse var fremdeles i Aftagende og fordetmeste mild i sit Forløb; der opgives

fra Eidsbergs Distrikt	50	Behandlede,	4	døde
- Moss — . . .	37	—	—	6
- Amtsfysikatet . . .	122	—	—	3
- Hvaløernes Distrikt	21	—	—	2
- Fredrikshald . . .	160	—	—	1

tilsammen 390 Behandlede, hvoraf 16 døde; desuden opgives fra Amtsfysikatet (Fredriksstad) 2 Døde uden Opgave over Behandlede, saa at ialt kjendes 18 Dødsfald. (I foregaaende Aar opgaves 536 Behandlede, hvoraf 35 døde.) Af **Strubehoste** anmeldes fra Eidsbergs Distrikt 13 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald, fra Moss 2 dødeligt forløbende Tilfælde, fra Amtsfysikatet 9 Tilfælde med 5 Dødsfald, fra Hvaløernes Distrikt 4 Tilfælde med 1 Dødsfald, og fra Fredrikshald 3 Tilfælde, hvoraf 2 endte dødelig, tilsammen 31 behandlede Tilfælde med 18 Dødsfald. (I foregaaende Aar opgaves 35 Tilfælde, hvoraf 19 endte dødelig.)

Kusma nævnes kun fra Fredrikshald, hvor ialt 25 Tilfælde behandledes.

Catarrhalske Sygdomme vare hyppige gennem hele Aaret, fornemmelig i Vaar- og Høstmaanederne. I Sarpsborg forekom i Aarets 3 sidste Maaneder usædvanlig mange Tilfælde af acut Bronchit og Influenza, næsten alle af adynamisk Character og ialmindelighed komplicerede med gastriske Tilstande og Diarrhoe (Kjønig.) Ialt opgives 1712 behandlede Tilfælde, af hvilke 948 betegnes som Bronchit og Influenza, 262 som Catarrhalfeber, 104 som simpel Svælgbetændelse og 398 som Catarrh. Som Døde opføres 14, alle af acut Bronchit, og desuden opgives fra Moss Distrikt 4 Døde af Bronchit uden Opgave over Behandlede, altsaa ialt 18 Dødsfald.

Lungebetændelse var hyppigere end foregaaende Aar; der opgives:

fra Eidsbergs Distr.	af 4 Læger	104 Beh.,	hvoraf 20 døde;
- Moss	—	4 — 36 —	— 4 —
- Amtsfysikatet	. - 5 —	181 —	— 31 —
- Hvaløernes Distr.	- 2 —	29 —	— 5 —
- Fredrikshald	. . - 6 —	177 —	— 13 —

tilsammen af 21 Læger 527 Beh., hvoraf 73 døde. (I foregaaende Aar opgaves 330 Behandlede, hvoraf 31 døde). Sygdommen viste oftere en ondartet, typhøs Character. (Zimmer, Wichmann). Af **Pleurit** opgives ialt 36 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald, nemlig fra Eidsberg 23 Tilfælde, fra Moss Distrikt 4 og fra Amtsfysikatet 9 Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt; desuden opgives fra Fredrikshald 1 Dødsfald uden Opgave over Behandlede; ialt altsaa 2 Dødsfald.

Hjernebetændelse opføres som Dødsårsag hos 29, tuberculøs Meningit hos 4, Kramper i Barnealderen hos 12, tilsammen 45 Dødsfald, af hvilke 3 opgives fra Eidsbergs, 5 fra Moss Distrikt, 25 fra Amtsfysikatet, 3 fra Hvaløernes Distrikt og 9 fra Fredrikshald.

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber opgives 202 Tilfælde med 1 Dødsfald, nemlig fra Eidsberg 30 Tilfælde, fra Moss Distrikt 19, hvoraf 1 endte dødelig, fra Amtsfysikatet 27, fra Hvaløernes Distrikt 17, og fra Fredrikshald 109 Tilfælde. Chronisk Rheumatisme betegnes som almindelig i alle Dele af Amtet; 5 Læger opgave at have behandlet 155 Syge, hvoraf 88 Mænd, 67 Kvinder; 8 vare under 15 Aar.

Af **Koldfeber** behandledes i Moss 1 og i Fredrikshald 1 Tilfælde.

Cholera og Diarrhoe vare lidt mindre hyppige end foregaaende Aar; som almindelig vare de mest udbredte i Sommermaanederne, og da ikke sjelden ledsagede af blodige Udtømmelser. Der opgives:

fra Eidsbergs Distrikt	85 beh.	Tilfælde med 1 Dødsfald.
- Moss	— 25 —	— — —
- Amtsfysikatet	. . 389 —	— — 5 —
- Hvaløernes Distrikt	26 —	— — —
- Fredrikshald	. . 713 —	— — 4 —

tilsammen 1238 beh. Tilfælde med 10 Dødsfald.

Asiatisk Cholera. I Fredrikstad behandledes i et eget Interneringslokale 1 Tilfælde af Cholera hos en fra Ulandet hjemvendende norsk Matros, der helbrededes.

Af **Blodgang** opgives 17 Tilfælde uden Dødsfald, nemlig fra Eidsberg 7, fra Moss Distrikt 8, fra Amtsfysikatet og Fredrikshald hver 1 Tilfælde. I Moss behandledes 16 og i Amtsfysikatet 23, tilsammen 39 Tilfælde af gastrisk Feber. Af Gulsot nævnes 4 Tilfælde.

Skjorbug nævnes kun fra Sarpsborg, hvor 2 Tilfælde behandledes.

Syphilis. Nedenstaaende Tabel giver en Oversigt over de paa Sygehusene behandlede Tilfælde:

	Tilbageværende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare		Udgaaede helbredede.		Tilbageværende ved Aarets Udgang.	Samlet Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	sekundære.	tertiære.	Md.	Kv.			
Amtssygehuset	7*)	3	4	14	9	5	12	1	11	7	3	1720	96
Moss Sygehus	1	-	1	1	1	-	1	-	-	1	1	169	169
Fredrikstad Bys Sygehus . .	2**)	1	1	4	1	3	3	1	2	4	-	734	122
Fredrikshald Bys Sygehus .	-	-	-	7	4	3	-	-	3	2	2	494	99
tilsammen	10	4	6	26	15	11	16	2	16	14	6	3117	

*) Ifølge foregaaende Aarsberetning 8. **) Ifølge foregaaende Aarsberetning 1.

Som behandlede udenfor Sygehusene nævnes 56 Tilfælde, hvoraf 5 i Moss Distrikt, 35 i Amtsfysikatet og 16

i Hvaløernes Distrikt og Frederikshald; Sygdommens Beskaffenhed er anført for 48, af hvilke 26 lede af primære,

19 af sekundære og 3 af tertiære Tilfælde; Kjønnen for 51, af hvilke 39 vare af Mand-, 12 af Kvindekjønnen; 5 angives at være Børn under 15 Aar. I hele Amtet sees altsaa 82 nye Tilfælde af Syphilis at være komne under Behandling. Af **Gonorrhoe** og Urethrit opgives 61 behandlede Tilfælde, nemlig 1 fra Eidsbergs, 2 fra Moss Distrikt, 30 fra Amtsfysikatet, 4 fra Hvaløernes Distrikt og 24 fra Frederikshald, 54 vare Mænd, 7 Kvinder.

Hudsygdomme. **Fnat** omtales fra alle Dele af Amtet som stadig tiltagende i Hyppighed og Udbredning, fornemmelig i Landdistrikterne, men ogsaa i Byerne, ved Indflyttede og ved Tjenestetyende (Ebbesen, Zimmer, Rasch). Af behandlede Tilfælde opgives fra Eidsbergs Distrikt 415, fra Moss Distrikt 230, fra Amtsfysikatet 143 og fra Frederikshald 88. Af 625 vare 339 af Mand-, 286 af Kvindekjønnen; 352 vare Voxne, 273 Børn under 15 Aar. For **Skurv** behandlede 10 Personer. Af **Ichtyose** nævnes 3 Tilfælde.

Kjertelsyge betegnes fremdeles som overmaade almindelig; 10 Læger i Eidsbergs Distrikt, Moss, Amtsfysikatet og Frederikshald opgive at have behandlet 247 Personer, 109 af Mand-, 138 af Kvindekjønnen, 73 over og 174 under 15 Aar. Som Dødsarsag opføres Kjertelsygdøm hos 12, hvoraf 5 i Eidsbergs, 2 i Moss Distrikt, 1 i Amtsfysikatet og 4 i Frederikshald. Af **Rachitis** opføres 14 Tilfælde med 2 Dødsfald, nemlig 4 Tilfælde med 2 Dødsfald fra Frederikshald og 10 Tilfælde fra Amtsfysikatet; 8 af de Behandlede vare af Mand-, 6 af Kvindekjønnen; alle Børn under 15 Aar.

Svindstot var som forhen almindelig og kom hyppig under Behandling; der opføres 214 behandlede Tilfælde med 78 Dødsfald. Ialt opføres Svindstot som Dødsarsag hos 88, hvilket er 14,86 pCt. af samtlige af Amtets Læger opgivne Dødsarsager (593); i det foregaaende Aar var Forholdet 87 af 524 eller 16,6, i 1864 80 af 564 eller 14,1 pCt., i 1863 65 af 519 eller 12,5 pCt. I de enkelte Lægedistrikter var i 1866 Antallet af opgivne Dødsfald af Svindstot og deres Forhold til samtlige opgivne Dødsarsager følgende:

	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsfald ialt.	Forhold af Døde af Svindstot til samtlige Døde i pCt.
Eidsbergs Lægedistrikt	24	113	21,4
Moss	—	69	14,5
Amtsfysikatet	17	225	7,6
Hvaløernes Distrikt . . .	7	26	26,9
Frederikshald	30	160	18,7
tilsammen	88	593	14,86

En Læge gjør opmærksom paa, at de fleste Tilfælde af Svindstot kom under Behandling samtidig med den hyp-

pigste Optræden af Bronchiter og Lungebetændelser, og vil heri finde et Bevis for, at Lungetuberculosen i de første Stadier ofte beror paa pneumoniske Tilstande, fremkaldte ved de samme Aarsagsmomenter som den epidemisk optrædende Pneumonie og Bronchit. I flere Tilfælde har vel en arvelig Disposition kunnet paavises, men mange Gange maa upaaagtede og forsømte Lungebetændelser anses som Svindstotts Aarsager (König).

Vatersot opføres paa Dødslisterne som Dødsarsag hos 18; af disse falde 11 paa Eidsbergs Distrikt, 3 paa Amtsfysikatet og 4 paa Frederikshald. Ialt opgives 75 behandlede Tilfælde af Vatersot; af 61 vare 25 af Mand-, 36 af Kvindekjønnen; 12 vare under 15 Aar. Af **Morbus Brighti** opføres 3 behandlede Tilfælde.

Kræft anføres som Dødsarsag i 14 Tilfælde, hvøraf 3 i Eidsbergs, 2 i Moss Distrikt, 4 i Amtsfysikatet og 5 i Frederikshald. Kræftens Sæde er opgivet for 12, deraf i Læben hos 1, i Ansigtet hos 2, i Brystkjertelen hos 1, i Mavesækken hos 5, i Leveren hos 1 og i Livmoderen hos 2.

For **Blegsot og Menstruationsanomalier** er af 12 Læger opgivet at være behandlet tilsammen 252 Kvinder, af hvilke 34 vare under 15 Aar.

Cardialgi nævnes fremdeles som meget almindelig; for Cardialgi og chronisk Gastrit opføres 11 Læger ialt 430 Behandlede; af 412 vare 192 af Mand-, 220 af Kvindekjønnen; 373 vare Voxne, 39 Børn under 15 Aar.

Af **Ormesygdømme** opgives 111 behandlede Tilfælde; af 107 vare 42 af Mand-, 65 af Kvindekjønnen; 4 vare over, 103 under 15 Aar.

Drankersygdømme. Af chronisk Alkoholisme anføres 6 og af Drankergalskab 3 behandlede Tilfælde. 1 Tilfælde forekom i Moss, 2 i Amtsfysikatet og 6 i Frederikshald.

Af **Forgiftninger** omtales fra Eidsbergs Distrikt 2 Tilfælde, 1 ved Merkurialsalve, anvendt mod Fnat, og 1 ved Arsenikopløsning, der blev drukket af et Barn. Begge Tilfælde helbrededes.

Af **Sindssygdømme** nævnes, foruden det tidligere omtalte Tilfælde af Barsemani, 25 nye Tilfælde, hvoraf 3 i Eidsbergs Distrikt, 1 i Moss Distrikt, 13 i Amtsfysikatet og 8 i Frederikshald; 4 sees at være indsendte til Gaustad, 1 behandlede paa Sygehus inden Amtet. Sygdommens Form er opgivet for 10, nemlig Mani hos 2, Melancholi hos 6 og Idiotisme hos 2. Af 17 vare 7 Mænd og 10 Kvinder.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes: 1 Amputation af Overarmen, 1 af Læggen, 4 Amputationer og Exartikulationer af Fingre, samt desuden flere Gange uden Angivelse af Tal, 2 Borttagelser af Læbekræft, 3 af Bælge-

svulster, 2 af cavernøse Svulster, 1 af et Ganglion, 1 af et Lipom, 4 af andre ikke næriere betegnede Svulster, 1 af en Polyp i Trommehulen. 2 Operationer for Haremund, 4 Gange Borttagelse af Tonsiller, 10 Gange Paracentese af Underlivet, deraf 7 Gange hos samme Individ; 2 Punctioner af Hydrocele med Jodindsprøitning, 1 Operation for indeklemmt Brok. Af Øienoperationer opføres 1 Iridectomi, 1 Extraktion af Cataract, 1 Operation for Skelen, 4 for Blenorrhoea sacci lacrymalis.

Følgende **obstetriciske Operationer** nævnes som udførte af Læger: 31 Tangforretninger, for hvilke Indikationerne opgives saaledes: Vemangel og Vesvækkelse hos 9, Kramper hos 3, Bækkensneversed hos 9, Udtømmelse af Kræfterne og stort Fosterhoved hos 1, Indkiling af Fosterhovedet hos 1, langvarigt Fødselsarbejde og Svaghed hos 1; for 7 Tilfælde er ingen Indikation opgivet. I 1 Tilfælde blev kun den ene Tangarm bragt i Anvendelse. Udfaldet angives for 29 af Mødrene heldigt, 2 døde, den ene af Krampe strax efter Forløsningen og den anden af Bristning af Livmoderen 1 Døgn efter Fødselen. Af Børnene vare 22 levende, 9 dødfødte. 2 Vendingsforretninger, hvoraf 1 paa Grund af Tværleie, 1 ved den anden Tvilling paa Grund af Vemangel; begge Mødre forbleve ilive; af Børnene var det ene levende, det andet dødfødt. 2 Gange Perforation af dødt Foster, den ene Gang ved Bækkensneversed og stort Fosterhoved, efterat Tangforløsning forgjæves var forsøgt (Koht); Konen døde 8 Dage efter; den anden Gang efter fuldført Vending, ved Bækkensneversed; Udfaldet for Konen gunstigt (Giebelhausen). Ialt 35 obstetriciske Operationer, hvoraf 11 i Eidsberg, 8 i Moss Distrikt, 10 i Amtsfysikatet, 1 i Hvaløernes Distrikt og 5 i Fredrikshald.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1-15 Aar.	paa Barselseng.	
Eidsberg	855	476	74	112	4	32
Moss	555	328	46	73	3	28
Amtsfysikatet . .	1 207	643	125	222	7	55
Hvaløerne	423	232	39	52	1	12
Fredrikshald. . .	336	170	35	39	-	17
Smaalenes Amt	3 376	1 849	319	498	15	144

Omkomne ved ulykkelige Hændelser. 42.

Selv mordere 9.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 572 flere Fødte end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 54,8; Antallet af Børn, døde i første Leve-

aar, forholdt sig til Fødte = 1 : 10,6 og til samtlige Døde = 1 : 5,8; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 15 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 3,7, og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, til samtlige Døde = 1 : 2,3. Af de Døde paa Barselseng indeholde Medicinalberetningerne Oplysning om Dødsarsagen hos 5, deraf 1 af Krampe og 1 af Bristning af Livmoderen, begge kort Tid efter obstetricisk Operation, og 3 af Barselsfeber.

I Lægernes Dødslistes er meddelt Opgave over 593 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (32,1 pCt. af samtlige Dødsfald). De hyppigste **Dødsarsager** vare: Svindsot (88), Nervefeber (80), Lungebetændelse (73), Skarlagensfeber (36), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 36), Hjernebetændelse (27), Bronchit og Vatersot (hver 18), Kræft (14), Apoplexia cerebri og medfødt Svaghed (hver 13), Kjertelsygdom (12), Alderdomssvaghed (11), organisk Hjerte- og Underlivssygdom (hver 10).

Veiriget skildres ogsaa i dette Aar ligesom i det foregaaende som lidet gunstigt, med en mild, sent indtrædende Vinter, nogenlunde tidlig Vaar og en smuk Forsommer, men meget regnfuld Sommer og Høst, saa Avlingen, især af Korn, for en stor Del kom fugtig og bedærvet i Hus; derimod var Høsten bedre. Potetesavlen sættes fra flere Hold som for et Middelsaar; mange Steder tog den Skade efter Indbjergningen.

Levemaade og hygiæniske Forholde. Især i og omkring Byerne siges Anledningen til Fortjeneste for Arbeideren at være god, og Levemaaden omtrent som i andre Fabrikbyer og Søstæder; Brændevinsdrik nævnes at være meget almindelig i Byerne, mindre i Landdistrikterne. De hygiæniske Forhold omtales fra flere Steder som mislige, specielt i den nærmeste Omgivelse af Fredrikstad, hvor en Del af Gleminge Landsogn fra 1ste Januar 1866 er lagt til Byen; Husene ligge her uordnet, uden at nogen Regulering har fundet Sted, ere slet byggede og daarlig indrettede; det væsentlige Bygningsmateriale dannes af Kantflis og Ler, uden Klædning udvendig, og som oftest uden Rapning indvendig, hvorved Husene blive usunde og fugtige. For Afløb af stillestaaende Vand og for ordentlige Latriner og Gjødselebinger er der kun sørget lidet. Den stærke Tilstrømning af arbeidssøgende Familier har havt tilfølgende Vanskelighed for Husrum og Overfyldning af Boligerne (Jebe, Ebbesen). Den vestenfor Glommen liggende Del af Fredrikstad havde i det foregaaende Aar faaet en egen Vandledning, der imidlertid viste sig utilstrækkelig; i den østre Bydel, hvor man maatte hente godt Vand læn-

gere Vei borte, var den fattigere Del af Befolkningen nødt til at nøie sig med Elvens brakke Vand (Giebelhausen).

Fattigsygepleien besørgedes dels af Embedslægerne, dels af private Læger; over Syge, behandlede for Fattigkommunernes Regning, haves følgende Opgaver: I Eidsbergs Distrikt behandlede 181, deraf 21 af Distriktslægen, 160 af en privat Læge. I Sarpsborg 110. I Hvaløernes Distrikt af Distriktslægen 24. I Fredrikshald foruden de paa Sygehus Behandlede 591, med en Medikamentudgift af 451 Spd. 98 Skilling. I Fredrikstad var ved Byens Udvidelse 2 Fattiglæger ansatte, en paa hver Side af Elven. Uautoriserede Fødselshjælpersker siges i Hvaløernes Distrikt at benyttes hyppigere end examinerede Jordemødre.

I **Sundhedskommissionerne** omtales følgende Antal Møder at være afholdte: I Eidsbergs Distrikt 16, hvoraf i Rakkestad fire, i Rødenæs, Skibtvedt og Thrygstad, i hver tre, i Eidsberg to, i Askim et; i Moss Distrikt 11, nemlig i Moss By syv, i Moss Landsogn, Vaaler, Raade og Spydeberg, i hver et; i Amtsfysikatet 26, hvoraf i Sarpsborg syv, i Gleminge tre, i Onsø et, og i Herrederne forøvrigt femten Møder; i Hvaløernes Distrikt 6, hvoraf i Hvaløerne og i Aremark, i hver to, i Id og Berg, i hver et; i Fredrikshald 27, hvoraf sex og tyve i Byen og et i Tistedalen. Som Medlemmer af Sundhedskommissionerne sees den hele Kommunerepræsentation at være indtraadt i alle Dele af Amtsfysikatet og i Hvaløernes Distrikt. De fleste Møder optoges af Diskussioner angaaende Foranstaltninger mod den ondartede Cholera. Moss By og alle Herreder af Moss Distrikt, Sarpsborg, Amtsfysikatets Herreder og Fredrikshald inddeltes i Distrikter med Opsynsmænd, der meddeltes Instrux. I Moss indgik Sundhedskommissionen med en Henvendelse til Fattigkommissionen om i paakommende Tilfælde at faa overladt Fattigsygehuset med Inventarium til Choleralazaret. I Sarpsborg, hvor der forgjæves blev fremsat Forslag til fælles Foranstaltninger mod Cholera for Sarpsborg og Tune, blev der for Byen leiet et Par Værelser i Sannesund til Modtagelse af mulig cholerasyge Søfolk, og Sygelokalet i den øvre Del af Byen udvidedes. I Fredrikstad blev af Armeedepartementet det militære Sygehus i den nye Slaveribygning tilligemed et tilstødende større Værelse, tilsammen med Rum for 40—50 Senge, overladt til Lazaret; ligesaa blev af Kommandantskabet afgivet et Vagthus ved Havens vestre Indløb til Benyttelse som Interneringslokale for syge Søfolk; et lignende fandtes ved det østre Indløb. Efter Forslag fra Sundhedskommissionen blev derhos af Kommunen den nye Asylbygning i

Forstaden overladt til Afbenyttelse som Choleralazaret, og der anskaffedes foreløbig 30 Sengesteder med Tilbehør samt de nødvendigste Lazaretrekvisiter. For Fredrikshald blev et Lazaret indrettet paa Sukkerværket, og for Tistedalen et paa Gaarden Veden. Til Desinfektionens Fremme anskaffede Kommunerne i Fredrikstad og Fredrikshald Jernvitriol og Kalk, der gratis uddeltes til de Uformuende. **Kvarantæneundersøgelser** foretoges i Fredrikstad overensstemmende med Bestemmelserne af 4de Juni 1866; 709 Fartøier med 5 649 Mand bleve undersøgte. De for Moss By udarbejdede Sundhedsforskrifter erholdt kongelig Approbation.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Eidsberg Distrikt	757
i Moss —	517
i Amtsfysikatet	1 213
i Hvaløernes Distrikt	316
i Fredrikshald	269
tilsammen 3 072.	

Vaccinationen udførtes i Fredrikstad af 2 der bosatte Læger, i Sarpsborg af Kommunelægen og i Fredrikshald af Stadslægen. I Romskov i Eidsbergs Distrikt var Hjelpevaccinatricen forflyttet og ingen ny beskikket. I Fredrikshald bleve alle Garnisonens Mandskaber og Underofficerer revaccinerede, da et Par Soldater fandtes angrebne af Børnekopper, rimelig smittede under Marschen fra Gudbrandsdalen til Fredrikshald; forøvrigt omtales Revaccination kun at være foretaget hos faa Individuer.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes 7 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig 2 i Eidsbergs Distrikt, begge Personer, omkomne ved Mishandling; 4 i Amtsfysikatet, hvoraf 1 over en Mand, der var død ved Blodudtrædelse i Hjernen under Drukkenskab, 1 over en Mand, der var død ved Kvælning, 1 over en Mand, død efter en ved Vold bibragt Skade i Hovedet, og 1 over en Mand, ved hvis Død der var opstaaet Mistanke om Forgiftning, men som var død af Lungebetændelse; 1 i Fredrikshald, nemlig først Syns- og senere Obduktionsforretning over et 14 Aar gammelt Pigebarn for at skaffe Oplysning om der kunde sees at være pleiet legemlig Omgang med hende og isaafald om Samleiet kunde antages at have virket forværende paa den Krampesygdom, hvoraf hun havde lidt, samt om hvorvidt hun var frugtsommelig. 7 Undersøgelserforretninger af Levende, nemlig 5 over tilfødte Legemsbeskadigelser, 1 af den mentale Tilstand hos en for Blodskam tiltalt fjantet Pige, og 1 af det Samme hos en anden for Retten tiltalt Person. Ialt 14 rets-

medicinske Forretninger, hvoraf 2 i Eidsbergs, 2 i Moss Distrikt, 5 i Amtsfysikatet, 2 i Hvaløernes Distrikt og 3 i Fredrikshald.

Om Antallet af de for offentlig Regning forpleiede **Sindssyge** gives følgende Oplysninger: I Eidsbergs Distrikt blev for Amtskommunens Regning forpleiet 13. I Sarpsborg forpleiedes for Fattigvæsenets Regning 3. I Hval-

øernes Distrikt for offentlig Regning 24, hvoraf 3 paa Gaustad, 1 paa Oslo Sindssygeasyl. I Fredrikshald for Amtskommunens Regning 9, hvoraf 1 paa Gaustad, 1 paa Oslo Asyl; for Fattigvæsenets Regning forpleiedes 2.

Af **Sygehuse** har Amtet 6; over de paa disse i Aarets Løb indkomne Sygdomstilfælde giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

Indkomne Sygdomstilfælde.	Amtssygehuset.	Moss Bys Sygehus,	Fredrikstad Bys Sygehus.	Fredrikstad Garnisons Sygehus.	Fredrikshald Bys Sygehus.	Fredrikstens Garnisons Sygehus.
Febre o. s. v.	17	1	22	9	61	10
Akute Sygdomme i Respirations- og Cirkulationsorganerne .	1	2	4	2	12	11
Chroniske — — —	-	3	4	-	1	1
Sygdomme i Nervesystemet	1	-	2	-	5	-
Akute Sygdomme i Fordøiellesapparatet	1	3	-	2	-	3
Chroniske — — —	2	2	1	1	1	3
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	-	1	2	-	1	-
Blod- og Ernærings sygdomme, Gulsot	1	2	1	-	2	-
Chronisk Rheumatisme og Arthrit	-	-	3	-	-	5
Sindssygdomme	-	-	-	1	1	-
Læsioner og Benbrud	-	7	1	5	14	21
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	5	3	4	3	3	4
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	-	-	1	-	2	1
Ben- og Ledsygdomme	4	-	1	-	1	1
Chirurgiske Sygdomme i Urin- og Kjønsorganerne	1	1	-	-	2	-
Øiensygdomme	2	-	-	-	1	1
Syphilis	14	1	4	-	7	-
Gonorrhoe	-	-	-	-	1	5
Hudsygdomme	12	8	2	4	-	46
Forskjellige andre Sygdomme	1	-	1	1	-	6
Forstilt Sygdom	-	-	-	2	-	2
Tilsammen	62	34	53	30	115	120

Angaaende Forpleiningsdagens Antal m. V. henvises til Sygehuslisten. En i Sarpsborg bosat Læge havde til Afbenyttelse for Syge og til Operationer leiet to Værelser i Byen, med en for Sygepleien og Bospisningen særlig antagen Kvinde. I Fredrikshald var Fattigsygehuset i Aarets Løb udvidet, idet den hele Bygning, som forhen var delt mellem en Stiftelse for ældre ugifte Fruentimmer og Enker samt Sygehuset, nu var tillagt dette sidste alene, efterat Kommunen havde købt en egen Bygning for den nævnte Stiftelse.

Ved Moss **Badeindretning** toges ialt 7 915 Bad, nemlig 6 533 Strøm-, 759 Kar-, 405 Styrte- og 218 Douchebad. Ved Fredrikshalds Badehus toges ialt 2 740 Bad, hvoraf 1 465 Styrtebad, 470 Kar-, 686 Douchebad og 119 for-

skjellige Fribad. I Amtsfysikatet fandtes ved Hafslund og Borregaards Brug Styrtebade til Afbenyttelse for Arbejderne; fra Fredrikstad omtales flere smaa private Badehuse og for Skolerne en dækket Svømmeflaade.

De 4 **Apotheker** inden Amtet fandtes ved Visitationen alle iorden; Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Moss, Sarpsborg og Fredrikshald af 1 Medhjælper og 1 Discipel, i Fredrikstad af 2 Medhjælpere.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Eidsbergs Distrikt: 3 Læger, hvoraf to bosatte i Eidsberg og en i Thrygstad. 10 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatorer.
2. Moss Distrikt: 4 Læger, af hvilke tre i Moss og en i Haabøl. 7 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatorer.

3. Amtsfysikatet: 8 Læger, hvoraf fem i Fredrikstad, to i Sarpsborg og en i Skjeberg. 11 Jordemødre; 12 Hjelpevaccinatorer.
4. Hvaløernes Distrikt: 1 Læge, bosat i Fredrikshald.

- 5 Jordemødre, af hvilke en bosat i Fredrikshald; 6 Hjelpevaccinatorer.
5. Fredrikshalds By: 6 Læger (foruden Distriktslægen i Hvaløernes Distrikt) af hvilke en ikke praktiserer; 1 Tandlæge. 2 af Byen lønnede Jordemødre.

IV. Buskeruds Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 114,⁸⁷ norske Kvadratmile, havde den 31te December 1865 en Befolkning af 99,275 Indbyggere og er inddelt i 6 Lægedistrikter, nemlig:

1. Buskeruds Landfysikat (med et Fladeindhold af 4,⁷ norske Kvadratmile), indbefattende:
Kjøbstaden Drammen	med 13 032 Indb.
Herrederne: Lier	- 7 523 —
Røken	- 2 546 —
Holmsbo og Hurum	- 2 964 —
	tilsammen 26 065 Indb.
2. Ringerikes Lægedistrikt (13,¹⁷ n. □ M.), indbefattende:
Kjøbstaden Hønefos	med 1 026 Indb.
Herrederne: Hole	- 4 009 —
Nordrehoug	- 6 846 —
Aadalen	- 2 382 —
	tilsammen 14 263 Indb.

3. Modums Lægedistrikt (18,⁴² n. □ M.), indbefattende:
Herrederne: Eker	med 11 783 Indb.
Modum	- 7 556 —
Sigdal	- 6 582 —
	tilsammen 25 921 —
4. Hallingdals Lægedistrikt (43,²⁷ n. □ M.), indbefattende:
Herrederne: Næs	med 4 638 Indb.
Gol	- 4 162 —
Aal	- 5 929 —
	tilsammen 14 729 —
5. Sandsværs Lægedistrikt (10,⁰¹ n. □ M.), indbefattende:
Kjøbstaden Kongsberg	med 5 011 Indb.
Herrederne: Sandsvær	- 4 811 —
Flesberg	- 3 178 —
	tilsammen 13 000 Indb.
6. Rollags Lægedistrikt (25,³ n. □ M.), indbefattende:
Herrederne: Rollag	med 1 869 Indb.,
Nore	- 3 428 —
	tilsammen 5 297 Indb.

Sundhedstilstanden betegnes i Almindelighed som god, i Hallingdals Distrikt endog som meget god, i Ringerikes derimod som mindre god. Flere epidemiske Sygdomme forekom, men ingen med almindelig Udbredning over det hele Amt; de væsentligste vare Nervefeber, Børnekopper, Kighoste, Lungebetændelse, catarrhalske Sygdomme samt Choleringe og Diarrhoe. I August og September forekom enkelte Tilfælde af asiatisk Cholera.

Dødeligheden. De Dødes Antal udgjorde 1667 eller 16,⁷⁹ af Tusinde af Befolkningen ved Aarets Begyndelse. Dette Antal er 4,¹ pCt. mere end i 1865, da der døde 1602, men 9,¹ pCt. mindre end i 1864, da der døde 1834, og 9,⁵ pCt. mindre end det gennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—1865, hvilket udgjorde 1851. Følgende

Tabel viser Antallet af Døde i de forskjellige Lægedistrikter i 1866:*)

Buskeruds Landfysikat	552**).
Ringerikes Lægedistrikt	246.
Modums —	393.
Hallingdals —	197.
Sandsværs —	202.
Rollags —	77.

*) Da Inddelingen af Lægedistrikterne var anderledes i de nærmest foregaaende end i dette Aar, kan ingen Sammenligning gjøres mellem Dødeligheden i de forskjellige Lægedistrikter i dette og de foregaaende Aar.

***) Deraf døde:

I Drammen 297; (i 1865 døde 257, i 1864: 279, i 1863: 234), i Landfysikatets Landdistrikt 255.

Sygdomskonstitutionen beskrives som adynamisk i Landfysikatet og Ringerikes Distrikt, forøvrigt som indifferent.

Til Belysning af de epidemiske Forhold i hele Amtet hidsættes følgende efter Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet ialt for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behandlede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	559	70	484	57	43	42	26	36	23	26	36	46	56	46	47
Simpel Feber	447	-	447	43	33	40	37	39	32	26	28	33	35	40	61
Barsel-feber	33	9	30	4	3	1	-	3	6	3	3	1	-	4	2
Børnekopper	68	2	64	6	10	7	6	12	20	1	-	-	1	-	1
Vandkopper	113	1	113	-	10	19	29	6	18	17	3	1	-	5	5
Skarlagensfeber	20	2	20	1	-	2	-	-	-	1	2	4	6	1	3
Rødlinger	12	-	7	-	-	2	-	1	4	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	9	-	9	1	-	1	1	4	-	-	-	1	1	-	-
Rosen	111	5	97	7	9	12	9	4	12	5	7	8	1	14	9
Kighoste	358	25	358	5	18	23	19	9	30	61	55	60	34	19	25
Strubehoste	35	21	28	2	-	3	3	3	1	-	4	1	1	6	4
Diphtherit	146	12	134	16	13	6	11	21	5	15	14	5	6	8	14
Kusma	11	-	11	1	2	4	2	1	-	-	-	-	-	1	-
Catarrhalske Tilfælde	1 577	22	1 548	155	133	207	146	141	103	76	61	54	108	146	218
Lungebetændelse	413	58	412	28	54	31	54	75	33	15	10	12	16	28	56
Pleurit	41	2	39	3	1	4	4	3	4	8	2	4	1	1	4
Gigtfeber	52	1	52	8	3	5	4	8	2	4	3	2	4	5	4
Koldfeber	10	-	8	-	-	2	1	1	-	-	-	2	1	1	-
Diarrhoe og Cholera	1 213	14	1 213	52	33	38	46	62	95	184	258	185	113	81	66
Asiatisk Cholera	12	*7	12	-	-	-	-	-	-	-	8	3	-	-	1
Gastrisk Feber	9	-	9	-	-	-	1	1	1	3	-	2	-	-	1
Blodgang	12	-	12	3	-	-	3	2	1	-	1	1	-	-	1
Tilsammen	5 261	251	5 107	392	365	449	402	432	390	445	495	425	384	406	522

Til nærmere Oplysning om de vigtigste epidemiske Sygdommes Forekomst i Drammen hidsættes Fortegnelse over de af Lægerne i denne By til Sundhedskommissionen anmeldte Sygdomstilfælde og Dødsfald:

	Antal Behandlede	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Døde.
Nervefeber	249	31	27	30	7	12	4	12	19	23	36	25	23	27
Simpel Feber	391	41	31	35	31	36	26	22	22	29	31	38	49	-
Barsel-feber	9	2	1	-	-	1	3	1	-	-	-	-	1	3
Vandkopper	70	-	5	12	25	6	6	10	2	-	-	3	1	1
Skarlagensfeber	16	1	-	2	-	-	-	1	2	4	4	-	2	2
Rødlinger	7	-	-	2	-	1	4	-	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	2	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	42	3	5	4	6	2	5	2	3	3	-	6	3	1
Kighoste	251	5	14	12	9	8	22	49	44	47	20	14	7	11
Strubehoste	6	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	1	1	5
Diphtherit	38	9	3	2	1	1	1	2	2	-	4	5	8	-
Simpel Halsesygge	242	40	29	37	21	22	16	8	10	16	11	14	18	-
Catarrh & Bronchit	758	73	77	118	68	75	45	40	30	22	44	70	96	13
Kusma	11	1	2	4	2	1	-	-	-	-	-	1	-	-
Lungebetændelse	80	5	11	7	13	14	5	-	2	1	2	6	14	11
Pleurit	10	1	-	2	1	2	-	1	-	1	-	-	2	-
Gigtfeber	27	4	1	1	2	5	2	3	1	1	3	3	1	1
Cholera	150	5	2	-	2	10	13	27	42	35	10	1	3	11
Diarrhoe	676	34	19	23	28	36	59	99	134	91	56	52	45	1
Asiatisk Cholera	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-
Koldfeber	8	-	-	2	1	1	-	-	-	2	1	-	-	-
Tilsammen	3 045	257	227	294	219	234	211	277	313	277	222	240	274	87

*) Choleralazaret for Drammens By laa indenfor Grændserne af Jarlsberg og Laurvigs Amt; 3 Dødsfald indtraf paa dette Lazaret og ere medregnede mellem de Døde i Buskeruds Amt.

Nervefeber var i heromhandlede Aar langt hyppigere end i en Række af foregaaende Aar. Ialt anmeldtes:

fra Landfysikatet	376	Behandlede,	hvoraf	42	døde,
- Modums Distrikt	121	—	—	14	—
- Ringerikes	23	—	—	4	—
- Hallingdals	10	—	—	5	—
- Sandsværs	29	—	—	5	—

tilsammen 559 Behandlede, hvoraf 70 døde.

(I det foregaaende Aar kjendtes 301 Behandlede, 41 Dødsfald). Af det hele Antal Behandlede forekom omtrent to Trediedele i Landfysikatet. I Drammen fortsatte Sygdommen sig fra det foregaaende Aar og herskede epidemisk hele Aaret; den viste sig ikke hyppigere blandt de Folk, der efter den store Ildebrand om Sommeren boede trangt eller i Leir, end blandt den øvrige bedre stillede Del af Befolkningen (Wildhagen). Meget sjeldnere end i Drammen forekom Sygdommen i det omliggende Landdistrikt — Lier, Hurum, Røken —, hvor den dels optraadte sporadisk, dels i begrænsede Epidemier. Sygdommens Udbredelse ved Smitte kunde i mange Tilfælde forfølges, førnæmmelig i Landdistriktet. I Eker af Modums Distrikt forekom Sygdommen ogsaa hele Aaret epidemisk; ialt angrebes i dette Herred 103. I den øvrige Del af dette Distrikt samt i Ringerikes, Hallingdals og Sandsværs Distrikter viste Sygdommen sig dels i ganske smaa Hus-epidemier, dels sporadisk. Den abdominelle Form af Sygdommen betegnes overalt som den ene herskende. Af simpel Feber opgives 447 behandlede Tilfælde, hvoraf 405 i Landfysikatet, 4 i Ringerikes, 38 i Sandsværs Distrikt.

Af **Barselseber** opgives:

fra Landfysikatet	11	beh. Tilfælde,	hvoraf	3	endte dødeligt,
- Modums Distrikt	10	-	—	3	—
- Ringerikes	4	-	—	„	—
- Hallingdals	3	-	—	2	—
- Sandsværs	5	-	—	1	—

tilsammen 33 beh. Tilfælde, hvoraf 9 endte dødeligt.

Fra Fysikatets Landdistrikt opgives et Dødsfald ved Barselkrampe, Konen døde uforløst. Puerperalphlebiter skulle have været meget hyppige i Drammen og Omegnen, hvorfra der opgives 2 Dødsfald. (Blich).

Børnekopper udbrød i Sandsværs Distrikt i Januar; Smitten blev indbragt til Kongsberg ved en Sømand, der kom syg hjem, hvorfra vides ikke, og samtidigt kom Sygdommen til Flesberg, uden at det her lykkedes at paavise Smitten. Ialt angrebes og behandlede i Sandsvær fra Januar til Marts 22 Personer; i Oktober, da der ikke ellers fandtes Børnekopper i Sandsvær, indsygnede af Børne-

kopper en Pige, der i et Par Uger havde boet i et Hus, hvor der den foregaaende Vaar havde været Koppesyge. Til Ringerikes Distrikt indførtes Sygdommen gjentagne Gange i Marts, April og Mai fra Bærum i Akershus Amt og varede til Juli Maaned; ialt behandlede 44 Syge, alle i Nordrehougs og Holes Prestegjelde. I December viste sig et Tilfælde hos en Jernbanearbejder i Haugs Annex til Nordrehoug. Af samtlige Koppetilfælde, tilsammen 68, endte 2 dødeligt; begge de Døde vare over 15 Aar.

Vandkopper ere anmeldte hos 113 Personer, hvoraf de fleste fra Landfysikatet; et Barn i Drammen døde under Kramper.

Skarlagensfeber forekom kun i Drammen og paa Eker, især i Slutningen af Aaret; ialt behandlede 20 Børn, af hvilke 2, i Drammen, døde. Siden Epidemiens Begyndelse i Amtet haves følgende Opgaver over Antallet af Angrebne og Døde:

1862:	214	Behandlede,	hvoraf	31	døde og ialt	36	Dødsfald.
1863:	417	—	—	65	—	83	—
1864:	56	—	—	12	—	24	—
1865:	12	—	—	3	—	3	—
1866:	20	—	—	2	—	2	—

tils. 719 Behandlede, hvoraf 113 døde, og ialt 148 Dødsfald.

Rødlinger omtales fra Drammen og Kongsberg. Ialt kom 12 Syge under Behandling.

Mæslinger forekom sporadisk i Drammen, i Modums, Sandsværs og Rollags Distrikter; ialt opgives 9 behandlede Tilfælde.

Af **Rosen** opføres 111 behandlede Tilfælde, hvoraf 49 med 1 Dødsfald i Landfysikatet, 16 i Modums, 6 i Ringerikes, 2 med 1 Dødsfald i Hallingdals, 36 med 2 Dødsfald i Sandsværs og 2 i Rollags Distrikt, ialt 4 Dødsfald.

For **Erythema nodosum** behandlede 9 Personer i Drammen.

Kighoste var meget udbredt over den største Del af Amtet; den var epidemisk i Landfysikatet, hvor den især i Drammen herskede det hele Aar, og i Modums og Ringerikes Distrikter, hvor den var hyppigst i den sidste Halvdelen af Aaret; sporadisk forekom den i Sandsværs Distrikt. Udenfor Drammen kom forholdsvis faa Tilfælde under Lægebehandling; fra Rodeformændene i Lier anmeldtes tilsammen 117 Tilfælde. Ialt haves Opgave over 358 behandlede Tilfælde med 25 Dødsfald samt desuden 3 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede, tilsammen altsaa 28 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 69 Tilfælde med 5 Dødsfald). Af de behandlede Tilfælde falde 277

paa Landfysikatet, 30 paa Modums, 43 paa Ringerikes og 8 paa Sandsværs Distrikt.

Diphtherisk Svælgbetændelse vedblev at forekomme i samtlige Lægedistrikter, men i Almindelighed ikke epidemisk og i det Hele med stærkt aftagende Hyppighed i Sammenligning med de foregaaende Aar. Ialt anmeldtes:

fra Landfysikatet . . .	46	Behandlede,	hvoraf	1	døde.
- Modums Distrikt . . .	6	—	—	—	—
- Ringerikes — . . .	18	—	—	3	—
- Hallingdals — . . .	4	—	—	1	—
- Sandsværs — . . .	52	—	—	5	—
- Rollags — . . .	20	—	—	2	—

tilsammen 146 Behandlede, hvoraf 12 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves 207 behandlede Tilfælde, af hvilke 18 endte dødeligt, og ialt 23 Dødsfald.) Af de i Sandsværs Distrikt behandlede 52 Tilfælde forekom 22 paa Kongsberg, 30 i Landdistriktet nærmest om Byen. Sygdommens Karakter skildres som langt mildere end før. Der omtales 3 Tilfælde af Lamhed efter Diphtherit. Sygdommen var omtrent lige hyppig til alle Aarstider.

Af **Strubehoste** opgives:

fra Landfysikatet . . .	16	Behandlede,	af hvilke	13	døde.
- Modums Distrikt . . .	3	—	—	3	—
- Ringerikes — . . .	8	—	—	2	—
- Sandsværs — . . .	8	—	—	3	—

tilsammen 35 Behandlede, af hvilke 21 døde.

Sygdommen omtales ikke fra Hallingdals eller Rollags Lægedistrikter. (I det foregaaende Aar opførtes ialt 44 Behandlede, af hvilke 22 døde, og tilsammen 31 Dødsfald.)

Sammenlignes de foreliggende Opgaver over Antallet af Angrebne og Døde af diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste tilsammen siden 1861, fra hvilket Aar diphtheriske Sygdomme især begyndte at antage epidemisk Udbredning i dette Amt, viser sig følgende Resultat:

i 1861	130	Beh.,	hvoraf	26	døde	ell.	20	pCt.	og	ialt	71	Dødsf.
-1862	527	—	—	95	—	-	18, ₀	—	—	171	—	—
-1863	730	—	—	100	—	-	13, ₇	—	—	115	—	—
-1864	324	—	—	49	—	-	15, ₁	—	—	79	—	—
-1865	251	—	—	40	—	-	15, ₉	—	—	54	—	—
-1866	181	—	—	33	—	-	18, ₂	—	—	33	—	—

Kusma forekom sporadisk i Drammen samt i Hallingdal.

Catarrhalske Sygdomme siges som sædvanligt af akutte Sygdomme at have været de almindeligste i Landfysikatet; de forekom noget hyppigere i Drammen end i det foregaaende Aar. I Ringerikes Distrikt skulle disse Sygdomme have været mere end almindelig hyppige i Aarets Begyndelse og Ende; i de andre Distrikter forekom de med sædvanlig Hyppighed. Ialt opgives:

fra Landfysikatet . . . 1 061 Behandlede, hvoraf 15 døde.

- Modums Distrikt . . .	7	—	—	2	—
- Ringerikes — . . .	184	—	—	1	—
- Hallingdals — . . .	4	—	—	2	—
- Sandsværs — . . .	312	—	—	2	—
- Rollags — . . .	9	—	—	—	—

tilsammen 1 577 Behandlede, hvoraf 22 døde.

Desuden opgives fra Hallingdals Distrikt 2 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede. Ialt er altsaa opgivet 24 Dødsfald, af hvilke 21 foraarsagedes ved akut Bronchit, 3 ved akut Laryngit. (I det foregaaende Aar opgaves ialt 1 417 Behandlede for catarrhalske Sygdomme og ialt 24 Dødsfald.)

Af **Lungebetændelse** opføres:

fra Landfysikatet . . . af 6 Læger 112 Beh., af hvilke 15 døde,

- Modums Distrikt . . .	3	—	85	—	—	20	—
- Ringerikes — . . .	3	—	147	—	—	18	—
- Hallingdals — . . .	1	—	6	—	—	2	—
- Sandsværs — . . .	3	—	56	—	—	3	—
- Rollags — . . .	1	—	7	—	—	—	—

tilsammen af 17 Læger 413 Beh., af hvilke 58 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves af 21 Læger 449 Behandlede, af hvilke 74 døde, og ialt 82 Dødsfald). Sygdommen siges at have været mere end almindelig hyppig i Ringerikes Distrikt. Af **Pleurit** omtales 41 behandlede Tilfælde, nemlig 12 fra Landfysikatet, 12 med 2 Dødsfald fra Modums, 13 fra Ringerikes og 4 fra Sandsværs Distrikt.

Hjernebetændelse opføres som Dødsårsag hos 35, tuberkuløs Meningit hos 5, Cerebrospinalmeningit hos 2 og Kramper i Børnealderen hos 32, tilsammen 74, af hvilke Dødsfald 39 komme paa Landfysikatet og deraf 38 paa Drammens By, 18 paa Modums, 7 paa Ringerikes, 1 paa Hallingdals, 8 paa Sandsværs og 1 paa Rollags Distrikt.

Af **Gigtfeber** opgives:

fra Landfysikatet . . . 33 behandl. Tilfælde med 1 Dødsf.

- Ringerikes Distrikt . . .	2	—	—	—	—
- Hallingdals — . . .	4	—	—	—	—
- Sandsværs — . . .	12	—	—	—	—
- Rollags — . . .	1	—	—	—	—

tilsammen 52 behandl. Tilfælde med 1 Dødsf.

Chronisk Rheumatisme betegnes fra alle Dele af Amtet som almindelig; de færreste Tilfælde komme under Lægebehandling; ialt opgives 39 behandlede Tilfælde.

Af **Koldfeber** forekom 8 Tilfælde i Drammen og 2 i Hurum.

Af akutte gastriske Sygdomme vare **Cholérine** og **Diarrhoe** hyppigere end almindeligt i Landfysikatet og i Sandsværs Distrikt; paa begge Steder optraadte de epidemisk i Sommer- og Høstmaanederne, saa at de foranledigede Foranstaltninger fra Sundhedskommissionernes Side. Af behandlede Tilfælde af Cholérine og Diarrhoe opgives ialt

fra Landfysikatet . . .	868	Behandlede	med	13	Dødsfald.
- Modums Distrikt. . .	3	—	—	—	—
- Ringerikes — . .	35	—	—	1	—
- Hallingdals — . .	4	—	—	—	—
- Sandsværs — . .	302	—	—	—	—
- Rollags — . .	1	—	—	—	—

tilsammen 1213 Behandlede med 14 Dødsfald; fra Modum opgives desuden 8 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede. Af Rodeopsynsmændene i Lier anmeldtes, foruden ovennævnte, 254 af Choleringe og Diarrhoe angrebne Personer, af hvilke 5 døde. Tilsammen kjendtes altsaa i hele Amtet 1467 Angrebne og ialt 27 Dødsfald mod 1502 Angrebne og 23 Dødsfald i det foregaaende Aar.

Af **gastrisk** Feber nævnes 9 behandlede Tilfælde i Ringerikes og Rollags Distrikter og af **Blodgang** 12 behandlede Tilfælde i Modums, Ringerikes og Sandsværs Distrikter.

Asiatisk Cholera viste sig i Landfysikatet; ialt opføres 12 af Læger behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald. Sygdommen viste sig først i Begyndelsen af August hos en Matros, der efter faa Dages Reise fra London, hvor Cholera dengang herskede, var ankommen syg til Drammen; han indlagdes i et midlertidigt oprettet Lazaret paa Gaar-

den Knive i Skauger af Jarlsbergs og Laurvigs Amt og døde efter 5 Dages Sygdom; paa denne Gaard indsygnede efterhaanden 4 Personer, nemlig først en Sygevogterske (2 Dage efter Matrosens Død), senere 1 Mand og 2 Kvinder, alle i August; 2 Kvinder døde. Disse Tilfælde forekom altsaa egentlig udenfor Grændsen af Buskeruds Amt, men medregnes dog hid, da de indtraf paa Drammens Lazaret. Uden paaviselig Smitte indsygnede i Midten af August 1 Kone paa Lierstranden (i Nærheden af Drammen) og nogle Dage senere i samme Hus 1 Mand og 1 Kvinde, hvilke samtlige døde. I September angrebes 1 Mand og 1 Kvinde i Drammen; for Mandens Vedkommende kunde Smitte ikke paavises; Konen havde derimod 1 Nat ligget i samme Værelse som en Pleiekone fra Lazaretet; i samme Maaned forekom et Tilfælde i Sætre i Hurum hos en Frægtemand, der var kommen syg hjem fra Christiania; disse 3 Personer helbrededes. I December angrebes 1 Mand i Lier, der i nogen Tid havde været paa Arbeide i Drammen, og døde. Forholdsreglerne mod Cholera ere omtalte under Sundhedskommissioner.

For **Skjörbug** behandlede 3 Personer, 1 Mand og 2 Kvinder, alle over 15 Aar, i Ringerikes Distrikt.

Sypphilis. Over de paa Drammens Sygehus og Buskeruds Amtssygehus behandlede Tilfælde giver hosstaaende Tabel en Oversigt.

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne			Af de indkomne Tilfælde vare				Udgaade.			Tilbageiggende ved Aarets Udgang			Middeltal af Forpleiningsdagens Antal for hver Udskeven.
	ialt	Md.	Kv.	ialt	Md.	Kv.	primære.	sekundære.	helbredede.	uhelbredede.	ialt	Md.	Kv.				
Drammens Sygehus . . .	1	1	-	11	5	6	-	11	11	1	-	-	-	83			
Buskeruds Amtssygehus .	10	2	8	33	17	16	2	31	35	-	8	4	4	73			
Tilsammen	11	3	8	44	22	22	2	42	46	1	8	4	4				

Som Behandlede udenfor Sygehusene opgives 47, hvoraf 43 i Landfysikatet, 1 i Modums og 3 i Sandsværs Distrikt; af 29 vare 18 af Mand-, 11 af Kvindekjøn, og af 31 vare 15 under, 16 over 15 Aar; Sygdommens Beskaffenhed er anført for 17, af hvilke 12 lede af primær, 3 af sekundær, 1 af tertiær og 1 af hereditær Sypphilis; den sidste, et Barn, døde. Af 16 Syphilitiske, som indlagdes i Amtssygehuset, opgives 12 at være indlagte fra Modums, 3 fra Ringerikes og 1 fra Hallingdals Distrikt. For **Gonorrhoe** og **Urethrit** opgives at være behandlet 65 Personer, hvoraf 49 i Landfysikatet, 1 i Modums, 2 i Ringerikes, 4 i Hallingdals og 9 i Sandsværs Distrikt; 59 vare Mænd, 6 Kvinder.

Fnat syntes fremdeles at være meget udbredt i Amtet,

især i Landfysikatet, Ringerikes og Hallingdals Distrikter; den skal være i Aftagende i Modums og Sandsværs Distrikter. I Gol i Hallingdal fandtes ved en Tælling, iværksat ved Skolelærerne, omtrent 170 Fnattede. Paa Ringerike siges Aarsagen til Sygdommens Hyppighed mest at være Fattigdom, da en stor Del af Befolkningen ikke har de fornødne Gang- og Sengklæder til Ombytning (Schjong). Da et forholdsvis stort Antal Angrebne ikke behandlede direkte af Læge, men igjennem Sundhedskommissionernes Tilsynsmænd, haves kun ufuldstændige Opgaver over de Behandlede Antal; 5 Læger i Landfysikatet opgive at have behandlet 146 Personer, 3 Læger i Modums Distrikt 79, 2 i Ringerikes 30 og 2 i Sandsværs 21, tilsammen 276; af

205 vare 98 af Mand-, 107 af Kvindekjøn; af 216 vare 120 under, 96 over 15 Aar. — **Skurv** forekom sjelden undtagen i Hallingdal, fornemmelig i Gol. Kommunebestyrelsen bevilgede i det foregaaende Aar 10 Spd. til Foranstaltninger mod Sygdommen, men dermed antager Distriktslægen, at Intet kan udrettes. (J. C. Torgersen). Af Personer, behandlede for Skurv, opgives 2 fra Sandsværs Distrikt, af hvilke 1 indlagdes i Amtssygehuset.

Spedalskhed. I Hallingdals Distrikt fandtes 2 Spedalske, af hvilke efter Distriktlægens Medicinalberetning en Mand boede i Hol og en Kvinde i Hemsedal.

Kjertelsyge siges at være almindelig i Landfysikatet baade blandt By- og Landbefolkning; Øienlidelser vare de hyppigste Former i Drammen. 5 Læger i Landfysikatet behandlede 82, 3 Læger i Modums Distrikt 5, 2 i Ringerikes 9, 1 i Hallingdals 2 og 2 i Sandsværs 14, tilsammen 112 Behandlede; af 87 vare 36 af Mand-, 51 af Kvindekjøn, af 90 vare 80 under, 10 over 15 Aar; som Dødsaaarsag opføres Kjertelsyge hos 8, nemlig 5 i Drammen, 1 i Modums og 2 i Sandsværs Distrikt. For Rachitis behandlede 11 Børn, hvoraf 10 i Landfysikatet og 1 i Modums Distrikt; af 10 vare 9 af Mand-, 1 af Kvindekjøn.

For **Struma** behandlede 4 Personer, hvoraf 2 oplyses at være Kvinder, i Modums Distrikt.

Svindstot. Paa de af Lægerne meddelte Dødslisters opføres Svindstot som Dødsaaarsag hos 112, hvilket er 14,5 pCt. af samtlige opgivne ved Sygdom foraaarsagede Dødsfald (770). I det foregaaende Aar var Forholdet 139 af 907 opgivne Dødsaaarsager eller 15,3 pCt., i 1864 152 af 911 eller 16,7 pCt.) I de enkelte Lægedistrikter var Forholdet i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Samtlige opgivne Dødsaaarsager	Forhold i pCt.	Anmærkning.
Landfysikatet . .	32	366	8,7	deraf i Drammen 29 af 291 opgivne Dødsaaarsager = 10 pCt.
Modums Distrikt	42	178	23,6	
Ringerikes —	9	73	12,3	
Hallingdals —	4	54	7,4	
Sandsværs —	23	90	25,6	
Rollags —	2	9	22,2	
Buskeruds Amt	112	770	14,5	

Vatersot er angivet som Dødsaaarsag hos 11, Brights Sygdom hos 18, af hvilke tilsammen 29 Dødsfald 12 falde paa Landfysikatet (deraf i Drammen 8), 10 paa Modums, 1 paa Hallingdals, 4 paa Sandsværs og 2 paa Rollags Distrikt.

Af **Kræft** er opført 30 Dødsfald, hvoraf 15 i Landfysikatet (deraf 13 i Drammen), 5 i Modums, 4 i Ringerikes og 6 i Sandsværs Distrikt (deraf 3 i Kongsberg); hos 14 er Kræftens Sæde angivet, nemlig hos 9 i Mavesækken, hos 4 i Livmoderen og hos 1 i Brystkjertelen.

Blegsot omtales som meget almindelig i Landfysikatet, saavel blandt By- som Landbefolkningen, samt i Ringerikes Distrikt; paa Eker (i Modums Distrikt) siges den at være sjældnere end før (Holter). Tilsammen opgives 267 Behandlede, hvoraf 203 i Landfysikatet, 15 i Modums, 32 i Ringerikes, 4 i Hallingdals og 13 i Sandsværs Distrikt. I Hallingdals Distrikt omtales **Menstruationsuordener** som hyppige især efter Forkjølelse.

Cardialgi er almindelig; i Modums Distrikt siges den at fremkaldes mest ved Forkjølelse, i Sandsværs Distrikt hyppigst ved upassende Fødemidler, saasom surt Brød og sort Kaffe. 4 Læger i Landfysikatet opgive at have behandlet 193 Tilfælde, 2 Læger i Modums Distrikt 47, 2 i Ringerikes 14, 1 i Hallingdals 14, 2 i Sandsværs 67, 1 i Rollags 2, tilsammen af 12 Læger 337 Behandlede; af 323 Syge vare 138 af Mand-, 185 af Kvindekjøn, af 323 vare 14 Børn, 309 Voxne.

Ormesygdomme omtales som hyppige fra alle Dele af Amtet undtagen Ringerikes og Rollags Distrikter. Ialt nævnes 57 behandlede Tilfælde, hvoraf 55 hos Børn. Fra Kongsberg berettes om 1 Tilfælde af Bændelorm.

Af **Drankersygdomme** nævnes 4 behandlede Tilfælde, hvoraf 1 af Drankergalskab; 3 indtraf paa Kongsberg og 1 paa Ringerike.

Af **Sindssygdøm** berettes om 33 nye Tilfælde, af hvilke 2 betegnes som Recidiver; af 29 Syge vare 13 af Mand-, 16 af Kvindekjøn og af 27 vare 2 under, 25 over 15 Aar. 16 anmeldtes fra Landfysikatet, 1 fra Modums Distrikt, 4 fra Ringerikes, 11 fra Sandsværs og 1 fra Rollags; af 33 kunne 9 sees at være indlagte i Gaustads Asyl, hvoraf 2 helbrededes, 1 paa Amtssygehuset, der helbrededes, og 2 paa Drammens Sygehus, der begge udskreves uhelbredede; af dem, der behandlede i Hjemmet, vare 10 helbrede ved Aarets Udgang. Af 22, for hvem Sygdommens Beskaffenhed anføres, lede 15 af Melancholi, 4 af Mani, 2 af Dements, 1 af Idioti. Sindssygdøm opføres som Dødsaaarsag hos 3, nemlig 2 i Landfysikatet og 1 i Hallingdals Distrikt.

I Modums Distrikt bleve 2 Børn bidte af **Hugorm**; de helbrededes begge.

Af **chirurgiske Operationer** berettes at være udførte: 7 Amputationer eller Exartikulationer af Fingre foruden flere af 3 Læger udførte uden Angivelse af Antal, 2 Borttagelser af Brystkjertelen, 4 af Sæksvulster foruden flere.

af 2 Læger udførte uden Angivelse af Antal, 1 af en indgroet Negl, 1 Paracentese af Brystet, 12 Paracenteser af Underlivet, hvoraf 11 hos samme Person, 4 Punktions af Hydrops ovarii, 12 Operationer for Polyp i Næsen, 1 Underbinding af Art. tibialis antica, 1 Tenotomi, 2 Operationer for Hareskaar, 12 Punktions for Vandbrok, desuden 1 Operation for samme Sygdom uden Angivelse af dens Beskaffenhed, 2 Herniotomier, hvoraf en med heldigt Udfald; for den anden er Udfaldet ikke angivet, 1 Operation for Phimosi, 2 Stær-operationer, hvoraf en ved Extraktion, en ved Reklination.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 18 Tangforretninger; Indikationerne vare: Vemangel og Vesvækkelse for 9, haard og besværlig Fødsel for 2, skjævt Hovedleie for 1, Bækkenforsnevring for 1; for 5 er Indikationen ikke angivet. Alle Mødrene forbleve paa 1 nær ilive; af Børnene vare 4 dødfødte og 1 døde 12 Timer efter Fødselen. 6 Vendinger; Indikationen er opført for 4, nemlig: Bækkenforsnevring for 1, Tverleie for 1, forliggende Moderkage for 1, Bristning af Livmoderen for 1; af Mødrene døde 2, af Børnene vare 2 levende og 4 dødfødte. 1 Udtrækning ved Fødderne ved fremfalden Navlesnor; Moderen forblev ilive, Barnet var dødfødt; 1 Udtrækning paa Bækkenenden med stump Hage; Moder og Barn forbleve ilive. 1 kunstig Forløsning af Efterbyrden med heldigt Udfald for Konen. 1 Embryotomi paa dødt Foster paa Grund af forsømt Tverleie; Konen døde før Hovedet var forløst, (Ed. Kaurin); 1 Perforation paa dødt Foster med paafølgende Tangforløsning paa Grund af forsnevret Bækken; Konen forblev ilive (J. C. Holst). 2 Laparotomier, begge ved Livmoderbristning; Børnene vare dødfødte, den ene af Mødrene var død før Operationen (Schjong), den anden døde 30 Timer efter (Blich). Ialt 31 kunstige Forløsninger, hvoraf 13 i Landfysikatet, 7 i Modums Distrikt, 3 i Ringerikes, 6 i Sandsværs og 2 i Rollags.

Om Fødselshjælpen i Landfysikatet forøvrigt bemærker Embedslægen, at de examinerede Jordemødre i Regelen benyttes ved de Fødsler, der forekomme i Drammens By og det med denne i geistlig Henseende forenede Landdistrikt, hvor uexaminerede Fødselshjælpersker kun benyttedes ved 53 af 580 i dette Aar indtrufne Fødsler; i de øvrige Dele af Landdistriktet bistod examinerede Jordemødre ved 282 af 404 Fødsler.

Antallet af **Fødte og Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Landfysikatet . .	945	552	110	121	7	44
Ringerike	452	246	41	51	2	22
Modum	877	393	70	60	4	30
Hallingdal	482	197	46	22	3	27
Sandsvær	398	202	26	48	2	18
Rollag	140	77	10	16	-	9
Buskeruds Amt	3 294	1667	303	318	18	150

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . 47.

Selvordere 3.

For det hele Amt bliver der altsaa et Overskud af 1627 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 50,6. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 10,9 og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 5,5; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar til samtlige Døde = 1 : 5,2 og Antallet af Døde under 15 Aar til samtlige Døde = 1 : 2,7. Af de 18 Dødsfald paa Barselseng foraarsagedes 9 ved Barsel-feber, 3 ved Bristning af Livmoderen, 2 ved Puerperal-plebit, 1 ved Barselkrampe, 1 ved Blødning efter Fødselen, 1 paa Grund af Blæreskedefistel, 1 døde uforløst efter udført Mutilation før Hovedet var forløst (se oven). Efter Abort er derhos 2 Kvinder anførte at være døde, 1 af Lungebetændelse og 1 af Nervefeber.

Lægernes Beretninger indeholde ialt Opgave over 770 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (46,2 pCt. af samtlige Døde; i det foregaaende Aar 907 af 1 602 eller 56,6 pCt.). De hyppigste Dødsarsager vare: Svindsot (112), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit, Konvulsioner (tilsammen 74), Nervefeber (70), Lungebetændelse (58), diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste (tilsammen 33), Alderdomssvaghed (33), chronisk Bronchit (32), Kræft (30), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 29), Kighoste (28), Choleringe og Diarrhoe (tilsammen 27), Tarmbetændelse (26), Hjerneslag (26), akut Bronchit og Laryngit (tilsammen 24), organiske Feil i Hjertet (20).

Veirliget. Begyndelsen af Aaret beskrives som mild, stormfuld med megen Sne; Vaaren var kjølig og tør, Forsommeren varm og tør, Eftersommeren og Høsten usædvanlig regnfulde og kjølige, Slutningen af Aaret med jevn Kulde. Høet bjergedes godt, Korn- og Poteteshøsten gav daarligt Udbytte paa Grund af det vedvarende Regnveir. Fra Kongsberg meddeles følgende af Berglæge Tobiesen anstillede Iagttagelser over Temperaturforholdene og Barometerstanden i heromhandlede Aar:

1866.	Middelthermometerstadn.			Middelbarometerstand Kl. 8 Form.
	Kl. 8 Form.	Kl. 2 Efterm.	Kl. 8 Efterm.	
Januar . .	÷ 0,80 ^o R.	÷ 0,97 ^o R.	÷ 0,48 ^o R.	27" 1"
Februar .	÷ 4,03 -	÷ 2 -	÷ 3,57 -	27" 1"
Marts . . .	÷ 3 -	÷ 1,97 -	÷ 6,64 -	27" 6"
April . . .	+ 3,36 -	+ 7,63 -	+ 3,73 -	27" 7"
Mai	+ 6,2 -	+ 10 -	+ 6,4 -	27" 7"
Juni . . .	+ 12,2 -	+ 16,06 -	+ 12,7 -	27" 8"
Juli	+ 12,87 -	+ 16,32 -	+ 13,7 -	27" 5"
August . .	+ 11,32 -	+ 14,06 -	+ 11,16 -	27" 5"
September	+ 7,7 -	+ 10,9 -	+ 8,2 -	27" 5"
Oktober .	+ 1,74 -	+ 6,22 -	+ 2,87 -	27" 9"
November	÷ 4,56 -	÷ 2 -	÷ 4,07 -	27" 3"
December	÷ 3,8 -	÷ 2,49 -	÷ 3,61 -	27" 3"
For Aaret	+ 2,11 -	+ 6,6 -	+ 3,61 -	27" 5"

Laveste Temperatur ÷ 19,5^o R. den 13de Decbr. Kl. 8 Efterm.
Høieste — + 22° - - 25de Juni - 2 —

Levemaade og hygiæniske Forholde. Ved en i Drammen om Sommeren indtruffen større Ildebrand bleve over 4000 Mennesker husvilde; de tilbagestaaende Huse overfyldtes og Resten af de Brandlidte maatte bo i midlertidigt opførte Træskur og i Telte; der opstod derfor større Sygelighed end sædvanligt, og Drukkenskab skal ogsaa have været hyppigere end almindeligt. Fra Modums Distrikt skildres Levemaade, Klædedragt og hygiæniske Forholde i det Hele som ret gode; der klages over Misbrug af Kaffe og Spirituosa; i Ringerikes Distrikt skildres derimod Levemaaden og de hygiæniske Forholde som slette for de lavere Klassers, især Husmandsstandens Vedkommende. Kaffe misbruges i høj Grad. Fra Sandsværs Distrikt, fornemmelig Kongsberg, klages over Misbrug af spirituøse Drikke, fra Rollags Distrikt over Misbrug af Kaffe.

Fattigsygepleien. I Landfysikatet havde samtlige Fattigkommuner særskilt lønnede Fattiglæger; i Drammen behandlede af Kommunens Læge 406 fattige Syge foruden de, der indlagdes i Sygehuset, og i Landfysikatets Landdistrikt ialt 154, hvoraf i Lier 66, i Røken 59, i Hurum 29. I Modums Distrikt behandlede paa Eker 160, i Sigdal og Eggedal 61, paa begge Steder af private Læger. I Ringerikes Distrikt behandlede af 2 paa Hønefos boende Læger 204 fattige Syge, hvoraf 99 i Hole, 105 i Nordrehoug. I Sandsværs Distrikt behandlede af Berglægen paa Kongsberg ialt 1392, hvoraf 861 for Byens

private, 531 for det offentlige Fattigvæsens Regning; Distriktslægen behandlede 42 for Landdistriktets Fattigkommuners Regning. I Rollags Distrikt behandlede Distriktslægen 8 fattige Syge; baade Læge og Jordemødre benyttes her lidet. I Sandsværs Distrikt klages over Mangel paa Jordemødre, hvorfor uexaminede Fødselshjelpersker hyppigt benyttes. (Støren).

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes i Landfysikatet 31, deraf i Drammen to og tyve, i Lier fem, i Røken og Hurum, i hver to; i Modums Distrikt 7, deraf i Eker fire, i Modum tre; i Sigdal kan intet Møde sees at være afholdt; i Ringerikes Distrikt 2, deraf i Hønefos et, i Hole et; i Hallingdals Distrikt afholdtes intet Møde; i Sandsværs Distrikt afholdtes Møder i alle Sundhedskommissionerne; hvormange er ikke opgivet; i Rollags Distrikt 5, deraf i Rollag tre, i Nore to. I Gol i Hallingdal er Antallet af Sundhedskommissionens Medlemmer indskrænket til 7. Angaaende Sundhedskommissionernes Virksomhed meddeles følgende Oplysninger: Foruden Fremlæggelse af Lægernes maanedlige Indberetninger over akutte Sygdomme samt af de gennem Sognepresterne indsendte Dødsanmeldelser have Møderne i Drammen været optagne af Behandling af Foranstaltninger mod Cholera; trykte Anvisninger til Desinfektion af Binger samt til Forsigtighedsregler mod Cholera uddeltes, Byen inddeltes i Roder med Opsynsmænd, Lazaret, Requisiter til samme og fornøden Betjening anskaffedes, Medicin mod Diarrhoe uddeltes gennem Rodeopsynsmændene; Kvarantænebestemmelserne sattes i Kraft, i Kvarantænekommissionen afholdtes 8 Møder. Desuden behandlede forskellige Anmeldelser om Stank og Urenlighed i Husene, Forslag om Anlæg af Kloaker, Indrettelse af Begravelleskapeller paa Kirkegaardene, m. m.; Anskaffelse af midlertidige Boliger til trængende Brandlidte gav ogsaa Anledning til Forhandlinger. I Landfysikatets Landdistrikt var Sundhedskommissionernes Virksomhed hovedsagelig rettet mod Cholera; i Lier indrettedes Lazaret, anskaffedes Desinfektionsmidler og Medikamenter uddeltes; i Lier og Hurum toges Forholdsregler mod den herskende Nervefeber-epidemi. Paa Hønefos besluttedes oprettet Lazaret for Børnekoppesygge og udfærdigedes Bestemmelser om Koppesyges Behandling i Hjemmet. Paa Kongsberg og i Sandsværs Landdistrikt toges omtrent de samme Forholdsregler mod Cholera som i Drammen og Landfysikatet, Amtssygehuset besluttedes indrettet til Lazaret. I Rollag holdt Ordføreren Foredrag om Næringsmidlerne og Fordøielseprocessen, om Misbrug af Kaffe, om Brok og Brokbind og om Barselkvinders Pleie.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Landfysikatet	516
i Modums Distrikt	705
i Ringerikes	405
i Hallingdals	205
i Sandsværs	425
i Rollags	207

tilsammen 2 463.

I Drammen vaccineredes af Stadslægen, i Modum tildels af Distriktslægen, i Næs Sogn i Hallingdal og i Kongsbergs By af vedkommende Distriktslæger.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 8 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf en i Anledning af et ved Overkjøring bevirket Dødsfald, en over en Mand, der var død efter et Stød paa Hovedet, en i Anledning af pludselig Død ved Livmoderbristning efter voldsom Mishandling, en over en Pige med perforerende Mavesaar, en over et i Elven fundet nyfødt Barns Lig, en over et paa en Kirkegaard fundet nyfødt Barns Lig, en i Anledning af et dødfødt Foster, en over et i Dølgemaal født Barns Lig; 1 Synsforretning over et ved Forbrænding af kogende Vand dødt Barn; 7 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf fire i Anledning af tilføiet Legemsbeskadigelse, to over Kvinder, der vare mistænkte for Barnefødsel i Dølgemaal, og en angaaende tiltalt Persons Sindstilstand; 3 Erklæringer, hvoraf en i Anledning af en formentlig Barnefødsel i Dølgemaal, en angaaende Svangerskabets Varighed og en angaaende Paternitets-spørgsmaal. Ialt 19 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 6 i Landfysikatet, 2 i Modums, 3 i Ringerikes, 4 i Hallingdals, 2 i Sandsværs og 2 i Rollags Distrikt.

Om Antallet af **Sindssyge** i Amtet og deres Forpleining meddeles følgende Opgaver, der dog ikke kunne ansees som fuldstændige: i Landfysikatets Landdistrikt forpleiedes for Amtets Regning i Hjemmet 8, paa Gaustad Asyl 7; i Modums Distrikt forpleiedes 18 for Amtets Regning, i Ringerikes Distrikt 12, i Hallingdal 14 for Amtets, 5 for Fattigvæsenets Regning, i Sandsværs 10 for Amtets Regning.

Sygehuse. Følgende Tabel viser Antallet af de paa Amtets 2 almindelige Sygehuse, nemlig Drammens By's Sygehus og Amtssygehuset paa Kongsberg, indkomne Sygdomstilfælde og disses Beskaffenhed.

	Drammens Bys Syge- hus.	Buskeruds Amtssyge- hus.
Febre, exanthematiske og andre	33	16
Akute Sygdomme i Respirationsorga- nerne	5	1
Chroniske — — — — —	2	„
Akute Sygdomme i Fordøjelsesorganerne	1	„
Chroniske — — — — —	1	1
Nervesygdomme	„	3
Sygdomme i Urinveiene, Vatersot	2	2
Blodsygdomme, Diatheser	„	1
Chronisk Rheumatisme	3	1
Sindssygdomme	2	1
Syphilis	11	33
Gonorrhoe, Epididymit	2	3
Chroniske Hudsygdomme	3	4
Læsioner, Benbrud osv.	11	14
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	7	5
Ben- og Ledsygdomme	4	-
Kræft	-	3
Øiensygdomme	2	3
Forskjellige andre Sygdomme	2	4
Tilsammen	91.	95.

Angaaende Forpleiningsdagenses Antal m. v. henvises til Sygehuslisten.

Badeindretninger. St. Olafs Bad paa Modum var som almindeligt godt besøgt. I Drammen nedbrændte den der værende Badeindretning. Fra Hallingdal omtales kun et Par private Styrtebade, fra Rollag et af samme Slags; paa Kongsberg var der en Badeindretning, tilhørende et Interessentskab, med Anledning til varmt Karbad samt Styrte.

Amtets 4 **Apotheker**, hvoraf 2 i Drammen, et i Hønefos og et paa Kongsberg, fandtes ved Visitationen i orden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, paa Bragerne næst Apothek af 2 Medhjelpere og 1 Discipel, paa Strømsø Apothek af 1 Medhjælper og 1 Discipel, paa Hønefos Apothek af 1 Medhjælper og paa Kongsbergs Apothek af 1 Medhjælper og 1 Discipel. En Discipel underkastede sig Medhjælperprøve paa Kongsberg.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Buskeruds Landfysikat: 5 Læger, alle i Drammen, desuden 1 i Drammen boende Tandlæge; 12 Jordemødre, hvoraf i Drammen to ansatte og sex privat praktiserende; 2 Hjelpevaccinatører.
2. Modums Distrikt: 4 Læger, hvoraf to paa Modum, en i Eker og en i Krødsherred; 6 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.

3. Ringerikes Distrikt: 3 Læger, alle paa Hønefos; 6 Jordemødre, hvoraf fem med offentlig Ansættelse; 4 Hjelpevaccinatører.
4. Hallingdals Distrikt: 1 Læge, boende i Næs; 5 offentlig ansatte Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
5. Sandsværs Distrikt: 3 Læger, boende paa Kongsberg; 5 Jordemødre, hvoraf tre med offentlig Ansættelse; 3 Hjelpevaccinatører.
6. Rollags Distrikt: 1 Læge, boende i Nore; 3 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.

V. Jarlsberg og Laurvigs Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 17,47 norske Kvadratmile, havde den 31te December 1865 85 432 Indbyggere, der vare saaledes fordelte paa dets 2 Lægedistrikter, nemlig:

1. Jarlsbergs Amtsfysikat (9,87 n. □ M.) indbefattende:

Kjøbstæderne	Holmestrand . . .	med	2 084	Indb.
	Tønsberg	-	4 541	—
Ladestederne	Svelvik	-	1 567	—
	Horten	-	6 192	—
	Aasgaardstrand . . .	-	446	—
Herrederne	Strømmen	-	1 226	—
	Skouger	-	4 166	—
	Sande	-	3 598	—
	Hof	-	2 375	—
	Botne	-	2 142	—
	Vaale	-	2 493	—
	Borre	-	2 999	—
	Sem	-	5 169	—
	Ramnæs	-	3 023	—
	Andebo	-	2 665	—
	Stokke	-	5 068	—
	Nøterø	-	4 757	—
	Tilsammen		54 511	Indb.

2. Laurvigs Lægedistrikt (7,60 n. □ M.) indbefattende:

Kjøbstæderne	Laurvig	med	6 327	Indb.
	Sandefjord	-	1 797	—
Herrederne	Sandeherred	-	5 423	—
	Tjødling	-	3 012	—
	Hedrum	-	4 029	—
	Lateris		20 588	Indb.

	Transport	20 588	Indb.
Laurdal	-	2 431	—
Brunlaugnæs	-	4 142	—
Frederiksværn	-	1 014	—
Tjømmø	-	2 746	—
	Tilsammen	30 921	Indb.

Sundhedstilstanden betegnes i Almindelighed som mere end sædvanlig god i det hele Amt; kun fra Laurvigs By og nærmeste Omegn betegnes den som mindre tilfredsstillende, hovedsagelig paa Grund af Nervefeber og Lungebetændelse. Af andre epidemiske Sygdomme af større Betydning, men som forøvrigt ikke forekom udbredte over hele Amtet, kan nævnes catarrhalske Sygdomme, Diarrhoe og Choleringe, Skarlagensfeber og Kighoste; der forekom ogsaa enkelte Tilfælde af asiatisk Cholera.

Dødeligheden var forholdsvis ringe, og udgjorde 15,8 af hvert Tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Begyndelse. De Dødes Antal var lidt større end i 1865, men mindre end i noget af Aarene 1861—1864 og udgjorde 1 351, hvilket er 1,4 pCt. mere end i 1865, da der døde 1 332, men 13,3 pCt. mindre end i 1864, da der døde 1 558, og 7,2 pCt. mindre end det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—1865, som udgjorde 1 456. Følgende Tabel viser Antallet af Døde i begge Lægedistrikter i de 3 sidste Aar.

	1864.	1865.	1866.
Jarlsbergs Landfysikat . . .	1 010	882	856
Laurvigs Lægedistrikt . . .	548	450	495
Jarlsberg og Laurvigs Amt .	1 558	1 332	1 351

Sygdomskonstitutionen havde ingen udtalt almindelig Karakter; baade fra Jarlsbergs Landfysikat og Laurvigs Distrikt betegnes den som gastrisk i 3die og adynamisk i

4de Kvartal. I nedenstaaende Tabel er sammenstillet de af Lægerne meddelte Opgaver over behandlede Tilfælde af epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.			Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.	Tiden op- givet ialt for												
Nervefeber	272	32	215	19	7	3	5	4	4	3	5	8	53	66	38
Simpel Feber	269	-	263	17	18	26	18	25	25	15	22	17	27	32	21
Barsel-feber	40	6	39	8	-	2	1	3	1	2	1	2	7	3	9
Børnekopper	18	-	18	-	1	-	1	4	10	1	1	-	-	-	-
Vandkopper	95	-	81	21	8	10	3	2	4	2	3	2	2	9	15
Skarlagensfeber	154	11	118	25	9	9	4	13	1	5	13	3	6	14	16
Rødlinger	54	-	49	29	3	-	1	6	5	-	-	-	-	-	5
Rosen	127	1	119	13	8	20	9	9	10	9	11	5	8	8	9
Herpes Zoster	13	-	13	1	1	2	1	2	1	-	-	-	-	1	2
Kighoste	148	4	103	1	-	-	1	-	-	2	-	6	24	37	32
Diphth. Svælgbetændelse	119	8	82	6	8	3	6	10	7	6	5	1	4	14	12
Strubehoste	28	14	27	1	-	2	6	2	2	4	1	-	1	4	4
Kusma	5	-	5	-	-	-	-	2	1	1	1	-	-	-	-
Catarrhalske Sygdomme	2 560	21	2 394	207	181	264	247	205	183	159	125	122	180	237	284
Lungebetændelse	366	44	352	20	24	33	57	81	49	10	10	3	15	21	29
Pleurit	50	3	47	4	5	5	4	4	5	4	1	4	5	2	4
Gigtfeber	115	5	107	16	10	15	10	10	8	3	3	8	6	10	8
Koldfeber	30	-	28	4	-	5	1	2	1	1	1	3	10	-	-
Diarrhoe og Cholérine	1 346	16	1 246	79	61	48	53	69	90	167	261	175	85	90	68
Asiatisk Cholera	9	7	9	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	-	-
Blodgang	6	-	5	-	-	-	-	-	1	1	1	-	1	1	-
Gastrisk Feber	48	-	48	5	4	6	6	5	2	5	5	1	1	2	6
Tilsammen	5 872	172	5 368	476	348	453	434	458	410	400	479	362	435	551	562

Nervefeber forekom langt hyppigere end i det foregaaende Aar; der opgives: fra Landfysikatet 127 behandl. Tilfælde med 18 Dødsfald, - Laurvigs Distrikt 145 — — — 14 —

tilsammen 272 behandl. Tilfælde med 32 Dødsfald; (I det foregaaende Aar opgaves 137 Behandlede, af hvilke 20 døde, og ialt 24 Dødsfald). Af de fra Landfysikatets Byer behandlede Tilfælde endte 9 dødeligt; Sygdommen viste sig mest i smaa Husepidemier eller sporadisk og dens Indførelse ved Smitte kunde paavises paa flere Steder. Af de fra Laurvigs Distrikt anmeldte Tilfælde falde 131 med 12 Dødsfald paa Laurvig og nærmeste Omegn, fornemmelig Fritzø Værk, 8 med 1 Dødsfald paa Sandefjord og enkelte sporadiske Tilfælde i Landdistriktet; Sygdommen kom i Mai Maaned ved en Arbeidsmand, der var reist syg fra sit Hjem i Sverige, til en Gaard tæt ved Laurvig; herfra bragtes Smitten til Laurvig og videre til Fritzø Værk og Omegnen. Foruden de opgivne behandlede Tilfælde forekom mange lette Tilfælde, der ikke kom under Behandling; unge Mennesker fra 10 til 30 Aar syntes at angribes lettest. Sygdommen havde i det hele Amt den abdominelle Karakter. Af 269 opgivne

Tilfælde af simpel Feber falde 199 paa Landfysikatet, 70 paa Laurvigs Distrikt; af de i Landfysikatet behandlede Tilfælde forekom 145 i Byerne, nemlig 47 i Horten, 98 i Tønsberg, 54 i Landdistriktet.

Af **Barsel-feber** opgives: fra Landfysikatet 30 behandl. Tilfælde med 4 Dødsfald, - Laurvigs Distrikt 10 — — — 2 —

tilsammen 40 behandl. Tilfælde med 6 Dødsfald, samt 1 Dødsfald fra Laurvig uden det tilsvarende Antal Behandlede.

Af de fra Landfysikatet opgivne Tilfælde forekom i Svelvig 1 Tilfælde, i Holmestrand 1, der endte dødeligt, i Horten 4 med 1 Dødsfald, i Tønsberg 8 med 1 Dødsfald, tilsammen i Byerne 14 Tilfælde med 3 Dødsfald. Desuden omtales 2 Tilfælde af Phlegmasia alba dolens, nemlig et i Landfysikatet og et i Laurvigs Distrikt, 1 Tilfælde af Mania puerperalis i sidstnævnte Distrikt, der helbrededes, samt 1 Tilfælde af Osteomalaci med spontant Brud af Laarbenet og Abort i 4de Maaned, som endte dødeligt.

Af **Børnekopper** forekom en liden Epidemi paa Horten, opstaaet ved Smitte fra Sverige ved en Arbeidsmand, ialt forekom her 10 Tilfælde i April til Juli. I Juni indførtes

Koppesmitte til Vaale Prestegjeld ved en svensk Arbeidsmand; i det Hele angrebes her 6 Personer. I Laurvig og paa Tjømo forekom 2 Tilfælde, uden at Smitten kunde paavises. Efter det Foregaaende havest altsaa Opgave over følgende Tilfælde af Børnekopper:

i Landfysikatet . . .	16	Angrebne
i Laurvigs Distrikt . .	2	—

tilsammen 18 Angrebne uden Dødsfald.

Af de Koppesyge opgives et uvaccineret Barn.

Af 95 anmeldte Tilfælde af **Vandkopper** falde 87 paa Landfysikatet, 8 paa Laurvigs Distrikt; 84 Tilfælde i Landfysikatet opgives fra Byerne, nemlig fra Svelvig 6, Holmestrand 14, Horten 38, Tønsberg 26.

Skarlagensfeber var temmelig udbredt gennem hele Aaret især i og omkring Horten, dog i mindre Grad end i det foregaaende Aar; i og omkring Tønsberg forekom ogsaa endel Tilfælde. I Kjøse Annex til Brunlaugnæs viste Sygdommen sig epidemisk i November og December; paa Tjømo forekom endel Tilfælde i Aarets Begyndelse. Der opgives:

fra Landfysikatet . . .	127	Behandl.,	hvoraf	7	døde,
- Laurvigs Distrikt	27	—	—	4	—

tilsammen 154 Behandl., hvoraf 11 døde.

(I det foregaaende Aar anmeldtes 189 behandlede Tilfælde, hvoraf 27 endte dødeligt). I Horten og nærmeste Omegn behandlede 59 Tilfælde med 2 Dødsfald, i Tønsberg 14 med 2 Dødsfald. Af de 27 anmeldte Tilfælde fra Laurvigs Distrikt forekom de 18 med 4 Dødsfald paa Tjømo.

Rødlinger forekom i 1ste Kvartal i Landfysikatet, i Mai, Juni og December i Laurvigs Distrikt; ialt opgives 54 behandlede Tilfælde, hvoraf 21 i Aarets 2 første Maa- neder i Tønsberg.

Af **Rosen** anmeldtes:

fra Landfysikatet . . .	93	behandl. Tilfælde	med	1	Dødsf.,
- Laurvigs Distrikt	34	—	—	—	—

tilsammen 127 behandl. Tilfælde med 1 Dødsf.

Af **Herpes Zoster** opføres 13 behandlede Tilfælde, alle i Landfysikatet.

Kighoste forekom epidemisk i Landfysikatet i 2det Halvaar; de færreste Tilfælde kom under Lægebehandling. Der opgives ialt 148 Behandlede med 4 Dødsfald, samtlige fra Landfysikatet. (I det foregaaende Aar kjendtes 32 behandlede Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt, og tilsammen 4 Dødsfald). Af de opgivne behandlede Tilfælde forekom 40 med 3 Dødsfald i Holmestrand, 3 i Horten og 61 med 1 Dødsfald i Tønsberg.

Diphtherisk Svælgbetændelse var endnu temmelig almindelig udbredt, dog mindre end i de nærmest foregaaende Aar; der opføres:

fra Landfysikatst . . .	83	Behandlede,	hvoraf	4	døde,
- Laurvigs Distrikt	36	—	—	4	—

tilsammen 119 Behandlede, hvoraf 8 døde;

(I det foregaaende Aar havdes Opgave over 166 behandlede Tilfælde, hvoraf 7 endte dødeligt, og ialt 14 Dødsfald.) Af de fra Landfysikatet opgivne Tilfælde forekom i Holmestrand 22 med 1 Dødsfald, i Horten 28, i Tønsberg 4, tilsammen i Distriktets Byer 54 Tilfælde med 1 Dødsfald, i Landdistriktet 29 Tilfælde med 3 Dødsfald. Af de fra Laurvigs Distrikt opgivne Tilfælde falde 13 med 3 Dødsfald paa Sandeherred, 4 med 1 Dødsfald paa Sandefjord. Fra Laurvig omtales 2 Tilfælde af Svælglamhed efter Diphtherit (Hansteen).

Af **Strubehoste** anmeldes:

fra Landfysikatet . .	21	behandl. Tilfælde	med	12	Dødsf.,
- Laurvigs Distrikt	7	—	—	2	—

tilsammen 28 behandl. Tilfælde med 14 Dødsf.

(I det foregaaende Aar kjendtes 40 behandlede Tilfælde, hvoraf 9 endte dødeligt, og ialt 13 Dødsfald.) Af de fra Landfysikatet anmeldte Tilfælde opgives 1 dødeligt Tilfælde fra Holmestrand, 11 med 7 Dødsfald fra Horten, 2 dødelige Tilfælde fra Tønsberg, tilsammen fra Landfysikatets Byer 14 Tilfælde, hvoraf 10 endte dødeligt.

Kusma forekom sporadisk i Landfysikatet; ialt opgives 5 behandlede Tilfælde.

Catarrhalske Sygdomme vare ligesom i det foregaaende Aar meget hyppige og udgjorde en overveiende Del af de akute Sygdomstilfælde, som kom under Lægernes Behandling. Af de under denne Benævnelse opførte Sygdomme sees ialt at være behandlet:

i Landfysikatet . .	2 233	Tilfælde	med	16	Dødsfald
i Laurvigs Distrikt	327	—	—	5	—

tilsammen 2 560 Tilfælde med 21 Dødsfald,

der samtlige foraarsagedes ved akut Bronchit. (I det foregaaende Aar opgaves af herhenhørende Sygdomme 2 494 behandlede Tilfælde, hvoraf 26 endte dødeligt, og ialt 32 Dødsfald.) Af de fra Landfysikatet anmeldte Tilfælde falde paa Svelvig 45, paa Holmestrand 102, paa Horten 632 med 7 og paa Tønsberg 559 med 5 Dødsfald, tilsammen paa Landfysikatets Byer 1 338 Tilfælde, af hvilke 12 endte dødeligt, paa Landdistriktet 895 Tilfælde, af hvilke 4 endte dødeligt. I Laurvig var catarrhalsk Feber med Karakter af Influenza meget hyppig (Leegaard). For chronisk Bronchit behandlede i Landfysikatet tilsammen 75 Personer, hvoraf 58 af en Privatlæge i Stokke.

Af **Lungebetændelse** behandledes:
i Landfysikatet af 12 Læger 179 Tilfælde med 20 Dødsf.,
i Laurvigs Distrikt af 6 — 187 — - 24 —

tilsammen af 18 Læger 366 Tilfælde med 44 Dødsf.
(I det foregaaende Aar anmeldtes af 19 Læger 375 behandlede Tilfælde, hvoraf 41 endte dødeligt, og ialt 60 Dødsfald). Af de oven opførte Tilfælde opgives fra Landfysikatets Byer følgende:

Svelvig . . . 15 med 1 Dødsf., Horten . . 20 med 2 Dødsf.,
Holmestrand 6 - - — Tønsberg . 24 - 3 —
tilsammen i Landfysikatets Byer 65 Tilfælde, hvoraf 6 endte dødeligt, i Landdistriktet 114 Tilfælde med 14 Dødsfald. Af de fra Laurvigs Distrikt opgivne 24 Dødsfald komme 15 paa Laurvigs By, 1 paa Sandefjords By. Af 48 af en Læge i Laurvigs Distrikt Behandlede havde Sygdommen sit Sæde i høire Lunge hos 24, i venstre hos 17, i begge hos 7.

For **Pleurit** behandlede 9 Læger i Landfysikatet 44, hvoraf 3 døde, 5 Læger i Laurvigs Distrikt 6 uden Dødsfald.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslistes opgivet som Dødsårsag hos 17, tuberkuløs Meningit hos 12, Kramper i Børnealderen hos 9, tilsammen 38 Dødsfald, af hvilke 23 falde paa Landfysikatet og deraf i Svelvig 1, Holmestrand 4, Horten 7, Tønsberg 4, tilsammen i Byerne 16, i Landdistriktet 7; 15 Dødsfald komme paa Laurvigs Distrikt, og deraf 13 paa Laurvigs By og 2 paa Sandefjord.

Rheumatiske Sygdomme. For Gigtfeber behandles:

i Landfysikatet . . . 83 Tilfælde med 4 Dødsfald,
i Laurvigs Distrikt 32 — - 1 —

tilsammen 115 Tilfælde med 5 Dødsfald.

For **chronisk og afebril Rheumatisme** behandlede 10 Læger i Landfysikatet 457 Personer, af hvilke 314 opgives af 4 Læger paa Horten; 4 Læger i Laurvigs Distrikt behandlede 23.

For **Koldfeber** behandles ialt 30 Personer, hvoraf 24 i Landfysikatet, 6 i Laurvigs Distrikt; flere opgives at

have været Sømænd, som havde erhvervet Sygdommen i Udlandet.

Cholerine og Diarrhoe vare, næst de catarrhalske, de mest fremtrædende af de i Aarets Løb forekommende akutte Sygdomstilfælde, især i Landfysikatet. Der opgives:

fra Landfysikatet . . 1 188 Tilfælde med 13 Dødsfald,
- Laurvigs Distrikt 158 — - 3 —

tilsammen 1 346 Tilfælde med 16 Dødsfald.

(I det foregaaende Aar opgaves 1 180 behandlede Tilfælde, hvoraf 6 endte dødeligt, og ialt 8 Dødsfald).

Af de oven opførte Tilfælde forekom:

i Svelvig . . . 33 med -Dødsf., i Horten . . 461 med 3 Dødsf.,
i Holmestrand 67 - - — i Tønsberg 328 - 5 —
tilsammen i Byerne 889 Tilfælde, hvoraf 8 endte dødeligt; paa Landfysikatets Landdistrikt falder 299 Tilfælde med 5 Dødsfald.

Af **asiatisk Cholera** opføres 9 behandlede Tilfælde, nemlig 7 i Landfysikatet med 5 Dødsfald og 2 i Laurvigs Distrikt, der begge endte dødeligt, altsaa tilsammen 7 Dødsfald. Desuden ere 3 Tilfælde, der behandles paa Drammens Bys Choleralazaret paa Gaarden Knive i Skouger tæt ved Drammen, omtalte under Buskeruds Amt. De 2 første Tilfælde indtraf paa en Jagt, der i Midten af August var kommet til Svelvig fra Christiania, hvor den, medens Cholera der fandtes, havde henligget flere Dage; senere angrebes 4 Personer i Svelvig og 1 i Strømmens Landsogn nær Svelvig, alle i August. I Sandeherred af Laurvigs Amt angrebes en Fragtemand, der ligeledes var kommet fra Christiania, hvor han havde ligget med sit Fartøj ved Revierbryggen, samt en Kvinde, der passede den Syge.

Af **Blodgang** omtales 6 spredte Tilfælde, de fleste i 2det Halvaar, alle i Landfysikatet. For **gastrisk Feber** behandles 48 Personer, nemlig 17 i Landfysikatet, 31 i Laurvigs Distrikt.

For **Purpura haemorrhagica** behandles paa Horten 2 Børn, hvoraf 1 døde.

Antallet af de for **Syphilis** paa Sygehusene behandlede Personer vil sees af følgende Opgaver:

	Tilbageværende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de Indkomne lede af			Udgaaede helbredede.	Døde.	Tilbage ved Aarets Udgang.	Forpleiningsdagens Antal.	
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	primær Syphilis.	sekundær.	tertiær.				ialt.	For hver Udskreven.
Carl Johansværns Sygehus	4	-	4	7	-	7	6	1	-	10	-	1	661	66
Amtssygehuset	5	10	15	14	23	37	2	31	4	41	2	9	3 320	77
Tilsammen	9	10	19	21	23	44	8	32	4	51	2	10	3 981	

Paa Sygelokalet i Tønsbergs Byes Fattighus indkom 3 Mænd og 6 Kvinder, samtlige for sekundær Syphilis; 7 helbrededes, 1 Mand og 1 Kvinde laa tilbage ved Aarets Udgang. Udenfor disse Sygehuse er fra Landfysikatet opgivet 65, fra Laurvigs Distrikt 8 behandlede Tilfælde, ialt 73, hvoraf 2 Recidiver; af dette Antal indlagdes 1 i Rigshospitalet og 1 i Drammens Sygehus. Syphilis er opgivet som Dødsårsag hos 4, hvoraf 3 i Landfysikatet, 1 i Laurvigs Distrikt; 3 af de Døde vare under 1 Aar. Af 44 Privatbehandlede vare 29 af Mand-, 15 af Kvindekjøn, af 42 vare 6 under, 36 over 15 Aar. Sygdommen udbreedes især fra Horten ved de der garnisonerende Tropper, ved Matroser og Arbejdsfolk, uaftet Visitation af offentlige Fruentimmer og af de Militære der sker hver Uge. (Lorentzen). 2 af de i Laurvigs Distrikt behandlede Syphilitiske vare Sømænd, der havde faaet Sygdommen i Udlandet. For **Gonorrhoe** og **Urethrit** indkom paa Amtssygehuset 5, paa Carljohansværns Sygehus 12 Personer, af hvilke 17 de 13 vare Mænd, 4 Kvinder; udenfor Sygehusene opgives fra Landfysikatet 56, fra Laurvigs Distrikt 2, ialt 58, nemlig 53 Mænd, 5 Kvinder.

Fnat synes at være i Tiltagende paa flere Steder (Lorentzen, Gamborg, Hansteen). 9 Læger i Landfysikatet opgive at have behandlet 283 Personer for Fnat, og af disse behandlede 87 af Lægerne i Tønsberg, 63 af Privatlæggen i Stokke. 4 Læger i Laurvigs Distrikt, hvor Sygdommen især var almindelig i Laurvig og Omegn, behandlede 30. For **Skurv** opgives 7 Personer at være komne under Behandling, alle i Landfysikatet, og deraf 3 paa Amtssygehuset.

For **Kjertelsyge** behandlede 9 Læger i Landfysikatet 158 Individuer, 4 Læger i Laurvigs Distrikt 11; ialt opgives Kjertelsyge som Dødsårsag hos 7, nemlig 3 i Landfysikatet, 4 i Laurvigs Lægedistrikt. Af 149 Behandlede vare 43 af Mand-, 106 af Kvindekjøn, af 151 vare 118 under, 33 over 15 Aar. For Rachit behandlede 18 Personer i Landfysikatet, 7 af Mand-, 11 af Kvindekjøn. Der opgives 1 Dødsfald fra Horten.

Svindssot er paa Lægernes Dødslistes opgivet som Dødsårsag hos 82. Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindssot og samtlige af Læger opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald var følgende:

i Landfysikatet 56 af 312 opgivne Dødsaaers. eller 17,9 pCt.
i Laurvigs Distr. 26 - 169 — — — 15,4 —

tilsammen 82 af 481 opgivne Dødsaaers. eller 17,0 pCt.

I det foregaaende Aar var Forholdet 99 af 597 opgivne Dødsaaersager eller 16,5 pCt., i 1864 95 af 616 opgivne

Dødsaaersager eller 15,4 pCt. Beregnes Procentforholdet i heromhandlede Aar for Byer og Landdistrikt særskilt, viser sig følgende Resultat:

i Byerne . . . 54 af 284 opgivne Dødsaaers. eller 19 pCt.
i Landdistrikterne 28 - 197 — — — 14,2 —
men deraf falder paa

Landfysikatets Byer 34 af 167 eller 20,4 pCt., paa sammes
Landdistrikt 22 af 145 eller 15,2 pCt.
Laurvigs Distrikts Byer 20 af 117 eller 17,1 pCt., paa sammes
Landdistrikt 6 af 52 eller 11,5 pCt.

Kraft opføres som Dødsårsag hos 25, hvoraf 14 i Landfysikatet, 11 i Laurvigs Distrikt; deraf falder paa Landfysikatets Byer . . . 4 | Laurvigs Distrikts Byer 9,
— Landdistrikt 10 | Landdistriktet 2;
Kraftens Sæde opgives at have været: hos 8 i Mavesækken, hos 3 i Brysterne, hos 2 i Tungen, hos 2 i Livmoderen, hos 1 i Skeden og hos 1 i Ansigtet.

Af **Vatersot** opgives 11 at være døde, af Brights Sygdom 4; af disse 15 Dødsfald tilhøre 11 Landfysikatet, 4 Laurvigs Distrikt.

For **Blegsot** og andre anæmiske Tilstande behandlede 11 Læger i Landfysikatet 294 Personer, af hvilke 145 opgives af Lægerne i Tønsberg, 56 af Lægerne paa Horten. 5 Læger i Laurvigs Distrikt behandlede 19 Personer for Blegsot. En Læge paa Horten behandlede 18, Privatlæggen i Stokke 19 og Privatlæggen paa Tjømmø 3 Kvinder for **Hysteri**. I begge Lægedistrikter omtales **Menstruationsuordener** som hyppige; i Landfysikatet opgives 28 behandlede Tilfælde.

For **Cardialgi**, chronisk Gastrit, Kolik og Dyspepsi, opgive 11 Læger i Landfysikatet at have behandlet 788 Syge (deraf Lægerne paa Horten 421, Lægerne i Tønsberg 241), 4 Læger i Laurvigs Distrikt 66.

Ormesygdomme omtales som almindelige, men kom forholdsvis sjelden under Lægebehandling.

Af **Drankersygdomme** omtales 8 Tilfælde fra Landfysikatet, 3 fra Laurvigs Distrikt; 5 af disse Tilfælde betegnes som Drankergalskab, 6 som chronisk Alkoholforgiftning; 1 af de sidste endte dødeligt.

Af **Sindssygd** omhandles 61 nye Tilfælde, hvoraf 59 opgives af 11 Læger i Landfysikatet, 2 af 2 Læger i Laurvigs Distrikt; 21 vare af Mand-, 38 af Kvindekjøn. Af 56 betegnes 35 som lidende af Melancholi, 9 af Mani, 8 af Dements, 2 af Idiotisme og 2 af Epilepsi. Af 23 Sindssyge, for hvilke nærmere Oplysning i saa Henseende er meddelt, sees 5 at være indlagte i Sindssygeasysyl og 1 i Carljohansværns Sygehus, hvilken sidste udgik i Bedring, 17 behandlede i Hjemmet og af disse vare 4 helbredede ved Aarets Udgang, 11 uhelbredede og 2 døde,

den ene af Bronchit, den anden af organisk Underlivsfeil. Foruden disse kunne 3 Sindsyge sees at være afgaaede ved Døden, samtlige i Landfysikatet.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte, samtlige udenfor Sygehusene: 2 Amputationer eller Exarticulationer af Finger og Taa foruden flere af 3 Læger udførte uden Angivelse af Antal, 1 Resektion af Caputulum fibulae, 3 Borttagelser af Læbekræft, 1 af Kræft i Huden, 4 af Lipomer, 4 af Sæksvulster, 2 af Svulster i Parotideregionen, foruden flere af andre Svulster uden Angivelse af Antal, 17 Paracenteser af Underlivet, hvoraf flere gjentagne Gange paa samme Person, 3 Operationer for Næsepolypp, 1 for en Teleangiectasi ved Kauterisation, 1 Tenotomi af Achillessenen, 9 Operationer for Vandbrok, hvoraf 6 ved Punktion, 1 ved Punktion og Jodinjektion, 3 Operationer for Brok med heldigt Udfald, 1 for Phimosi, 1 for Paraphimosi, 1 for Hymen imperforatum, 1 for Atresia ani, 2 forcerede Dilationer af Sphincter ani, 1 Udkjæren af Ulna, 1 af en nekrotiseret Phalanx.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 19 Tangforretninger, for hvilke Indikationerne opgives saaledes: Vemangel og Vesvækkelse for 14, Bækkenforsnevring for 3, Livmoderbristning for 1, Barselkrampe for 1; af samtlige Mødre døde 1; af samtlige Børn forbleve 15 ilive, 4 vare dødfødte. 2 Vendinger, begge ved Tverleier; begge Mødre forbleve ilive, begge Børn vare dødfødte. 1 Exvisceration af afdød 2den Tvilling ved forsømt Tverleie med paafølgende Vending og Udtrækning; Moderen levede (Lindseth). 1 Reposition af omkrænget Livmoder efter en hurtig Fødsel; Konen forblev ilive. Ialt 23 obstetriciske Operationer, hvoraf 12 i Landfysikatet, 11 i Laurvigs Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		ialt.	under 1 Aar.	imellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Jarlsbergs Landfysikat	1790	856	140	152	10	67
Laurvigs Distrikt	1016	495	71	80	6	32
Jarlsberg og Laurvigs Amt	2 806	1351	211	232	16	99

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 54.

Selv mordere 9.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 445 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100: 48,1; Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1:13,3 og til samtlige Døde = 1:6,4. Antallet af Børn, døde mellem 1 og 15 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1:5,8, og Antallet af Døde under 15 Aar til samtlige Døde = 1:3,0. Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsarsagen hos 8, og af disse døde 7 af Barselsfeber, 1 af Bristning af Livmoderen.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde ialt Opgave over 481 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (35,6 pCt. af samtlige Døde). De hyppigst opgivne Dødsarsager vare: Svindsot (82), Lungebetændelse (44), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tilsammen 38), Nervefeber (32) Kræft (25), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 22), akut Bronchit (21), Alderdomssvaghed (20).

Veirliget var i Begyndelsen af Aaret mildt, i Februar med megen Sne, Vaaren var tør, Forsommeren varm og fugtig, Eftersommeren og Høsten kold og regnfuld; i November indfandt der sig Kulde og Sne. Aaret betegnes i det Hele taget som koldere end almindeligt (Lorentzen). Udbyttet af Aarsvæxten var mindre end i et Middelsaar. Følgende Iagttagelser over de meteorologiske Forholde paa Horten ere meddelte af Lægerne Rønne og Clasen.

	Thermoterstand R.			Middelbarometerstand. Norsk Maal.	Klare Dage.	Forherskende Vinde.
	Middel.	Høiest.	Lavest.			
Januar	+ 2,1 ⁰	+ 6 ⁰	÷ 4 ⁰	27" 10,4 ^{'''}	15	SO.
Februar	÷ 1,4	+ 3	÷ 11	27 11,1	4	NO.
Marts	÷ 3,0	+ 4	÷ 8,5	28 3	13	NO. N.
April	+ 2,7	+ 12	÷ 3	28 0,5	15	NO. SO.
Mai	+ 6,5	+ 13	÷ 1	28 3,2	12	NO.
Juni	+ 12,9	+ 21	+ 6	28 3,4	12	S. SV.
Juli	+ 13,5	+ 19	+ 9	28 1,3	16	N.
August	+ 12,6	+ 19	+ 9	28 0,9	6	SO. NO.
September	+ 10,4	+ 15	+ 7	28 0,5	3	SO. NO.
Oktober	+ 5,6	+ 13	+ 1	28 6	14	NO SO. NV.
November	÷ 0,1	+ 6	÷ 7	27 11,3	8	NO. NV.
December	÷ 0,9	+ 7	÷ 11	28 3	10	NO. SV.
Hele Aaret	+ 5,2 ⁰	+ 21	÷ 11	28 1,1	128	Nordvestl. Vinde.

Til Sammenligning hid sættes følgende Oversigt over Middelttemperaturen i de forskjellige Maaneder af Aaret i Sandefjord efter Observationer anstillede af Ebbesen:

Januar + 1,4° R.	Juli + 13° R.
Februar ÷ 1,5	August + 12
Marts ÷ 5,6	September . . . + 8,7
April + 4,5	Oktober + 3,8
Mai + 7	November . . . ÷ 0,8
Juni + 13	December . . . ÷ 1,2

Levemaade og hygiæniske Forholde omtales ret fordelagtig for hele Amtet; de økonomiske Vilkaar skulle være ganske gode. I Landfysikatet hersker større Orden og Renlighed end forhen, hvilket for en stor Del tilskrives et forbedret Skolevæsen (Lorentzen). Misbrug af stærke Drikke finder sædvanligvis kun Sted mellem ledige Søfolk i Byerne og mellem Bønder paa Byreiser.

Fattigsygepleien. Antallet af behandlede Syge for Fattiggassernes Regning opgives af 4 Privatlæger i Landfysikatet til 367; fra flere Læger er ingen Opgaver indkomne over de af dem behandlede fattige Syge. Af de ovennævnte 367 falde paa Skouger 36, Sande 39, Svelvig 23, Strømmens Landsogn 21, det til Holmestrand stødende Landdistrikt 39, Horten og Borre tilsammen 209. I Laurvigs Distrikt behandlede en Privatlæge i Fredriksværn 10, og en i Sandeherreds Landsogn 23 fattige Syge.

Et nyt **Lægedistrikt**, Hofs, oprettedes i Aarets Løb, men Beretningerne derfra ere for dette Aar medtagne under Jarlsbergs Landfysikat.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** berettes at være afholdte: i Landfysikatets Kjøb- og Ladesteder 42, deraf i Holmestrand atten, Tønsberg fjorten, Svelvig fire, Aasgaardstrand og Horten hver tre; i Landfysikatets Landdistrikts Herreder 25, nemlig i Skouger sex, i Stokke fire, i Borre tre, i Sande, Hof, Strømmen, Botne og Nøterø, hver 2, i Sem og Andebo, hver en; i Ramnæs og Vaale kan intet Møde sees at være afholdt; i Laurvigs Distrikts Byer 10, deraf i Laurvig syv, Frederiksværn to, Sandefjord en, i Landdistriktets Herreder 11, nemlig i Tjømø og Laurdal, hver tre, i Sandeherred, Brunlaugnæs, hver to, i Tjølling en; i Hedrum kan intet Møde sees at være afholdt. Møderne optoges næsten i samtlige Sundhedskommissioner hovedsagelig af Forhandlinger om den ondartede Cholera og Foranstaltninger mod samme; man udsaa og sikrede sig bekvemme Lokaler til Choleralazareter i Svelvig, Holmestrand, Aasgaardstrand, Tønsberg, Frederiksværn og Sandefjord; i Jarlsø Havn, nær Tønsberg, henlagdes et til Lazaret indrettet Fartøi til

Modtagelse af muligens søværts ankommende Cholerasyge, og i Holmestrand indrettedes foruden Choleralazaretet et Isoleringslokale tæt ved Søen. Fremdeles indrettedes Lazareter i Skouger, Botne, Stokke og paa Nøterø. I næsten samtlige Sundhedskommissioner besluttedes Inddeling af Herrederne i Roder med Tilsynsmænd, Uddelen af trykte Forsigtighedsregler mod Cholera, Hensætten af Medicin paa hensigtsmæssige Steder, Udtømmen og Desinfektion af Binger og Lokumer. I Strømmens Landsogn ved Svelvig ansattes en Choleralæge. Desuden forhandlede i Skouger om den herskende Nervefeber, i Horten og Borre om Forholdsregler mod den store Udbredelse af veneriske Sygdomme, i Sande om Fnat, i Horten tillige om mulig Oprettelse af et Koppelazaret, i Strømmens Landsogn ved Svelvig om Ansættelse af en Jordemoder i Distriktet. I Holmestrand toges en ny Kirkegaard udenfor Byen i Brug istedetfor den gamle inde i Byen.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Jarlsbergs Landfysikat	1 593,
i Laurvigs Lægedistrikt	717,

tilsammen 2 310

Læger udførte Vaccinationen i Svelvig, Holmestrand, Horten, Tønsberg, Laurvig og Sandefjord samt i Strømmens Landsogn og i Sandeherred.

Følgende **retsmedicinske Forretninger** opgives at være udførte: 2 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig 1 over en Mand, der var funden død paa Landeveien, og en over en Mand, der var fundet i Lougen Elv; 4 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig tre om Personers Helbredstilstand, hvoraf 2 vare idømte Vand- og Brødstraf, og en, om en for Polituorden sigtet Gut var strafbar. Ialt 6 retsmedicinske Forretninger, hvoraf fire i Landfysikatet, to i Laurvigs Distrikt.

Angaaende Antallet af de **Sindssyge** og deres Forpleining m. v. meddeles følgende Oplysninger: for Amtskommunens Regning forpleiedes ved Aarets Udgang af Sindssyge, der tilhørte Landfysikatets Landdistrikt, 55, af hvilke 12 forpleiedes paa Gaustads Asyl og 1 i Oslos. Fra Landfysikatets Byer og fra hele Laurvigs Distrikt haves ingen Opgave over de Sindssyges Antal.

Af almindelige **Sygehuse** havdes Amtssygehuset i Tønsberg og Carl-Johansværns militære Sygehus. Desuden havdes et Sygelokale i Tønsbergs Byes Fattighus. Paa disse Sygehuse indkom i Aarets Løb følgende Grupper af Sygdomstilfælde:

	Amtssygehuset.	Carljohansværns Sygehus,	Sygelokalet i Tønsbergs Fattighus.
Febre, exanthematiske og andre Akute Sygdomme i Brystorganerne	2	15	3
Chroniske — —	1	5	1
Sygdomme i Hjerne og Rygmarv, Nervesygdomme	2	6	1
Akute Sygdomme i Fordøjelsesorganerne	-	8	-
Chroniske — —	-	5	1
Sygdomme i Urinveiene, Vattersot	-	1	-
Blodsygdomme, Diatheser	1	2	-
Chronisk Rheumatisme	-	16	-
Sindssygdomme	-	2	-
Læsioner, Benbrud osv.	6	26	3
Ben- og Ledsygdomme	-	3	-
Phlegmone, Abscesser, Ulcera Syphilis	4	14	4
Gonorrhoe	37	7	9
Hudsygdomme	5	17	-
Øiensygdomme	9	12	1
Øiensygdomme	-	1	1
Forskjellige andre Sygdomme	1	6	1
Tilsammen	68	171	26

Ved Sandefjords **Badeanstalt** behandlede af Lægerne Ebbesen og Winsnes tilsammen 384 Syge (i det foregaaende Aar 464), af hvilke 256 eller 66,7 pCt. med og 128 eller 33,3 pCt. uden gunstigt Udfald. Med Hensyn til Badekurens Nytte i de hyppigst forekommende Sygdomme meddeles følgende Tabel, som paa ubetydelige Uoverensstemmelser nær viser de samme Resultater som for tidligere Aar og derfor maa antages at give temmelig paa-

lideligt Udtryk for Badets Virksomhed i de anførte Sygdomme (Ebbesen):

	Med gunstigt Udfald.
Chroniske Hudsygdomme	90 pCt.
Chronisk Rheumatisme	89,4 -
Forstoppelse	88,8 -
Kjertelsyge	84,6 -
Nervøs Svækkelse	84,2 -
Nervesmerter	80 -
Hæmorrhoidallidelser	77,7 -
Chroniske Ledsygdomme	66,7 -
Lamhed	39 -

Af andre Badeindretninger omtales, foruden Søbadeanstalten i Holmestrand, en Badeindretning for Kar- og Dampbad ved Carljohansværns Sygehus, en Strømbadindretning i Aasgaardstrand og en i Fredriksværn, en Strømbad- og to Styrtebadindretninger i Laurvig, samt mange mindre, private Strømbadehuse, især i Landfysikatet.

Amtets 6 **Apotheker** fandtes ved Visitationen iorden; Personalet bestod paa Horten, efter Apothekerens Død, af en Provisor og 1 uexamineret Medhjælper, forøvrigt, foruden Apothekeren, i Svelvig af en Discipel, i Holmestrand af 1 examineret Medhjælper, i Tønsberg af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel, i Laurvig af 1 uexamineret Medhjælper og 1 Discipel, i Sandefjord af 1 Discipel. I Tønsberg underkastede en Discipel sig Medhjælperprøve.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Jarlsbergs Landfysikat: 12 Læger, hvoraf en i Svelvig, to i Holmestrand, fire paa Horten, fire i Tønsberg og en i Stokke; desuden praktiserede en i Drammen bosat Læge i Sande og Skouger; 20 Jordemødre; 15 Hjelpevaccinatorer.
2. Laurvigs Lægedistrikt: 7 Læger, hvoraf tre i Laurvig, to i Sandefjord, en i Fredriksværn og en paa Tjømmø; 12 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatorer.

VI. Hedemarkens Amt.

Amtet, der den 31te December 1865 paa et Fladeindhold af 203,70 norske Kvadratmile havde 120,442 Indbyggere, er inddelt i 6 Lægedistrikter, nemlig:

1. Solør og Odalens Distrikt (26,48 n. □ M.) indbefattende:

Kjøbstaden Kongsvinger med 990 Indbyggere.
og Herrederne Vinger - 6 226 —

Eidskog med 6 920 Indbyggere
Søndre Odalen - 7 118 —
Nordre — - 4 310 —
Brandvold . . . - 3 946 —
Grue - 6 464 —

tilsammen 35 974 Indbyggere.

2. Hedemarkens Amtsfysikat (20,₃₈ n. □ M.), indbefattende Kjøbstaden Hamar . . . med 1 868 Indbyggere. og Herrederne Vang - 8 443 —
Stange - 6 763 —
Romedal - 4 928 —
Løiten - 4 537 —
Næs - 4 448 —
Ringsaker - 11 366 —
tilsammen 42 353 Indbyggere.
3. Søndre Østerdalens Distrikt (23,₂₇ n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Elverum . . . med 6 536 Indbyggere.
Vaaler - 4 119 —
Aasnæs - 4 538 —
Hof - 3 483 —
tilsammen 18 676 Indbyggere.
4. Trysils Distrikt (25,₅₃ n. □ M.), indbefattende:
Herredet Trysil med 4 269 Indbyggere.
Samt Drevsjø Kapelsogn af Rendalen.
5. Rendalens Distrikt (50,₃₇ n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Aamot med 2 841 Indbyggere.
Storelvedalen - 2 348 —
Rendalen . . . - 3 177 —
(med Undtagelse af Drevsjø Kapelsogn).
tilsammen 8 366 Indbyggere.
6. Tønsets Distrikt (56,₁₇ n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Lilleelvedalen . med 3 216 Indbyggere.
Tønset - 2 975 —
Tolgen - 3 269 —
Kvikne (fraregnet Indset Annex). - 790 —
tilsammen 10 250 Indbyggere.
Indset Annex til Kvikne (1,₅₀ n. □ M.) med 554 Indbyggere, hører til Opdals Lægedistrikt i søndre Thronhjems Amt.

Sundhedstilstanden var i det Hele taget taalelig god; af epidemiske Sygdomme forekom især Børnekopper og Nervefeber, udbredte saagodtsom over hele Amtet, fornemmelig i første Halvaar; Skarlagensfeber og diphtherisk Svælgbetændelse vare sjeldnere end i de foregaaende Aar, hvorimod catarrhalske Sygdomme, Lungebetændelse og gastriske Sygdomme opgives med et noget større Antal.

Dødeligheden var ikke stor, nemlig 13,₉₄ af hvert Tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Begyndelse. De

Dødes Antal udgjorde 1 679, hvilket er 3,₇ pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 744, 10 pCt. mindre end i 1864, da der døde 1 865, og 12,₃ pCt. mindre end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—1865, der udgjorde 1 914.

Sygdomskonstitutionen betegnes fra den største Del af Amtet som adynamisk. Til nærmere Belysning af de epidemiske Forholde hidsættes følgende efter Lægernes Opgaver sammenstillede Tabel:

Sygdom.	Hele Aaret.			Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	Septbr.	Oktober.	Novbr.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for												
Nervefeber	284	28	268	50	10	22	10	24	50	24	16	33	11	6	12
Simpel Feber	95	-	93	8	4	8	9	13	19	3	6	3	2	6	12
Barselfeber	24	5	24	4	4	1	1	1	1	2	2	-	2	3	3
Børnekopper	738	43	713	172	118	125	118	68	33	29	13	5	12	9	11
Vandkopper	31	-	23	-	-	-	-	2	8	6	4	-	2	1	-
Skarlagensfeber	55	7	48	6	1	-	5	11	7	1	-	-	6	2	9
Mæslinger	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	34	-	31	4	1	1	8	1	7	1	-	2	1	3	2
Kighoste	21	1	21	9	2	1	-	3	4	2	-	-	-	-	-
Diphtherit	68	5	66	12	11	4	9	5	1	3	2	2	1	4	12
Strubehoste	9	5	8	2	1	3	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Catarrhalske Sygdomme . .	492	9	451	75	32	43	48	30	27	14	24	26	31	47	54
Lungebetændelse	276	37	273	49	33	42	30	23	14	8	4	4	7	28	31
Pleurit	26	3	22	3	3	1	2	2	3	4	-	1	-	1	2
Cerebrospinalmeningit. . . .	16	10	16	1	2	-	-	7	5	1	-	-	-	-	-
Gigtfeber	72	1	72	8	6	8	7	4	12	4	6	4	6	3	4
Diarrhoe og Choleringe . . .	278	3	259	21	23	15	18	7	15	30	30	27	38	10	25
Blodgang	11	-	11	5	-	-	2	-	-	-	-	-	2	1	1
Skjørbug	4	-	4	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2
Gulsot	14	1	14	1	1	-	3	1	1	-	1	2	1	2	1
Tilsammen	2 549	158	2 418	430	252	274	272	203	207	132	108	110	122	126	182

Nervefeber var meget hyppigere end det foregaaende Aar. Der opgives:

fra Solør og Odalens Distrikt	82	Behandl.,	hvoraf	5	døde
- Amtsfysikatet	70	—	—	5	—
- søndre Østerdalens Distrikt	6	—	—	2	—
- Trysils	—	3	—	—	1
- Rendalens	—	11	—	—	—
- Tønsets	—	112	—	—	15

tilsammen 284 Behandl., hvoraf 28 døde.

Desuden opføres fra Solør og Odalens Distrikt 1 død uden Lægebehandling, saa at ialt kjendes 29 Dødsfald af Nervefeber. (I foregaaende Aar opgaves 177 behandlede Tilfælde, hvoraf 10 endte dødeligt). I Solør og Odalens Distrikt forekom de fleste Tilfælde i Grue, hvor Distriktlægen behandlede 41 Syge; Smitte var saagodtsom altid paaviselig. Af de fra Amtsfysikatet opgivne Tilfælde behandlede 25 i Romedal, hvor der i Sommermaanederne ved Smitte opstod en mindre Epidemii af exanthematisk Typhus; 2 af de her Angrebne døde. De i Tønsets Distrikt behandlede 63 Tilfælde af Nervefeber forekom næsten samtlige i Os Annex til Tolgen; i Lilleelvedalen og Tønset forekom kun enkelte Tilfælde; ved Sundhedskommissionens Foranstaltning inddeltes Os og Lilleelvedalen i Afdelinger med hver sin Tilsynsmand, forsynet med fornøden Instrux for optrædende Sygdomstilfælde (E. M. Angell). Af simpel Feber opgives 95 Tilfælde, af hvilke 17 fra Solør og Odalens Distrikt, 36 fra Amtsfysikatet, 8 fra Rendalens og 34 fra Tønsets Distrikt.

Af **Barsel-feber** behandlede:

i Solør og Odalens Distrikt	2	Tilfælde	med	1	Dødsfald.
i Amtsfysikatet	6	—	-	2	—
i søndre Østerdalens Distr.	6	—	-	1	—
i Trysils	—	3	—	-	—
i Rendalens	—	4	—	-	1
i Tønsets	—	3	—	-	—

tilsammen 24 Tilfælde med 5 Dødsfald.

Hos 2 af de Døde vare obstetriciske Operationer foretagne.

Børnekopper fortsatte sig i Solør og Odalens Distrikt, fornemmelig i dettes sydlige Del, fra 1865 til udover Sommeren af heromhandlede Aar, da Epidemien ophørte; i Slutningen af Aaret optraadte igjen enkelte Tilfælde. Af de i dette Distrikt Behandlede var en Person fra Eidskog smittet i Urskoug, hvor han var paa Arbeide; en anden, ogsaa fra Eidskog, blev syg af Kopper i Høland og kom tilbage inden han var fuldkommen helbredet, hvorved Smitte udbredtes til flere Pladse. Ogsaa i Amtsfysikatet var Sygdommen en Fortsættelse af Epidemien fra foregaaende Aar, den naaede sit Høieste i de første Maaneder af

Aaret og ophørte ud i sidste Halvaar; mest udbredt var den i Vang og Stange, mindst i Løiten. I Begyndelsen af Aaret udbredte Epidemien sig hurtig, fornemmelig ved Almuens Ligeegyldighed, men efterat Sundhedskommissionerne havde truffet de fornødne Forføjninger, og Vaccination samt Revaccination var sat igang, blev ogsaa Udbredningen heldigere hindret. Ikke faa lettere Tilfælde forekom uden at nogen Lægehjelp søgtes (Blehr). I Hamar optraadte de første Tilfælde i Begyndelsen af Februar Maaned, ved Smitte fra Gjøvik; i Marts udbredte Sygdommen sig hurtig, kulminerede i April og standsede mod Slutningen af Juni Maaned, efterat ialt 54 Personer vare angrebne. Vaccination og Revaccination blev strax ved det første Tilfældes Optraeden sat igang, og det midlertidige Sygehus, for hvilket Sundhedskommissionen allerede før Epidemiens Indtraeden havde sørget, toges ibrug; paa dette behandlede ialt 15, fornemmelig saadanne, som havde fuldt udviklede Variolæ eller hvis Hjem ei syntes at give Betryggelse mod Smittens Udbredning. Ingen af de bedre stillede Samfundsklasser og ingen Revaccineret angrebes (C. Wejdemann). Til Trysils Distrikt bragtes i Slutningen af foregaaende Aar Børnekopper ved Smitte fra Hedemarken; i Januar Maaned behandlede 8, hvoraf 7 i et Hus og den ottende i et nærliggende; denne sidste skulde have havt Variolæ i sin Barndom, hvorfor han i den Tro, at han ikke kunde faa Sygdommen igjen, jevnlig færdedes i det smittede Hus. I Juli Maaned drog et omreisende svensk Taterfølge, hvoriblandt et koppesygt Barn, igjennem Trysil, og fra dette udbredtes Smitten til flere Huse, fornemmelig de, hvor Taterne overnattede. Endelig optraadte i November 6 Tilfælde paa et Par Gaarde, hvor Sygdommen ikke før havde været; Smittestoffet syntes her ført ved Gjenstande, der vare kjøbt paa Auktion fra et af de i Juli smittede Huse. Fra November Maaned udbredte Smitten sig nu videre, og Sygdommen varede endnu ved Aarets Udgang. Afspærring af de smittede Personer og Huse samt Rensning af Seng- og Gangklæder iagttoges (J. Schanche). I søndre Østerdalens Distrikt var Sygdommen indskrænket til den sydligste, til Vaaler grændsende Del af Elverums Skogbygd, hvorhen den bragtes ved en fra Hedemarken kommende syg Pige; betimelig og almindelig Revaccination foretoges, og ved Foranstaltning af Sundhedskommissionen afspærredes Distriktets Grændser, fornemmelig under Grundset Marked, for Nabodistrikternes Koppesygge og Reconvalescenter efter Sygdommen. Ialt angrebes 29, hvoraf ingen Revaccinerede (Munthe). Det ene fra Rendalens Distrikt opgivne Tilfælde indtraf hos en Tømmerkjører fra Hedemarken; han isoleredes, og Vaccination samt Revaccination sattes ogsaa her igang. I Mai optraadte en

Del Tilfælde i Lilleelvedalen, Tønset og Tolgen; Smitten var dennegang bragt ind ved en Omstreifer, som led af Kopper, og overalt, hvor Sygdommen optraadte, oplystes det, at han havde faaet Nattelleie eller holdt Rast paa Stedet (H. L. Bull). Som Angrebne og Døde af Børnekopper i hele Amtet opgives ialt:

fra Solør og Odalens Distrikt	223	Angrebne,	hvoraf	16	døde,
- Amtsfysikatet	410	—	—	24	—
- søndre Østerdalens Distr.	29	—	—	2	—
- Trysils	—	37	—	—	1
- Rendalens	—	1	—	—	—
- Tønsets	—	38	—	—	—

tilsammen 738 Angrebne, hvoraf 43 døde.

De fra Solør og Odalens Distrikt anmeldte Tilfælde vare fordelte paa de forskellige Herreder saaledes:

Eidskog	84	Angrebne,	7	Døde
Vinger	110	—	8	—
søndre Odalen	21	—	—	—
Kongsvinger	5	—	1	—
Brandvold	2	—	—	—
Grue	1	—	—	—

Af dette Antal behandlede 195 med 15 Dødsfald af Distriktslægen, der meddeler nedenstaaende nærmere Oplysninger over de af ham behandlede Tilfælde.

Af de nævnte 195 Angrebne opføres som lidende af Variolæ veræ 117, af Varioloider 78; 98 Syge vare af Mand-, 97 af Kvindekjøn; 59 vare Børn under 15 Aar, 136 Voxne; 14 af de Angrebne vare uvaccinerede.

En gravid Kone fødte 7 Uger for tidlig, samme Dag som hun fik Kopper; hun døde. Barnet levede i 40 Timer, men viste ikke Tegn til Børnekopper. Et $\frac{1}{4}$ Aar gammelt Barn fik Børnekopper samme Dag som det var vaccineret, og døde den 7de Dag i Sygdommen med fuldt udviklede Vaccinepustler. Ni af de af Børnekopper angrebne Børn vare blevne vaccinerede den foregaaende Sommer, to 2 Gange uden Virkning; hos to af de øvrige 7 havde der vist sig 5 Vacciner, hos to 4, hos en 3 og hos en 1 Vaccinepustel. En 22 Aar gammel Dreng, som i December 1865 havde Variolæ veræ, fik i December 1866 Varioloider i ikke ringe Grad (E. M. Heiberg).

Af 42 Individuer, som døde af Børnekopper, opgives 10 at have været uvaccinerede.

Af **Vandkopper** opgives fra Solør og Odalens Distrikt 11, fra Amtsfysikatet 17 og fra Rendalens Distrikt 3, tilsammen 31 behandlede Tilfælde.

Skarlagenfeber forekom især i Solør og Odalens Distrikt; Sygdommen var temmelig ondartet, men kom ialmindelighed ikke under Lægebehandling uden naar den

var kompliceret med Diphtherit eller der udviklede sig Vatersot. I December Maaned begyndte Skarlagenfeber at optræde epidemisk paa Kongsvinger, hvor den fremdeles var udbredt ved Slutningen af Aaret (Juell). Ialt opgives af Skarlagenfeber 55 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald, af hvilke 52 med 7 Dødsfald fra Solør og Odalens Distrikt, og 3 Tilfælde fra Tønsets Distrikt. Desuden opgives fra Solør og Odalens Distrikt et ubehandlet Tilfælde, der endte dødeligt; ialt altsaa 8 Dødsfald.

Mæslinger nævnes kun fra Tønsets Lægedistrikt med 1 Tilfælde i April Maaned.

Af **Rosen** opgives 34 behandlede Tilfælde, nemlig fra Solør og Odalens Distrikt 6, fra Amtsfysikatet 10, fra søndre Østerdalens Distrikt 7, fra Trysils 7, fra Rendalen 3 og fra Tønsets 1.

Kighoste behandlede i Rendalens Distrikt i 2 Tilfælde, i Tønsets i 19 med 1 Dødsfald.

Diphtherisk Svælgbetændelse var i heromhandlede Aar meget sjeldnere end i foregaaende, og i de fleste Tilfælde af mild Karakter. Der opgives

fra Solør og Odalens Distrikt	4	Tilfælde	uden	Dødsfald.
- Amtsfysikatet	6	—	—	—
- søndre Østerdalens Distrikt	2	—	—	—
- Trysils	—	40	—	med 1
- Rendalens	—	12	—	— 4
- Tønsets	—	4	—	—

tilsammen 68 Tilfælde med 5 Dødsfald.

(I det foregaaende Aar opgaves 337 behandlede Tilfælde, hvoraf 24 endte dødeligt.) Af **Strubehoste** opgives:

fra Solør og Odalens Distrikt	4	behandlede	Tilfælde	med	2	Dødsfald,
- Amtsfysikatet	2	—	—	—	1	—
- søndre Østerdalens Distrikt	2	—	—	—	1	—
- Rendalens	—	1	—	—	—	1

tilsammen 9 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald.

(I foregaaende Aar opførtes 15 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald).

Catarrhalske Sygdomme opgives med omtrent det samme Antal behandlede Tilfælde som i foregaaende Aar, nemlig:

fra Solør og Odalens Distrikt	87	Tilfælde	med	7	Dødsfald,
- Amtsfysikatet	123	—	—	1	—
- søndre Østerdalens Distrikt	45	—	—	1	—
- Trysils	—	44	—	—	—
- Rendalens	—	147	—	—	—
- Tønsets	—	46	—	—	—

tilsammen 492 Tilfælde med 9 Dødsfald.

Samtlige Dødsfald forårsagedes ved akut Bronchit, hvoraf ialt opgives 177 behandlede Tilfælde.

Af **Lungebetændelse** anføres:

fra Solør og Odalens Distrikt af 4 Læger

57 Behandlede, hvoraf 7 døde,

- Amtsfysikatet af 5 Læger	105	—	—	12	—
- søndre Østerdalens Distrikt af 1 Læge	44	—	—	6	—
- Trysils Distrikt af 1 Læge	12	—	—	2	—
- Rendalens Distrikt af 2 Læger	35	—	—	6	—
- Tønsets Distrikt af 2 Læger	23	—	—	4	—

tilsammen af 15 Læger 276 Behandlede, hvoraf 37 døde. I heromhandlede Aar døde altsaa 13,4 pCt. af de Behandlede; i det foregaaende Aar opgaves 222 behandlede Tilfælde, hvoraf 33 endte dødeligt = 14,6 pCt.; i 1864 døde af 335 Behandlede 32 eller 9,5 pCt. Af 74 Tilfælde var Betændelsens Sæde hos 43 i højre, hos 23 i venstre og hos 8 i begge Lunger. Sygdommen viste næsten overalt en meget heftig Karakter, der ialmindelighed gjorde lokale og undertiden universelle Blodudtømmelser nødvendige (E. M. Heiberg, Juell, Bryhn). Af **Pleurit** opgives 9 Læger tilsammen 26 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald, og ialt 4 Dødsfald; af disse falde 8 uden Dødsfald paa Solør og Odalens Distrikt, 7 med 2 Dødsfald samt 1 Dødsfald uden Opgave over Behandlede paa Amtsfysikatet, 1 paa søndre Østerdalens, 2 uden Dødsfald paa Trysils, 2 paa Rendalens, og 6 med 1 Dødsfald paa Tønsets Lægedistrikt.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslistes opført som Dødsårsag hos 7, tuberkuløs Meningit hos 8, Konvulsioner i Børnealderen hos 2, tilsammen 17 Dødsfald, hvoraf 2 i Solør og Odalens Distrikt, 4 i Amtsfysikatet, 5 i søndre Østerdalens, 3 i Rendalens og 3 i Tønsets Distrikt.

Meningitis cerebro-spinalis. Fra Romedal i Amtsfysikatet opgives 3 behandlede Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt (L. G. Bryhn). I Tønset optraadte Sygdommen i Mai og Juni uden paaviselig Smitte udenfra. Den optraadte spredt paa de forskjelligste Kanter af Distriktet hos Folk, som ikke havde været i Berørelse med hinanden, og angreb kun en eller et Par Personer i hvert Hus, hvor den viste sig. Sygdommen var meget dræbende, tre Fjerdedele af det hele Antal Angrebne døde,

de fleste meget hurtigt, saaledes en kraftig Mand efter 18 Timers og Flere efter 1 Døgns Sygdom. Sygdommen optraadte pludseligt og naaede i kort Tid sit Høidepunkt; Rekonvalescensen var overmaade langvarig, tildels med hyppige Tilbagefald. Af 13 Angrebne døde her 9 (H. L. Bull).

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber og akut Rheumatisme opgives:

fra Solør og Odalens Distrikt

12 behandlede Tilfælde uden Dødsfald,

- Amtsfysikatet	15	—	—	—	—
- søndre Østerdalens Distrikt	5	—	—	—	—
- Trysils	—	26	—	—	—
- Rendalens	—	8	—	—	med 1
- Tønsets	—	6	—	—	—

tilsammen 72 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald.

For chronisk Rheumatisme behandlede 5 Læger i Amtsfysikatet, søndre Østerdalen, Rendalen og Tønset, tilsammen 90 Personer, hvoraf 40 af Mand-, 50 af Kvindkjøn, 88 Voxne og 2 Børn under 15 Aar. I 1 Tilfælde, i Tønsets Distrikt, medførte Sygdommen Døden. Ischias opgives fra søndre Østerdalens Distrikt at være temmelig almindelig; 2 Læger behandlede her 14 Tilfælde; fra Tønsets Distrikt opgives 1 Behandlet.

Diarrhoe og **Cholera** vare som sædvanlig hyppigst i Sommer- og Høstmaanederne; i Solør og Odalens Distrikt, fornemmelig i og omkring Kongsvinger, ledsagedes Diarrhoeerne ikke sjelden af Brækninger og blodige Udtømmelser (Juell). Der opgives:

fra Solør og Odalens Distrikt

101 behandl. Tilf., hvoraf 1 endte dødeligt,

- Amtsfysikatet	89	—	—	—	2	—
- søndre Østerdalens Distrikt	8	—	—	—	—	—
- Trysils	—	13	—	—	—	—
- Rendalens	—	57	—	—	—	—
- Tønsets	—	10	—	—	—	—

tilsammen 278 behandl. Tilf., hvoraf 3 endte dødeligt.

Desuden opgives fra Solør og Odalens Distrikt et dødeligt Tilfælde uden Lægebehandling, ialt saaledes 4 Dødsfald. (I foregaaende Aar opgaves 198 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald og ialt 7 Dødsfald).

Af **Blodgang** opføres fra Solør og Odalens Distrikt 7, fra Rendalens 4, tilsammen 11 Tilfælde uden Dødsfald.

Af **Gulsot** opgives fra Amtsfysikatet 4 Tilfælde, fra

søndre Østerdalens Distrikt 3, fra Rendalens 6 med 1 Dødsfald og fra Tønsets 1 Tilfælde, tilsammen 14 Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt.

Skjörbug omtales kun fra Rendalens Lægedistrikt, hvor 4 Tilfælde behandledes.

Antallet af de for **Syphilis** paa Amtssygehuset Behandlede vil sees af nedenstaaende Tabel:

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne			Af de indkomne lede af			Udgaede.		Tilbageiggende ved Aarets Udgang.	Forpleiningsdagens Antal for hver Udskreven.
	ialt	Md.	Kv.	ialt	Md.	Kv.	primære Syphilis.	sekundær Syphilis.	tertiær Syphilis.	helbredede.	døde.		
Amtssygehuset	7	2	5	26	9	17	2	22	2	20	2	11	189

Som behandlede udenfor Sygehuset er opgivet 22 Tilfælde, af hvilke 10 i Solør og Odalens Distrikt (hvorfra desuden 7 indsendtes til Amtssygehuset), 11 i Amtsfysikatet og i Rendalens Distrikt. Af 17 Privatbehandlede vare 11 Mænd, 6 Kvinder, 13 over og 4 under 15 Aar; af 22 lede 2 af primære, 18 af sekundære og 2 af tertiære syphilitiske Tilfælde.

For **Gonorrhoe** og Urethrit opgives 41 Personer at være komne under Behandling; 23 i Solør og Odalens Distrikt, 9 i Amtsfysikatet, 3 i søndre Østerdalens og 6 i Rendalens Distrikt, 36 vare Mænd, 5 Kvinder.

Fnat var i Solør og Odalens Distrikt i Aftagende; i Amtsfysikatet og især i søndre Østerdalens Distrikt var den fremdeles meget udbredt; i Elverum og Vaaler i søndre Østerdalen blev ved Sundhedskommissionens Foranstaltning trykte Anvisninger til Sygdommens Behandling gratis uddelte blandt Almuen, men Resultatet opgives som høist utilfredsstillende, idet dels Indgnidningerne af Skabsalven udførtes uden fornøden Omhu og dels Seng- og Gangklæder ikke bleve ordentlig rensede (Munthe). Ialt opgives som behandlede for Fnat 76 Personer; af 44 vare 25 af Mand-, 19 af Kvindekjøn; 17 vare Voxne, 27 Børn under 15 Aar.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af foregaaende Aar 11, hvoraf 1 i Solør og Odalens og 10 i søndre Østerdalens Distrikt. I dette Aar opdagedes i Elverum 2 nye Tilfælde, nemlig en 75 Aar gammel Kone og en ugift 50 Aar gammel Mand; ingen af disse har opholdt sig udenfor deres Hjembygd, og i ingen af Slægterne skal der forøvrigt findes Spedalske; beggø havde været udsatte for Ondtliden og Fattigdom; de lede begge af den anæstetiske Form; Sygdommens Varighed var henholdsvis 13 og 3 Aar. Distriktslægen ytrer i denne Anledning: „Her have vi altsaa atter 2 Individder, hvis Sygdomshistorie afgiver et oplysende Bidrag til Spedalskhedens Causalforholde, uden at støtte Theorien om Arvelighedens overveiende Indfly-

delse. Ligeledes finder jeg i samme Retning oplysende den Erfaring, jeg tror at have gjort, at Spedalskheden i disse Egne i det Hele taget skrider meget langsommere frem end under lignende ydre og indre Betingelser paa Vestkysten. Aarsagen hertil maa formentlig nærmest søges i de herværende klimatiske Forholde, en tørrere, om Vinteren vistnok skarpere, men om Sommeren varmere Luft end ved Havkysten, thi den simple Almuesmand, navnlig den fattigere Klasses, Hudkultur er — nærmere beseet, — trods den større ydre Renlighed og Comfort neppe bedre her end paa Vestkysten, og Kostholdet her og der hos den Fattige er ikke saameget forskjelligt, som man skulde tro: — Sild og Potetes med „Vasvelling“ eller Mysmersuppe er den almindelige Kost. Melk er sparsomt tilstede og savnes ikke sjelden i Fattigmandens Hytte“ (Munthe). Afgangen i heromhandlede Aar var 1, der døde, i nordre Odalen, og det kjendte Antal Spedalske var saaledes ved Aarets Udgang 12, samtlige i søndre Østerdalens Distrikt.

Kjertelsyge betegnes som mindre hyppig i Odalen, men forresten fremdeles som almindelig i Solør og Odalens Distrikt og i Amtsfysikatet; den tilskrives den daarlige Levemaade med næsten udelukkende vegetabilsk Næring blandt Almuen og Husmandsklassen og smaa, mørke og fugtige Boliger (E. M. Heiberg, Juell). Fra Romedal anføres, at der ofte kunde paavises syphilitiske Affectioner hos Fædre eller Bedstefædre, ialmindelighed hentede fra Garnisonslivet eller Leirsamlingerne (Bryhn). Fra de forskjellige Lægedistrikter opgives af 7 Læger 88 Personer behandlede for Kjertelsyge; af 78 vare 37 af Mand-, 41 af Kvindekjøn; 14 vare over, 64 under 15 Aar. Som Dødsarsag opgives Kjertelsyge hos 3. Af **Rachitis** nævnes 2 behandlede Tilfælde.

En Læge i Vang behandlede 13 Tilfælde af **Struma**; af disse var 1 hos en Mand, 12 hos Kvinder; 1 var under 15 Aar. Sygdommen syntes endemisk, holdt sig til enkelte Familier; Hjertesygdom var tilstede i faa Tilfælde, Exoph-

thalmus i flere; nogle af de angrebne Individuer vare chlo-rotiske (Greve).

Svindstot er paa Lægernes Dødslistes opgivet som Dødsarsag hos 50, hvilket er 13,5 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne, ved Sygdom forårsagede Dødsfald (371). I det foregaaende Aar var Forholdet 11,6 pCt., nemlig 47 af 404 opgivne Dødsarsager, i 1864 ligeledes 11,6 pCt. Antallet af opgivne Dødsfald af Svindstot og deres Forhold til samtlige af Lægerne opgivne Dødsarsager i de forskellige Lægedistrikter var for heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsfald ialt.	Forhold af Døde af Svindstot til samtlige Døde i pCt.
Solør og Odalens . . .	8	89	9,0
Amtsfysikatet	17	130	13,2
Søndre Østerdalens . .	13	44	29,5
Trysils	2	17	11,8
Rendalens	4	40	10,0
Tønsets	6	51	11,8
Hedemarkens Amt . . .	50	371	13,5

Som under Behandling komne Tilfælde af Svindstot opgives ialt 140, hvoraf 30 i Solør og Odalens Distrikt, 66 i Amtsfysikatet, 21 i søndre Østerdalens, 5 i Trysils, 11 i Rendalens og 7 i Tønsets Distrikt.

Kræft opføres som Dødsarsag hos 17, hvoraf i Solør og Odalens Distrikt, Amtsfysikatet og Rendalens Distrikt i hvert 5, i søndre Østerdalens og Tønsets Distrikt, i hvert 1. Kræftens Sæde er opgivet for 13, hvoraf i Mavesækken hos 10, i Øiet, Underlivet og Livmoderen, hver hos 1.

Af **Vatersot** opgives af 9 Læger 46 behandlede Tilfælde med 15 Dødsfald; af Morbus Brighti af 3 Læger 4 Tilfælde med 2 Dødsfald; af disse tilsammen 17 Dødsfald opgives 10 fra Solør og Odalens Distrikt, fra Amtsfysikatet, søndre Østerdalens og Trysils Distrikter, fra hvert 2, fra Tønsets Distrikt 1.

Blegsot siges i Solør og Odalens Distrikt ikke at være almindelig, derimod forekommer Anæmi hyppig, tildels som Følge af den langvarige Diegivning — 2 Aar og længere (E. M. Heiberg, Juell, Hartmann). For Blegsot og anæmiske Tilstande behandlede 8 Læger tilsammen 63 Kvinder. Af Menstruationsuordener opgives 24 behandlede Tilfælde; af Uterinsygdomme og Hysteri 89, hvoraf en Læge i Amtsfysikatet behandlede 77.

Cardialgi betegnes fremdeles som hørende til de hyppigst under Behandling kommende Sygdomme; som en væsentlig Aarsag fremhæves overdreven Kaffedrik (E. M. Heiberg, Juell), samt tildels stærkt sure og saltede Spiser

(Blehr). 10 Læger opgive at have behandlet for Cardialgi, chronisk Gastrit og Dyspepsi tilsammen 321 Personer; af 226 vare 92 af Mand-, 134 af Kvindekjøn; 211 vare Voxne og 15 Børn under 15 Aar. To Læger i Amtsfysikatet behandlede 28 Tilfælde af **Epilepsi**, der angives som en ikke sjelden Sygdom (Langberg).

Ormesygdomme vare almindelige i de fleste Lægedistrikter, men kom kun sjelden under Lægebehandling; ialt opgives 57 Tilfælde; i 2 Tilfælde hos Børn var der Kramper og furibunde Delirier paa Grund af Ormeirritation (Langberg).

Drankersygdomme. For Delirium tremens behandlede i Solør og Odalens Distrikt 4, i Amtsfysikatet 2 og i søndre Østerdalens Distrikt 1; tilsammen 7 Personer.

Øiensygdomme vare ikke sjeldne, hyppigst som en Lokalisation af Kjerstelsygdom; ialt opgives fra Amtsfysikatet, søndre Østerdalens, Trysils og Rendalens Distrikter 103 behandlede Tilfælde. I Trysils Distrikt behandlede i en Familie 4 Tilfælde af Trachomer.

Af **Sindssygdom** omtales 38 nye Tilfælde; af disse falde paa Solør og Odalens Distrikt 9, paa Amtsfysikatet 18, paa søndre Østerdalens Distrikt 4, paa Trysils 1, paa Rendalens 4 og paa Tønsets 2. 1 sees at være indsendt til Gaustad Sindssygeasyl. Af 12, for hvilke Sygdommens Beskaffenhed er opgivet, lede 4 af Mani, 7 af Melancholi og 1 af Epilepsi. Som Dødsarsag opføres Sindssygdom hos 6.

Af **chirurgiske Tilfælde** omtales 58 Benbrud.

Af **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte: 1 Amputation af Armen, 1 af Laaret, 1 af Læggen, 8 Amputationer og Exartikulationer af Fingre og Tæer foruden flere uden Opgivelse af Antal, 4 Gange Borttagelse af Læbekræft, 3 af andre kræftagtige Svulster, 3 af Polyper i Næsen, 1 af en Polyp uden Angivelse af Sædet, 3 af Fedtsvulster, 1 af et Enchondrom paa en Finger, 1 af en Svulst paa Øielaaget, 5 af Teleangiectasier, hvoraf 1 ved Afbinding, 4 ved Ættsmiddel; 1 Borttagelse af uvula; 1 Tenotomi af begge Achillesener, 1 Operation for Varices; 10 Gange Paracentese af Underlivet, hvoraf flere Gange hos samme Individ; 1 Operation for Atresia præputii; 1 for Paraphimose. 1 Extraktion af Katarakt; 1 Kanthoplastik ved Entropium.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 19 Tangforretninger, for hvilke Indikationerne opgives saaledes: Krampe hos 2, Vemangel hos 3, langsom Fremgang af Fødselen hos 3, Bækkensnæverhed hos 5, stort Fosterhoved, Hydrocephalus hos Fosteret, Fremfald af Navlesnoren, hver hos 1; for 3 er ingen Indikation opgivet. I et Tilfælde var der Trillingfødsel. Udfaldet angives for 16 af Mødrene heldigt, 1 døde af Brist-

ning af Livmoderen 2 Dage efter Forløsningen; for 2 er Udfaldet ikke angivet. 13 af Børnene kom levende til Verden, 5 vare dødfødte; for 1 er Udfaldet ikke angivet. 4 Vendinger, hvoraf 1 paa Grund af Tverleie, 1 paa Grund af Blødning; Udfaldet var for den ene af Mødrene heldigt; den anden døde 7 Timer efter Forløsningen, antagelig af Emboli (L. Müller); for 2 er Udfaldet ikke angivet, 2 af Børnene vare dødfødte, for de øvrige er Udfaldet ikke angivet. 1 Udtrækning paa Sædet, Udfaldet er ikke angivet for Konen, Barnet var dødfødt. 3 Perforationer af døde Fostre, alle paa Grund af Bækkensneverhed; to af Mødrene kom sig, den tredje døde 14 Dage efter Forløsningen (H. Juell & H. Hartmann, Bryhn, L. Müller). 4 Gange kunstig Forløsning af Moderkagen, hvoraf i et Tilfælde efter udført Perforation og Udtrækning af Fosteret, i et paa Grund af timeglasformig Sammentrækning af Livmoderen; Konen fik senere Mani og indsendtes til Gaustad, hvorfra hun hjemkom helbredet; 1 døde af Barselseber 14 Dage efter Forløsningen. Ialt 31 obstetriciske Forretninger, hvoraf 6 i Solør og Odalens Distrikt, 10 i Amtsfysikatet, 3 i søndre Østerdalens, 2 i Trysils og 10 i Rendalens Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Solør og Odalen	1 309	503	109	95	10	41
Amtsfysikatet	1 265	597	120	73	4	57
Sønd. Østerdalen	608	232	48	45	2	25
Trysil	187	56	19	7	-	7
Rendalen	252	105	25	19	3	14
Tønset	329	186	25	31	2	10
Hedemarkens Amt	3 950	1679	346	270	21	154

Overskuddet af Fødte over Døde var altsaa 2 271, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 42,5. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 11,4 og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 4,9; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 6,2, og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, til samtlige Døde = 1 : 2,7. Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsarsagen hos 7, af hvilke 5 døde af Barselseber (af disse 2 efter kunstig Forløsning), 1 af Emboli 7 Timer efter kunstig Forløsning, 1 af Bristning af Livmoderen 2 Dage efter kunstig Forløsning.

Ialt haves fra Lægerne Opgave over 371 ved Sygdom forårsagede Dødsfald (22,1 pCt. af samtlige Døde). De hyppigste Dødsarsager vare: Svindsot (49), Børne-

kopper (42), Lungebetændelse (34), Nervefeber (26), Vattersot og Brights Sygdom (tilsammen 17), Kræft (17), Hjernebetændelse og Convulsioner (tilsammen 17), organiske Feil i Underlivet (14), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 10), Hjerneslag (10), epidemisk Cerebrospinalmeningit (10), akut Bronchit (9), Skarlagensber (8).

Veirliget var i de fleste Dele af Amtet koldt med jevn stadig Vinter og megen Sne til Mai Maaned, da der indtraadte Varme og smuk Sommer; Høsten var mild, men meget regnfuld, saa Aarets Afgrøde tildels tog Skade; Aarets sidste Del fra Begyndelsen af Oktober var atter kold, med tildels usædvanlig streng Vinter, fornemmelig i Trysil.

Levemaade og hygiæniske Forholde vare omtrent som før. I Solør omtales Husmændenes og den mindre Gaardbrugerklassens Boliger som smaa, mørke, trækfulde og fugtige, næsten altid overfyldte med Beboere, ialmindelighed med Kogevn i Værelset. Kaffedrik siges fremdeles at være meget misbrugt i Solør og Odalens Distrikt (E. M. Heiberg, Juell); samt i Amtsfysikatet (Blehr); i Aasnæs af søndre Østerdalens Distrikt angives Kaffe- saavelsom Brændevinsdrik i heromhandlede Aar at have været meget i Aftagende, væsentlig paa Grund af den slette økonomiske Forfatning hos Almuen (Chr. Bergh). Forøvrigt siges Brændevin og Øl kun at bruges lidet i de fleste Distrikter, med Undtagelse af Solør og Odalens, hvor Brændevin fremdeles nydes i Overmaal (E. M. Heiberg, Juell).

Angaaende **Fattigsygepleien** meddeles Følgende: I Solør og Odalens Distrikt behandlede af Distriktslægen for Fattigkommunernes Regning 165 Syge med en Medicamentudgift af 222 Spd. 21 Skill., af en privat Læge i Grue 69 med en Udgift af 56 Spd. 64 Skill., og af en privat Læge i søndre Odalen 156 fattige Syge. Kongsvinger By har en egen Fattiglæge; Byen har et leiet Lokale, der benyttedes som Fattigsygehus. I Amtsfysikatet behandlede for de forskellige Fattigkommuners Regning ialt 443 Syge. Distriktslægen i søndre Østerdalen behandlede 82 fattige Syge, Distriktslægen i Trysil 21. I Rendalens Distrikt blev af Distriktslægen og en Privatlæge for Fattigvæsenets Regning behandlet 115; i Tønsets Distrikt af Distriktslægen 42.

Examineret Jordemoder benyttedes forholdsvis sjelden i Trysil; i Rendalens Distrikt var under Overveielse Spørgsmaalet om Oprettelsen af en ny Jordemoderpost for en Del af Aamot og Rendalen, omkring den sydlige Ende af

Storsjø, hvor der for Tiden er liden og besværlig Adgang til at erholde Jordemoder.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Solør og Odalens Distrikt 15, hvoraf i Kongsvinger By og Vinger, i hver tre, i Eidskog, Brandvold, Grue, søndre Odalen, i hver to, i nordre Odalen et. I Amtsfysikatet 18, nemlig i Hamar fire, i Ringsaker, Romedal, Løiten, i hver tre, i Vang og Næs, i hver to, i Stange et. I søndre Østerdalen 3, hvoraf i Elverum, Vaaler og Aasnæs, i hver et. I Trysil 2 Møder i Trysil Herred. I Rendalens Distrikt 3, nemlig i Rendalen, Storelvedalen og Aamot, i hver et. I Tønsets Distrikt 4, hvoraf i Tønset to, i Tolgen og Lillelvedalen, hver et. Den hele Kommunerepresentation sees at være indtraadt som Medlemmer af Sundhedskommissionerne i Løiten, søndre Østerdalen, Trysil, Tønset og Tolgen; i Stange bestaar Kommissionen af 9, i Romedal af 7 og i Vang af 2 valgte Medlemmer foruden Ordføreren; i Ringsaker ere Formændene Medlemmer, medens alle Repræsentanter overvare Møderne; i Rendalens Herred vare 7 af Formandskabets Medlemmer tillige Medlemmer af Sundhedskommissionen. I Lillelvedalens Herred var Kommunerepresentationens Ordfører fritagen for at være Medlem af Sundhedskommissionen. Angaaende Sundhedskommissionernes Virksomhed berettes: I Vinger, Brandvold og Grue blev der fremsat Forslag til Sundhedsforskrifter, enslydende med de for flere Herreder paa Vestlandet vedtagne, men disse Forslag bifaldtes ikke af Sundhedskommissionerne som vanskelige eller umulige at overholde for den fattige Almue. Brandvold Herred blev inddelt i flere Roder med Tilsynsmænd, og der uddeltes her og i Vingers samt Eidskogs Herreder trykte Forsigtighedsregler mod Cholera; i Eidskog blev et Forslag af Ordføreren angaaende Oprettelsen af et midlertidigt Lazaret for mulig indtræffende Choleratilfælde enstemmig bifaldt. I Kongsvinger blev der leiet et Par Værelser, der skulde tjene til Cholezalazaret; Desinfection af Bingerne i Byen blev paaseet, og det blev ianledning af Cholemas Nærmelse til Rigsgrænsen henstillet til Kommunebestyrelsen at andrage Regjeringen om, at det forestaaende Kongsvinger Marked maatte indstilles. Forøvrigt var i alle Sundhedskommissioner i Solør og Odalens Distrikt de herskende og truende Sygdomme fornemmelig Børnekopper og Cholera, Gjenstand for Behandling og Foredrag. I Hamar foretog Sundhedskommissionen de sædvanlige Visitationer for at paase Sundhedsforskrifternes Overholdelse, fornemmelig i Gaardsrummene i Byen; der blev ogsaa her truffet Foranstaltninger mod Børnekoppepidemien og Cholera; Tømning og Desinfection af Binger paabødes, og Aftryk af de for Christiania vedtagne Forsigtighedsregler mod Cholera

omdeltes. I søndre Østerdalens Distrikt blev i Anledning af Børnekoppernes Udbrud Vaccination og Revaccination uopholdelig sat igang og fremmet inden Tiden for Grundset-Markedet; til Nabobygderne omsendtes trykte Advarsler mod at begive sig til Markedet fra Huse, hvor Sygdommen herskede, forinden fuldstændig Renselse m. V. havde fundet Sted, og et Lokale for mulige Koppesyge blev holdt i Beredskab. Rendalen og Storelvedalen af Rendalens Distrikt, samt Lillelvedalen af Tønsets inddeltes i Kredse med Tilsynsmænd, der meddeltes fornøden Instrux.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Solør og Odalens Distrikt	916
i Amtsfysikatet	1 205
i søndre Østerdalens Distrikt	437
i Trysils	219
i Rendalens	176
i Tønsets	338

tilsammen 3 291.

I Kongsvinger udførtes Vaccinationen af vedkommende Embedslæge, som her vaccinerede 28 Børn. I Hamar udførtes Vaccinationen af en der bosat Privatlæge; i Trysils Distrikt tildels af Distriktslægen. Revaccination var flere Steder meget almindelig; i Amtsfysikatet opgives 1 064 Revaccinerede, medens Antallet i Virkeligheden var meget større (Blehr), i søndre Østerdalen var Antallet af revaccinerede Peroner 2 916 og i Trysil revaccineredes Mange.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 7 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf en over en Mand, hvis Hjerneskalle var knust af et fældet Træ, en over en Mand, der antoges at være død ved et Fald i beruset Tilstand, fire af i Dølgmaal fødte Børn, og en af et Barn, der var død af Børnekopper. 9 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf en over et voxent Lig, en over nogle i en Kjælder fundne Ben af 2 omtrent fuldbaarne Barnelig, en for at bestemme, om nogle i Asken paa et Ildsted fundne Ben tilhørte et menneskeligt og levedygtigt Foster, to i Anledning af Mistanke om Barnefødsel i Dølgmaal, en angaaende en Persons Sindstilstand, der under en Sygdom havde afsluttet en Handel, to af til Straf dømte Personers Helbredstilstand, og en af den mentale Tilstand hos en Person ianledning Spørgsmaal om kriminel Tilregnelighed. Ialt 16 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 1 i Solør og Odalens Distrikt, 9 i Amtsfysikatet, 1 i søndre Østerdalens Distrikt, 1 i Trysils, 2 i Rendalens og 2 i Tønsets Distrikt.

Om de for offentlig Regning forpleiede **Sindssyge** gives følgende Oplysninger: I Solør og Odalens Distrikt for-

pleiedes for Amtskommunens Regning 28, af hvilke i Aarets Løb 2 overgik til almindelig Fattigforsørgelse. I Amtsfysikatet forpleiedes for offentlig Regning 34, hvoraf i Ringsaker og Næs 22 for Amtets Regning; 1 af disse var indsendt til Gaustad Asyl, 4 afgik i Aarets Løb ved Døden. For Amtskommunens Regning forpleiedes i søndre Østerdalens Distrikt 19, hvoraf 2 paa Asyl; 6 forpleiedes for Fattigkommunernes Regning. I Rendalens Distrikt 8 og i Tønsets Distrikt 13 for Amtets Regning.

Paa det eneste **Sygehus** inden Amtet, Amtssygehuset i Stange, indkom 30, hvoraf for Syphilis 26, for Hudsygdomme og Ledsygdom, hver 1, Ulcera 2; 21 udgik helbredede, 1 uhelbredet og 3 døde.

Af **Badeindretninger** omtales et Badehus i Kongsvinger til Damp-, Kar- og Styrtebad, samt flere private Styrtebad.

Amtets 3 **Apotheker**, nemlig i Kongsvinger, i Hamar, og i Tønset, fandtes ved Visitationen i orden; Personalet bestod foruden Apothekerne, i Kongsvinger af 1 Medhjælper i den ene og 1 Discipel i den anden Halvdel af Aaret, i Hamar og Tønset af 1 Medhjælper og 1 Discipel. Ved Tønsets Apothek afholdtes i Aarets Løb en Medhjælperprøve.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Solør og Odalens Lægedistrikt: 5 Læger, hvoraf tre i Kongsvinger, en i søndre Odalen og en i Grue. 7 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
2. Hedemarkens Amtsfysikat: 5 Læger, hvoraf en i Hamar, en i Stange, en i Vang, en i Romedal og en i Ringsaker. 9 Jordemødre; 9 Hjelpevaccinatører.
3. Søndre Østerdalens Lægedistrikt: 2 Læger, nemlig en i Elverum og en i Aasnæs. 5 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
4. Trysils Lægedistrikt: 1 Læge, bosat i Trysil. 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
5. Rendalens Lægedistrikt: 2 Læger, hvoraf en i Stor-elvedalen og en i Aamot. 3 Jordemødre, 4 Hjelpevaccinatører.
6. Tønsets Lægedistrikt: 1 Læge, bosat i Tønset. (En anden i Tønset bosat, privatpraktiserende Læge fraflyttede Distriktet i Aarets sidste Halvdel). 5 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.

VII. Christians Amt.

Amtet, der paa et Fladeindhold af 196,²⁹ norske Kvadratmile den 31te December havde 124,980 Indbyggere, er inddelt i 8 Lægedistrikter, nemlig:

1. Hadeland og Lands Distrikt (22,⁴⁶ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Jevnaker	med 5 930 Indb.
Gran	- 10 125 —
Søndre Land -	5 284 —
Nordre — -	4 945 —
	tilsammen 26 284 Indb.

2. Søndre Valdres Distrikt (19,¹² n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Søndre Aurdal med 5 973 Indb.	
Nordre — -	6 074 —
	tilsammen 12 047 Indb.

3. Nordre Valdres Distrikt (22,⁵² n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Østre Slidre med 2 551 Indb.

Vestre — -	3 256 —
Vang	- 2 697 —

tilsammen 8 504 Indb.

4. Thotens Distrikt (11,¹⁰ n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Gjøvik	med 626 Indb.
Herrederne Østre Thoten -	7 794 —
Vestre — -	7 542 —
Vardal	- 4 114 —
Biri	- 5 465 —

tilsammen 25 541 Indb.

5. Faabergs Distrikt (17,⁶¹ n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Lillehammer med 1 676 Indb.	
Herrederne Faaberg	6 337 —
Gausdal	- 6 476 —
Øier	- 4 174 —

tilsammen 18 663 Indb.

6. Ringebu Distrikt (27,50 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Ringebu . . med 5 010 Indb.

Solliden . . - 386 —

Søndre Fron . . - 3 431 —

Nordre — - 5 262 —

tilsammen 14 089 Indb.

7. Loms Distrikt (47,64 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lom med 3 299 Indb.

Skiaker . . . - 2 691 —

Vaage(undt.

Lateris 5 990 Indb.

Transport 5 990 Indb.

Sels Annex-

sogn) - 5 544 —

tilsammen 11 534 Indb.

8. Lesje Distrikt (28,34 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lesje med 3 666 Indb.

Dovre - 2 537 —

samt Sels Annex af Vaage - 2 115 —

tilsammen 8 318 Indb.

Sundhedstilstanden var i det Hele taget nogenlunde god. Af epidemiske Sygdomme vare især Nervefeber og Børnekopper udbredte i et Par af Amtets Lægedistrikter; Lungebetændelse var i flere Egne meget hyppig og krævede mange Ofre.

Dødeligheden. De Dødes Antal var mindre end i noget foregaaende Aar siden 1860 og udgjorde 1 682, hvilket er 13,46 *) af Tusinde af Befolkningen ved Aarets Begyndelse. Antallet er 1,7 pCt. mindre end i 1865, da der døde 1 712, og 11,1 pCt. mindre end i 1864, da der døde 1 893; de Dødes Antal i 1866 var 16 pCt. mindre end det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—1865, som udgjorde 2 002. Følgende Tabel viser de Dødes Antal i de enkelte Lægedistrikter i de 3 sidste Aar:

*) I Beretningen for 1865 er feilagtig opført 17,7 af Tusinde istedetfor 13,7.

Lægedistrikt.	1864.	1865.	1866.
Hadeland og Land	364	307	345
Søndre Valdres	212	158	182
Nordre —	111	109	138
Thoten	432	353	316
Faaberg	289	230	208
Ringebu	212	215	189
Lom	172	201	176
Lesje	101	139	128
Christians Amt	1 893.	1 712.	1 682.

Sygdomskonstitutionen betegnes som adynamisk i Grans Herred af Hadeland og Lands Distrikt samt i Loms Distrikt, i de andre Distrikter som indifferent. Til nærmere Belysning af de epidemiske Forholde hidsættes nedenstaaende efter Lægernes Opgaver sammenstillede Tabel:

Sygdom.	Hele Aaret.			Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	Septbr.	Oktober.	Novbr.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for												
Nervefeber	362	37	362	26	26	28	57	65	52	22	18	11	12	16	29
Simpel Feber	24	-	24	2	1	3	4	4	1	3	1	-	3	1	1
Barselfeber	27	8	23	2	1	-	1	3	-	6	4	3	1	-	2
Børnekopper	156	3	136	-	22	11	28	27	23	15	7	1	-	-	2
Vandkopper	25	-	25	-	-	2	8	5	4	-	4	1	-	1	-
Herpes Zoster	11	-	11	-	1	-	1	-	2	-	-	1	3	1	2
Rosen	46	1	46	2	6	1	2	5	2	10	9	4	2	1	2
Kighoste	190	2	189	7	1	6	12	10	32	23	15	34	22	23	4
DiphtheriskSvælgbetændelse	106	-	104	9	8	15	9	8	11	9	6	10	6	6	7
Strubehoste	16	4	14	4	4	-	2	2	1	-	-	-	-	1	-
Catarrhalske Sygdomme . .	525	5	502	46	37	42	57	44	32	24	35	22	51	50	62
Lungebetændelse	343	54	330	26	23	27	22	55	34	18	7	12	15	43	48
Pleurit	31	1	31	1	4	2	3	-	8	2	2	3	2	1	3
Gigtfeber	103	1	101	8	13	9	9	11	9	2	7	7	9	9	8
Diarrhoe og Cholera	215	2	215	15	17	11	18	22	18	31	23	11	27	13	9
Blodgang	3	1	3	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-
Gulsot	7	1	6	1	2	-	-	1	-	1	-	-	1	-	-
Tilsammen	2 190	120	2 122	149	167	157	234	262	229	166	139	120	154	166	179

Nervefeber var mere udbredt end i noget af de nærmest foregaaende Aar. Der opgives:

fra Hadeland og Lands Distr.	107	behl.	Tilf.	med 10	Dødsf.
- søndre Valders	—	71	—	—	13
- nordre	—	27	—	—	3
- Thotens	—	19	—	—	3
- Faabergs	—	50	—	—	2
- Ringeby	—	8	—	—	—
- Loms	—	74	—	—	5
- Lesje	—	6	—	—	1

tilsammen 362 behl. Tilf. med 37 Dødsf., desuden fra søndre Valders 5, fra nordre Valders og fra Lom, hver 2, fra Ringeby 1 Dødsfald uden foregaaende Lægebehandling, ialt saaledes 47 Dødsfald af Nervefeber. (I foregaaende Aar anmeldtes 135 behandlede Tilfælde, hvoraf 11 endte dødeligt, og ialt 12 Dødsfald). I Hadeland og Lands Distrikt var Sygdommen fornemmelig udbredt i Grans Herred; Smitten kunde her altid forfølges fra Gaard til Gaard og fra Person til Person. Til Renlid Sogn i søndre Valders bragtes Nervefeber i Marts Maaned ved et omreisende Taterfølge, idet den først udbredt paa de Steder, hvor Taterne havde overnattet, og herfra udbredtes til andre; i de urenlige og overfyldte Hytter greb Sygdommen hurtig om sig, og i flere bleve alle Beboere syge; Forsøg paa at isolere de Syge mislykkedes ialmindelighed. I Mai Maaned var Sundhedskommissionen betænkt paa at oprette et midlertidigt Sygehus, hvortil Amtets Samtykke var erhvervet, men da Sygdommen ved denne Tid aftog i Hyppighed og ved Mai Maanedes Udgang paa det Nærmeste var ophørt, opgaves denne Plan (L'Abée). I nordre Valders fortsatte Nervefeber sig fra det foregaaende Aar til ud i Mai, dels i Vang, dels i Lommens Annex til vestre Slidre og tildels i østre Slidre; ogsaa her var Isolering umulig at overholde, og Smitten kunde forfølges fra Individ til Individ (Printz). Ved foregaaende Aars Udgang herskede Sygdommen epidemisk i Lom og Skiaker af Loms Lægedistrikt, hvor den fortsatte sig indtil Juni Maaned; i de to sidste Maaneder af Aaret optraadte igjen flere Tilfælde; den første Epidemi viste Karakteren af Abdominaltyphus, hvorimod de i November og December optrædende Tilfælde vare Cerebraltyphus (Riis). Af simpel Feber er anmeldt 24 Tilfælde, hvoraf 10 fra Hadeland og Lands, 4 fra søndre Valders, 3 fra Thotens og 7 fra Ringeby Distrikt.

Af **Barselfeber** opgives:

fra Hadeland og Lands Distrikt	7	Tilfælde	med 1	Dødsfald.
- søndre Valders	—	1	—	—

Lateris 8 Tilfælde med 1 Dødsfald.

Transport	8	Tilfælde	med 1	Dødsfald.
fra nordre Valders Distrikt	4	—	-	2
- Thotens	—	3	—	1
- Faabergs	—	8	—	2
- Ringeby	—	2	—	—
- Loms	—	2	—	2

tilsammen 27 Tilfælde med 8 Dødsfald,

i 4 dødeligt endende Tilfælde var kunstig Forløsning ved Læge foretaget. Af Barselmani omtales fra Hadeland og Lands Distrikt 3 Tilfælde; af Phlegmasia alba dolens fra nordre Valders 1 Tilfælde; samtlige disse helbrededes.

Børnekopper anmeldtes fra flere Lægedistrikter inden Amtet. Til Hadeland og Lands Distrikt bragtes Sygdommen i Februar fra Gjerdrum i Akershus Amt med en Pige, der var kommen hjem til Gran paa Besøg; hun indsygnede strax efter sin Ankomst; senere angrebes Flere i samme Hus, og Sygdommen udbredte sig nu epidemisk over saagodtsom hele Herredet, hvor den endnu ikke var standset ved Aarets Udgang. De Angrebnes Antal siges for Gran at have været langt større end de Behandlede; Mange søgte ikke Lægehjelp og anmeldtes heller ikke for Lægerne, idet Frygt for Smitte ialmindelighed ikke sporedes. En Mand indpodede sig og sin Kone med Koppe-materie; Konen fik herefter modificerede Børnekopper, medens der hos Manden kun viste sig lokalt Anslag; en anden Mand inokulerede sig, Kone og flere Børn med Materie fra koppesyg Person; hos Alle optraadte kun lokalt Anslag (Fr. Thaulow). I Thotens Distrikt fandtes Børnekopper i Vardal, hvor i Mai Maaned en Kone smittedes af sin Mand, der kom syg hjem fra Furnes i Hedemarkens Amt; kun faa Individuer angrebes, og disse isoleredes; Sundhedskommissionen traadte sammen til Forhandling om Iværksættelse af Vaccination og gratis Revaccination af den ubemidlede Almue, hvorhos det besluttedes i fornødent Fald at faa oprettet Lazaret for Koppesyg (Raabe). Til Faabers og Lesje Distrikter bragtes Børnekopperne ved omreisende Tater; i det sidstnævnte angrebes ialt kun 2 Personer, medens Sygdommen i det første fik noget større Udbredning. En omreisende Taterske kom nemlig i Slutningen af Marts til en Gaard i Øier, hvor hun fik Natteløgis; hun bragte med sig en liden Pige, der allerede var syg og udslaaet, og Tjenestepigen, der næste Morgen tog de benyttede Sengklæder ud, smittedes; det Samme gjentog sig paa flere Gaarde i Øier og Faaberg, hvor man tabte Sporet af Tatersken, som blev efterlyst for at anholdes. Sygdommen ophørte i August Maaned. De Angrebne toges strax under Behandling og isoleredes saavidt muligt; Vaccination og Revaccination sattes igang; i

Lillehammer blev efter Sundhedskommissionens Foranstaltning et eget Lokale holdt i Beredskab for kopperesygge Personer, der ikke kunde behandles i Hjemmet (Baumann). I Ringebu Distrikt optraadte i Februar Maaned Børnekopper samtidig i Ringebu og Fodvang Annex paa 2 afsidesliggende Husmandspladse; Smitten kunde ikke efterspores. De Syge isoleredes, Vaccination og Revaccination blev sat igang, og ialt blev kun 9 Personer angrebne, hvoraf 4 Uvaccinerede (Hals). Over Angrebne af Kopper haves ialt følgende Opgaver:

fra Hadeland og Lands Distr.	99	Angrebne,	hvoraf	1	døde,
- Thotens	—	8	—	—	1
- Faabergs	—	38	—	—	1
- Ringebu	—	9	—	—	—
- Lesje	—	2	—	—	—

tilsammen 156 Angrebne, hvoraf 3 døde.

Af **Vandkopper** er anmeldt 25 Tilfælde, hvoraf fra Hadeland og Lands Distrikt 17, fra Faabergs 6 og fra nordre Valdery 2. Sygdommen var i April og Mai udbredt i Land (Kolbjørnsen).

Mæslinger opgives kun fra nordre Valdery med 1 Tilfælde hos et Pigebarn i Marts Maaned.

Af **Herpes Zoster** er fra nordre Valdery opgivet 5 Tilfælde, hvoraf 2 hos Børn, fra Faabergs Distrikt 6 Tilfælde, tilsammen 11.

Rosen. Der opføres:

fra Hadeland og Lands Distr.	17	Behandlede,	hvoraf	-	døde,
- søndre Valdery	—	5	—	—	—
- nordre	—	6	—	—	—
- Thotens	—	2	—	—	—
- Faabergs	—	16	—	—	1

tilsammen 46 Behandlede, hvoraf 1 døde.

Kighoste optraadte i Juni i den nordvestlige Del af Gran, rimelig bragt ved Smitte fra Aadalen i Ringerike, og kort Tid efter i den sydligste Del af Herredet paa Grændsen af Hakedalen i Akershus Amt, hvor Sygdommen havde varet længere Tid. Den udbredte sig nu over hele Gran og herfra til Hofs Sogn i Land, hvor den ophørte i September Maaned. Sygdommen viste en godartet Karakter, og forholdsvis kun faa Angrebne søgte Lægehjælp (Fr. Thaulow, Kolbjørnsen). Der opgives:

fra Hadel. og Lands Distr.	152	behandl. Tilf.	med	2	Dødsf.,
- søndre Valdery Distrikt	13	—	—	—	—
- nordre	—	7	—	—	—
- Faabergs	—	13	—	—	—
- Ringebu	—	5	—	—	—

tilsammen 190 behandl. Tilf. med 2 Dødsf.

Diphtherisk Svælgbetændelse forekom ligesom i foregaaende Aar væsentlig kun med sporadiske Tilfælde; i

Faabergs Lægedistrikt var Sygdommen noget mere udbredt, men af en mild Karakter; i intet Tilfælde endte Sygdommen dødeligt. Der opgives ialt:

fra Hadeland og Lands Distrikt	5	behandlede	Tilfælde
- nordre Valdery	—	2	—
- Thotens	—	24	—
- Faabergs	—	71	—
- Ringebu	—	1	—
- Loms	—	3	—

tilsammen 106 behandlede Tilfælde.

(I foregaaende Aar havdes Opgave over 104 behandlede Tilfælde, hvoraf 3 endte dødeligt).

Af **Strubehoste** opgives:

fra Hadeland og Lands Distrikt

	7	behandl. Tilf.,	hvoraf	2	endte dødeligt
- Thotens Distrikt	3	—	—	—	2
- Faabergs	—	3	—	—	—
- Ringebu	—	1	—	—	—
- Loms	—	2	—	—	—

tilsammen 16 behandl. Tilf., hvoraf 4 endte dødeligt.

(I foregaaende Aar opgaves 7 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald.)

Af **Kusma** forekom spredte Tilfælde i Faabergs, Ringebu og Loms Distrikter.

Catarrhalske Sygdomme vare temmelig hyppige i alle Amtets Dele; i Lesje Distrikt optraadte i Aarets 3 sidste Maaneder Influenza med epidemisk Udbredning, men af mild Karakter, saa at kun faa Angrebne søgte Lægehjælp; 10 opgives som behandlede (Hagemann). Af 13 Læger anmeldes ialt 525 behandlede catarrhalske Tilfælde; af disse opgives 168 med 5 Dødsfald som Bronchit, de øvrige som Catarrhalfeber og simpel Svælgbetændelse. Af de nævnte 525 Tilfælde falde 166 med 1 Dødsfald paa Hadeland og Lands, 40 med 1 Dødsfald paa søndre Valdery, 85 med 1 Dødsfald paa nordre Valdery, 40 paa Thotens, 175 med 2 Dødsfald paa Faabergs, 9 paa Ringebu og 10 Tilfælde paa Lesje Lægedistrikt.

Lungebetændelse var især i Hadeland og Lands samt i Thotens Distrikt meget hyppig, i det førstnævnte Distrikt i Mai og Juni, i det sidste fornemmelig i November og December Maaneder. Fra begge Distrikter siges Sygdommen at have vist et meget voldsomt og hurtigt Forløb med stærk Dyspnoe, hurtig Synken af Kræfterne, Collaps og Død ofte efter faa Dage; Expectoratet sparsomt brungrønt og meget seigt (Fr. Thaulow, Raabe). Af 30 Angrebne i de første 10 Maaneder af Aaret døde i Thotens Distrikt 2, medens af 35 Angrebne i de sidste 2 Maaneder døde 14 (Raabe). Der opgives ialt:

fra Hadeland og Lands Distrikt

	af 4 Læger 128 Behandl., 18 Døde			
- søndre Valders Distr.	2	—	15	— 1 —
- nordre Valders	—	1	— 17	— 4 —
- Thotens	—	2	— 96	— 22 —
- Faabergs	—	3	— 53	— 4 —
- Ringebu	—	1	— 10	— 2 —
- Loms	—	1	— 17	— 1 —
- Lesje	—	1	— 7	— 2 —

tilsammen af 15 Læger 343 Behandl., 54 Døde;

desuden opgives fra nordre Valders Distrikt 2 og fra Faabergs 1, tilsammen 3 dødelige Tilfælde uden Lægebehandling, saa at ialt kjendes 57 Dødsfald af Lungebetændelse. (I forrige Aar opgaves af 14 Læger 241 Behandlede, hvoraf 27 døde; i 1864 af 14 Læger 351 behandlede Tilfælde, hvoraf 38 endte dødelig, og ialt 48 Dødsfald).

Af **Pleurit** opgives:

fra Hadeland og Lands Distr. 7 Tilfælde med - Dødsfald,

- søndre Valders	—	5	—	- - —
- nordre	—	5	—	- 1 —
- Thotens	—	3	—	- - —
- Faabergs	—	9	—	- - —
- Ringebu	—	2	—	- - —

tilsammen af 7 Læger 31 Tilfælde med 1 Dødsfald.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslistor opført som Dødsarsag hos 10, tuberculøs Meningit hos 3, af hvilke tilsammen 13 Dødsfald 4 falde paa Hadeland og Lands Distrikt, paa nordre Valders og Thotens, paa hvert 3; paa søndre Valders, Faabergs og Ringebu, paa hvert 1.

Af **Cerebrospinalmeningit** behandledes i Faabergs Distrikt 1 Tilfælde i Juni Maaned hos en voksen Mand (Baumann).

Rheumatiske Sygdomme. Af rheumatisk Feber behandledes:

i Hadeland og Lands Distrikt	10	Tilfælde med -	Dødsfald
i søndre Valders	—	7	— - - —
i nordre	—	25	— - - —
i Thotens	—	10	— - 1 —

Lateris 52 Tilfælde med 1 Dødsfald.

Transport 52 Tilfælde med 1 Dødsfald.

i Faabergs	—	40	—	- - - —
i Ringebu	—	9	—	- - - —
i Lesje	—	2	—	- - - —

tilsammen 103 Tilfælde med 1 Dødsfald;

desuden omtales fra Loms Distrikt 1 Dødsfald uden Lægebehandling, ialt altsaa 2 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 72 Tilfælde med 2 Dødsfald). Chronisk Rheumatisme betegnes fremdeles som almindelig i alle Amtets Egne; 7 Læger opgive 246 behandlede Tilfælde. Af 239 vare 128 af Mand-, 111 af Kvindekjøn; 232 vare over, 7 under 15 Aar. Som Dødsarsag findes chronisk Rheumatisme opført for 1, i søndre Valders Distrikt. For **Ischias** behandledes i Hadeland og Lands Distrikt 12, i Faabergs 8 Personer; af disse 20 vare 13 Mænd, 7 Kvinder; 1 var under 15 Aar.

For **Koldfeber** behandledes 1 Mand i August Maaned i Hadeland og Lands Distrikt.

Gastriske Sygdomme. Af **Cholera** og **Diarrhoe** opgives: fra Hadeland og Lands Distrikt 36 Tilfælde med - Dødsfald

- søndre Valders	—	21	—	- - - —
- nordre	—	32	—	- 1 —
- Thotens	—	27	—	- 1 —
- Faabergs	—	96	—	- - - —
- Ringebu	—	3	—	- - - —

tilsammen 215 Tilfælde med 2 Dødsfald.

(I forrige Aar opgives 190 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald). Af **Blodgang** omtales 2 Tilfælde med 1 Dødsfald fra Faabergs Distrikt, og 1 Tilfælde fra Ringebu, tilsammen 3 Tilfælde, hvoraf 1 endte dødelig. Af **Gulsot** nævnes fra nordre Valders 1 dødeligt Tilfælde, fra Faabergs Distrikt 6 Tilfælde, der helbrededes.

Skjorbug behandledes enkeltvis i Faabergs Lægedistrikt.

Syphilis. De paa Amtssygehuset behandlede Tilfælde vil sees af nedenstaaende Tabel:

	Tilbageiggende ved forrige Aars Udgang.			Indkomne.			Af de Indkomne lede af			Udgaaede		Tilbageiggende ved Udg. af 1866.	Antal Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Ialt	Md.	Kv.	Ialt	Md.	Kv.	primær Syphilis.	sekundær	tertiær	helbredede.	døde.		
Christians Amts Sygehus	3	2	1	16	3	13	1	11	4	8	2	9	183,2

Som behandlede udenfor Sygehuset opføres 18 Tilfælde af Syphilis, nemlig 10 i Hadeland og Lands, 1 i Thotens og 7 i Faabergs Distrikt; i 1 Tilfælde var der primære, i de øvrige 17 konstitutionelle Phænomener. 9 vare af Mand-, 9 af Kvindekjøn; 3 vare Børn under 15 Aar. For **Gonorrhoe** og **Urethrit** behandledes ialt 26 Personer,

hvoraf 24 Mænd, 2 Kvinder, i søndre Valders behandledes 6, i nordre Valders og Ringebu, i hver 4, i Thoten 2 og i Faaberg 10.

Hudsygdomme **Fnat** var fremdeles temmelig udbredt i Hadeland og Lands Distrikt, men dog i tydeligt Aftagende; skriftlige Anvisninger uddeltes af en i Gran bosat Privatlæge til hver fnaatsy Person, han havde under Be-

handling (F. Thaulow). I Thotens Distrikt pleier Menigmand at behandle sig selv med Kviksølv, hvorefter ikke sjelden iagttoges Salivation og Ulcerationsprocesser i Munden (Raabe). En i Gausdal bosat Privatlæge tilsaa i November og December alle Bygdens Skoler for at undersøge Fnatsygens Udbredning; Kommunen havde bevilget 20 Spd. til Kurmidler for Fattige. Til denne Undersøgelse blev for hver Skole en Dag fastsat, hvor alle skolepligtige Børn skulde fremmøde; ialt fremmødte og undersøgte 930 Børn, hvoraf 198 vare smittede; 58 havde brugt Kviksølvsalve samt indvendige Svovlmidler, og de, der nylig havde gjenemgaaet denne Kur, saa usle og lidende ud. Skolelærerne undervistes i Sygdommen og dens Behandling med Wienersalve og gjordes bekendte med den nødvendige Rensning af Gang- og Sengklæder. I det paafølgende Aars Mai Maaned blev atter Undersøgelse foretaget, og Resultatet siges at have været godt (W. J. Müller). Ialt opgives af Lægerne at være behandlede for Fnat 226 Personer, hvoraf 62 i Hadeland og Lands, 20 i søndre Valdars, 92 i nordre Valdars, 10 i Thotens, 42 i Faabergs Distrikt; af 195 vare 104 af Mand-, 91 af Kvindekjøn, og af 226 vare 120 under, 106 over 15 Aar. For **Skurv** behandlede 7 Personer, hvoraf 3 i Hadeland og Lands, 4 i Faabergs Distrikt, 4 vare Mænd, 3 Kvinder, alle under 15 Aar.

Antallet af **Spedalske** udgjorde ved Udgangen af det foregaaende Aar ifølge Overlægens Beretning 7; i heromhandlede Aar opdagedes 2 før overseede Tilfælde i Lesje Herred; Afgangen var 4, hvoraf 3 døde og 1 indlagdes i Stiftelse; ved Aarets Udgang var saaledes det kjendte Antal af Spedalske inden Amtet 5, hvoraf en i Hadeland og Lands, en i nordre Valdars og tre i Lesje Distrikt.

Af **Kjertelsyge** behandlede 8 Læger i forskellige Lægedistrikter 78 Tilfælde, hvoraf 1, i nordre Valdars, medførte Døden; 34 vare af Mand-, 44 af Kvindekjøn; 61 vare Børn under 15 Aar. For **Rachitis** behandlede 12 Personer, 6 af hvert Kjøn, og af disse 10 i nordre Valdars. Fra Hadeland og Lands Distrikt omtales 5, fra Gausdal i Faabergs Distrikt 3 og fra Loms 4, tilsammen 12 behandlede Tilfælde af **Struma** hos voxne Kvinder.

Svindstot er paa Lægernes Dødsfortegnelser opført som Dødsarsag hos 35, hvilket er 9,92 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (353). (I det foregaaende Aar var Forholdet 44 af 346 opgivne Dødsarsager eller 12,7 pCt., i 1864 49 af 344 eller 14,2 pCt.). I de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindstot og samtlige opgivne Dødsarsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsarsager ialt.	Forhold af Døde af Svindstot til samtlige Døde i pCt.
Hadeland og Land . .	10	98	10,20
søndre Valdars	-	35	0,00
nordre —	-	40	0,00
Thoten	10	56	17,85
Faaberg	14	78	17,95
Ringebu	1	17	5,88
Lom	-	18	0,00
Lesje	-	11	0,00
Christians Amt	35	353	9,92

Af **Kræft** opføres 15 Dødsfald, nemlig i Hadeland og Lands og i Ringebu Distrikt, i hvert 3, i Faabergs 5, i søndre og nordre Valdars, Loms og Lesje Distrikter, i hvert 1. Ialt opgives 37 behandlede Tilfælde, hvoraf 6 i Hadeland og Lands Distrikt, 4 i søndre, 4 i nordre Valdars, 3 i Thotens, 14 i Faabergs, 3 i Ringebu, 2 i Loms og 1 i Lesje Distrikt. Kræftens Sæde er opgivet for 12 af de Døde; af disse lede 5 af Mavekræft, 3 af Kræft i Underlivet, 2 i Livmoderen, 1 i Øiet og 1 i Tungen.

Af **Vatersot** behandlede 13 Læger 70 Tilfælde, hvoraf 16 med dødelig Udgang, samt 16 Tilfælde af Morbus Brighti, hvoraf 16 endte dødelig. Af disse 86 Tilfælde indtraf 31 i Hadeland og Lands, 9 i søndre, 9 i nordre Valdars, 4 i Thotens, 25 i Faabergs, 5 i Ringebu, 2 i Loms og 1 i Lesje Distrikt.

Blegsot betegnes fremdeles som meget almindelig, fornemmelig i Hadeland og Lands Distrikt, ofte begrundet i Misbrug af Blodudtømmelser (Fr. Thaulow). Menstruationsuordener anføres at være hyppige i Thotens Distrikt og tilskrives for en Del Brugen af Krinoliner uden Underklædning hos den simplere Klasse (Raabe). 9 Læger opgive af Blegsot og Menstruationsuordener 176 Tilfælde, hvoraf 2 Læger i Hadeland og Lands Distrikt 66, 3 Læger i Faabergs Distrikt 67.

Cardialgi og chroniske Sygdomme i Fordøielsesorganerne hørte til de hyppigste under Lægebehandling kommende Tilfælde; som Aarsag angives fra Faabergs Distrikt ensformig, næsten altid saltet Næring (Baumann). 10 Læger opgive for Cardialgi og chronisk Gastrit at have behandlet 538 Personer, hvoraf 198 i Hadeland og Lands, 79 i søndre, 98 i nordre Valdars, 22 i Thotens, 116 i Faabergs, 25 i Ringebu Distrikt; af 516 vare 260 af Mand-, 256 af Kvindekjøn, 487 vare over og 29 under 15 Aar. Som Dødsarsag er chronisk Gastrit opgivet hos 4, hvoraf 3 i Hadeland og Lands, 1 i nordre Valdars Lægedistrikt.

Af **Hysteri** nævnes 50, af Epilepsi 6 behandlede Tilfælde.

Af **Ormesygdomme** behandlede 7 Læger tilsammen 85 Tilfælde, hvoraf 1 Læge i nordre Valders 30, 3 Læger i Faaberg 26.

Drankersygdomme. Af Drankergalskab behandlede i søndre Valders 2 Tilfælde, der helbrededes; i Faabergs og Loms Distrikter, i hvert 1, der endte dødeligt.

Af nye Tilfælde af **Sindssygd** opføres (foruden de før nævnte 3 Tilfælde af Barselmani) 20, nemlig 7 i Hadeland og Lands, 11 i Faabergs og 2 i Lesje Distrikt. Af disse bleve 2 indsendte til Gaustad Asyl; 7 helbrededes inden Aarets Udgang. Af 16 nye Sindssyge betegnes 6 som lidende af Mani, 9 af Melancholi og 1 af Idioti; 9 vare Mænd, 7 Kvinder.

Øiensygdomme. Af catarrhalske Betændelser i Øiets Bindehud opføres 120 behandlede Tilfælde, deraf af Distriktslægen i nordre Valders 50. Fra Hadeland og Lands Distrikt omtales 2 Tilfælde af trachomatøs Coniunctivitis (Fr. Thaulow).

Af **chirurgiske Operationer** opgives følgende at være udførte, samtlige udenfor Amtssygehuset: 1 Amputation af Laaret, 9 Amputationer og Exartikulationer af Fingre, 1 Resection af Underkæven, 6 Gange Borttagelse af Læbekraft, 3 af Lipomer, 5 af tumores cystici; 7 Gange Paracentese af Underlivet, deraf 3 hos samme Individ; 3 Gange Punction af Hydrocele, 1 Gang med Jodinsprøitning; 4 Udrivninger af Næsepolyper; 1 Gang Underbinding af Arteria tibialis antica; 3 Gange Tenotomi for pes varus hos Børn; 2 Operationer for Hæremund; 1 Operation for Paraphimose; 1 Amputatio penis; 2 Gange Borttagelse af necrotiseret Ben.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 16 Tangforløsninger, hvoraf 1 paa Tvilling; Indikationerne opgives saaledes: Vemangel og Vevsvækkelse hos 8, krampagtige Veer hos 1, Bækkensneverhed hos 3, langvarigt Fødselsarbejde uden nærmere Angivelse hos 1, Indkiling af Fosterhovedet hos 1; for 2 er ingen Indikation angivet. Udfaldet var gunstigt for 14 af Mødrene, 2 døde, den ene af Barselfeber 2 Dage, den anden 5 Dage efter Forløsningen. Af Børnene kom 12 levende til Verden, 3 vare dødfødte; for 2 er Udfaldet ikke angivet. 5 Vendinger, 4 paa Grund af Tverleie (1 Gang med Udtrækning af Tvilling), 1 paa Grund af Eclampsi; alle Mødrene forbleve ilive; af Børnene vare 3 levende, 3 dødfødte. 1 Exarticulation af Arm i Skulderleddet og Vending af dødt Foster ved Tverleie, Konen døde (Printz). 1 Perforation af dødt Foster, hvor

Hovedet var indkilet i øverste Bækkenaabning, og Konens Tilstand mislig, efter forgjæves Forsøg paa at forløse med Tang; Konen døde 10 Dage efter Forløsningen af Barselfeber (W. J. Müller). 1 kunstig Løsning af Moderkagen, med gunstigt Udfald for Moderen. Ialt 24 obstetriciske Operationer, hvoraf 6 i Hadeland og Lands, 2 i søndre, 4 i nordre Valders, 5 i Thotens, 4 i Faabergs, 1 i Ringeby og 2 i Loms Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		ialt.	under 1 Aar.	imellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Hadeland og Land	847	345	43	51	2	27
søndre Valders	434	182	43	24	-	8
nordre —	263	138	28	12	1	14
Thoten	769	316	49	34	3	34
Faaberg	498	208	30	25	3	31
Ringeby	428	189	39	22	1	14
Lom	306	176	30	30	1	9
Lesje	261	128	23	26	2	7
Christians Amt	3 806	1682	285	224	13	144

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 32.

Selvmordere 12.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 2 124 Fødte flere end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100:44,2; Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1:13,4, og til samtlige Døde = 1:5,9; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 15 Aar, forholdt sig til Antallet af samtlige Døde = 1:7,5, og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, til samtlige Døde = 1:3,3. Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsarsagen hos 8, af hvilke 6 døde af Barselfeber, og deraf 2 efter forudgaaet obstetricisk Operation; 1 døde 5 Dage efter Forløsning med Tang, 1 efter Mutilation af Fosteret og Vending.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde Opgave over 353 ved Sygdom forarsagede Dødsfald (20,9 pCt. af samtlige Døde). De hyppigste Dødsarsager vare: Lungebetændelse (57), Nervefeber (47), Svindsot (35), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 22), Hjerneslag (17), Kræft og Alderdomssvaghed (hver 15), Hjernebetændelse og tuberculøs Meningitis (tilsammen 13), organiske Feil i Underlivets Organer (12).

Veiriget var i Januar Maaned usædvanlig mildt, Februar og Marts overalt meget kolde med Snefald; kold Mai, men varm og tør Sommer; Eftersommeren og Høsten

meget regnfulde. Kornet var rigeligt, men blev for en temmelig stor Del slet indbjerget og kunde flere Steder først i Oktober bringes i Hus; Høbøsten mislig. Distrikts-

læge Printz meddeler følgende Oversigt over meteorologiske Iagttagelser, anstillede paa hans Bopæl i Nærheden af vestre Slidre Kirke i nordre Valdets Distrikt:

Maaned.	Middeltemperatur.	Høieste Temperatur.	Laveste Temperatur.	Skyede Dage.	Klare Dage.	Stille Dage.	Vind-dage.	Snedage.	Regn-dage.
Januar	+ 1,5 ^o R.	+ 5,0 ^o R.	+ 9,0 ^o R.	21	10	15	16	5	2
Februar	+ 5,0	+ 4,5	+ 16,5	21	7	22	6	15	-
Marts	+ 8,5	+ 4,0	+ 23,0	15	16	27	4	4	1
April	+ 2,5	+ 11,0	+ 5,0	12	18	16	14	3	-
Mai	+ 5,3	+ 15,0	+ 3,0	15	16	21	10	3	4
Juni	+ 12,0	+ 22,0	+ 5,0	18	12	23	7	-	10
Juli	+ 12,4	+ 18,0	+ 7,0	19	12	23	8	-	10
August	+ 10,5	+ 16,0	+ 6,0	23	8	24	7	-	17
September	+ 7,2	+ 12,0	+ 3,0	23	7	21	9	-	18
Oktober	+ 1,8	+ 12,0	+ 5,0	16	15	18	13	1	1
November	+ 3,9	+ 5,0	+ 15,0	17	13	25	5	7	-
December	+ 6,1	+ 5,0	+ 24,0	21	10	18	13	5	1
Hele Aaret	+ 2,2	+ 22,0 ^o *	+ 24,0 ^o **	221	144	253	112	43	64

Jordskjælv den 8de Marts.
*) den 24de og 25 Juni. **) den 14de December.

Levemaade og hygiæniske Forholde siges i det Hele at være taalelig tilfredsstillende; Næringsmidlerne gode og kraftige, fornemmelig i nordre Valdets og Ringebu Distrikter, hvor Kjød nydes saagodtsom daglig (Printz, Hals). Kaffe misbruges fremdeles i søndre og nordre Valdets, Faaberg og Lesje, hvorimod Nydelsen af Brændevin overalt siges at være meget aftagen; hjemmebrygget Øl var almindelig brugt i nordre Valdets (Printz). Med Hensyn til Boligerne berettes fra Hadeland og Lands Distrikt, at de for Husmandsklassens Vedkommende ialmindelighed ere smaa og usle, meget ofte med Kogeovn inde i Beboelsesværelset (Buchholtz).

Fattigsygepleien. Følgende Antal Syge opgives at være behandlede for Fattigkommunernes Regning:

i Hadeland og Lands Distrikt	232
i søndre Valdets	— 36
i nordre —	— 38
i Thotens	— 170
i Faabergs	— 311
i Loms	— 157
i Lesje	— 35

tilsammen 979.

I søndre Valdets var i heromhandlede Aar antaget en egen Fattiglæge for søndre og nordre Aurdal. Jordemødre siges i nordre Valdets kun at benyttes i vanskeligere Tilfælde (Printz), hvorimod de flittig benyttes i Lesje Distrikt, hvor Anvendelsen af Hjelpekoner nu hurtig aftager (Hagemann).

I Sundhedskommissionerne bleve følgende Antal Møder afholdte: i Hadeland og Lands Distrikt 4, hvoraf i Gran to, i søndre og nordre Land, i hver et; i søndre Valdets 9, nemlig fem i søndre og fire i nordre Aurdal; i nordre Valdets 9, hvoraf i vestre Slidre fire, i østre tre, i Vang to; i Thotens 8, nemlig i Gjøvik tre, i Birid to, i østre Thoten, vestre Thoten og Vardal, i hver et; i Faabergs Distrikt 5, hvoraf i Øier to, i Lillehammer, Faaberg, Gausdal, i hver et; i Ringebu 5, nemlig i søndre Fron to, i nordre Fron, Ringebu, Solliden, i hver 1, i Lom 3, hvoraf i Skiaker 2, i Vaage 1, hvorimod i Loms Herred intet Møde afholdtes, fordi Kommissionens Ordfører ikke erholdt Underretning om Kommunerepresentationens Møder; i Lesje 4, nemlig i Dovre og i Lesje, i hver to. I Loms Distrikt blev i et Møde af Formænd og Repræsentanter den 22de Januar 1866 oprettet Sundhedskommission for Skiaker Herred; som Medlemmer indtraadte samtlige Kommunerepræsentanter. Den samlede Kommunerepresentation sees tillige at være indtraadt som Medlemmer af Sundhedskommissionen i søndre og nordre Lands Herreder i Hadeland og Lands Distrikt, i to ikke angivne Herreder i Ringebu Distrikt, samt i Lesje Distrikt; i Øier Herred i Faabergs Distrikt bestaar Kommissionen af 5 valgte Medlemmer af Kommunerepresentationen; medens den hele Repræsentation overværer Møderne. Møderne optoges væsentlig af Foredrag og Forhandlinger angaaende forskjellige Gjenstande henhørende til Sundhedspleien ialmindelighed; i østre og vestre Slidre samt i søndre og nordre

Aurdals Sundhedskommissioner vedtoges Sundhedsregler for Herrederne; i Thoten, Faaberg, Ringeby og Vaage omhandlede og vedtoges i et eller flere Møder Foranstaltninger til at hindre Børnekoppernes Udbredelse; i søndre Valdres besluttedes at holde i Beredskab et eget Lokale som Typhuslazaret.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Hadeland og Lands Distrikt	943
i søndre Valdres	— 28
i nordre —	— 51
i Thotens	— 792
i Faabergs	— 584
i Ringeby	— 562
i Loms	— 854
i Lesje	— 326

tilsammen 4 140.

I nordre Aurdal af søndre Valdres Distrikt foretoges ingen Vaccination, da saagodtsom alle Børn under Koppe-epidemien i foregaaende Aar vare blevne vaccinerede. Revaccination var almindelig i Faabergs og Loms Distrikter.

Af **retsmedicinske Forretninger** berettes at være udførte: 3 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf en angik Liget af en Mand, der var død af et Slag i Hovedet, to vedkom Barnelig. 1 Synsforretning over et allerede af en privat Læge obduceret Fosterlig. 8 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf 1 om et aborteret Æg, 4 angaaende Helbredstilstanden efter Beskadigelser og Mishandling, 1 om Helbredstilstanden hos en til Vand og Brød dømt Person, og 2 om den mentale Tilstand hos Personer, hvoraf en var tiltalt for crimen bestialitatis. Ialt 12 retsmedicinske Forretninger, hvoraf i Hadeland og Lands og Loms Distrikter, i hvert 4, i nordre Valdres 3 og i Faabergs Distrikt 1.

Om Antallet af de for offentlig Regning forpleiede **Sindssyge** i Amtet meddeles følgende Opgaver: I Hadeland og Lands Distrikt forpleiedes for Amtets Regning 25, i søndre Valdres 18, i nordre Valdres 6 (en af de for Amtets Regning før Forpleiede var med sin Familie udvandret til Amerika); i Thotens Distrikt 12, i Faabergs 11; i Ringeby forpleiedes ialt for offentlig Regning 19

Sindssyge, hvoraf 2 paa Gaustad Asyl; i Loms Distrikt for Amtskommunens Regning 15, hvoraf 1 paa Gaustad; i Lesje 6, af hvilke en paa Gaustad og en paa Christiania Asyl; en i Aarets Løb ny tilkommen Sindssyg havde ombragt sig selv ved Drukning.

Amtet har kun et **Sygehus**, Amtssygehuset i Lillehammer; paa dette indkom 31, hvoraf 16 lede af Syphilis; af Feber, Lungebetændelse, akut Sygdom i Fordøielsesapparatet, Øiensygdom, Panaritium, hver 1, af Læsioner, Bensusygdomme, Vatersot, Ernæringssygdomme, Kræft, hver 2. Forøvrigt henvises med Hensyn til Behandlingsdagens Antal m. V. til Sygehuslisten.

Af **Badeindretninger** omtales flere private Styrtebade i Hadeland og Lands, søndre og nordre Valdres samt i Lesje Distrikt.

Amtets 2 **Apotheker**, i Lillehammer og Gjøvik, fandtes ved Vicitationen iorden. Personalet bestod, foruden af Apothekerne, i begge af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Hadeland og Lands Distrikt: 3 Læger, hvoraf to i Gran og en i nordre Land. 5 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
2. Søndre Valdres Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i søndre og en i nordre Aurdal. 5 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
3. Nordre Valdres Distrikt: 1 Læge, bosat i vestre Slidre. 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
4. Thotens Distrikt: 3 Læger, hvoraf 2 i østre Thoten og en i Gjøvik. 8 Jordemødre; 9 Hjelpevaccinatører.
5. Faabergs Distrikt: 3 Læger, hvoraf to i Lillehammer og en i Gausdal. 5 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
6. Ringeby Distrikt: 1 Læge, bosat i søndre Fron. 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Loms Distrikt: 1 Læge, boende i Lom. 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
8. Lesje Distrikt: 1 Læge, boende i Lesje. 3 Jordemødre (og 2 Poster ledige); 3 Hjelpevaccinatører.

VIII. Bratsbergs Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 115,83 norske Kvadratomile, havde den 31te December 1865 82 037 Indbyggere. Det er inddelt i følgende 7 Lægedistrikter, nemlig:

1. Landfysikatet (8,25 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstæderne Skien	med 4 776	Indbyggere.
Porsgrund	- 2 774	—
Brevik	- 2 162	—
og Herrederne Eidanger	- 2 729	—
Solum	- 4 867	—
Gjerpen	- 4 772	—
Slemdal	- 1 088	—

tilsammen 23 168 Indbyggere.

2. Kragerø Lægedistrikt (12,85 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Kragerø	med 4 089	Indbyggere.
Ladestederne Langesund	- 916	—
Stathelle	- 501	—
og Herrederne Bamle	- 4 383	—
Sandøkedal	- 5 260	—
Drangedal	- 3 191	—

tilsammen 18 340 Indbyggere.

3. Holdens Lægedistrikt (8,18 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Holden	med 3 300	Indbyggere.
Bø	- 4 890	—
Saude	- 3 939	—

tilsammen 12 129 Indbyggere.

4. Saulands Lægedistrikt (15,54 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Hiterdal	med 3 126	Indbyggere.
Hjærtal	- 2 869	—
Gransherred (Hovinds Sogn undtaget)	- 1 398	—

tilsammen 7 393 Indbyggere.

5. Hvideseids Lægedistrikt (17,57 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Silegjord	med 3 855	Indbyggere.
Hvideseid	- 3 421	—
Nissedal	- 1 801	—

tilsammen 9 077 Indbyggere.

6. Laurdals Lægedistrikt (36,22 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Laurdal	med 1 464	Indbyggere.
Moland	- 2 120	—
Mo	- 1 903	—
Vinje	- 1 888	—
Rauland (Mjøsstrandens Sogn undtaget)	- 906	—

tilsammen 8 281 Indbyggere.

7. Tinns Lægedistrikt (17,22 n. □ M.), indbefattende:

Herredet Tinn	med 2 632	Indbyggere.
samt Hovinds Sogn (af Gransherred)	- 846	—
og Mjøsstrandens Sogn (af Rauland)	- 171	—

tilsammen 3 649 Indbyggere.

Sundhedstilstanden var i de fleste Egne af Amtet mindre god i heromhandlede Aar, kun fra Saulands Distrikt betegnes den som god. Af epidemiske Sygdomme havde Nervefeber størst Udbredning i Aarets første Halvdel, medens i sidste Halvdel Skarlagensfeber og Kighoste vare de fremherskende Sygdomme. Catarrhalske Sygdomme, Lungebetændelse og gastriske Sygdomme vare hyppigere end i foregaaende Aar.

Dødeligheden var ikke ubetydelig, nemlig 20,78 af hvert Tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Begyndelse, de Dødes Antal var større end i noget foregaaende Aar siden 1859; det udgjorde 1 705, hvilket er 16,4 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 465, 10,1 pCt. mere end i 1864, da der døde 1 548 og 12,2 pCt. mere end det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—1865, som

udgjorde 1 519. Følgende Tabel viser de Dødes Antal i de forskellige Lægedistrikter i 1865 og 1866.

Lægedistrikt.	1865.	1866.
Landfysikatet	444	565
Kragerø	314	468
Holden	217	251
Sauland	108	96
Hvideseid	189	124
Laurdal	144	138
Tinn	49	63

Bratsbergs Amt . . 1 465. 1 705.

Den største Forøgelse i Dødelighed skriver sig fra Kragerø Distrikt, dernæst fra Landfysikatet og Tinns Distrikt.

Sygdomskonstitutionen var i første Halvdel af Aaret adynamisk, i sidste Halvdel dels inflammatorisk, dels indifferent. Til nærmere Belysning af de epidemiske For-

holde hidsættes følgende efter Lægernes Opgaver sammenstillede Tabel:

Sygdom.	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behandlede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	303	43	296	47	41	43	57	15	17	18	13	11	15	16	3
Simpel Feber	300	9	300	9	7	12	24	73	127	18	13	1	4	6	6
Barsel-feber	17	5	16	2	-	1	2	4	2	-	4	-	1	-	-
Børnekopper	4	-	4	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	1
Vandkopper	64	-	54	9	11	-	8	1	1	3	-	-	4	6	11
Skarlagensfeber	612	88	581	11	19	15	43	40	30	31	44	45	42	121	140
Rosen	58	1	58	12	3	5	2	13	2	3	2	5	7	2	2
Kighoste	250	13	250	18	21	7	11	15	9	13	6	39	42	36	33
Diphtherisk Svælgbetændelse	176	27	175	39	31	8	15	2	12	12	12	7	8	18	11
Strubehoste	16	12	16	3	1	-	1	4	1	-	1	-	-	2	3
Catarrhalske Sygdomme	727	11	727	49	73	129	129	93	40	20	24	16	24	57	73
Lungebetændelse	285	43	284	15	24	30	38	64	38	11	7	6	9	23	19
Pleurit	7	1	7	1	-	1	2	-	-	-	-	1	-	1	1
Cerebrospinalmeningit.	35	12	35	-	1	1	9	11	6	2	-	-	3	-	2
Gigtfeber	62	2	50	6	14	8	3	1	5	2	4	3	1	-	3
Koldfeber	9	-	8	2	2	1	1	-	-	-	1	1	-	-	-
Diarrhoe og Cholera	468	11	468	38	26	17	17	13	28	87	108	59	38	25	12
Blodgang	6	1	6	1	2	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-
Gulsot	2	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Tilsammen	3 401	279	3 337	262	276	279	363	352	318	220	239	195	198	315	320

Nervefeber forekom temmelig hyppig, om end i mindre Grad end i de to foregaaende Aar. Der opgives:

fra Landfysikatet	123	behandl.	Tilfælde	med 21 Dødsfald,
- Kragerø Distr.	71	—	—	- 10 —
- Holdens	—	18	—	- 3 —
- Saulands	—	16	—	- 2 —
- Hvideseids	—	35	—	- 1 —
- Laurdals	—	21	—	- 1 —
- Tinns	—	19	—	- 5 —

tilsammen 303 behandl. Tilfælde med 43 Dødsfald. (I det foregaaende Aar anmeldtes 535 Behandlede og kjendtes ialt 62 Døde). I Landfysikatet var Sygdommen udbredt i Solum, Gjerpen og Slemdals Sogne, mindre i Skien; de fleste Tilfælde dannede en Fortsættelse af Epidemien fra 1864 og 1865, som ophørte i August Maaned. Ny Indførelse af Smitte fandt Sted i Juli Maaned til Solum ved en Skibstømmermand, der vendte syg hjem fra Risør, hvorefter ialt 12 Tilfælde optraadte med 2 Dødsfald. Efter Sygdommens Ophør blev der truffet Forføjninger til at tilintetgjøre Smittestoffet, og ved et af de senere i August Maaned optraadte Tilfælde blev det ogsaa antaget, at Smitten skrev sig fra en Frakke, der var kjøbt i Porsgrund efter en af Nervefeber død Person (Søeberg). Af de opgivne Tilfælde vare 5 Cerebraltypus.

I Kragerø Distrikt, hvor abdominal Nervefeber i Høsten 1863 var hjembragt fra Udlandet med en Matros, varede Sygdommen uafbrudt lige til Udgangen af heromhandlede Aar, og der henlaa endnu Angrebne i Januar Maaned 1867; Distriktslægen har fundet, at Smitte udbragtes fra Byen til Landdistriktet ialt enogtyve Gange i Aarene 1864—66, til Nabolægedistrikterne i 1864 en Gang til Bratsbergs Landfysikat, hvor 9 angrebes, i 1865 og 66 en Gang til Søndeled i Nedenæs Amt, hvor 3 angrebes, en Gang til Treungen i øvre Thelemarken, hvor 30 angrebes, og hvorfra Sygdommen atter udbredte sig til Gjerrestad i Nedenæs, hvor 46 angrebes; derfra vendte den igjen tilbage til Kragerø Lægedistrikt. Ialt kjendtes i de nævnte Aar i Kragerø Distrikt 332 herhen hørende Angrebne, og udenfor Distriktet 88, saa at altsaa den ene Smitteimport i 1863 tilsammen havde fremkaldt 420 Sygdomstilfælde. I Aarene 1865 og 1866 behandlede ialt af Distriktslægen i Kragerø Distrikt 142 og af en privat Læge i Kragerø 7 Tilfælde af Abdominaltyphus; af de af Distriktslægen Behandlede vare:

under 5 Aar	7	fra 20 til 25 Aar	30
fra 5 til 10	— 14	- 25 - 30	— 14
- 10 - 15	— 13	- 30 - 35	— 13
- 15 - 20	— 16	- 35 - 40	— 10

fra 40 til 45 Aar 6	fra 60 til 65 Aar 2
- 45 - 50 — 6	- 65 - 70 — 1
- 50 - 55 — 5	over 70 — 1
- 55 - 60 — 4	

ialt døde 12, nemlig i Kragerø syv og Sandøkedal fem; Dødsprocenten var saaledes 8,49. De Dødes Alder var:

Under 5 Aar 2	fra 20 til 30 Aar 4
fra 5 til 10 — 1	- 30 - 40 — 3
- 10 - 20 — 2	

6 vare af Mand- og 6 af Kvindekjøn; Døden indtraadte hos 1 i 2den Uge af Sygdommen, hos 2 i 3die, 7 i 4de, 1 i 6te og hos 1 i 8de Uge. De i 1866 Angrebne vare fordelte paa de forskjellige Maaneder saaledes:

Januar 13	Mai 3	September 3
Februar 14	Juni 1	Oktober 6
Marts 9	Juli 2	November 4
April 7	August 3	December 1.

Den cerebrale Form af Nervefeber optraadte i Kragerø Distrikt i April 1864 paa Grændsen af østre Nedenæs Distrikt og angreb indtil Februar 1865 i Kragerø Lægedistrikt 137, hvoraf 19 døde; i østre Nedenæs 118, nemlig i 1864 97, af hvilke 12 døde, og i 1865 21; i Omliids Lægedistrikt 29; i Bratsbergs Landfysikat 9, og i Holdens Lægedistrikt 5 (forøvrigt henvises til Distriktslæge Homanns og Cand. med. Hartwigs Meddelelser om Nervefeberen i Kragerø Lægedistrikt i Aarene 1865 og 1866, Norsk Magazin for Lægevidenskaben, XXI, 1867).

I Saulands Distrikt holdt Sygdommen sig væsentlig omkring Tinnelvns Udløb fra Tinnsjø; mod Sygdommens Udbredelse toges ingen andre Forholdsregler end at de Syge behandledes paa Amtets Regning; Distriktslægen udtaler som sin Overbevisning, at „ved Udbruddet af Nervefeber komme ganske andre Forhold og Omstændigheder i Betragtning end Smitte; Sandsynligheden for Smitte er, om end mulig, dog ialfald yderst ringe“ (J. O. Andersen). Fortsat fra forrige Aar holdt Nervefeber sig i Hvideseids Distrikt indtil April Maaned; Smitte kunde overalt paavises; i September og Oktober optraadte atter nogle Tilfælde, rimelig efter Smitte fra Skien (Thomesen). Ved Smitte fra Arendal udbrød i Februar en liden Epidemi i Moland og Skafse Søgne, Laurdals Distrikt, idet flere Mænd efter at være vendte hjem fra Besøg i Arendal indsygnede, og Sygdommen udbredte sig nu i ringe Grad ved paaviselig Smitte fra disse; ialt angrebes under denne Epidemi 14, hvoraf 1 døde. Af simpel Feber opføres ialt 300 Tilfælde, nemlig fra Landfysikatet 19, fra Kragerø Distrikt 276, hvoraf 10 endte dødeligt, og fra Hvideseids 5. Af de fra Kragerø Distrikt opførte behandlede Distriktslægen 182 og en i Kragerø bosat Privatlæge 94.

Distriktslægen bemærker ianledning af denne Sygdom: „Under Sygdomsgruppen „simpel Feber“ er opført en Sygdom, som optraadte væsentlig i Mai, Juni og Juli, dog fornemmelig i sidste Halvdel af Mai og i Juni Maaned. Af samtlige af mig opførte 182 Tilfælde falde saaledes paa Tidsrummet fra 15de Mai til 25de Juni 137. Sygdommen begyndte gjerne pludselig med Frostanfald, Hovedpine med Brækning, og paafulgetes af Feber med Hede og Brænden. Feberen vedvarede gjerne to til tre Dage, og Patienterne bedredes, uden at Rekonvalescensen medtog længere Tid. Oftere begyndte Sygdommen med et eclamptisk Anfald, der kunde gjentage sig og gaa over i Meningit; oftere sluttede sig efter det første Feberanfald til Sygdommen Sting i en af Siderne, og der udviklede sig en Pneumoni. I 25 Tilfælde saaes Sygdommen at begynde med eclamptiske Anfald; 6 Gange udviklede sig herefter en hurtig forløbende dødelig Meningit. Af de af mig behandlede 47 Pneumonier i Mai og Juni falde paa det nævnte Tidsrum fra 15de Mai til 25de Juni 35, der vel nærmest maa betragtes som indgaaede under den opførte Feber. Sygdommen optraadte nemlig hyppigen samtidig hos Flere i et Hus, og hvor de nævnte Pneumonier have optraadt, have gjerne samtidig flere i Familien lidt af Pneumoni, Feber eller Feber med forudgaaende eclamptiske Anfald. Hyppigst optraadte Sygdommen hos Børn; af de angrebne 182 vare 140 Børn og 42 Voxne. Sygdommen herskede fornemmelig i Kragerø By og nærmeste Omegn. Der er Anledning til at antage, at Flere have været angrebne uden at være komne under Lægebehandling. Paa Sygdommens Overførelse ved Smitte iagttoges ingen tydelige Exempler“ (Homann).

Af Barsefeber opgives:

fra Landfysikatet	2	behandlede Tilfælde	med	1	Dødsfald
- Kragerø Distr.	8	—	—	-	2
- Saulands	—	2	—	—	-
- Hvideseids	—	2	—	—	-
- Laurdals	—	3	—	—	-

tilsammen 17 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald; desuden opgives fra Kragerø Distrikt 2 dødelige Tilfælde uden tilsvarende Behandlede, ialt altsaa 7 Dødsfald. Fra Landfysikatet opgives 3 Tilfælde af Barselmani, der helbrededes.

Børnekopper bragtes i April til Skien ved en fra London hjemkommende, og allerede før Hjemreisen syg Sømand; han isoleredes i sit Hjem, og kun 2 andre Personer angrebes, nemlig Konen og dennes Fader. Fra Skiens Sundhedskommission gjordes Indberetning til Amtet om Skibsførerens formentlige Forsømmelse ved at have und-

ladt at efterkomme de for Børnekopper gjældende Kvarantæne-Bestemmelser, hvilket havde tilføje dennes justitielle Tiltale (Søeberg). I Kragerø angrebes i December en Sømand, nylig hjemkommen fra England, af Børnekopper, og fra ham udbredtes Sygdommen noget videre i det følgende Aar. Ialt kjendes saaledes 4 Tilfælde af Børnekopper.

Af **Vandkopper** opgives ialt 64 Tilfælde, hvoraf 56 fra Landfysikatet, hvor Sygdommen i Skien var temmelig udbredt, fornemmelig i sidste Halvaar, 5 fra Kragerø og 3 fra Holdens Lægedistrikt.

Skarlagensfeber, der det foregaaende Aar kun viste sig ganske enkeltvis, blev dette Aar almindelig udbredt over den sydlige Del af Amtet. Ialt opgives:

fra Landfysikatet	354	Behandlede,	hvoraf	57	døde,
- Kragerø Distrikt	224	—	—	24	—
- Holdens	34	—	—	7	—

tilsammen 612 Behandlede, hvoraf 88 døde; derhos opgives fra Landfysikatet 30 og fra Kragerø Distrikt 6 Døde uden det tilsvarende Antal Behandlede, saa at ialt kjendes 124 Dødsfald af Skarlagensfeber. Sygdommen var i Kragerø Distrikt almindelig gennem hele Aaret; i Landfysikatet og i Holdens Distrikt især i sidste Halvdel. I Landfysikatet og i Holdens Lægedistrikt viste den en meget ondartet Karakter, fornemmelig i den fattigere Klasses lave og fugtige Boliger; tidlig under Sygdommen

	Under 1 Aar	1—2 Aar	2—3 Aar	3—4 Aar	4—5 Aar	5—10 Aar
Angrebne	7	20	21	28	21	58
Døde	3	6	2	3	2	5

	Januar	Februar	Marts	April	Mai	Juni
Angrebne	9	19	13	39	35	11
Døde	-	4	2	5	1	-

Af **Rosen** er opgivet 58 Tilfælde, hvoraf fra Landfysikatet 18, fra Kragerø Distrikt 28, fra Holdens, Saulands og Hvideseids Distrikt, fra hvert 4 Tilfælde. 1 Tilfælde, i Kragerø Distrikt, endte dødeligt.

Kighoste havde temmelig stor Udbredning i Skien og omliggende Landdistrikt, samt i Kragerø Lægedistrikt, paa hvilke begge Steder den havde vist sig i den sidste Del af det foregaaende Aar. Mod dette Aars Slutning optraadte den i Laurdals Distrikt, men vandt der ingen større Udbredning i indeværende Aar. Der opgives:

fra Landfysikatet 109 behandl. Tilfælde med	3	Dødsfald.
- Kragerø Distr. 131	—	—
- Hvideseids — 10	—	—

tilsammen 250 behandl. Tilfælde med 13 Dødsfald.

indtraadte en tyføs Tilstand; Exanthemet viste oftere en dyb rød, indtil blaaviolet Farve, undertiden optraadte det med store Pemphigusblærer; Bevidstløshed indfandt sig snart, med Delirier, putrid Feber og Død, enten i Løbet af faa Dage ved akut Blodforgiftning, eller — og dette almindeligst — ved Komplikationen med Diphtherit, eller ved en snigende typhøs Feber. Eftersygdomme vare almindelige: Øreflod og Døvhed, Øienbetændelser med formindsket eller tilintetgjort Syn, suppurerende Halskjertler, Lamhed i Svælg og Underextremiteter, Blære- og Nyrer-sygdomme. I det angrebne Hus bleve ialmindelighed ogsaa de Voxne syge, ofte sengeliggende, med Ildebefindende, Mathed, Hovedpine, Feber, ofte Diphtherit og ikke sjelden Hudvatersot. De fleste Tilfælde optraadte som ovenfor nævnt i lavt liggende og fugtige Boliger; i flere-etages Huse var Sygdommen overmaade almindelig i nederste Etage, medens i de øvre saare faa angrebes og af disse Ingen døde; jo tørrere og luftigere Boligernes Beliggenhed var, desto mildere forløb ogsaa Sygdommen, (Søeberg, Bentzen, Hoff). I Kragerø Distrikt viste Sygdommen et regelmæssigere Forløb, dog var ogsaa her Diphtherit en temmelig almindelig Komplikation og Kjertelhævelser ikke sjeldne, ligesom især i Landdistriktet oftere Vatersot optraadte som Eftersygdom, men ialmindelighed med heldig Udgang (Homann). Fra Kragerø meddeles følgende Tabel over Tid, Kjøen og Alder for de i Distriktet Angrebne og Døde:

	10—15 Aar	15—20 Aar	20—25 Aar	over 25 Aar	Mkj.	Kv.kjøen
Angrebne	19	1	2	8	85	100
Døde	-	-	-	-	10	11

	Juli	August	September	Oktober	November	December
Angrebne	11	13	5	3	12	15
Døde	2	1	1	-	2	3

Desuden opgives fra Landfysikatet 6, fra Kragerø 4 og fra Hvideseids Distrikt 2, tilsammen 12 Dødsfald uden Behandling, saa at ialt kjendes 25 Dødsfald. Døden indtraadte ialmindelighed ved Lungebetændelse eller capillær Bronchit (Schaanning, Homann).

Diphtherisk Svælgbetændelse var i Landfysikatet, Holdens og Laurdals Distrikter hyppigere end foregaaende Aar, især som Komplikation med Skarlagensfeber; fra Landfysikatet berettes, at begge disse Sygdomme ofte overførtes ved et og samme Medium og ofte herskede jevnsides i samme Hus (Søeberg). Der opgives:

fra Landfysikatet	109	Behandlede,	11	Døde,
- Kragerø Distrikt	9	—	2	—

Lateris 118 Behandlede, 13 Døde.

Transport	118	Behandlede,	13	Døde.
fra Holdens Distrikt	36	—	12	—
- Hvideseids —	2	—	-	—
- Laurdals —	20	—	2	—

tilsammen 176 Behandlede, 27 Døde, (i forrige Aar opgaves 94 Behandlede, af hvilke 26 døde, og ialt 32 Dødsfald). Af **Strubehoste** opgives 16 Tilfælde med 12 Dødsfald, nemlig 12 Tilfælde med 8 Dødsfald fra Landfysikatet, 1 dødeligt Tilfælde fra Kragerø Distrikt, 2 dødelige fra Holdens og 1 dødeligt fra Hvideseids. Desuden anføres fra Landfysikatet 6 og fra Kragerø Distrikt 4, tilsammen 10 dødelige Tilfælde uden tilsvarende Opgave over Behandlede, saa at ialt kjendes 22 Dødsfald af Strubehoste (i forrige Aar 28 Behandlede, hvoraf 13 døde og ialt 18 Dødsfald).

Catarrhalske Sygdomme opgives med et større Antal Tilfælde end foregaaende Aar, nemlig

fra Landfysikatet	350	Tilfælde med	3	Dødsfald;
- Kragerø Distrikt	232	—	-	4 —
- Saulands —	41	—	-	3 —
- Hvideseids —	41	—	-	- —
- Laurdals —	48	—	-	- —
- Tinns —	15	—	-	1 —

tilsammen 727 Tilfælde med 11 Dødsfald; desuden nævnes fra Landfysikatet 1 og fra Kragerø 6 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede, saa at ialt kjendes 18 Dødsfald, alle af akut Bronchit (Aaret forud 554 Behandlede og ialt 17 Dødsfald).

Lungebetændelse var fornemmelig i Landfysikatet og Kragerø Distrikt mere end almindelig hyppig og ofte ondartet; i Landfysikatet vare Tilfældene nogenlunde ligelig fordelte over hele Aaret, medens i Kragerø de fleste indtraf i Maanederne Mai til Juli, samtidig med den ovenfor under simpel Feber omtalte Feberepidemi (Søeberg, Schaaning, Homann). Ialt opgives:

fra Landfysik. af 4 Læger	143	Behandl.,	hvoraf	16	døde;
- Kragerø Distr. 3 —	104	—	—	18	—
- Holdens — 1 —	12	—	—	3	—
- Saulands — 1 —	5	—	—	-	—
- Hvideseids — 1 —	5	—	—	2	—
- Laurdals — 1 —	14	—	—	3	—
- Tinns — 1 —	2	—	—	1	—

tilsammen af 12 Læger 285 Behandl., hvoraf 43 døde; desuden opføres fra Landfysikatet 14 og fra Kragerø Distrikt 10, tilsammen 24 Døde uden Opgave over Syge, saa at ialt kjendes 67 Dødsfald. (I forrige Aar opgaves af 9 Læger 121 Behandlede, hvoraf 21 døde, og ialt 29 Dødsfald).

Af **Pleurit** opgives ialt 7 behandlede Tilfælde, nemlig fra Landfysikatet 4, fra Kragerø, Hvideseids og Tinns Distrikter, fra hvert 1. 1 Tilfælde, i Kragerø Distrikt, endte dødeligt.

Meningitis cerebro-spinalis optraadte epidemisk omkring det Yderste af Skiensfjorden i April til Juli Maaneder, det første Tilfælde kom under Behandling i Stathelle, hvor en 11 Aar gammel Dreng angrebes den 13de April og døde efter 2½ Døgns Sygdom; den 24de April angrebes 4 andre og den 26de to Børn i Egstranden; senere forekom enkelte Tilfælde i Egstranden, Langesund, Brevig og den vestlige Del af Bamble. For det første Tilfælde kunde ikke Smitte paavises, ligesaa lidt som ved det paa Egstranden først optraadte Tilfælde; for flere af de øvrige antoges derimod Smitte at kunne paavises. Ialt angrebes her 18, hvoraf 6 døde (S. Paus). I Holdens Lægedistrikt, hvor der Aaret forud var iagttaget 5 dødelige Tilfælde, behandles dette Aar 17, af hvilke 6 døde, og af disse en efter 20 Timers Sygdom. Et Pigebarn blev blindt, men gjenvendt sit Syn efter nogle Maaneders Forløb (Hoff). Ialt kjendes saaledes 35 Tilfælde af Meningitis cerebro-spinalis, hvoraf 12 med dødelig Udgang.

Af **Hjernebetændelse** er i Listerne opført 47 Dødsfald; af Konvulsioner 16, tilsammen 63, hvoraf 35 i Landfysikatet, 25 i Kragerø Distrikt, i Hvideseids, Laurdals og Tinns Distrikter, i hvert 1.

Rheumatiske Sygdomme. Af rheumatisk Feber opgives fra Landfysikatet 36 Tilfælde med 1 Dødsfald, fra Kragerø, Holdens, Hvideseids og Laurdals Distrikter, fra hvert 5, fra Tinns Distrikt 6, hvoraf 1 endte dødeligt, tilsammen 62 Tilfælde, hvoraf 2 med dødelig Udgang. Chronisk Rheumatisme betegnes fra Holdens og Laurdals Distrikter som hyppig; ialt opgives af 3 Læger i Landfysikatet, Saulands og Hvideseids Distrikter 73 Behandlede, deraf 50 af en Læge i Brevig. Fra Landfysikatet opgives 3 Tilfælde af **Arthrit**.

For **Koldfeber** behandles tilsammen 9 Syge, 5 i Landfysikatet og 4 i Kragerø Distrikt. Det ene af de fra Kragerø Distrikt opgivne Tilfælde omtales som erhvervet under Isarbejde paa Skarboskjærene, ½ Mil fra Kragerø (Daae).

Af Cholerine og Diarrhoe opgives:	
fra Landfysikatet	135 Behandlede, hvoraf 3 døde
- Kragerø Distrikt	172 — — 5 —
- Saulands —	24 — — - —
- Hvideseids —	38 — — 2 —
- Laurdals —	86 — — 1 —
- Tinns —	13 — — - —
tilsammen af 10 Læger	468 Behandlede, hvoraf 11 døde;

desuden er fra Landfysikatet opgivet 1 Dødsfald uden Behandling, saa at ialt kjendes 12 Dødsfald. I Laurdals Distrikt var Sygdommen overordentlig hyppig i August og September, fornemmelig i Moland. Sygdommen optraadte oftere med voldsomme Fænomener, stærke Smerter i Underlivet, Brækninger og ofte blodige Udtømmelser. Der blev af Sundhedskommissionen udnævnt Tilsynsmænd, som forsynedes med den fornødne Medicin og underrettedes om, hvorledes der skulde forholdes med de Angrebne, samt paa lagdes at paase streng Renlighed, og at Udtømmelserne

bleve bortførte og blandede med Jord, Aske eller Lignende. De Angrebnes Antal opgives som langt større end de Behandlede (Bakke). I Holdens Lægedistrikt, hvorfra ingen Opgave over Behandlede haves, var Sygdommen hyppig i Juli og August Maaneder. Af **Blodgang** omtales 2 Tilfælde fra Landfysikatet og 4 Tilfælde med 1 Dødsfald fra Kragerø Distrikt.

For **Gulsot** behandlede i Landfysikatet 2 Personer.

Antallet af de for **Syphilis** paa Amtssygehuset behandlede Personer vil sees af følgende Tabel:

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne			Af de indkomne lede af			Udgaede helbredede.	Tilbageiggende ved Aarets Udgang.	Samlede Antal Forplejningsdage.	Antal Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Md.	Kv.	tilsammen	Md.	Kv.	tilsammen	primær Syphilis.	sekundær Syphilis.	tertiær Syphilis.				
Amtssygehuset	2	1	3	8	8	16	5	10	1	8	11	1 415	177

Som behandlede udenfor Sygehuset er opgivet 33 Tilfælde; af disse kom 24 under Behandling i Landfysikatet, 7 i Kragerø Distrikt (hvorfra desuden 5 indsendtes til Sygehuset) og 2 i Hvideseids Distrikt (hvorfra tillige 1 sendtes til Amtssygehuset). Fra Holdens Distrikt indsendtes 3 til Amtets Sygehus. Af 32 Privatbehandlede vare 25 af Mand-, 7 af Kvindekjøn, 29 vare Voxne, 3 Børn under 15 Aar. Af de 33 Privatbehandlede lede 4 af primære, 27 af sekundære, 2 af tertiære Tilfælde. For **Gonorrhoe** og **Urethrit** opgives 31 Personer at være behandlede, 24 i Landfysikatet, 2 i Kragerø, 4 i Saulands og 1 i Laurdals Distrikt; 29 vare Mænd, 2 Kvinder.

Fnat var fremdeles i de fleste Egne af Amtet hyppig. Til Landfysikatet overføres den ofte med Tjenestetyende fra Thelemarken (Søeberg); 4 Læger behandlede her 61 Tilfælde; i Sauland behandlede 2 Tilfælde. I Hvideseids Distrikt var Sygdommen overmaade hyppig; paa Amtskommunens Regning behandlede her omtrent 500 (Thommesen).

For **Skurv** behandlede 16 Personer, deraf paa Amtssygehuset 12; af en Privatlæge i Landfysikatet 4; i Tinns Distrikt skal Skurv være en hyppig forekommende Sygdom.

Af **Ichthyosis** nævnes fra Landfysikatet 2 Tilfælde.

Kjertelsyge var almindelig i Landfysikatet, fornemmelig paa Fossum Jernværk (Bentzen), samt i Holdens og Laurdals Distrikter. Ialt nævnes 47 behandlede Tilfælde, hvoraf 2 med dødelig Udgang; af disse forekom 20 med 2 Dødsfald i Landfysikatet, 15 i Kragerø, 8 i Saulands og 4 i Hvideseids Distrikt. Som Dødsårsag er Kjertelsyge ialt opført hos 12, deraf 8 i Landfysikatet og 4 i Kragerø

Distrikt. Af **Rachitis** opgives 5 Dødsfald, hvoraf 4 i Kragerø Distrikt og 1 i Hvideseids. Distriktslægen i Hvideseid behandlede 3 Kvinder for **Struma**.

Svindstot er opgivet som Dødsårsag hos 144 eller 15,9 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne ved Sygdom forårsagede Dødsfald (905). (I forrige Aar var Forholdet 111 af 632 opgivne Dødsårsager eller 17,4 pCt., i 1864 99 af 650 opgivne Dødsårsager eller 15,2 pCt.). I de enkelte Lægedistrikter stiller Forholdet sig i heromhandlede Aar saaledes:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold af Døde af Svindstot til samtlige Døde i pCt.
Landfysikatet	69	449	15,37
Kragerø	32	285	11,27
Holden	10	56	17,86
Sauland	2	15	13,33
Hvideseid	15	46	32,61
Laurdal	14	41	34,12
Tinn	2	13	15,38
Bratsbergs Amt	144	905	15,91

Af **Kræft** er opgivet 20 Dødsfald, hvoraf 5 fra Landfysikatet, 8 fra Kragerø, 1 fra Holdens, 3 fra Hvideseids og 3 fra Laurdals Distrikt. 8 af de Døde vare af Mand-, 12 af Kvindekjøn. Kræftens Sæde er opgivet for 12, nemlig i Brystkjertelen hos 2, i Mavesækken hos 8, i Nettet og i Endetarmen, hver hos 1.

For **Vatersot** behandlede i Landfysikatet 17, i Kra-

gerø Distrikt 14, i Holdens Distrikt 3, i Saulands og Hvideseids, i hvert 5, tilsammen 44 Personer; af Brights Sygdom opgives fra Landfysikatet 3 Tilfælde. Ialt opføres Vatersot som Dødsarsag hos 15, Brights Sygdom hos 1, af hvilke tilsammen 16 Dødsfald 8 indtraf i Landfysikatet, 6 i Kragerø Distrikt, og 2 i Holdens Distrikt.

Blegsot anføres at være mindre almindelig end før i Landfysikatet, derimod hyppig i Holdens Lægedistrikt; af 103 opgivne behandlede Tilfælde forekom 62 i Landfysikatet, 29 i Kragerø, 2 i Saulands og 10 i Hvideseids Distrikt. Menstruationsuordener omtales som almindelige i Landfysikatet, Hvideseids og Tinns Distrikter; i Laurdals Distrikt syntes de at være aftagne i Hyppighed, efterat Kvinden har anlagt hensigtsmæssigere Klæder (Bakke).

Cardialgi betegnes fra Omegnen af Skien fremdeles som et overmaade almindeligt Onde, der tildels endog var i Tiltagende (Bentzen). 8 Læger opgive tilsammen 375 Tilfælde af Cardialgi og chronisk Gastrit; af 305, for hvilke Kjønnen er opgivet, vare 120 af Mand-, 185 af Kvindekjønn; 15 opføres som Børn under 15 Aar. Som Dødsarsag er chronisk Gastrit opført i 4 Tilfælde, hvoraf 1 i Landfysikatet og 3 i Hvideseids Distrikt.

Ormesygdomme omtales som hyppige i Landfysikatet, Kragerø og Holdens Distrikter; i Kragerø Distrikt behandlede et Tilfælde af Bændelorm.

Af **Drankersygdomme** nævnes 8 Tilfælde af Drankergalskab, hvoraf 3 i Landfysikatet, 5 i Kragerø Distrikt, alle hos Mænd. 1 Mand døde af Alcoholismus chronicus.

Forgiftninger. Fra Landfysikatet omtales 20 Tilfælde af Forgiftning med gjærende Pultost; Beholdningen ødelagdes, og ingen flere angrebes. Et Tilfælde af Bid af en Hugorm endte dødeligt i Hvideseids Distrikt.

Af **Sindssygdom** omtales 17 nye Tilfælde, hvoraf 6 fra Landfysikatet, 4 fra Kragerø, 1 fra Saulands, 4 fra Hvideseids og 2 fra Laurdals Distrikt. Af 13, for hvilke Kjønn og Sygdommens Beskaffenhed anføres, vare 3 af Mand-, 10 af Kvindekjønn; 2 lede af Mani, 10 af Melancholi og 1 af Dements. 3 sees at være indsendte til Gaustad Asyl.

Øiensygdomme. Af Betændelser i Øiets Bindehud nævnes 112 behandlede Tilfælde, 22 i Landfysikatet, 44 i Kragerø og 46 i Hvideseids Distrikt.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte: paa Amtssygehuset: 2 Borttagelser af Læbekræft, 1 Operation for Haremund, 1 Underbinding af Arteria eruralis; af Lægerne forøvrigt: 1 Amputation af en Finger foruden flere Operationer af samme Art uden Angivelse af Tal; 1 Borttagelse af Læbekræft, 1 af en Kræftsvulst i Nakken, 3 af Epithelialkræft, 1 af en fibrøs Svulst, 1 Tracheotomi ved Laryngit hos en voxen Mand med heldigt

Udfald, 1 Paracethese af Brystkassen ved Emphyem, 5 Punktioner for Vandbrok, hvoraf 2 med Jodindsprøitning. 1 Reclination af Stær paa begge Øine, kun paa det ene med nogenlunde gunstigt Resultat (Daæ).

Følgende **obstetriciske Operationer** berettes at være udførte af Læger: 29 Tangforløsninger, hvoraf 4 paa 2 Tvillingpar; Indikationerne opgives saaledes: Vemangel og Vesvækkelse hos 19, uvirksomme Veer hos 2, langvarigt Fødselsarbeide og Barselkrampe, hver hos 1, Bækkensneverhed hos 3, svag Fosterlyd hos 1. Udfaldet var for 25 af Mødrene gunstigt; 2 døde, den ene af Hæmorrhagi strax efter Forløsningen, den anden 9 Dage efter Fødselen uden nærmere angivet Aarsag. Af Børnene kom 23 levende til Verden, 6 vare dødfødte. 1 Gang Forløsning af Hovedet ved Haandhjelp ved en Fodfødsel; Konen forblev ilive, Barnet var dødfødt. 2 Udtrækninger, en ved Sæde- og en ved Fodfødsel; Udfaldet for Mødre og Børn gunstigt. 4 Vendinger, alle paa Grund af Tverleie; alle Mødre forbleve ilive, af Børnene var 1 levende, 3 dødfødte. 1 Perforation af Hovedet paa dødt Foster ved Bækkensneverhed; Udfaldet for Moderen gunstigt (Søeberg). 4 Gange kunstig Forløsning af Efterbyrden, deraf 1 ved Blødning, 1 ved timeglasformig Sammentrækning af Livmoderen; 2 af Mødrene forbleve ilive, for 2 er Indikation og Udfald ikke angivet. 1 Gang kunstig Fremkaldelse af fortidlig Fødsel i 38te Uge af Svangerskabet, hos en Kone med rachitisk Bækken, hvis Ligevidde i øverste Aabning maalte $3\frac{1}{4}$ Tomme; Konen havde født 6 Gange tilforn, 2 Gange levende, 4 Gange dødfødt Barn, 1 Gang tilforn ved kunstig fremkaldt fortidlig Fødsel i 36te Uge, (se Norges officielle Statistik, udgiven i 1866, C. No. 4, Pag. 71). Fødselen fremkaldtes paa samme Maade som forrige Gang, med gunstigt Udfald for Moder og Barn (S. Paus). Ialt 42 obstetriciske Operationer, hvoraf i Landfysikatet 30, i Kragerø, Laurdals og Tinns Distrikter, i hvert 3, i Holdens, Saulands og Hvideseids, i hvert 1.

Fra Kragerø Distrikt omtales 1 Excerebration af Fostret med Pennekniv, udført af Jordemoder. Da der hos Konen, som var flerfødende, ved Jordemoderens Ankomst uagtet vedholdende Veer ingen Fremgang skede med Fødselen, sendtes strax Bud efter Læge, men da det paa Grund af stærkt Snefald og Uveisomhed antoges umuligt, at Lægen, som boede 4 Mile borte, kunde naa frem i rette Tid, lod Jordemoderen sig af Barselkone og hendes Omgivelser overtale til at foretage Excerebration paa det allerede døde og halvt forraadnede Foster, der nu fødtes let. Konen, der 8 Dage senere blev tilset af Distriktslægen for Lungebetændelse, var ikke ved Jordemoderens Indskriden tilføjet nogen Skade, hvorfor ingen Paatale

gjordes, hvorimod hun blev tilholdt ikke at foretage saadanne Operationer for Fremtiden (Homann).

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Landfysikatet	763	565	93	189	7	40
Kragerø	628	468	78	147	5	21
Holden	383	251	36	77	-	11
Sauland	180	96	14	10	1	12
Hvideseid	305	124	33	19	1	13
Laurdal	260	138	30	15	1	4
Tinn	93	63	9	8	3	8
Bratsbergs Amt	2 612	1705	293	465	18	109

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 32.

Selvmordere 8.

For det hele Amt bliver der saaledes et Ooverskud af 907 flere Fødte end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 65,3. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 8,9, og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 5,3; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 15 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 3,7, og Antallet af Børn døde under 15 Aar til samtlige Døde = 1 : 2,2. Af Døde paa Barselseng omhandle Lægernes Beretninger 4, der ikke kunne sees at være opførte paa Prestelisterne, hvorefter det hele Antal af Dødsfald paa Barselseng bliver 22. Af de Døde paa Barselseng indeholde Mecinalberetningerne Oplysning om Dødsarsagen hos 15, af hvilke 7 døde af Barselfeber, 2 af Blodstyrning strax efter Fødselen, der hos den ene foregik ved Tangforretning; hos den anden var Efterbyrden endnu ikke forløst; 1 døde 9 Dage efter at være forløst med Tang; 1 af Thrombose og Emboli 10 Dage efter naturlig Forløsning, 1 af Ulcus perforans ventriculi. I Kragerø Distrikt døde 3 Koner uforløste; den ene af Bristning af Livmoderen; ved Lægens Ankomst laa hun i Døds-kampen; Fosterlyd hørtes ikke og Fosterbevægelsen havde ikke været bemærket i længere Tid; Keisersnit blev derfor ikke udført. Ved Obduktionen fandtes paa Livmoderens Bagflade ved Overgangen til Livmoderhalsen en Bristning af flere Tommers Længde, hvorigennem Sædet og Bagfladen af Fosteret var traadt ud i Underlivshulen (Hartwig). De to andre vare Koner, der boede i Tørdal, henholdsvis 7 og 8 Mile fra Kragerø; begge døde efter 3 Dages Fødselsarbeide. Det ansaaes umuligt at hente Læge, da det paa Grund af Uveisomheden antoges at ville medtage mindst 4 Dage, inden Lægen kunde indtræffe paa Stedet. Den ene Kone led af Rachitis med Rygradskrumning

og havde tilforn født levende Barn, den anden var Førstefødende (Homann).

Ialt haves fra Læger Opgave over 905 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (53,1 pCt. af samtlige Døde). De hyppigste Dødsarsager vare: Svindsot (144), Skarlagensfeber (124), Alderdomssvaghed (110), Lungebetændelse (67), Hjernebetændelse og Kramper hos Børn (tilsammen 63), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 49), Nervefeber (43), Kighoste og organiske Underlivsfeil (hver 25), Hjerneslag og medfødt Svaghed (hver 22), Kræft (20), akut Bronchit (18), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 16), Peritonit (13), Cerebrospinalmeningit (12).

Veirliget. Vinteren var temmelig mild, undtagen i Hvideseid, hvor der var megen Kulde og Sne, Vaaren kom sent og var kold, Sommeren varm og tør, medens Høsten overalt var meget regnfuld og tildels kjølig. Høavlingen var rigelig, men Kvaliteten mindre god; Kornet kom tildels sent og slet bjerget i Hus; Poteterne vare for det meste vantrevne og tildels beskadigede.

Levemaade og hygieeniske Forholde vare i Landfysikatet ialmindelighed gode, medens de fornemmelig i Hvideseids Distrikt angives at staa langt tilbage; Sandsen for Renlighed var især i sidstnævnte og i Laurdals Distrikt overmaade liden (Thomesen, Bakke). Misbrug af spirituøse Drikke var i Tiltagende i alle Dele af Landfysikatet; Kaffe nydes i Overmaal i Hvideseids og Tinns Lægedistrikter.

Fattigsygepleien. Over Antallet af Syge, behandlede for Fattigkommunernes Regning, haves følgende Opgaver:

i Skien, ved Landfysikus og en Privatlæge i Forening	140
i Solum do. do.	32
i Gjerpen do. do.	12
i Slemdal do. do.	1
i Porsgrund ved Privatlægen sammesteds	60
i Brevig, Stathelle, Langesund samt den største Del af Bamble og tildels Eidanger ved den i Brevig boende Privatlæge tilsammen	55
i Holdens Distrikt ved Distriktslægen	200
i Saulands — — — — —	136
i Hvideseids — — — — —	178
i Laurdals — — — — —	78
i Tinns — — — — —	60
tilsammen 952	

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Landfysikatets Byer 25, hvoraf i Skien syv, i Porsgrund sex, i

Brevig tolv; i Landdistriktets Herreder 4, hvoraf i Solum og i Eidanger, i hver to; i Gjerpen og Slemdal afholdtes intet Møde, i førstnævnte paa Grund af manglende Underretning om Repræsentationens Møder og i sidstnævnte paa Grund af Ordførerens Forhindring. I Kragerø Distrikts Byer 21, hvoraf i Kragerø fjorten, i Stathelle et, i Langesund sex; i Landdistriktets Herreder 5, hvoraf i Sandøkedal og Drangedal, i hver to, i Bamble et; i Holdens Distrikt 2, hvoraf i Saude og Bø, i hver et; i Holden intet Møde; i Saulands Distrikt 3, nemlig et i hvert Herred; i Hvideseids Distrikt 6, hvoraf i Hvideseid tre, i Silegjord to, i Nissedal et; i Laurdals Distrikt 7, hvoraf i Laurdal og Moland, i hver to, i Mo, Vinje, Rauland, i hver et; i Tinns Distrikt 2, hvoraf i Tinn og i Gransherred, i hver et. Den samlede Kommunerepræsentation sees at være indtraadt i samtlige Herreder af Landfysikatets Landdistrikt samt i Saulands og Laurdals Distrikter. I samtlige Byer blev af Sundhedskommissionerne truffet Foranstaltninger mod Cholera; i Skien, Brevig, Langesund og Kragerø blev leiet passende Lokaler til Choleralazareter. I Skien blev derhos truffet Foranstaltninger til Forebyggelse af Børnekoppernes Udbredning, og i Porsgrund og Brevig til Forebyggelse af Skarlagensfeberens Udbredelse ved Skolebørnene. Forøvrigt blev i Byerne Sundhedskommissionernes Møder væsentlig optagne ved Forhandlinger angaaende paaklagede sanitære Misligheder og ved Undersøgelse af Renlighedsforholdene. I Møderne i Landdistrikterne var Sundhedstilstanden i det Hele og de almindelig herskende Sygdomme Gjenstand for Forhandlinger ligesom der af Ordførerne blev holdt Foredrag om Blodcirkulationen, Hudorganet, Børnepleie o. s. v. I Kvarantænekommissionerne i Langesund og Brevig holdtes 99 Møder; 149 Fartøier undersøgte. I Kragerø Kvarantænekommission afholdtes flere Møder.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Landfysikatet	604
i Kragerø Distrikt	363
i Holdens —	344
i Saulands —	161
i Hvideseids —	202
i Laurdals —	214
i Tinns —	154

tilsammen 2 042.

Vaccinationen udførtes ligesom tilforn i Skien, Porsgrund, Brevig, Stathelle og Kragerø af Læger. I Skien revaccineredes omtrent 60. I Hjertdal vaccineredes i heromhandlede Aar Ingen; paa Grund af den faatallige og spredte Befolkning vaccineres her kun hvert andet Aar,

naar ikke særegne Omstændigheder ere tilstede (Andersen).

Af **retsmedicinske Forretninger** berettes at være udførte: 4 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf 1 over Liget af en Mand, der havde dræbt sig selv ved Hængning i Arresten, 1 over et nyfødt Barn, der var fundet flydende paa Vandet, og 2 over Ligene af i Dølgemaal fødte Fostre. 1 Undersøgelse og Erklæring over Sindstilstanden hos en arresteret Person. Ialt 5 retsmedicinske Forretninger, hvoraf i Landfysikatet 3, i Kragerø og Hvideseids Distrikter, i hvert 1.

Om Amtets **Sindssyge** og deres Forpleiningsmaade meddeles følgende Oplysninger: I Landfysikatet forpleiedes for Amtskommunens Regning 24, for Fattigkommunernes Regning 8. 3 vare ny tilkomne efter Sindssygelovens § 19, og 3 vare i Aarets Løb døde. I Kragerø Distrikt forpleiedes i Byen 15 for offentlig Regning, i Landdistriktet for Amtskommunens Regning 22, for Fattigvæsenets 2. I Holdens Distrikt 9 for Fattigvæsenets Regning; af de for Amtskommunens Regning Forpleiede var 1 død, 5 vare ny tilkomne. I Saulands Distrikt 14 for Amtskommunens Regning, deraf 4 paa Gaustad. I Hvideseids Distrikt forpleiedes ved forrige Aars Udgang for Amtskommunens Regning 26; af disse kom 2 helbredede tilbage fra Gaustad, 1 døde; 5 vare ny tilkomne, og ved Aarets Udgang forpleiedes saaledes for Amtskommunens Regning 28, hvoraf 3 paa Gaustad. I Laurdals Distrikt for Amtskommunens Regning 14. I Tinns Distrikt for Amtets Regning 2, hvoraf 1 paa Christiania Asyl, for Fattigvæsenets Regning 2.

Paa Amtets eneste almindelige **Sygehus**, Amtssygehuset ved Skien, behandlede:

for Febre	9
- Diphtherit	1
- akute Sygd. i Respir. og Cirkulationsorganerne	1
- kroniske do. do.	3
- Sygdomme i Nervesystemet	5
- kroniske Sygdomme i Fordøiel- sesapparatet	2
- Vatersot	2
- Ernæringssygdomme	4
- kronisk Rheumatisme	2
- Sygdomme i Uterinsystemet	1
- Læsioner og Benbrud	11
- Phlegmone, Abscesser og Ulcera	21
- Kræftsygdomme og Svulster	4

Lateris 66

Transport	66
for Ben- og Ledsygdomme	18
- Øiensygdomme	5
- chirurgiske Sygd. i Kjønorganerne	2
- Syphilis	16
- Gonorrhoe	1
- Hudsygdomme	23
- Dannelsesfeil	1
Friske	3

tilsammen 135.

Forøvrigt henvises til Sygehuslisten. I Skien benyttedes paa Fattighuset et Værelse til Indlæggelse af saadanne fattige Syge, som ikke paa anden Maade kunde forpleies, men Lokalet benyttedes kun lidet, da det er daarligt og uhensigtsmæssigt, og de fleste indlagdes i Amtssygehuset.

Det midlertidige Tyfuslazaret i Kragerø holdtes fremdeles igang; ialt behandledes her 17.

Af **Badeindretninger** havdes, foruden Amtssygehusets Damp- og Karbad, i Skien et Badelokale for Damp-, Kar- og Styrtebad, ved Brevig et Badehus og i Kragerø et Strømbadehus foruden flere lignende private ved Byen.

Amtets 4 **Apotheker**, i Skien, Porsgrund, Brevig og Kragerø, fandtes ved Visitationen iorden; Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Skien af 1 examineret Pharmaceut og 2 Disciple, i Porsgrund og Brevig af 2 Disciple, i Kragerø af 1 examineret Pharmaceut.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Bratsbergs Landfysikat: 5 Læger, hvoraf en paa Amtssygehuset ved Skien, to i Skien, en i Porsgrund og en i Brevig. 8 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
2. Kragerø Lægedistrikt: 3 Læger, boende i Kragerø. 5 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
3. Holdens Lægedistrikt: 1 Læge, boende i Holden. 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
4. Saulands Lægedistrikt: 1 Læge, boende i Hjertdal. 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
5. Hvideseids Lægedistrikt: 1 Læge, boende i Silegjord. 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
6. Laurdals Lægedistrikt: 1 Læge, boende i Laurdal. 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Tinn's Lægedistrikt: 1 Læge, boende i Tinn. 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.

IX. Nedenæs Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 78,24 norske Kvadratmile, og som den 31te December 1865 havde en Folkemængde af 68 081 Indbyggere, er inddelt i følgende Lægedistrikter:

1. Østre Nedenæs Lægedistrikt (6,80 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Østerrisør	med 2 335	Indbyggere.
Ladestedet Tvedestrand	- 1 069	—
Herrederne Sønedeled	- 3 474	—
Dybyaag	- 3 902	—
Holt	- 4 177	—
Gjerestad	- 2 650	—
Østre Moland	- 8 033	—

tilsammen 25 640 Indbyggere.

2. Arendals Stadsfysikat, bestaaende af

Kjøbstaden Arendal	med 3 452	Indbyggere.
------------------------------	-----------	-------------
3. Vestre Nedenæs Lægedistrikt (8,80 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Grimstad	med 1 501	Indbyggere.
Ladestedet Lillesand	- 1 231	—
Herrederne Øiestad	- 6 163	—
Froland	- 2 008	—
Fjære	- 4 108	—
Eide	- 736	—
Landvik	- 2 230	—
Vestre Moland	- 2 167	—
Høivaag	- 2 069	—
Birkenæs	- 1 666	—

tilsammen 23 879 Indbyggere.

4. Aamlids Lægedistrikt (15,27 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Aamlid	med 2 725	Indbyggere.
Vegarsheien	- 1 842	—
Heigrefos	- 553	—

tilsammen 5 120 Indbyggere.

5. Evjes Lægedistrikt (15,₄₆ n. □ M.), indbefattende:
 Herrederne Evje og Vegusdal med 1 676 Indbyggere.
 Hordnæs og Iveland - 2 257 —
 Aaseral - 1 392 —
 tilsammen 5 325 Indbyggere.

6. Sætersdalens Lægedistrikt (32,₂₁ n. □ M.), indbefattende:
 Herrederne Bygland med 2 227 Indbyggere.
 Valle - 2 438 —
 tilsammen 4 665 Indbyggere.

Sundhedstilstanden maa i det Hele betegnes som god undtagen i Arendals Stadsfysikat i 1ste Halvaar og i den østlige Del af vestre Nedenæs, fra hvilke Steder den omtales som mindre god paa Grund af meget udbredte Epidemier af Nervefeber og Skarlagensfeber, i Arendal tillige af Kusma; de 2 førstnævnte Sygdomme forekom ogsaa epidemisk i østre Nedenæs og Aamlid; forøvrigt forekom ingen udbredte Epidemier i Amtet.

Dødeligheden var stor; den udgjorde 20,₇₉ af hvert Tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Begyndelse. De Dødes Antal var større end i noget foregaaende

Aar siden 1861; det beløb sig nemlig til 1 415, hvilket er 10,₅ pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 281, 4,₄ pCt. mere end i 1864, da der døde 1 356 og 5,₉ pCt. mere end det aarlige Middeltal af Døde i Fem-aaret 1861—1865, hvilket udgjorde 1 336.

Sygdomskonstitutionen betegnes som adynamisk i Arendals Stadsfysikat, som gastrisk i Sætersdalen i 2det Halvaar, forøvrigt overalt som indifferent. Følgende Tabel viser Antallet af anmeldte Tilfælde af epidemiske Sygdomme og deres Forekomst til de forskjellige Tider af Aaret:

Sygdom.	Hele Aaret.			Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behandlede.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for												
Nervefeber	446	48	431	91	82	83	34	33	27	17	13	20	8	10	13
Simpel Feber	138	-	123	21	8	18	13	18	14	10	6	5	4	6	-
Barsefeber	24	7	24	2	2	3	-	-	6	3	1	-	-	-	7
Børnekopper	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Vandkopper	12	-	12	3	-	1	4	1	-	-	-	-	-	3	-
Skarlagensfeber	706	72	695	66	38	44	45	121	91	65	28	53	48	47	49
Rødlinger	5	1	5	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-
Mæslinger	8	-	8	1	1	2	3	1	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	53	-	53	6	3	7	5	4	3	4	4	1	6	5	5
Diphtherisk Svælgbetændelse	139	6	138	16	7	22	9	12	17	17	4	3	5	12	14
Strubehoste	5	4	5	1	-	-	1	-	-	-	-	1	1	-	1
Kusma	109	-	54	9	9	12	5	5	4	1	-	-	1	7	1
Catarrhalske Sygdomme	1 480	18	1 461	123	148	218	205	149	118	77	57	58	81	101	126
Lungebetændelse	173	25	167	11	8	20	25	23	11	8	5	-	7	16	33
Pleurit	32	9	22	3	2	2	3	1	-	2	1	2	1	2	3
Gigtfeber	62	-	59	12	6	9	8	3	4	3	4	3	2	3	2
Koldfeber	15	-	15	2	-	3	3	1	-	-	2	-	1	3	-
Choleringe og Diarrhoe	412	6	411	35	18	27	31	27	44	48	63	45	28	26	19
Asiatisk Cholera	2	1	2	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-
Skjørbug	7	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-
Tilsammen	3 829	197	3 688	402	332	471	395	399	339	255	196	191	194	241	273

Nervefeber var mindre udbredt end i det foregaaende Aar, men hyppigere end i en Række af Aar før 1865. Der anmeldtes ialt:

fra østre Nedenæs Distrikt 246 Behandl., af hvilke 25 døde
 - Arendal 35 — — — 5 —
 - vestre Nedenæs Distr. 103 — — — 8 —
 - Aamlids — 58 — — — 10 —
 - Sætersdalens — 4 — — — — —
 tilsammen 446 Behandl., af hvilke 48 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves 578 behandlede Tilfælde, hvoraf 43 endte dødeligt). Om Sygdommens Udbredning i de forskjellige Lægedistrikter meddeles følgende nærmere Oplysninger: I den østlige Del af østre Nedenæs herskede siden det foregaaende Aar en Epidemi, som endnu vedvarede i heromhandlede Aars Begyndelse; herhen høre 6 Tilfælde i Januar i Gjerestad. I Marts anmeldtes 4 Tilfælde af den cerebrale Form fra Sønedeled paa Grændsen af Kragerø Distrikt i Bratsbergs Amt, hvor

denne Sygdom herskede. I Juni opstod Sygdommen uden paaviselig Smitte paa Risøen mellem Dybvaag og Søndeled og udbredte sig derfra til disse Herreder og varede til Slutningen af August. Forøvrigt forekom enkelte sporadiske Tilfælde i Østerrisør, Gjerestad og Holt. Sygdommen var i heromhandlede Dele af østre Nedenæs Distrikt i Almindelighed af abdominal Karakter. I og om Tvedestrand forekom Sygdommen hele Aaret i smaa Husepidemier og sporadisk; 2 Sømænd kom syge hjem fra Udlandet og smittede et Par Personer (Fr. Vogt). Det største Antal af de fra østre Nedenæs anmeldte Tilfælde (159 med 11 Dødsfald) falde paa østre Molands Herred og tilhørte en Epidemi, som herskede i Arendal og nærmeste Omegn fra det foregaaende Aars Begyndelse og vedvarede til Mai Maaned i heromhandlede Aar, senere forekom Sygdommen sporadisk baade i østre Moland og i Arendals By. I vestre Nedenæs fortsatte Sygdommen sig tildels fra det foregaaende Aar, men var dog meget sjældnere end i 1865; den var udbredt over det hele Distrikt og gennem hele Aaret i Øiestads Herred, i den østligste Del af Distriktet forekom 17 Tilfælde med 1 Dødsfald i Begyndelsen af Aaret, i Grimstad anmeldtes 19 Tilfælde uden Dødsfald; endel af de Angrebne vare Sømænd, der kom syge hjem fra Udlandet; fra Grimstads Omegn opgives 29 med 6 Døde, fra Lillesand med Omegn 38 med 1 Dødsfald. I Aamlids Distrikt behandledes 54 Tilfælde paa 5 Gaarde i Aamlids Herred, alle i første Kvartal; Sygdommen var paaviselig indført til Gjevedal i Januar Maaned fra Arendal; i Topdal kunde Indførelsen ved Smitte ikke paavises; fra disse 2 Sogne udbredte Sygdommen sig videre ved Smitte til andre Dele af Aamlids Herred; i Vegaarsheien forekom kun 2 Tilfælde. Sygdommen var i Topdal meget ondartet, hvilket tilskrives slette hygieeniske Forholde (Tandberg). I Sætersdalens Distrikt behandledes paa en Gaard 4 Tilfælde af abdominal Form; Sygdommens Opstaaen tilskrives her den slette og urenlige Bolig med Gjedestald under Beboelsesrummet (J. C. Lund). Af de anmeldte 138 Tilfælde af simpel Feber falde 58 paa østre Nedenæs, 48 paa vestre, 32 paa Arendal.

Af **Barselfeber** opgives:

fra østre Nedenæs Distrikt	11	behandl. Tilf.	med	4	Dødsfald
- Arendal	1	—	—	1	—
- vestre Nedenæs Distr.	11	—	—	2	—
- Evjes	—	1	—	—	—

tilsammen 24 behandl. Tilf. med 7 Dødsfald.

Af de fra vestre Nedenæs anmeldte Tilfælde falde 2, uden Dødsfald, paa Grimstad; i samme Distrikt forekom et Tilfælde af Barselkrampe, der helbrededes (C. C. Eger).

Af **Børnekopper** viste sig kun et Tilfælde, hos en Sømand, der fra Rusland var kommen syg hjem til Lillesand.

Af **Vandkopper** opgives 12 behandlede Tilfælde, hvoraf fem i østre, syv i vestre Nedenæs Distrikt; i Evje Distrikt iagttoges flere Tilfælde, der ikke kom under Lægebehandling.

Skarlagensfeber havde i det foregaaende Aar hersket epidemisk i østre og vestre Nedenæs Distrikter samt i Arendal, fortsatte sig ogsaa igjennem hele dette Aar og vandt stor Udbredning. Til Aamlids Distrikt kom Sygdommen i September; her var den meget udbredt, men kun de færreste Tilfælde kom under Lægebehandling. Sygdommen omtales overalt som ondartet, hyppigt forbunden med diphtherisk Svælgbetændelse og Vatersot. Der anmeldtes ialt:

fra østre Nedenæs Distrikt 218 Behandlede, hvoraf 19 døde

- Arendal	30	—	—	2	—
- vestre Nedenæs Distrikt	429	—	—	49	—
- Aamlids	—	29	—	—	2

tilsammen 706 Behandlede, hvoraf 72 døde.

Den nærmeste Dødsårsag opgives hos 2 at være Hjernebetændelse, hos 6 Vatersot.

Af **Rødlinger** omtales 5 spredte Tilfælde i Evjes Lægedistrikt, af hvilke 1 endte dødeligt ved Hjernebetændelse, og af **Mæslinger** 8 spredte Tilfælde i østre Nedenæs, Arendal og Lillesand i Aarets 5 første Maaneder.

Af **Rosen** er opgivet:

fra østre Nedenæs Distrikt 10 behandlede Tilfælde

- Arendal	15	—	—
- vestre Nedenæs Distrikt	25	—	—
- Sæterdalens	—	3	—

tilsammen 53 behandlede Tilfælde

uden Dødsfald.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** opføres:

fra østre Nedenæs Distrikt 66 behandl. Tilf. med 6 Dødsfald

- vestre	—	—	73	—	—	—
----------	---	---	----	---	---	---

tilsammen 139 behandl. Tilf. med 6 Dødsfald.

(I det foregaaende Aar opgaves 119 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald). Sygdommen bemærkedes ikke udenfor de omtalte Lægedistrikter og forekom dels sporadisk, dels i smaa Husepidemier. I 2 Tilfælde af 16, som behandledes af en Privatlæge i Østerrisør By, indtraadte paafølgende Lamhed. Af **Strubehoste** opgives fra østre Nedenæs Distrikt 2 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald, fra vestre Nedenæs Distrikt 3 Tilfælde, der endte dødeligt; desuden omtales 1 dødeligt Tilfælde fra hvert af de omtalte Lægedistrikter uden det tilsvarende Antal Behandlede, altsaa

ialt 6 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 14 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald).

Kusma iagttoges i Arendal og i østre Nedenæs Distrikt, hvor den var epidemisk i første Halvaar, samt i vestre Nedenæs og i Aamlids Distrikter. Som sædvanligt kom forholdsvis faa Syge under Lægebehandling; ialt opgives 109, hvoraf 50 fra Arendal, 50 fra østre, 4 fra vestre Nedenæs og 5 fra Aamlid. Ialt omtales 5 Tilfælde af Metastase til Testikelen.

Catarrhalske Sygdomme vare ligesom i de 3 foregaaende Aar temmelig hyppige i alle Dele af Amtet undtagen i Evjes og Sætersdalens Distrikter; Catarrhalfeber med Karakter af Influenza omtales kun fra Østerrisør i Februar, Marts og April Maaned. Der opføres af catarrhalske Sygdomme ialt:

fra østre Nedenæs Distrikt	525	Behandl.,	hvoraf	9	døde
- Arendal	215	—	—	3	—
- vestre Nedenæs Distrikt	684	—	—	6	—
- Aamlids	—	12	—	—	—
- Evjes	—	21	—	—	—
- Sætersdalens	—	23	—	—	—

tilsammen 1 480 Behandl., hvoraf 18 døde.

Samtlige Dødsfald foraarsagedes ved akut Bronchit.

Af **Lungebetændelse** opgives:

fra østre Nedenæs Distrikt	71	Behandlede,	hvoraf	5	døde
- Arendal	7	—	—	—	—
- vestre Nedenæs Distrikt	77	—	—	16	—
- Aamlids	—	5	—	1	—
- Evjes	—	6	—	2	—
- Sætersdalens	—	7	—	1	—

tilsammen af 12 Læger 173 Behandlde, hvoraf 25 døde; desuden opgives fra vestre Nedenæs Distrikt 2 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede, tilsammen altsaa 27 Dødsfald. Sygdommen optraadte omtrent med samme Hyppighed som i de 2 foregaaende Aar (i 1865 190 behandlede Tilfælde og 31 Dødsfald, i 1864 185 behandlede Tilfælde og 31 Dødsfald).

For **Pleurit** behandlede:

i østre Nedenæs Distrikt	16,	hvoraf	4	døde,
i Arendal	8,	—	—	—
i vestre Nedenæs Distrikt	6,	—	4	—
i Evjes	—	2,	—	—

tilsammen 32, hvoraf 8 døde;

desuden opgives 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede fra vestre Nedenæs Distrikt.

Hjernebetændelse sees paa Lægernes Dødsfortegnelser opført som Dødsårsag hos 36; tuberkuløs Meningit hos 4, Kramper i Børnealderen hos 9, af hvilke tilsammen 49

Dødsfald 22 falde paa østre Nedenæs, 11 paa Arendal, 13 paa vestre Nedenæs og 3 paa Evjes Distrikt; 21 af disse Dødsfald kunne sees at falde paa Amtets Byer, 28 paa dets Landdistrikt.

Af **Meningitis cerebro-spinalis** forekom en liden Epidemi, i hvilken 13 Personer angrebes, fra Januar til Mai i vestre Nedenæs, i Landviks Herred i Nærheden af Grimstad, samt 2 Tilfælde i den nordlige Del af Birkenæs Herred; ogsaa i Heigrefos af Aamlids Distrikt skal Sygdommen have haft en ikke ubetydelig Udbredning; Antallet af Angrebne kan herfra ikke opgives, da kun de færreste Syge kom under Lægebehandling; ialt behandlede her 6 Personer til forskjellige Tider af Aaret. Tilsammen opgives saaledes 21 Behandlede, af hvilke 19 døde; desuden opgives 3 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede fra Heigrefos, ialt 22 Dødsfald. Af de Syge vare 6 af Mand-, 15 af Kvindekjøn, 13 Børn, 8 Voxne (Frisak, Uchermann).

Rheumatiske Sygdomme. Af akut Ledrheumatisme opgives:

fra østre Nedenæs Distrikt	33	behandlede	Tilfælde
- Arendal	12	—	—
- vestre Nedenæs Distrikt	11	—	—
- Evjes	—	4	—
- Sætersdalens	—	2	—

tilsammen 62 behandlede Tilfælde uden

Dødsfald. For **chronisk Rheumatisme** opgives 5 Læger i østre og vestre Nedenæs samt Sætersdalens Distrikt at have behandlet 59 Personer, af hvilke 28 vare af Mand-, 31 af Kvindekjøn; af det samlede Antal kunne 55 sees at være over 15 Aar. For akute og kroniske rheumatiske Lidelser opføres desuden af en Privatlæge i Lillesand 64 Behandlede. Fra østre Nedenæs omtales 2 behandlede Tilfælde af **Arthrit**.

For **Koldfeber** opgives at være behandlet 15 Personer i østre og vestre Nedenæs samt Arendal; flere af disse kunne sees at være Sømænd, som havde erhvervet Sygdommen i Udlandet; nogle Tilfælde vare Recidiver, 10 af de Behandlede vare Mænd, 2 Kvinder; 12 vare Voxne.

Af **Cholérine** og **Diarrhoe** anmeldtes:

fra østre Nedenæs Distrikt	122	behandl. Tilf.	med	5	Dødsf.
- Arendal	61	—	—	—	1
- vestre Nedenæs Distrikt	200	—	—	—	—
- Evjes	—	5	—	—	—
- Sætersdalens	—	24	—	—	—

tilsammen 412 behandl. Tilf. med 6 Dødsf.

Disse Sygdomme kunne sees at have været mindre hyppige end i det foregaaende Aar undtagen i Sætersdalens

Distrikt, hvor de vare usædvanlig hyppige fra Juni til September.

Af **asiatisk Cholera** iagttoges 2 Tilfælde, hvoraf det ene med dødelig Udgang, i August paa Kysten i Nærheden af Arendal. De Angrebne vare Sømænd, der i Forveien vare reiste søværts fra Christiania, hvor Cholera herskede.

For **Skjörbug** behandledes 7 Personer, hvoraf 3 i østre, 2 i vestre Nedenæs og 2 i Sætersdalen. De Syge vare alle Kvinder; af 4 vare 3 Voxne, 1 Barn.

For **Syphilis** vare paa Amtets Sygehuse følgende Tilfælde under Behandling:

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne (samtlige for sekundær Syphilis).			Udgaede helbredede.	Forpleiningsdagens Antal.	
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.		Ialt.	for hver Udskreven
Østerrisor Bys Sygehus	-	-	-	1	-	1	1	55	55
Arendals — —	1	3	4	5	4	9	13	555	42,7
Tilsammen	1	3	4	6	4	10	14	610	

Udenfor Sygehusene opgives 53 nye Tilfælde at være komne under Lægebehandling, nemlig 19 i østre Nedenæs, 17 i Arendal, 16 i vestre Nedenæs og 1 i Sætersdalens Distrikt; af 51 vare 32 af Mand-, 19 af Kvindekjøn, 9 Børn, 42 Voxne; Sygdommens Beskaffenhed er kun anført for 17, af hvilke 10 lede af primære, 4 af sekundære, 1 af tertiære og 2 af hereditære Tilfælde; af de sidste endte det ene dødeligt. 4 af de i østre Nedenæs Behandlede vare Matroser, der havde faaet Sygdommen i Udlandet. For **Gonorrhoe** og Urethrit opgives 112 Personer at være komne under Lægebehandling, hvoraf 63 i østre Nedenæs, 24 i Arendal, 25 i vestre Nedenæs; 98 vare Mænd, 14 Kvinder. Endel af de Behandlede vare Sømænd, som havde ført Sygdommen med sig fra Udlandet.

Fnat betegnes som almindelig udbredt i hele Amtet. Den siges dog i østre Nedenæs Distrikt at være meget sjeldnere end for 20—30 Aar siden (Scheen); i Evjes Distrikt viste den sig ligeledes sjeldnere end før, i Aamlids derimod hyppigere, især i Aamlids og Vegaarsheiens Herreder. Antallet af Behandlede opgives fra følgende Lægedistrikter saaledes: østre Nedenæs 59, Arendal 5, vestre Nedenæs 93, Sætersdalen 10; af 107 vare 51 af Mand-, 56 af Kvindekjøn, og af 87 vare 38 Børn, 49 Voxne. For **Skurv** sees 2 Personer at være behandlede i Arendal.

Kjertelsyge var meget almindelig saavel blandt By- som Landbefolkning. Fra østre og vestre Nedenæs, Arendal og Sætersdalen opgives tilsammen 143 Behandlede, af hvilke 62 vare af Mand-, 81 af Kvindekjøn, 103 under, 40 over 15 Aar, fra østre Nedenæs opføres 1 og fra vestre Nedenæs 4 Dødsfald af Kjertelsyge. Som Behandlede for Rachit opgives fra østre og vestre Nedenæs samt Arendal 32, af hvilke 14 vare af Mand-, 18 af Kvindekjøn, 31 under og 1 over 15 Aar. 2 Tilfælde endte dødeligt.

Svindstot opgives paa Lægernes Dødslisters som Dødsarsag hos 118, hvilket er 21,1 pCt. af samtlige opgivne, ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (559). (I det foregaaende Aar var Forholdet 127 af 526 opgivne Dødsaarer eller 24,1 pCt.). Af de nævnte ved Svindstot bevirkede Dødsfald opgives 43 fra østre Nedenæs, 15 fra Arendal, 47 fra vestre Nedenæs, 5 fra Aamlids, 2 fra Evjes og 6 fra Sætersdalens Distrikt; paa samtlige Amtets Byer falde 38 Dødsfald af Svindstot eller 23,6 pCt. af de derfra opgivne Dødsarsager (161); paa Landdistrikterne 80 af 398 opgivne Dødsarsager eller 20,1 pCt.

Kræft opgives som Dødsarsag hos 14, hvoraf 4 i østre Nedenæs, 1 i Arendal, 7 i vestre Nedenæs og 2 i Sætersdalens Distrikt. Kræftens Sæde opføres i Mavesækken hos 7, i Brystkjertelen hos 1, paa Halsen hos 1, i Øiet hos 1.

Af **Vatersot** opføres 13 Dødsfald, af Brights Sygdom 2, af hvilke tilsammen 15 Dødsfald 4 komme paa østre Nedenæs, 1 paa Arendal, 9 paa vestre Nedenæs og 1 paa Sætersdalens Distrikt. Fra Lillesand nævnes 3 behandlede Tilfælde af **Diabetes mellitus** hos 2 Mænd og 1 Kvinde; denne Kvindes Moder og Søster ere tidligere døde af samme Sygdom.

Blegsot omtales som almindelig i Amtets Byer og blandt Landbefolkningen i Nedenæs, var derimod yderst sjelden i Aamlids og Sætersdalens Distrikter. 10 Læger opgive at have behandlet 203 Personer for Blegsot. Menstruationsuordener forekom hyppigt i Evjes Distrikt. 2 Læger i vestre Nedenæs opgive tilsammen at have behandlet 37 Tilfælde af **Hysteri**; denne Sygdom omtales ogsaa som meget almindelig i østre Nedenæs Distrikt (F. Vogt).

Cardialgi var meget almindelig i alle Amtets Egne undtagen i Aamlids Distrikt. 10 Læger opføre tilsammen

732 Behandlede; af 717 vare 282 af Mand-, 435 af Kvindekjøn og af 715 vare 61 under, 654 over 15 Aar.

Ormetilfælde ere en af de hyppigst forekommende chroniske Sygdomme i dette Amt og kommer forholdsvis ofte under Lægebehandling. 6 Læger i østre og vestre Nedenæs samt Arendal behandlede 102 Personer for herhenhørende Tilfælde; af disse vare 38 af Mand-, 64 af Kvindekjøn og af 98 vare 72 Børn, 26 Voxne.

Af **Drinkersygdomme** omtales 14 Tilfælde, hvoraf 11 med 4 Dødsfald betegnes som Drankergalskab, 3 med 1 Dødsfald som chronisk Alkoholforgiftning; af 14 Syge vare 13 af Mand-, 1 af Kvindekjøn.

For forskellige **Øiensygdomme** behandlede en Privatlæge i Arendal 103 Personer.

Som nye Tilfælde af **Sindssygdom** nævnes 32; 15 falde paa østre Nedenæs, 7 paa Arendal, 7 paa vestre Nedenæs og 3 paa Evjes Distrikt; af 27 vare 13 af Mand-, 14 af Kvindekjøn, 1 under og 26 over 15 Aar. Af 21, for hvilke nærmere Oplysninger meddeles, indlagdes 8 paa Sindsygeasyll, 13 forpleiedes i Hjemmet, og af de Sidstnævnte vare inden Aarets Slutning 7 helbredede og 1 død. Sindsygd om opgives ialt som Dødsarsag hos 2. Af 15 nye Sindssyge betegnes 7 som lidende af Melancholi, 5 af Mani, 3 af Dementia.

Af **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte: 1 Amputation af Overarmen, 7 Amputationer og Exartikulationer af Fingre, 3 Gange Borttagelse af Læbekræft, 1 af Kræft ved Øiet, 10 af Sæksvulster, 3 af Fedtsvulster, 1 af en fibrøs Svulst, 2 af Condylomer i Fødselsdelene, desuden Borttagelse af flere Svulster uden Angivelse af deres Beskaffenhed; 1 Amputation af Tonsillerne, 1 Operation for indgroet Negl, 1 Paracentese af Brystet, 8 af Underlivet, 1 Operation for Polyp i Næsen, 3 Operationer for Teleangiektasier, hvoraf to ved Ættsmiddel, 1 Tenotomi af Tendo Achillis, 1 Operation for Haremund, 1 for medfødt fastvoxet Tunge, 2 for Vandbrok, nemlig en ved Punktion og en ved Akupunktur, 3 for Phimose, 2 Operationer for Stær ved modificeret Linearextraction, 5 Iridektomier, 2 Operationer for Skjelen, 3 for Ptosis, 1 for Staphylococcorneae med paafølgende Iridektomi, 3 Borttagelser af Sæksvulster i Omegnen af Øiet, 4 af Steatomer paa Øie-laagene.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 26 Tangforløsninger, hvoraf 1 paa sidstkommande Hoved; Indikationerne opgives saaledes: Vemangel og Vesvækkelse hos 16, langvarig Fødsel under hyppige og smertefulde Veer hos 2, Bækkenforsnevring hos 3, fremfalden Navlesnor hos 2, skjevt Hovedleie, smertefulde Veer, Krampeveer ved stort Foster, hver hos 1; 23

af Mødrene forbleve ilive, 2 døde, for 1 er Udfaldet ikke opgivet; Udfaldet er anført for 25 Børn, af hvilke 18 vare levende, 7 dødfødte. 7 Vendinger, deraf fem paa Grund af Tverleie, en paa Grund af Bækkenforsnevring og en ved Bristning af Livmoderen; af Konerne forbleve 5 ilive, 2 døde; 4 af de 7 Børn vare dødfødte. 1 Udtrækning med Armløsning ved Sædeleie; Moder og Barn forbleve ilive. 1 Exarticulation af den fremfaldne Arm ved Tverleie efter forgjæves Vendingsforsøg; det forraadnede Foster forløstes ved Selvudvikling; Konen forblev ilive (I. C. Smith). 6 kunstige Forløsninger af Efterbyrden; af Konerne døde 1. Ialt 41 obstetriciske Operationer, hvoraf 14 foretoges af Læger i østre, 9 af Læger i vestre Nedenæs, 12 af 3 Læger i Arendal, dels i Byen, dels i Omegnen, 2 i Evjes og 4 i Sætersdalens Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		ialt.	under 1 Aar.	imellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Østre Nedenæs .	831	476	87	120	3	32
Arendal	125	63	14	12	-	6
Vestre Nedenæs	752	539	90	137	8	25
Aamlid	173	132	26	26	1	14
Evje	185	106	32	13	2	7
Sætersdalen . . .	164	99	28	10	-	10
Nedenæs Amt . .	2 230	1415	277	318	14	94

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 38.

Selv mordere 7.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 815 flere Fødte end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 63,5. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 8,1, og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 5,1; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 4,4, og Antallet af Børn, døde i Alderen under 15 Aar, til samtlige Døde = 1 : 2,4. Af Lægerne meddeles Oplysning om Dødsarsagen hos 14 paa Barselseng Døde, af hvilke 7 døde af Barselfeber, hvoraf en efter Tangforløsning, 2 paa Grund af Livmoderblødning, 1 af Bristning af Livmoderen efter Vending (se ovenfor), 1 efter Tangforløsning, 1 efter Vending paa Grund af Tverleie og 2 uforløste i Evje Distrikt, den ene faa Timer efter at Barnet var født indtil Hovedet i Bækkenendeleie, den anden 2 Timer efter Barnets Fødsel uden at Efterbyrden var forløst. I begge Tilfælde var Læge tilkaldt men ankom for sent (I. C. Smith).

Lægernes Dødslist er indeholde Opgave over 559 ved Sygdom forarsagede Dødsfald eller 39,5 pCt. af det samlede Antal Døde. De hyppigste Dødsarsager vare:

Svindstot (118), Skarlagensfeber (72), Hjernebetændelse og Kramper i Barnealderen (tilsammen 49), Nervefeber (48), Lungebetændelse (27), epidemisk Cerebrospinalmeningit (22), Alderdomssvaghed og akut Bronchit (hver 18), Vattersot og Brights Sygdom (tilsammen 15).

Veirliget. Aarets Begyndelse var overalt mild, Vaaren kold, Forsommeren varm og regnfuld, Eftersommeren og Begyndelsen af Høsten kolde og regnfulde; senere om Høsten var Veiret smukt; Vinteren begyndte tidligt og var temmelig kold. Afgrøden led Skade af megen Regn, dog betegnes Aaret som et Middelsaar.

Med Hensyn paa **Levemaade og hygiæniske Forholde** berettes fra østre Nedenæs, at de økonomiske Forholde hos Kystbefolkningen i Regelen ere gode, Husene vel indrettede, Kosten forsvarlig. Denne Befolkning siges i det Hele at udmærke sig ved Orden, Arbeidsomhed og Spar-sommelighed; i det Indre af Distriktet skildres ogsaa fra flere Steder Levemaaden og de hygiæniske Forholde som ganske gode; Kogeovne anbringes sjelden i Beboelsesværelserne; men Vandhuset findes ofte i Hovedbygningen, hvorved der let kommer ond Lugt og Luft. Fra Aamlid klages der over stor Utilbøielighed til overhovedet at anbringe Vandhuse. Ladestedet Tvedestrand siges paa flere Steder at være for tæt bebygget. I et begrændset Strøg nær Tvedestrand hersker Drikfældighed og deraf følgende Armod (F. Vogt). Fra Arendal klages over Misbrug af Kaffe, og saavel her som i Grimstad i vestre Nedenæs synes Drikfældigheden at tiltage (A. F. Kittel, Frisak). Fra Aamlids Distrikt klages der ogsaa over Drikfældighed og Almuens Standpunkt betegnes i det Hele som lavt (Tandberg). I Evjes Distrikt spores i de sidste Aar nogen større Sands for Renlighed; i Sætersdalen forbedres ogsaa de hygiæniske Forholde om end langsomt; Kaffe misbruges overalt i sidstnævnte Distrikt; Drikfældigheden siges at tiltage i Bygland, medens den aftager i Valle (I. C. Lund).

Fattigsygepleien besørgetes i østre Nedenæs for en Del af Distriktslægen, der behandlede de fattige Syge i Gjerestads og Sønedeleds, tildels ogsaa i Holts og Dybvaags Sogne; Østerrisør By har sin særskilt ansatte Fattiglæge. Antallet af behandlede fattige Syge i dette Distrikt er kun meddelt fra Privatlægen i Tvedestrand, der for Fattigvæsenets Regning behandlede 6 Syge i denne By samt 8 i Holt og 1 i Dybvaag, og fra en af Privatlægerne i Arendal, der som Fattiglæge i Tromø Sogn behandlede 78. Stadsfysikus i Arendal behandlede 197 fattige Syge med en

Medikamentudgift af 333 Spd. 21 Skill.; Distriktslægen i vestre Nedenæs for Fattigvæsenets Regning i Grimstad 36 og i Fjære, Landvig, Eide og Øiestad 105, tilsammen 141; Privatlægen i Lillesand behandlede i det nævnte Ladested 29, i vestre Moland, Høivaag og Birkenæs 97, tilsammen 126. I de øvrige tre Distrikter besørgetes de fattige Syges Behandling af vedkommende Embedslæger; Antallet af Behandlede var i Aamlids Distrikt 12, i Evjes 30 og i Sætersdalens 25.

Sønedeleds Sogn i østre Nedenæs har faaet egen Jordemoder, hvorefter dette Distrikt for Tiden ansees tilstrækkelig forsynet med Jordemødre. I vestre Nedenæs Distrikt er der af Amtsformandskabet bevilget Midler til Oplærelse af 2 Jordemødre for Birkenæs og Høivaag Sogne.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** berettes at være afholdte: i østre Nedenæs 13, nemlig i Østerrisør to, Tvedestrand to, østre Moland fire, Holt tre, Sønedeled og Dybvaag, i hver et; i Gjerestad afholdtes intet Møde, da Distriktslægen var forhindret fra at møde; i Arendal 7 Møder; i vestre Nedenæs 14, nemlig i Grimstad fire, Lillesand to, vestre Moland, Høivaag og Øiestad, i hver to, i Froland og Fjære, i hver et; i Eide og Landvig ingen Møder, da Distriktslægen ikke var tilsagt; i Aamlid 4, nemlig to i Aamlid og to i Vegaarsheien; fra Heigrefos haves ingen Meddelelse om Møder; i Evje 5, nemlig i Aaseral to, Evje og Vegusdal to, Hordnæs og Iveland et; i Sætersdalen 4, nemlig to i hvert af Distriktets Herreder, Bygland og Valle; desuden afholdt Distriktslægen 2 særskilte Møder for Bykle Sogn af Valle, i hvilke Foredrag holdtes. De vigtigste Gjenstande for Sundhedskommissionernes Virksomhed berettes at have været følgende: I de fleste Sundhedskommissioner toges Foranstaltninger mod muligens indtrædende ondartet Cholera; Byerne og Herrederne deltes i Almindelighed i Roder med Tilsynsmænd over de hygiæniske Forholde, trykte Anvisninger til at kjende og forebygge Cholera uddeltes, saavidt sees kan, i Østerrisør, Tvedestrand, Sønedeled, Dybvaag og Holt af østre Nedenæs, i Grimstad, Fjære og Øiestad af vestre Nedenæs Distrikt. I Tvedestrand undersøgtes og rensedes alle Vandhuse og Binger. Choleralazareter med fornødent Inventarium kunne sees at være indrettede for Sønedeled nær Østerrisør, for Dybvaag paa Kalvøen, for Holt og for østre Moland; Tvestrand anskaffede et Isoleringslokale paa en Holme i Skjærgaarden og havde Adgang til at erholde Lazaret leiet inde i Byen. I Lillesand leiedes et tæt udenfor Byen beliggende Hus til Lazaret. I Arendal behandlede i 5 Møder Kvarantænesager vedrørende Cholera. I flere Sundhedskommissioner forhandlede om de herskende epidemiske Sygdomme, saasom i Holt om Diphtherit, her

og i østre Moland, Aamlid, Froland og Lillesand om Nervefeber, i Holt, vestre Moland og Høivaag om Skarlagensfeber; i Sætersdalen holdtes Foredrag af Ordføreren om Kjertelsyge, i Holt over forskellige Afsnit af Physiologien, hovedsagelig vedrørende Blodomløbet, Aandedrættet og Afsondringerne. I Herrederne i Evje, i Bygland, Valle samt i østre Moland behandledes Forslag om almindelige Forskrifter med Hensyn til Sundhedsvæsenet, hvilke Forskrifter for de 3 sidstnævnte Herreders Vedkommende erholdt kongelig Approbation; i Sætersdalen besluttede man Trykning og Uddeling af 1000 Exemplarer af disse Forskrifter. I Sætersdalen var Interessen for Sundhedskommissionernes Forhandlinger stor; Møderne i Valle overvares saaledes af 10 til 20 Tilhørere, i Bykle af omtrent 50.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i østre Nedenæs Lægedistrikt	724
i Arendal	55
i vestre Nedenæs Lægedistrikt	624
i Aamlids	74
i Evjes	189
i Sætersdalens	110

tilsammen 1 776.

I Østerrisør vaccineredes af Distriktslægen i østre Nedenæs, i Arendal af Stadsfysikus, i Grimstad og Omegn af Distriktslægen i vestre Nedenæs.

Af **retsmedicinske Forretninger** sees at være udførte: 3 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig en over et i Dølgemaal født Barn, en over et i Søen fundet Lig af en Mand, en over en Kvinde, der formodedes dræbt ved Arsenik; 4 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig en angaaende nogle fundne Menneskeben, en til Oplysning om der fandtes mandlig Sæd paa en Del Linned, en angaaende tiltalt Persons Sindstilstand og en i Anledning af et Saar, der var tilføjet en Mand i Panden. Ialt 7 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 4 i vestre Nedenæs, 1 i østre Nedenæs, 1 i Arendal og 1 i Evjes Distrikt.

Om Amtets **Sindssyge** meddeles følgende Oplysninger: i østre Nedenæs opgives deres Antal, forsaavidt samme var bekjendt, til 40, af hvilke 18 forpleiedes med Bidrag af Amtskommunen, 12 for vedkommende Fattigkommuner, 10 for privat Regning. Af de Arendals By tilhørende Sindssyge vare 6, som tiltrængte en fra almindelig Fattigforsørgelse forskjellig Behandling, indlagte paa Gaustads Sindssygeasyll; 6 forpleiedes for Fattigvæsenets Regning. I vestre Nedenæs kunne blot 4 Sindssyge sees at være forpleiede med Bidrag af Amtskommunen. I Aamlids Distrikt opføres 4 Sindssyge; 3 af disse forpleiedes paa Amts-

kassens Regning, af hvilke en paa Gaustad, og 1 for Fattigvæsenets. I Evjes Distrikt forsørgedes for Amtets Regning 14, af hvilke 2 vare paa Gaustad; i Sætersdalen var Antallet af Sindssyge under offentlig Forsørgelse uforandret som i det foregaaende Aar 5, af hvilke 4 forpleiedes for Amtets, 1 for Fattigvæsenets Regning.

Af **Sygehuse** findes i Amtet 2, nemlig Østerrisørs og Arendals Bys Sygehuse. Følgende Fortegnelse giver en Oversigt over de paa disse Sygehuse i Aarets Løb indkomne Sygdomstilfælde:

	Arendals Sygehus.	Østerrisørs Sygehus.
Febre, exanthematiske og andre . . .	41	1
Akute Sygdomme i Aandedrætsorganerne	-	2
Chroniske — i —	1	-
— — i Fordøielsesorganerne	2	-
Blod- og Ernæringssygdomme	1	-
Nervesygdomme	-	4
Ben- og Ledsygdomme	1	2
Benbrud og andre Beskadigelser . . .	21	2
Kræft	1	-
Øiensygdomme	6	-
Hudsygdomme	1	1
Syphilis	9	1
Gonorrhoe	9	-
	tilsammen 93	13.

Badeindretninger. Søbadeanstalt fandtes i Østerrisør, Tvedestrand, Arendal og Grimstad; i Kystdistrikterne er der mange private Søbadehuse.

Amtet havde 4 **Apotheker**, af hvilke et var nyoprettet i Tvedestrand og sattes i Gang ved Sommerens Begyndelse; de fandtes alle ved Visitationen iorden. Personalet bestod i Tvedestrand blot af Apothekeren selv, i Østerrisør af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel, i Arendal af 1 examineret og 1 uexamineret Medhjælper, i Grimstad af 2 Disciple.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Østre Nedenæs Distrikt: 3 Læger, hvoraf to i Østerrisør, en i Tvedestrand; desuden boede Distriktslægen i Aamlid inden dette Distrikt. 5 Jordemødre; 9 Hjelpevaccinatorer.
2. Arendals Stadsfysikat: 4 Læger; 1 Tandlæge. 1 Jordemoder.
3. Vestre Nedenæs Distrikt: 3 Læger, hvoraf to i Grimstad, en i Lillesand. 4 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatorer.

4. Aamlids Distrikt: 1 Læge, boende paa Næs Jernværk. 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
5. Evjes Distrikt: 1 Læge, boende i Evje. 2 ansatte Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
6. Sætersdalens Distrikt: 1 Læge, boende i Bygland; 1 ansat Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.

X. Lister og Mandals Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 49,17 norske Kvadratmile, havde den 31te December 1865 73 785 Indbyggere; det er inddelt i følgende Lægedistrikter;

1. Christiansands Stadsfysikat (0,13 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Christiansand . . med 10 876 Indbyggere.

2. Mandals Lægedistrikt (17,38 n. □ M.), indbefattende:
Ladestedet Mandal med 3 842 Indbyggere.

Herrederne Tveit	-	1 471	—
Oddernæs	-	3 473	—
Vennesland	-	1 103	—
Øvrebø og Hægland	-	1 829	—
Søgne	-	3 386	—
Halsaa og Hartmark	-	3 015	—
Holme	-	1 561	—
Øslebø og Løvdal	-	2 074	—
Finsland	-	888	—
Bjelland og Grindem	-	1 961	—
Søndre Undal	-	4 672	—

Lateris 29 275 Indbyggere.

Transport 29 275 Indbyggere.
Nordre Undal 2 072 —

tilsammen 31 347 Indbyggere.

3. Lyngdals Lægedistrikt (8,51 n. □ M.), indbefattende:
Ladestedet Farsund med 1 416 Indbyggere.

Herrederne Vanse	-	5 754	—
Herod	-	2 437	—
Lyngdal	-	5 046	—
Hægebostad	-	2 107	—

tilsammen 16 760 Indbyggere.

4. Flekkefjords Lægedistrikt (12,06 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Flekkefjord med 1 622 Indbyggere.

Herrederne Næs og Hiterø	-	3 799	—
Kvinesdal	-	3 927	—
Fjotland	-	1 079	—
Bakke	-	2 561	—

tilsammen 12 988 Indbyggere.

5. Siredalens Herred (11,09 n. □ M.) med 1 814 Indbyggere, er midlertidigen henlagt til Soggendals Lægedistrikt i Stavangers Amt.

Sundhedstilstanden var ialmindelighed god, fornemmelig i Landdistrikterne. Af epidemiske Sygdomme forekom Skarlagensfeber udbredt i alle Dele af Amtet, fornemmelig i Byerne og i Aarets sidste Halvdel; Nervefeber var hyppigere end i foregaaende Aar, især i Lyngdals og Flekkefjords Distrikter; i Christiansand og i Mandals Distrikt havde Kighoste en ikke ringe Udbredning. Af Lungebetændelse opgives omtrent samme Antal som i foregaaende Aar, hvorimod catarrhalske Sygdomme vare en Del hyppigere.

Dødeligheden var ikke liden og udgjorde 20,11 af hvert

Tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Begyndelse. De Dødes Antal beløb sig til 1 485, hvilket er 5,1 pCt. mere end i 1865, da der døde 1 413, 1,3 pCt. mere end i 1864, da der døde 1 466, og 5,7 pCt. mere end det gennemsnitlige aarlige Antal Døde i Femaaret 1861—1865, hvilket udgjorde 1 405.

Sygdomskonstitutionen betegnes fra Flekkefjords Distrikt som adynamisk, fra de øvrige Dele af Amtet som indifferent. Til nærmere Belysning af de epidemiske Forholde hidsættes følgende Tabel, sammenstillet efter de af Lægerne meddelte Opgaver.

	Hele Aaret.		Tiden op- givet ialt for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede	Deraf Døde.													
Nervefeber	201	31	187	44	32	23	9	15	13	12	3	6	15	8	7
Simpel Feber	159	-	153	24	11	14	17	16	11	10	9	11	11	12	7
Barsel-feber	32	7	31	7	2	1	4	2	3	1	1	-	4	3	3
Børnekopper	2	-	2	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	49	-	47	-	3	7	4	1	1	-	2	1	2	13	13
Skarlagensfeber	288	20	286	-	1	1	20	20	17	21	24	32	34	55	61
Rødlinger	15	-	15	-	-	-	3	1	4	6	-	-	1	-	-
Neldefeber	17	-	16	2	1	1	1	2	-	2	-	1	1	3	2
Herpes Zoster	15	-	15	2	1	2	1	2	-	2	1	1	1	2	-
Rosen	48	-	44	4	5	1	3	5	3	4	-	3	6	4	6
Kighoste	186	20	183	14	18	10	13	23	12	23	5	13	11	19	22
Diphth. Svælgbetændelse	62	9	51	-	4	4	1	1	4	12	5	5	3	7	5
Strubehoste	22	9	19	1	1	-	1	4	2	3	3	1	-	3	-
Kusma	129	-	125	29	18	34	16	14	6	7	1	-	-	-	-
Catarrhalske Sygdomme	1 092	19	1 038	103	76	89	102	118	70	62	44	37	80	106	151
Lungebetændelse	138	15	108	6	5	15	14	7	11	5	2	7	12	12	12
Pleurit	26	1	24	1	1	4	2	2	3	2	2	1	2	1	3
Cerebrospinalmeningit.	8	2	8	1	1	1	3	-	1	-	-	-	-	-	1
Gigtfeber	131	2	117	17	6	11	12	10	7	5	5	14	9	11	10
Diarrhoe og Cholera	352	5	342	14	10	18	17	29	28	36	85	46	23	21	15
Blodgang	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
Asiatisk Cholera	15	7	13	-	-	-	-	-	-	1	11	-	1	-	-
Gulrot	5	-	4	1	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-
Skjørbug	3	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Tilsammen	2 997	147	2 833	271	196	237	243	272	197	214	205	180	218	282	318

Nervefeber. Der opgives
 fra Christiansand 28 Behandlede, hvoraf 5 døde
 - Mandals Distrikt 72 — — 10 —
 - Lyngdals — 35 — — 8 —
 - Flekkefjords— 66 — — 8 —

tilsammen 201 Behandlede, hvoraf 31 døde.
 (I det foregaaende Aar havde Opgave over 134 Behand-
 lede, hvoraf 28 døde). I Christiansand forekom mod Slut-
 ningen af Aaret i Byens nordvestlige Del en temmelig be-
 grændset Epidemi af Nervefeber, væsentlig blandt den fattig-
 gere Klasse; alle indlagdes paa Christiansands Sygehus.
 Af de fra Mandals Distrikt opgivne Tilfælde behandlede
 en i Mandal bosat Privatlæge 19, hvoraf de fleste forekom
 paa de af Byen til Bebyggelse udlagte sumpige Steder, der
 ved Sygdommens Udbrud endnu ikke vare drænerede
 (Roscher). I Landdistriktet optraadte Sygdommen for det-
 meste sporadisk; en liden Epidemi i Grindem i September og
 Oktober Maaned vandt ingen videre Udbredning (F. Die-
 trichson). De hyppige og almindelige Nervefeber-epide-
 mier i Kvinesdal af Flekkefjords Distrikt omtales af Di-
 striktslægen som væsentlig begrundede i slette hygiæniske
 Forholde, trange, overfyldte Boliger og forpestet Luft; og
 specielt kunde dette paavises for den i dette Aar herskende
 Epidemi. Denne tog sin Begyndelse i Oktober Maaned

1865 og varede til heromhandlede Aars Høst, i hvilket Tids-
 rum ialt 54 Mennesker angrebes, af hvilke 6 døde. Syg-
 dommen viste den sædvanlige afkræftende Karakter og
 langsomme snigende Gang; eiendommelig for denne Epi-
 demi var dens hyppige Begyndelse med gastriske Tilfælde,
 Brækning hos Mange og hos Alle en haardnakket Diarrhoe,
 der ofte varede gennem hele Sygdommen (Kraft). For-
 øvrigt henvises til de i Anhanget til denne Medicinalberet-
 ning indtagne Bemærkninger om Typhusepidemier i det
 flekkefjordske Lægedistrikt af Distriktslæge Kraft (Bilag
 No. 3). Af simpel Feber er opført 159 Tilfælde, hvoraf
 102 fra Christiansand, 34 fra Mandals og 23 fra Lyngdals
 Distrikt.

Af **Barsel-feber** opgives:

fra Christiansand 27 Tilfælde med 5 Dødsfald
 - Mandals Distrikt 3 — - 1 —
 - Lyngdals — 1 — - 1 —
 - Flekkefjords— 1 — - - —

tilsammen 32 Tilfælde med 7 Dødsfald.

For **Børnekopper** behandlede 1 Person i Christiansand
 og 1 i Lyngdals Distrikt. De Angrebne vare Sømænd, der
 havde erhvervet Sygdommen paa fremmede Steder; ved
 Isolering hindredes videre Udbredelse.

Vandkopper vare gennem hele Aaret almindelige i
 11

Christiansand og i Flekkefjords Distrikt. Af Læger i Christiansand anmeldtes ialt 49 Tilfælde.

Af **Skarlagensfeber** opgives:

fra Christiansand . .	168	Tilfælde, hvoraf	7	endte dødeligt
- Mandals Distrikt	36	—	—	3 —
- Lyngdals	—	38	—	— 2 —
- Flekkefjords	—	46	—	— 8 —

tilsammen 288 Tilfælde, hvoraf 20 endte dødeligt. (I foregaaende Aar 85 Tilfælde med 9 Dødsfald). Sygdommen var fornemmelig udbredt i sidste Halvdel af Aaret, og især i Byerne Christiansand og Farsund; i Mandal fik den først i December Fodfæste og begyndte ved Aarskiftet at vinde større epidemisk Udbredning. I Flekkefjords Distrikt havde Skarlagensfeber hersket epidemisk fra 1863 til Høsten 1865. Udover Vaaren 1866 optraadte Sygdommen igjen og udbredte sig nu over hele Distriktet, fornemmelig i Byen og omkringliggende Sogne (Kraft). Ialmindelighed viste Skarlagensfeberen i heromhandlede Aar en forholdsvis mild Karakter, undtagen i Flekkefjords Distrikt, hvor den var mere ondartet; dog var Diphtherit paa flere Steder en hyppig Komplikation og Vatersot ikke sjelden som Eftersygdom. Samtidig med Epidemien var simpel Svælgbetændelse paa de fleste Steder meget udbredt, fornemmelig blandt Voxne i de Huse, hvor Børnene led af Skarlagensfeber (Buch, E. Dahm, F. Dietrichson, Kraft). **Rødlinger** opføres fra Christiansand med 1 og fra Lyngdals Distrikt med 14, tilsammen 15 behandlede Tilfælde.

For **Neldefeber** behandlede i Christiansand 16 Personer.

Af **Rosen** opføres fra Christiansand 31, fra Mandals Distrikt 14 og fra Lyngdals 3, tilsammen 48 behandlede Tilfælde uden Dødsfald; af **Herpes Zoster** 15 Tilfælde, alle fra Christiansand.

Kighoste. Der opgives:

fra Christiansand . . .	117	Tilfælde med	5	Dødsfald
- Mandals Distrikt .	69	—	—	15 —

tilsammen 186 Tilfælde med 20 Dødsfald. (Aaret forud 64 Tilfælde med 3 Dødsfald).

Diphtherit opføres med ialt 62 Tilfælde, hvoraf 9 endte dødeligt; af disse forekom 41 med 4 Dødsfald i Christiansand, 12 med 3 Dødsfald i Mandals, 2 i Lyngdals og 7 Tilfælde med 2 Dødsfald i Flekkefjords Distrikt. For **Strubehoste** behandlede tilsammen 22 Børn, hvoraf 9 døde, nemlig i Christiansand 9, hvoraf 1 døde, i Mandals Distrikt 9, hvoraf 7 døde, i Lyngdals 1, og i Flekkefjords Distrikt 3, hvoraf 1 døde. (Det foregaaende Aar 15 Til-

fælde af Diphtherit med 5 Døde og 31 af Strubehoste med 8 Døde).

Kusma forekom epidemisk i Aarets første Maaneder i Christiansand; Sygdommen optraadte oftere med temmelig voldsomme Fænomener fra Hjernen (E. Dahm). Der opføres ialt 129 behandlede Tilfælde, hvoraf i Christiansand 126, i Farsund 3.

Catarrhalske Sygdomme. Der opføres:

fra Christiansand . . .	901	behandl. Tilf.	med	17	Dødsfald
- Mandals Distrikt	136	—	—	—	1 —
- Lyngdals	—	55	—	—	— 1 —

tilsammen 1 092 behandl. Tilf. med 19 Dødsfald. For alle de Døde er akut Bronchit anført som Dødsarsag, og ialt nævnes som Behandlede for Bronchit 198, de øvrige 894 Tilfælde betegnes som simpel Svælgbetændelse, Catarrh og Forkjølelsesfeber.

Af **Lungebetændelse** opgives:

fra Christiansand af 4 Læger	98	behl. Tilf.	med	9	Dødsf.
- Mandals Distr.	3	—	25	—	— 3 —
- Lyngdals	—	1	—	3	— — 1 —
- Flekkefj.	—	1	—	12	— — 2 —

tilsammen af 9 Læger 138 behl. Tilf. med 15 Dødsf.; (I foregaaende Aar opgaves af 11 Læger 123 Tilfælde med 17 Dødsfald). For **Pleurit** behandlede 6 Læger i Christiansand, Mandals og Lyngdals Distrikter 26 Personer; 1 Tilfælde, i Christiansand, endte dødeligt.

Af **Meningitis cerebro-spinalis** opgives fra Christiansand 5 Tilfælde med 1 Dødsfald og fra Mandals Distrikt 3 Tilfælde med 1 Dødsfald; tilsammen 8 Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt.

Hjernebetændelse findes paa Lægernes Dødslisters opført som Dødsarsag hos 21, tuberculøs Meningit hos 3, Konvulsioner og Kramper i Børnealderen hos 9, af hvilke tilsammen 33 Dødsfald 17 opgives fra Christiansand, 8 fra Mandals og 4 fra hvert af Lyngdals og Flekkefjords Distrikter.

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber opgives 131 behandlede Tilfælde, nemlig 59 fra Christiansand, 27 fra Mandals, 35 fra Lyngdals og 10 fra Flekkefjords Distrikt. 2 Tilfælde, 1 i Christiansand og 1 i Mandals Distrikt, endte dødeligt. Chronisk Rheumatisme betegnes som almindelig i alle Dele af Amtet, fornemmelig i Kystegnene; ialt opgives 52 behandlede Tilfælde.

For **Koldfeber** behandlede paa Christiansands Bys Sygehus en udenbys Matros. Fra Flekkefjord omtales et Par Tilfælde, erhvervede i Udlandet.

Gastriske Sygdomme. Af **Cholera** og **Diarrhoe** opføres:

fra Christiansand . . 278 Tilfælde, hvoraf 3 endte dødeligt
 - Mandals Distrikt 41 — — 2 — —
 - Lyngdals — 33 — — - — —

tilsammen 352 Tilfælde, hvoraf 5 endte dødeligt;

desuden er fra Flekkefjords Distrikt anmeldt 1 Dødsfald uden Opgave over Behandlede, ialt altsaa 6 Dødsfald. (Aaret forud kjendtes 368 Tilfælde og 18 Dødsfald). Af de i Christiansand forekommende Tilfælde vare mange dysenteriske, forbundne med stærk Tenesmus og blodige Udtømmelser (Heyerdahl). Af **Blodgang** behandlede i Christiansand 2 Tilfælde, hvoraf det ene paa Byens Sygehus; begge helbrededes.

Asiatisk Cholera. Først i Juli Maaned indkom fra Antwerpen til Risøbank ved Mandal et i denne By hjemmehørende Skib, bestemt til Rusland, med en Cholerasyg ombord. Ifølge Kvarantænekommissionens Beslutning blev, da Vinden var gunstig, Skibet sendt til Christiansands Kvarantæneanstalt for der at afsætte den Syge og fortsætte Reisen. Den Syge indlagdes paa Odderøens Lazaret og helbrededes. I Christiansand blev den 1ste August en Sjouer syg af mistænkelig choleralignende Diarrhoe og døde samme Dag. Ved Smitte fra denne optraadte indtil henimod Midten af Maaneden ialt 10 mere og mindre tydelig udtalte Tilfælde af Cholera, hvoraf 5 endte dødeligt; af samtlige behandlede paa Christiansands Bys Sygehus 4 Tilfælde, hvoraf 3 endte dødeligt (Heyerdahl). Til Chri-

istiansand ankom den 3die August et i Drøbak hjemmehørende Fartøi fra London, bestemt til Kragerø; Fartøiets Styrmand, der led af Cholera, blev indlagt paa Lazarettet, hvor han helbrededes. I Begyndelsen af Oktober indkom fra Gøteborg til Flatstad i Spangereid Sogn en der hjemmehørende Jagt, hvis Skipper paa Reisen var død af Cholera, og hvis Søn døde af samme Sygdom 3 Dage efter Hjemkomsten. Kvarantæne, Isolering og Rensning iværksattes, og ingen flere angrebes (Gundersen). Paa en Skøite fra Egersund, der var afseilet fra Christiania, medens Cholera viste sig der, døde paa Hjemreisen 1 Mand af Cholera i en Udhavn ved Arendal; den anden Mand ombord, Skøitens Eier, forlod strax Fartøiet og kom nogle Dage senere til Flekkefjord, hvor han angrebes af Cholera, men helbrededes. Skøiten ankom senere; den var i Arendal forsynet med mineralsk Røgelse, som imidlertid kun var benyttet paa Dækket; den Afdødes Gang- og Sengklæder i Kahytten vare ikke rørte. I Flekkefjord blev Kahytten røget, vasket og rensed, og Klæderne tildels nedsænkede i Søen, dels forsvarlig rensede (Kraft). Efter det Foregaaende kjendes i Lister og Mandals Amt for heromhandlede Aar ialt 15 Tilfælde af Cholera, hvoraf 7 endte dødeligt.

Af **Gulsot** opgives fra Christiansand 5 Tilfælde.

Skjørbug opføres fra Christiansand med 3 behandlede Tilfælde.

Veneriske Sygdomme. Følgende Tabel viser de paa Sygehusene behandlede Tilfælde af **Syphilis**:

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne			Af de Indkomne lede af				Udgaaede		Tilbageiggende ved Aarets Udgang.	Det gennemsnitlige Antal Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	ialt	Md.	Kv.	ialt	Md.	Kv.	primær Syphilis.	sekundær Syphilis.	tertiær Syphilis.	medfødt Syphilis.	helbredede.	uhelbredede.		
Christiansands Bys Sygehus	-	-	-	8	4	4	4	3	-	1	6	1	1	35,3
Amtssygehuset i Flekkefjord	2	1	1	7	4	3	2	4	1	-	6	-	3	119
Tilsammen	2	1	1	15	8	7	6	7	1	1	12	1	4	

Som Behandlede udenfor Sygehusene opføres ialt 47 Tilfælde af Syphilis, hvoraf 36 fra Christiansand, 4 fra Mandals Distrikt (hvorfra desuden 3 indsendtes til Amtssygehuset), 2 fra Lyngdals og 5 fra Flekkefjords Distrikt; af disse opgives 8 som primære, 22 som sekundære Former; af 38 vare 27 Mænd, 11 Kvinder. Som Dødsarsag er Syphilis opført hos 2, 1 i hvert af Lyngdals og Flekkefjords Distrikter; den ene var et Barn under 5 Aar. Af **Gonorrhoe** er ialt opført 68 Tilfælde, hvoraf 59 fra Christiansand; af Urethrit 2 Tilfælde. Af samtlige Tilfælde behandlede paa Sygehusene i Christiansand 11.

Fnat syntes i Mandals Distrikt at være aftagende; i Flekkefjords Distrikt var Sygdommen fremdeles meget udbredt, fornemmelig i Fjeldbygderne, hvorfor der gennem Sundhedskommissionerne uddeltes almindelige Anvisninger til Sygdommens Behandling (Kraft). Ialt opføres som Behandlede for Fnat 96, hvoraf 61 paa Sygehusene i Christiansand; af 85 vare 60 af Mand-, 25 af Kvindekjøn, og af 91 vare 84 Voxne, 7 Børn under 15 Aar. For **Skurv** behandlede i Mandals, Lyngdals og Flekkefjords Distrikter 7 Tilfælde, hvoraf 1 paa Amtssygehuset i Flekkefjord.

Af **Spedalske** kjendtes ifølge Lægeberetningerne ved

Udgangen af forrige Aar 4, hvoraf 1 i Christiansand, 1 i Lyngdals Distrikt og 2 i Flekkefjords; det samme Antal opføres uforandret ved Aarets Udgang. Overlægen for den spedalske Sygdom opfører i sine Tabeller for heromhandlede Aar Antallet baade ved Begyndelsen og Slutningen af Aaret med 3.

Kjertelsyge betegnes fremdeles som almindelig i alle Dele af Amtet; ialt opføres som behandlede Tilfælde af Kjertelsyge 207, hvoraf 194 fra Christiansand og 13 fra Lyngdals Distrikt; af 167 vare 92 af Mand-, 75 af Kvindekjøn, 16 over og 151 under 15 Aar. Som Dødsårsag opgives Kjertelsyge i 2 Tilfælde. Af **Rachitis** opføres 7 Tilfælde.

Svindstot omtales som hyppig især i Christiansand samt i Mandals og Flekkefjords Distrikter, i sidstnævnte fornemmelig i Byen og Kystdistrikterne, hvor den ofte kunde paavises begrundet i Forkjølelser under Fisket (Kraft). Der opgives ialt 222 behandlede Tilfælde af Svindstot, hvoraf 159 fra Christiansand, 31 fra hvert af Mandals og Lyngdals Lægedistrikter; af 196 vare 96 af Mand-, 100 af Kvindekjøn, 172 Voxne og 24 Børn under 15 Aar. Som Dødsårsag er Svindstot opført for 73 eller 21,34 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne Dødsårsager (342) (i foregaaende Aar var Forholdet 80 af 360 eller 22,64 pCt.). For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Samtlige opgivne Dødsfald.	Forhold af Dødsfald af Svindstot til samtlige opgivne Dødsfald i pCt.
Christiansand	40	157	25,5
Mandals	21	109	19,2
Lyngdals	1	26	3,8
Flekkfjords	11	50	22,0
Lister og Mandals Amt	73	342	21,34

Af **Kræft** omtales 25 Tilfælde med 10 Dødsfald, af hvilke 7 opgives fra Christiansand, 2 fra Mandals og 1 fra Lyngdals Distrikt; af 22 Behandlede vare 12 Mænd, 10 Kvinder. For 5 af de Døde er Kræftens Sæde opgivet, nemlig i Ansigtet, Næsen, Mavesækken, Pylorus, Indvoldene, hver hos 1.

Vatersot behandlede hos 28 Personer; af 22 vare 9 Mænd, 13 Kvinder. Som Dødsårsag er Vatersot opgivet hos 9, Brights Sygdom hos 3, af hvilke tilsammen 12 Dødsfald 5 indtraf i Christiansand, 6 i Mandals og 1 i Flekkefjords Distrikt.

Blegsot og **Menstruationsuordener** betegnes fremdeles som almindelige i de fleste Dele af Amtet; 6 Læger op-

give at have behandlet tilsammen 119 Kvinder for disse Sygdomme.

Cardialgi opføres af 8 Læger med tilsammen 526 behandlede Tilfælde; af 450 vare 145 af Mand-, 305 af Kvindekjøn; 29 vare Børn under 15 Aar.

Ormesygdomme vare hyppige i Christiansand og Mandals Distrikt; der opgives 25 behandlede Tilfælde.

Af **Drankersygdomme** omtales 14 behandlede Tilfælde, hvoraf 9 kunne sees at have været Delirium tremens; 11 forekom i Christiansand, 2 i Mandals og 1 i Lyngdals Distrikt; 5 Tilfælde endte dødeligt, nemlig 3 i Christiansand og 2 i Mandals Distrikt.

Forgiftninger. Fra Christiansand omtales flere Tilfælde af Forgiftning efter Drik af Sæbelud; 1 Tilfælde, hos et Barn, medførte Døden (S. Heyerdahl). I Farsund behandles 2 Tilfælde af Brækning og Diarrhoe efter Nydelse af bedærvet Ost (Buch).

Af nye Tilfælde af **Sindssygdomme** opføres 44, hvoraf 28 fra Christiansand, 6 fra Mandals, 9 fra Lyngdals og 1 fra Flekkefjords Distrikt. Sygdommens Beskaffenhed er opgivet for 33, af hvilke 6 lede af Mani, 15 af Melancholi, 10 af Dements og 2 af Idioti. Kjønnen opgives for 17, af hvilke 12 vare Mænd, 5 Kvinder. Som Dødsårsag er Sindssygdom opgivet hos 1, i Mandals Distrikt.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Sygehuse- ne: 2 Borttagelser af Læbekræft, 1 af en osteosar comatøs Svulst paa Laaret, 1 af en Teleangiectasi, 1 af en fibros Svulst; af Lægerne forøvrigt: 4 Amputationer af Fingre, deraf 3 af dobbelte Tømmelfingre; 1 Exartikulation af tarsus, 1 Borttagelse af Brystkjertelen, 3 af Læbekræft, 1 af en Svulst i Tungen, 1 af en Bensvulst i Panden, 1 af en cavernøs Svulst paa Armen, 1 af en tumor sebaceus, 2 af Lipomer, 1 af et Hygrom, 4 Paracenteser af Underlivet, 1 Operation for sammenvoxne Fingre, 2 Operationer for Vandbrok.

Følgende **obstetriciske Operationer** anføres som udførte af Læger: 20 Tangforløsninger, for hvilke Indikationerne opgives saaledes: Vemangel og Vesvækkelse hos 4, langvarigt Arbejde hos 6, Bækkensneverhed hos 6, Indkiling af Fosterhovedet hos 1, stort Fosterhoved hos 2; for 1 er ingen Indikation opgivet. 19 af Mødrene forbleve ilive, 1 døde 2 Dage efter Forløsningen. Af Børnene vare 16 levende, 4 dødfødte. 2 Vendinger og Udtrækninger, hvoraf 1 ved forliggende Moderkage paa Grund af Blødning, 1 paa anden Tvilling efter forudgaaende Tangforløsning af første ved langvarigt Fødselsarbejde og stærk Medtagelse af Konens Kræfter; begge Mødre forbleve ilive; af Børnene var 1 levende, 1 dødfødt. 2 Gange Mutilation af dødt Foster; i det ene Tilfælde ved Bækkensneverhed

og Tverleie med fremfalden Arm og nedtrykt Skulder efter flere Dages Fødselsarbeide; Konens Tilstand blev efter Exartikulation af Fosterarmen saa slet, at vedkommende Læge ikke vovede at fuldføre Operationen, og Konen døde uforløst (L. Irgens). I det andet Tilfælde, hvor ogsaa Fosteret laa i Tverleie, blev der gjort Exartikulation af fremfalden Arm og derefter Vending; Konen, hvis Kræfter vare saa medtagne, at hendes Død med Sikkerhed kunde forudses, forlangte dog selv at forløses; hun døde nogle Timer efter Forretningen (Kraft). 1 kunstig Forløsning af Efterbyrden efter forudgaaet Tangforretning med heldigt Udfald for Moderen. Ialt 25 obstetriciske Forretninger, hvoraf 5 i Christiansand, 3 i Mandals, 7 i Lyngdals og 10 i Flekkefjords Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Christiansands Stadsfysikat	339	270	56	80	2	20
Mandal	934	652	135	132	4	34
Lyngdal	527	329	59	63	9	26
Flekkefjord	467	234	50	43	6	16
Lister og Mandals Amt	2 267	1485	300	318	21	96

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 68.

Selv mordere 3.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 782 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 65,5. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 7,6, og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 4,95; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 15 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 4,7, og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, til samtlige Døde = 1 : 2,4. For de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsarsagen hos 11, af hvilke 7 døde af Barselsfeber, 1 uden nærmere Angivelse af Dødsarsagen 2 Dage efter Tangforløsning, 2 kort efter kunstig Forløsning med skarpe Instrumenter og den ene af disse uden at Forløsningsen var fuldført (ovenfor omtalte), 1 uforløst med anden Tvilling paa Grund af Blodtab efter naturlig Fødsel af første Tvilling (Kraft).

Paa Lægernes Lister findes Opgave over 342 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (23 pCt. af samtlige Dødsfald). De hyppigste **Dødsarsager** vare: Svindsot (73), Hjernebetændelse, tuberculøs Meningit og Kramper (tilsammen 33), Nervefeber (31), Skarlagensfeber og Kighoste (hver 20), akut Bronchit (19), Diphtherit og Strubehoste

(tilsammen 18), Lungebetændelse (15), Alderdomssvaghed (13), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 12), Kræft (10).

Veiriget skildres som for en stor Del ugunstigt; Sommeren var varm, men Høsten ialmindelighed stormfuld og overmaade regnfuld. For Flekkefjords Distrikt betegnes Hø-, Korn- og Poteteshøsten som i et Middelsaar.

Levemaade og hygieeniske Forholde. Boligerne beskrives som gode, undtagen i de egentlige Fjeldbygder, hvor de baade fra Lyngdals og Flekkefjords Distrikt siges at være urenlige og slet udluftede. I Liknæs i Flekkefjords Distrikt omtales de tillige som trange og overfyldte. Flekkefjords By beskrives som tæt bebygget, med smale, krogede Gader, smaa Hustomter og Gaardsrum, samt trange Portrum, der sjelden tillade nogen Gjennemkjørsel. Kreaturhold er ialmindeligt, uagtet de fleste Huse oprindelig ikke ere indrettede dertil; Gjødselen til de fleste af de i Fjeldierne omkring liggende Jordstykker bæres enten i Kurve paa Ryggen eller fyldes fra Huset ud i Haandkjerer paa Gaden, for derfra at transporteres videre (Kraft). I Flekkefjord blev i heromhandlede Aar paabegyndt et Vandværk for at skaffe Indvaanerne godt Drikkevand og for at tjene i Tilfælde af Ildebrand. Brændevinsdrik siges at være i Tiltagende i Christiansand og Flekkefjord (S. Heyerdahl, Kraft). Udbyttet af Sildefisket beskrives fra Flekkefjords Distrikt for dette Aar som godt, hvorimod Makrelfisket var mindre heldigt (Kraft).

Fattigsygepleien. Udenfor Sygehuset behandledes i Christiansand 599 fattige Syge af den der ansatte Fattiglæge. Distriktslægen i Mandals Distrikt behandlede 33 Syge for Fattigvæsenets Regning; Distriktslægen i Lyngdal 112, for største Delen tilhørende Farsund, Lodshavn og Egvaag. Ved Oprettelsen af Soggendals Lægedistrikt i Stavanger Amt blev i heromhandlede Aar dertil henlagt Siredalen, før henhørende til Flekkefjords Lægedistrikt.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** omtales at være afholdte: i Christiansands Stadsfysikat 17; i Mandals Distrikt 19, hvoraf i Øslebø-Løvdal, Oddernæs, Randøssund, Halsaa-Hartmark, Holme, nordre Undal, i hvert to, i de øvrige Herreder af Landdistriktet, i hvert et. Om Antallet af afholdte Møder i Mandals Ladested savnes Underretning. I Lyngdals Distrikt 10 Møder, hvoraf syv i Farsund og tre i Landdistriktet; i Flekkefjords Lægedistrikts Herreder 4, hvoraf i Flekkefjords Herred og i Kvinesdal, i hver et, i Bakke to; over Antallet af Møder i Flekkefjords By haves ingen Opgave. I Christiansand og de øvrige af Amtets Byer optoges Møderne væsentlig af Forhandlin-

ger om sanitære Misligheder og Forføininger mod Nervefeber, Børnekopper og fornemmelig mod Cholera. I Mandal leiedes et eget Lokale til Choleralazaret, ligesom der af et Handelshus blev overladt Kommunen et Hus i Havnen Kleven til Isoleringlokale. Byerne inddeltes i Kredse med Tilsynsmænd, valgte blandt Kommissionernes Medlemmer, og Gaardsrum, Binger, offentlige Pladse og Indretninger undersøgte for at paase Renlighed. I Farsund bleve trykte Sundheds- og Forsigtighedsregler, tildels overensstemmende med de i Christiania vedtagne, omdelte; 2 af Byens Indvaanere bleve af Sundhedskommissionen ilagte Mulkt for mislig Overholdelse af Sundhedsforskrifterne (Buch). I Møderne i Landdistrikterne blev der af Ordførerne holdt Foredrag over smitsomme Sygdomme og forskjellige andre Gjenstande. De for Christiansands By udarbejdede Sundhedsforskrifter erholdt kongelig Approbation.

I **Kvarantænekommissionen** i Christiansand holdtes 20 Møder; i Mandal bleve 101 og i Flekkefjord 29 Fartøier kvarantænemæssig undersøgte.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Christiansand . . .	141
i Mandals Distrikt . .	810
i Lyngdals — . . .	455
i Flekkefjords— . . .	432

tilsammen 1 838.

Vaccinationen udføres i Christiansand af en dertil antagen Læge, der i Aaret udleverede 98 Rør med Vaccine-materie. Den ældste Vaccinerede var 15½, den yngste ¼ Aar gammel. Som et Bevis paa tiltagende Ulyst hos Forældre til at lade sine Børn vaccinere, meddeler den ovennævnte Læge følgende Tabel over Fødte og Vaccinerede i de 3 sidste Aar:

	Fødte.	Vaccinerede.
1864	325	240
1865	365	185
1866	336	141.

I Mandal og Halsaa Sogn vaccinerer en i Mandal bosat Privatlæge. I Flekkefjords By og Næs Sogn udføres Vaccinationen af Distriktslægen i Flekkefjords Distrikt. I Øslebø Sogn, hvor Vaccinationen blev paabegyndt sent og mislykkedes, opsattes den til næste Aar.

Af **retsmedicinske Forretninger** nævnes som udførte: 5 Syns- og Obduktionsforretninger over Mandlig: en var død pludselig af Lungeapoplexi, efterat han i beskjenket Tilstand var bleven indbragt i Distriktsfængslet; en var funden død paa Landeveien uden Tegn til Vold (hans Død antoges forvoldt ved Drik); en var død af et penetrerende

Bugsaar; en var druknet og antoges kastet i Vandet efter bibragt Vold; en var død af Blodextravasat paa Basis cranii, foraarsaget ved gjentagne voldsomme Fald eller Nedkastninger i Gulvet. 1 Synsforretning over en Kone, der havde ombragt sig ved Hængning. 1 Undersøgelse ianledning af Fødsel i Dølgemaal. Ialt 7 retsmedicinske Forretninger, hvoraf i Christiansand, Mandals, Flekkefjords Distrikt, i hvert 2, i Lyngdals Distrikt 1.

Antallet af **Sindssyge**, forpleiede for Amtskommunens og Fattigkommunernes fælles Regning, var ifølge den af Amtmanden meddelte Fortegnelse tilsammen 104, hvoraf 8 behandledes paa Gaustad (af disse udgik 2 helbredede og 1 overflyttedes uhelbredet til Oslo Asyl), 3 henlaa paa Christiansands Asyl og 2 paa Møllendals Asyl ved Bergen; de øvrige vare udsatte i Privatforpleining. De fleste af de for offentlig Regning forpleiede Sindssyge bleve i Aarets Løb tilseede af vedkommende Embedslæge. Om Belægget paa Christiansands Sindssygeasyl henvises til Listen over Sindssygeasylerne.

Over de paa Amtets 3 almindelige **Sygehuse** behandlede Sygdomstilfælde giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

	Christian- sands Bys Sygehus.	Christian- sands Gar- nisonssy- gehus.	Amtssy- gehuset i Flekkе- fjord.
Febre	27	13	1
Diphtherit	5	-	-
Akute Sygdomme i Cirkulations- og Respirationsorganerne . .	13	59	-
Chroniske do. i do. do. . . .	1	-	1
Nervesygdomme	2	2	3
Sindssygdomme	2	2	1
Akute Sygdomme i Fordøiel- sesorganerne	10	7	-
Chroniske do. i do.	3	17	-
Sygdomme i Uterinsystemet . .	-	-	3
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	4	-	1
Blodsygdomme, Ernæringssyg- domme	13	3	-
Chronisk Rheumatisme, Arthritis	2	18	1
Læsioner og Benbrud	10	36	3
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	10	44	5
Kræft og Svulster	3	-	3
Ben- og Ledsygdomme	2	3	3
Øiensygdomme	-	7	-
Syphilis	8	-	7
Gonorrhoe	2	9	-
Lateris	117	220	32

	Christian- sands Bys Sygehus.	Christian- sands Gar- nisonssy- gehus.	Amtssy- gehuset i Flekke- fjord.
Transport	117	220	32
Orchitis	1	-	-
Hudsygdomme	21	42	4
Forskjellige andre Sygdomme	2	3	-
Forstilt Sygdom	-	2	-
Friske	7	-	-
tilsammen	148	267	36

I Sygestuerne paa Christiansands Tugthus behandledes af et Fangeantal af 150 ialt 37 Syge, 21 Mænd og 16 Kvinder, i 2 938 Dage, altsaa i Gjennemsnit 8,₃₆ daglig, og enhver i 79,₄ Dage. 1 af de Syge døde. Medicinforbrugget beløb sig til omtrent 75 Spd. Forøvrigt henvises til Sygehuslisten.

Af **Badeindretninger** fandtes i Christiansand, foruden de Militæres Badeindretning, flere smaa private Badehuse. Sygehuset har sin Badeindretning for varmt Bad, og i Byen findes en privat lignende, der ogsaa er indrettet for russisk Dampbad. I Farsund er et Badehus for koldt Søbad. Amtssygehuset i Flekkefjord har et Badeværelse; desuden findes her 2 Badehuse, et for varmt Søbad, et for Strømbade.

De 2 **Apotheker** i Christiansand samt Apothekerne i Farsund og Flekkefjord fandtes ved Visitationen iorden; ved Mandals Apothek blev Opførelsen af et eget Laboratorium paabegyndt. Personalet, foruden Apothekerne, er opgivet til: ved Elephantapotheket i Christiansand 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel, ved Løveapotheket sammesteds og ved Mandals Apothek 1 Medhjælper og 1 Discipel, ved Farsunds og Flekkefjords Apothek 1 Discipel. Ved Farsunds Apothek blev i indeværende Aar afholdt en Medhjælperprøve.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Christiansands Stadsfysikat: 6 Læger, foruden Distriktslægen i Mandals Distrikt. 5 Jordemødre; 1 Tandlæge.
2. Mandals Distrikt: 3 Læger, hvoraf en, Distriktslægen, bosat i Christiansand. 2 Jordemødre; 12 Hjelpevaccinatører.
3. Lyngdals Distrikt: 3 Læger, hvoraf en ikke praktiserende, alle i Farsund. 2 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.
4. Flekkefjords Distrikt: 1 Læge, bosat i Flekkefjord. 1 Jordemoder; 5 Hjelpevaccinatører.

XI. Stavanger Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 69,₄₄ norske Kvadratmile, havde den 31te December 1865 104 868 Indbyggere. Amtet er inddelt i 8 Lægedistrikter, nemlig:

1. Soggendals Distrikt (6,₁ n. □ M.), indbefattende:

Ladestedet Soggendal	med	507	Indbyggere.
Herrederne Soggendal	-	2 936	—
Lunde	-	1 472	—
Heskestad	-	1 037	—

tilsammen 5 952 Indbyggere.

(Til dette Distrikt er derhos midlertidig henlagt Herredet Siredalen af Lister og Mandals Amt (11,₀₉ n. □ M.) med 1 814 Indbyggere.*)

*) Naar i nærværende Beretning Soggendals Lægedistrikt omtales, menes altid dette fraregnet Siredalen, hvis Sygdomsforholde ere omhandlede under Lister og Mandals Amt. Det bemærkes derhos, at Delingen af Amtets 5 Lægedistrikter til 8 indtraadte i Aarets Løb, saa at Aarsberetningerne tildels omfatte de udelte Distrikter, og Opgaverne som Følge heraf ikke altid kunne henføres til et af de nyoprettede.

2. Ekersunds Distrikt (9,₈₇ n. □ M.), indbefattende:

Ladestedet Ekersund	med	2 145	Indbyggere.
Herrederne Ekersund	-	2 500	—
Ougne	-	954	—
Helleland	-	1 364	—
Birkrem	-	1 991	—
Haa	-	3 006	—

tilsammen 11 960 Indbyggere.

3. Sandnæs Distrikt (14,₈₀ n. □ M.), indbefattende:

Ladestedet Sandnæs	med	1 000	Indbyggere.
Herrederne Høiland	-	3 215	—
Klep	-	2 205	—
Time	-	2 376	—
Gjæsdal	-	997	—
Høle	-	3 203	—

tilsammen 12 996 Indbyggere.

4. Stavangers Distrikt (1,57 n. □ M.), indbefattende:	
Kjøbstaden Stavanger	med 16 647 Indbyggere.
Herrederne Hetland	- 5 076 —
Haaland	- 2 822 —

tilsammen 24 545 Indbyggere.

5. Finnø Distrikt (11,78 n. □ M.), indbefattende:	
Herrederne Rennisø	med 2 452 Indbyggere.
Finnø	- 1 715 —
Strand	- 2 228 —
Aardal	- 1 315 —
Hjelmeland og Fi-	
ster	- 3 084 —
Nærstrand	- 2 602 —

tilsammen 13 396 Indbyggere.

6. Sands Distrikt (18,92 n. □ M.), indbefattende:	
Herrederne Jælse	med 2 606 Indbyggere.
Sand	- 1 600 —

Lateris 4 206 Indbyggere.

Transport	4 206	Indbyggere.
Suledal	- 2 125	—
Søvde	- 1 899	—
Vikedal	- 2 702	—

tilsammen 10 932 Indbyggere.

7. Karmøens Distrikt (3,38 n. □ M.), indbefattende:	
Ladestederne Skudesnæshavn med	1 209 Indbyggere.
og Kopervik	- 737 —
Herrederne Skudesnæs	- 4 757 —
Avaldsnæs	- 4 735 —
Bukn	- 1 062 —
Tysvær	- 2 168 —

tilsammen 14 668 Indbyggere.

8. Haugesunds Distrikt (3,02 n. □ M.), indbefattende:	
Kjøbstaden Haugesund	med 3 221 Indbyggere.
Herrederne Torvestad	- 3 674 —
Skjold	- 3 524 —

tilsammen 10 419 Indbyggere.

Sundhedstilstanden var i det Hele ret god; fra Sogendals og Ekersunds Distrikter betegnes den endog som særdeles god, fornemmelig i Aarets sidste Kvartal. Af epidemiske Sygdomme var Nervefeber temmelig udbredt; ligesaa havde Skarlagensfeber og Kighoste nogen Udbredning.

Dødeligheden var ikke stor; den udgjorde 15,75 af hvert Tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Begyndelse. De Dødes Antal beløb sig til 1 642, hvilket er 3,1

pCt. mere end i forrige Aar, da der døde 1 593, men 10,5 pCt. mindre end i 1864, da der døde 1 842, samt 3,1 pCt. mindre end det gennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—1865, hvilket udgjorde 1 694.

Sygdomskonstitutionen betegnes fra de fleste Distrikter som indifferent eller catarrhalsk. Til nærmere Oversigt over de epidemiske Forhold tjener nedenstaaende Tabel, sammendragen efter de af Lægerne meddelte Opgaver over behandlede Sygdomstilfælde:

Sygdom.	Hele Aaret.			Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for												
Nervefeber	382	41	304	17	4	20	22	14	21	17	27	33	39	43	47
Simpel Feber	280	-	248	33	14	17	16	13	14	27	22	22	21	20	29
Barsel-feber	21	4	15	1	-	1	1	2	3	-	4	-	2	1	-
Børnekopper	4	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	-	-
Vandkopper	58	-	58	5	1	20	2	1	14	3	2	8	-	-	2
Skarlagensfeber	137	5	127	2	6	-	4	3	7	6	10	19	25	17	28
Mæslinger	16	-	16	-	-	1	4	1	10	-	-	-	-	-	-
Rosen	35	2	28	2	3	-	3	3	3	2	3	2	1	1	5
Herpes Zoster	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2
Kighoste	171	9	167	17	14	1	-	15	4	6	6	25	37	22	20
Diphtherisk Svælgbetændelse	96	10	86	2	2	6	3	2	13	6	2	12	19	10	9
Strubehoste	17	6	11	3	1	2	1	1	1	-	1	1	-	-	-
Kusma	17	-	7	3	-	-	1	1	-	1	-	-	1	-	-
Catarrhalske Sygdomme	1 048	4	913	63	52	58	71	131	94	82	54	62	67	79	100
Lungebetændelse	245	24	232	21	14	16	42	32	20	10	12	10	15	22	18
Pleurit	23	-	21	2	1	-	1	1	6	1	6	1	1	-	1
Cerebrospinalmeningit	16	6	15	-	-	-	8	4	1	2	-	-	-	-	-
Gigtfeber	237	6	218	18	14	12	17	24	28	21	14	20	20	14	16
Koldfeber	3	-	3	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-
Diarrhoe og Cholera	396	5	348	17	14	29	16	32	38	37	51	49	30	24	11
Blodgang	13	-	13	2	4	1	-	2	-	1	-	1	-	1	1
Gulsot	11	-	7	-	1	1	3	-	-	1	-	1	-	-	-
Tilsammen	3 229	122	2 844	208	145	185	215	283	278	224	214	267	282	254	289

Af Nervefeber opgives:

fra Soggendals og Ekersunds Distrikter

33 Behandlede, hvoraf 1 døde

- Sandnæs Distrikt	9	—	—	1	—
- Stavangers	—	194	—	—	21
- Finnø	—	33	—	—	1
- Sands	—	33	—	—	6
- Karmøens	—	24	—	—	6
- Haugesunds	—	56	—	—	5

tilsammen 382 Behandlede, hvoraf 41 døde;

desuden opgives fra Soggendals og Ekersunds Distrikter 4 Døde uden Lægebehandling, ialt saaledes 45 Døde. (I foregaaende Aar opgaves 230 Behandlede, 24 Døde). Sygdommen optraadte dels sporadisk, dels med smaa begrænsede Epidemier, som i Sandnæs Ladested, i flere Herreder af Finnø Distrikt og i Karmøens Distrikt. Med en noget større epidemisk Udbredning optraadte Nervefeber i Suldal, Søvde og Jelsø af Sands Lægedistrikt, indført ved Smitte fra Vaarsildfisket og fra Stavanger By. I Karmøens Distrikt viste Nervefeber sig mod Slutningen af 1865 ved Skudsnæshavn og udbredte sig ved Smitte herfra til flere Gaarde og Pladse i Ladestedets Nærhed; senere, i August Maaned 1866 udbrød den paanyt paa en Samling af Gaarde en Fjerdingsvei fra Skudsnæshavn og holdt sig nu med enkelte Tilfælde indtil i November Maaned, da

den ogsaa udbredte sig til andre Grupper af Gaarde i videre Omkreds. Med cerebrale Fænomener optraadte Sygdommen i Finnø og Karmøens Distrikter samt i et Par Tilfælde i Haugesund, forresten var den abdominale Form mest fremtrædende. Af de 280 Tilfælde af simpel Feber opgives 14 fra Soggendals og Ekersunds, 6 fra Sandnæs, 208 fra Stavangers, 12 fra Finnø og 40 fra Haugesunds Distrikt.

Af **Barsel-feber** behandlede ialt 21 Tilfælde, hvoraf i Stavanger Distrikt 9, i Haugesund 6, i Sandnæs, Finnø, Sands Distrikter, i hvert 2. 4 Tilfælde endte dødeligt, hvoraf 1 i Finnø, 1 i Haugesunds og 2 i Sands Distrikt. I det ene Tilfælde var obstetricisk Operation gaaet iforveien. Fra Stavanger omtales 1 Tilfælde af Barselmani, der helbrededes.

Børnekopper. Til Stavanger hjemkom i September en Matros fra London med Børnekopper; han smittede begge sine Forældre; alle de Angrebne indlagdes i et ved Sundhedskommissionens Foranstaltning leiet Lazaret, og deres Boliger og Klæder røgedes med Chlor og rensedes. Medens disse endnu vare Reconvalescenter, ankom fra Gøteborg en Matros, angreben af Kopper; ogsaa han indlagdes i Lazarettet, hvorefter Ingen flere angrebes. Ialt kjendes saaledes 4 Tilfælde af Børnekopper, der samtlige helbrededes.

Af **Vandkopper** nævnes fra Soggendals og Ekersunds Distrikter 2, fra Stavangers 8, fra Finnø 4, fra Sands 30, fra Haugesunds 14, tilsammen 58 Tilfælde.

Skarlagensfeber optraadte i Stavanger i Juni Maaned og herskede her til Aarets Slutning, ofte forbunden med diphtherisk og gangrænøs Halsaffektion (Siqueland). I Skudsnæshavn i Karmøens Distrikt var Sygdommen epidemisk udbredt fra December Maaned. Ogsaa her var Diphtherit en overmaade hyppig Complication (Bodom). Ialt opføres af Skarlagensfeber:

fra Egersunds Distrikt	9	behandl. Tilf.	uden Dødsfald
- Stavangers	—	115	— — med 2 —
- Karmøens	—	12	— — — 3 —
- Haugesunds	—	1	— — — — —

tilsammen 137 behandl. Tilf. med 5 Dødsfald.

Mæslinger vare ikke sjeldne i Haugesund og nærmeste Omegn, men kom sjelden under Lægebehandling; to Læger opgive tilsammen 16 behandlede Tilfælde uden Dødsfald.

Af **Rosen** opgives ialt 35 behandlede Tilfælde, hvoraf 3 fra Soggendals og Ekersunds Distrikter, 26 fra Stavangers, 1 fra Finnø og 5 fra Haugesunds Distrikt. 2 Tilfælde i Stavanger endte dødeligt.

Af **Rødlinger** opføres 3 Tilfælde, alle fra Stavanger; af **Herpes Zoster** 3 Tilfælde, hvoraf 1 i hver af Stavangers, Finnø og Karmøens Distrikter.

Fra Sands Distrikt omtales 2 Tilfælde af **Miliaria**, begge hos Børn (Thesen).

Af **Kighoste** behandlede:
i Soggendals og Ekersunds Distrikter

		1 Tilfælde uden Dødsfald
i Stavangers Distrikt	112	— med 2 —
i Finnø	4	— — — —
i Karmøens	18	— — 6 —
i Haugesunds	36	— — 1 —

tilsammen 171 Tilfælde med 9 Dødsfald.

Sygdommen var i Stavanger udbredt i de 4 sidste Maaneder af Aaret og bragtes ved Smitte herfra til Haugesunds Distrikt, hvor den fornemmelig i Byen Haugesund vandt ikke ringe Udbredning. Allerede ved Aarets Begyndelse herskede den i Skudsnæshavn, hvor den i dets 3 første Maaneder var saa stærkt udbredt, at over tre Fjerdedele af alle Ladestedets Børn antages at have været angrebne; flere Børn døde. Lægehjelp blev ialmindelig kun søgt ved Complicationer med Bronchit eller Lungebetændelse (Hj. Heiberg).

Diphtherisk Svælgbetændelse. Der opgives:

fra Stavangers Distrikt	91	Behandlede,	9 Døde
- Sands	—	3	— 1 —
- Karmøens	—	2	— — —

tilsammen 96 Behandlede, 10 Døde.

For **Strubehoste** behandlede i Stavangers Distrikt 11, hvoraf 3 døde, i Haugesunds 3 uden Dødsfald, og i Sands Distrikt 3, hvoraf 2 døde, tilsammen 17 Børn, hvoraf 5 døde. Desuden opgives fra Finnø 1 Dødsfald uden Lægebehandling, ialt altsaa 6 Dødsfald.

Af **Kusma** opføres 17 behandlede Tilfælde, hvoraf fra Stavanger 15.

Catarrhalske Sygdomme vare som sædvanlig almindelige i Vaar- og Høstmaanederne; i Soggendal og i Haugesunds Distrikt viste de sig i November og December Maaneder som Influenza. Ialt opgives som behandlede 1048 catarrhalske Tilfælde, hvoraf fra Soggendals og Ekersunds Distrikter 130, fra Sandnæs 10, fra Stavangers 636, fra Finnø 30, fra Sands 29, fra Karmøens 24, og fra Haugesunds 189. Af disse 1048 Tilfælde opføres 19 som Influenza, 265 som akut Bronchit, og 764 som simpel Svælgbetændelse, Catarrh og Forkjølelsesfeber. 4 Tilfælde endte dødeligt, alle af akut Bronchit.

Af **Lungebetændelse** opgives:
fra Soggendals og Ekersunds Distrikter

	af 2 Læger	13 Tilfælde med	2 Dødsfald
- Sandnæs	- 1	7	— — — —
- Stavangers	- 5	138	— — 12 —
- Finnø	- 1	8	— — 1 —
- Sands	- 1	9	— — 1 —
- Karmøens	- 1	6	— — 1 —
- Haugesunds	- 2	64	— — 7 —

tilsammen af 13 Læger 245 Tilfælde med 24 Dødsfald.

(Det forrige Aar opgaves af 7 Læger 174 Tilfælde med 19 Dødsfald). Af de fra Haugesunds Distrikt opgivne Tilfælde behandlede 6 uden Dødsfald paa det midlertidige Sygehus for Vaarsildfiskere i Haugesund. Af 15 Tilfælde vare 7 i venstre, 4 i høire og 4 i begge Lunger (H. Johannesen, J. R. Lossius). Af **Pleurit** opføres fra Soggendals og Ekersunds Distrikt 1, fra Stavangers 13 og fra Haugesunds 9, tilsammen 23 Tilfælde uden Dødsfald.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslistor opført som Dødsarsag hos 17, tuberkuløs Meningit hos 6, Konvulsioner og Kramper i Barnealderen hos 9, af hvilke tilsammen 32 Dødsfald 8 opgives fra Soggendals og Ekersunds Distrikter, 1 fra Sandnæs, 15 fra Stavangers og 8 fra Haugesunds Distrikt.

Af **Meningitis cerebro-spinalis** behandlede i Soggendals og Egersunds Distrikter 1 dødeligt Tilfælde og i Finnø

Distrikt 15 Tilfælde, hvoraf 5 endte dødeligt, tilsammen 16 Tilfælde med 6 Dødsfald. I Anhanget til denne Medicinalberetning findes indtaget nogle Bemærkninger af Distriktlæge J. R. Lossius om de af ham i Finnø Lægedistrikt iagttagne Tilfælde af Cerebrospinalmeningit (Bilag No. 4).

Rheumatiske Sygdomme. Under Benævnelserne akut Rheumatisme og Gigtfeber opgives 237 Tilfælde med 6 Dødsfald, hvoraf 48 med 2 Dødsfald fra Soggendals og Ekersunds, 8 fra Sandnæs, 36 med 2 Dødsfald fra Stavangers, 11 fra Finnø, 7 med 1 Dødsfald fra Sands, 120 med 1 Dødsfald fra Haugesunds og 7 fra Karmøens Distrikt. Af chronisk Rheumatisme opgives 25 behandlede Tilfælde, hvoraf 21 fra Stavangers Distrikt. **Ischias** omtales som almindelig i Ekersund og Omegn (Kreutz).

Af **Koldfeber** behandlede i Stavanger 2 og i Haugesunds Distrikt 1 Tilfælde.

Gastriske Sygdomme: Af **Choleringe** og **Diarrhoe** opgives:

fra Soggendals og Ekersunds Distrikter

	44 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald				
- Sandnæs . . .	6	—	—	—	—
- Stavangers	253	—	—	—	3
- Finnø	7	—	—	—	—
- Sands	5	—	—	—	—
- Karmøens	2	—	—	—	—
- Haugesunds	79	—	—	—	1

tilsammen 396 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald.

Af **Blodgang** behandlede i Ekersund 1, i Stavanger 9 og i Karmøens Distrikt 3, tilsammen 13 Tilfælde; alle helbrededes. Af **Gulsot** opgives 11 behandlede Tilfælde, hvoraf i Soggendals og Ekersunds Distrikter 4, i Stavangers Distrikt 4, i Haugesunds 3 Tilfælde.

Af **Skjörbug** opføres 1 Tilfælde, fra Ekersund.

Syphilis. Over de paa Amtets Sygehus behandlede Tilfælde giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne			Af de Indkomne lede af			Udgaade			Tilbageiggende ved Aarets Udgang.	Middeltal af Forpleiningsdagens Antal for hver Udskreven.
	ialt.	Md.	Kv.	ialt.	Md.	Kv.	primær Syphilis.	sekundær	Mistænkt.	helbrede-	uhelbre-	døde.		
Stavanger Amts Sygehus . .	9	4	5	26	8	18	4	21	1	23	5	-	7	68
Stavanger Bys —	13	3	10	35	17	18	5	30	-	45	-	1	2	202
Tilsammen	22	7	15	61	25	36	9	51	1	68	5	1	9	

Som udenfor Sygehusene behandlede Tilfælde af Syphilis opføres ialt 25, hvoraf fra Ekersund 1, fra Stavangers Distrikt 20, fra Karmøens 1 og fra Haugesunds 3. Desuden indsendtes til Amtssygehuset fra Sandnæs og Haugesunds Distrikter, fra hvert 4, fra Finnø og Karmøens, fra hvert 2. Af 19 Privatbehandlede lede 5 af primære, 14 af sekundære Tilfælde, og af 21 vare 17 Mænd, 4 Kvinder; 3 vare Børn under 15 Aar. For **Gonorrhoe** behandlede ialt 38, hvoraf paa Amtssygehuset 2.

Hudsygdomme. **Fnat** siges fremdeles at være hyppig i flere Egne af Soggendals og Ekersunds Distrikter samt tildels i Haugesunds Distrikt; forøvrigt syntes denne Sygdom at være i stadigt Aftagende. Ialt opgives 55 behandlede Tilfælde. For **Skurv** behandlede 2 Personer, begge af Mandkjøn, og af disse 1 paa Stavanger Bys Sygehus. Chroniske og vanrøgtede **Eczemer** siges at være temmelig almindelige i Haugesunds Distrikt (Bodom).

Spedalskhed. Af Spedalske kjendtes ved Udgangen af 1865 ifølge Overlægens Beretning 152. I heromhandlede Aar kom 7 til, hvoraf 2 vare nye Tilfælde og 5 overseede ved tidligere Tællinger; Afgangen var 13, hvoraf 1 var

udflyttet (fra Finnø til Amerika), 2 vare indlagte i Stiftelser, og 10 vare i Aarets Løb afgaaede ved Døden. Det kjendte Antal Spedalske var altsaa ved Udgangen af dette Aar 146, hvoraf fandtes:

i Soggendals Distrikt	4
i Ekersunds	— 8
i Sandnæs	— 6
i Stavangers	— 20
i Finnø	— 27
i Sands	— 17
i Karmøens	— 38
i Haugesunds	— 26.

Kjertelsyge omtales som temmelig hyppig fra alle Dele af Amtet, fra Finnø endog som hyppigere end før. 8 Læger opføre 103 behandlede Tilfælde, af 72 forekom 32 hos Mænd, 40 hos Kvinder; og af 74 14 hos Voxne og 60 hos Børn under 15 Aar. Som Dødsarsag findes Kjertelsyge opført i 1 Tilfælde, i Karmøens Distrikt. Af **Rachit** nævnes 4 Tilfælde, hvoraf 3 Tilfælde fra Soggendals og Ekersunds Distrikter, og 1 dødeligt Tilfælde fra Stavangers Distrikt.

Svindstot var i Finnø Lægedistrikt tiltagende i Hyp-pighed, fornemmelig i Indlandsbygderne (J. R. Lossius). Ialt opgives 154 behandlede Tilfælde af Svindstot, hvoraf 25 fra Soggendals og Ekersunds Distrikter, 48 fra Stavangers, 20 fra Finnø, 19 fra Karmøens, 35 fra Haugesunds og 7 fra Sands Distrikt. Som Dødsårsag er Svindstot opført hos 47 eller 14,83 pCt. af samtlige af Lægerne op-givne, ved Sygdom toraarsagede Dødsfald (317); i fore-gaaende Aar var Forholdet 49 af 285 opgivne Dødsaar-sager eller 17,1 pCt.; i 1864 44 af 292 eller 15,1 pCt. For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindstot og samtlige opgivne Dødsårsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold af Døde af Svindstot til samtlige op-givne Døds-årsager i pCt.
Soggendal og Ekersund	4	41	9,75
Sandnæs	-	6	0,00
Stavanger	12	118	10,17
Finnø	13	45	28,88
Sand	1	25	4,00
Karmøen	2	24	8,33
Haugesund	15	58	25,86
Stavanger Amt	47	317	14,83

Af **Kræft** opgives ialt 20 behandlede Tilfælde med 13 Dødsfald, af hvilke Dødsfald 2 indtraf i hvert af Stavangers og Sands Distrikter, 1 i hvert af Sandnæs og Karmøens, 3 i Finnø og 4 i Haugesunds Distrikt. Kræftens Sæde er opgivet for 12 af de Døde, nemlig i Øiet og Tun-gen, hver hos 1, Livmoderen og Endetarmen, hver hos 2, Brystkjertelen og Mavesækken, hver hos 3.

Vatersot opføres som Dødsårsag hos 7, Brights Syg-dom hos 2, af hvilke tilsammen 9 Dødsfald 4 opgives fra Stavangers, 3 fra Haugesunds, 1 fra Ekersunds og 1 fra Finnø Distrikt.

Som behandlede for **Blegsot** og **Menstruationsanomalier** nævnes af 8 Læger tilsammen 85 Kvinder. Især var Menostasi hyppig i flere Distrikter (C. A. Stang, J. R. Lossius).

Hysteriske Tilfælde vare almindelige i Finnø Distrikt (J. R. Lossius).

Cardialgi og chroniske Digestionsuordener vare over-alt meget almindelige; for Cardialgi, Dyspepsi og chronisk Gastrit behandlede 11 Læger tilsammen 508 Personer; af 467 vare 175 Mænd, 292 Kvinder, og af 467 vare 443 Voxne og 24 Børn under 15 Aar. I Karmøens Distrikt antages disse Sygdomme for en væsentlig Del at ligge til Grund

for den der ikke sjelden forekommende Hypochondri (Hj. Heiberg).

Ormesygdomme vare hyppige i Soggendals og Eker-sunds samt i Finnø Distrikt. Fra Stavanger Distrikt op-gives 27 og fra Haugesunds 4, tilsammen 31 behandlede Tilfælde, paa 1 nær hos Børn under 15 Aar, af hvilke 13 vare af Mand-, 18 af Kvindekjøn.

Drankersygdomme. Fra Soggendals og Ekersunds Di-strikter opgives 3 og fra Stavangers 5, tilsammen 8 Til-fælde af Delirium tremens, hvilke samtlige helbrededes.

Af nye Tilfælde af **Sindssygdomme** nævnes, foruden det forhen omtalte Tilfælde af Barselmani fra Stavanger, 40, hvoraf fra Soggendals og Ekersunds Distrikter 5, fra Sandnæs 3, fra Stavangers 1, fra Finnø 5, fra Karmøens 1 og fra Haugesunds 25. 2 Tilfælde opføres som Mani, 24 som Melancholi, 3 som Dements, 2 som Idotisme og 5 som Epilepsi. Af 36 vare 18 Mænd, 18 Kvinder; 4 vare Børn under 15 Aar. 1 indsendtes til Bergens Sindssyge-asyl (fra Finnø), 1 til Møllendals Asyl ved Bergen (fra Sandnæs), og 1 afgik ved Døden (i Finnø Distrikt).

Af **chirurgiske Operationer** nævnes som udførte: paa Amtssygehuset: 1 Borttagelse af Kræft i Tungen, 1 af et Lipom paa Skulderen, 1 af et Sarkom, 1 af en Næsepolyp, 1 Operation for indeklemt Brok, 1 for fistula ani; af Læ-gerne forøvrigt: 1 Borttagelse af Læbekræft, 1 af en kræft-agtig Svulst paa Læggen, 1 af et Lipom, 1 af en fibrøs Svulst paa den haarde Gane, 1 Operation for Hare-mund, 1 Gang Ætsning af en Livmoderpolyp, 2 Gange Operation for Vandbrok (begge ved Punktion og den ene Gang med Jodindsprøitning), 1 Borttagelse af en Sten i Urinrøret.

Følgende **obstetriciske Operationer** nævnes som udførte af Læger: 21 Tangforløsninger, for hvilke Indikationerne opgives saaledes: Vemangel og Vesvækkelse hos 7, lang-varigt Fødselsarbeide hos 9, Bækkensneverhed hos 3, Krampe og Livmoderbristning, hver hos 1. Af Mødrene forbleve 20 ilive, 1 døde 1½ Time efter Forløsningen af Livmoderbristning. Af Børnene vare 15 levende, 6 død-fødte. 2 Vendinger, begge ved Tverleie, og 1 Udtrækning ved en Sædefødsel; alle 3 Mødre forbleve ilive, Fostrene dødfødte. 1 Perforation af dødt Foster ved forsnevret Bækken og udtømte Kræfter hos Konen, der døde nogle Timer efter Forløsningen (Bodom). 3 Gange kunstig Forløsning af tilbageholdt Moderkage; 2 af Konerne forbleve ilive, den tredje døde af Barselfeber 4 Dage efter Forløsningen. Ialt 28 obstetriciske Forretninger, hvoraf i Soggendals og Ekersunds Distrikter 4, i Stavangers 14, i Finnø og Haugesunds, i hvert 5.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		ialt.	under 1 Aar.	imellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Soggendal	187	94	27	12	3	11
Ekersund	392	159	29	28	3	18
Sandnæs	460	180	43	21	4	17
Stavanger	886	455	94	137	3	23
Finnø	373	180	28	23	3	19
Sand	379	173	37	23	3	25
Karmøen	443	244	53	45	2	18
Haugesund	360	157	41	20	1	15
Stavanger Amt . .	3 480	1642	352	309	22	146

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 44.

Selv mordere 6.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 838 flere Fødte end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 47,2. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 9,9 og til Antallet af samtlige Død = 1 : 4,7; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 15 Aar, forholdt sig til Antallet af samtlige Døde = 1 : 5,3, og Antallet af Børn, døde under 15 Aar til samtlige Døde = 1 : 2,6. Af de Døde paa Barselseng indeholde Medicinalberetningerne Oplysning om Dødsårsagen hos 8, af hvilke 4 døde af Barselsfeber, 1 af Livmoderbristning 1½ Time efter kunstig Forløsning, 1 nogle Timer efter Forløsning ved Perforation, 1 af Svindstot 16 Dage og 1 af Emboli 8 Dage efter naturlig Forløsning.

Paa de fra 12 Læger indsendte Fortegnelser over Dødsårsager, der indbefatte 317 ved Sygdom forårsagede Dødsfald (19,3 pCt. af samtlige Dødsfald), vare de hyppigste Dødsårsager følgende: Svindstot (47), Nervefeber (45), Hjernebetændelse og Kramper (tilsammen 32), Lungebetændelse (24), Diphtherit med Strubehoste (tilsammen 16), Kræft (13), Hjerneslag (11), Spedalskhed (10), Kighoste (9), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 9).

Veirliget var i de første Maaneder af Aaret ustadigt, men fordetmeste mildt, April og Mai kolde, Sommeren fra St. Hanstid varm og stille, August og September meget regnfulde. Fra Midten af Oktober indtraadte meget stormende og tildels koldt Veir, der holdt sig til Aarets Udgang.

Med Hensyn til Udfaldet af Høsten angives Aaret fra Finnø og Haugesunds Distrikter som et godt for Hø, Korn og Poteter. Sildefisket gav taaleligt Udbytte.

Levemaade og hygiæniske Forholde siges tildels at staa paa samme Punkt som i tidligere Medicinalberetninger meddelt, dog sporedes i Soggendals og Ekersunds, Finnø og Haugesunds Distrikter Forandringer til det Bedre. Nydelsen af Brændevin og bayersk Øl var paa flere Steder tiltagende, fornemmelig under Fisket. I Stavanger By mangler den største Del af Gaderne Brolægning, ordentlige Rendestene og lukkede Afløbsrender; Gaderne og Gaardsrummene ere derfor urene og Kjælderne vandsyge. I Byens Udkanter bygges aarlig en Del nye Boliger, men disse ere ialmindelighed smaa og overbefolkede, saa at ofte endog Loft og Kjælder benyttes til Beboelsesrum. Byens Bygningslov forbyder høiere Træhuse end 7 Alen til Gesimset, herved forebygges smaa toetages Huse med Brøstværelser, men det vil rimeligvis ogsaa lede til en mere udstrakt Benyttelse af Kjælderrummene end ønskeligt, idet Eierne paa denne Maade ville gjøre sig de forholdsvis kostbare Tomter saa frugtbringende som muligt (C. A. Stang). Stavanger By fik i dette Aar et Vandværk; offentlige Vandstændere oprettedes paa flere Steder i Byen.

Fattigsygepleien besørgetes i Stavanger af Distriktslægen og en Privatlæge, i Haugesund af en Privatlæge, i de øvrige Distrikter af Embedslægerne. Over Antallet af de i Aarets Løb tilseede fattige Syge havest følgende Opgaver: I Soggendals Distrikt 3, i Sandnæs 12, i Finnø 33, i Sands 12 og i Haugesunds Distrikt 23, tilsammen 83.

Den før nævnte Deling af Amtets 5 Lægedistrikter til 8 iværksattes i Aarets Løb. Ved heromhandlede Aars Begyndelse ansattes en examineret Jordemoder i Hjelmland, og i Aarets Løb blev i alle de øvrige Prestegjeld af Finnø Distrikt bevilget Bidrag til examinerede Jordemødres Ansættelse.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** omtales at være afholdte: i Soggendals Distrikt 5, hvoraf i Soggendals Landsogn to, i Ladestedet Soggendal, i Lunde, Heskestad, i hvert et; i Ekersunds Distrikt 16, hvoraf i Ekersund sex, i Helleland tre, i Ekersunds Landsogn, Birkrim, Haa, i hver to, i Ougne et; i Sandnæs Distrikt 6, hvoraf i Sandnæs et, i Herrederne fem; i Stavangers Distrikt 28, alle i Stavanger; i Haaland og Hetland blev paa Grund af manglende Underretning om Repræsentationsmøder intet Møde afholdt; i Finnø Distrikt 8, hvoraf i Nærstrand tre, i Rennesø to, i Hjelmland, Aardal, Strand, i hver et, i Finnø blev intet Møde afholdt, da Ordføreren, dels ved andre Forretninger og dels ved Sygdom var forhindret fra at indfinde sig ved de berammede Møder; i Sands Distrikt 5, hvoraf i Vikedal tre, i Jelse, Søvd, i hvert et; i Karmøens Distrikt 1 i Skudesnæshavn; i Haugesunds Distrikt 3, hvoraf i Haugesund, Torvestad og Skjold, i hvert et. I Finnø og Sands

Distrikter ere samtlige Repræsentationsmedlemmer indtraadte i Sundhedskommissionen, ligesom de ogsaa i førstnævnte Distrikt fungere som Tilsynsmænd for denne. I alle Amtets Byer optoges Møderne væsentlig af Foranstaltninger mod Cholera; i Ekersund, Stavanger og Haugesund oprettedes Lazaretter til Optagelse af mulige Cholerasyge; i Stavanger sørgedes tillige for et Isoleringslokale, der senere benyttedes som Koppelazaret. Tilsynsmænd ansattes i Ekersund og Stavanger til at paase Renlighed og Tømning samt Desinfektion af Binger. For Sandnæs vedtoges Sundhedsregler. I Landsognene holdtes Foredrag om forskellige Gjenstande, vedrørende Physiologien, Hygænen og Sundhedstilstanden, om nyfødte Børns Pleie, Cholera, Spedalskhed, Ordningen af Jordemodervæsenet m. m. Ved Kvarantænekommissionen i Haugesund undersøgte ialt 34 Fartøier, hvoraf 2 underkastedes Observationskvarantæne. Det ene af disse var en Jagt, hvis Skipper var død i Danzig af Cholera; hans Klæder vare puttede i en Sæk og kastede ned i Lasterummet; ved Undersøgelsen fandtes de overalt tilsmudsede og forurensede med den Afdødes Udtømmelser. Det andet Fartøj var en Skonnert fra Haugesund, der kom hjem fra Rotterdam; Styrmanden var strax efter Afseilingen angreben af Brækninger og Diarrhoe. Han bragtes ombord paa en af Rhederiet anskaffet Skoite, der med en Vogter ombord henlagdes paa Kvarantænehavnen, og Kahytten paa Skonnerten blev underkastet nøiagtig Rensning og Røgning (Eye).

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Soggendals Distrikt	142
i Ekersunds	— 346
i Sandnæs	— 417
i Stavangers	— 524
i Finnø	— 329
i Sands	— 179
i Karmøens	— 317
i Haugesunds	— 290

tilsammen 2544.

Vaccinationen udførtes i Ekersund og Hellelands Sogn af Distriktslægen i Ekersunds Distrikt, i Stavanger af en Læge, i Haugesund af Distriktslægen i Haugesund Distrikt, forøvrigt af Hjelpevaccinatøerne. I Hetland Herred af Stavanger Distrikt blev paa Grund af den ene Hjelpevaccinatørs Sygdom Vaccinationen kun foretaget i de to af Herredets 3 Vaccinationskredse; i Finnø Kreds af Finnø Distrikt blev paa Grund af den i forrige Aar almindelige Vaccination i heromhandlede Aar Ingen vaccineret; fra Utsire i Haugesunds Distrikt var ingen Anmeldelse over

Vaccinerede ved Medicinalberetningens Afgivelse indkommen til Distriktslægen.

Af **retsmedicinske Forretninger** omtales at være udførte: 7 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf en over en Mand, der var fundet i Vandet, og som antoges død ved Drukning i beruset Tilstand, en af en sindssyg Kone, der antoges at have begaaet Selvmord ved Drukning, en af en paa Landeveien funden død Mand, en af en efter Nydelsen af et rødligt Fluidum, der fandtes i en senere ikke tilveiebragt Flaske, hurtig død 6 Aar gammel Dreng, en over et 8 Uger gammelt Pigebarn, der antoges ihjelliget af Moderen, og to over Ligene af i Dølgemaal fødte Fostre. 1 Synsforretning over en Mand, der havde begaaet Selvmord ved Hængning. 4 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf en af Helbredstilstanden hos en til Kronarbejde dømt Person, to af Kvinder ianledning af Barnefødsel i Dølgemaal, en af en 8 Aar gammel Pige ianledning af Spørgsmaal om med hende bedreven Utugt. Ialt 12 retsmedicinske Forretninger, hvoraf i Stavangers Distrikt sex, i Ekersunds og i Karmøens Distrikter, i hvert to, i Finnø og Haugesunds Distrikter, i hvert et.

Over Antallet af de for offentlig Regning forpleiede **Sindssyge** meddeles følgende Oplysninger: I Soggendals og Ekersunds Distrikter forpleiedes for Amtskommunens Regning 15, hvoraf 1 i Aarets Løb afgik ved Døden, for Fattigkommunernes Regning 7; i Stavangers Distrikt for Amtets Regning 10, for Fattigvæsenets 3; i Finnø Distrikt for Amtets Regning 12, hvoraf 2 paa Bergens Asyl; i Sands Distrikt for Amtskommunens Regning 9; 1 var i Aarets Løb død og 1 ny tilkommen; i Haugesunds Distrikt for Amtets Regning 4, hvoraf 1 paa Bergens Asyl. De fleste Sindssyge bleve i Aarets Løb tilseede af vedkommende Embedslæger og Forpleiningen angives i Almindelighed upaaklagelig; enkelte af de Sindssyge i Sands Distrikt forpleiedes dog mindre godt, og for en Enkelts Vedkommende var der oftere ført Klage over Forpleiningsmaaden til Amtet, saa at han nu var flyttet (Thesen).

Af **Sygehuse** findes inden Amtet, foruden Sindssygeasylet i Stavanger, 2, nemlig Amtssygehuset og Stavanger Bys Sygehus, hvorhos der under Vaarsildfisket var et midlertidigt Sygehus i Gang i Haugesund. Følgende Tabel viser de paa de to faste Sygehuse indkomne Sygdomstilfælde:

	Stavanger Bys Sygehus.	Stavanger Amts Sygehus.
Febre, exanthematiske og andre	53	30
Diphtherit	7	3
Lateris	60	33

	Stavanger Bys Sygehus.	Stavanger Amts Sygehus.
Transport	60	33
Akute Sygdomme i Respirations- og Cir- kulationsorganerne	9	4
Chroniske do. i do. do.	8	1
Nervesygdomme	2	4
Sindssygdomme	-	2
Akute Sygdomme i Fordøielserorganerne	1	1
Chroniske do. i do.	6	2
Sygdomme i Uterinsystemet	4	4
do. i Urinorganerne, Vatersot .	4	4
Blod- og Ernæringsygdomme, Gulsot .	2	2
Chronisk og afebril Rheumatisme, Arthrit	5	5
Læsioner og Benbrud	8	11
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	12	10
Kræftagtige Sygdomme og Svulster . .	-	6
Ben- og Ledsygdomme	2	6
Øiensygdomme	1	
Syphilis	35	26
Gonorrhoe	-	2
Epididymit	1	1
Hudsygdomme	7	6
Spedalskhed	-	1
Andre Sygdomme	1	2
Friske til Syges Pleie	1	4
Tilsammen	169	137.

Forøvrigt henvises med Hensyn til Udfaldet af Behandlingen, Forpleiningsdagenses Antal o. s. v. til Sygehuslisten. Paa det midlertidige Sygehus for Fiskere i Haugesund indkom 29, hvoraf med Nervefeber 14, Lungebetændelse 6, Diarrhoe, akut Rheumatisme og Læsioner, hver 2, Hjernebetændelse, Peritoneit og Periostit, hver 1. 27 udgik

helbredede, 2 døde. Udgifterne til Medicin udgjorde 14 Spd. 77 Skill.

Af **Badeindretninger** nævnes i Stavanger et Badehus for Kar-, Sø- og Styrtebad.

Amtet havde i indeværende Aar 4 **Apotheker**, idet det nyoprettede andet Apothek i Stavanger aabnedes for Publikums Søgning. Ekersunds Apothek sees ikke at være visiteret, de øvrige, 2 i Stavanger og 1 i Haugesund, fandtes ved Visitation i Orden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Egersund af 1 Discipel, i Stavanger ved det ene Apothek af 1 Medhjælper og 2 Disciple, ved det andet af 2 examinerede Medhjælpere, ved Haugesunds Apothek af 1 Medhjælper og 1 Discipel. I Stavanger afholdtes i indeværende Aar en Medhjælperprøve.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Soggendals Distrikt: 1 Læge, bosat i Soggendal. 1 Jordemoder; 3 Hjelpevaccinatører.
2. Ekersunds Distrikt: 1 Læge, bosat i Ekersund. 2 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatører.
3. Sandnæs Distrikt: 1 Læge, boende i Sandnæs. Ingen ansat Jordemoder; 6 Hjelpevaccinatører.
4. Stavangers Distrikt: 5 Læger, hvoraf en Homoeopath, alle i Stavanger. 1 Tandlæge. 5 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
5. Finnø Distrikt: 1 Læge, boende i Finnø. 1 Jordemoder; 7 Hjelpevaccinatører.
6. Sands Distrikt: 1 Læge, boende i Sand. 1 Jordemoder; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Karmøens Distrikt: 1 Læge, boende i Haugesund. 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
8. Haugesunds Distrikt: 2 Læger, begge i Haugesund, hvoraf den ene midlertidig konstitueret som Distriktslæge i Karmøens Distrikt. 4 Jordemødre, hvoraf 3 ansatte; 4 Hjelpevaccinatører.

XII. Søndre Bergenhus Amt.

Amtet, der den 31te December 1865 paa et Fladeindhold af 118,32 norske Kvadratmile, havde 113 403 Indbyggere, er inddelt i 9 Lægedistrikter, nemlig:

1. Indre Søndhordlands Distrikt (9,09 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Skonevig	med 3 255	Indbyggere.
Etne	- 2 614	—
Fjelberg	- 3 992	—
samt Vikebygd af Svedens Herred	- 1 062	—
tilsammen		10 923 Indbyggere.

2. Ytre Søndhordlands Distrikt (7,64 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Sveden (undtagen Vikebygd)		
	med 2 227 Indbyggere.	
Stordøen	-	2 634 —
Findaas	-	4 580 —
Fitje	-	2 313 —
Tysnæs	-	4 275 —

tilsammen 16 029 Indbyggere.

3. Indre Hardangers Distrikt (42,24 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Kinservik med 5 778 Indbyggere.		
Ulvik	-	3 891 —
Røldal	-	928 —

tilsammen 10 597 Indbyggere.

4. Ytre Hardangers Distrikt (12,39 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Kvinherred med 4 543 Indbyggere.		
Strandebarm og		
Varaldsø	-	2 200 —
Jondalen	-	1 663 —
Vikør	-	2 853 —

tilsammen 11 259 Indbyggere.

5. Vos Distrikt (15,87 n. □ M.), indbefattende:

Herredet Vos med 9 629 Indbyggere.		
--	--	--

6. Søndre Midthordlands Distrikt (7,29 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Os med 3 750 Indbyggere.		
Fuse	-	3 173 —
Sund	-	4 209 —

tilsammen 11 132 Indbyggere.

7. Nordre Midthordlands Distrikt (3,65 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Fane med 3 635 Indbyggere.		
Fjeld	-	2 557 —
Askøen	-	3 966 —
Aarstad	-	1 398 —
Bergens Dom- og Korskirkesognes Landdistrikt - 2 699 —		

tilsammen 14 255 Indbyggere.

8. Indre Nordhordlands Distrikt (12,67 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Haus med 6 291 Indbyggere.		
Hammer	-	5 246 —
Hosanger	-	4 092 —

tilsammen 15 629 Indbyggere.

9. Ytre Nordhordlands Distrikt (7,98 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Manger med 6 848 Indbyggere.		
Lindaas	-	7 102 —

tilsammen 13 950 Indbyggere.

Sundhedstilstanden skildres i Almindelighed som meget god i alle Lægedistrikter undtagen i indre Søndhordland og i Mangers Herred af ytre Nordhordland, hvor den betegnes som mindre god i 1ste Halvaar paa Grund af Nervefeber, samt i indre Hardanger, hvor Sygeligheden var temmelig stor det hele Aar. Amtet var i dette Aar forskaanet for udbredte Epidemier; thi med Undtagelse af Nervefeber havde kun den ondartede Halsesygge nogen Udbredning i enkelte Lægedistrikter.

Dødelighed. De Dødes Antal udgjorde 1 693, hvilket er 14,93 af Tusinde af den samlede Befolkning ved Aarets

Begyndelse. Dette Antal er 3,3 pCt. større end i det foregaaende Aar, da der døde 1 639, men 13,67 pCt. mindre end i 1864, da der døde 1 961, og 9,37 pCt. mindre end det gennemsnitlige aarlige Antal Døde i Femaaret 1861—1865, der udgjorde 1 868.

Sygdomskonstitutionen betegnes som indifferent fra de fleste Lægedistrikter, som adynamisk i søndre Midthordland og i 1ste Halvaar i indre Søndhordland og i Mangers Herred af ytre Nordhordland. Til Oplysning om de epidemiske Forholde ere Lægernes Opgaver over epidemiske Sygdomme sammenstillede i følgende Tabel:

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	372	34	370	54	37	70	70	38	25	16	23	8	13	3	13
Simpel Feber	23	-	20	1	-	-	3	-	-	3	1	1	4	2	5
Barselfeber	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Skarlagensfeber	4	-	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	22	-	22	2	1	-	3	1	-	3	3	-	4	-	5
Erythema nodosum	8	-	8	-	6	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
Kighoste	29	1	29	7	1	-	8	-	7	2	-	4	-	-	-
Diphth. Svælgbetændelse	130	14	128	1	1	4	16	2	3	14	20	13	19	17	18
Catarrhalske Sygdomme	82	2	74	8	4	6	13	9	2	6	10	5	2	4	5
Lungebetændelse	56	6	46	-	9	4	3	9	8	2	2	-	-	3	6
Pleurit	16	-	12	-	2	3	2	3	-	-	-	1	-	-	1
Gigtfeber	38	-	34	5	6	5	3	1	3	1	1	1	-	1	7
Diarrhoe og Choleringe	151	5	151	3	-	3	9	13	8	12	34	25	17	16	11
Tilsammen	939	64	899	85	67	95	130	76	56	59	94	59	61	46	71

Af Nervefeber opgives:

fra indre Søndhordlands Distrikt 53 Behdl., af hvilke 11 døde

- ytre	—	—	51	—	—	8	—
- ytre Hardangers	—	—	25	—	—	2	—
- Vos	—	—	10	—	—	2	—
- søndre Midthordlands	—	—	27	—	—	2	—
- nordre	—	—	17	—	—	1	—
- indre Nordhordlands	—	—	27	—	—	4	—
- ytre	—	—	162	—	—	4	—

tilsammen 372 Behdl., af hvilke 34 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves 367 Behandlede med 23 Dødsfald og ialt 26 Døde). Sygdommen forekom dels sporadisk, dels i smaa Husepidemier, var af større epidemisk Udbredning kun i indre og ytre Søndhordland, i indre Nordhordland i de 3 første Maaneder af Aaret, og i ytre Nordhordland, hvor der i Mangers Herred behandledes 147 Syge, i Lindaas 15. I Vos samt i indre og ytre Nordhordland var Sygdommen tildels fortsat fra det foregaaende Aar; i det sidstnævnte Distrikt ophørte den i Februar for atter i Marts at indføres ved syge Fiskere fra Vaarsild-fisket. Syge Fiskere bragte ogsaa Sygdommen til indre Søndhordland og tildels til ytre Hardanger. I indre Søndhordland beskrives Sygdommen som mere end almindelig ondartet; forøvrigt synes den at have haft en mild Karakter; den abdominale Form omtales som den almindelige; fra ytre Nordhordland nævnes 4 Tilfælde af den cerebrale Form. Sygdommens Udbredelse ved Smitte var overalt let at godtgøre. En omhyggelig Afsondring af de Syge og Renlighed ansaaes for de kraftigste Midler til at hindre en epidemisk Udbredelse (J. Dahl, Sparre, Krohn, Collett). I nordre Midthordland lod Distriktslægen udgaa

en Rundskrivelse til de af Sundhedskommissionerne beskikkede Opsynsmænd om nøie at vaage over ethvert Tilfælde af ny opstaaende Nervefeber for at forhindre dens Udbredelse; der forekom nemlig i dette Distrikt intet Tilfælde af Sygdommen i andet Halvaar. Af simpel Feber er opgivet 23 behandlede Tilfælde, nemlig 17 i Vos, 6 i nordre Midthordlands Distrikt.

Af **Barselfeber** nævnes tilsammen 3 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald, hvoraf et i indre Søndhordland (efter Embryotomi), og et i ytre Hardanger.

Vandkopper forekom sporadisk i ytre Søndhordland og indre Nordhordland, epidemisk i indre Hardanger fra Februar til Mai. Dens Udbredelse ved Smitte var tydelig (Krohn).

Af **Skarlagensfeber** opgives 4 behandlede Tilfælde uden Dødsfald fra ytre Hardanger, hvor der i Strandebarm i Januar Maaned forekom en let Epidemi; de fleste Syge kom ikke under Lægebehandling. I Findaas i ytre Søndhordland forekom enkelte Tilfælde om Høsten. I det foregaaende Aar opgaves ialt 43 behandlede Tilfælde og 8 Dødsfald, i 1864 109 Tilfælde og 14 Dødsfald, i 1863 468 Tilfælde og 104 Dødsfald.

Af **Mæslinger** er opført 5 behandlede Tilfælde i en Familie i indre Søndhordland.

Af **Rosen** behandledes 22 Tilfælde uden Dødsfald; 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede nævnes fra indre Søndhordland.

For **Erythema nodosum** sees 8 Personer at være komne under Behandling i Hardanger.

Kighoste, der i de 2 foregaaende Aar havde haft epidemisk Udbredning i hele Amtet undtagen i Hardanger, forekom i dette Aar kun sporadisk i ytre Søndhordland,

nordre Midthordland samt i Nordhordland. Ialt opgives 29 Behandlede med 1 Dødsfald, samt 1 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede i ytre Søndhordland.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** opføres:

fra indre Søndhordlands Distrikt	2	Behdl.,	hvoraf	-	døde
- ytre	—	—	5	—	2
- ytre Hardangers	—	—	6	—	—
- søndre Midthordlands	—	—	13	—	4
- nordre	—	—	35	—	6
- indre Nordhordlands	—	—	63	—	1
- ytre	—	—	6	—	1

tilsammen 130 Behdl., hvoraf 14 døde.

(I det foregaaende Aar havdes Opgave over 85 behandlede Tilfælde og 22 Dødsfald). I ytre Søndhordland optraadte Sygdommen, uden at Indførelse ved Smitte kunde paavises, i et Hus, hvor den allerede havde vist sig flere Gange, sidste Gang i det foregaaende Aar. Distriktslægen i indre Nordhordland, hvor Sygdommen var meget udbredt, anfører, at den ligesom i de to foregaaende Aar syntes at staa i paatagelig Forbindelse med de skarpe østlige og sydøstlige Vinde; ingen Gaard har været angrebet, uden at den har ligget udsat for disse Vinde; kun ved Arne Fabrik kunde dens Forplantning ved Smitte paavises (Krohn). Der anføres kun et Tilfælde af Lamhed. Af **Strubehoste** omtales intet Tilfælde.

Catarrhalske Sygdomme vare ikke synderlig hyppige undtagen i Aarets sidste Maaned, da der herskede en meget udbredt catarrhalsk Feber i Form af Influenza i Søndhordland og ytre Hardanger; den fortsatte sig ind i det følgende Aar. Ialt nævnes 82 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald, det ene af akut Bronchit, det andet af akut Laryngit.

Af **Lungebetændelse** opgives:

fra indre Søndhordlands Distrikt	5	Behandl.,	af hvilke	1	døde
- ytre	—	—	7	—	—
- indre Hardangers	—	—	7	—	1
- ytre	—	—	6	—	—
- Vos	—	—	12	—	2
- søndre Midthordlands	—	—	2	—	—
- nordre	—	—	7	—	1
- indre Nordhordlands	—	—	1	—	—
- ytre	—	—	9	—	1

af 10 Læger tilsammen 56 Behandl., af hvilke 6 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves af 9 Læger tilsammen 61 Behandlede, hvoraf 9 døde; ialt kjendtes 12 Dødsfald). For **Pleurit** behandlede 4 Læger 16 Tilfælde.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslistor opført

som Dødsarsag hos 10, Kramper i Barnealderen hos 1, af hvilke 11 Dødsfald 5 falde paa Vos Distrikt, 2 paa ytre Hardanger, 1 paa hvert af efternævnte Distrikter: indre og ytre Søndhordland, indre Hardanger, indre Nordhordland.

Rheumatiske Sygdomme. 6 Læger opgave 38 behandlede Tilfælde af rheumatisk Feber, hvoraf intet endte dødeligt. Chronisk Rheumatisme omtales som meget almindelig i ytre Hardanger, Vos og indre Nordhordland; i sidstnævnte Distrikt har Embedslægen behandlet 28 Tilfælde af denne Sygdom. Ischias anføres at forekomme hyppigt i ytre Hardanger.

Cholérine og Biarrhoe omtales som hyppige i Sommer- og Høstmaanederne i indre Søndhordland, indre Hardanger, Vos og ytre Nordhordland; i det sidstnævnte Distrikt antages overdreven Nydelse af Potetes at have givet Anledning dertil (Collett). Ialt opføres 151 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald samt 1 Dødsfald fra indre og 2 fra ytre Søndhordland uden Angivelse af det tilsvarende Antal Behandlede.

For **Syphilis** indlagdes 21 Personer i Bergens Sygehus, nemlig 11 fra ytre Søndhordland, 3 fra Vos, 3 fra indre og 4 fra ytre Nordhordland; af 15 af disse led 5 af primær, 10 af sekundær Syphilis. 1 voxen Kvinde med sekunder Syphilis behandlede i sit Hjem i søndre Midthordland.

Hudsygdomme. En at omtales fra alle Distrikter undtagen Midthordland som meget almindelig; i indre Søndhordland synes den at være bleven hyppigere i den senere Tid, i Kinservik i indre Hardanger siges den at være i betydeligt Aftagende. I Lindaas af ytre Nordhordland har Kommunebestyrelsen bevilget en Sum til Anskaffelse af Skabsalve for at rense Skolebørnene for Sygdommen. Skurv forekommer af og til i Søndhordland, Vos og ytre Nordhordland. 1 Tilfælde af Ichthyose var taget under Behandling i indre Nordhordland.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af det foregaaende Aar ifølge Overlægens Beretning udenfor Stiftelserne 269; Tilgangen i 1866 var 38, af hvilke 27 vare overseede ved tidligere Tællinger, 2 hjemkom fra Stiftelser, og 9 vare nye Tilfælde; Afgangen var 48, af hvilke 24 døde, 1 udflyttede, 23 indlagdes i Stiftelser. Antallet ved Aarets Udgang var altsaa 259; for en af disse er Opholdsstedet ikke nærmere bekjendt, de øvrige vare fordelt paa følgende Maade i de forskjellige Lægedistrikter:

Indre Søndhordlands Distrikt	31
Ytre	70
Indre Hardangers	24

Ytre Hardangers Distrikt	17
Vos	— 10
Søndre Midthordlands	— 23
Nordre	— — 18
Indre Nordhordlands	— 19
Ytre	— — 46.

Kjertelsyge anføres at være meget almindelig i ytre Søndhordland, indre og ytre Nordhordland; i det sidstnævnte Distrikt siges elendige Boliger at bære den største Skyld (Collett). Rächitis iagitoges oftere paa Vos. Paa Lægernes Dødslistes er Ingen opført død af disse Sygdomme.

Svindst findes paa de af Lægerne meddelte Opgaver over Dødsfald anført som Dødsarsag hos 33 eller 11,5 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne, ved Sygdom foranledigede Dødsfald (288). I det foregaaende og næst foregaaende Aar udgjorde Dødsfald af Svindst henholdsvis 10,3 og 7,2 pCt. af samtlige opgivne Dødsarsager. Af de 33 Dødsfald indtraf 5 i indre, 1 i ytre Søndhordland, 3 i indre, 7 i ytre Hardanger, 6 i Vos, 2 i nordre Midthordland, 5 i indre og 4 i ytre Nordhordland. Sygdommen siges at være overmaade sjelden i ytre Søndhordland, derimod tiltagende i indre Søndhordland; i indre Nordhordland er Sygdommen meget udbredt i enkelte Slægter (Krohn).

Vatersot er anført som Dødsarsag hos 4, af hvilke en døde paa Barselseng, Morbus Brighti hos 3.

Kræft er opført som Dødsarsag hos 7, hvoraf 1 med Kræft i Bryskjertelen, 1 i Mavesækken, 1 i Leveren, 1 i Omentet og 1 i Livmoderen. Sygdommen nævnes som temmelig hyppig i indre Nordhordland.

Blegsot anføres at være sjelden i Hardanger, Vos og indre Nordhordland, hyppig derimod i indre Søndhordland. Saa godt som i alle Lægedistrikter omtales Menstruationsuordener som hyppige Sygdomme, især i Vos, hvor en forholdsvis meget stor Del af de ugifte Kvinder skulle lide deraf (Nesheim). Fra ytre Nordhordland nævnes haardt Markarbejde og uhensigtsmæssig Klædedragt som de sandsynlige Aarsager.

Cardialgi og chronisk Gastrit omtales fremdeles som hørende til de hyppigst forekommende Sygdomme i Søndhordland, Hardanger, Vos og ytre Nordhordland; af 4 Læger opgives 37 behandlede Tilfælde.

Ormesygdomme vare meget hyppige i ytre Hardanger og indre Nordhordland, mindre hyppige i indre Søndhordland; de kom sjelden under Lægebehandling, da Almuen paa egen Haand brugte de almindelige Ormemidler.

Som en meget almindelig **Øiensygdom** nævnes fra indre Nordhordland trachomatøs Conjunctivit, der forekom saavel i lette som svære Former og var meget smitsom.

Af **Alcoholismus acutus** forekom et Dødsfald i ytre Søndhordland.

Af **Sindssygd** opføres 12 nye Tilfælde, af hvilke 2 kunne sees at være indlagte i Sindssygeasy, hvoraf det ene helbrededes; 6 kunne sees at være behandlede i Hjemmet og af 3 af disse vare 2 helbredede og 1 uhelbredet ved Aarets Udgang; af 9 nye Sindssyge vare 4 af Mand-, 5 af Kvindekjøn; 9 ere opførte som lidende af Melancholi.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes: 1 Amputation af en Finger, flere Exartikulationer af Fingre, uden Angivelse af Antal, udførte af 1 Læge, 1 Borttagelse af en 6te Finger og 1 af et Kræftsaar paa Læben.

Følgende **obstetriciske Operationer** omtales som foretagne af Læger: 19 Tangforløsninger; Indikationerne vare: Vemangel eller Vesvækkelse hos 12, langvarigt og udmattende Fødselsarbejde hos 6, Barselkrampe hos 1; alle Mødrene forbleve ilive; af Børnene bleve 15 ilive, 4 vare dødfødte. 4 Vendinger, Indikationen er opgivet kun for en: Tverleie; Udfaldet er opgivet for en Kone, der forblev ilive, 4 Børn vare dødfødte. 1 Exartikulation af Armen i Skulderleddet ved Tverleie med paafølgende Vending; Udfaldet er ikke opgivet for Konen, Barnet var dødfødt (Sparre). 2 Perforationer, begge ved forsnevret Bækken og paa døde Fostre; i det ene Tilfælde fuldendtes Fødselen ved Tangforløsning; Konen forblev ilive (Holmsen); i det andet Tilfælde gjordes før Perforationen flere Forsøg paa at forløse med Tang; Forløsningen maatte lades ufuldført paa Grund af Konens Svaghed og hun døde uforløst (Vidsteen). 2 Embryotomier paa døde Fostre, begge ved Tverleie efter forgjeves Vendingsforsøg; den ene Kone forblev ilive (Sparre), den anden døde 8 Dage efter Forløsningen af Barsel-feber (Vidsteen). Ialt 28 obstetriciske Operationer, hvoraf i indre Søndhordland 7, i ytre 3, i indre Hardanger 1, i ytre 6, i Vos 3, i søndre Midthordland 3, i nordre 5.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Indre Søndhordl.	325	178	38	28	3	16
Ytre —	465	241	57	29	2	11
Indre Hardanger	261	103	12	9	-	12
Ytre —	315	137	22	6	1	16
Vos	241	131	23	7	-	8
Søndre Midthordl.	322	156	34	22	-	13
Nordre —	508	306	69	51	5	23
Indre Nordhordl.	466	212	57	18	2	27
Ytre —	446	229	46	25	3	21
Søndre Bergenhus Amt . . .	3 349	1693	358	195	16	147

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 99.

Selv mordere 9.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 656 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 49,4. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 9,4 og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 4,7; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 8,7, og Antallet af Børn, døde i Alderen under 15 Aar, = 1 : 3,1. Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger nærmere Oplysninger om 4, af hvilke 2 døde af Barselfeber (den ene efter fuldført Embryotomi), 1 af Vatersot lige efter Forløsningen og 1 uforløst efter Perforation (se ovenfor).

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde, naar de paa Lungegaardshospitalet og Pleiestiftelsen for Spedalske No.1 døde 52 Spedalske medtages, Opgave over 288 ved Sygdom forarsagede Dødsfald eller 17 pCt. af samtlige Dødsfald i Amtet. De hyppigste Dødsarsager vare: Spedalskhed (76), Nervefeber (34), Svindsot (33), diphtherisk Svælgbetændelse (14), Alderdomssvaghed (9).

Veirliget. Til Oplysning om de meteorologiske Forholde inden Amtet ere sammenstillede herhenhørende Iagttagelser, meddelte af Distriktslægerne i ytre Søndhordland (for Lervik paa Stordøen) og i indre Nordhordland (for Haus).

	Lervik.			Haus.			Haus.			Lervik.				Haus.			
	Temperatur (Reaumur).						Barometerstand i engelske Tommer.			Dage med Regn	Dage med Sne.	Skyede Dage	Klare Dage	Dage med Regn	Dage med Sne.	Skyede Dage	Klare Dage
	Middel.	Høiest.	Lavest.	Middel.	Høiest.	Lavest.	Middel.	Høiest.	Lavest.								
Januar . .	+ 2,31	+ 6,5	÷ 4,5	+ 1,77	+ 5	÷ 5	29,48	30,40	28,30	18	9	2	2	24	5	1	1
Februar . .	+ 0,79	+ 5	÷ 8	÷ 0,24	+ 5	÷ 8,5	29,49	30,50	28,50	8	11	2	7	10	12	1	5
Marts . .	÷ 0,01	+ 6	÷ 9	÷ 0,76	+ 4,5	÷ 8	29,92	30,60	29,40	5	9	5	12	6	3	7	15
April . . .	+ 4,69	+ 14,5	÷ 2,5	+ 5,09	+ 12,5	÷ 0	30,15	31	29,05	9	2	4	15	9	3	6	12
Mai	+ 5,58	+ 14	÷ 2,5	+ 7,14	+ 14,5	+ 2	30,12	30,90	29,50	9	1	1	20	10	-	7	14
Juni	+ 10,87	+ 21	+ 2	+ 12,60	+ 19,5	+ 7	30,11	30,50	29,10	10	-	3	17	14	-	4	12
Juli	+ 10,85	+ 19,5	+ 4,5	+ 12,36	+ 17,5	+ 9	29,92	30,30	29,15	9	-	2	20	9	-	8	14
August . .	+ 10,81	+ 19	+ 4,5	+ 11,98	+ 17,5	+ 6	29,78	30,35	29	17	-	3	11	16	-	5	10
September .	+ 8,93	+ 14	+ 4	+ 9,26	+ 14	+ 6	29,73	30,50	29	21	-	5	4	21	-	2	7
Oktober . .	+ 6,21	+ 15	÷ 1,5	+ 6,22	+ 13	÷ 1,5	30,34	30,75	29,50	12	-	6	13	13	-	8	10
November .	+ 1,30	+ 7	÷ 6	+ 1,12	+ 6,5	÷ 7	29,54	30,60	28,90	14	4	3	9	11	3	6	10
December .	+ 1,25	+ 7	÷ 7	+ 0,94	+ 6	÷ 8,5	29,73	30,40	28,90	17	5	7	2	14	5	5	7
Aaret . . .	+ 5,30	+ 21	÷ 9	+ 5,62	+ 19,5	÷ 8,5	29,86	31	28,30	149	41	43	132	157	31	60	117

Vinteren var i Almindelighed mild men stormende, først i Marts indfandt der sig stærkere Kulde, Vaaren var varm, regnfuld og drivende, Forsommeren i flere Distrikter regnfuld, Eftersommeren i Almindelighed tør og varm, undtagen i Vos Distrikt, hvor den var regnfuld og kold, Høsten med gunstigt Veir, Vinteren kold med klar Himmel. Hvad Markens Udbytte angaar, betegnes Aaret næsten overalt som ualmindelig godt; paa Vos tog Grøden nogen Skade af den megen Regn; ellers var baade Hø-, Korn- og Poteteshøsten rig.

Levemaade og hygieeniske Forholde. Med Hensyn her til henvises i Regelen til vedkommende Lægers Beretninger for foregaaende Aar. Nogen Fremadskriden, om end langsom, i heromhandlede Retning, siges at spores i indre Søndhordland, ytre Hardanger, nordre Midthordland og indre Nordhordland; i sidstnævnte Distrikt bygges enkelte større og bedre indrettede Huse end før, og Levemaaden bliver bedre, da man nu mere og mere ophører med at

sultefodre Kreaturerne; Jordbruget staar dog her fremdeles paa et meget lavt Trin.

Fattigsygepleien anføres at være utilstrækkelig i indre Søndhordland og indre Nordhordland. Aarstads Herred af nordre Midthordland har en privat Fattiglæge. For Fattigvæsenets Regning tilsaas:

i indre Søndhordland af Distriktslægen	14	Syge
i ytre	34	—
i indre Hardanger	27	—
i ytre	18	—
i ytre	5	—
i Vos	51	—
i søndre Midthordland	16	—
i nordre	16	—
i indre Nordhordland	10	—
i ytre	60	—

tilsammen 251 Syge.

Medikamentudgiften er for ytre Søndhordland opgivet

til 14 Spd., for Vos til 101 Spd. 100 Skill. I indre Søndhordland er Tilliden til Jordemødrene i Tiltagende, skjønt de endnu benytttes i forholdsvis faa Fødsler; saaledes havde de ifølge Opgave til Distriktslægen i Aarets Løb betjent i Skonevig 14, i Etne 18 og i Vikebygd 14 Barselkoner (i Skonevig udgjorde de Fødtes Antal i 1866 efter Prestelisterne 92, i Etne 68 og i Vikebygd 21).

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i indre Søndhordlands Distrikt 4, hvoraf i Fjælberg to, i Skonevig og Etne, i hvert et; i ytre Søndhordland 5, hvoraf i Stordøen to, i Fitje, Findaas og Tysnæs, i hvert et; i indre Hardanger 5, hvoraf i Ulvik tre, i Kinservik og Røldal, i hvert et; i ytre Hardanger 6, hvoraf i Vikør og Jondal, i hvert to, i Strandebarm og Varaldsø et, i Kvindherred et; i Vos 4 Møder i Herredet af samme Navn; i søndre Midthordland 5 Møder; i nordre Midthordland 5, hvoraf 2 i Dom- og Korskirkesognets Landdistrikt, i Aarstad, Fjæld og Askøen, i hvert et; i indre Nordhordland 10, hvoraf i Haus fire, i Hosanger og Hammer, i hvert tre; i ytre Nordhordland 3, hvoraf i Manger to, i Lindaas et. Saavidt det kan sees ere i samtlige Distrikter alle Medlemmer af Kommunebestyrelserne indtraadte i Sundhedskommissionerne. De vigtigste Gjenstande for Forhandlinger eller Foredrag i Møderne vare i Søndhordland, nordre Midthordland og indre Nordhordland Cholera, dens Udbredelsesmaade og Forholdsregler mod samme; i de 2 sidstnævnte Distrikter uddeltes trykte Forsigtighedsregler mod Sygdommen iblandt Almuen. I nordre Midthordland toges Forholdsregler mod nye Udbrud af Nervefeber. I Vos forhandlede om Desinfektion af antagelig smitteførende Gjenstande samt om Trichinsygdommen, i indre Hardanger om Cardialgi, i ytre Nordhordland om Fnat og Skurv; i indre Nordhordland holdt Formanden Foredrag over Spedalskhedens Historie, dens 2 Former og dens Aarsager, i Kinservik om Kredsløbet og om Aareladninger, i Ulvik om Huden og dens Funktion, i søndre Midthordland om Brugen af Vand som Lægemiddel. I indre Hardanger omtales de Beslutninger, der ere fattede af Amtsformandskaberne i søndre og nordre Bergenhus med Hensyn til Spørgsmaalet om Kvindens tidsmæssige Uddannelse samt de Oplysninger, den nedsatte Kommitte i den Anledning ønsker indhentede fra Bygdelagene. I ytre Nordhordland forhandlede om Bygningsforskrifter for Distriktet.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i indre Søndhordlands Lægedistrikt	206
i ytre — —	383
i indre Hardangers — —	154
i ytre — —	149
Lateris	892.

Transport	892
i Vos Lægedistrikt	207
i søndre Midthordlands Lægedistrikt	181
i nordre — —	375
i indre Nordhordlands — —	452
i ytre — —	418
tilsammen	2 525.

I 2 Vaccinationskredse i indre Hardanger vaccineredes ikke, dels paa Grund af slet Materie, dels paa Grund af Vaccinatørens Bortreise om Sommeren. Vedkommende Distriktslæger vaccinerede i Dom- og Korskirkeens Landdistrikt og i Aarstads Herred af nordre Midthordland samt i Lindaas af ytre Nordhordland.

Af **retsmedicinske Forretninger** berettes at være udførte: 3 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig en over en Mand, der var druknet, en over en Mand, der pludselig var død af Hjernebetændelse, og en over det opgravede Lig af en Pige for at bestemme Dødsarsagen, 1 Synsforretning over Liget af en Mand, der antoges at have begaaet Selvmord ved at skjære sig i Halsen, 5 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig fire over Beskadigelser, der vare bibragte forskellige Personer ved Overfald eller Slagsmaal, og en over en Pige for at afgjøre om hun var svanger; desuden 1 yderligere Erklæring angaaende en Kvinde, der var anklaget for Barnefødsel i Dølgemaal og Bortskaffelse af Fosteret. Ialt 10 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 1 i indre, 2 i ytre Søndhordland, 3 i Vos, 1 i søndre, 2 i nordre Midthordland samt 1 i indre Nordhordland.

Antallet af **Sindssyge**, der ere opgivne som forpleiede for Amtskommunens Regning, udgjorde ved Aarets Udgang, foruden de i Sindssygeanstalter Indlagte:

i indre Søndhordlands Distrikt	8
i ytre — —	9
i indre Hardangers — —	10
i ytre — —	14
i Vos — —	10
i søndre Midthordlands — —	3
i nordre — —	9
i indre Nordhordlands — —	7
i ytre — —	10
tilsammen	80.

Som forpleiede for vedkommende Fattigkommunes Regning nævnes i ytre Hardanger 2, i nordre Midthordland 2, og i indre Nordhordland 6; for privat Regning forpleiedes i indre Søndhordland 2, i søndre og nordre Midthordland, i hvert 1.

Af **Badeindretninger** omtales 4 private Badehuse i indre Søndhordland, 1 ny oprettet privat Damp- og Karbadind-

retning ved Lofthus i indre Hardanger, 1 Søbad og 1 Styrtebad ved Arne Fabrik i indre Nordhordland samt Badeanstalten ved Lungegaardsvandet ved Bergen.

Apotheker findes ikke i dette Amt.

Af **Sygehuse** findes et privat ved Arne Fabrik i indre Nordhordland, et privat **Sindssygeasyl** [paa Møllendal i Aarstads Herred ved Bergen samt Lungegaardshospitalet og Pleiestiftelsen for Spedalske No. 1, hvilke to sidste Stiftelser omtales under Bergens By.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Indre Søndhordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Fjællberg; 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
2. Ytre Søndhordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Stordøen; 3 Jordemødre (samt 2 ledige Poster); 8 Hjelpevaccinatører.

3. Indre Hardangers Distrikt: 1 Læge, boende i Kinservik; 4 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
4. Ytre Hardangers Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Strandedarm, en i Kvindherred; 4 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
5. Vos Distrikt: 1 Læge, boende paa Vossevangen; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
6. Søndre Midthordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Os; 2 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
7. Nordre Midthordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Bergen; Aarstads Herred har sin egen Fattiglæge, der bor paa Lungegaardshospitalet; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
8. Indre Nordhordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Haus; 2 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
9. Ytre Nordhordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Lindaa; 1 Jordemoder; 8 Hjelpevaccinatører.

XIII. Bergens By.

Bergens By, der udgjør et Stadsfysikat, havde den 31te December 1865 en Folkemængde af 27 703 Indbyggere; Byterritoriets Fladeindhold udgjør 0,01 norske Kvadratmile.

Sundhedstilstanden var i dette Aar temmelig god. Med Undtagelse af catarrhalske Tilfælde herskede ligesom det foregaaende Aar ingen epidemiske Sygdomme i nogen særdeles Grad.

Dødeligheden udgjorde i Stadsfysikatet 17,9 af hvert Tusinde af Befolkningen ved Aarets Begyndelse; de Dødes Antal var 498, hvilket er 17 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 600, 28,9 pCt. mindre end i 1864, da der døde 686, samt 26,3 pCt. mindre end det gjennemsnitlige aarlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, som udgjorde 676.

Anm. Til Antallet af Døde i Stadsfysikatet medregnes ikke Antallet af de Døde i de udenfor Byen liggende Stiftelser, Lungegaardshospitalet og Pleiestiftelsen No. 1 for Spedalske, hvilket udgjorde 52.

Sygdomskonstitutionen havde ogsaa i dette Aar nærmest et adynamisk Præg; catarrhalske Sygdomme vare iøvrigt de forherskende. Til Belysning af de vigtigste epidemiske Sygdommes Forekomst hidsættes følgende Fortegnelse efter de til Sundhedskommissionen fra Byens Læger indsendte maanedlige Lister:

Sygdom.	Hele Aaret.			Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for												
Nervefeber	92	9	92	10	7	11	7	10	8	3	4	2	5	17	8
Simpel Feber	522	-	522	39	23	34	53	54	34	32	35	55	37	54	72
Barsel-feber	35	7	31	7	2	2	-	5	2	4	1	-	4	4	-
Vandkopper	99	-	99	6	-	4	4	5	20	13	8	3	14	7	15
Skarlagensfeber	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	11	-	11	-	-	-	-	4	2	-	-	3	1	1	-
Rosen	79	1	79	7	4	6	4	6	3	6	9	7	10	11	6
Kighoste	78	1	78	-	-	-	-	-	6	1	1	7	17	23	23
Strubehoste	15	11	13	2	1	3	1	1	-	-	-	1	2	-	2
Diphtherisk Svælgbetændelse	176	16	176	12	9	11	30	18	12	5	19	16	23	16	5
Kusma	24	-	24	11	5	1	-	-	-	-	-	3	-	-	4
Catarrhalske Sygdomme . .	1 438	8	1 438	127	101	178	157	130	77	58	65	75	123	137	210
Lungebetændelse og Pleurit	157	12	157	13	11	11	23	20	12	17	20	6	9	6	9
Gigtfeber	149	4	149	20	11	12	20	13	13	12	7	9	14	13	5
Koldfeber	3	-	3	-	-	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-
Diarrhoe	1 211	2	1 211	71	68	55	48	56	119	191	226	107	95	91	84
Cholerine	396	8	396	11	4	7	17	11	80	35	105	58	35	18	15
Blodgang	15	-	15	4	-	-	-	1	3	-	5	-	-	1	1
Tilsammen	4 501	79	4 495	340	246	335	365	334	392	377	506	352	390	399	459

Nervefeber var mindre hyppig end i de foregaaende 5 Aar. Ialt opføres 92 Tilfælde at være komne under Behandling, af hvilke 9 endte dødeligt; paa Dødsanmeldelserne angives 12 at være døde af Nervefeber. Til Oplysning om Sygdommens Hyppighed i de senere Aar hid-sættes følgende Opgave:

i 1860	83	Behandlede,	18	Døde
i 1861	144	—	25	—
i 1862	154	—	16	—
i 1863	175	—	22	—
i 1864	205	—	22	—
i 1865	127	—	18	—
i 1866	92	—	12	—

Af de 92 Angrebne indlagdes paa Byens Sygehus 43; af 40 derfra Udskrevne vare 8 døde; paa Tugthuset Sygestuer indlagdes 2, der helbrededes. Af simpel Feber er opgivet 522 behandlede Tilfælde, hvoraf 26 paa Byens Sygehus, 7 paa Tugthuset.

Barsel-feber viste sig med omtrent samme Hyppighed som i det foregaaende Aar. Der anmeldtes fra Lægernes Praxis i Byen 31 Tilfælde, hvoraf 7 endte dødeligt; desuden forekom paa Fødselsstiftelsen, hvor der i Aarets Løb forefaldt 83 Fødsler, 4 Tilfælde uden Dødsfald. Af andre Barselsygdomme forekom i Byen 4 Tilfælde af Barselmani, af hvilke 2 endte dødeligt.

Vandkopper forekom det hele Aar; ialt anmeldtes 99 behandlede Tilfælde.

Af **Skarlagensfeber** anmeldtes 1 Tilfælde, af **Mæslinger** 11.

Rosen forekom mindre hyppigt end i det foregaaende Aar; ialt opgives 79 Personer at være behandlede, af hvilke 1 døde; paa Byens Sygehus forekom 6 Tilfælde.

Kighoste begyndte at ytre sig i Juni Maaned og tiltog lidt efter lidt i Hyppighed mod Aarets Ende. Der opføres 78 Behandlede, hvoraf 1 døde.

Diphtheriske Sygdomme. Strubehoste forekom kun sporadisk; ialt opgives 15 behandlede Tilfælde, af hvilke 11 endte dødeligt. Svælgdiphtherit viste sig til de fleste Tider af Aaret og forekom omtrent med samme Hyppighed som i det foregaaende Aar. Der anmeldtes tilsammen 176 Behandlede, af hvilke 16 døde. (I 1865 opgaves 165 Tilfælde og 33 Dødsfald).

Kusma forekom sporadisk; der nævnes i det Hele 24 behandlede Tilfælde.

Catarrhalske Sygdomme (Forkjølelsesfeber, Bronchit, akut Laryngit og simpel Svælgbetændelse) vare hyppige. Ialt anmeldtes for Sundhedskommissionen 1 438 Tilfælde eller 31,9 pCt. af samtlige opgivne akutte Sygdomstilfælde (4 501). I det foregaaende Aar anmeldtes 1 495. Af akut Bronchit alene opføres 492 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald. Ialt er anmeldt 8 Dødsfald af catarrhalske Sygdomme.

Af **Lungebetændelse og Pleurit** er paa den ovenfor indtagne Liste opført 157 Tilfælde med 12 Dødsfald; af dette

Antal indkom paa Byens Sygehus for Lungebetændelse 20 Personer, af hvilke 1 døde, for Pleurit 8, af hvilke 1 døde, paa Tugthusets Sygestuer for Pleurit 1. Ialt opgives 26 Dødsfald af Lungebetændelse, 3 af Pleurit.

Hjernebetændelse er opført som Dødsårsag hos 15, akut Hjernevatersot og tuberkuløs Meningit hos 8, Konvulsioner i Barnealderen hos 31, tilsammen 54.

Rheumatiske Sygdomme. Gigtfeber hørte til de i Aaret hyppigere forekommende Sygdomme; ialt anmeldtes 149 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald; desuden opføres 2 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede. Af de Anmeldte behandlede paa Sygehuset 35, paa Tugthusets Sygestuer 2 med 1 Dødsfald. Chronisk Rheumatisme siges af flere Læger at forekomme meget hyppigt.

For **Koldfeber** behandlede 3 Personer, af hvilke den

Ene havde paadraget sig Sygdommen under Opholdet paa et fugtigt Landsted.

Akute **gastriske Sygdomme** forekom i dette Aar hyppigere end sædvanligt. Af **Diarrhoe** anmeldtes 1 211 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald; desuden forekom 14 Dødsfald, uden at det tilsvarende Antal Behandlede er opgivet. Af **Choleringe** nævnes 396 Tilfælde med 8 Dødsfald. For **Blodgang** behandlede 15 Personer. (Aaret forud anmeldtes 928 Tilfælde af Diarrhoe, 304 af Choleringe og 8 af Blodgang).

Syphilis. Over de paa Byens Sygehus og Lungegaardshospitalet behandlede Tilfælde, der for en stor Del indkomme fra de bergenhussiske Amter, giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne			Af de Indkomne lede af			Udgaade helbredede.	Døde.	Tilbageiggende ved Aarets Udgang.			Samlede Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	ialt.	Md.	Kv.	ialt.	Md.	Kv.	primær Syphilis.	sekundær	tertiær			ialt.	Md.	Kv.		
Byens Sygehus	10	6	4	47	22	25	4	39	4	51	1	5	2	3	4 009	77
Lungegaardshospitalet .	2	1	1	16	7	9	1	15	-	13	-	5	2	3	1 182	91
Tilsammen	12	7	5	63	29	34	5	54	4	64	1	10	4	6	5 191	

Tages alene Hensyn til de sekundære Tilfælde paa Byens Sygehus, udgjorde Forplejningsdagens Antal 3 349 for 40 Udskrevne eller 84 for hver. Udenfor Sygehusene nævnes 62 Behandlede, hvoraf 10 med primære, 47 med sekundære og 5 med tertiære Tilfælde; som anført forekom 1 Dødsfald af Syphilis paa Byens Sygehus. Af **Gonorrhoe** og **Urethrit** opgives 87 behandlede Tilfælde, hvoraf 20 (10 af hvert Kjøen) paa Byens Sygehus.

Fnat forekom ogsaa i dette Aar ualmindelig hyppigt og af samme Aarsag som i de nærmest foregaaende Aar, nemlig Indrykningen i Byen af de fra Landet til Exercitie indkommanderede Soldater, der for en stor Del ere beheftede med denne Sygdom, som derpaa let udbredes blandt Bybefolkningen. Paa Foranledning af Sundhedskommissionen indlægges de fnatbefængte Soldater i Byens Sygehus, hvor derfor ialt behandlede 403 Personer. Det samlede Antal Anmeldte udgjorde 437. Paa Lungegaardshospitalet behandlede 2 Tilfælde af **Skurv**, paa Byens Sygehus 6 Tilfælde af chronisk Eczem og 1 af Psoriasis.

Af **Spedalske** forpleiedes ved Udgangen af 1865 i Pleiestiftelsen No. 1 269; der indkom 55 i Aarets Løb, 45 døde, 3 bleve hjemsendte; Belægget ved Udgangen af 1866 udgjorde altsaa 276. Paa St. Jørgens Hospital forpleiedes

73 ved Udgangen af det foregaaende Aar, 1 indkom, 3 døde; Belægget ved Aarets Udgang udgjorde 71. Paa Lungegaardshospitalets Helbredelsesanstalt laa 45 tilbage fra det foregaaende Aar, 7 indkom, 2 udskreves helbredede, 1 i Bedring, 7 uhelbredede, hvoraf 5 til Pleieafdelingen; 2 døde; Belægget ved Udgangen af 1866 udgjorde 40; paa Pleieafdelingen vare 41 tilbageiggende fra 1865, 8 indkom, tilsammen 49, af hvilke 13 hørte hjemme i Stavanger Amt, 34 i nordre Bergenhus Amt, 1 i søndre Trondhjems og 1 i Christians Amt; 5 døde, 44 laa tilbage ved Aarets Udgang. Lungegaardshospitalets samlede Belæg ved Udgangen af 1866 udgjorde saaledes 84 og tilsammen i de nævnte 3 Indretninger fandtes 431 Spedalske. I Bergens By var det udenfor St. Jørgens Hospital kjendte Antal af Spedalske ved Aarets Begyndelse 12; 1 ny kom til og 1 indlagdes i Stiftelse; Antallet ved Udgangen af 1866 bliver altsaa 12. Om de paa Lungegaardshospitalet og paa Pleiestiftelsen No. 1 døde 52 Spedalske oplyses, at 33 døde som en ligefrem Følge af Spedalskheden, 8 af Diarrhoe, 4 af Hjernebetændelse, 2 af Morbus Brighti, 2 af Bronchit, 1 af Lungebetændelse, 1 af Pleurit og 1 af Phlegmone. Det samlede Antal af døde Spedalske i de omhandlede 3 Stiftelser udgjør efter det Foregaaende 55.

Kjertelsyge forekom meget almindeligt, fornemmelig i Form af Hudsygdomme og Øiensygdomme. Der er anmeldt 1 Dødsfald af Rachit.

Svindstot. Den efter Lægernes Dødsanmeldelser sammendragne Fortegnelse over Dødsfald i Bergens By indeholder Opgave over 480 ved Sygdom forårsagede Dødsfald; heraf sees Svindstot at have forårsaget Døden hos 72 eller 15 pCt. (I det foregaaende Aar var Forholdet 13 pCt.)

Af **Vatersot** er opgivet 10 Dødsfald, af Brights Sygdom ligeledes 10.

Kræft er anmeldt som Dødsårsag hos 15, deraf hos 6 i Mavesækken, hos 3 i Leveren, hos 1 i hver af følgende Dele, Halsen, Underkæben, Tungen, Spiserøret, Testiklen og Livmoderen.

Af **Blegsot** behandlede 6 Læger 61 Tilfælde; af 44 Syge vare 15 under 15 Aar. Som behandlede for **Cardialgi** opgive 6 Læger 159 Personer; af 91 Behandlede vare 28 af Mand-, 63 af Kvindekjøn; af 95 vare 7 under 15 Aar.

Ormetilfælde siges at være meget almindelige.

Drankersygdomme. For Delirium tremens behandlede 2 voxne Mænd, for kronisk Alkoholisme 1 Mand; desuden ere 2 anmeldte døde af Alkoholisme, hvoraf den ene (paa Byens Sindssygeasy) af Delirium tremens.

For **Sindssygd** indkom paa Byens Sygehus 2 Mænd og 3 Kvinder, 1 laa tilbage; af disse udskreves 2 helbredede, 4 uhelbredede; Alle lede af Melancholi. For Sindssygeasylernes Vedkommende henvises iøvrigt til den paa Tabel II optagne Liste.

Forgiftninger. Der omtales flere Tilfælde af Forgiftninger efter Gammelost og et efter Nydelse af Smør, som indeholdt grønne Punkter, der antoges for en Sopdannelse.

Af **chirurgiske Operationer** foretoges paa Byens Sygehus: 2 Amputationer af Laaret, 1, af Læggen, 4 Borttagelser af Læbekræft, 1 af Kræft i Tungen, 1 af Kræft i Endetarmen og 1 paa Halsen, 2 af Lipomer, 1 af en fibrøs Svulst, 4 Operationer for indgroet Negl, 4 Paracenteser af Underlivet, 1 Underbinding af Arteria brachialis, 1 Operation for Aareknuder i Skeden, 1 Tenotomi, 1 forceret Bevægelse af Knæleddet, 6 Operationer for Hæremund, 4 for Vandbrok, samtlige ved Punktion, 1 for Hæmatocele, 1 for Phimosi, 1 for Paraphimosi, 1 for Fistula vesicovaginalis, 1 Episoraphi, 1 Bortskjæren af fremfalden Endetarm, 4 Kauterisationer. 1 Borttagelse af Øieæblet, 19 Katarakt-Extraktioner, deraf 5 ved Linear-Extraktion, 1 Kataraktoperation uden nøiere Angivelse af Maaden, 20 Iridektomier, 1 Bortskjæren af Prolapsus iridis. Som foretagne udenfor Sygehuset omtales: 1 Borttagelse af et Li-

pom, 1 af et Ganglion, 1 af en Fedtsvulst og 4 af Bælgsvulster, 1 Paracentese af Underlivet, 3 Operationer for Livmoderpolyp, 1 Tenotomi, 2 Operationer for Hydrocele, begge ved Incision.

Af **obstetriciske Operationer** foretoges paa Fødselsstiftelsen: 5 Tangforløsninger; Indikationerne vare i 3 Tilfælde Vemangel, i 1 Konens Svaghed, i 1 Barselkrampe. Samtlige Koner og Børn forbleve i Live. 1 Vending paa Grund af, at begge Fødder laa ved Siden af Hovedet; Kone og Barn forbleve i Live. 1 kunstig Forløsning af Efterbyrden paa Grund af Blødning, med heldigt Resultat. Af Lægerne i Byen opgives at være udførte: 23 Tangforløsninger; Indikationerne vare: for 17 Vemangel eller Vesvækkelse, for 4 fremfalden Navlesnor, i et af disse Tilfælde tillige med noget trange Bækkenforholde, for en Bækkenforsnevring og for en Barselkrampe. Udfaldet er angivet for 21 Mødre, der forbleve ilive, og for 21 Børn, af hvilke 1 var dødfødt. 3 Vendinger, hvoraf 2 paa Fødderne ved Tverleie og fremfalden Arm, 1 paa Hovedet med paafølgende Tangforløsning ved Tverleie, fremfalden Arm og Navlesnor; Koner og Børn forbleve ilive. 1 Udtrækning ved Fødderne af anden Tvilling, som viste sig at være en stor Acardiacus sympus; Konen døde 6 Timer efter Forløsningen. Ialt opgives saaledes 34 obstetriciske Operationer udførte af 6 Læger.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel efter Opgave fra Stiftsprovstiet.

	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		ialt.	under 1 Aar.	imellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Bergens Stadsfy- sikat	877	498	130	87	8	43

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 8.

Selv mordere 2.

Overskuddet af Fødte over Døde udgjorde altsaa 379 og Forholdet mellem begge var = 100 : 56,8. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 6,7 og til samtlige Døde = 1 : 3,8. Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 5,7, og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 2,3. Ifølge Prestelisterne ere 8 døde paa Barselseng; af Lægernes Beretninger kunne 9 sees at være døde paa Barselseng, hvoraf 7 ved Barsel-feber, 2 ved Barselmani.

Fra Lægerne have Opgave over 480 ved Sygdom forårsagede Dødsfald eller 96,4 pCt. af samtlige Dødsfald; de hyppigste Dødsårsager vare: Svindstot (72), Hjernebetændelse, akut Hjernevatersot og Konvulsioner i Bar-

nealderen (tilsammen 54), Alderdomssvaghed (32), diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste (tilsammen 27), Lungebetændelse (26), Atrophi hos Børn (26), Diarrhoe og Choleringe (24), Vatersot og Brights Sygdom (20).

Veirliget. Stadsfysikus Heiberg meddeler følgende Oversigt over Aarets meteorologiske Forholde efter Observationer anstillede paa Lungegaardshospitalet:

	Temperatur (Réaumur).			Barometerstand (i Millimeter).			Regnhøide i Decimal-tommer.	Antal Regndage.
	Middel.	Høiest.	Lavest.	Middel.	Høiest.	Lavest.		
Januar	+ 2,9	+ 6	÷ 4	748	767,1	719,5	7,93	27
Februar	+ 1	+ 6,1	÷ 8	745,9	767,2	724,2	3,96	15
Marts	+ 0,1	+ 5,8	÷ 7,8	754,9	769,5	744,5	2,84	8
April	+ 5,5	+ 13,2	÷ 1,2	759,2	777,4	737,2	2,14	7
Mai	+ 7,2	+ 13,9	+ 0,9	759,4	776,5	743,3	3,43	10
Juni	+ 12,7	+ 22,4	+ 4,2	760,4	767,3	739,6	2,77	12
Juli	+ 12,3	+ 17,2	+ 7,2	754,8	763,5	739	2,85	9
August	+ 12,5	+ 17,5	+ 5,4	752,1	764	737,6	4,34	16
September	+ 9,8	+ 15,2	+ 5,5	750,7	765,8	735,7	8,70	23
Oktober	+ 6,6	+ 13,5	÷ 3,8	763,7	773,2	746,9	4,94	15
November	+ 2	+ 6,7	÷ 5,4	749,9	768,7	734	5,65	17
December	+ 1,3	+ 6,5	÷ 9	750,5	767,4	727,6	9,68	21
Hele Aaret	+ 6,2	+ 22,4	÷ 9	754,1	777,4	719,5	59,23	180

Middeltemperaturen i dette Aar har været omtrent $\frac{1}{2}$ Grad høiere end i 1865, Middelbarometerstanden næsten 3 Millimeter lavere. Regnmængden var meget større end sædvanligt, omtrent 11 Decimaltommer større end i 1865.

Om de **hygiæniske Forholde** bemærkes, at der ogsaa i dette Aar er anlagt nye Kloaker; de talrige Bondestuer ere ogsaa blevne forbedrede med Hensyn til Ventilation, Indretning af Sengene og disses Inventarium.

Fattigsygepleien besørgetes ligesom før af 3 By- og Fattiglæger, hvoraf en tillige er Læge ved Arbejdsanstaltens Sygelokale; for Fattigvæsenets Regning behandledes i Hjemmet 165 Syge i første Distrikt; for de 2 andre Distrikter er Antallet kun opgivet for de 7 sidste Maaneder af Aaret; Antallet var da for andet Distrikt 236 og for tredie 169. Paa Byens Sygehus indlagdes for Fattigvæsenets Regning 364 Syge; Omkostningerne ved de paa Sygehuset indlagte fattige Syge udgjorde 4 691 Spd. 48 Skill. Paa Fødselsstiftelsen indlagdes for Fattigvæsenets Regning 4 Fødende, for hvilke Udgiften udgjorde 17 Spd. 40 Skill.

I **Sundhedskommissionen** afholdtes 59 Møder. Foruden at behandle indløbne Anmeldelser om sanitære Misligheder i Huse og paa Gader var Kommissionens Virksomhed hovedsagelig rettet paa Gjennemførelsen af hygiæniske Foranstaltninger overensstemmende med de gjældende

Sundhedsforskrifter; af disse kunne fremhæves Ordningen af Latrine- og Kloakvæsenet; den saakaldte Sukkerhuseng dræneredes og forsynedes med Kloakledning, ligeledes forsynedes den til Fæstningen hørende Engmark, der støder til Dræggen, med Kloakledning; Skudevigselveu omdannedes til Kloak. Kommissionen sørgede for Forbedringer i de saakaldte Bondestuer og undersøgte saavel offentlige som private Skolers Sundhedstilstand. Det til Afsondring af muligens indførte Cholerasyge indrettede Lazaret paa „Katten“ (ved Nordnæs), der midlertidigt var overladt Sundhedskommissionen af Bergenhus Fæstnings Kommandantskab, havdes fremdeles til Disposition i paakommende Tilfælde. For at kunne nøiagtigere paase de hygiæniske Forholde i Byen bleve dette Aar 2 ambulerende Læger midlertidigt ansatte foruden de 3 Bylæger, og Byen indeldt i 5 Distrikter.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde 598, af hvilke 482 vaccineredes af den offentlige Vaccinator, Resten i Lægernes private Praxis.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 4 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig en over et Barn, der var død pludselig, en over et nyfødt Barn, der var fundet paa Gaden, en over en Mand, der var død efter Stød eller Slag i Hovedet, og en over en ukjendt Mand, som var bleven overkjørt; 1 Undersøgelse og Erklæ-

ring i Anledning af en Legemsbeskadigelse (Afbiden af Næsespidsen).

Af **Sygehuse** og Pleiestiftelser for Spedalske fandtes: Byens kommunale Sygehus, Bergens offentlige og Rosenbergs private Sindssygeasyler samt St. Jørgens Hospital. Belægget paa Lungegaardshospitalet og Pleiestiftelsen for Spedalske No. 1 (begge i søndre Bergenhus Amt) samt paa St. Jørgens Hospital er ovenfor angivet. Følgende Fortegnelse giver en Oversigt over de paa Bergens kommunale Sygehus under Behandling komne Tilfælde:

Febre	116
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	57
Chroniske do. i do. do.	27
Sygdomme i Nervesystemet	44
Akute Sygdomme i Fordøjelsesapparatet	12
Chroniske do. i do.	42
Uterin- og Barselsygdomme, Menstruationsanomalier	7
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	19
Blod-, Ernærings sygdomme, Gulsot	8
Chronisk eller afebril Rheumatisme	16
Læsioner	72
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	67
Kræft og Svulster overhovedet	16
Dannelsesfeil, Deformiteter	7
Ben- og Ledsygdomme	18
Chirurgiske Sygdomme i Aaresystemet	2
Øiensygdomme	50
Chirurgiske Sygdomme i Urin- og Kjønorganerne	11

Lateris 591.

	Transport	591.
Syphilis, Bubo		47
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.		37
Hudsygdomme		411
Andre Sygdomme		4

tilsammen 1 090.

Paa Lungegaardshospitalet behandledes, foruden de Spedalske, som før anført 16 for Syphilis, 2 for Skurv og 2 for andre Hudsygdomme. Byens Sygehus var ogsaa i dette Aar stærkt belagt, hvorfor et Hus i Nærheden, der rummede 40 Senge, og som var leiet i det foregaaende Aar, fremdeles maatte benyttes som Filialafdeling. Paa Tugthusets Sygestuer indkom 76 syge Fanger; Forpleiningsdagens Antal udgjorde 1 223 eller 18 for hver Udskreven; udenfor Sygestuerne behandledes 51; Medicamentudgifterne ved Tugthuset beløb sig til 76 Spd. 48 Skill. Paa Bergens Fødselsstiftelse var Sundhedstilstanden meget god.

Ved **Badeanstalten** paa Byens Sygehus toges af de Syge omtrent 5 000 Karbad og 3 000 Dampbad, af Folk fra Byen 6 352 forskellige Slags Bad.

Byens 3 **Apotheker** fandtes ved Visitationen iorden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, ved Svaneapotheket af 2 examinerede Medhjelpere og 2 Disciple, ved Løveapotheket af 1 examineret Medhjælper og 2 Disciple, ved Elefantapotheket af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 16 Læger, foruden den i Byen boende Distriktslæge i nordre Midthordland, 1 examineret og 1 uexamineret Tandlæge, 13 Jordemødre.

Fra den med Fødselsstiftelsen forbundne **Jordemoderskole** ere 12 examinerede Elever i Aarets Løb udgaaede.

XIV. Nordre Bergenhus Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 142,93 norske Kvadratmile, havde ved Folketællingen den 31te December 1865 86803 Indbyggere. Det er inddelt i 9 Lægedistrikter, nemlig:

1. Lærdals Distrikt (28,96 n. □ M.), indbefattende: Herrederne Lærdal og Borgund med 3 740 Indbyggere.
Aardal - 1 791 —

Lateris 5 531 Indbyggere.

	Transport	5 531 Indbyggere.
Aurland	-	2 497 —
og en Del af Fresvik Annex til Løkanger	-	47 —

tilsammen 8 075 Indbyggere.

2. Indre Sogns Distrikt (21,48 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lyster	med 4 057	Indbyggere.
Justèdal	- 885	—
Hafslo	- 3 265	—
Sogndal	- 3 872	—
<hr/>		
	tilsammen	12 079 Indbyggere.
3. Midtre Sogns Distrikt (14,84 n. □ M.), indbefattende:		
Herrederne Lekanger (med Undtagelse af en Del af		
Fresvik)	med 2 360	Indbyggere.
Balestrand	- 2 204	—
Vik	- 3 217	—
<hr/>		
	tilsammen	7 781 Indbyggere.
4. Ytre Sogns Distrikt (12,56 n. □ M.), indbefattende:		
Herrederne Evindvik	med 3 018	Indbyggere.
Utvær	- 1 384	—
Ladvik og Brekke	- 2 042	—
Klævold	- 1 555	—
Bø Annex af Hyl-		
lestad	- 594	—
<hr/>		
	tilsammen	8 593 Indbyggere.
5. Ytre Søndfjords Distrikt (6,12 n. □ M.), indbefattende:		
Herrederne Hyllestad (Bø Annex undtaget)		
	med 1 881	Indbyggere.
Askevold	- 3 065	—
Ytre Holmedal	- 3 779	—
<hr/>		
	tilsammen	8 725 Indbyggere.

6. Indre Søndfjords Distrikt (20,12 n. □ M.), indbefattende:		
Herrederne Indre Holmedal	med 3 450	Indbyggere.
Jølster	- 2 580	—
Førde	- 5 477	—
Vefring	- 1 407	—
<hr/>		
	tilsammen	12 914 Indbyggere.
7. Kins Distrikt (5,96 n. □ M.), indbefattende:		
Ladestedet Florøen	med 346	Indbyggere.
Herrederne Kin	- 4 679	—
Bremanger	- 1 852	—
<hr/>		
	tilsammen	6 877 Indbyggere.
8. Ytre Nordfjords Distrikt (10 n. □ M.), indbefattende:		
Herrederne Selø	med 4 018	Indbyggere.
Daviken	- 3 056	—
Eid	- 2 918	—
<hr/>		
	tilsammen	9 992 Indbyggere.
9. Indre Nordfjords Distrikt (22,89 n. □ M.), indbefattende:		
Herrederne Horningdalen	med 1 612	Indbyggere.
Gloppen	- 4 705	—
Indviken	- 3 017	—
Stryn	- 2 433	—
<hr/>		
	tilsammen	11 767 Indbyggere.

Sundhedstilstanden skildres som god fra alle Distrikter undtagen Lærdals og indre Nordfjords Distrikter, hvor den var mindre god, i det førstnævnte væsentlig paa Grund af Nervefeber og Kighoste; i indre Nordfjord var der gennem hele Aaret jevnt udbredt Sygelighed, ligesom Diphtherit i dette Distrikt havde epidemisk Udbredning fornemmelig i Aarets første Kvartal.

Dødelighed. De Dødes Antal udgjorde 1 269, hvilket er 14,6 af Tusinde af Befolkningen ved Aarets Begyndelse, 1,9 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 245, men 7,2 pCt. mindre end i 1864, da der døde 1367 og 9,9 pCt. mindre end det gennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—1865, hvilket udgjorde 1 394.

Sygdomskonstitutionen betegnes fra Lærdals Distrikt som udpræget adynamisk i første Halvaar, fra ytre Søndfjord som gastrisk, og forøvrigt som catarrhalsk. Til nærmere Belysning af de epidemiske Forholde hidsættes paa den følgende Side en Tabel, sammenstillet efter de af Lægerne meddelte Opgaver:

Af Nervefeber opgives:

fra Lærdals	Distrikt	112	Behandlede,	hvoraf	8	døde
- indre Sogns	—	73	—	—	2	—
- midtre	—	47	—	—	2	—
- ytre	—	37	—	—	-	—
- ytre Søndfjords	—	51	—	—	4	—
- indre	—	66	—	—	6	—
- Kins	—	33	—	—	4	—
- indre Nordfjords	—	3	—	—	-	—
- ytre	—	7	—	—	-	—

tilsammen 429 Behandlede, hvoraf 26 døde; desuden opgives fra indre og midtre Sogn samt fra ytre Nordfjord, i hvert 2, tilsammen 6 Dødsfald uden foregaaende Behandling, saa at ialt kjendes 32 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 231 Tilfælde med 22 Dødsfald og ialt 24 Døde). I Aardal af Lærdals Distrikt optraadte Nervefeber med cerebral Karakter — uden paavist Indførsel ved Smitte — i Februar Maaned i et Strøg, hvor der i en Fjer-

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	429	26	376	46	33	59	66	30	18	30	20	19	14	18	23
Simpel Feber	11	-	11	2	1	2	-	-	-	-	-	2	-	1	3
Barselfeber	9	1	8	-	-	1	2	-	1	1	-	1	2	-	-
Rødlinger	5	-	5	-	1	-	-	-	-	1	3	-	-	-	-
Rosen	18	1	18	2	-	3	-	2	1	1	2	3	-	3	1
Kighoste	28	1	20	15	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diphth. Svælgbetændelse .	132	19	132	53	36	31	3	4	-	4	-	-	-	1	-
Strubehoste	5	5	4	-	-	-	1	1	1	1	-	-	-	-	-
Catarrhalske Sygdomme .	348	3	345	38	45	59	35	28	21	11	15	24	20	22	27
Lungebetændelse	56	6	53	7	7	6	5	8	7	2	3	-	3	3	2
Pleurit	20	1	15	-	1	-	2	2	1	2	1	2	3	-	1
Gigtfeber	61	-	60	9	6	10	3	1	6	3	5	3	5	4	5
Cholérine og Diarrhoe . . .	113	1	82	7	10	8	4	6	2	8	12	3	6	11	5
Skjørbug	3	-	2	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Gastrisk Feber	16	-	16	-	2	1	-	2	2	6	1	2	-	-	-
Gulsot	13	-	13	-	3	1	2	-	1	-	1	3	-	1	1
Tilsammen	1 267	64	1 160	179	146	186	123	84	61	71	63	62	53	64	68

dingveis Omkreds boede omkring 200 Mennesker, for det meste fattige Husmænd; den holdt sig her til August Maanedes Udgang. I Lærdals Herred bragtes Sygdommen til Maristuen og de nærmeste Gaarde ved Smitte fra Ny-stuen og de nærmeste Dele af Valdars; Sygdommen viste her en mildere Karakter, og Ingen døde (N. B. Heiberg). Ved Smitte fra Bergen indførtes Nervefeber til Hafslø i indre Sogn og herfra videre til Lysters Herred; i midtre og ytre Sogn dannede de optrædende Tilfælde en Fortsættelse af Epidemierne fra forrige Aar; i sidstnævnte Distrikt ansattes i første Kvartal under Embedslægens Sygdomsforfald en Epidemilæge. Til Nausdalen i indre Søndfjord kom strax efter endt Vaarsildfiske en Ganepige syg hjem, og ved Smitte fra hende udbredte Sygdommen sig nu fra Hus til Hus; imidlertid skede ingen Melding herom til Distriktslægen førend i Juli Maaned, da Sygdommen allerede havde hersket i flere Maaneder; den optraadte som Abdominaltyphus og vedvarede endnu ved Aarets Udgang (A. Aabel). Af de anmeldte 11 Tilfælde af simpel Feber behandlede 8 i indre Sogns og 3 i indre Nordfjords Distrikt.

Af **Barselfeber** nævnes ialt 9 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald, nemlig i Lærdal 1 Tilfælde, i Kin 1, der endte dødeligt, i indre Nordfjord 5 og i ytre Nordfjord 2. Fra ytre Søndfjord nævnes 4 dødelige Tilfælde af Barselfeber, der ei kom under Lægebehandling.

Skarlagensfeber eller **Mæslinger** omtales ikke i nogen Medicinalberetning. Af **Rødlinger** behandlede i indre Sogn 4, i ytre Søndfjord 1, tilsammen 5 Tilfælde.

Af **Rosen** opføres af 6 Læger tilsammen 18 behandlede Tilfælde, hvoraf 1, i indre Sogn, endte dødeligt.

Af **Herpes Zoster** opgives 1 Tilfælde i midtre Sogn, af **Neldefeber** 1 i indre Nordfjord.

Kighoste var mere eller mindre udbredt i de fleste Distrikter, men kom sjelden under Lægebehandling. Af behandlede Tilfælde opgives fra midtre Sogn 8 og fra indre Nordfjord 20 med 1 Dødsfald. Fra Lærdal opføres 1 Dødsfald uden Opgave over Behandlede.

Diphtherisk Svælgbetændelse var fremdeles epidemisk udbredt i indre Nordfjord; i de øvrige Distrikter forekom den sporadisk. Der anmeldtes:

i indre Sogn	4	Tilfælde,	hvoraf	2	endte dødeligt
i Kin	1	—	—	1	—
i indre Nordfjord	119	—	—	12	—
i ytre	—	8	—	4	—

tilsammen 132 Tilfælde, hvoraf 19 endte dødeligt; desuden opføres fra ytre Søndfjord 2 dødelige Tilfælde uden Lægebehandling, altsaa tilsammen 21 Dødsfald. (I foregaaende Aar opgaves 56 behandlede Tilfælde, hvoraf 12 endte dødeligt, og ialt 21 Dødsfald). Af **Strubehoste** nævnes 5 behandlede Tilfælde, der alle endte dødeligt, nemlig i Lærdal og Kin, i hvert 1, i ytre Nordfjord 3.

Kusma opgives kun fra indre Sogn med 2 behandlede Tilfælde.

Af **catarrhalske Sygdomme** behandlede:
i indre Sogn 16 Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt
i midtre — 2 — — — —

Lateris 18 Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt.

Transport 18 Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt.					
i ytre Søndfjord . .	2	—	—	—	—
i indre —	17	—	—	—	—
i Kin	42	—	—	1	—
i indre Nordfjord .	105	—	—	1	—
i ytre —	164	—	—	—	—

tilsammen 348 Tilfælde, hvoraf 3 endte dødeligt.

Af samtlige Tilfælde betegnes 153 som akut Bronchit, 195 som simpel Halsbetændelse, Catarrh og Forkjølelsesfeber. Dødsfaldene forårsagedes ved akut Bronchit.

Af **Lungebetændelse** opgives:

fra Lærdals Distrikt	2	behandl.	Tilfælde	med	2	Dødsfald
- indre Sogn . . .	8	—	—	-	-	—
- midtre — . . .	3	—	—	-	-	—
- ytre —	1	—	—	-	-	—
- ytre Søndfjord .	7	—	—	-	1	—
- indre —	2	—	—	-	-	—
- Kin	7	—	—	-	2	—
- indre Nordfjord	20	—	—	-	1	—
- ytre —	6	—	—	-	-	—

tilsammen af 9 Læger 56 behandl. Tilfælde med 6 Dødsfald; desuden opgives fra ytre Søndfjord 6 og fra Kin 1, tilsammen 7 dødelige Tilfælde uden Lægebehandling, saa at ialt kjendes 13 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgave 8 Læger 56 Tilfælde med 5 Dødsfald og ialt opgaves 12 Dødsfald). Af 26 Tilfælde havde 16 sit Sæde i høire, 9 i venstre og 1 i begge Lunger. Af **Pleurit** behandlede 5 Læger i indre Sogn, indre Søndfjord, Kin og begge de nordfjordske Distrikter tilsammen 20 Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Lister opført som Dødsårsag hos 3, tuberculøs Meningit hos 6, af hvilke tilsammen 9 Dødsfald 2 opgives fra Lærdal, 3 fra indre Sogn og 4 fra indre Nordfjord.

Rheumatiske Sygdomme. Af akut Ledrheumatisme opgives:

fra indre Sogn	7	Behandlede
- ytre Søndfjord	6	—
- indre —	2	—
- Kin	13	—
- indre Nordfjord	3	—
- ytre —	30	—

tilsammen 61 Behandlede, hvoraf ingen døde. Fra ytre Søndfjord opgives 1 ubehandlet Tilfælde, der endte dødeligt. Af chronisk Rheumatisme behandlede 4 Læger tilsammen 70 Tilfælde, hvoraf Distriktslægerne i indre og ytre Nordfjord tilsammen 64; 45 vare

Mænd, 25 Kvinder, alle over 15 Aar. Af Ischias nævnes 10, af Arthrit 5 behandlede Tilfælde.

Gastriske Sygdomme. Af **Cholerine** og **Diarrhoe** opgives:

fra indre Sogn	17	behandl.	Tilfælde	med	-	Dødsfald
- ytre Søndfjord	3	—	—	-	-	—
- indre —	7	—	—	-	-	—
- Kin	20	—	—	-	1	—
- indre Nordfjord	36	—	—	-	-	—
- ytre —	30	—	—	-	-	—

tilsammen 113 behandl. Tilfælde med 1 Dødsfald; desuden opgives fra ytre Søndfjord 1 dødeligt forløbende ubehandlet Tilfælde, tilsammen altsaa 2 Dødsfald. (I foregaaende Aar opgaves 98 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald, og ialt 3 Dødsfald). Enkelte af de i ytre Nordfjord behandlede Tilfælde vare forbundne med blodige Udtømmelser (I. N. Cappelen). Af **Blodgang** nævnes 1 Tilfælde fra indre Sogn hos en Mand i Oktober Maaned. Af **gastrisk Feber** opgives 16; af **Gulsot** 13 behandlede Tilfælde.

Skjörbug kom under Behandling i 3 Tilfælde, hvoraf 2 i indre Sogn og 1 i indre Nordfjord.

Af **Syphilis** nævnes fra Lærdal 7, fra indre Sogn 2 og fra midtre Sogn 1, tilsammen 10 Tilfælde, hvoraf 7, 5 Mænd og 2 Kvinder, indsendtes til Lungegaardshospitalet, og 1 Kvinde til Bergens Sygehus; 2 Kvinder, der lede af tertiær Syphilis, behandlede i Hjemmet. Af **Gonorrhoe** opgives 23 Tilfælde, hvoraf 20, alle hos fremmede Søfolk, fra ytre Nordfjord. Af **Epididymit** opgives fra indre Nordfjord 2, fra ytre Nordfjord 6, tilsammen 8 Tilfælde.

Hudsygdomme. **Fnat** var fremdeles almindelig i de fleste Distrikter, dog i flere, saasom Lærdal, indre og midtre Sogn, samt i Kin, i Aftagende; i de nordfjordske Distrikter var Sygdommen nu indskrænket til afsidesliggende Bygder og Trakter (Grimsgaard, I. N. Cappelen). Af **Skurv** nævnes fra midtre Sogn 6, fra ytre Nordfjord 2 og fra indre Søndfjord 1, tilsammen 9 behandlede Tilfælde.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af foregaaende Aar ifølge Overlægens Beretning 363. I 1866 kom 65 til, hvoraf 51 vare overseede ved tidligere Tællinger, 1 hjemkom fra Stiftelse, og 13 vare nye Tilfælde; Afgangen var 81, af hvilke 1 var helbredet, 1 udflyttet, 53 vare indlagte i Stif- telser og 26 døde. Det kjendte Antal af Spedalske var saaledes ved heromhandlede Aars Udgang 347, fordelte paa de forskjellige Distrikter saaledes:

Lærdal	25	ytre Søndfjord	45
indre Sogn	32	indre —	92
midtre —	33	Kin	41
ytre —	26	indre Nordfjord	19
		ytre —	34.

Kjertelsyge betegnes som almindelig i Lærdal og midtre Sogns Distrikter. 5 Læger i indre Sogn, indre Søndfjord, Kin og Nordfjord behandlede tilsammen 59 Tilfælde; 19 vare af Mand-, 40 af Kvindekjøn, 42 kunne sees at have været under og 7 over 15 Aar. Som Dødsårsag findes Kjertelsyge opført i 1 Tilfælde i indre Sogns Distrikt. Af **Rachit** behandlede i indre Sogn 3 Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt.

Af **Svindstot** opgives ialt 25 behandlede Tilfælde, hvoraf 13 hos Mænd, 12 hos Kvinder. Som Dødsårsag opføres Svindstot hos 27 eller 9,4 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne ved Sygdom forårsagede Dødsfald (286). I foregaaende Aar var Forholdet 22 af 263 opgivne Dødsårsager eller 8,4 pCt.; i 1864 27 af 292 eller 9,2 pCt. For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Samtlige opgivne Dødsfald.	Forhold af Dødsfald af Svindstot til samtlige opgivne Dødsfald i pCt.
Lærdal	1	27	3,70
Indre Sogn	1	28	3,57
Midtre —	-	19	0,00
Ytre —	2	4	50,00
Ytre Søndfjord	17	81	20,98
Indre —	1	26	3,84
Kin	1	25	4,00
Indre Nordfjord	2	51	3,92
Ytre —	2	25	8,00
Nordre Bergenhus Amt	27	286	9,44

Af **Kræft** opgives 18 behandlede Tilfælde med 10 Dødsfald, og ialt 13 Dødsfald. Af de Behandlede vare 12 Mænd, 6 Kvinder. Af Dødsfaldene opgives 3 fra hvert af midtre Sogns, ytre Søndfjords og indre Nordfjords Distrikter, 2 fra indre Søndfjord, 1 fra indre Sogn og fra Kin. Sygdommens Sæde var hos 10 af de Døde i Mavesækken, hos 2 paa Halsen og hos 1 (som Fungus) paa Ryggen.

Vatersot er opført som Dødsårsag hos 5, Brights Sygdom hos 3, af hvilke tilsammen 8 Dødsfald opgives: fra indre Nordfjord 4, fra indre Sogn 2, fra Kin og ytre Søndfjord, fra hvert 1.

Blegsot var almindelig i Lærdals og indre Sogns Distrikter; i ytre Nordfjord behandlede flere Tilfælde af **Anæmi**, fremkaldt ved hyppige Aareladninger (I. N. Cappelen). Ialt opgives af Blegsot og Anæmi tilsammen 71 Tilfælde, hvoraf 46 i indre Sogn og 22 i ytre Nordfjord. Af **Menstruationsuordener** behandlede 4 Læger i indre

Søndfjord, Kin, indre og ytre Nordfjord tilsammen 33 Tilfælde, hvoraf Distriktslægen i ytre Nordfjord 22. Af **Hysteri** nævnes 37 behandlede Tilfælde, af hvilke 24 fra indre Sogns Distrikt.

Af **Cardialgi**, chronisk Gastrit og Dyspepsi opføres tilsammen 193 Tilfælde, hvoraf 20 fra indre Sogn, 3 fra ytre Søndfjord, 8 fra indre Søndfjord, 17 fra Kin, 54 fra indre og 91 fra ytre Nordfjord. 119 vare af Mand-, 74 af Kvindekjøn; 177 vare Voxne og 16 Børn under 15 Aar. Som Dødsårsag opføres chronisk Gastrit hos 5, alle i indre Nordfjords Distrikt.

Ormesygdomme omtales især fra Lærdal og indre Søndfjord som meget hyppige, men komme sjelden under Lægerens Behandling. Ialt opgives 46 behandlede Tilfælde, hvoraf 24 hos Mænd, 22 hos Kvinder; 39 hos Børn og 7 hos Voxne over 15 Aar.

Drankersygdomme. Af kronisk Alkoholisme nævnes 4 Tilfælde, hvoraf 1 fra hvert af indre Sogns og Kins, og 2 fra ytre Nordfjords Distrikt. Af de Behandlede vare 3 Mænd, 1 Kvinde.

Af **Sindssygdom** opføres 10 nye Tilfælde, hvoraf i Lærdal 1, i indre Sogn, Kin og ytre Nordfjord, i hvert 2, i indre Nordfjord 3. Af disse indsendtes 5 til Bergens Sygehus, 1 helbrededes i Hjemmet. 2 lede af Mani, 5 af Melancholi og 3 af Dements. 5 vare af Mand- og 5 af Kvindekjøn. Som Dødsårsag er Sindssygdom opført for 2, 1 i hvert af ytre Sogns og ytre Søndfjords Distrikter.

Chirurgiske Tilfælde. Fra Lærdal omtales en Mand, der under Affyringen af en Kanon fik en 6 Tommer lang Jernkrog ind i Tindingen, gennem Hjernemassen og ud under Huden paa Panden; han helbrededes fuldstændig med Undtagelse af ubetydelig Blepharoptosis paa det ene Øie. Fra samme Distrikt omtales Brandbylder som fremdeles almindelige, ligesaa Brøktilfælde og Nedsynkning af Livmoderen. Ruptur af Ligamentum superius patellæ behandlede 4 Gange i heromhandlede Aar, efter Fald paa Fjeldet (N. B. Heiberg).

Af **chirurgiske Operationer** udførtes: 6 Exartikulationer af Fingre eller Led af saadanne; 1 Borttagelse af en Sæksvulst, 1 af en ubenævnt Svulst, 1 af et Neurom paa Læggen, 1 af en polypagtig Udvæxt fra den ydre Øieninkel, 1 af en Aaresvulst paa Underlæben, 13 Gange Paracentese af Underlivet, hvoraf henholdsvis 11 og 2 Gange hos 2 Individuer; 4 Punktioner af Vandbrøkk, 1 Operation for Paraphimose, 1 Borttagelse af en Sten i Urinrøret, 2 af fremmede Legemer i Næsen og Spiserøret.

Følgende **obstetriciske Operationer** omtales som udførte af Læger: 11 Tangforløsninger, af hvilke 1 med senere kunstig Forløsning af Efterbyrden; Indikationerne

vare i 5 Tilfælde Vemangel og Ophør af Veerne, i 3 haarde og ueftergivelige Fødselsveie; for 3 er ingen Indikation opgivet. Udfaldet var gunstigt for alle Mødrene; af Børnene kom 8 levende til Verden, 3 vare dødfødte. 4 Vendinger, hvoraf 3 paa Grund af Tverleie, 1 formedelst Ophør af Veerne. 3 af Mødrene forblev ilive, 1 døde Dagen efter Forløsningen paa Grund af Livmoderbristning (Engh); 3 Børn vare levende, 1 dødfødt. 1 Perforation med Overklipping af det ene Kraveben, efter forgjæves Forsøg paa Tangsanlæggelse, paa dødt Føster hos en 37aarig Førstefødende med Bækkensneverhed; Fødselen havde varet i 5 Dage, i hvilken Tid ingen Urinladning havde været tilstede, saa at den spændte Urinblære naaede over Navlen, Konens Kræfter vare smaa og medtagne, ingen Veer tilstede. Konen forblev ilive, men fik en Skedebælrefistel (Grimsgaard). 1 kunstig Forløsning af Moderkagen efter forud udført Tangforløsning (ovenfor omtalt). I Kin foretoges i 1 Tilfælde Accouchement forcé ved forliggende Moderkage; Udfaldet for Konen gunstigt, Barnet var dødfødt (Høst). Ialt 18 obstetriciske Operationer, af hvilke i Lærdals og ytre Sogns Distrikter, i hvert 3, i indre og midtre Sogns, Kins og indre Nordfjords, i hvert 1, i indre Søndfjords 2, i ytre Nordfjords Distrikt 6.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Lærdal	271	129	35	13	-	8
Indre Sogn	329	148	36	17	1	19
Midtre —	252	127	43	12	-	11
Ytre —	248	127	29	8	-	9
Indre Søndfjord	350	134	33	6	2	11
Ytre —	264	121	21	15	3	16
Kin	254	126	39	15	-	18
Indre Nordfjord	399	207	57	32	1	14
Ytre —	360	150	41	17	2	11
Nordre Bergenhus Amt	2 727	1 269	334	135	9	117

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 57.

Selvmordere 1.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 458 Fødte flere end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 46,5. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Fødte = 1 : 8,2 og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 3,8; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar, forholdt sig til Antallet af samtlige Døde = 1 : 9,4, og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, forholdt sig til Antallet af samtlige Døde = 1 : 2,7. Ved at sammenholde Prestelisterne og Lægernes Opgaver

over Dødsfald paa Barselseng findes 3 Dødsfald, der ikke kunne sees at være omtalte i Prestelisterne, hvorefter Antallet af Dødsfald paa Barselseng for hele Amtet bliver 12. Af de Døde paa Barselseng indeholde Medicinalberetningerne fra Lægerne Oplysning om Dødsarsagen hos 7, af hvilke 5 døde af Barselseber, 1 af Livmoderbristning Dagen efter Forløsning ved Vending, 1, i indre Søndfjord, uforløst paa Grund af Blødning fra Livmoderen; foruden sidstnævnte døde 1 uforløst i midtre Sogn, uden at Læge eller examineret Jordemoder havde været tilstede (Midelfart).

Lægernes Dødslisters indeholde Opgave over 286 ved Sygdom forarsagede Dødsfald (22,5 pCt. af samtlige Dødsfald); de hyppigste Dødsarsager vare: Alderdomsvaghed (37), Nervefeber (32), Svindsot (27), Spedalskhed (26), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 26), Kræft og Lungebetændelse (hver 13), Hjernebetændelse og tuberkuløs Meningit (tilsammen 9), Hjerneslag (7).

Veirliget. Vinteren var i Lærdals Distrikt ustadig, skiftende fra streng Kulde med bidende Sno til Slud og Regn, saa at Slædeføre var en stor Sjeldenhed; i ytre Nordfjord var hele Aaret raat, koldt og stormende, medens fra de øvrige Distrikter Sommeren skildres som ualmindelig tør og varm. Distriktslægen i ytre Søndfjord, Landmark, meddeler følgende Oversigt over Temperaturforholdene i ytre Holmedal:

Maaned.	Temperatur.			Døgn med Sne.	Døgn med Regn	Skyede Døgn	Klare Døgn
	Middel.	Høiest.	Lavest.				
Januar	+ 1,25	+ 5	+ 7,5	5	21	4	1
Februar	+ 1,28	+ 5	+ 9	12	2	4	10
Marts	+ 2,13	+ 4	+ 12,5	4	5	4	18
April	+ 4,20	+ 12,15	+ 3	3	8	2	17
Mai	+ 6,16	+ 15	+ 0	-	10	5	16
Juni	+ 11,30	+ 22	+ 1	-	10	5	15
Juli	+ 11,77	+ 20	+ 6	-	6	4	21
August	+ 11,54	+ 19	+ 4	-	12	3	16
September	+ 9,00	+ 16	+ 4,5	-	19	6	5
Oktober	+ 5,00	+ 14	+ 0	2	20	5	4
November	+ 0,50	+ 6	+ 7	9	6	6	9
December	+ 0,19	+ 6	+ 9	2	15	6	8
Hele Aaret	+ 4,67	+ 22	+ 12,5	37	134	54	140

Høsten skildres fra Kins Distrikt som udmærket, baade for Korn og Potetes (U. J. Høst).

Levemaade og hygieeniske Forholde. Renlighedssansen siges fremdeles at staa paa et lavt Standpunkt i Lærdal, medens den i indre Søndfjord og ytre Nordfjord nu

var i god Udvikling; derimod beskrives Madstellet fra det sidstnævnte Distrikt som misligt. Brændevinsdrik var lige hyppig i Lærdal, hvor nu, siden Dampskibene ikke tillades at medføre mindre Kvanta Brændevin, Flere slaa sig sammen og hjemføre hele Piber (N. B. Heiberg); i ytre Nordfjord nydes nu mindre Brændevin, hvorimod Tobak misbruges (I. N. Cappelen). Klædedragten var overalt god, idet der ialmindelighed bruges uldne Underklæder. Med Hensyn til Boligerne anføres fra indre Søndfjords Distrikt, at Røg- eller Ljorestuer fremdeles næsten ere eneraadende blandt Almuen undtagen i Vefrings Sogn og enkelte Steder i Førde; dog afløses Røgovnen paa flere Steder af Kogevn (A. Aabel). Husdyrstellet siges i ytre Nordfjord at have taget et godt Opsving, ligesom gode og tidsmæssige Udbygninger for Dyrene opføres (I. N. Cappelen).

Fattigsygepleien. For Fattigkommunernes Regning opgives at være behandlede:

i Lærdal	263	(heri medregnede de af epidemiske Sygdomme Lidende).
i indre Sogn . . .	151,	Medikamentudgift 124 Spd. 115½ Sk.
i midtre — . . .	67	
i ytre — . . .	18	
i ytre Søndfjord	81	
i indre —	80	
i Kin	87	
i indre Nordfjord	98,	Medikamentudgift 92 Spd. 33½ Sk.
i ytre —	36	
tilsammen		881.

De examinerede Jordemødre benyttes kun lidet i de Søndfjordske Distrikter, derimod stadig mere og mere i Kins og ytre Nordfjords Distrikter; Svano af Kins samt Evindvik og Sulen af ytre Sogns Distrikt manglede fremdeles egen Jordemoder, dog var nu en Jordemoderlærling fra Evindvik oplært, og en fra Sulen opholdt sig paa Bergens Jordemoderskole, hvilke begge antoges at ville søge Ansættelse i sin Hjembygd (Hammer). I Lærdals Distrikt siges Kvaksalveri at gaa stærkt i Svang.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Lærdals Distrikt 4, nemlig et i hvert af Distriktets Herreder; i indre Sogns Distrikt 1 i Hafslø, flere Møder gik overstyr paa Grund af Ordførerens Forhindringer og manglende betimelig Underretning om Kommunerepresentations Møder; i midtre Sogns Distrikt 5, hvoraf i Vik og Lekanger, i hvert to, i Balestrand et; i ytre Sogns Distrikt 2, hvoraf i Ladvik og Klævold, i hvert et; i ytre Søndfjords Distrikt 6, hvoraf i ytre Holmedal tre, i Hyllestad to, i Askevold et; i indre Søndfjords Distrikt 2, nemlig i Førde, — i Jølster, Vefring og indre Holmedal afholdtes

ingen Møder, i det første formedelst Ordførerens Forhindringer ved Sygereiser, og i de to sidste paa Grund af manglende Underretning om Repræsentationsmøderne; i Kins Distrikt 5, hvoraf i Florø og Kin, i hvert to, i Bre-manger et; i indre Nordfjords Distrikt afholdtes intet Møde, idet to i Indvik berammede Møder gik overstyr paa Grund af Ordførerens Embedsreiser, og fra de øvrige Herreder havdes ingen Underretning om Repræsentationsmøderne; i ytre Nordfjords Distrikt 1, i Selø, idet Møderne i de øvrige Herreder gik overstyr paa Grund af Embedsreiser. I de fleste af Møderne blev der af Ordførerne holdt Foredrag over physiologiske og hygiæniske Gjenstande samt over de væsentligste herskende Sygdomme, ligesom Listerne over de Spedalske bleve gennemgaaede; i Selø af ytre Nordfjord valgtes 3 af Kommissionens Medlemmer til at sammentræde med Ordføreren, ifald Cholera eller andre farlige Sygdomme maatte optræde; for Florø Ladested vedtoges egne Sundhedsforskrifter, der erholdt Kongelig Approbation; i samtlige Sundhedskommissioner i Lærdals Distrikt fremsattes Forslag om Udkast til Sundhedsforskrifter, der forkastedes. Ianledning af Klage fra vedkommende Lensmand over mislige Renlighedsforholde i Strandstedet Vikøren blev der i Viks Sundhedskommission i midtre Sogns Distrikt nedsat en Kommitte af 5 Mand til at overveie og fremsætte Forslag til Ordning af Renlighedsforholdene i Vikøren.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Lærdals	Lægedistrikt	150
i indre Sogns	—	273
i midtre —	—	192
i ytre —	—	273
i ytre Søndfjords	—	254
i indre —	—	510
i Kins	—	292
i indre Nordfjords	—	332
i ytre —	—	286
tilsammen		2562

i Lærdals Herred af Lærdals Distrikt udførtes ingen Vaccination paa Grund af Hjelpevaccinatørens Sygdom.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 2 Syns- og Obduktionsforretninger, begge over nyfødte Børn. 7 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf en i Anledning af en tilføiet Læsion, en af en 11¼ Aar gammel Pige i Anledning af Spørgsmaal om Samleie, en i Anledning af Fødsel i Dølgemaal, fire af Sindstilstanden hos forskellige Personer, hvoraf to umyndige, en for fjantet anset Pige og en tiltalt. Ialt 9 retsmedicinske Forretninger, hvoraf

en i hvert af Lærdals, indre, midtre og ytre Sogns samt i ytre Søndfjords og fire i indre Søndfjords Lægedistrikt.

Om Amtets **Sindssyge** meddeles følgende Oplysninger: i Lærdals Distrikt forpleiedes for Amtskommunens Regning 10, hvoraf 3 i Asyl; for Fattigvæsenets 1; i indre Sogns Distrikt for Amtets Regning 14, hvoraf 5 i Asyler; i midtre Sogn for Amtets Regning 8, hvoraf 1 døde, 1 indsendtes til Rosenbergs Asyl i Bergen, hvorfra han hjemkom uhelbredet; i ytre Sogn for Amtets 3, for Fattigvæsenets Regning 1; i ytre og indre Søndfjord for Amtets Regning henholdsvis 8 og 17; i Kins Distrikt for Amtets Regning 5, for Fattigvæsenets 2; i indre Nordfjord for Amtets Regning 17, hvoraf 2 paa Asyler i Bergen; i ytre Nordfjord for offentlig Regning i det Hele 3, hvoraf 2 paa Bergens Sindssygeasyl.

Et midlertidigt **Sygehus** paa Florø var i Virksomhed under Vaarsildfisket. Ialt behandledes her 28 Syge, 25 Mænd og 3 Kvinder; af disse udgik 23 helbredede, 1 i Bedring, 2 uhelbredede (disse vare Sindssyge, der indsendtes til Bergens Asyl), og 2 døde. Forpleiningsdagens Antal var 741 eller 26 for hver Udskreven. Af de Behandlede lede af Nervefeber 18, af Pleurit, Forbrænding og Sindssygdom, hver 2, af Bronchit, Rheumatisme, Diarrhoe og Blodbrækning, hver 1.

Af **Badeindretninger** nævnes 1 privat Styrtebad i Aurland, Lærdals Distrikt, samt flere private Badeindretnin-

ger i ytre Søndfjord, Kin og begge de nordfjordske Distrikter.

Lærdalsørens **Apothek** visiteredes 2 Gange og fandtes iorden; Personalet bestod kun af Apothekeren.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Lærdals Distrikt: 1 Læge, boende i Lærdal. 3 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatører.
2. Indre Sogns Distrikt: 1 Læge, boende i Sogndal. 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
3. Midtre Sogns Distrikt: 1 Læge, boende i Vik. 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
4. Ytre Sogns Distrikt: 1 Læge, boende i Hyllestad. 1 Jordemoder; 4 Hjelpevaccinatører.
5. Ytre Søndfjords Distrikt: 1 Læge, boende i ytre Holmedal. 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
6. Indre Søndfjords Distrikt: 1 Læge, boende i Førde. 2 Jordemødre og 2 Poster ledige; 6 Hjelpevaccinatører.
7. Kins Distrikt: 1 Læge, boende i Florø. 3 Jordemødre, hvoraf to ansatte og en privat praktiserende; 3 Hjelpevaccinatører.
8. Indre Nordfjords Distrikt: 1 Læge, boende i Indvik. 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
9. Ytre Nordfjords Distrikt: 1 Læge, boende i Selø. 3 ansatte og 1 privat praktiserende Jordemoder; 5 Hjelpevaccinatører.

XV. Romsdals Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 114₅₆ norske Kvadratkilometer, havde ved Folketællingen den 31te December 1865 104 362 Indbyggere, saaledes fordelte paa dets 10 Lægedistrikter:

1. Vestre Søndmøres Lægedistrikt (6₇₁ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Vanelven	med	2 336	Indbyggere.
Herø	-	1 999	—
Sandø	-	2 493	—
Ulfsten	-	2 528	—

tilsammen 9 356 Indbyggere.

2. Indre Søndmøres Lægedistrikt (9₅₂ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Volden	med	4 762	Indbyggere.
Hjørendfjord	-	1 634	—

tilsammen 6 396 Indbyggere.

3. Østre Søndmøres Lægedistrikt (21₅₆ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Skodje og Vatne	med	2 511	Indbyggere.
Ørskoug	-	3 389	—

Lateris 5 900 Indbyggere.

	Transport 5 900 Indbyggere.				
	Stranden	- 2 106	—		
	Norddalen	- 2 089	—		
	Sunelven	- 1 589	—		
	tilsammen 11 684 Indbyggere.				
4.	Nordre Søndmøres Lægedistrikt (2,18 n. □ M.), indbefattende:				
	Kjøbstaden Aalesund	med 3 658	Indbyggere.		
	Herrederne Borgund	- 5 897	—		
	Harham	- 2 454	—		
	tilsammen 12 009 Indbyggere.				
5.	Ytre Romsdals Lægedistrikt (9,05 n. □ M.), indbefattende:				
	Kjøbstaden Molde	med 1 691	Indbyggere.		
	Herrederne Bolsø	- 3 444	—		
	Bod	- 1 715	—		
	Akerø	- 2 627	—		
	Frænen	- 2 254	—		
	Vestnæs	- 3 011	—		
	tilsammen 14 742 Indbyggere.				
6.	Indre Romsdals Lægedistrikt (17,83 n. □ M.), indbefattende:				
	Herrederne Gryten	med 2 921	Indbyggere.		
	Eid og Vold	- 1 743	—		
	Veø	- 2 425	—		
	Næsset	- 3 413	—		
	tilsammen 10 502 Indbyggere.				
7.	Søndre Nordmøres Lægedistrikt (5,08 n. □ M.), indbefattende:				
	Herrederne Kvernæs	med 5 589	Indbyggere.		
	Fredø og Grip	- 1 944	—		
	Øre	- 2 303	—		
	tilsammen 9 836 Indbyggere.				
8.	Christiansunds Stadslægedistrikt (0,11 n. □ M.), indbefattende:				
	Kjøbstaden Christiansund	med 5 709	Indbyggere.		
9.	Indre Nordmøres Lægedistrikt (33,65 n. □ M.), indbefattende:				
	Herrederne Tingvold	med 2 854	Indbyggere.		
	Stangvik og Todal	- 2 619	—		
	Øxendalen	- 1 281	—		
	Sundal	- 2 244	—		
	Surendal	- 3 105	—		
	Rindal	- 2 684	—		
	samt Bøfjordens og TorjulsvaagsBygdelag af Halse Herred	- 503	—		
	tilsammen 15 290 Indbyggere.				
10.	Nordre Nordmøres Lægedistrikt (8,87 n. □ M.), indbefattende:				
	Herrederne Edø	med 3 545	Indbyggere.		
	Aure	- 3 614	—		
	Halse (undt. Bøfjordens og Torjulsvaags Bygdelag)	- 1 679	—		
	tilsammen 8 838 Indbyggere.				

Sundhedstilstanden var tildels mindre god, væsentlig paa Grund af Epidemier af Nervefeber og Skarlagensfeber; Catarrhalske Sygdomme og Lungebetændelse vare hyppigere end i 1865.

Dødeligheden udgjorde 18,0 af hvert Tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Begyndelse. De Dødes Antal var 1 881, hvilket er 6 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 775 og 15,4 pCt. mere end i 1864, da der døde 1 630, men 2,3 pCt. mindre end det gennem-

snitlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, som udgjorde 1 925.

Sygdomskonstitutionen betegnes som indifferent i nordre Søndmøre og i Christiansund, som inflammatorisk i vestre Søndmøre; i de øvrige Distrikter som mere eller mindre udpræget adynamisk. Til nærmere Oversigt over de epidemiske Forholde hidsættes følgende Tabel, sammenstillet efter de af Lægerne meddelte Opgaver:

Sygdom.	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	599	43	572	55	39	36	50	27	42	41	88	64	61	45	24
Simpel Feber	174	-	168	13	10	9	14	29	12	15	12	14	9	15	16
Barsel-feber	37	11	36	1	4	1	3	6	1	3	5	5	3	2	2
Børnekopper	4	2	4	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-
Vandkopper	40	-	40	10	-	-	2	1	-	3	3	4	2	12	3
Skarlagensfeber	432	58	431	76	50	58	59	47	39	13	18	11	18	21	21
Mæslinger	4	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	1	-
Rosen	73	3	66	4	5	4	7	5	5	7	6	3	7	9	4
Herpes Zoster	7	-	5	1	1	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-
Kighoste	151	16	150	22	6	1	2	1	-	9	14	24	43	21	7
Diphtherisk Svælgbetændelse	160	16	160	16	8	14	21	13	5	17	10	15	7	18	16
Strubehoste	14	8	14	3	-	2	2	-	1	-	-	2	1	2	1
Kusma	9	-	9	3	1	2	-	1	-	1	-	1	-	-	-
Catarrhalske Sygdomme . . .	758	13	757	82	50	75	121	77	65	27	35	39	49	63	74
Lungebetændelse	242	31	240	19	21	36	35	47	22	7	5	5	5	20	18
Pleurit	28	1	27	3	1	7	2	1	4	1	4	-	1	1	2
Cerebrospinalmeningit. . . .	8	4	8	-	-	1	1	-	-	-	2	1	1	2	-
Gigtfeber	103	-	103	14	10	18	8	3	9	8	10	4	7	3	9
Choleringe og Diarrhoe . . .	221	7	220	24	18	16	12	9	11	33	38	24	10	14	11
Blodgang	18	-	18	-	-	1	1	2	1	-	2	1	7	3	-
Gulst	8	-	8	1	3	1	1	-	1	-	1	-	-	-	-
Tilsammen	3 090	214	3 040	347	227	282	342	269	220	187	255	220	231	252	208

Nervefeber var noget mindre hyppig end i foregaaende Aar, men havde fremdeles epidemisk Udbredning i de fleste Lægedistrikter. Der anmeldtes ialt:

fra vestre Søndmøres Lægedistrikt 2 Behdl., hvoraf - døde				
- indre — —	33	—	—	3
- østre — —	106	—	—	8
- nordre — —	75	—	—	6
- ytre Romsdals — —	78	—	—	6
- indre — —	60	—	—	1
- søndre Nordmøres — —	63	—	—	3
- Christiansunds — —	22	—	—	2
- indre Nordmøres — —	132	—	—	13
- nordre — —	28	—	—	1

tilsammen 599 Behdl., hvoraf 43 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves 676 Behandlede, hvoraf 53 døde). De to fra vestre Søndmøre anmeldte Tilfælde optraadte i Vanelven i Februar og skyldtes Smitte fra foregaaende Aar; foruden de to anmeldte Tilfælde skal tre Personer have været syge, men tilfrisknede uden Lægebehandling (S. Høegh). De i indre og østre Søndmøre behandlede Tilfælde dannede ogsaa Fortsættelse af den i 1865 herskende Epidemii. I sidstnævnte Distrikt, hvor Sygdommen, som i forrige Aar, væsentlig var udbredt i Norddalen, indtraf i Januar Maaned kun faa lettere Tilfælde; i Februar greb den stærkere om sig og vedvarede

nu til ved Midtsommerstid, da den syntes at være ophørt. I Begyndelsen af Juli Maaned holdtes et Bryllup, hvor en Mængde Mennesker fra alle Prestegjeldets Kanter vare samlede; Brudgommen hørte til en af de Familier, hvor Sygdommen havde raset mest. Veiret var raat og fugtigt, Veiene oplødte, der var Drik og Dands i overfyldte Stuer, Leie paa Skindfelde og Ryer, tildels hidhentedede fra et kort iforveien af Nervefeber hjemstøgt Hus. I de første 4 Uger efter Brylluppet indsygnede 31 af Gæsterne af mere eller mindre tydelig udtalt Typhus, og fra disse overførtes igjen Sygdommen til en Mængde Andre; den holdt sig nu, dog i Aftagende, til ind i Marts Maaned det næste Aar. I Sykelyens Annexsogn til Ørskoug, hvor Nervefeber var temmelig almindelig udbredt ved Slutningen af 1865, varede den ogsaa epidemisk i de første Maaneder af heromhandlede Aar, med ialt 12 Angrebne; senere paa Aaret indtraf endnu et Par sporadiske Tilfælde. Som mindre, lokale Epidemier forekom Nervefeber ved Aarskiftet ogsaa i Sunelven og paa en Fjeldgaard i Stranden, men den vandt her ingen Udbredning; efter Vaarsildfiskets Slutning kom en Gut syg hjem fra Sandøen i Romsdals Fogderi, og fra ham smittedes Broderen, men kun disse to bleve angrebne. Distriktslægen benyttede ogsaa i dette Aar den i forrige Aar antagne Medhjælper, der tillige antoges til at give Anvisninger til Rengjørelse og til at foretage Røgninger med Chlor i de angrebne Huse (C. A.

Kahrs). I nordre Søndmøre forekom Nervefeber som en liden lokal Epidemi paa en Gaard i Harham, hvor ialt 7 Personer angrebes; de øvrige af Distriktslægen behandlede (6) Tilfælde vare sporadiske; en Læge i Aalesund behandlede paa denne Bys Sygehus 26 Tilfælde med 3 Dødsfald af Nervefeber, de fleste hos Fiskere, hjemkomne fra Fjorddistrikterne, og hos fremmede Arbeidere; udenfor Sygehuset behandlede af samme Læge 36 Tilfælde (F. C. Hoffmann). I ytre og indre Romsdal herskede Sygdommen hele Aaret, i det førstnævnte Distrikt fornemmelig i Akerø Herred; i det sidstnævnte Distrikt dannede den tildels en Fortsættelse fra forrige Aar, dels bragtes ny Smitte fra ytre Romsdals Distrikt til Veø Herred. I indre Nordmøre var Sygdommen fornemmelig udbredt i Rindalen og i Mo Annex til Surendalen samt i Thingvold i den saakaldte „Hannemsbygd“; i nordre Nordmøre forekom den sporadisk fra Marts til Oktober Maaned, da den begyndte at herske epidemisk paa en Gaard med flere Opsiddere, og indtil Aarets Udgang her angreb 22 Personer (H. S. Conradi). I Christiansund forekom udover Vaaren og Sommeren enkelte sporadiske Tilfælde; senere bragtes Nervefeber med en Pige fra Fredø, og den fik nu noget større Udbredning blandt flere Arbeiderfamilier, der boede i samme Hus (Tønnesen). Som Ileotyphus karakteriserede Sygdommen sig i ytre Romsdals Lægedistrikt; i indre Søndmøre og i de tre første Kvartaler af Aaret i indre Romsdal optraadte den afvekslende med cerebrale og abdominale Fænomener, medens de i sidstnævnte Distrikt i Aarets sidste Kvartal behandlede Tilfælde saagodtsom alle vare exanthematisk Typhus med heftige Hjernefænomener (E. Juel). Af de opgivne 174 Tilfælde af simpel Feber forekom

i vestre Søndmøres Lægedistrikt	4
i nordre —	76
i indre Romsdals	12
i Christiansund	73
i indre Nordmøres	9.

Af Barselfeber opgives:

fra vestre Søndmøres Distrikt	8 behdl. Tilf. med	4 Dødsfald
- østre —	11 — —	5 —
- nordre —	5 — —	—
- ytre Romsdals	1 — —	1 —
- indre —	3 — —	—
- Christiansund	9 — —	1 —

tilsammen 37 behdl. Tilf. med 11 Dødsfald, desuden opgives fra vestre Søndmøre 1 ubehandlet Tilfælde, der endte dødeligt, ialt saaledes 12 Dødsfald af Barselfeber, hvoraf 2 efter forudgaaet obstetricisk Operation.

Børnekopper. Et Fartøi fra Vardø, bestemt til Bergen, anløb i Juli Maaned Christiansunds Kvarantænehavn; Skipperen og en Passager vare underveis angrebne af Børnekopper. Der blev sørget for et isoleret Lokale og de Syge indlagdes der, medens Fartøiet underkastedes Observationskvarantæne, indtil behørig Rensning var foretaget. I August ankom atter et Fartøi, fra Brønø, med en koppesyg Matros, der strax indlagdes paa Lazarettet, og Fartøiet underkastedes ligesom det forrige Observationskvarantæne og Rensning. Foruden disse 3 angrebes en tæt ved Lazarettet boende, svanger Kone, der indlagdes sammesteds, hvor hun aborterede og døde 3 Døgn efter; ogsaa den sidstnævnte Matros døde; han led af konfluerende, putride Kopper. Ialt kjendes saaledes 4 Tilfælde af Børnekopper, hvoraf 2 endte dødeligt.

Af **Vandkopper** opføres ialt 40 Tilfælde, hvoraf 11 fra nordre Søndmøre, 7 fra ytre Romsdal, 4 fra søndre Nordmøre og 18 fra Christiansund. I østre Søndmøres Distrikt herskede Sygdommen i Mai Maaned epidemisk blandt Børn i Ramstaddalen i Ørskoug (C. A. Kahrs).

Af Skarlagensfeber opgives:

fra vestre Søndmøres Distrikt	48 Behandlede,	hvoraf 9 døde
- indre —	1 — —	—
- nordre —	11 — —	9 —
- ytre Romsdals	12 — —	4 —
- indre —	8 — —	—
- søndre Nordmøres	15 — —	1 —
- Christiansund	26 — —	4 —
- indre Nordmøres	247 — —	16 —
- nordre —	64 — —	15 —

tilsammen 432 Behandlede, hvoraf 58 døde; desuden opgives fra vestre Søndmøre 8 og fra Christiansund 2, tilsammen 10 Dødsfald uden Lægebehandling, saa at ialt kjendes 68 Dødsf. af Skarlagensfeber (i det foregaaende Aar opgaves tilsammen 663 behandlede Tilfælde, hvoraf 61 endte dødeligt, og ialt 100 Dødsfald). I vestre Søndmøre havde Skarlagensfeber i 1865 hersket i Vanelven og Sande; der blev i første Halvaar af 1866 ikke iagttaget noget tydeligt Tilfælde, medens der af og til optraadte Vatersot hos Børn, uden at Udslet, Feber eller Halsaffektion kunde oplyses at være gaaede forud; i Juli iagttoges det første udtalte Tilfælde af Skarlagensfeber, som nu langsomt udbredte sig videre, i Begyndelsen mild, senere mere ondartet, i mindst en Trediedel af Tilfældene uden Exanthem, hyppig ledsaget af Halsaffektion med løst siddende, gulhvidt Belæg i Svælget, ofte derhos slemmere Bronchiter og Lungebetændelser, sjeldnere Meningit, og som Efter sygdom meget almindelig Vatersot. Den forplantede sig

udelukkende ved Smitte. Mest udbredt var den i Sande og tildels i Herø. Af de Angrebne vare 2 under 1 Aar, 13 fra 1—5 Aar, 18 fra 5—10 Aar, 7 fra 10—15 Aar, 6 fra 15—20 Aar, 2 fra 20—30 Aar (S. Høegh). I indre og nordre Nordmøre dannede Sygdommen ligeledes en Fortsættelse af den i foregaaende Aar herskende Epidemi, der var udbredt over saagodtsom alle Egne i disse Distrikter og temmelig ofte af mere ondartet Karakter; Vatersot var ogsaa her en hyppig Eftersygdom og bidrog ialmindelighed til den dødelige Udgang.

Af **Mæslinger** behandledes i indre Søndmøre 1 Tilfælde, i nordre Søndmøre 3 Tilfælde med 1 Dødsfald.

Af **Rosen** opgives:

fra veste Søndmøre	2	behandlede	Tilfælde	uden	Dødsfald
- indre	—	2	—	—	med 1 —
- østre	—	5	—	—	- - —
- nordre	—	3	—	—	- - —
- ytre Romsdal	19	—	—	—	- 2 —
- indre	—	3	—	—	- - —
- Christiansund	23	—	—	—	- - —
- indre Nordmøre	16	—	—	—	- - —

tilsammen 73 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald.

Et af de i ytre Romsdal behandlede dødelige Tilfælde indtraf hos en Spedalsk paa Reknæs Pleiestiftelse.

Af **Herpes Zoster** opføres 7 behandlede Tilfælde, hvoraf 4 fra vestre og 1 fra hvert af de øvrige søndmørske Distrikter. Af **Neldefeber** behandledes i indre Søndmøre 1 og i nordre Søndmøre 2 Tilfælde.

Kighoste var om Vaaren udbredt i Norddalen og Vatne af østre Søndmøre, senere udover Høsten i Ørskoug og fornemmelig i Sunelven. I nordre Nordmøre var den i sidste Halvaar almindelig paa Smørens Fiskevær, men kun Faa kom under Lægebehandling. Der opgives:

fra indre Søndmøre	1	behandlet	Tilfælde	med	- Dødsfald
- nordre	—	12	—	—	- 5 —
- ytre Romsdal	25	—	—	—	- 4 —
- søndre Nordmøre	2	—	—	—	- - —
- Christiansund	51	—	—	—	- - —
- indre Nordmøre	29	—	—	—	- 1 —
- nordre	—	31	—	—	- 6 —

tilsammen 151 behandl. Tilfælde med 16 Dødsfald.

(I foregaaende Aar opgaves 238 behandlede Tilfælde, hvoraf 12 endte dødeligt).

Diphtheriske Sygdomme. Af diphtherisk Svælgbetændelse behandledes:

i vestre Søndmøre	5	Tilfælde,	hvoraf	1	endte	dødeligt
i indre	—	7	—	—	1	—
i østre	—	14	—	—	4	—
i nordre	—	24	—	—	5	—
i ytre Romsdal	59	—	—	—	2	—
i Christiansund	26	—	—	—	2	—
i indre Nordmøre	23	—	—	—	-	—
i nordre	—	2	—	—	1	—

tilsammen 160 Tilfælde, hvoraf 16 endte dødeligt. (I det foregaaende Aar behandledes 112 Tilfælde med 12 Dødsfald, og ialt kjendtes 17 Dødsfald). Af **Strubehoste** opgives:

fra vestre Søndmøre	5	behandl.	Tilfælde	med	3	Dødsfald
- nordre	—	1	—	—	- 1	—
- ytre Romsdal	2	—	—	—	- 1	—
- Christiansund	4	—	—	—	- 2	—
- indre Nordmøre	2	—	—	—	- 1	—

tilsammen 14 behandl. Tilfælde med 8 Dødsfald.

(I det foregaaende Aar opgaves 12 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald og ialt 12 Dødsfald). Siden 1860, fra hvilket Aar diphtheriske Sygdomme især begyndte at antage epidemisk Udbredning i Amtet, har det opgivne Antal af Angrebne og Døde af diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste tilsammen været følgende:

I 1860	opgaves	294	Beh.,	hvoraf	44	døde,	og	ialt	54	Dødsf.
- 1861	—	867	—	—	97	—	—	—	159	—
- 1862	—	826	—	—	125	—	—	—	155	—
- 1863	—	741	—	—	105	—	—	—	123	—
- 1864	—	266	—	—	45	—	—	—	54	—
- 1865	—	124	—	—	21	—	—	—	30	—
- 1866	—	174	—	—	24	—	—	—	24	—

Kusma opgives fra nordre Søndmøre med 7 og fra Christiansund med 2, tilsammen 9 behandlede Tilfælde.

Catarrhalske Sygdomme vare almindelige i hele første Halvaar og i de 2 sidste Maaneder af Aaret; Influenza var epidemisk udbredt i ytre Romsdal i første Halvaar og i nordre Nordmøre i sidste Kvartal. Der opgives ialt af herhen hørende Sygdomme:

fra vestre Søndmøre	87	behandl.	Tilfælde	med	-	Dødsfald
- indre	—	10	—	—	-	—
- østre	—	36	—	—	-	1 —
- nordre	—	113	—	—	-	4 —
- ytre Romsdal	191	—	—	—	-	6 —
- indre	—	20	—	—	-	- —
- Christiansund	196	—	—	—	-	2 —

Lateris 653 behandl. Tilfælde med 13 Dødsfald.

Transport	653	behandl.	Tilfælde	med	13	Dødsfald.
fra indre Nordmøre	83	—	—	—	—	—
- nordre	22	—	—	—	—	—

tilsammen 758 behandl. Tilfælde med 13 Dødsfald. Af samtlige 758 Tilfælde betegnes 89 som Influenza, 305 som simpel Halsbetændelse og Catarrh, 364 som akut Bronchit. Af de 13 Dødsfald foraarsagedes 11 ved akut Bronchit og af disse 3 blandt Spedalske paa Reknæs Pleiestiftelse, 2 ved Influenza.

Lungebetændelse var noget hyppigere end i foregaaende Aar og ligeledes Dødeligheden større; der anmeldtes:

fra vestre Søndmøre	46	behandl.	Tilf.	med	5	Dødsfald
- indre	6	—	—	—	—	—
- østre	22	—	—	—	6	—
- nordre	39	—	—	—	6	—
- ytre Romsdal	10	—	—	—	—	—
- indre	11	—	—	—	1	—
- søndre Nordmøre	9	—	—	—	2	—
- Christiansund	45	—	—	—	4	—
- indre Nordmøre	22	—	—	—	2	—
- nordre	32	—	—	—	5	—

tilsammen af 14 Læger 242 behandl. Tilf. med 31 Dødsfald; desuden opføres fra vestre Søndmøre 4 Dødsfald uden foregaaende Behandling, saa at ialt kjendes 35 Dødsfald. Dødsprocenten af de Behandlede var i dette Aar 12,86; i det foregaaende Aar opgaves af 11 Læger 171 Behandlede, hvoraf 21 eller 12,2 pCt. døde; i 1864 af 10 Læger 155 behandlede Tilfælde, hvoraf 16 eller 10,3 pCt. endte dødeligt. Af **Pleurit** anmeldtes ialt 28 Tilfælde, hvoraf i vestre Søndmøre 17, i indre 2, i nordre Søndmøre 8, i søndre Nordmøre 1 Tilfælde. Et Tilfælde i indre Søndmøre endte dødeligt.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Lister opført som Dødsårsag hos 10, hvoriblandt 1 Spedalsk paa Reknæs Pleiestiftelse, Spinalmeningit hos 2, Konvulsioner hos 8; af hvilke tilsammen 20 Dødsfald 1 opgives fra hvert af vestre Søndmøres, søndre og indre Nordmøres Distrikter, 2 fra indre, 4 fra ytre Romsdal, 5 fra Christiansund og 6 fra nordre Søndmøre.

Derhos iagttoges epidemisk **Meningitis cerebro-spinalis** i vestre Søndmøre i Herø og Søvde Sogne i Maanederne August til November; Tilfældene optraadte efter foregaaende Forkjølelse; 6 kom under Behandling, alle Voxne, hvoraf 2 døde. I ytre Romsdal behandlede 2 Tilfælde, der endte dødeligt. Ialt haves saaledes Opgave over 8 Tilfælde af Cerebrospinalmeningit, hvoraf 4 med dødelig Udgang.

Rheumatiske Sygdomme. Af rheumatisk Feber opgives:

fra indre Søndmøre	3	behandlede	Tilfælde
- østre	5	—	—
- nordre	32	—	—
- ytre Romsdal	17	—	—
- indre	12	—	—
- søndre Nordmøre	4	—	—
- Christiansund	11	—	—
- indre Nordmøre	12	—	—
- nordre	7	—	—

tilsammen 103 behandlede Tilfælde uden Dødsfald.

For chronisk Rheumatisme opgive 4 Læger at have behandlet 73 Personer; af 50 vare 28 af Mand-, 22 af Kvindekjøn. Af **Ischias** opføres 14 behandlede Tilfælde.

Gastriske Sygdomme. Af **Choleringe** og **Diarrhoe** anmeldtes:

fra vestre Søndmøre	24	beh.	Tilf.,	hvoraf	1	endte	dødeligt.
- østre	14	—	—	—	—	—	—
- nordre	52	—	—	—	1	—	—
- indre Romsdal	16	—	—	—	—	—	—
- ytre	7	—	—	—	2	—	—
- søndre Nordmøre	4	—	—	—	—	—	—
- Christiansund	67	—	—	—	3	—	—
- indre Nordmøre	33	—	—	—	—	—	—
- nordre	4	—	—	—	—	—	—

tilsammen 221 beh. Tilf., hvoraf 7 endte dødeligt.

(I foregaaende Aar opgaves 291 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald). De 2 fra ytre Romsdal opførte Dødsfald indtraf blandt Spedalske paa Reknæs Pleiestiftelse. I indre Søndmøre forekom i Januar og Februar en Del blodige Diarrhoeer (C. F. Gjerdrum). **Blodgang** forekom paa et Fiskevær i søndre Søndmøre og indførtes derfra ved Smitte til østre Søndmøre, hvor der behandlede 5 Tilfælde; i ytre Romsdal behandlede 13, — tilsammen haves saaledes Opgave over 18 Tilfælde, hvilke samtlige helbrededes. Af **Gulsot** omtales fra vestre og nordre Søndmøre henholdsvis 7 og 1 — tilsammen 8 Tilfælde. Som Dødsårsag findes Gulsot opgivet i et Tilfælde, hos en 70 Aar gammel Kone i Christiansund.

1 Tilfælde af **Skjørbug** omtales fra nordre Nordmøres Distrikt.

Over de paa Amtets Sygehuse behandlede Tilfælde af **Syphilis** giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de Ind- komne lede af		Udgaaede		Tilbageiggende ved Aarets Udgang.	Antal For- pleiningsdage for hver Ud- skreven.
	ialt	Md.	Kv.	ialt	Md.	Kv.	primær Syphilis.	sekun- dær	helbre- dede.	døde.		
Aalesunds Bys Sygehus	1	-	1	6	3	3	2	4	6	-	1	66
Romsdals Amts Sygehus	5	1	4	24	9	15	-	24	24	1	4	77
Tilsammen	6	1	5	30	12	18	2	28	30	1	5	

Udenfor Sygehusene opgives at være behandlet 24 Tilfælde af Syphilis, hvoraf 4 vare Recidiver; af disse kom 8 under Behandling i nordre Søndmøre, 1 i indre Romsdal, 10 i indre og 5 i nordre Nordmøre; fra søndre Nordmøre indsendtes 2 Tilfælde til Amtssygehuset; af de 24 vare 10 Mænd, 14 Kvinder; 1 led af primære, 23 af sekundære syphilitiske Tilfælde. For **Gonorrhoe** og **Urethrit** behandlede 38 Individuer, hvoraf 4 i vestre, 1 i indre, 2 i østre og 28 i nordre Søndmøre, 3 i ytre Romsdal; 34 vare Mænd, 4 Kvinder.

Hudsygdomme. **Fnat** anføres at være i Aftagende i vestre Søndmøre, indre Romsdal og søndre Nordmøre, derimod i indre Søndmøre, ytre Romsdal og nordre Nordmøre fremdeles meget almindelig. Der opgives fra vestre Søndmøre 37, fra østre 32, fra nordre Søndmøre 17, fra ytre Romsdal 2, fra indre Nordmøre 46, fra nordre Nordmøre 16, tilsammen 150 behandlede Tilfælde; af 142 vare 76 af Mand-, 66 af Kvindekjøn, 84 Voxne og 58 Børn under 15 Aar.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af 1865 udenfor Reknæs Pleiestiftelse ifølge Overlægens Beretning 164; Tilgangen var 36, hvoraf 24 vare overseede ved tidligere Tællinger, 7 vare hjemkomne fra Stiftelser og 5 vare ny Tilkomne; Afgangen var 39, hvoraf 15 døde og 24 indlagdes i Stiftelser; det kjendte Antal af Spedalske ved Aarets Udgang udgjorde altsaa 161, der vare fordelte paa de forskjellige Lægedistrikter saaledes:

Vestre Søndmøre	15	Indre Romsdal	13
Indre —	11	Søndre Nordmøre	29
Østre —	4	Indre —	16
Nordre —	8	Nordre —	28.
Ytre Romsdal	37		

Belægget paa Reknæs Pleiestiftelse udgjorde den 1ste Januar 1866 124, i Aarets Løb indkom 38; 3 udgik og 24 døde; Belægget var altsaa ved Aarets Udgang 135. For de af Spedalskhed Døde opføres Bronchit som nærmeste Dødsarsag hos 3, Diarrhoe hos 2, Rosen, Hjernebetændelse, Metrorrhagi, Peritonit, Vatersot, hver hos 1.

Kjertelsyge var temmelig almindelig i ytre Romsdal;

i de øvrige Landdistrikter forekom den ikke hyppig; 5 Læger opgave at have behandlet tilsammen 49 Tilfælde, af 29 vare 16 Mænd, 13 Kvinder, 1 var over, 28 under 15 Aar. Af **Rachit** opgives 18 behandlede Tilfælde. Som Dødsarsag findes Rachit opført i 1 Tilfælde, hos et Barn i indre Romsdals Lægedistrikt.

Svindstot findes paa Lægernes Dødsarsagslister opført som Dødsarsag hos 33, hvilket er 7,14 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne, ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (462); i det foregaaende Aar var Forholdet 42 af 464 opgivne Dødsfald eller 9,0 pCt., i 1864 32 af 379 eller 8,4 pCt. For de enkelte Distrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindstot og samtlige opgivne Dødsarsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsarsager ialt.	Forhold af Døde af Svindstot til samtlige op- givne Døds- arsager i pCt.
Vestre Søndmøre . . .	3	82	3,7
Østre — . . .	1	34	2,9
Indre — . . .	1	18	5,6
Nordre — . . .	5	61	8,2
Ytre Romsdal	6	71	8,5
Indre —	1	12	8,3
Søndre Nordmøre . . .	2	19	10,5
Christiansund	10	75	13,3
Indre Nordmøre	4	55	7,3
Nordre —	-	35	0,0
Romsdals Amt	33	462	7,14

Af **Kræft** opføres 13 Dødsfald, hvoraf i vestre Søndmøre, søndre Nordmøre og Christiansund, i hvert 2, i østre Søndmøre og indre Nordmøre, i hvert 3, i indre Romsdal 1. Kræftens Sæde er opgivet for 7 af de Døde, nemlig i Mavesækken hos 3, i Underlivet hos 2, i Munden og Brystkjertelen, hver hos 1.

Vatersot opgives som Dødsarsag hos 16, Morbus Brighti hos 2, af hvilke tilsammen 18 Dødsfald 10 ind-

traf i vestre Søndmøre, 3 i Christiansund, 2 i hvert af ytre Romsdals og søndre Nordmøres Distrikter og 1 i indre Nordmøre.

Blegsot og Anæmi forekom ikke sjelden i søndre Nordmøre, flere Gange betinget af Blodtab ved ubetimelige Aareladninger (Werring); Menstruationsuordener, fornemmelig Menostasi, forekom temmelig hyppig i østre Søndmøre (C. A. Kahrs). 8 Læger angive at have behandlet af Blegsot og Menstruationsanomalier tilsammen 132 Tilfælde. Af **Hysteri** opføres fra vestre Søndmøre 28, fra indre Søndmøre 7, fra nordre Søndmøre 5, og fra indre Nordmøre 23, tilsammen 63 behandlede Tilfælde.

For **Cardialgi** opgives 8 Læger i forskellige Dele af Amtet at have behandlet tilsammen 225 Personer; af 160 vare 55 af Mand-, 105 af Kvindekjøn; 5 vare Børn under 15 Aar.

Ormesygdomme vare fremdeles hyppige, men kun faa Tilfælde kom under Lægernes Behandling; Distriktslægen i indre Nordmøre opfører 23 behandlede Tilfælde, hvoraf 11 hos Mænd, 12 hos Kvinder; 6 af de Syge vare Voxne, 17 Børn under 15 Aar.

Af **Drankersygdomme** behandlede ialt 10 Tilfælde, hvoraf i nordre Søndmøre 6, i Christiansund 2, i vestre Søndmøre og søndre Nordmøre, i hvert 1. 1 Tilfælde, i Christiansund, endte dødeligt.

Forgiftninger. Fra vestre Søndmøre omtales et Tilfælde af chronisk Tobaksforgiftning hos en 27aarig Mand, fra ytre Romsdal 2 Tilfælde af Forgiftning ved Kreosot, begge hos smaa Børn, og fra indre Nordmøre et Tilfælde af Forgiftning hos et Pigebarn ved Brug af Kviksølv-salve mod Fnat. Samtlige helbrededes.

Af **Sindssygdом** omtales 28 nye Tilfælde, nemlig 4 fra vestre, 7 fra østre, 7 fra nordre Søndmøre, 1 fra ytre Romsdal, 2 fra Christiansund, 1 fra søndre og 6 fra indre Nordmøre. Sygdommens Beskaffenhed er meddelt for 26, af hvilke 9 lede af Mani, 12 af Melancholi, 1 af Dementia og 4 af Idioti; 6 opgives at være helbredede, og af disse 1 paa Møllendals Asyl ved Bergen; 1 indsendtes til Bergens Sindssygeasyl. Kjønnen er opgivet for 23, af hvilke 12 vare Mænd, 11 Kvinder; 1 Tilfælde sees at være indtruffet hos et Barn under 15 Aar.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte: 1 Amputation af Læggen, 3 Exartikulationer af Tæer, 1 Borttagelse af Læbekræft, 1 af Kræftsaar i Tungen, 1 af Brystkræft, 2 af Epitheliomer, 5 af Sæksvulster, 1 af et Lipom, 1 af en fibrøs Svulst, 3 af teleangiectasiske Svulster, 2 af vansirende Nævi i Ansigtet, 1 Borttagelse af en Næsepolyp, 3 Gange Operation for Haremund, 1 Tenotomi ved Contractur i Lillefingeren, 7 Gange Paracentese af

Underlivet, hvoraf 6 hos samme Individ, 8 Gange Punction af Vandbrok, hvoraf 5 med Jodinsprøtning, 1 Gang Retning og Adskillelse af krogede og sammenvoxne Fingre efter Forbrænding, 2 Operationer for Paraphimosis, 1 for Fistula ani.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 35 Tangforløsninger, for hvilke Indikationerne opgives saaledes: Vemangel og Vesvækkelse hos 21, langvarigt Arbeide og Svækkelse hos 3, krampagtige og uvirksomme Veer, rigide Fødselsdele, Livmoderstraktur, Blødning, Barselkrampe, Bækkensneverhed, skjævt Leie, svagt Liv hos Fosteret, hver hos 1, for 3 Tangforløsninger er ingen Indikation opgivet. Af Mødrene sees 30 at være forblevne ilive; 2 døde, den ene af Lungebetændelse 11 Dage efter Forløsningen, den anden 36 Timer efter Forløsningen uden bekjendt Dødsarsag; for 3 er Udfaldet ikke angivet. Af Børnene kom 25 levende til Verden, 7 vare dødfødte; for 3 er Udfaldet ikke angivet. 6 Vendinger og Udtrækninger, hvoraf 2 med Tang paa sidstkommende Hoved; Indikationerne vare følgende: hos 4 Tverleie, hos 1 centralt forliggende Moderkage, hos 1 Bækkensneverhed. Af Mødrene forbleve 4 ilive, 2 døde af Barselfeber, 8 og 9 Dage efter Forløsningen: alle Børnene vare dødfødte. 1 Perforation af dødt Fosterhoved hos en 21aarig Førstefødende med snevert Bækken, efterat Forløsning med Tang forgjæves var forsøgt, Udfaldet for Moderen gunstigt (S. Høegh). 8 Gange kunstig Forløsning af Efterbyrden, hvoraf 7 paa Grund af krampagtig Sammentrækning af Livmoderen, 1 af Blødning; alle Mødre forbleve ilive. Ialt 50 obstetriciske Operationer, hvoraf i vestre Søndmøre 19, i indre 1, i østre 3, i nordre Søndmøre 2, i ytre Romsdal 8, i indre Romsdal 4, i søndre Nordmøre 6, i Christiansund 6, i indre Nordmøre 1.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Vestre Søndmøre	324	180	38	38	5	14
Indre —	204	97	18	14	—	4
Østre —	349	214	34	25	4	13
Nordre —	469	228	75	54	4	33
Ytre Romsdal	481	272	44	39	3	21
Indre —	291	152	26	21	4	13
Søndre Nordmøre	302	200	41	36	3	17
Christiansund	196	100	22	24	4	10
Indre Nordmøre	438	250	45	49	3	16
Nordre —	266	188	44	52	2	11
Romsdals Amt	3 320	1881	387	352	32	152

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 82.

Selv mordere 6.

For det hele Amt bliver der altsaa et Overskud af 1 439 Fødte flere end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 56,7. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Fødte = 1 : 8,6 og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 4,9; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 15 Aar, forholdt sig til Antallet af samtlige Døde = 1 : 5,3, og Antallet af Børn, døde i Alderen under 15 Aar, til samtlige Døde = 1 : 2,5. Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om 18, af hvilke 12 døde af Barselfeber, 2 døde pludselig, 18 og 36 Timer efter Forløsningen, der hos den ene var foregaaet ved Hjælp af Tang, 2 døde efter besværlig Fødsel uden nærmere Angivelse, 1 døde af Lungebetændelse 11 Dage efter Tangforløsning, og 1 døde uforløst, efterat Forløsning ved Tang, Vending og Perforation forgjæves var forsøgt; der var skjævt Fosterleie og antagelig store Fosterdimensioner, da Konen formenes at have gaaet 1 Maaned over almindelig Svangerskabstid (Werring).

De af Lægerne indsendte Dødslisters indeholde ialt Opgave over 462 ved Sygdom forarsagede Dødsfald, hvilket er 24,6 pCt. af samtlige Dødsfald; de hyppigste Dødsarsager vare: Skarlagensfeber (68), Nervefeber (43), Lungebetændelse (35), Svindsot (33), Spedalskhed (29), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 24), Hjernebetændelse og Kramper (tilsammen 20), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 18), Kighoste (16), Kræft (13), Barselfeber (12), akut Bronchit (11), Peritonit og Alderdomssvaghed (hver 10).

Veirliget var overalt heldigere end i flere foregaaende Aar, Vinteren kold og stadig, Sommeren tør og varm. Høsten var ialmindelighed god, især for Korn og Potetes. Lægen ved Reknæs Pleiestiftelse, Sand, har meddelt følgende Tabel over meteorologiske Iagttagelser, anstillede ved Havfladen i Molde i 1866 (se næste Spalte).

Til Sammenligning hidsættes følgende Oversigt (se næste Side) over Aarets meteorologiske Forholde efter Observationer, anstillede Kl. 9 Form. ved Havfladen paa Surendalsøren af Distriktslægen i indre Nordmøre, C. C. Kahrs:

I **Levemaade** og **hygiæniske Forholde** sporedes fremdeles Fremskridt; Sandsen for Renlighed var overalt i Tiltagende; i vestre Søndmøre var nu saagodtsom overalt efter Sundhedskommissionernes Paabud ordentlige Vandhuse opførte; ogsaa i Christiansund var Latrinevæsenet forbedret. Boligerne opføres i vestre Søndmøre og i Christiansund større, smukkere og bekvemmere, dog ere de i

Meteorologiske Iagttagelser, anstillede ved Havfladen i Molde 1866.

Maaned.	Barometerstand i franske Linier, observeret ved Havfladen, reduceret til 0° Temperatur med Correction for Capillardepressionen.				Thermometerstand efter Celsius.			Vindenes Retning og omtrentlige Varighed, fordelt paa Døgnene i hver Maaned.							Vindstille Døgn.	Døgn hvori der faldt Sne eller Slind.	Døgn hvori det regned.	Taage- og skyfulde Døgn.	Klare Døgn.		
	Middel.	Højest.	Lavest.	Differents mellem Højest og Lavest.	Middel.	Højest.	Lavest.	Differents mellem Højest og Lavest.	N.	NO.	NV.	Tilsammen Døgn.	S.	SO.						SV.	Tilsammen Døgn.
Januar . . .	328,80	338,0	319,0	19,0	+ 2,3	+ 10	5,0	15,0	0,5	0	8,5	9	1	2	7,5	10,5	11,5	5,5	13,5	7,5	4,5
Februar . . .	330,20	337,5	320,0	17,5	+ 0,15	+ 7	11,0	18,0	0	4	3	7	1	2	0,5	3,5	17,5	0	8,5	8,5	11
Marts . . .	334,00	340,5	329,0	11,5	+ 1,47	+ 10	13,0	23,0	0	4,5	1,5	6	0	0	3,5	3,5	21,5	3	6	5,5	16,5
April . . .	336,17	344,0	325,0	19,0	+ 5,04	+ 14	3,0	17,0	0	1,5	4	5,5	0	0	0,5	0,5	24	4,5	5	8,5	12
Mai . . .	336,13	344,0	330,0	14,0	+ 7,82	+ 16	0,0	16,0	1	3	9,5	13,5	0	0	1,5	1,5	16	6,5	3,5	11	10
Juni . . .	335,93	340,0	326,0	14,0	+ 15,13	+ 27	6,0	21,0	0	0,5	2,5	2,5	0	0	3,5	3,5	24	4,5	0	6	18,5
Juli . . .	334,60	338,0	326,0	12,0	+ 13,89	+ 25	8,0	17,0	0	0,5	12	12,5	0	0	1	1	17,5	9,5	0,5	13	8
August . . .	333,23	338,5	327,0	11,5	+ 15,24	+ 23	7,0	16,0	0,5	0,5	2,5	3	0	0	0,5	0,5	27,5	9,5	0	9,5	12
September . . .	332,33	339,5	326,0	13,5	+ 12,68	+ 18	6,0	12,0	0	0,5	1,5	2	0	2	2	4	24	11,5	0	12	6,5
Oktober . . .	337,08	341,0	329,5	11,5	+ 7,98	+ 16	1,5	17,5	0	1	5,5	6,5	0	0,5	4	4,5	20	7,5	3	12	8,5
November . . .	330,90	339,0	323,5	15,5	+ 1,20	+ 9	8,5	17,5	0,5	3	6	9,5	0	2	4	6	14,5	10	12	8,5	4,5
December . . .	331,27	339,0	323,0	16,0	+ 0,45	+ 8	14,0	22,0	0	3,5	4	7,5	0	0	6	6	17,5	5	6,5	5	9,5
Hele Aaret	333,39				+ 6,37				2,5	21,5	60,5	84,5	2	8,5	34,5	45	235,5	78	58,5	107	121,5

	Middeltemperatur.	Veirilig.					Vindens Retning.					
		Klart.	Skyet.	Tykt.	Taae.	Regn.	Sne.	S.	N.	V.	Ø.	Stille.
Januar	+ 0,7 ⁰ R.	5 Dage.	3 Dage.	8 Dage.	1 Dag.	6 Dage.	8 Dage.	3 Dage.	2 Dage.	15 Dage.	1 Dag.	10 Dage.
Februar	+ 3,2	15	6	4	—	—	3	4	8	2	4	10
Marts	+ 4,7	17	8	1	—	1	4	2	—	2	13	14
April	+ 2,9	9	5	8	—	3	5	3	—	2	8	14
Mai	+ 6,6	17	4	—	—	10	—	1	—	15	5	6
Juni	+ 12,4	18	1	5	—	6	—	—	—	4	1	25
Juli*	+ 11,6	18	3	5	—	5	—	2	—	7	3	17
August	+ 13,1	14	7	5	—	5	—	—	1	3	2	25
September	+ 9,0	7	13	5	—	5	—	—	1	3	1	25
Oktober	+ 4,8	15	3	3	—	8	—	2	—	7	10	12
November	+ 0,8	8	6	5	—	4	—	—	1	5	12	9
December	+ 2,5	14	1	1	—	10	—	3	—	11	10	5
Hele Aaret	+ 4,16	157	60	50	1	63	34	22	25	76	70	172

*) For 10 Dage i Juli (fra 12—21de) er ingen Temperatur anført.

sidstnævnte By endnu hyppig overfyldte paa Grund af den stadige og stærke Tilstrømning af Arbeidere (Tønnesen). I indre Nordmøre ere Boligerne rummelige og luftige, selv de almindeligste Husmandspladse have 2—3 særskilte Værelser (C. C. Kahrs). I Vatne og enkelte Bygder af Skodje

i østre Søndmøre, hvor Tørv danner Brændematerialet, ere nu næsten overalt Loftstuer trængte igjennem, medens „Dalemanden“, der „vil have det sundt“, fremdeles benytter Røgstue, som dog oftere er forsynet med Kogeovn (C. A. Kahrs). Næringsmidlerne siges i østre Søndmøre og ytre Romsdal fornemmelig at bestaa af Mel- og Mel-spiser; Kjød benyttes mindre, og ialmindelighed saltet (C. A. Kahrs, Graarud); i søndre Nordmøre siges Kostholdet fremdeles at være misligt, fornemmelig i den ydre Del af Distriktet (Werring). Kaffe bruges lidet i østre Søndmøre, i Christiansund og indre Nordmøre drikkes den i Overmaal. Nydelsen af Brændevin er liden i nordre Søndmøre, indre og nordre Nordmøre; i det førstnævnte Distrikt var Fylderier dog almindeligt ved Almuens Byreiser; i vestre og tildels østre Søndmøre syntes Brændevinsdrik at være noget i Tiltagende; til Overmaal drikkes Brændevin i Christiansund. Gode Aaringer paa Land og Hav siges at have meget forbedret Velstanden i vestre og østre Søndmøre samt i søndre Nordmøre, kun i Sunelven og Norddalen af østre Søndmøre, inderst i Fjordene og Dalene vare Kaarene fremdeles knappe (S. Høegh, C. A. Kahrs, C. C. Kahrs).

Fattigsygepleien besørgetes i Molde og Aalesund af særskilt antagne Fattiglæger, forøvrigt af vedkommende Embedslæger. For Fattigkommunernes Regning behandles af Distriktslægerne:

i vestre Søndmøre	31
i indre	18
i østre	25
i indre Romsdal	55
i indre Nordmøre	191
i nordre	45.

Fattiglægen i Aalesund behandlede i det i Byens Fattighus indrettede Sygelokale 83, hvoraf for Aalesunds Fattigvæsens Regning 14, for sammes Regning mod Refusion 24, og for Privates eller fremmede Kommuners Regning 45. I Molde behandlede for Fattigvæsenets Regning 44 Syge med en Medikamentudgift af 34 Spd. 85 Skilling. Medikamentudgiften til fattige Syge fra vestre Søndmøre opgives til 9 Spd. 38 Skilling. Uautoriserede Fødselshjelpersker siges fremdeles at benyttes meget i vestre Søndmøre, begge de romsdalske Distrikter og i søndre Nordmøre, medens de examinerede Jordmødre flittig hentes i indre Søndmøre.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** berettes at være afholdte: i Amtets Byer: i Aalesund 12 eller et i hver Maaned, i Molde 3, i Christiansund 6; paa Landet: i vestre Søndmøre 7, hvoraf i Herø fire, i Vanelven to, i Ulfsten et; fire Møder i Ulfsten og Vanelven gik overstyr paa

Grund af Uveir eller Hindringer fra Ordførerens Side; i indre Søndmøre 5, hvoraf i Hjørendfjord tre, i Volden to; i østre Søndmøre 6, hvoraf i Norddalen to, i Skodje, Ørskoug, Stranden, Sunelven, i hvert et; et Møde i Norddalen gik derhos overstyr paa Grund af Ordførerens Forretninger; i nordre Søndmøre 1, i Borgund; i ytre Romsdal 8, hvoraf i Akerø, Vestnæs, Bod, Frænen, i hvert to; i indre Romsdal ialt 4 Møder, et Møde i Vedø blev ikke afholdt, da faa Medlemmer fremmødte; et andet gik overstyr ved Ordførerens Forhindringer; i søndre Nordmøre 9, nemlig tre i hvert af Distriktets Herreder; i indre Nordmøre 11, nemlig i Rindalen og Surendalen, i hvert tre, i Thingvold og Sundalen, i hvert to, i Stangvik et; et i Øxendalen berammet Møde gik overstyr paa Grund af Storm; i nordre Nordmøre 5, hvoraf i Aure og Halse, i hvert to, i Edø et; flere Møder hindredes ved Uveir. I Stangvik og Sundalen af indre Nordmøre vare kun Formændene Medlemmer af Sundhedskommissionen, som ellers overalt i Herrederne paa Landet bestod af den samlede Kommunerepresentation. I Molde Sundhedskommission blev Byen inddelt i Distrikter med Tilsynsmænd blandt Sundhedskommissionens Medlemmer, og der toges fornødne Forføjninger til Oprettelse af Cholerlazaret. I Landdistrikternes Sundhedskommissioner bleve Listerne over de Spedalske gennemgaaede; Ordførerne holdt derhos Foredrag over forskjellige Hygiænen og Physiologien vedkommende Gjenstande, samt over de herskende epidemiske Sygdomme, om Jordmodervæsenet o. s. v. I Sunelven af østre Søndmøre samt i indre Nordmøre diskuteredes Forslag fra Ordførerne om Antagelsen af bestemte Sundhedsregler for Herrederne. I østre Søndmøre fremsattes Forslag til Bidrag til et Sygelokale i Nærheden af Distriktslægen.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i vestre Søndmøre	209
i indre —	207
i østre —	288
i nordre —	354
i ytre Romsdal	490
i indre —	373
i søndre Nordmøre	364
i Christiansund	145
i indre Nordmøre	510
i nordre —	113

tilsammen 3 053.

I Røvde, vestre Søndmøre, blev ingen Vaccination foretaget, da der kun fandtes faa uvaccinerede Børn; om Antallet af de i Stordalen i østre Søndmøre Vaccinerede

savnes Underretning, idet Vaccinationsprotokollen ved Beretningens Afgivelse endnu ikke var indkommen til Distriktslægen. Vaccinationen udførtes i Christiansund af Stadslægen, i Aalesund, Molde samt Ørskougs Sogn af østre Søndmøres Distrikt af Distriktslægerne.

Af **retsmedicinske Forretninger** berettes at være udførte: 5 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf en over et Fruentimmer, der var død af perforerende Mavesaar, en over et $\frac{1}{2}$ Aar gammelt Barn, der var dødt af Sygdom i Lungerne, og tre over i Dølgemaal fødte Børn. 2 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf en i Anledning af stedfunden Fødsel og en i Anledning af en tilføjlet Legemsbeskadigelse. Ialt 7 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 2 i nordre Søndmøre, 1 i ytre Romsdal og 4 i Christiansund.

Antallet af de for offentlig Regning forpleiede **Sindssyge** udgjorde ifølge de af Lægerne meddelte Opgaver: i vestre Søndmøre for Amtets Regning 10, hvoraf 2 forpleiedes paa Møllendals Asyl ved Bergen, 4 paa Rosenbergs Asyl sammesteds; for Fattigvæsenets Regning 1; i indre Søndmøre for Amtets Regning 12, hvoraf 3 i Aarets Løb afgik ved Døden, for Fattigkommunernes Regning 3. I østre Søndmøre for Amtets Regning 17, 1 døde i Aarets Løb, for Fattigvæsenets 10, 1 død. I nordre Søndmøre forpleiedes for offentlig Regning 12. I ytre Romsdal for Amtets Regning 18, hvoraf 3 i Bergen, og af disse helbrededes 2. I søndre Nordmøre for Amtskommunens Regning 11, hvoraf 3 paa Asyler, for Fattigvæsenets 2. I Christiansund 6, hvoraf 2 paa Gaustad, 1 paa Møllendals Asyl. I indre Nordmøre for Amtets Regning 25, for Fattigvæsenets 9; Antallet af kjendte Sindssyge i sidstnævnte Distrikt var ialt 48, hvoraf 5 forpleiedes i Asyler. I nordre Nordmøre ialt 11, hvoraf 5 i Sindssygeasyler; for Amtskommunens Regning forpleiedes 4.

Af **Sygehuse** findes, foruden Reknæs Pleiestiftelse for Spedalske, Amtssygehuset ved Molde og Aalesunds Bys Sygehus; de paa disse i Aarets Løb indkomne Sygdomstilfælde findes opførte i nedenstaaende Tabel:

	Amtssygehuset.	Aalesunds Bys Sygehus.
Febre, exanthematiske og andre . . .	1	35
Akute Sygdomme i Cirkulations- og Respirationorganerne	2	2
Chroniske do. i do. do.	4	-
Sygdomme i Nervesystemet	3	1
Sindssygdomme	-	1
Akute Sygdomme i Fordøiellesapparatet	-	1
Lateris	10	40

	Amtssy- gehuset.	Aalesunds Bys Sygehus.
Transport	10	40
Uterin- og Menstruationssygdomme, .	2	-
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	1	-
Blod-, Ernærings sygdomme, Gulsot .	1	1
Chronisk Rheumatisme og Arthrit . .	3	-
Læsioner og Benbrud	3	8
Phlegmone, Abscesser, Ulcera . . .	9	6
Kræft	3	-
Ben- og Ledsygdomme	3	2
Chirurgiske Sygdomme i Kjønsga- nerne	1	-
Syphilis	24	6
Gonorrhoe og Urethrit	-	2
Hudsygdomme	5	6
Spedalskhed	-	1
Andre Sygdomme	1	1
Tilsammen	66	73.

Af **Badeindretninger** omtales, foruden de til Amtssygehuset og Reknæs Pleiestiftelse hørende Badeanstalter, en Søbadeindretning i Molde og et privat Søbadehus i Aure, nordre Nordmøre.

Amtets 3 **Apotheker**, i Aalesund, Molde og Christian-

sund, fandtes ved Visitationen iorden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Aalesund og Christiansund af 1 examinéret Medhjælper og 1 Discipel, i Molde af 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Vestre Søndmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Herø. 6 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
2. Indre Søndmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Volden. 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
3. Østre Søndmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Ørskoug. 9 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
4. Nordre Søndmøres Distrikt: 2 Læger, begge i Aalesund. 8 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
5. Ytre Romsdals Distrikt: 2 Læger, begge i Molde. 9 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
6. Indre Romsdals Distrikt: 1 Læge, boende i Gryten. 5 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
7. Søndre Nordmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Christiansund. 5 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
8. Christiansund: 2 Læger foruden Distriktslægen i søndre Søndmøre. 4 Jordemødre.
9. Indre Nordmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Surendalen. 8 Jordemødre (og 2 ubesatte Poster); 8 Hjelpevaccinatører.
10. Nordre Nordmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Aure. 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.

XVI. Søndre Trondhjems Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 143,84 norske Kvadratkilometer og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 109 123 Indbyggere, er inddelt i 10 Lægedistrikter, nemlig:

1. Trondhjems Stadsfysikat (0,26 n. □ M.), indbefattende: Kjøbstaden Trondhjem med 19 287 Indbyggere.
 2. Strindes Lægedistrikt (5,84 n. □ M.), indbefattende: Herrederne Strinde med 6 494 Indbyggere.

Klæbo	-	1 677	—
Bynæset	-	2 109	—
Leinstranden	-	1 161	—
Budviken	-	841	—
- tilsammen 12 282 Indbyggere.

3. Selbos Lægedistrikt (19,64 n. □ M.), indbefattende: Herredet Selbo med 5 886 Indbyggere.
4. Røros Lægedistrikt (17,88 n. □ M.), indbefattende: Herrederne Røros (med Bergstaden Røros) med 3 515 Indbyggere.

og Aalen	-	1 487	—
--------------------	---	-------	---

tilsammen 5 002 Indbyggere.
5. Guldals Lægedistrikt (23,42 n. □ M.), indbefattende: Herrederne Melhus med 2 686 Indbyggere.

Høilandet	-	1 818	—
Horg	-	2 677	—

Lateris 7 181 Indbyggere.

Transport 7 161 Indbyggere.	
Støren	- 2 668 —
Soknedalen	- 2 052 —
Singsaas	- 1 505 —
Holtaalen	- 809 —
tilsammen 14 215 Indbyggere.	
6. Opdals Lægedistrikt (22,2 n. □ M.), indbefattende:	
Herredet Opdal	med 4 500 Indbyggere.
endel af Rennebu	- 795 —
samt Indsets An-	
nex til Kvikne i	
Hedemarkens Amt	- 554 —
tilsammen 5 849 Indbyggere.	
7. Ørkedals Lægedistrikt (14,5 n. □ M.), indbefattende:	
Herrederne Børsen	med 3 789 Indbyggere.
Ørkedal	- 6 219 —
Meldal	- 3 510 —
Rennebu (medUnd-	
tagelse af den til	
OpdalsDistrikt hø-	
Lateris 13 518 Indbyggere.	

Transport 13 518 Indbyggere.	
rende Del)	- 1 887 —
tilsammen 15 405 Indbyggere.	
8. Søndre Fosens Lægedistrikt (16,29 n. □ M.), indbefattende:	
Herrederne Hiteren	med 7 121 Indbyggere.
Hevne	- 4 729 —
tilsammen 11 850 Indbyggere.	
9. Midtre Fosens Lægedistrikt (11,12 n. □ M.), indbefattende:	
Herrederne Stadsbygden	med 1 828 Indbyggere.
Ritsen	- 3 733 —
Ørlandet	- 3 934 —
Bjugn	- 3 676 —
tilsammen 13 171 Indbyggere.	
10. Nordre Fosens Lægedistrikt (14,25 n. □ M.), indbefattende:	
Herrederne Aafjorden	med 3 115 Indbyggere.
Bjørnør	- 3 615 —
tilsammen 6 730 Indbyggere.	

Sundhedstilstanden kan i det Hele taget betegnes som god, i Strindes, midtre og nordre Fosens Distrikter endog som usædvanlig god; en Undtagelse danner søndre Fosens Distrikt, hvor Sundhedstilstanden var mindre god paa Grund af Nervefeber; forøvrigt forekom ingen mere udbredte epidemiske Sygdomme undtagen Kighøste.

Dødeligheden var ikke stor, nemlig 15,50 af hvert Tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Begyndelse. De Dødes Antal udgjorde 1 691, hvilket er 24,3 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 2 235, 4 pCt. mere end i 1864, da der døde 1 626, og 10 pCt. mindre end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—1865, der udgjorde 1 878.

Sygdomskonstitutionen betegnes i Almindelighed som indifferent; catarrhalske Sygdomme vare meget hyppige i Røros, Opdals og nordre Fosens Distrikter. Til Belysning af de epidemiske Forhold i hele Amtet hidsættes følgende efter Lægernes Opgaver sammendragne Tabel (se næste Side).

Af **Nervefeber** opgives:
 fra Trondhjems By . . . 49 Behandlede, hvoraf 8 døde
 - Strindes Lægedistrikt 28 — — 6 —

Lateris 77 Behandlede, hvoraf 14 døde

Transport 77 Behandlede, hvoraf 14 døde			
fra Selbos Lægedistrikt	41	—	— 2 —
- Røros	— 16	—	— 4 —
- Guldals	— 13	—	— 1 —
- søndre Fosens	— 62	—	— 2 —
- midtre	— — 32	—	— 2 —
- nordre	— — 6	—	— — —

tilsammen 247 Behandlede, hvoraf 25 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves 411 behandlede Tilfælde, hvoraf 42 endte dødeligt, og ialt kjendtes 44 Dødsfald). I Ørkedals Lægedistrikt forekom Sygdommen paa enkelte Steder i Herrederne Børsen og Ørkedal, men intet Tal opgives; i Opdals Distrikt iagttoges Sygdommen ikke. Sygdommen forekom i Regelen kun sporadisk eller i smaa Husepidemier; en Undtagelse herfra danner søndre Fosen, hvor de opgivne 62 Behandlede alle forekom i første Halvaar; for andet Halvaar haves, paa Grund af Ledighed i Distriktslægeembedet, ingen Opgave. Paa en Gaard i Røros Distrikt forekom 4 Tilfælde af den cerebrale Form; Sygdommen var her indført ved Smitte fra Tolgen i Østerdalen. Til midtre Fosen indførtes Sygdommen 3 Gange ved syge Fiskere. Af simpel Feber er foruden de paa den epidemiske Liste for Trondhjems By opførte 184 Til-

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	247	25	164	23	22	18	19	14	8	10	6	5	13	16	10
Simpel Feber	220	-	207	20	17	17	33	24	9	12	12	14	18	13	18
Barsel-feber	29	9	29	2	1	1	3	4	2	1	3	3	1	5	3
Børnekopper	20	1	20	-	-	2	8	8	1	1	-	-	-	-	-
Vandkopper	133	-	133	17	21	25	19	21	8	2	1	2	9	6	2
Skarlagensfeber	98	11	69	17	9	15	3	6	10	5	1	1	-	2	-
Rosen	85	1	85	12	9	3	3	6	10	4	6	3	9	9	11
Herpes Zoster	6	-	6	-	-	-	-	3	-	3	-	-	-	-	-
Kighoste	183	5	178	39	54	23	7	2	2	5	18	18	5	4	1
Diphth. Svælgbetændelse	121	2	121	7	7	11	13	21	14	4	3	11	7	6	17
Strubehoste	27	9	27	3	3	6	2	3	2	1	-	2	-	3	2
Catarrhalske Tilfælde	1 345	11	1 341	139	134	159	133	118	93	93	34	62	81	131	164
Lungebetændelse	301	36	297	34	13	52	44	23	26	21	18	11	17	18	20
Gigtfeber	90	1	89	5	11	13	6	5	4	6	9	7	13	4	6
Diarrhoe og Cholérine	783	11	783	45	46	45	47	53	39	121	96	139	99	41	12
Gastrisk Feber	5	-	5	2	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	-
Koldfeber	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skjørbug	25	-	25	3	3	1	7	5	-	2	-	1	-	2	1
Tilsammen	3 721	123	3 579	368	350	391	347	317	229	291	207	279	272	261	267

Følgende Tabel viser Antallet af de i Trondhjem efter Anmeldelse af de der praktiserende Læger behandlede Tilfælde af epidemiske Sygdomme:

	Hele Aaret.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Døde.
Nervefeber	49	5	2	3	4	7	6	2	4	3	4	8	1	8
Simpel Feber	184	19	17	15	29	20	9	12	11	12	14	11	11	-
Barsel-feber	22	2	-	1	3	2	2	-	3	1	1	5	2	6
Vandkopper	111	16	16	25	15	15	2	2	1	2	9	6	2	-
Skarlagensfeber	11	2	1	4	-	1	-	1	-	-	-	2	-	-
Rosen	68	9	7	-	1	4	10	4	6	1	8	7	11	1
Kighoste	27	5	10	4	-	-	-	-	1	4	2	1	-	1
Diphtherisk Svælgbetændelse	104	6	7	10	12	16	6	4	3	10	7	6	17	2
Strubehoste	26	3	3	5	2	3	2	1	-	2	-	3	2	9
Catarrhalske Tilfælde	1 233	116	108	148	125	113	90	87	33	60	74	126	153	9
Lungebetændelse	181	20	5	27	21	15	17	19	15	7	11	8	16	21
Gigtfeber	63	2	6	8	6	3	4	5	7	5	10	3	4	1
Diarrhoe og Cholérine	741	45	39	43	41	45	39	117	96	138	98	35	5	10
Gastrisk Feber	3	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	-	-
Koldfeber	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Skjørbug	25	3	3	1	7	5	-	2	-	1	-	2	1	-
Tilsammen	2 850	253	224	294	266	250	188	256	180	246	238	224	225	69

fælde, opgivet 11 Tilfælde fra Strindes, 2 fra Selbos, 9 fra Røros og 14 fra midtre Fosens Distrikt.

Af Barsel-feber nævnes:
 fra Trondhjems By . . . 22 Behandlede, af hvilke 6 døde
 - Strinde Distrikt . . . 1 — — —
 - Røros — . . . 3 — — 1 —

Lateris 26 Behandlede, af hvilke 7 døde

Transport 26 Behandlede, af hvilke 7 døde
 fra midtre Fosens Distr. 2 — — 1 —
 - nordre — — 1 — — 1 —

tilsammen 29 Behandlede, af hvilke 9 døde.

Af andre Barselsygdomme omtales 3 helbredede Tilfælde af Phlegmasia alba dolens og 1 Tilfælde af Barsel-

krampe efter obstetricisk Operation i Trondhjem, der endte dødeligt.

For **Børnekopper** behandledes:

i Røros Lægedistrikt . .	10	Personer, af hvilke 1 døde
- Guldals —	7	— — — — —
- Ørkedals —	3	— — — — —

tilsammen 20 Behandl., af hvilke 1 døde; desuden opgives fra Ørkedals Distrikt 2 ubehandlede Tilfælde, af hvilke det ene endte dødeligt. Af de Angrebne vare 3 uvaccinerede Børn, hvoraf ingen døde. Sygdommen indførtes i April og Mai til Horg i Guldalen ved 2 Arbeidere fra Sverige; i de nævnte 2 Maaneder forekom 6 Tilfælde; i Juli forekom et Tilfælde paa Exerccerpladsen Gravrokmoen i Melhus. Til Røros og Omegn indførtes Sygdommen saavel i Marts som April ved Taterfamilier, der kom fra Sverige; ogsaa til Ørkedalen kom Sygdommen ved et Fantefølge.

Vandkopper omtales fra alle Lægedistrikter undtagen Ørkedals og søndre Fosens. Sygdommen skal have været meget udbredt i Røros og Guldals Distrikter, forøvrigt mest sporadisk. Som almindeligt kom kun de færreste Tilfælde under Lægebehandling. Ialt opgives 133 behandlede Tilfælde, hvoraf 111 i Trondhjems By; i det foregaaende Aar opgaves 140 i hele Amtet.

Skarlagensfeber forekom i dette Aar som Rester af den i de 2 forudgaaende Aar over Amtet gaaende Epidemii. Ialt opgives:

fra Trondhjems By	11	Behandlede, hvoraf - døde
- Strindes Lægedistrikt	5	— — — 2 —
- Guldals —	1	— — — — —
- Opdals —	21	— — — 3 —
- søndre Fosens —	29	— — — 2 —
- midtre —	31	— — — 4 —

tilsammen 98 Behandlede, hvoraf 11 døde.

Foruden i de nævnte Distrikter forekom Sygdommen ogsaa i Ørkedal. (I det foregaaende Aar opgaves tilsammen 1 763 Behandlede, hvoraf 192 døde, og ialt 210 Dødsfald, og for den hele Epidemii i 1864—66 er opgivet at være behandlet 2 278 Tilfælde og er af Læger anmeldt 290 Dødsfald).

Af **Rosen** nævnes, foruden 68 Tilfælde i Trondhjem, fra Landdistrikterne 17 at være komne under Behandling, ialt 85 med 1 Dødsfald.

Af **Herpes Zoster** forekom 6 behandlede Tilfælde i Strindes og Guldals Distrikter.

Af **Kighoste** opføres:

fra Trondhjems By	27	behandl. Tilfælde med 1 Dødsfald
- Selbos Lægedistr. 31	—	— — — 1 —
- Røros — 62	—	— — — — —
- Guldals — 1	—	— — — — —
- Ørkedals — 7	—	— — — — —
- søndre Fosens — 5	—	— — — — —
- midtre — — 8	—	— — — 1 —
- nordre — — 42	—	— — — 2 —

tilsammen 183 behandl. Tilfælde med 5 Dødsfald.

(I det foregaaende Aar opførtes tilsammen 804 Behandlede, hvoraf 54 døde og ialt 57 Dødsfald). I nordre Fosens optraadte Sygdommen i Juli Maaned i Bjørnørs Herred og vedvarede endnu ved Aarets Ende; i de øvrige oven nævnte Distrikter var Sygdommen fortsat fra det foregaaende Aar og ophørte aldeles i Midten af Aaret, undtagen i Trondhjem, hvor der i Høstmaanederne forekom enkelte spredte Tilfælde. Sygdommen omtales i Almindelighed som meget mild.

Diphtherisk Svælgbetændelse var som sædvanligt en staaende Sygdom paa de epidemiske Maanedslister for Trondhjems By. I Landdistrikterne sees Sygdommen kun at have forekommet sporadisk. Der opgives:

fra Trondhjems By	104	Behandlede, hvoraf 2 døde
- Selbos Distrikt	2	— — — — —
- Røros —	14	— — — — —
- nordre Fosens	1	— — — — —

tilsammen 121 Behandlede, hvoraf 2 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves af diphtherisk Svælgbetændelse 213 behandlede Tilfælde, hvoraf 10 endte dødeligt, og ialt 13 Dødsfald). Af **Strubehoste** opføres:

fra Trondhjems By	26	behandl. Tilfælde med 9 Dødsf.
- midtre Fosens Distr. 1	—	— — — — —

tilsammen 27 behandl. Tilfælde med 9 Dødsf.

(I det foregaaende Aar opførtes 53 Behandlede, af hvilke 30 døde, og ialt 34 Dødsfald). Følgende Opgave over Antallet af Angrebne og Døde af diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste tilsammen i de sidste 5 Aar hid sættes:

	Diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste tilsammen.		Dødsprocent af Behandlede.	Samtlige opgivne Dødsfald af Svælgbetændelse og Strubehoste.
	Behandlede.	Døde.		
1862	243	24	9,8	99
1863	224	19	8,4	49
1864	271	22	8,1	37
1865	266	40	15,0	47
1866	148	11	7,4	11

Kusma omtales i dette Aar kun fra nordre Fosen, hvor der forekom enkelte Tilfælde om Høsten.

Catarrhalske Sygdomme nævnes som temmelig hyppige i Trondhjems By samt Røros og Opdals Distrikter. Iberegnet de fra Trondhjem opgivne 1233 Tilfælde havest fra hele Amtet Opgave over 1345 behandlede Tilfælde, hvoraf 11 endte dødeligt, 9 i Trondhjem, 1 i Strindes og 1 i Røros Distrikt, samtlige ved akut Bronchit.

For **Lungebetændelse** opføres:

fra Trondhjems By . . .		181 Behandlede, af hvilke		21 døde	
- Strindes Lægedistrikt	25	—	—	2	—
- Selbos	—	2	—	—	—
- Røros	—	37	—	4	—
- Guldals	—	20	—	4	—
- Opdals	—	6	—	—	—
- søndre Fosens	—	3	—	1	—
- midtre	—	24	—	3	—
- nordre	—	3	—	1	—

af 22 Læger opgivet tils. 301 Behandlede, af hvilke 36 døde. (I det foregaaende Aar opgaves af 23 Læger 445 behandlede Tilfælde, hvoraf 70 endte dødeligt, og tilsammen kjendtes 77 Dødsfald). Fra Trondhjems By opgives 1 Dødsfald af **Pleurit** uden det tilsvarende Antal af Behandlede.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslistes opgivet som Dødsarsag hos 25, Kramper i Børnealderen hos 5, af hvilke 30 Dødsfald 24 falde paa Trondhjems By, 3 paa Strindes, 2 paa Røros og 1 paa Opdals Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber er, foruden

de paa den epidemiske Liste for Trondhjems By opførte 63 Tilfælde, fra Røros Distrikt opgivet 26 og fra søndre Fosens 1, tilsammen 90 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald. Chronisk Rheumatisme omtales fra de fleste Distrikter som hyppig; 1 Læge i Trondhjem behandlede for chronisk og lokal Rheumatisme 25 Personer; paa Tugthuset og paa Slaveriet behandlede for de samme Lidelser henholdsvis 44 og 30; 1 Læge i Røros Distrikt behandlede 11 og 1 i søndre Fosens 5 Personer for chronisk Rheumatisme. Fra Røros Distrikt nævnes 9 behandlede Tilfælde af **Arthrit**.

Af **Koldfeber** behandlede i Trondhjem 2 Tilfælde, i midtre Fosen 1, hvilket sidste var opstaaet under Overreisen fra Nordamerika til Norge. 1 Tilfælde i Trondhjem endte dødeligt.

Akute gastriske Sygdomme vare temmelig hyppige i Trondhjem, sjeldne i Landdistrikterne. Af Cholera og Diarrhoe er, foruden de paa den epidemiske Liste for Trondhjems By opførte 741 Tilfælde, blot opgivet 42 behandlede Tilfælde fra Landdistrikterne. Som Døde af Cholera og Diarrhoe opføres 10 fra Trondhjems By, 1 fra Guldals Distrikt. For gastrisk Feber behandlede 1 Læge i Trondhjem 3, og 1 i Opdals Distrikt 2 Personer.

Skjörbug omtales kun fra Trondhjems By, hvor 25 Tilfælde kom under Behandling; desuden forekom her og i midtre Fosen 2 Tilfælde af Purpura hæmorrhagica, af hvilke det ene endte dødeligt.

Syphilis. Over de paa Trondhjems Sygehus behandlede Tilfælde giver hosstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne			Af de indkomne Tilfælde vare				Udgaede			Tilbageiggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	ialt.	Md.	Kv.	ialt.	Md.	Kv.	primære.	sekundære	tertiære.	mistænkte.	Helbredede.	Uhelbredede.	Døde.	ialt.	Md.	Kv.		
Trondhjems Sygehus	26	8	18	137	49	88	13	83	37	4	135	1	3	24	4	20	7 328	52

I Trondhjems Tugthuses Sygelokale, hvor Ingen laa tilbage for Syphilis fra det foregaaende Aar, indlagdes 2 Mænd, af hvilke den ene udskreves helbredet efter en Behandlingstid af 87 Dage, og den anden henlaa ved Aarets Udgang. I Trondhjems Slaveries Sygelokale indkom 1 Mand, der udskreves helbredet efter 36 Dages Behandling. Fra Trondhjems By blev ved Sundhedskommissionens Foranstaltning indlagt paa Sygehuset 133 Personer for veneriske Sygdomme. Ved Visitation af Byens offent-

lige Fruentimmer, hvis Antal ved Aarets Slutning udgjorde 30, fandtes ialt 50 Sygdomstilfælde, der gave Anledning til Indlæggelse i Sygehus, og heraf 25 Gange Syphilis. Med Hensyn til de fra Landdistrikterne paa Trondhjems Sygehus indkomne Syphilitiske oplyses, at 19, hvoraf 9 Recidiver, indlagdes fra Selbo, hvor der flere Gange foretoges Visitationer af Personer, som mistænktes for at lide af Syphilis (Holler); 4 indlagdes fra Guldals og 1 fra midtre Fosens Distrikt. Som behandlede udenfor Sygehus

opgives 35 Personer, hvoraf 27 i Trondhjem, 2 i Strindes, 3 i Opdals, 1 i søndre og 2 i midtre Fosens Distrikt; af 30 vare 20 af Mand-, 10 af Kvindekjøn og af 27 vare 2 under, 25 over 15 Aar; af 15 anføres 3 at lide af primær, 3 af sekundær, 6 af tertiær Syphilis og 3 af Radesyge. Ialt opføres 5 Dødsfald af Syphilis, samtlige i Trondhjems By. For **Gonorrhoe** og **Urethrit** indlagdes paa Trondhjems Sygehus 66 Personer, 28 af Mand-, 38 af Kvindekjøn. Som privat Behandlede for Gonorrhoe og Urethrit opgives 76, hvoraf 71 af Læger i Trondhjem, 2 i midtre og 3 i nordre Fosens Distrikt.

Hudsygdomme. Enat siges at være meget hyppigere i Trondhjem i de sidste 3 Aar end tidligere, ialt opgives 123 Behandlede, hvoraf 78 paa Sygehuset, 14 i Slaveriets Sygelokale. Om Sygdommens Forekomst i Amtet forøvrigt berettes, at den er meget almindelig i Guldals og midtre Fosens Distrikter; i Røros's og nordre Fosens Distrikter skal den være meget sjelden. Af 3 Læger i Landdistrikterne anmeldtes tilsammen 12 Behandlede. For **Skurv** behandlede i Trondhjem 4 Personer, hvoraf 1 paa Sygehuset, samt 1 i nordre Fosens Distrikt.

Af **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning ved Udgangen af 1865 udenfor Reitgjerdets Pleiestiftelse 94. I 1866 kom 19 til, hvoraf 8 vare overseede ved tidligere Tællinger, 1 kom hjem fra Stiftelse og 10 vare nye Tilfælde; Afgangen var 17, hvoraf 11 indlagdes i Stiftelser, 1 udflyttede, 1 var feilagtigt opført og 4 døde. Antallet af kjendte Spedalske ved Aarets Udgang var altsaa 96; for 1 af disse er Opholdsstedet ikke bekjendt; de øvrige vare fordelte paa følgende Lægedistrikter:

Trondhjems Stadsfysikat	2	Ørkedals Distrikt	8
Strinde Distrikt	5	Søndre Fosens —	34
Guldals —	1	Midtre — —	21
Opdals —	1	Nordre — —	23

Paa Reitgjerdets Pleiestiftelse for Spedalske var Belæggene ved Aarets Begyndelse 221. 44 indkom, 27 døde. Særskilt Opgave om Dødsarsagen haves for 10; af disse døde 3 under Kvælningsanfald, det ene opstaaet under et Maaltid, 2 af Hjerneaffektion, 2 af Peritoneit, 1 af Nyrebetændelse, 1 af Bugvattersot, 1 af Phthisis tuberculosa; 8 hjemsendtes, 3 overflyttedes til andre Stiftelser; ved Aarets Udgang var Belægget altsaa 227.

Kjertelsyge omtales som hyppig i Trondhjems By, Røros og Midtre Fosens Distrikter. Ialt nævnes 30 behandlede Tilfælde af Scrophulose og 2 af Rachit.

Svindstot er paa Lægernes Dødslistes opgivet som Dødsarsag hos 73 eller 16,6 pCt. af samtlige af Læger opgivne Dødsarsager (440). (I det foregaaende Aar var Forholdet 104 af 921 opgivne Dødsarsager eller 11,3 pCt.).

Fra Ørkedals og nordre Fosens Distrikter opgives intet Dødsfald af Svindstot. Fraregnes de Døde paa Reitgjerdets Pleiestiftelse, stiller Forholdet mellem Døde af Svindstot og samtlige opgivne Dødsarsager sig i de enkelte Lægedistrikter saaledes som nedenfor anføres:

	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Samtlige opgivne Dødsfald.	Forhold i Procent.
Trondhjems Stadsfysikat	52	271	19,2
Strindes Distrikt	3	26	11,5
Selbos —	1	9	11,1
Røros —	7	33	21,2
Guldals —	4	21	19,0
Opdals —	2	16	12,5
Ørkedals —	-	2	0,0
Søndre Fosens —	1	7	14,3
Midtre — —	3	19	15,8
Nordre — —	-	9	0,0
Søndre Trondhjems Amt 73		413	17,7

Af **Kræft** er opgivet 27 Dødsfald, hvoraf 14 i Trondhjem. Sygdommens Sæde har været i Mavesækken 13 Gange, Underkjæven 3 Gange, Huden 2 Gange, Brystet, Tungen, Leveren med Omentet, Endetarmen, Æggestokken, Livmoderen 1 Gang hver.

Vattersot er opgivet som Dødsarsag hos 15, Morbus Brighti og Nephrit hos 6, tilsammen 21, hvoraf 11 i Trondhjem.

Blegsot siges at være hyppig i Trondhjem. 5 Læger behandlede her 70 Personer. Ogsaa i Ørkedals og midtre Fosens Distrikter siges Sygdommen at være almindelig, derimod sjeldnere i Guldalen. Menstruationsuordener omtales som meget almindelige i Opdals og midtre Fosens Distrikter; i Røros ere de sjeldne, hvilket tilskrives hyppigere Brug af uldne Underklæder og godt Fodtøi.

For **Hysteri** behandlede 39 Personer, hvoraf 34 i Trondhjems By.

Cardialgi var almindelig i Trondhjem især blandt Tjenestetyende og Arbeidsfolk (Poulsen, Lindemann); herfra opgives ialt 125 Behandlede. I de fleste Landdistrikter betegnes ligeledes Cardialgi som almindelig og tilskrives uregelmæssige Maaltider, Overfylden af Maven og megen Nydelse af sur Melk, bedærvede Potetes, raakogt Grød og Kaffe (Heyerdahl, Arentz, J. Angell).

Ormesygdom nævnes især som hyppig i Trondhjems By og i Røros Distrikt.

Af **Drankersygdomme** omtales 8 Tilfælde fra Trondhjems By; af disse betegnes 5 som akut Alkoholforgiftning, 3 som Delirium tremens; alle de Angrebne vare

Mænd. Fra Opdals Distrikt opføres et dødeligt endende Tilfælde af Alkoholisme hos en Mand.

Af **Forgiftninger** omtales 3 med Atropin i Øienvand i Trondhjem; de endte alle med Helbredelse.

For **Sindssygd** indlagdes 19 Personer paa Trondhjems Sygehus, 8 Mænd og 11 Kvinder, 14 for Melancholi, 5 for Mani; 3 laa tilbage fra det foregaaende Aar, 10 udskreves helbredede, 2 i Bedring og 10 til Sindssygeasyl eller udsattes i privat Forpleining. 11 Tilfælde af Melancholi behandlede privat i Trondhjem; af 8 vare 4 af hvert Kjønn; 8 kunne sees at være helbredede ved Aarets Udgang. Fra Landdistrikterne omtales ialt 10 nye Tilfælde og 3 Recidiver; 5 af de Syge vare af Mand-, 8 af Kvindekjønn, alle over 15 Aar; 5 tilhørte Guldals, 6 Opdals og 2 midtre Fosens Distrikt. 2 lode af Melancholi, 4 af Mani. Af 6, for hvilke nærmere Oplysning er meddelt, indlagdes 2 i Trondhjems Sindssygeasyl, 3 helbrededes og 1 døde. Sindssygd opgives som Dødsarsag ialt hos 8.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Trondhjems Sygehus: 2 Borttagelser af fibrøse Svulster, 2 af Ganglier, 1 Operation for Hydrocele, 1 Herniotomi med dødeligt Udfald, 2 Operationer for Phimosi, 3 Cataractoperationer. Forøvrigt nævnes af Lægerne følgende Operationer som udførte: 2 Exartikulationer af Fingre, 7 Borttagelser af Læbekræft, 5 af Tumores cystici, 4 af fibrøse Svulster, 1 af hypertrofiske Kjertler paa Halsen, 6 af Tonsillerne og 1 af Uvula, 1 Paracentese af Underlivet, 5 Polypoperationer; Polypens Sæde var 3 Gange i Livmoderen, 2 Gange i Næsehulen; 1 Tenotomi, 4 Operationer for Hæremund, 1 for Tungebaand, 2 for Vandbrok, hvoraf en ved Punktion og Jodinjektion, 3 Extractiones cataractæ med Lappesnit, 1 Discisio cataractæ, 4 Iridektomier, 4 Operationer for Skjelen og 3 for Blenorrhoea sacchi lacrymalis.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 19 Tangforløsninger, hvoraf 7 indiceres ved Vemangel eller svage Veer, 5 ved langvarig Fødsel og Svaghed hos Konen, 3 ved skjævt Hovedleie, 2 ved Bækkensneverhed, 1 ved fremfalden Navlesnor og 1 ved Barselkrampe; 16 af Mødrene forbleve ilive, 2 døde, for 1 er Udfaldet ikke angivet; 13 Børn fødtes levende, 5 vare dødfødte, for 1 er Udfaldet ikke angivet. 3 Vendinger, nemlig 2 paa Grund af Tverleie, 1 paa Grund af Fibroider i Livmoderen, irreducibelt Navlebrok og Udmattelse; Mødrene forbleve ilive, 2 Børn vare levende fødte, 1 dødfødt. 6 kunstige Forløsninger af tilbageholdt Efterbyrd; 1 Kone døde 8 Dage efter uden bekjendt Aarsag. Ialt 28 obstetriciske Operationer, hvoraf 5 udførtes af Læger i Trondhjem, 3 i Strindes, 4 i Selbos, 5 i Røros, 3 i Guldals, 1 i

Opdals, 1 i Ørkedals, 5 i midtre og 1 i nordre. Fosens Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		ialt.	under 1 Aar.	imellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
TrondhjemsStadsfysikat	639	343	76	57	6	28
Strinde	293	168	28	33	-	13
Selbo	176	95	26	15	2	8
Røros	145	96	17	5	-	8
Guldal	328	189	28	21	2	14
Opdal	127	84	11	6	1	7
Ørkedal	358	211	31	27	2	18
Søndre Fosen	361	235	48	37	5	7
Midtre —	416	176	39	24	2	14
Nordre —	220	94	25	15	1	8
Søndre Trondhjems Amt	3 063	1691	329	240	21	125

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 69.

Selv mordere 4.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 372 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 55,2. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 9,3 og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 5,1; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 7, og Antallet af Døde under 15 Aar til samtlige Døde = 1 : 3. Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsarsagerne hos 12, af hvilke 2 ikke ere opførte paa Presternes Lister, saa at ialt 23 kunne sees at være døde paa Barselseng; af disse døde 9 af Barsel-feber, deraf en efter Tangforløsning, 1 af Barselkrampe 7 Dage efter Tangforløsning, 1 af Livmoderblødning under Fødselen, 1 nogle Dage efter kunstig Forløsning af Efterbyrden.

Ialt haves Opgave fra Lægerne over 440 ved Sygd om forarsagede Dødsfald (26 pCt. af samtlige Døde; i det foregaaende Aar var Forholdet 41,2 pCt.); deraf ere 271 opgivne fra Trondhjems By og i det samlede Antal er medregnet 27 Dødsfald blandt Spedalske ved Reitgjerdets Pleiestiftelse. De hyppigste Dødsarsager vare: Svindsot (73), Lungebetændelse (36), Spedalskhed (31), Hjernebetændelse og Convulsioner (tilsammen 30), Kræft (27), Alderdomssvaghed (26), Nervefeber (25), Vatersot, Brights Sygd om og Nephrit (tilsammen 21).

Veirliget var i det Hele taget gunstigt; Vinteren var ikke synderlig kold, Foraaret derimod kjøligt, Forsommeren kold og regnfuld, Eftersommeren og Høsten milde og tørre; Vinteren begyndte i Midten af Oktober; af og til med stærk Kulde, indtil $\div 30^{\circ}$ R. Aarets Middeltemperatur angives efter Iagttagelser ved Trondhjems Bys Sygehus til $+ 4,05^{\circ}$ R. Aaret var meget heldigt for Landmanden, Hø- og Kornhøsten rig.

Levemaade og hygieeniske Forholde roses fra Røros og Ørkedals Distrikter baade med Hensyn til Husenes Indretning, Kostholdet og Ædrueligheden. I nordre Fosen ere de velstaaende Beboeres Huse ganske godt indrettede; særskilt Kjøkkenet haves i Regelen endogsaa hos Husmændene; Sædelighedstilstanden skildres som mislig, Natteløberiet er almindeligt. I Selbo behandles Næringsmidlerne ikke godt, Nydelsen af Brændevin er ringe saavel her som i midtre og nordre Fosen. I Opdal bruges nu meget Melk istedetfor den før misbrugte Kaffe; i Røros og midtre Fosens Distrikter er derimod Brugen af Kaffe i Tiltagende.

Fattigsygepleien. I Trondhjem behandlede af Byens 3 Fattiglæger tilsammen 1 129 fattige Syge, deraf i Fattigstuerne 205; paa Byens Sygehus indlagdes 221 fattige Syge. Opgave over Antallet af Syge, behandlede for Fattigvæsenets Regning, haves fra følgende Lægedistrikter: Selbo 18, Guldal 243, midtre Fosen 94, nordre Fosen 9; i midtre Fosen behandlede 28 af de fattige Syge af den i Stadsbygden boende Privatlæge; forøvrigt besørgedes Fattigsygebehandlingen overalt af vedkommende Embedslæger.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Trondhjem 11; i Strindes Distrikt 4, nemlig et i Herredet af samme Navn, et i Budvikens og to i Bynæssets Herred; i Selbo 3; i Røros Distrikt 6, nemlig fire i Røros, to i Aalen; i Guldals Distrikt 10, nemlig tre i Størens, to i Soknedals Herred og et i hvert af de øvrige Herreder, Melhus, Høilandet, Horg, Singsaas og Holtaalen; i Opdals Distrikt 5, nemlig tre i Opdal, to i Rennebu; i Ørkedals Distrikt 2 á 3 Møder i hvert af de 3 Herreder Ørkedal, Meldal og Børsen; i midtre Fosens Herreder tilsammen 7 Møder, i nordre Fosens Distrikt 1 i Bjørnørs Herred, intet i Aafjordens, da stormende Veir hindrede Lægen fra at møde; fra søndre Fosen haves ingen Meddelelse om afholdte Møder. Som de vigtigste Forhandlingsgjenstande nævnes: i Trondhjem Foranstaltninger mod Børnekopper og ondartet Cholera; Koppe- og Choleralazareter anskaffedes, Tømning og Desinfektion af Gjødselbinger sattes igang. De for Trondhjem gjeldende Sundhedsforskrifter gjordes ogsaa gjeldende for en Samling Huse udenfor Byen, kaldet Ihlsvigsøren. I Landdistrikterne: Foranstaltninger mod Cholera i Selbo, mod Børnekopper i Strindes, Røros, Gul-

dals, Ørkedals og midtre Fosens Distrikter. I Røros Distrikt holdt Embedslægen Foredrag om Huden, dens Funktion og Pleie, i Ørkedals Distrikt om Nyttens af Svømning og om Behandling af Drukne. I Opdal, midtre og nordre Fosen fremsattes Forslag til almindelige Forskrifter med Hensyn til Sundhedsvæsenet; fra et Par Herreder i midtre Fosens Distrikt indsendtes de vedtagne Forskrifter til Regjeringen for at erholde Kongelig Approbation.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Trondhjems Stadsfysikat	1 234
i Strindes Lægedistrikt . .	525
i Selbos — . .	502
i Røros — . .	218
i Guldals — . .	472
i Opdals — . .	162
i Ørkedals — . .	690
i midtre Fosens — . .	791
i nordre — — . .	400
	tilsammen 4 994.

Antallet af Revaccinerede er i Trondhjems By angivet til 320, i Røros Distrikt til 1 953. Fra søndre Fosens Distrikt haves ingen Opgave over de Vaccinerede. I Trondhjem udførtes Vaccinationen af den som offentlig Vaccinator ansatte Læge.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 8 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig en over et 5 Maaneders gammelt Foster, en over en Mand, der var død ved Drukning, en over en Mand, der havde hængt sig, en over en gammel Mand, der var død efter at være kommen til Skade paa Landeveien i glat Holkeføre, en over et 4 Ugers gammelt Drengbarn, der var kvalt i Sengen hos Forældrene, en over et i Dølgemaal født, forraadnet og ufuldbaaret Foster, en over et nyfødt Barn for at udfinde Dødsmaaden, en over en Mand, der var omkommen ved Ulykkestilfælde; 3 Besigtigelser over Personer, der vare drukne; 3 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf to angaaende tiltalte Personers Helbredstilstand, en angaaende en Person, der var bibragt flere Knivstik. Af tilsammen 14 retsmedicinske Forretninger forekom 7 i Trondhjems Stadsfysikat, 2 i Strindes, 2 i Guldals og 1 i hvert af Distrikterne i Fosen.

Af **Sindssyge** forsørgede Trondhjems Kommune ved Aarets Udgang: paa Sindssygeasylet 11, udsatte i Byen 8, paa Landet 38, tilsammen 57. Antallet af Sindssyge i Landdistrikterne, der forpleiedes for Amtskassens Regning, opgives saaledes: 18 i Strindes Distrikt, 4 i Selbos, 11 i Røros, 23 i Guldals, 13 i Opdals, hvoraf 2 i Insets Annex, 6 i midtre og 13 i nordre Fosens. For Fattigvæsenets Regning forpleiedes efter Distriktslægerens Opgaver i Strindes Distrikt 1, i Røros 5, i Guldals 2. Om Belæg-

get m. v. paa Trondhjems Sindssygeasyl henvises til Sygehuslisten.

Sygehuse. Paa Trondhjems kommunale Sygehus indkom 666 Syge, der lede af følgende Sygdomstilfælde:

Febre (exanthematiske og andre)	36
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	36
Chroniske do. i do.	9
Sygdomme i Nervesystemet	30
Sindssygdomme	19
Akute Sygdomme i Fordøjelsesapparatet	15
Chroniske do. i do.	13
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	12
Do. i de kvindelige Kjønsorganer	5
Blodsygdomme	8
Chronisk eller afebril Rheumatisme	16
Læsioner	43
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	47
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	13
Dannelsesfeil	1
Ben- og Ledsygdomme	12
Øiensygdomme	13
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne	8
Syphilis	137
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	66
Epididymit	18
Hudsygdomme	96
Forskjellige andre Sygdomme	13

tilsammen 666

Om Behandlingens Udfald, Behandlingsdagenses Antal m. m. ville Oplysninger findes paa Sygehuslisten. Om Belægget paa Reitgjerdets Pleiestiftelse for Spedalske er Oplysning meddelt ovenfor. Paa Sygestuerne i Trondhjems Fæstnings Strafanstalt indkom 33; 7 laa tilbage fra det foregaaende Aar, og af de tilsammen 40 Behandlede udskreves 29 helbredede, 2 døde, 9 laa tilbage ved Aarets Udgang; Behandlingsdagenses Antal udgjorde 3 110 eller 100 for hver Udskreven; udenfor Sygestuerne behandlede 147 Sygdomstilfælde blandt Fangerne, 20 blandt Betjente og deres Familier; Anstaltens Medikamentudgifter udgjorde 88 Spd. 109 Skill. Paa Sygestuerne i Trondhjems Tugthus laa 10 tilbage fra det foregaaende Aar, 86 indkom, og af de tilsammen 96 Behandlede udgik 83 helbredede, 2 i Bedring, 2 uhelbredede, 1 døde, 8 laa tilbage ved Aarets Udgang; Behandlingsdagenses Antal udgjorde 3 718 eller 42 for hver Udskreven; udenfor Sygestuerne behandlede blandt

Fangerne 290 Sygdomstilfælde, blandt Opsynspersonalet 14; Medikamentudgifterne udgjorde tilsammen 191 Spd. 64 Sk. Paa Røros findes et Sygehus for Værkets Arbeidere.

Af **Badeindretninger** omtales fra Trondhjem, foruden Sygehusets Badeindretning, 2 Søbadehuse samt 1 Damp-, Douche- og Karbadindretning; i private Huse ere desuden flere Bade indrettede. I Røros fandtes paa Sygehuset en Kar- og Dampbadindretning. I Strindes Distrikt er der et privat Søbadehus og i Opdals en privat Styrtebadindretning.

Amtets 5 **Apotheker**, nemlig 3 i Trondhjem, 1 i Røros og 1 nyt oprettet paa Ørkedalsøen, visiteredes og fandtes i Orden. Personalet bestod, foruden af Apothekerne, ved Svaneapotheket i Trondhjem af 2 examinerede Medhjelpere og 2 Disciple, ved Løveapotheket af 2 examinerede Medhjelpere og 2 Disciple, ved Hjortapotheket af 1 examineret Medhjælper og 3 Disciple, ved Røros Apothek af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel, ved Ørkedalsørens Apothek af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel. En Medhjælperprøve afholdtes i Trondhjem og en i Røros.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Trondhjems Stadsfysikat: 13 Læger, foruden Distriktslægen i Strinde; 1 Tandlæge. 11 Jordemødre.
2. Strindes Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen, der var bosat i Trondhjem, samt Lægen ved Reitgjerdets Pleiestiftelse; 4 ansatte Jordemødre, hvoraf en boede i Trondhjem, en anden inden Ørkedalens Distrikts Grændser (1 Post ledig); 4 Hjelpevaccinatører.
3. Selbos Distrikt: 1 Læge, bosat i Selbos Hovedsoqn. 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.
4. Røros Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen og en Værkslæge, begge bosatte paa Røros. 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
5. Guldals Distrikt: 1 Læge, bosat i Melhus. 3 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.
6. Opdals Distrikt: 1 Læge, bosat i Opdal. 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Ørkedals Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen, bosat i Ørkedal, og en Privatlæge, bosat paa Ørkedalsøen. 4 Jordemødre, hvoraf en fælles for Strindes Distrikt; 4 Hjelpevaccinatører.
8. Søndre Fosens Distrikt: 1 Læge, bosat i Hiteren. 2 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
9. Midtre Fosens Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen, bosat i Ørlandet, og en Privatlæge, bosat i Ritsen. 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
10. Nordre Fosens Distrikt: 1 Læge, bosat i Bjørnør. 1 Jordemoder; 5 Hjelpevaccinatører.

XVII. Nordre Trondhjems Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 178,40 norske Kvadratmile og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 82 489 Indbyggere, er inddelt i 7 Lægedistrikter, nemlig:

1. Stjørdals Distrikt (15,4 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne nedre Stjørdal . . . med 7 282 Indbyggere.
øvre — . . . - 5 270 —
tilsammen 12 552 Indbyggere.
2. Frostens Distrikt (4,6 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Frosten med 3 064 Indbyggere.
Aasen - 1 976 —
Lexvigen - 3 091 —
tilsammen 8 131 Indbyggere.
3. Levangers Distrikt (15,4 n. □ M.), indbefattende:
Kjøbstaden Levanger med 1 017 Indbyggere.
Herrederne Levanger - 2 290 —
Skogn - 3 786 —
Verdal - 6 713 —
tilsammen 13 806 Indbyggere.
4. Inderøens Distrikt (17,4 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Ytterøen med 1 499 Indbyggere.
Mosviken og Veran - 2 949 —
tilsammen 4 448 Indbyggere.

Transport 4 448 Indbyggere.
Inderøen - 5 428 —
Sparbu - 4 641 —
tilsammen 14 517 Indbyggere.

5. Stenkjærs Distrikt (49 n. □ M.), indbefattende:
Ladestedet Stenkjær med 1 150 Indbyggere.
Herrederne Stod - 3 471 —
Snaasen - 3 250 —
Beitstaden - 5 018 —
tilsammen 12 889 Indbyggere.

6. Indre Namdals Distrikt (63,8 n. □ M.), indbefattende:
Ladestedet Namsos med 1 189 Indbyggere.
Herrederne Namsos - 2 031 —
Overhalvden - 2 593 —
Grong - 3 338 —
Fosnæs - 4 127 —
tilsammen 13 278 Indbyggere.

7. Ytre Namdals Distrikt (12,8 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Kolvereid og Fuldereid med 2 388 Indbyggere.
Nærø - 3 226 —
Lekø - 1 702 —
tilsammen 7 316 Indbyggere.

Sundhedstilstanden betegnes i Almindelighed som god, i Stjørdals, Frostens og ytre Namdals Distrikter endog som usædvanlig god; den var mindre tilfredsstillende i Stenkjærs Distrikt i 1ste Halvaar paa Grund af en Epidemii af Skarlagensfeber; af andre epidemiske Sygdomme vandt kun Kighoste større Udbredning.

Dødeligheden udgjorde 15,69 af hvert Tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Begyndelse. De Dødes Antal beløb sig nemlig til 1 294, hvilket er 5,3 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 367, 7,7 pCt. mere end i 1864, da der døde 1 202, og 5,7 pCt. mindre end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—1865, der udgjorde 1 372.

Sygdomskonstitutionen beskrives som indifferent; blot i Levangers Distrikt som adynamisk. Til nærmere Oplysning om de epidemiske Sygdomme, der i Aarets Løb

ere komne under Lægebehandling i Amtet, hidsættes paa følgende Side en af Lægernes Indberetninger sammen- dragen Tabel:

Af Nervefeber opgives:

fra Stjørdals	Lægedistrikt	36 behandl.	Tilf. med	1 Dødsf.
- Frostens	—	25	—	2
- Levangers	—	67	—	6
- Inderøens	—	58	—	3
- Stenkjærs	—	38	—	4
- Indre Namdals	—	9	—	-
- Ytre	—	2	—	-

tilsammen 235 behandl. Tilf. med 16 Dødsf.; desuden opgives 1 Dødsfald fra Levangers og 1 fra Stenkjærs Distrikt uden det tilsvarende Antal Behandlede, tilsammen 18 Dødsfald. (I det foregaaende Aar anmeldtes

Sygdom.	Hele Aaret.			Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behandlede.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for												
Nervefeber	235	16	200	45	19	9	15	23	12	8	22	8	10	20	9
Simpel Feber	34	-	26	6	5	1	3	1	2	-	1	1	3	1	2
Barselseber	13	3	12	2	2	1	-	2	1	1	2	1	-	-	-
Børnekopper	2	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	10	-	9	-	5	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-
Skarlagensfeber	513	62	484	91	42	88	79	61	44	24	19	11	5	17	3
Rosen	21	-	17	1	2	1	1	4	1	2	-	2	1	1	1
Kighoste	108	7	106	21	19	33	16	7	8	1	-	-	-	1	-
Strubehoste	5	4	5	-	-	-	1	1	1	-	1	-	-	-	1
Diphtherisk Svælgbetændelse	89	14	88	10	8	4	10	5	3	3	10	11	4	10	10
Catarrhalske Tilfælde . . .	146	6	137	17	13	22	15	8	7	8	8	4	11	14	10
Lungebetændelse	261	35	255	25	22	36	48	40	14	10	5	5	7	17	26
Pleurit	6	1	4	-	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Gigtfeber	43	1	36	4	5	6	4	2	1	1	3	2	4	2	2
Diarrhoe og Cholérine . . .	60	3	57	2	4	4	5	3	2	6	6	6	7	7	5
Blodgang	26	3	15	-	-	-	-	-	2	-	-	10	2	1	-
Tilsammen	1 572	155	1 453	224	149	206	198	158	98	66	79	61	54	91	69

412 behandlede Tilfælde, af hvilke 35 endte dødeligt, og ialt 36 Dødsfald). Sygdommen viste sig dels i smaa begrænsede Epidemier, dels sporadisk; den var i Regelen mild og havde den abdominelle Karakter; kun fra Stenkjærs Distrikt omtales 2 Tilfælde af Petechialtyphus. Af simpel Feber er opført 32 behandlede Tilfælde fra Levangers og 2 fra indre Namdals Distrikt.

Af **Barselseber** opgives:

fra Stjørdals Distrikt	2	behandl. Tilfælde	med	-	Dødsf.
- Levangers	1	—	—	-	—
- Inderøens	5	—	—	-	2
- Stenkjærs	3	—	—	-	1
- Indre Namdals	2	—	—	-	—

tilsammen 13 behandl. Tilfælde med 3 Dødsf.; desuden 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede i Stenkjærs Distrikt. Fra Levangers Distrikt omtales 2 Tilfælde af Puerperalmani, der helbrededes, og fra Stenkjærs Distrikt 1 Tilfælde af Barselkrampe, der helbrededes.

Af **Børnekopper** anmeldtes 2 Tilfælde fra Stjørdals Distrikt; den ene af de Angrebne var et uvaccineret Barn. Sygdommen indførtes fra Sverige ved en omvankende Familie. De Syge isoleredes og Vaccination sattes i Gang.

Vandkopper omtales fra Inderøens og Stenkjærs Distrikter; 10 Tilfælde kom under Lægebehandling.

Af **Skarlagensfeber** opføres:

fra Stjørdals Distrikt	1	behandl. Tilfælde	med	-	Dødsf.
- Frostens	5	—	—	-	1

Lateris 6 behandl. Tilfælde med 1 Dødsf.

Transport 6 behandl. Tilfælde med 1 Dødsf.					
fra Levangers Distrikt	174	—	—	-	23
- Inderøens	75	—	—	-	8
- Stenkjærs	156	—	—	-	20
- Indre Namdals	102	—	—	-	10

tilsammen 513 behandl. Tilfælde med 62 Dødsf.; desuden omtales fra Stjørdal 1 dødeligt endende Tilfælde uden det tilsvarende Antal Behandlede, tilsammen 63 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 1 214 behandlede Tilfælde med 166 Dødsfald). Sygdommen, der forekom epidemisk i Levangers, Inderøens, Stenkjærs og indre Namdals Distrikter, var overalt fortsat fra det foregaaende Aar og herskede temmelig udbredt i de ovennævnte Distrikter indtil Aarets Midte, aftog derpaa hurtigt, saa at den kunde ansees for ophørt ved Aarets Ende. I Stenkjærs og indre Namdals Distrikter kom Mange af de Angrebne ikke under Lægebehandling. Sygdommen betegnes som meget ondartet i Inderøens og Stenkjærs Distrikter, hyppig forbunden med diphtherisk Svælgbetændelse, Betændelse af Halskjerterne, tildels ogsaa med Hjernebetændelse, samt paafølgende Vatersot.

For **Rosen** behandlede tilsammen 21 Angrebne, nemlig 4 i Stjørdals, 9 i Levangers, 5 i Stenkjærs og 3 i indre Namdals Distrikt.

Kighoste, der i Slutningen af det foregaaende Aar var almindelig udbredt over hele Amtet, vedblev i heromhandlede Aar at herske som Epidemi i 1ste Kvartal i alle Lægedistrikter med Undtagelse af Stjørdals og ytre Namdals, hvor den forekom sporadisk. Den var overalt næsten

aldeles ophørt i Midten af Aaret. I Forhold til de Angrebnes Antal kom faa Syge under Lægebehandling; ialt nævnes 108 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald, nemlig fra Frostens 1 Behandlet, fra Levanger 1, fra Inderøen 62 med 5 Dødsfald, fra Stenkjær 26 med 1 Dødsfald, fra indre Namdal 16 Behandlede og fra ytre Namdal 2 med 1 Dødsfald; desuden omtales fra Levangers Distrikt 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede. I Inderøens Distrikt ere 11 Dødsfald opgivne af Presterne. Sygdommen betegnes i Almindelighed som mild.

Diphtherisk Svælgbetændelse forekom ligesom i de to foregaaende Aar mest spredt, kun i Levangers Distrikt kan den som i 1865 betegnes som epidemisk; i Stjørdals Distrikt har den ikke forekommet i de tre sidste Aar. Ialt opgives:

fra Frostens Distrikt . . .	4	Behandl. med	-	Dødsfald
- Levangers — . . .	44	—	-	10 —
- Inderøens — . . .	9	—	-	—
- Stenkjærs — . . .	12	—	-	3 —
- IndreNamdals— . . .	18	—	-	1 —
- Ytre — — . . .	2	—	-	—

tilsammen 89 Behandl. med 14 Dødsfald.

(I det foregaaende Aar opgaves 112 Behandlede, hvoraf 11 døde). Sygdommen siges at aftage i Hyppighed Aar for Aar og i Regelen at have en mild Karakter (Boye, A. S. Berg, J. Hoffmann). Af **Strubehoste** opgives fra Frostens 1 behandlet Tilfælde, fra Inderøen 1, fra Stenkjær 1, hvilke samtlige endte dødeligt, samt fra indre Namdal 2 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald.

Slaaes diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste sammen, saaledes som i tidligere Beretninger er skeet, haves følgende Opgaver over Antallet af Angrebne og Døde af begge Sygdomme siden 1860, fra hvilket Aar Diphtherit begyndte at antage epidemisk Udbredning i Amtet:

	Behandlede.	Deraf Døde.	Ialt opgivne Dødsfald.	Dødsprocent af Behandlede.
1860	292	50	66	17,1
1861	1124	163	186	14,5
1862	592	77	105	13,2
1863	200	25	36	12,5
1864	211	41	41	19,4
1865	117	12	12	10,3
1866	94	18	18	19,1

Catarrhalske Sygdomme betegnes som ikke synderligt hyppige i heromhandlede Aar. Af herhen hørende Syg-

domme er tilsammen opgivet 146 behandlede Tilfælde, hvoraf 6 endte dødeligt ved akut Bronchit; desuden opgives 4 Dødsfald af akut Bronchit uden det tilsvarende Antal Behandlede. Af Dødsfaldene komme 2 paa Frostens, 4 paa Levangers, 3 paa Inderøens og 1 paa indre Namdals Distrikt.

Lungebetændelse havde omtrent samme Udbredning som i det foregaaende Aar. Ialt opføres:

fra Stjørdals Distrikt	18	Behandlede,	af	hvilke	4	døde
- Frostens —	19	—	—	—	4	—
- Levangers —	76	—	—	—	8	—
- Inderøens —	30	—	—	—	5	—
- Stenkjærs —	71	—	—	—	9	—
- IndreNamdals—	44	—	—	—	5	—
- Ytre — —	3	—	—	—	-	—

tils. af 10 Læger opført 261 Behandlede, af hvilke 35 døde. (I det foregaaende Aar opgaves af 10 Læger 265 Behandlede, af hvilke 38 døde). Sygdommens Sæde opgives i 19 Tilfælde, nemlig 8 Gange i høire, 7 Gange i venstre Lunge, 4 Gange i begge Lunger (Boye). Af **Pleurit** omtales 6 Tilfælde, nemlig 5 med 1 Dødsfald i Levangers Distrikt samt 1 Tilfælde i indre Namdals Distrikt. Desuden opføres 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede fra Inderøen.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslisters opgivet som Dødsarsag hos 7, tuberkuløs Meningit hos 2, Kramper i Barnealderen hos 2, af hvilke 11 Dødsfald 5 tilhøre Levangers Distrikt, 1 Inderøens, 4 Stenkjærs og 1 indre Namdals.

Rheumatiske Sygdomme. Af akut Ledrheumatisme opføres:

fra Stjørdals Distrikt	2	behandl. Tilfælde	med	-	Dødsf.
- Frostens —	5	—	—	-	—
- Levangers —	19	—	—	-	1 —
- Stenkjærs —	13	—	—	-	—
- indreNamdals—	3	—	—	-	—
- ytre — —	1	—	—	-	—

tilsammen 43 behandl. Tilfælde med 1 Dødsf.

(I det foregaaende Aar opgaves 38 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald). Chronisk Rheumatisme betegnes overalt som almindelig, men kommer sjelden under Lægebehandling. Tilsammen opgives 41 behandlede Tilfælde i Levangers, Inderøens, indre og ytre Namdals Distrikter.

Akute gastriske Sygdomme vare ligesom i de to foregaaende Aar sjeldne. Af Choleringe og Diarrhoe opgives ialt 60 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald, hvoraf 27 med 1 Dødsfald i Levangers Distrikt, 1 Dødsfald i Inderøen og 1 i indre Namdal. Diarrhoeerne vare ofte

blodige, især blandt Arbejderne ved Ytterøens Bjergværk. Af Blodgang omtales 26 behandlede Tilfælde, nemlig 16 med 3 Dødsfald i Levangers Distrikt og 10 i Inderøens; desuden nævnes 3 Dødsfald uden det tilsvarende Antal

Behandlede fra Ytterøens Værk, altsaa tilsammen 6 Dødsfald.

Syphilis. Over de paa Sygehusene behandlede Tilfælde giver hosstaaende Fortegnelse en Oversigt:

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne			Af de Indkomne lede af			Udgaade		Tilbageiggende ved Aarets Udgang.			Det samlede Antal Forplejningsdage.	Middeltid af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	ialt	Md.	Kv.	ialt	Md.	Kv.	primær Syphilis.	sekundær Syphilis.	tertiær Syphilis.	helbredede.	i Bedring.	ialt	Md.	Kv.		
Amtssygehuset i Skogn	6	3	3	65	21	44	11	49	5	63	-	8	2	6	3 722	59
Do. i Namdal	1	-	1	7	3	4	-	6	1	4	1	3	2	1	623	125
Tilsammen	7	3	4	72	24	48	11	55	6	67	1	11	4	7	4 345	

Som behandlede udenfor Sygehusene er fra Stjørdals Distrikt opgivet 4 Personer, fra indre Namdal 2 (tydske Matroser). For **Gonorrhoe** indkom paa Amtssygehuset i Skogn 6 Mænd, for Urethrit 1 Kvinde, paa Amtssygehuset i Namdal for Gonorrhoe 1 Mand; af privat behandlede opgives 25 Tilfælde af Gonorrhoe og 2 af Urethrit, hvoraf 6 i Stjørdal, 1 i Frosten, 1 i Levanger, 2 i Inderøen, 9 i Stenkjær, 7 i indre og 1 i ytre Namdal.

Fnat betegnes som meget almindelig over det hele Amt; den synes dog at have aftaget i Hyppighed i ytre Namdal. I Frosten behandlede de Fattige uden Betaling, og Bekjendtgjørelser om Sygdommens Behandling opsloges i Skolestuerne. Paa Amtssygehusene behandlede i Skogn 31, i Namdal 10 Personer for Fnat. Udenfor Sygehusene behandlede i Inderøens, Stenkjærs og indre Namdals Distrikter 112. For **Skurv** indkom 2 paa Amtssygehuset i Namdal; udenfor Sygehuset behandlede 1 i Inderøen.

Af **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning ved Aarets Begyndelse 102; 16 kom til, hvoraf 13 vare overseede ved tidligere Tællinger, 2 vare hjemkomne fra Stiftelser og 1 var ny; Afgangen var 24, hvoraf 7 døde, 2 vare udflyttede, 14 indlagte i Stiftelser og 1 feilagtig opført. Antallet af kjendte Spedalske ved Aarets Udgang var altsaa 94, hvoraf:

i Frostens Distrikt	4	i Stenkjærs Distrikt	12
i Levangers —	2	i indre Namdals —	24
i Inderøens —	16	i ytre — —	36.

Paa Amtssygehuset i Skogn indkom 2 Spedalske, der udskreves i Bedring efter tilsammen 84 Dages Behandling; paa Amtssygehuset i Namdal laa 1 tilbage fra det oregaaende Aar, 10 indkom, 8 udskreves i Bedring, 1

uhelbredet, efter tilsammen 873 Dages Behandling, 2 laa tilbage ved Aarets Ende.

Kjertelsyge angives at være hyppig i Stjørdal og Inderøen; ialt nævnes 5 Behandlede, hvoraf 1 i indre Namdal døde. Fra ytre Namdal opgives 1 Dødsfald af Rachit.

Svindstot er paa Lægernes Dødslistes opført som Dødsarsag hos 30, hvilket er 8,1 pCt. af samtlige opgivne ved Sygdom foranledigede Dødsfald (370). I det foregaaende Aar var Forholdet 31 af 503 opgivne Dødsarsager eller 6,2 pCt. 3 af Dødsfaldene indtraf paa Amtets Sygehuse; af de øvrige falde 1 paa Stjørdals, 4 paa Frostens, 8 paa Levangers, 7 paa Inderøens, 4 paa Stenkjærs, 1 paa indre og 2 paa ytre Namdals Distrikt.

Vatersot opgives som Dødsarsag hos 7, af hvilke Dødsfald 3 indtraf paa Amtssygehuset i Skogn, og 1 i hvert af efternævnte Distrikter: Frostens, Inderøen, Stenkjær og indre Namdal.

Af **Kræft** opføres 15 Dødsfald, hvoraf 1 i Stjørdalen, 1 i Frostens, 5 i Levanger, 3 i Inderøen, 2 i Stenkjær, 2 i indre og 1 i ytre Namdal. Kræftens Sæde var 4 Gange i Mavesækken, 2 Gange i Brystkjertelen, i Leveren og i Livmoderen, 1 Gang i Ansigtet.

Blegsot siges ligesom forhen i det Hele at være sjelden; i Namsos skal den være hyppig (A. S. Berg). Fra Sygehuset i Skogn opgives 4 behandlede Tilfælde; fra Frostens, indre og ytre Namdals Distrikter opgives 3 Læger 11 behandlede Tilfælde. Menstruationsuordener omtales som hyppige i Inderøens og Stenkjærs Distrikter.

Cardialgi betegnes overalt som meget almindelig og tilskrives især den megen Nydelse af salt Sild og overdreven Brug af Kaffe (G. C. Dahl). For Cardialgi og chronisk Gastrit behandlede paa Amtssygehusene 17 Per-

soner, i forskjellige Distrikter af 4 Læger 98 Personer, tilsammen 115; af 46 vare 22 af Mand-, 24 af Kvindekjøn; 29, hvis Alder opgives, vare Voxne.

Ormesygdomme angives at være hyppige i Stjørdal, Stenkjær og indre Namdal.

Af **Drankergalskab** omtales 4 Tilfælde, nemlig 2 paa Amtssygehuset i Skogn og 2 i Stenkjær Ladested; 2 af de Behandlede opgives at være af Mandkjøn.

For **Sindssygdome** indkom 1 voxen Mand, lidende af Dements, paa Skogns Sygehus og udgik uheldbredet. Paa Namdals Sygehus indkom 6, 2 Mænd og 4 Kvinder, 4 lidende af Melancholi, 1 af Mani og 1 af Dements; 2 laa tilbage fra det foregaaende Aar; 3 udgik heldbredede, 2 i Bedring, 2 uheldbredede og 1 døde. Foruden de paa Sygehusene indkomne omtales 14 nye Tilfælde af Sindssygdome, nemlig 6 af Melancholi, 5 af Mani, 2 af Dements og 1 af Epilepsi med Mani; af 9 Angrebne vare 3 af Mand-, 6 af Kvindekjøn, samtlige over 15 Aar. Af 4, for hvilke nærmere Oplysninger ere meddelte, vare 3 heldbredede, 1 i Bedring ved Aarets Udgang.

Forgiftninger. I Inderøens Distrikt gjorde en Person Ende paa sit Liv ved Arsenik. I ytre Namdal forekom en Forgiftning ved chromsur Kali hos en 6 Aars Dreng, der heldbrededes efter 2 Maaneders Behandling.

Broktilfælde siges at forekomme hyppigt i Inderøen, hvor Distriktslægen behandlede 15 Tilfælde, deraf 3 indklemte.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Amtssygehuset i Skogn: flere Exartikulationer af forfrosne Tæer, 1 Exstirpation af et Kræftsaar, 1 Borttagelse af et Lipom, 1 af en Næsepolyp, 2 Radikaloperationer for Vandbrok, 1 Operation til Udvidelse af Munden, der var forsnevret af Armasse. Paa Amtssygehuset i Namdal foretoges: 2 Borttagelser af Brystkræft, 1 af Kræft paa Næsen ved Kauteriseringen, 1 Discision med Reklination ved Stær. Udenfor Sygehusene nævnes som udførte: 2 Exartikulationer af Fingre, foruden flere udførte af en Læge uden Angivelse af Antal; 1 Borttagelse af Tungekræft, 2 af fibrose Svulster, 1 af Tonsillen, 1 af Uvula, 6 Punktationer af Hydrops ovarii hos samme Person, 1 Operation for Næsepolyp, 1 Radikaloperation for Vandbrok.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 6 Tangforløsninger, Indikationerne vare: Vemangel eller Vesvækkelse hos 2, fremfalden Navlesnor hos 2, Bækkensneverhed hos 1, Barselkrampe hos 1; 5 Koner forbleve ilive; 1 døde 3 Dage efter Forløsningen; 4 Børn vare levende, 2 dødfødte. Af Operationerne falde 2 paa Stjørdal, 1 paa Levanger, 1 paa Inderøen, 1 paa Stenkjær og 1 paa indre Namdal.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Stjørdal	360	180	39	16	3	15
Frosten	246	127	33	19	-	5
Levanger	345	262	36	67	-	14
Inderøen	371	225	42	40	5	12
Stenkjær	281	206	29	54	2	7
Indre Namdal	400	202	32	40	-	23
Ytre —	240	92	17	10	-	12
Nordre Trondhjems Amt .	2 243	1 294	228	246	10	88

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 39.

Selvmordere 7.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 949 flere Fødte end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 57,7. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til de Fødte = 1 : 9,8, og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 5,7. Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar forholdt sig til Antallet af samtlige Døde = 1 : 5,3, og Antallet af Døde under 15 Aar til samtlige Døde = 1 : 2,7. Foruden de 10, der ifølge Prestelisterne døde paa Barselseng, indeholde Lægernes Beretninger desuden Oplysning om 1 død Barselkone, altsaa ialt 11 døde paa Barselseng; for 6 af disse opgives Dødsarsagen af Lægerne saaledes: Barsel-feber hos 4, Skarlagens-feber 1, og 1 efter Tangforløsning.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde ialt Opgave over 370 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (28,6 pCt. af samtlige Døde); de hyppigste Dødsarsager vare: Skarlagens-feber (63), Lungebetændelse (35), Svindsot (30), Alderdomssvaghed (23), diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste (tilsammen 18), Nervefeber (18), Kræft (15), Hjernebetændelse og Konvulsioner hos Børn (tilsammen 11).

Veiriget betegnes i det Hele taget som meget gunstigt. Vinteren i Aarets Begyndelse var stadig med maa-delig Kulde og Sne, Vaaren kom tidlig med Regn og Slud, Forsommeren var varm med hyppig Regn, Eftersommeren og Høsten varmere end almindelig. Slutningen af Aaret udmærkede sig ved ustadigt og stormfuldt Veir med meget Nedbør; Kulden begyndte først i Slutningen af December. Hø-, Korn- og Poteteshøsten gav overalt udmærket Udbytte, Sildefiskerierne derimod næsten intet Udbytte. Overlægen ved Amtssygehuset i Skogn meddeler følgende Oversigt over den gennemsnitlige Barometer- og Thermometerstand for hver af Aarets Maaneder:

Maaned.	Barometerstand beregnet efter norske Tommer og Linier.			Temperatur (Réaumur).				
	Høiest.	Lavest.	Kl. 12 Middag.	Høiest.	Lavest.	Middel.		
						Kl. 8.	Kl. 12.	Kl. 4.
Januar	28,2	26,10	27,7	+ 5	÷ 6	÷ 1	÷ 0	÷ 1
Februar	28,5	27	27,9	+ 4	÷ 16	÷ 6	÷ 3	÷ 4
Marts	28,8	27,7	28,1	+ 7	÷ 16	÷ 6	÷ 2	÷ 3
April	28,11	27,3	28,3	+ 9	÷ 2	+ 2	+ 4	+ 4
Mai	28,11	27,8	28,3	+ 12,5	+ 1	+ 5	+ 7	+ 7
Juni	28,7	27,5	28,3	+ 20	+ 6	+ 11	+ 14	+ 14
Juli	28,5	27,4	28,1	+ 19	+ 8	+ 11	+ 12	+ 12
August	28,6	27,6	28	+ 18	+ 8	+ 12	+ 14	+ 13
September	28,7	27,6	27,11	+ 15	+ 6	+ 10	+ 11	+ 11
Oktober	28,8	27,7	28,4	+ 10	÷ 4	+ 2	+ 5	+ 4
November	28,6	27	27,9	+ 1	÷ 14	÷ 4	÷ 3	÷ 4
December	28,7	27,2	27,10	+ 3,5	÷ 19	÷ 5	÷ 5	÷ 5
For Aaret	28,11	26,10	28	+ 20	÷ 19	+ 3	+ 4,5	+ 4

Gjennemsnit af Thermometerstanden for Aaret bliver + 3,8°, hvilket er ½ Grad lavere end for det foregaaende Aar (+ 4,3°), men de bratte Overgange fra Varme til Kulde have været mindre hyppige og voldsomme og Temperaturen jevnere fordelt efter Aarstiden (P. W. K. Dietrichson). Distriktslægen i Stenkjær, Thome, meddeler følgende Oversigt over Temperaturforholdene i Aaret, efter Observationer anstillede i Nærheden af Stenkjær:

Maaned.	Temperatur R.		
	Høiest.	Lavest.	Middel.
Januar	+ 4	÷ 10	+ 1
Februar	+ 2	÷ 17	÷ 4,5
Marts	+ 5	÷ 16	÷ 5,5
April	+ 6,5	÷ 3	+ 3
Mai	+ 11	+ 2	+ 7,5
Juni	+ 20	+ 7	+ 13
Juli	+ 19	+ 9	+ 12,5
August	+ 18	+ 11	+ 14
September	+ 15	+ 9	+ 11,5
Oktober	+ 11	÷ 0	+ 5
November	+ 3	÷ 13	÷ 2,5
December	+ 5	÷ 19	÷ 4,5

Gjennemsnit af Thermometerstanden for Aaret bliver + 3,6°.

Levemaade og hygiæniske Forholde. Boligerne betegnes i Almindelighed som gode i Levanger, Inderøen, Sten-

kjær og i de indre Dele af indre Namdal, som mindre gode i sidstnævnte Distrikts Kystegne; i ytre Namdal bygges i den senere Tid enkelte større og bekvemmere Huse. Klædedragten omtales i Regelen som hensigtsmæssig; herfra gjør dog Arbejderne ved Ytterøens Værk samt den kvindelige Del af Befolkningen i Snaasen en Undtagelse. Næringsmidlernes Beskaffenhed siges at være upaaklagelig i de fleste Distrikter, mindre god i Frostene, i Kystegnene af indre Namdal og i ytre Namdal. Misbrug af Spirituosa skal være temmelig almindelig i Stjørdal blandt de lavere Klasser, og i Stenkjærs Distrikt, især i Ladestedet af samme Navn; ved Ytterøens Værk er der intet Udsalg af Brændevin, kun af Vin og Øl. Fra Stenkjærs Distrikt klages over overdreven Nydelse af Kaffe og Tobak. Usædeligheden er fremdeles stor og Natteløberiet almindeligt i Frostene.

Fattigsygepleien. I Stjørdals Distrikt behandlede af Distriktslægen for Fattigvæsenets Regning 181 Syge; i nedre Stjørdal betegnes Fattigsygepleien som udmærket, især efter at Fattigbestyrelsen er gaaet ind paa at overlade et Par Værelser af den ny oprettede Arbejdsanstalt til Sygestuer for Fattigvæsenets Syge. I Frostene behandlede af Distriktslægen 75 Syge af Frostens, Aasens og Lexvigens Herreder, med en Medikamentudgift af 28 Spd. 65 Skill., og 9 for Trondhjems Fattigvæsenets Regning. I Levanger tilsaa Distriktslægen de fattige Syge i Levangers Kjøbstad og Herred samt i Skogn; de Syges Antal var her 104; i Verdalen haves privat ansat Fattiglæge; i In-

derøen tilsaa Distriktslægen 64 Syge i Inderøens og Ytterøens Herreder, i Sparbu, Stod og Beitstaden haves privat ansat Fattiglæge; Distriktslægen i Stenkjær tilsaa 20 Syge. I indre Namdal behandlede 34 fattige Syge, hvoraf 20 af Namdalens Amtssygehuslæge, der forretter som Fattiglæge i Overhalvden, de øvrige af Distriktslægen. Distriktslægen i ytre Namdal tilsaa 45

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Stjørdals Distrikt 4, nemlig to i øvre og to i nedre Stjørdal; i Frostens Distrikt 14, nemlig sex i Frostens, sex i Lexvigen, to i Aasen; i Levangers Distrikt 12, nemlig fem i Levanger By, tre i Levangers Herred, tre i Skogn, et i Verdalen; i Inderøens Distrikt 5, nemlig to i Herredet af samme Navn, et i hvert af Herrederne Ytterøen, Mosviken og Verran, samt Sparbu; i Stenkjærs Distrikt 9, nemlig tre i Ladestedet Stenkjær, tre i Stod, to i Snaasen, et i Beitstaden; i indre Namdals Distrikt 9, nemlig tre i Overhalvden, to i Grong, to i Fosnæs, et i Namsos Herred og et i Ladestedet Namsos; i ytre Namdals Herred 3, nemlig et i hvert af Herrederne Kolvereid, Nærø og Lekø. Af Indberetningerne kan sees, at den hele Kommunerepresentation er indtraadt i Sundhedskommissionerne i samtlige Herreder. De vigtigste Forhandlingsgjenstande vare: den almindelige Sundhedstilstand og de herskende epidemiske og smitsomme Sygdomme og Forholdsregler mod samme, saasom Skarlagensfeber i Levanger og Stenkjær, Kighoste i Stenkjær, Fnat i Inderøen og Stenkjær; i Snaasen bestemtes, at med Fnat befængte Børn ikke skulde tilstedes Adgang til Almueskolerne, før de bleve helbredede. I Frostens, Levangers, Inderøens og Stenkjærs Distrikter forhandlede om muligens indtrædende Børnekopper og asiatisk Cholera, der sagdes at have vist sig i Jemteland i Sverige. I Levangers Distrikt holdt Ordføreren Foredrag om en hensigtsmæssig Beklædning for de til Gjetning af Kreaturer anvendte Børn og om Brændevins skadelige Virkninger, i Beitstaden om spede Børns Pleie og om en til Aarstiderne afpasset Beklædning; i Stenkjær Ladested undersøgtes Renlighedsforholdene og Latrinerne. I Stjørdals Herreder behandlede et Forslag om Vedtagelse af Sundhedsforskrifter; her og tildels ogsaa i indre Namdal siges Sundhedskommissionernes Virksomhed at omfattes med stor Iver af Almuen.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Stjørdals	Distrikt	559
i Frostens	—	316
i Levangers	—	831
i Inderøens	—	723

Lateris 2 429

Transport	2 429
i Stenkjærs Distrikt	352
i indre Namdals	— 729
i ytre	— — 345
	<hr/>
tilsammen	3 855.

I en Vaccinationskreds i ytre Namdal vaccineredes ikke paa Grund af Hjelpevaccinatørens Sygdom. I Stenkjær Ladested med Omegn og i Namsos vaccineredes af vedkommende Distriktslæger.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 6 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig en over en Mand, der var død paa Grund af Hjernerystelse efter et heftigt Fald, en over en Mand, der var død af Apoplexi, en over et i Dølgemaal født Foster, en over et nyfødt, ved Kvælning dræbt Barn, en over et af Moderen ihjelliget, 1 Maaned gammelt, Barn, en over et nyfødt Barn, der befandtes at være dræbt af Moderen; 7 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig en angaaende en Pige, der mistænktes for Fosterdød, en angaaende en Pige, der mistænktes for Barnefødsel i Dølgemaal, en for at afgjøre, om en Kvinde, der var idømt Tugthusstraf, kunde skilles fra sit Barn for at undergaa Straf, to angaaende en Mands Sindstilstand, en for at afgjøre om et 5 Aar gammelt Pigebarn var bleven skadet ved et af en voxen Mand anstillet Forsøg paa at pleie legemlig Omgang med hende, en til Afgjørelse af, om den sidstnævnte Mandsperson led af Dryppert.

Over Antallet af **Sindssyge**, der vare under offentlig Forsørgelse, er meddelt følgende Opgaver: i Stjørdals Distrikt forpleiedes ved Aarets Udgang med Bidrag af Amtskommunen 15 (4 vare i Aarets Løb afgaaede ved Døden); i Frostens 21; i Levanger 12, hvoraf 3 paa Trondhjems Sindssygeasyl, samt desuden 5 paa vedkommende Fattigkommuners Regning; i Inderøen 27, hvoraf 7 paa Asyl med Bidrag af Amtskommunen, 4 paa vedkommende Fattigkommuners Regning, 3 i privat Forpleining; 2 vare afgaaede ved Døden i Aarets Løb; i Stenkjær 11 paa Amtskommunens Regning; 1 var død i Aarets Løb; i indre Namdal 14 paa Amtskommunens, 11 paa vedkommende Fattigkommuners Regning; i ytre Namdal 5 paa Amtskommunens, 3 paa Fattigkommunens Regning. Foranstaaende Opgaver omfatter et Antal af 131 Sindssyge, af hvilke 105 forsørgedes med Bidrag af Amtskommunen, (af disse 10 paa Asyl), 23 paa vedkommende Fattigkommuners Regning og 3 privat.

Paa Amtets 2 **Sygehuse**, i Skogn og Namdal, indkom følgende Sygdomstilfælde:

	Amtssy- gehuset i Skogn.	Amtssyge- huset i Namdal.
Febre, exanthematiske og andre	20	6
Akute Sygdomme i Aandedrætsorganerne	11	10
Chroniske do. i do.	6	5
Sygdomme i Hjertet og Aaresystemet . .	4	-
Akute Sygdomme i Fordøielsesorganerne	2	1
Chroniske do i do.	12	13
Sygdomme i Urinveie og Nyrer, Watersot	15	5
Sygdomme i Genitalorganerne	10	2
Blodsygdomme, Diatheser	12	2
Sygdomme i Hjerne- og Nervesystem . .	17	13
Sindssygdomme	1	6
Chronisk Rheumatisme, Gigt etc.	8	4
Kræft og andre Svulster	4	8
Læsioner, Benbrud etc.	23	11
Ben- og Ledsygdomme	11	9
Phlegmone, Abscesser, Ulcera etc.	28	15
Syphilis	65	7
Gonorrhoe og Urethrit	7	1
Hudsygdomme	45	17
Spedalskhed	2	10
Øiensygdomme	12	8
Forskjellige andre Sygdomme	3	7

Tilsammen 318 160.

Forøvrigt henvises med Hensyn paa Behandlingens Udfald, Antallet af Forpleiningsdage m. v. til Sygehuslisten.

Af **Badeindretninger** omtales, foruden Sygehusenes, 2

private Damp- og Karbadindretninger i Inderøens Distrikt og 1 i Namsos Ladested.

Amtets 3 **Apotheker**, i Levanger, Stenkjær og Namsos, visiteredes og fandtes i god Orden. Personalet bestod, foruden af Apothekerne, i Levanger af 1 Medhjælper og 2 Disciple, i Stenkjær af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel, i Namsos af 1 Medhjælper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Stjørdals Distrikt: 1 Læge, bosat i nedre Stjørdal. 2 ansatte Jordemødre (samt 1 Post ledig); 2 Hjelpevaccinatører.
2. Frostens Distrikt: 1 Læge, bosat i Frosten. 4 Jordemødre, hvoraf tre ansatte (samt 1 Post ledig); 3 Hjelpevaccinatører.
3. Levangers Distrikt: 4 Læger, hvoraf to, nemlig Distriktslægen og en Læge uden praktisk Virksomhed i Levanger, en Sygehuslæge i Skogn og en i Verdalen. 4 ansatte Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
4. Inderøens Distrikt: 1 Læge, bosat i Inderøen. 4 ansatte Jordemødre; 10 Hjelpevaccinatører.
5. Stenkjærs Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Stod og en i Stenkjær. 5 Jordemødre, hvoraf fire ansatte; 8 Hjelpevaccinatører.
6. Indre Namdals Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Namsos og en i Overhalvden. 4 ansatte Jordemødre (samt 1 Post ledig); 8 Hjelpevaccinatører.
7. Ytre Namdals Distrikt: 1 Læge, bosat i Nærø. 3 ansatte Jordemødre (samt 1 Post ledig); 5 Hjelpevaccinatører.

XVIII. Nordlands Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 297,59 norske Kvadratmile, havde den 31te December 1865 89 668 Indbyggere; det er inddelt i 12 Lægedistrikter, nemlig:

1. Brønø Distrikt (18,88 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Bindalen med 1 920 Indbyggere.
Brønø - 5 318 —
Vegø - 1 518 —
tilsammen 8 756 Indbyggere.
2. Alstahougs Distrikt (9,90 n. □ M.), indbefattende:

- Herrederne Tjøtø med 2 781 Indbyggere.
Alstahoug - 3 280 —
Herø - 2 438 —
tilsammen 8 499 Indbyggere.
3. Vefsens Distrikt (55,36 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Vefsen med 5 051 Indbyggere.
Hatfjelddal - 921 —
tilsammen 5 972 Indbyggere.

4. Ranens Distrikt (39, ⁶⁹ n. □ M.), indbefattende:	Transport 3 670 Indbyggere.
Herrederne Nesne med 3 899 Indbyggere.	Hammerø - 2 285 —
Hemnes - 3 922 —	
Mo - 3 829 —	
	tilsammen 5 955 Indbyggere.
5. Lurø Distrikt (18, ¹⁸ n. □ M.), indbefattende:	
Herrederne Lurø med 1 843 Indbyggere.	
Rødø - 3 993 —	
	tilsammen 5 836 Indbyggere.
6. Bodø Distrikt (18, ⁶⁷ n. □ M.), indbefattende:	
Kjøbstaden Bodø med 519 Indbyggere.	
Herrederne Gildeskaal - 2 375 —	
Beieren - 1 164 —	
Bodø - 3 042 —	
og af Folden: Kjæ-	
ringø Annex - 431 —	
	tilsammen 7 531 Indbyggere.
7. Skjærstads Distrikt (41, ⁹³ n. □ M.), indbefattende:	
Herrederne Saltdalen med 1 971 Indbyggere.	
Skjærstad - 3 353 —	
og af Folden: Sør-	
folden - 1 569 —	
	tilsammen 6 893 Indbyggere.
8. Stegens Distrikt (18, ³¹ n. □ M.), indbefattende:	
Herrederne Af Folden: Nordfolden	
	med 1 045 Indbyggere.
Stegen - 2 625 —	
	Lateris 3 670 Indbyggere.
9. Lødingens Distrikt (46, ⁰¹ n. □ M.), indbefattende:	
Herrederne Lødingen med 3 466 Indbyggere.	
Ofoten - 3 646 —	
	tilsammen 7 112 Indbyggere.
10. Vestlofotens Distrikt (6, ⁴¹ n. □ M.), indbefattende:	
Herrederne Værø med 435 Indbyggere.	
Flakstad - 1 543 —	
Buksnæs - 2 532 —	
Borge (undtagen	
Valberg Annex) - 1 910 —	
	tilsammen 6 420 Indbyggere.
11. Østlofotens Distrikt (3, ⁸⁸ n. □ M.), indbefattende:	
Herrederne Af Borge: Valberg Annex	
	med 438 Indbyggere.
Vaagen - 2 667 —	
Gimsø - 987 —	
	tilsammen 4 092 Indbyggere.
12. Vesteraalens Distrikt (19, ⁸⁵ n. □ M.), indbefattende:	
Herrederne Hadsel med 3 728 Indbyggere.	
Bø - 2 200 —	
Sortland - 1 497 —	
Øxnæs - 1 879 —	
Dvergberg - 1 648 —	
	tilsammen 10 952 Indbyggere.

Sundhedstilstanden betegnes i det Hele taget som god, i Alstadhøgs, Bodøs og Østlofotens Distrikter endog som meget god, derimod i Skjærstads som mindre god paa Grund af catarrhalske Sygdomme, Kusma, Skarlagensfeber og Nervefeber; foruden de 2 sidstnævnte Sygdomme forekom i Amtet af andre vigtigere epidemiske Sygdomme Kighoste og Diphtherit, og i et enkelt Distrikt Børnekopper.

Dødeligheden udgjorde 16,¹³ af hvert Tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Begyndelse. De Dødes Antal

beløb sig til 1 448, hvilket er 11 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 304, 4,⁴ pCt. mere end i 1864, da der døde 1 386, men 12,⁸ pCt. mindre end det gennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—1865, der udgjorde 1 660.

Sygdomskonstitutionen beskrives i Almindelighed som indifferent, i Vestlofoten som adynamisk. Til nærmere Belysning af de epidemiske Forholde tjener følgende Sammenstilling af Lægernes Opgaver over behandlede Sygdomstilfælde:

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede	Deraf Døde.													
Nervefeber	349	32	300	29	28	32	21	54	45	35	17	7	5	10	17
Simpel Feber	61	-	61	7	6	2	7	9	7	8	6	6	-	-	3
Barsel-feber	22	8	21	2	-	1	1	2	1	4	1	2	5	1	1
Børnekopper	21	-	21	-	-	-	-	-	1	11	9	-	-	-	-
Skarlagensfeber	146	7	146	39	54	29	12	2	5	-	4	-	1	-	-
Rosen	30	2	30	2	4	6	1	4	-	1	-	1	1	5	5
Herpes Zoster	7	-	7	4	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	1
Kighoste	170	12	170	35	35	28	21	11	4	7	1	-	28	-	-
Diphth. Svælgbetændelse .	49	6	48	3	4	4	1	-	5	7	4	6	2	-	12
Kusma	19	-	19	1	7	6	-	3	1	-	-	-	1	-	-
Catarrhalske Sygdomme . .	274	6	224	20	22	33	30	37	15	6	7	12	9	22	11
Lungebetændelse	70	13	55	4	2	3	7	18	7	2	-	-	4	5	3
Pleurit	47	3	41	4	6	3	5	4	3	5	4	2	2	3	-
Gigtfeber	111	4	100	8	20	17	9	6	4	7	3	7	5	8	6
Choleringe og Diarrhoe . . .	168	5	153	15	20	24	10	11	8	15	6	10	10	15	9
Blodgang	14	2	10	1	1	-	-	-	1	-	-	7	-	-	-
Gastrisk Feber	17	1	17	2	-	-	2	-	2	1	3	5	-	1	1
Gulsot	6	-	6	-	-	-	-	1	-	1	3	1	-	-	-
Skjørbug	24	-	15	-	-	-	1	9	5	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	1 605	101	1 444	176	209	188	128	171	114	112	68	66	73	70	69

Af Nervefeber opgives:

fra Brønø	Distrikt	86 Angrebne,	hvoraf	7 døde
- Alstahougs	—	49	—	1 —
- Vefsens	—	11	—	1 —
- Ranens	—	63	—	12 —
- Bodø	—	23	—	4 —
- Skjørstads	—	9	—	1 —
- Stegens	—	10	—	2 —
- Lødingens	—	18	—	2 —
- Vestlofotens	—	31	—	- —
- Østlofotens	—	14	—	1 —
- Vesteraalens	—	35	—	1 —

tilsammen 349 Angrebne, hvoraf 32 døde. (I foregaaende Aar 423 Angrebne, hvoraf 28 døde, og ialt 35 Dødsfald). Sygdommen optraadte i de fleste Distrikter enten som Fortsættelse af Epidemier fra foregaaende Aar eller med lokale Epidemier, opstaaede ved Smitte fra syge Fiskere, der vendte hjem fra Lofots- og Finmarksfisket; intetsteds fik Sygdommen nogen betydelig Udbredning. Som Fortsættelse af foregaaende Aars Epidemier viste den sig i Brønø, Alstahoug, Bodø, Vestlofotens og Vesteraalens Distrikter; ved Smitte fra hjemvendende syge Fiskere bragtes Nervefeber til Vefsens og Ranens Distrikter, samt til Vigs Annex af Brønø. I Skjørstad opstod paa en enkelt Gaard, hvor de hygiæniske Forhold vare overmaade slette, et tilsyneladende spontant Tilfælde af Nervefeber, og ved Smitte fra den først Angrebne indsygnede her alle Husets Beboere (Eggers). Sygdommen karakteriserede

sig ialmindelighed som Abdominaltyphus. Af de tilsammen anmeldte 61 Tilfælde af simpel Feber opgives 24 fra Brønø, 23 fra Vefsens, 9 fra Stegens og 5 fra Østlofotens Distrikt.

Af Barsel-feber opgives:

fra Brønø	Distrikt	2 behandl. Tilfælde med	1 Dødsfald
- Vefsens	—	2	—
- Bodø	—	3	—
- Skjørstads	—	3	—
- Vestlofotens	—	6	—
- Østlofotens	—	1	—
- Vesteraalens	—	5	—

tilsammen 22 behandl. Tilfælde med 8 Dødsfald; desuden opføres fra Vestlofotens Distrikt 2 Dødsfald af Barsel-feber uden Lægebehandling, ialt saaledes 10 Dødsfald. 2 af Dødsfaldene indtraf hos Kvinder, hos hvilke kunstig Forløsning var foretaget af Læge.

Af Børnekopper opgives fra Brønø Distrikt 21 Tilfælde uden Dødsfald. Med Fiskere fra Finmarken bragtes Sygdommen omtrent samtidig til Brønø og Bindalen. Til det førstnævnte Herred hjemkom fra Finmarken paa en Baad to Mænd, hvoraf den ene led af Kopper; han søgte strax Lægehjelp og isoleredes, kun 2 andre Personer i samme Hus angrebnes. Den anden, der boede 1 Mil borte fra den nysnævnte Bopæl, meldte 1 Maaned senere, at hans 3 uvaccinerede Sønner vare angrebne af Kopperne, medens han selv var frisk; Smitten oplystes at være bragt med en ombord paa den nævnte Baad benyttet Skindfeld.

Foruden disse angrebes en 15 Aar gammel Dreng fra Nabo-
huset, der var vaccineret med Anslag samme Dag, han
besøgte det smittede Hus, og fra denne bragtes atter
Smitte til en anden Dreng i Nabolaget, der indsygnede
paa en Reise til Christiansund, hvor han døde. Til Bin-
dalen bragtes Børnekopperne ved en hjemvendende Fisker,
der indsygnede strax efter Hjemkomsten; ved Smitte fra
ham angrebes Beboerne af Nabohusene og enkelte fjernere
liggende Gaarde; det først angrebne Hus blev her leiet
og benyttet til Lazaret for de senere Indsygnede (W. A.
Møller).

Af **Vandkopper** omtales en Del Tilfælde fra Alstahougs
Distrikt og 1 fra Østlofoten.

Skarlagensfeber var fremdeles, fornemmelig i Aarets
første Maaneder, udbredt i Brønø og Alstahougs Distrik-
ter, i det sidstnævnte fornemmelig paa Øerne i Skjærgeaar-
den, dog aftagende i Hyppighed. I Skjærstad Distrikt
viste Sygdommen sig af og til hele Aaret igjennem, men
kun faa Angrebne søgte Lægehjelp. Der opgives:

fra Brønø	Distrikt	127	Angrebne,	6	Døde
- Bodø	—	6	—	1	—
- Skjærstads	—	7	—	-	—
- Østlofotens	—	6	—	-	—

tilsammen 146 Angrebne, 7 Døde.

Desuden omtales fra Alstahougs Distrikt 10 Dødsfald uden
Opgave over Behandlede, saa at ialt kjendes 17 Dødsfald
af Skarlagensfeber. (I foregaaende Aar opgaves 310 Be-
handlede, hvoraf 32 døde, og ialt 39 Dødsfald).

Af **Mæslinger** forekom i Vesteraalens Distrikt en ikke
meget udbredt Epidemi i Aarets tre første Maaneder; no-
gen Opgave over Antallet af Behandlede er ikke meddelt.

Af **Rosen** opføres 30 behandlede Tilfælde, hvoraf i
Brønø 3, i Vefsen 20, i Skjærstad 1, og i Stegen, Vestlo-
foten og Vesteraalen, i hvert 2 Tilfælde. 2 Tilfælde, 1 i hvert
af Brønø og Skjærstads Distrikter, endte dødeligt.

Af **Herpes Zoster** behandledes af 4 Læger tilsammen
7 Tilfælde.

Kighoste var i Brønø Distrikt udbredt i Bindalen i
første, i Brønø i andet og tredie Kvartal; i Vefsens Di-
strikt holdt den sig, som en Fortsættelse af forrige Aars
Epidemi, gennem de tre første Maaneder af heromhandlede
Aar, hyppig kompliceret med betydeligere Bronchiter. Og-
saa i Ranens og i Vestlofoten var Sygdommen temmelig ud-
bredt, jevnt fordelt over hele Aaret; i Vesteraalen op-
traadte den med epidemisk Karakter i Mai og Juni Maa-
neder, fornemmelig i Hadsel, Bø og Sortland. Ialt op-
gives:

fra Brønø	Distrikt	10	Behandlede,	3	Døde
- Vefsens	—	94	—	6	—
- Lødingens	—	25	—	-	—
- Vestlofotens	—	27	—	2	—
- Østlofotens	—	14	—	1	—

tilsammen 170 Behandlede, 12 Døde.

Derhos opføres fra Alstahoug 4 døde uden Opgave over
Behandlede, og fra Vefsen 7 Døde uden Behandling, saa
at ialt kjendes 23 Dødsfald af Kighoste.

Diphtherisk Svælgbetændelse. Der opgives:

fra Brønø	Distrikt	6	behandl.	Tilfælde med	-	Dødsfald
- Alstahougs	—	3	—	—	-	2
- Vefsens	—	16	—	—	-	3
- Bodø	—	4	—	—	-	-
- Skjærstads	—	1	—	—	-	-
- Stegens	—	1	—	—	-	1
- Østlofotens	—	16	—	—	-	-
- Vesteraalens	—	2	—	—	-	-

tilsammen 49 behandl. Tilfælde med 6 Dødsfald.

Af **Strubehoste** opføres kun 1 Tilfælde, der helbrede-
des, hos et Drengbarn i Vestlofoten, i September Maaned.

Af **Kusma** behandledes ialt 19 Tilfælde, hvoraf i Øst-
lofoten 17, i Vestlofoten og Vesteraalen, i hvert 1.

Catarrhalske Sygdomme. I Ranens Distrikt optraadte
Influenza i første Halvaar; ogsaa i Skjærstad forekom en
Del Tilfælde af Influenza; ialt behandledes i sidstnævnte
Distrikt af denne Sygdom 11 Tilfælde. Af de forøvrigt
til denne Gruppe henhørende Sygdomme, simpel Svælgbe-
tændelse, Catarrh, Forkjølelsesfeber og akut Bronchit, op-
føres ialt:

fra Brønø	Distrikt	45	Tilfælde,	hvoraf	-	endte dødeligt
- Alstahougs	—	23	—	—	2	—
- Vefsens	—	38	—	—	-	—
- Bodø	—	49	—	—	-	—
- Skjærstads	—	8	—	—	-	—
- Stegens	—	16	—	—	2	—
- Vestlofotens	—	47	—	—	1	—
- Østlofotens	—	33	—	—	1	—
- Vesteraalens	—	4	—	—	-	—

tilsammen 263 Tilfælde, hvoraf 6 endte dødeligt.

Af samtlige Tilfælde betegnes 67 med 6 Dødsfald som
akut Bronchit.

Af **Lungebetændelse** opgives:

fra Brønø . . .	8	Tilfælde,	hvoraf	-	endte dødeligt
- Alstahoug .	9	—	—	3	—
- Vefsen . . .	3	—	—	-	—

Lateris 20 Tilfælde, hvoraf 3 endte dødeligt.

Transport	20	Tilfælde, hvoraf	3	endte dødeligt
fra Bodø	5	—	—	1 —
- Skjærstad . . .	7	—	—	2 —
- Stegen	3	—	—	- —
- Lødingen	3	—	—	1 —
- Vestlofoten . . .	15	—	—	4 —
- Østlofoten	9	—	—	2 —
- Vesteraalen . . .	8	—	—	- —

tils. af 11 Læger 70 Tilfælde, hvoraf 13 endte dødeligt. Desuden opgives fra Bodø Distrikt 2 Dødsfald uden Lægebehandling, ialt altsaa 15 Dødsfald. (I foregaaende Aar opgaves af 10 Læger 57 Tilfælde, hvoraf 8 endte dødeligt).

Af **Pleurit** behandledes:

i Brønø Distrikt	5	Tilfælde med	-	Dødsfald
i Alstahougs	—	1	—	- - —
i Ranens	—	5	—	- 1 —
i Bodø	—	3	—	- - —
i Skjærstads	—	12	—	- 1 —
i Stegens	—	7	—	- - —
i Lødingens	—	3	—	- 1 —
i Vestlofotens	—	6	—	- - —
i Vesteraalens	—	5	—	- - —

tilsammen 47 Tilfælde med 3 Dødsfald.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslistes opført som Dødsarsag hos 6, tuberkuløs Meningit hos 1, Konvulsioner og Kramper i Barnealderen hos 2, af hvilke tilsammen 10 Dødsfald 3 opgives fra Brønø, 2 fra hvert af Vest- og Østlofotens Distrikter, og 1 fra hvert af Bodø, Stegens og Vesteraalens Distrikter.

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber opgives:

fra Brønø Distrikt	10	Tilfælde med	1	Dødsfald
- Vefsens	—	12	—	- 1 —
- Bodø	—	34	—	- - —
- Stegens	—	6	—	- - —
- Vestlofotens	—	2	—	- - —

Lateris 64 Tilfælde med 2 Dødsfald

Transport	64	Tilfælde med	2	Dødsfald
- Østlofotens	—	39	—	- 2 —
- Vesteraalens	—	8	—	- - —

tilsammen 111 Tilfælde med 4 Dødsfald.

For chronisk Rheumatisme behandlede 8 Læger tilsammen 165, og for Ischias 33, ialt 198 Personer; af 174 vare 97 Mænd og 77 Kvinder, alle over 15 Aar.

Af **Cholérine** og **Diarrhoe** opgives:

fra Brønø Distrikt	23	behandl. Tilfælde med	1	Dødsf.
- Alstahougs	—	3	—	- - —
- Vefsens	—	14	—	- - —
- Bodø	—	1	—	- - —
- Skjærstads	—	12	—	- - —
- Stegens	—	19	—	- - —
- Vestlofotens	—	57	—	- 1 —
- Østlofotens	—	36	—	- 3 —
- Vesteraalens	—	3	—	- - —

tilsammen 168 behandl. Tilfælde med 5 Dødsf.;

desuden opføres fra Vefsens Distrikt 2 Dødsfald uden Lægebehandling, tilsammen altsaa 7 Dødsfald. Flere af de i Stegen behandlede Tilfælde vare forbundne med blodige Udtømmelser (Føyn). Af **Blodgang** opføres ialt 14 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald, hvoraf i Brønø 2, i Ranen 4, i Vestlofoten 2 med 1 Dødsfald, og i Østlofoten 6 Tilfælde med 1 Dødsfald. I Østlofoten herskede Blodgang i September Maaned epidemisk paa et Par Gaarde i Gimsø. Af **gastrisk Feber** behandledes i Vefsen 11, i Bodø 2 Tilfælde, i Stegen 1 Tilfælde, der endte dødeligt, og i Vestlofoten 3 Tilfælde, tilsammen 17 Tilfælde med 1 Dødsfald. Af **Gulsot** nævnes 6 behandlede Tilfælde.

Af **Skjørbug** opføres fra Brønø og Stegen, i hvert 2, fra Vefsen og Bodø, i hvert 1, fra Vestlofoten 6 og fra Østlofoten 12, tilsammen 24 behandlede Tilfælde. Som Epidemi optraadte Skjørbug i Mai og Juni i Vaagens Sogn af Østlofotens Lægedistrikt.

Veneriske Sygdomme. Følgende Tabel viser de paa Sygehusene behandlede Tilfælde af Syphilis:

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne (alle med sekundære Tilfælde).			Udgaede helbredede.	Tilbageiggende ved Aarets Udgang.	Forpleiningsdagens Antal for hver Udskreven.
	ialt	Md.	Kv.	ialt	Md.	Kv.			
Amtsygehuset i Alstahoug	2	1	1	2	1	1	2	2	248
— i Bodø	1	1	-	2	1	1	3	-	129
— i Buksnæs	-	-	-	10	4	6	7	3	127
Tilsammen	3	2	1	14	6	8	12	5	

Udenfor disse Sygehuse opgives ialt 8 Tilfælde af Syphilis at være behandlede, hvoraf 3 i Bodø, 3 i Vestlofo-

ten samt 2 i det midlertidige Sygehus i Vaagen; 5 vare primære og 3 tertiære Tilfælde (Recidiver); af de Behand-

lede vare 6 Mænd og 2 Kvinder; fra Vesteraalen indsendtes 3 Tilfælde til Buksnæs Sygehus. Af Gonorrhoe og Urethrit behandledes 24 Tilfælde, hvoraf i Brønø 2, i Vefsen og Ranen hver 1, i Bodø og Vestlofoten hver 5, i Østlofoten 7 og i Vesteraalen 3; 19 vare Mænd, 5 Kvinder. Af Orchit nævnes 1 og af Epididymit 1 Tilfælde.

Hudsygdomme. Fnat var i Aftagende i Brønø og i Ranens Distrikter, samt i Flakstad i Vestlofoten; i de fleste øvrige Distrikter var den fremdeles meget udbredt. Ianledning af denne Sygdoms Overhaandtagen blev der af Nordlands Lægeforening fremsat Forslag for Amdsformandskabet om at ansætte lønnede Tilsynsmænd til at foretage nøiagtige Undersøgelser og behandle de Angrebne. Dette Forslag blev af Amtet sendt til de enkelte Sundhedskommissioners Betænkning. Ialt opgives af Lægerne at være behandlet 455 Tilfælde af Fnat, hvoraf fra Skjærstads Distrikt 204. For Stegens Distrikt anslaaes Distriktslægen Tallet af de i det Hele behandlede Skabsyge til mellem 4 og 500, idet 58 Syge afhentede Medicin hos ham, medens et idetmindste ligesaastort Antal selv tillavede Salve efter hans Anvisning, og et langt større Antal behandledes dels efter de af Sundhedskommissionen udstedte Forskrifter og dels efter de af vedkommende Kommune- og Fattigbestyrelser truffne Foranstaltninger (Føyn). Af Skurv nævnes 4 behandlede Tilfælde.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af foregaaende Aar ifølge Overlægens Beretning 157; Tilgangen var i heromhandlede Aar 31, hvoraf 26 vare overseede ved tidligere Tællinger, 1 var indflyttet, og 4 vare nye Tilfælde; Afgangen var 22, hvoraf 9 vare døde og 13 indlagte i Stiftelser; det kjendte Antal Spedalske var altsaa ved Udgangen af 1866 166, af hvilke 164 kunne sees at være fordelte paa de forskjellige Distrikter saaledes:

Brønø	15	Stegen	22
Alstahoug	18	Lødingen	14
Vefsen	3	Vestlofoten	22
Ranen	8	Østlofoten	5
Lurø	15	Vesteraalen	23.
Bodø	19		

Kjertelsyge betegnes som meget almindelig i Lødingens Distrikt; i alle de øvrige Distrikter inden Amtet forekommer den sjelden. Ialt opgives 22 behandlede Tilfælde, 11 hos Mænd og 11 hos Kvinder; 16 af de Behandlede vare Børn under 15 Aar. Af **Rachit** opføres 2 behandlede Tilfælde.

Svindst er opgivet som Dødsarsag hos 29, hvilket er 8,4 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne Dødsarsager (347). (I foregaaende Aar var Forholdet 27 af 352 opgivne Dødsarsager eller 7,7 pCt.; i 1864 20 af 321 op-

givne Dødsarsager eller 6,2 pCt. For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindst.	Opgivne Dødsarsager ialt.	Forhold af Dødsfald af Svindst til samtlige opgivne Dødsfald i pCt.
Brønø	2	37	5,40
Alstahoug	4	80	5,00
Vefsen	5	54	9,26
Ranen	2	30	6,66
Lurø	-	-	0,00
Bodø	8	33	24,24
Skjærstad	1	17	5,88
Stegen	1	11	9,09
Lødingen	1	6	16,66
Østlofoten	1	28	3,57
Vestlofoten	4	43	9,30
Vesteraalen	-	8	0,00
Nordlands Amt	29	347	8,4

Ialt opgives 59 behandlede Tilfælde af Svindst, hvoraf 36 hos Mænd, 23 hos Kvinder, alle over 15 Aar.

Af **Kræft** opføres 7 Læger tilsammen 18 behandlede Tilfælde, hvoraf 11 endte dødeligt; af Dødsfaldene indtraf 2 i Alstahoug, 1 i Vefsen, 4 i Skjærstad, 2 i Vestlofoten, 1 i Østlofoten og 1 i Vesteraalens Distrikt. Kræftens Sæde er opgivet for 9 af de Døde, nemlig i Mavesækken hos 3, i Leveren hos 2, i Brystkjertelen, Underlivet, Livmoderen og Endetarmen, hver hos 1.

Vatersot og **Brights Sygdom** opgives at være behandlet i tilsammen 44 Tilfælde. Som Dødsarsag opføres Vatersot hos 21, Brights Sygdom hos 6, af hvilke tilsammen 27 Dødsfald 5 indtraf i Brønø, 7 i Alstahougs, 6 i Ranens, 2 i hvert af Vefsens, Bodø og Vestlofotens, og 1 i hvert af Skjærstads, Østlofotens og Vesteraalens Distrikter.

Blegsot og fornemmelig **Menstruationsuordener** omtales som almindelige i Vefsens og Stegens Distrikter; i Lødingens Distrikt iagttoges oftere anæmiske Tilstande, fremkaldte ved utidige og hyppige Aareladninger. For disse Sygdomme behandlede 8 Læger tilsammen 153 Kvinder, hvoraf 5 vare under 15 Aar. Af **Hysteri** nævnes 41 behandlede Tilfælde.

Cardialgi og chronisk Gastrit betegnes fra de fleste Distrikter som meget hyppig under Behandling kommende Sygdomme. Ialt opføres af Cardialgi, chronisk Gastrit og Dyspepsi 424 behandlede Tilfælde, hvoraf 180 fra Vestlofotens Distrikt; af 413 vare 178 af Mand-, 235 af Kvinde-

kjøn; 14 vare under og 399 over 15 Aar. Som Dødsarsag findes chronisk Gastrit opført i 3 Tilfælde, hvoraf 1 i hvert af Brønø, Alstahougs og Bodø Distrikter.

Ormesygdomme vare hyppige i Vefsens og Stegens Distrikter, men kom forholdsvis sjelden under Lægebehandling.

Af **Drankersygdomme** omtales kun 1 Tilfælde af Drankergalskab hos en Mand i Østlofotens Distrikt.

Af **Sindssygdom** sees 19 nye Tilfælde at være komne under Behandling, nemlig 3 i Brønø, af hvilke 1 helbrededes; 7 i Alstahoug, alle paa Amtssygehuset, hvor 1 laa tilbage fra foregaaende Aar; af disse 8 udgik 1 helbredet, 4 i Bedring, 2 uhelbredede, og 1 døde; 3 i Skjærstad; 1 i Stegen, som helbrededes; 3 i Vestlofoten, og af disse paa Buksnæs Sygehus 2, der begge udgik i Bedring; 1 i Østlofotens og 1 i Vesteraalens Distrikt. Af samtlige 19 vare 11 af Mand-, 8 af Kvindekjøn; 3 lede af Mani, 13 af Melancholi, 2 af Dements og 1 af Idioti.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes: paa Sygehusene: 8 Exartikulationer af Tær, 1 af en overtallig Finger, 1 Borttagelse af Læbekræft, 1 af en fibrøs Svulst i Tungen, 1 af et Enchondrom, 1 Operation for Hygrom, 1 for indeklemmt Brok (med paafølgende Død), 1 Udvidning af Stricture i Urinrøret, 1 Extraction og 2 Reclinationer af cataractøse Lindser, 1 Operation for Anchyloblepharon; — af Lægerne forøvrigt: 2 Amputationer af Læggen, 3 Amputationer og Exarticulationer af Fingre, 1 af et necrotisk Fingerled, 2 Borttagelser af Læbekræft, 1 af Kræft i Endetarmsaabningen ved Afbinding, 4 af Lipomer, 5 af Sæksvulster, 1 af en Polyp i Svælget, 1 af en Tonsille, 2 Operationer for indgroet Negl, 9 Gange Paracentese af Underlivet (deraf hos 2 Individuer 2 Gange hos hver), 3 Gange Punktion for Vandbrok, 1 Gang Punktion for Hydrops ovarii, 1 Operation for Paraphimosis; 1 Gang Borttagelse af Bulbus oculi, 1 af et Staphyloma corneæ.

Følgende **obstetriciske Operationer** angives at være udførte af Læger: 12 Tangforløsninger, i 1 Tilfælde med paafølgende kunstig Forløsning af Moderkagen; Indikationerne vare: Vemangel hos 4, Bækkensneverhed hos 3, smertefulde og uvirksomme Veer, Benvulst paa Helligbenet, Svulst i Livmoderlegemet, tilbageblevet Fosterhoved efter af Jordemoderen udført Vending, svagt Fosterliv, hver hos 1. Af Mødrene forbleve 9 ilive, 1 døde af Barselfeber 7 Dage efter Forløsningen, for 2 er Udfaldet ikke angivet. Af Børnene kom 8 levende til Verden, 3 dødfødte, for 1 mangler Angivelse af Udfaldet. 2 Vendinger og Udtrækninger, hvoraf den ene paa anden Tvilling, begge paa Grund af Tverleie; 1 af Mødrene forblev ilive, den anden døde af Barselfeber 4 Dage efter Forløsning;

af Børnene var 1 levende, 1 dødfødt. 1 Gang kunstig Forløsning af Moderkagen efter forudgaaet Tangforløsning; Moderen døde af Barselfeber 7 Dage efter Forløsningen (ovenfor omtalt). Ialt 15 obstetriciske Operationer, hvoraf i Brønø og Vestlofoten, i hvert 3, i Alstahoug, Skjærstad, Østlofoten, i hvert 2, i Vefsen, Bodø, Stegen, i hvert 1.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		ialt.	under 1 Aar.	imellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Brønø	272	155	16	26	4	10
Alstahoug	277	143	24	27	-	8
Vefsen	202	87	19	12	2	1
Ranen	314	183	41	27	7	12
Lurø	182	103	16	12	-	6
Bodø	264	124	26	9	1	2
Skjærstad	211	117	23	13	2	9
Stegen	202	91	13	8	3	4
Lødingen	249	103	23	14	1	8
Vestlofoten	268	96	21	7	3	10
Østlofoten	177	77	17	13	1	3
Vesteraalen	410	169	39	27	-	24
Nordlands Amt	3 028	1448	278	195	24	97

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 137.
Selvmordere 7.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 580 Fødte flere end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 47,8. Antallet af Børn, døde i første Liveaar, forholdt sig til Fødte = 1 : 10,8, og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 5,2; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 15 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 7,4, og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, til samtlige Døde = 1 : 3,1. Af de Døde paa Barselseng indeholde Medicinalberetningerne Oplysning om Dødsarsagen hos 16, af hvilke 10 døde af Barselfeber, og af disse 2 efter obstetricisk Operation, 1 døde af Blødning fra Livmoderen — ved forliggende Moderkage — strax efter Forløsningen, 2 døde med tilbageholdt Moderkage henholdsvis 3 og 5 Dage efter Barnets Fødsel. I det ene af disse Tilfælde var Barselkonen død inden Lægens Ankomst, saa at denne fik Afbud paa Veien (Eggers); i det andet Tilfælde blev Læge hentet saa sent, at han først naaede frem den 5te Dag efter Barnets Fødsel; Livmodermunden var da saa stærkt sammentrukket, at to Fingre ikke kunde føres igjennem den, og Konen var døende; examineret Jordemoder havde ikke været tilstede (Fr. Brinckmann). 3 Koner døde uforløste, 1 i Skjærstad og 2 i Brønø, og af disse sidste den ene af Afkræftelse paa den 3die Dag af Fødselsarbeidet, 8 Timer inden Lægens Ankomst; den anden, hos hvem Fosteret laa i forsømt Tverleie, uden at Læge

eller Jordemoder havde været tilstede, døde kort efter Lægens Ankomst (W. Møller).

De fra Lægerne indsendte Dødslisters indeholde Opgave over 347 ved Sygdom forårsagede Dødsfald eller 24 pCt. af samtlige Dødsfald. De hyppigste Dødsårsager vare: Nervefeber (32), Svindsot og Alderdomssvækkelse (hver 29), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 27), Kighoste (23), Skarlagensfeber (17), Lungebetændelse (15), Kræft (11).

Veirliget skildres for heromhandlede Aar som ialmindelighed gunstigt; Vinteren var paa flere Steder kold, med megen Sne; Vaaren var lang og kjølig, men Sommeren varm og stadig, Høsten gunstig. Aarets Udbytte var godt og Avlingen kom vel i Hus. Fiskerierne gave rigeligt Udbytte for Alstahougs og Vestlofotens Distrikter; for Brønø var Sommersildfisket heldigt for Deltagerne, medens Lofotfisket kun gav misligt Udbytte.

I **Levemaade** og **hygiæniske Forholde** var ingen væsentlig Forandring foregaaet, dog siges der i Brønø og Vefsen navnlig med Hensyn til Klædedragten at være tydelige Spor til Fremgang, medens Boligerne i det sidstnævnte Distrikt ofte ere mislige, kolde og trækfulde (G. Bugge); fra Stegen omtales Hus- og Kjøkkenstellet som daarligt (P. Føyn). Brændevinsdrik var aftagende i Brønø Distrikt, i Vestlofoten siges der at nydes lidet, i Stegen og Lødingen intet Brændevin, hvorimod det skal misbruges i Vefsen. I Lødingens Distrikt konsumeres en Del Frugtvin, dog ikke til Overdrivelse. Overdreven Kaffe-drik var almindelig i Brønø, Vefsen og Vestlofoten.

Fattigsygepleien. Af fattige Syge behandledes udenfor Sygehusene:

I Brønø Distrikt . . .	75
- Vefsens — . . .	90
- Ranens — omtr.	100
- Bodø — . . .	20
- Skjærstads — . . .	16
- Stegens — . . .	34
- Lødingens — . . .	38
- Vestlofotens— . . .	76
- Østlofotens — . . .	18

tilsammen 467.

Udgifterne til Medicin for fattige Syge udgjorde i Brønø 25 Spd. 6 Skill. og i Stegen 32 Spd. 80 Skill. I Ranens Distrikt forlode 2 autoriserede Jordemødre i Hemnæs og

Mo Landet for at reise til Amerika, saa at disse 2 Herreder i det sidste Halvaar vare uden Jordemødre. Værø i Vestlofoten savner fremdeles Jordemoder.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Brønø 4, hvoraf to i Bindalen, et i Brønø og et i Vegø; 2 Møder gik derhos overstyr paa Grund af Uveir og Ordførerens Forhindringer; i Vefsen 3 Møder; i Alstahoug 4, hvoraf i Alstahoug to, i Herø og Tjøtø, i hvert et; 1 Møde i Tjøtø gik overstyr paa Grund af at kun 2 Medlemmer fremmødte; i Ranen 3, hvoraf i Mo to, i Næsne et; i Lurø 1 i Melø; i Bodø 3, hvoraf i Beieren to, i Bodø et, flere Møder gik overstyr paa Grund af Uveir og Ordførerens Forhindringer; i Skjærstad 4, nemlig i Skjærstad og Salt-dalen, i hvert to; i Stegen 5, hvoraf i Stegen og Hammerø, i hvert to, i Folden et; i Lødingen 3, hvoraf i Ofoten to, i Lødingen et; i Vestlofoten 4, hvoraf et i hvert af Distriktets Herreder; i Østlofoten 4, nemlig i Vaagen tre, i Gimsø et; i Vesteraalen 2, nemlig i Hadsel og Bø, i hvert et. Som Medlemmer af Sundhedskommissionen sees den samlede Kommunerepresentation at være indtraadt i samtlige Herreder af Stegens og Østlofotens Distrikter. I de fleste Sundhedskommissioner sees at være behandlet et fra Nordlands Lægeforening til Amtet indsendt Forslag om ekstraordinære Forholdsregler mod Skabsygen, hvori kun Sundhedskommissionerne i Lødingens Distrikts Herreder samt i Skjærstad Herred erklærede sig uenige. Forøvrigt optoges de fleste Møder af forskjellige hygiæniske Foranstaltninger og Foredrag over de herskende epidemiske Sygdomme. I Hammerø og Stegens Herreder omdeltes til Sundhedskommissionernes Medlemmer Udkast til Sundhedsforskrifter til senere Diskussion; i Østlofoten diskuteredes Forslag om Sundhedsforskrifter under Vinterfisket.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Brønø Distrikt . . .	1055
i Alstahougs — . . .	206
i Vefsens — . . .	142
i Ranens — . . .	265
i Lurø — . . .	295
i Bodø — . . .	290
i Skjærstads — . . .	181
i Stegens — . . .	189
i Lødingens — . . .	205
i Vestlofotens — . . .	363
i Østlofotens — . . .	160
i Vesteraalens — . . .	153

tilsammen 3504.

I Mo af Ranens og Evenæs af Lødingens Distrikt blev ingen Vaccination foretaget paa Grund af Vakance i Hjel-

pevaccinatorposten; i Tysfjord af Lødingens og Værø af Vestlofotens Distrikt hindredes Vaccination ved Hjelpevaccinatorernes Sygdom!

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 5 Syns- og Obduktionsforretninger, alle over nyfødte og spæde Børn; 5 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf 1 i Anledning af Barnefødsel i Dølgemaal, 1 i Anledning af Spørgsmaal om legemlig Mishandling, 1 af Helbredstilstanden hos en til Vand og Brød dømt Kvinde, og 2 af Sindstilstanden hos tiltalte Personer. Ialt 10 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 3 i Ranens, 2 i Stegens, 1 i hvert af Brønø, Bodø, Skjærstads, Lødingens og Vestlofotens Distrikter.

Over Antallet af de for offentlig Regning forpleiede **Sindssyge** haves følgende Opgaver for de forskellige Lægedistrikter. I Brønø forpleiedes for Amtets Regning 7, hvoraf 1 døde; for Fattigvæsenets 2, af hvilke 1 døde og 1 ny tilkom; i Alstahoug for Amtets Regning 7, for Fattigvæsenets 1; i Vefsen for offentlig Regning 11; i Ranen for Amtskommunens Regning 9, af hvilke 1 paa Bergens Asyl; i Lurø for Amtets Regning 1; i Bodø for Amtets Regning 7; i Skjærstad 15 for Amtets og 3 for Fattigkommunernes Regning, af samtlige disse forpleiedes 3 paa Gaustad; i Stegen for Amtets Regning 5, for Fattigvæsenets 1; i Vestlofoten forpleiedes for offentlig Regning 1 paa Gaustad; i Østlofoten for Amtets Regning 1; i Vesteraalen for offentlig Regning 3, af hvilke 2 paa Asyl i Bergen.

Af faste **Sygehuse** har Amtet 3, i Alstahoug, Bodø og Buksnæs, hvor følgende Sygdomstilfælde kom under Behandling:

	Sygehuset i Alstahoug.	Sygehuset i Bodø.	Sygehuset i Buksnæs.
Febre	-	12	17
Akute Sygdomme i Cirkulations- og Respirationsorganerne	7	2	7
Chroniske do. i do.	7	5	3
Sygdomme i Nervesystemet	22	1	9
Sindssygdomme	7	-	2
Akute Sygdomme i Fordøielles- organerne	9	1	7
Chroniske do. i do.	19	9	11
Uterin- og Menstruations-, Bar- selsygdomme	1	1	-
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	10	2	3
Blodsygdomme, Ernærings-syg- domme, Gulsot	5	1	7
Chronisk og afebril Rheumatisme	17	4	6
Lateris	104	38	72

	Sygehuset i Alstahoug.	Sygehuset i Bodø.	Sygehuset i Buksnæs.
Transport	104	38	72
Læsioner og Benbrud	21	-	9
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	17	13	13
Kræftsygdomme og Svulster	5	-	6
Ben- og Ledsygdomme	21	3	11
Chirurgiske Sygdomme i Kjønns- organerne	-	-	2
Øiensygdomme	11	4	3
Syphilis	2	2	10
Gonorrhoe	-	1	5
Epididymit, Orchit.	2	1	1
Hudsygdomme	9	-	8
Spedalskhed	3	-	-
Andre Sygdomme	-	-	2
tilsammen	195	62	142.

Med Hensyn til Behandlingens Udfald m. m. henvises til Sygehuslisten. Vaagens Sygehus var i Virksomhed under Lofotfisket; ialt indkom paa dette 63 Syge, hvoraf 58 i første og 5 i andet Kvartal; 37 udgik helbredede, 14 i Bedring, 2 uhelbredede, og 10 døde; 9 lede af Nervefeber, 7 af Lungebetændelse, 6 af Gigtfeber, 5 af Bronchit, 5 af Catarrh, 2 af Skjørbug og 2 af primær Syphilis. Forpleiningsdagens Antal udgjorde 1345, eller omtrent 21,4 for hver Udskreven; Totaludgifterne beløb sig til 427 Spd. 112 Skill., {og af disse til Medicin for 8 Syge, der behandlede for offentlig Regning, 26 Spd. 3 Skill.

Badeindretninger fandtes ved Amtets tre faste Sygehuse, desuden var der i Vefsen 1 privat Dampbadindretning og i Vaagen i Østlofoten 2, af hvilke en eies af Kommunen og en privat; ved den sidste blev i heromhandlede Aar taget 202 Bad.

Amtet har et **Apothek** i Bodø, der ved Visitationen fandtes i orden. Personalet bestod, foruden Apothekeren, af 1 examineret Medhjælper og 2 Disciple. Under Lofotfisket er i Vaagen i Østlofoten i Virksomhed en Filialafdeling af Bodø Apothek, der bestyres af en examineret Pharmaceut.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Brønø Distrikt: 1 Læge, boende i Brønø. 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatorer.
2. Vefsens Distrikt: 1 Læge, boende i Vefsen. 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatorer.
3. Alstahougs Distrikt: 2 Læger, hvoraf den ene, Distriktslægen, boende i Alstahoug, den anden i Tjøtø. 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatorer.

4. Ranens Distrikt: 1 Læge, boende i Hemnæs. 2 Jordemødre (og 1 Post ledig); 3 Hjelpevaccinatører (og en Post ledig). 5. Lurø Distrikt: Distriktslægeembedet var ubesat og bestyredes af Ranens Distriktslæge. 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører. 6. Bodø Distrikt: 1 Læge, boende i Bodø. 4 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører. 7. Skjærstads Distrikt: 1 Læge, boende i Skjærstad. 3 ansatte Jordemødre, og en privat praktiserende; 3 Hjelpevaccinatører.	8. Stegens Distrikt: 1 Læge, boende i Hammerø. 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører. 9. Lødingens Distrikt: 1 Læge, boende i Ofoten. 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører. 10. Vestlofotens Distrikt: 1 Læge, boende i Buksnæs. 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører. 11. Østlofotens Distrikt: 1 Læge, boende i Vaagen. 2 Jordemødre, hvoraf en ansat og en privat praktiserende; 3 Hjelpevaccinatører. Under Lofotfisket opholdt sig desuden 2 Fiskelæger i Lofoten. 12. Vesteraalens Distrikt: 1 Læge, boende i Hadsel. 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.

XIX Tromsø Amt.*)

Amtet, der paa et Fladeindhold af 197,3 norske Kvadratmile den 31te December 1865 havde 45 338 Indbyggere, er inddelt i 5 Lægedistrikter, nemlig:

1. Søndre Senjens Distrikt (24,3 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Kvædfjord	med 2 115 Indbyggere.
Trondenæs	- 4 498 —
Sand	- 863 —
Ibestad	- 5 685 —

tilsammen 13 161 Indbyggere.

2. Nordre Senjens Distrikt (21,9 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Tranø	med 3 294 Indbyggere.
Lenvik og Hillesø -	3 708 —
Berg	- 810 —

tilsammen 7 812 Indbyggere.

3. Malangens Distrikt (60,5 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Maalselven med 2 463 Indbyggere.

Bardodalen - 916 —

Balsfjorden - 3 610 —

tilsammen 6 989 Indbyggere.

4. Tromsø Distrikt (23,1 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Tromsø. med 4 073 Indbyggere.

Herrederne Tromsøsund . . . - 2 632 —

Karlsø - 2 796 —

tilsammen 9 501 Indbyggere.

5. Lyngens Distrikt (67,5 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lyngen med 3 413 Indbyggere.

Skjærvø - 2 785 —

Kvænangen - 1 677 —

tilsammen 7 875 Indbyggere.

Sundhedstilstanden var i det Hele ret god, om end mindre tilfredsstillende end i det foregaaende Aar; af epidemiske Sygdomme forekom Nervefeber, diphtheriske Sygdomme og Kighoste, især i Tromsø og Lyngens Lægedistrikter, og

*) Det gamle Finmarkens Amt blev fra 1ste Oktober 1866 delt i to Overøvrighedsdistrikter: Tromsø Amt og Finmarkens Amt, hvorfor denne Beretning er affattet efter den nye Amsinddeling.

i Tromsø By og Omegn udbredte en Epidemi af Børnekopper sig mod Aarets Slutning.

Dødeligheden. De Dødes Antal udgjorde 831, hvilket er 18,33 pCt. af hvert Tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Begyndelse; Antallet er 6,3 pCt. større end i det foregaaende Aar, da der døde 782, men 8,6 pCt. mindre end i 1864, da de Dødes Antal var 909, samt 18,0 pCt. mindre end det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861

—1865, hvilket udgjorde 1 014. Sammenlignes Dødeligheden i de enkelte Lægedistrikter i de to sidste Aar, da viser de Dødes Antal sig kun i to Lægedistrikter, nemlig nordre Senjen og Malangen, mindre i heromhandlede Aar end i det foregaaende; i Tromsø Distrikt var de Dødes

Antal i 1866 endog temmelig betydeligt større end i 1865 (257 mod 164 i 1865).

Sygdomskonstitutionen betegnes som indifferent. Paa følgende Tabel er sammenstillet de af Lægerne opgivne Tilfælde af epidemiske Sygdomme:

Sygdom.	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behandlede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	148	18	141	10	14	7	12	21	15	13	12	4	9	12	12
Simpel Feber	68	-	66	-	8	4	6	9	7	13	-	5	-	7	7
Barsel-feber	17	4	17	1	1	-	2	3	4	-	1	2	2	1	-
Børnekopper	129	16	129	-	-	-	-	-	3	8	12	6	2	37	61
Vandkopper	5	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	4	-
Skarlagensfeber	10	2	9	-	-	-	-	5	2	-	2	-	-	-	-
Rosen	4	-	4	-	-	1	1	-	-	-	-	-	1	-	1
Kighoste	78	5	76	-	-	8	28	20	6	3	4	-	-	-	7
Diphtherisk Svælgbetændelse	98	14	98	8	3	2	1	4	3	21	6	7	26	9	8
Strubehoste	17	11	16	2	1	3	4	-	-	-	-	1	4	-	1
Catarrhalske Sygdomme	226	2	220	7	5	21	30	35	13	6	6	36	22	18	21
Lungebetændelse	55	11	53	2	2	1	4	7	15	4	4	1	3	4	6
Pleurit	9	-	9	-	-	1	-	-	2	2	3	1	-	-	-
Gigtfeber	12	-	8	6	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe og Cholera	43	1	39	4	-	2	-	5	2	6	-	4	12	3	1
Blodgang	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skjørbug	2	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	922	84	892	41	34	51	89	109	73	76	50	68	81	95	125

Nervefeber var mere udbredt end i det foregaaende Aar; ialt opgives:

fra søndre Senjens Lægedistr.	41	behdl. Tilf.	med	4	Dødsf.
- nordre —	7	—	-	2	—
- Malangens	10	—	-	1	—
- Tromsø	35	—	-	7	—
- Lyngens	55	—	-	4	—

tilsammen 148 behdl. Tilf. med 18 Dødsf.

(I det foregaaende Aar opgaves 86 Behandlede, hvoraf 11 døde, og ialt 13 Dødsfald). Af de fra søndre Senjens Distrikt anmeldte Tilfælde tilhøre 18 en Epidemi, som vedvarede fra det foregaaende Aar og ophørte i April; senere viste sig ingen nye Tilfælde før i August, da Sygdommen igjen optraadte i Kvedfjord og hovedsagelig holdt sig til nogle nærliggende Gaarde. I Malangens Distrikt forekom Sygdommen især paa endel Nabogaarde i Maalselvns Herred. Af de fra Tromsø Distrikt opgivne Tilfælde behandlede 15, hvoraf 4 endte dødeligt, paa Sygehuset; de øvrige forekom fornemmelig i Tromsø By og Omegn; samtlige vare af abdominal Karakter. De fra Lyngens Distrikt anmeldte Tilfælde hidrørte fra flere lokale Epidemier, som i Tidsrummet fra Februar til November herskede i Lyngens og Skjervø Herreder, og hvoraf enkelte

antoges at have sit Udspring fra Fiskere, som om Vaaren vendte hjem fra Lofotfisket; 24 Tilfælde med 1 Dødsfald falde paa Lyngens, 31 med 3 Dødsfald paa Skjervø Herred. Af simpel Feber opføres 68 behandlede Tilfælde, hvoraf forekom:

i søndre Senjens Distrikt	7
- Malangens	26
- Tromsø	35.

Af **Barsel-feber** opgives:

fra søndre Senjens Distr. 9 Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt

- Malangens	5	—	2	—
- Tromsø	2	—	1	—

tilsammen 16 Tilfælde, hvoraf 4 endte dødeligt; desuden opføres fra Tromsø et Tilfælde af Mania puerperalis.

Børnekopper bragtes i Juni Maaned til Tromsø ved en Fisker, som ankom syg fra Vardø, hvortil Sygdommen noget tidligere var indført ved Fiskere fra Rusland; den Syge indlagdes i et lidet, isoleret Hus i en Udkant af Byen, men da der idelig skede ny Indførsel af Koppesmitte ved hjemvendende Finmarksfiskere; lykkedes det ikke at hindre Sygdommen fra at udbrede sig. Den mindre betydelige Epidemi, som paafulgte, og som endnu vedvarede ved

Aarets Udgang, holdt sig i Begyndelsen næsten udelukkende til Tromsø By, og kun enkelte spredte Tilfælde forekom i Tromsøsund Herred; senere paa Aaret fik Sygdommen noget større Udbredning i Langesundfjorden i Karlsø Herred. Strax i Epidemiens Begyndelse blev det oven omtalte Hus i Tromsø ved Sundhedskommissionens Foranstaltning indrettet til Lazaret med Plads og Inventarium for 5 Syge, og da dette Lokale senere blev forlidet, leiedes et nyt større Hus, som forsynedes med Inventarium for 18 Syge; Vaccination og Revaccination blev ligeledes sat i Gang. Udenfor Tromsø Lægedistrikt omtales Børnekopper kun fra søndre Senjen, hvor en fra Finmarken hjemvendende Fisker ankom syg hjem til Trondenæs; hans Hjem var i en afsidesliggende Fjeldgaard og ingen flere bleve angrebne. Der opgives ialt:

fra søndre Senjens Distrikt	1	Angrebne,	-	Døde
- Tromsø	—	128	—	16

tilsammen 129 Angrebne, 16 Døde,

men det bemærkes derhos, at endel flere vare angrebne, idet fuldstændig Opgave ikke haves fra Karlsø Herred; paa en Reise, som Distriktslægen foretog derhen i November, fandt han 11 at være angrebne, hvilke ere medindbefattede i det ovenstaaende Antal (Danchertsen). Af samtlige 129 Angrebne vare 40 Børn under 15 Aar, og af disse vare 17 uvaccinerede; af de 16 Døde vare 9 uvaccinerede Børn.

Af **Vandkopper** nævnes kun 5 Tilfælde fra Tromsø.

Skarlagenseber omtales ligedes kun fra Tromsø, hvor 10 Tilfælde behandlede, af hvilke 2 endte dødeligt; hos den ene foraarsagedes Døden af diphtherisk Svælgbetændelse.

Af **Rosen** nævnes 4 Tilfælde, hvoraf 3 i søndre Senjens, 1 i Tromsø Distrikt.

Kighoste, der i det foregaaende Aar havde været temmelig udbredt i Malangens Lægedistrikt, forekom i heromhandlede Aar paa flere Steder i den øvrige Del af Amtet, men havde kun i Tromsø og Lyngens Lægedistrikter noget større Udbredning. Der opgives ialt:

fra søndre Senjens Distrikt	4	behandl. Tilf. med	-	Dødsfald
- nordre	—	7	—	—
- Tromsø	—	67	—	5

tilsammen 78 behandl. Tilf. med 5 Dødsfald;

fra Lyngens Distrikt haves ingen Opgave over Antal af Behandlede, men den Oplysning, at Sygdommen herskede epidemisk i 1ste Halvaar i hele Lyngens Herred og var af mild Karakter (E. Qvigstad). De fra søndre Senjen anmeldte Tilfælde tilhøre en liden lokal Epidemi i September, som havde sin Oprindelse fra Helgeland, hvor nogle

Børn havde været i Besøg, og de 7 behandlede Tilfælde, som opgives fra nordre Senjen, forekom i December paa en afsidesliggende Fjeldgaard i Tranø; i Tromsø By og Omegn var Sygdommen epidemisk fra Vaaren til ud paa Høsten. Som sekundær Dødsårsag er Lungebetændelse opgivet for 1 af de Døde.

Diphtherisk Svælgbetændelse var noget mere udbredt end i det foregaaende Aar. Der opgives:

fra søndre Senjens Distrikt	5	Behandlede,	hvoraf	-	døde
- Malangens	—	11	—	—	4
- Tromsø	—	38	—	—	3
- Lyngens	—	44	—	—	7

tilsammen 98 Behandlede, hvoraf 14 døde;

desuden opgives fra Malangens Distrikt 6 dødelige Tilfælde, som ikke havde været under Lægebehandling, tilsammen altsaa 20 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 41 behandlede Tilfælde, hvoraf 5 endte dødeligt, og ialt 6 Dødsfald). Af **Strubehoste** opgives:

fra søndre Senjens Distr.	3	Tilfælde,	hvoraf	2	endte dødel.
- Tromsø	—	14	—	—	9

tilsammen 17 Tilfælde, hvoraf 11 endte dødel.

(I det foregaaende Aar 5 Tilfælde med 3 Dødsfald). I 1 af Tilfældene sees at være gjort Tracheotomi; den Syge døde 16 Timer efter Operationen.

Catarrhalske Sygdomme vare mindre hyppige end i det foregaaende Aar. Der opgives:

fra søndre Senjens Distrikt	10	Behandlede,	hvoraf	-	døde
- Malangens	—	59	—	—	—
- Tromsø	—	157	—	—	2

tilsammen 226 Behandlede, hvoraf 2 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves fra de samme Lægedistrikter 311 Behandlede, hvoraf 4 døde). Begge Dødsfald foraarsagedes ved akut Bronchit; af samtlige 226 Tilfælde opføres 130 som akut Bronchit, 45 som Catarrhalfeber, 38 som simpel Halsbetændelse og 13 som Laryngitis catarrhalis.

Af **Lungebetændelse** opføres:

fra søndre Senjens Distr.	17	behandl. Tilf. med	2	Dødsfald
- Malangens	—	7	—	3
- Tromsø	—	31	—	6

tilsammen af 5 Læger 55 behandl. Tilf. med 11 Dødsfald.

(I det foregaaende Aar opgaves 42 behandlede Tilfælde, hvoraf 13 endte dødeligt, og ialt 14 Dødsfald). Hos 1 af de Døde kompliceredes Sygdommen med Drankergalskab. Af de 7 Behandlede i Malangens Distrikt havde Sygdommen sit Sæde i højre Lunge hos 3, i venstre hos 3, i begge Lunger hos 1 (Iversen). Af **Pleurit** er opgivet 9 Tilfælde

uden Dødsfald, hvoraf 3 i søndre Senjens, 6 i Tromsø Distrikt.

Hjernebetændelse findes opført som Dødsårsag hos 2, tuberkuløs Meningit hos 5, Kramper i Børnealderen hos 2, tilsammen 9, af hvilke Dødsfald 2 falde paa søndre Senjens, 2 paa Malangens og 5 paa Tromsø Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme kom forholdsvis sjelden under Lægebehandling. Af Gigtfeber og akut Rheumatisme opføres 12 behandlede Tilfælde, hvoraf 6 i nordre Senjens, 6 i Tromsø Distrikt, uden Dødsfald. For kronisk Rheumatisme opgives 2 Læger at have behandlet 8 Personer; desuden nævnes fra Tromsø 1 behandlet Tilfælde af Arthrit.

Af **Cholera** og **Diarrhoe** opgives:
fra søndre Senjens Distr. 11 behandl. Tilfælde med - Dødsf.
- nordre — — 2 — — — —
- Tromsø — — 30 — — — 1 —

tilsammen 43 behandl. Tilfælde med 1 Dødsf.; desuden opgives fra Tromsø Distrikt 2 Dødsfald af Diarrhoe uden tilsvarende Antal Behandlede. Af de fra Tromsø Distrikt anmeldte Tilfælde forekom 10 omtrent samtidig i Oktober i Tromsø By og antoges at kunne være forårsagede derved, at Vandet i Byens Vandledning paa den Tid var urent (C. T. Larsen). Af **Blodgang** omtales 1 Tilfælde fra nordre Senjens Lægedistrikt, i Januar.

For **Skjorbug** sees 2 Personer at være behandlede, 1 i Malangens Distrikt og 1 paa Sygehuset i Tromsø, begge i 2det Kvartal.

For **Syphilis** indkom paa Tromsø Sygehus 3 Personer, 1 af Mand-, 2 af Kvindekjøn; ingen laa tilbage siden forrige Aar, 2 udgik helbredede og 1, et 10 Uger gammelt Barn med hereditær Syphilis, døde; Behandlingsdagens Antal udgjorde 53 eller 17,7 for hver Udskreven. Udenfor Sygehuset sees kun 1 Person at være kommen under Lægebehandling for Syphilis, en voksen Kvinde i Tromsø, som led af tertiære Tilfælde.

For **Gonorrhoe** og **Urethrit** opgives 10 Personer at være behandlede, 8 Mænd og 2 Kvinder, og deraf 1 i søndre Senjens, 9 i Tromsø Distrikt; af de sidste oplyses 3 at have været fremmede Søfolk.

Fnat betegnes som almindelig udbredt over den største Del af søndre Senjens Distrikt, især i Kvedfjords og Trondenæs Herred, men ogsaa i Ibestads Herred var Sygdommen mere udbredt end i det foregaaende Aar; i Malangens Distrikt var den almindelig i hele Maalselvns Herred. I Lyngens Distrikt, hvor Sygdommen tilforn har været sjelden, var den i heromhandlede Aar meget udbredt, navnlig i Lyngens og den tilgrænsende Del af

Skjervø Herred; den antoges indført i det foregaaende Aar med en fra Udlandet ankommen Sømand (E. Qvigstad); ifølge Beslutning af vedkommende Sundhedskommissioner blev Medicin omdelt til Tilsynsmænd, som undervistes i Maaden hvorpaa den skulde bruges, og ved Aarets Udgang ansaaes Sygdommen næsten at være udryddet i dette Distrikt.

Af **Skurv** omtales kun 1 Tilfælde, som indlagdes paa Tromsø Sygehus.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af det foregaaende Aar ifølge Overlægens Beretning 24; i 1866 kom 5 til, hvoraf 2 vare overseede ved tidligere Tællinger, 1 hjemkom fra Stiftelse og 2 vare nye Tilfælde; Afgangen var 5, hvoraf 2 døde og 3 indlagdes i Stiftelser. Antallet af kjendte Spedalske ved Aarets Udgang var altsaa uforandret 24 hvoraf fandtes:

i søndre Senjens Distrikt	7	i Tromsø Distrikt	2
i nordre —	—	i Lyngens —	7.
i Malangens	—	3	

Kjertelsyge betegnes som almindelig i Malangens Distrikt; som behandlede opføres kun 2 Tilfælde fra Tromsø.

Af **Svindot** opføres fra Malangens og Tromsø Distrikt 18 behandlede Tilfælde og 7 Dødsfald, hvilket udgjør 5,0 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne, ved Sygdom forårsagede Dødsfald (140).

Kræft er kun opgivet som Dødsårsag hos 1, i søndre Senjens Distrikt.

Af **Vatersot** opføres 4 Dødsfald, af Nyrebetændelse 1, af hvilke 5 Dødsfald 2 falde paa søndre Senjens, 2 paa Malangens og 1 paa Tromsø Distrikt.

For **Blegsot** sees 38 Kvinder at være behandlede, hvoraf 3 i søndre Senjens, 8 i Malangens og 27 i Tromsø Distrikt; for **Hysteri** behandlede 11 Kvinder i Tromsø; i nordre Senjen siges denne Sygdom at være almindelig (E. Qvigstad).

Cardialgi betegnes som almindelig især i søndre Senjens, Tromsø og Lyngens Lægedistrikter; som behandlede opgives af 4 Læger tilsammen 141 Personer, 68 Mænd og 73 Kvinder, og deraf 42 i søndre Senjens, 12 i Malangens og 87 i Tromsø Distrikt. Sygdommen hersker i Tromsø Distrikt især blandt den simplere Klasse, og som Aarsag til dens Hyppighed anføres fornemmelig overdreven Kaffe-drik og Nydelse af megen salt Mad, samt for Mændenes Vedkommende besværlig Landsætning af Baade samt Roning (C. T. Larsen).

Ormesygdome omtales kun fra søndre Senjen, hvor 5 Tilfælde kom under Lægebehandling.

Af **Drankersygdome** omtales 2 Tilfælde af Drankergalskab, der helbrededes, begge i Tromsø; ligesaa kom

plicerede denne Sygdom, som forhen omtalt, et dødeligt Tilfælde af Lungebetændelse.

Af **Sindssygdom** sees ialt 9 nye Tilfælde at være kommen under Behandling, hvoraf 1 indsendtes til Gaustad Asyl, 4 behandlede paa Tromsø Sygehus og 3 indlagdes til Forpleining hos Lensmand Oxaas i Lyngen; om 1 er nærmere Oplysning angaaende Forpleiningsmaade o. s. v. ikke meddelt; af de øvrige 8 vare 5 inden Aarets Udgang hjemkomne helbredede, en fra Gaustad, tre fra Sygehuset og en af de hos Lensmand Oxaas Forpleiede. Af samtlige nye Sindssyge vare 4 Mænd og 5 Kvinder; af 5 betegnes 2 som lidende af Melancholi, 3 af Mani.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte paa Sygehuset i Tromsø: 1 Amputation af Læggen; 1 Borttagelse af Brystkjertelen, 4 Paracenteser af Underlivet, hvoraf tre hos samme Individ, 1 Radikaloperation for Blodbrok; udenfor Sygehuset: 2 Borttagelser af overtallige Fingre, 1 af Kræft i Underlæben; 1 Tracheotomi for Croup hos et 2 Aar gammelt Barn som døde 16 Timer efter Operationen, 6 Gange Paracentese af Underlivet hos samme Individ, 1 Borttagelse af en Polyp i Uterus med en Polyp-tang, 1 Operation for medfødt Atresia ani; Barnet døde 24 Timer efter Operationen.

Af **obstetriciske Operationer** berettes at være udførte af Læger 6 Tangforløsnings, af hvilke fem indiceredes ved Vesvækkelse, en af Forsnevring af Bækkenudgangen; Udfaldet er angivet for 5 af disse Operationer som havde gunstigt Udfald for Mødrene; af Børnene forbleve 3 ilive, 2 vare dødfødte. 3 Tangforløsnings udførtes i søndre Senjens, 3 i Tromsø Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Død-fødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Søndre Senjen .	505	210	41	32	5	13
Nordre — . . .	314	113	19	24	4	14
Malangen	255	92	21	20	2	8
Tromsø	400	257	61	80	3	7
Lyngen	293	159	39	30	2	12
Tromsø Amt . . .	1 767	831	181	186	16	54

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 67.

Selv mordere 4.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 936 flere Fødte end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 47,0. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 9,7, og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 4,5. Antallet af Børn døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar forholdt sig til samt-

lige Døde = 1 : 4,5, og Antallet af Døde under 15 Aar til samtlige Døde = 1 : 2,2. Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretning kun Oplysning om Døds-aarsagen hos 4, som døde af Barselseber: 2 Fødende, begge i Bergs Herred i nordre Senjens Lægedistrikt, sees af Prestelisterne at være døde uforløste, men Lægernes Beretning indeholder herom ingen Oplysning.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde Opgave over 140 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (16,8 pCt. af samtlige Døde). De hyppigste Dødsarsager vare: Diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste (tilsammen 31), Nervefeber (18), Kopper (16), Lungebetændelse (11), Hjernebetændelse, Kramper hos Børn (tilsammen 9), Svindsot (7).

Veirliget. Vaaren var kold og indfandt sig sent, idet Sneen paa flere Steder først gik bort i Juni; fra Midten af Juli indtraadte varmt og godt Sommerveir, og gunstigt Veir vedvarede nu ligetil Slutningen af September; Vinteren begyndte fra Midten af Oktober, og især fra November og til Aarets Udgang herskede stadig Kulde, til dels med Storm og Sne. Paa Grund af den for Aarsvæksten gunstige Eftersommer blev Indhøstningen omtrent som i et Middelsaar trods de mislige Udsigter, hvortil den sene og kolde Vaar gav Anledning.

Fra Distriktslægen i Tromsø er indsendt følgende Oversigt over de meteorologiske Forholde i Tromsø i 1866 (se næste Side):

Om **Levemaade** og **hygiæniske Forholde** berettes fra Tromsø By, at det paa Grund af den tiltagne Folkemængde i de senere Aar er vanskeligt for den lavere Klasse at faa tilstrækkeligt Husrum; deres Boliger er for en stor Del stærkt overfyldte, og dette antages at have givet Anledning til en større Sygelighed i de senere Aar (Dan-chertsen, C. T. Larsen). Ogsaa i Lyngen ere Boligerne gjerne smaa og overfyldte; hvert Hus bestaar oftest kun af et Værelse og et Kjøkken og tjener dog ofte til Bolig for to til tre Familier; den personlige Renlighed er ringe; Sild og anden Fisk Almuens fornemste Føde; Kaffe og Tobak bruges i Mængde, hvorimod Brændevinsdrik er aftaget, da der intet Udsalgssted findes (E. Qvigstad). Af Brændevinsdrik saaes ikke meget i Tromsø (Larsen). I Malangens Distrikt blev slet Vin og bayersk Øl temmelig almindelig nydt (Iversen).

Fattigsygepleien. Antallet af Syge, behandlede paa Fattigvæsenets Regning udgjorde i søndre Senjens Distrikt 5, i Malangens Distrikt 18 og i Tromsø Distrikt 78, af

Oversigt over de meteorologiske Forholde i Tromsø i 1866.

	Barometerstand.			Thermometerstand.			Veirliget.		
	Middel.	Høiest.	Lavest.	Middel.	Høiest.	Lavest.	Klare samt klare og skyede Dage.	Tykt, Dage.	Nedslag. Dage.
Januar.	29,334	29,89 d. 5te	28,89 d. 26de	+ 2,80	+ 5,1 d. 27de	÷ 9,5 d. 29de	8	-	23
Februar	29,771	30,27 - 24de	29,13 - 6te	+ 5,60	+ 0,9 - 3die	÷ 10,6 - 27de	23	1	4
Marts .	29,901	30,40 - 18de	29,43 - 3die	+ 4,26	+ 3,4 - 29de	÷ 11,2 - 14de	18	1	12
April . .	30,024	30,75 - 7de	29,40 - 17de	÷ 0,17	+ 4,5 - 23de	÷ 8,0 - 28de	10	3	17
Mai . . .	30,080	30,77 - 20de	29,51 - 29de	+ 3,80	+ 8,9 - 30te	÷ 2,5 - 14de	13	7	11
Juni . . .	30,075	30,54 - 4de	29,70 d. 11te og 18de	+ 8,89	+ 17,6 - 22de	+ 3,6 - 11te	17	4	9
Juli . . .	29,787	30,15 - 8de	29,37 d. 3die	+ 9,59	+ 19,3 - 9de	+ 5,4 3die og 4de	11	10	10
August .	29,644	30,02 - 13de	29,11 - 9de	+ 12,25	+ 20,5 - 18de	+ 5,6 d. 24de	19	3	9
Septbr..	29,535	30,03 - 30te	29,15 - 7de	+ 8,46	+ 15,1 - 3die	+ 3,8 - 11te	12	2	16
Oktober	29,690	30,10 - 3die	28,47 - 7de	+ 3,52	+ 8,5 - 6te	÷ 1,5 - 10de	13	1	17
Novbr. .	29,320	29,95 - 30te	28,79 - 12te	÷ 2,96	+ 4,2 - 30te	÷ 8,9 - 10de	13	-	17
Decbr. .	29,440	30,10 - 30te	28,62 - 23de	÷ 4,09	+ 5,2 - 1ste	÷ 13,5 - 30te	15	3	13
Tilsam.	29,717	30,77 d. 20de Mai.	28,47 d. 7de Oktbr.	+ 2,22	+ 20,5 d. 18de Aug.	÷ 13,5 d. 30te Dec.	172	35	158

hvilke sidste 32 behandlede paa Sygehuset. Fra de øvrige Lægedistrikter er herhenhørende Opgaver ikke meddelt.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i søndre Senjens Distrikt 2, nemlig et i Trondenæs og et i Kvedfjord Herred; to i Ibestad Herred berammede Møder gik overstyr paa Grund af stormende Veir, og fra Sand Herred var Underretning om berammede Møder af Kommune-representationen ikke indløbet; i nordre Senjen afholdtes 2 Møder, nemlig et i Tranø og et i Bergs Herred; Storm hindrede Afholdelse af to i Hillesø berammede Møder; i Malangens Distrikt 6, nemlig tre i Maalselvns, to i Bardodalens og et i Balsfjordens Herred; i Tromsø Distrikt 4 Møder i Tromsø By; i Lyngens Distrikt 5, hvoraf i Skjervø og Kvænangens Herreder, i hvert to, i Lyngens et. Af Møderne i Tromsø By afholdtes to i Anledning af de i Juni Maaned indtrufne Koppetilfælde og den senere opstaaede Epidem af Børnekopper; de Foranstaltninger, som i Anledning heraf bleve truffne, ere forhen angivne; i et tredie Møde vedtoges Forbud mod Gudstjeneste i Sørgehuset ved Dødsfald af smitsom Sygdom, og i det fjerde negtedes Tilladelse til at anlægge et Garveri inde i Byen. Møderne i Landdistrikternes Sundhedskommissioner sees for en væsentlig Del at have været optagne af Foranstaltninger mod den over en stor Del af Amtet udbredte Fnat-sygdom; i Maalselvns Herred forfattedes og omdeltes en Anvisning til Sygdommens Behandling og Skolekommissio-

nen fattede paa Sundhedskommissionens Foranledning Beslutning om, at fnattede Børn skulde bortvises fra Skolerne til de bleve helbredede.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i søndre Senjens Distrikt	344
i nordre — —	125
i Malangens — —	276
i Tromsø — —	830
i Lyngens — —	28

tilsammen 1 603.

I et af Vaccinationsdistrikterne i Ibestad Herred i søndre Senjen foretoges ingen Vaccination, uden at Hjælpevaccinatøren angav nogen Grund dertil; han frasagde sig i heromhandlede Aar sin Bestilling. Som Aarsag til det ringe Antal Vaccinerede i Lyngens Distrikt (7 i Lyngens, 21 i Skjervø Herred) angives Mangel paa god Materie. Af Distriktslægen i Tromsø foretoges 1999 Revaccinationer, hvoraf omtrent 1 700 i Byen; desuden omsendtes herfra et ikke ubetydeligt Antal Rør med Vaccinematerie til Læger og Hjelpevaccinatører i Tromsø Stift.

Af **retsmedicinske Forretninger** opgives at være udførte: 1 Obduktionsforretning over en Druknet og 1 Synsforretning over et 12aarigt Pigebarn, med hvem Bedstefaderen havde bedrevet Utugt.

Over Antallet af **Sindssyge**, der vare under offentlig Forsørgelse, ere følgende Opgaver meddelte: i søndre

Senjen forpleiedes ved Aarets Udgang 8 for Amtskommunens Regning; i nordre Senjen vare ingen andre Sindsyge under offentlig Forsørgelse end 2, som forpleiedes hos Lensmand Oxaas i Lyngen. For Tromsø Bykommunes Regning forpleiedes 2, hvoraf en paa Trondhjems Sindssygeasyl, og i Tromsø Distrikts Landdistrikt 4, og deraf en paa Gaustad, en paa Trondhjems Asyl og en hos Oxaas i Lyngen. Hos Lensmand Oxaas i Lyngen opholdt sig ved Aarets Udgang 8 Sindsyge, hvoraf fire vare hjemmehørende i Lyngens Distrikt, to i nordre Senjen, en i Tromsø og en i Altens Distrikt i Finmarkens Amt.

Paa Amtets eneste **Sygehus**, Amtssygehuset i Tromsø, indkom 118 Personer for følgende Sygdomstilfælde: Febre 17, akute Sygdomme i Brystorganerne 10, kroniske do. 4, Sygdomme i Hjernen og Nervesystemet 8, Sindssygdomme 4, akute Sygdomme i Fordøielsesorganerne 6, kroniske do. 9, Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot 2, Blodsygdomme, Ernærings sygdomme 1, Alkoholisme 1, Rheumatisme, Gigt 8, Ben- og Ledsygdomme 10, Øiensygdomme 3, Syphilis 3, Gonorrhoe, Urethrit 2, andre Sygdomme i Kjønorganerne 5, Læsioner, Benbrud og andre Beskædigelser 4, Abscesser, Phlegmone, etc. 5, Ulcera 7, Hudsygdomme 6, Kræft og andre Svulster 3.

Af **Badeindretninger** fandtes i Tromsø By 2, nemlig 1

paa Sygehuset, for Kar- og Dampbad, samt 1 privat Dampbad; begge vare flittigt besøgte; desuden omtales et privat Dampbadehus i Tromsø sundets Herred. I Malangens Distrikt findes nogle faa Dampbade hos de mere formuende Gaardbrugere.

Amtet har 1 **Apothek**, i Tromsø, som ved Visitationen fandtes i god Orden. Personalet bestod, foruden af Apothekeren, af 2 Disciple.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Søndre Senjens Distrikt: 1 Læge, boende i Trondenes. 3 ansatte Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
2. Nordre Senjens Distrikt: 1 Læge, boende i Lenvik. 1 Jordemoder; 5 Hjelpevaccinatører.
3. Malangens Distrikt: 1 Læge, boende i Maalselven. 3 ansatte Jordemødre, samt en ansat for Balsfjordens Sogn, boende i Tromsø; 4 Hjelpevaccinatører.
4. Tromsø Distrikt: 3 Læger, samtlige boende i Tromsø. 3 Jordemødre, hvoraf to boende i Tromsø, og af disse er den ene ansat saavel for Tromsø sundets Herred som for Balsfjordens Sogn i Malangens Distrikt; 3 Hjelpevaccinatører.
5. Lyngens Distrikt: 1 Læge, boende i Lyngen. 3 ansatte Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.

XX. Finmarkens Amt

Amtet har et Fladeindhold af 371,4 norske Kvadratmile, og havde den 31te December 1865 20 329 Indbyggere; det er inddelt i 8 Lægedistrikter, nemlig:

1. Altens Distrikt (95,0 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Alten	med 2 442	Indbyggere.
Talvik	- 1 938	—
Kautokeino	- 738	—

tilsammen 5 118 Indbyggere.

2. Loppens Distrikt (9,2 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Loppen og Øxfjord med	801	Indbyggere.
Hasvik	- 506	—

tilsammen 1 307 Indbyggere.

3. Hammerfest Distrikt (26,6 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Hammerfest	med 1 547	Indbyggere.
Herredet Hammerfest Land-		
sogn	- 1 446	—

tilsammen 2 993 Indbyggere.

4. Maasø Distrikt (38,9 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Maasø og Kjelvik med	1 278	Indbyggere.
Kistrand	- 1 048	—

tilsammen 2 326 Indbyggere.

5. Tanens Distrikt (111,4 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Karasjok	med 588	Indbyggere.
Lebesby	- 592	—
Tanen	- 1 388	—

tilsammen 2 568 Indbyggere.

6. Vardø Distrikt (17,7 n. □ M.), indbefattende:
 Kjøbstaden Vardø med 830 Indbyggere.
 Herredet Vardø Landsogn 538 —

tilsammen 1 368 Indbyggere.

7. Vadsø Distrikt (33,5 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Vadsø med 1 344 Indbyggere.
 Herrederne Vadsø Landsogn - 959 —
 Næsseby - 1 175 —

tilsammen 3 478 Indbyggere.

8. Sydvarangers Distrikt (39,1 n. □ M.), indbefattende:
 Herredet Sydvaranger med 1 171 Indbyggere.

Sundhedstilstanden var i det Hele mindre tilfredsstillende. Af epidemiske Sygdomme havde især Nervefeber temmelig betydelig Udbredning; under og efter Finmarksfisket opstod en Epidemi af Børnekopper, som dog ikke antog nogen stor Betydning; gastriske Sygdomme vare hyppige og i enkelte Lægedistrikter ogsaa Skjørbug.

Dødeligheden var usædvanlig stor; de Dødes Antal udgjorde nemlig 613, hvilket var 30,15 af hvert Tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Begyndelse. Antallet af de Døde var 24,3 pCt. større end i det foregaaende Aar, da der døde 493; 10,1 pCt. større end i 1864, da de Dødes Antal var 557, samt 18,8 pCt. større end det aar-

lige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—65, som udgjorde 516. I Hammerfests, Tanens og Vadsø Lægedistrikter var de Dødes Antal i heromhandlede Aar forholdsvis betydeligt større end i det foregaaende (resp. 144,72 og 136 mod 69,46 og 91 i 1865); i Altens, Loppens og Maasø Lægedistrikter var de Dødes Antal noget mindre end i det foregaaende Aar; i de øvrige Lægedistrikter var Forskjellen i begge Aar uvæsentlig.

Sygdomskonstitutionen betegnes i Almindelighed som adynamisk. Paa følgende Tabel er sammenstillet de af Lægerne opgivne Tilfælde af epidemiske Sygdomme:

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behandlede	Deraf Døde.													
Nervefeber	362	43	276	50	34	30	31	22	10	17	52	8	1	11	10
Simpel Feber	92	-	82	5	6	13	20	4	10	11	3	5	2	2	1
Barsel-feber	7	2	7	-	-	1	1	1	1	1	-	1	-	1	-
Børnekopper	59	8	59	-	-	-	4	3	18	16	10	7	-	1	-
Vandkopper	30	-	28	-	-	-	11	10	2	5	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	23	-	22	3	2	1	2	-	-	6	2	1	1	2	2
Rosen	22	-	21	1	2	4	3	-	1	3	3	2	-	1	1
Kighoste	22	2	22	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	6	8
Diphth. Svælgbetændelse	61	4	60	1	2	3	4	6	3	4	10	13	7	6	1
Strubehoste	2	1	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kusma	10	-	9	-	-	3	2	1	1	-	-	-	2	-	-
Catarrhalske Sygdomme	632	9	610	29	44	78	126	195	60	33	18	5	9	6	7
Lungebetændelse	40	5	34	2	2	6	8	4	7	-	3	-	-	-	2
Pleurit	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Gigtfeber	16	1	14	2	4	-	1	-	-	-	-	5	1	1	-
Koldfeber	2	-	2	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-
Cholérine og Diarrhoe	294	9	237	7	5	13	18	62	41	21	25	14	13	14	4
Blodgang	27	1	24	-	-	-	1	22	1	-	-	-	-	-	-
Skjørbug	119	3	91	-	5	9	17	9	15	21	10	2	-	1	2
Tilsammen	1 822	88	1 601	100	106	163	250	339	171	138	144	63	36	53	38

Af Nervefeber opgives:
 fra Altens Distrikt 58 behandl. Tilfælde med 2 Dødsf.
 - Loppens — 8 — — — 1 —
 - Hammerfest — 32 — — — 9 —

Lateris 98 behandl. Tilfælde med 12 Dødsf.

Transport 98 behandl. Tilfælde med 12 Dødsf.
 fra Maasø Distrikt 9 — — — — —
 - Tanens — 21 — — — 4 —
 - Vardø — 63 — — — 10 —

Lateris 191 behandl. Tilfælde med 26 Dødsf.

Transport 191 behandl. Tilfælde med 26 Dødsf.				
fra Vadsø	Distrikt 160	—	—	16
- Sydvarangers	— 11	—	—	1

tilsammen 362 behandl. Tilfælde med 43 Dødsf. (Aaret iforveien opgaves 240 behandlede Tilfælde, hvoraf 27 endte dødeligt og ialt 28 Dødsfald). Angaaende Sygdommens Forekomst i de enkelte Lægedistrikter havs følgende nærmere Oplysninger. En Epidemi vedvarede i Altens Distrikt i Herredet af samme Navn siden det foregaaende Aar i de to første Maaneder af Aaret; i Marts indførtes Sygdommen paany til Alten ved en fra Finland ankommen Syg, som kort efter døde; i de følgende fire Maaneder angrebes 12 af 17 Beboere i det Hus, hvor han havde opholdt sig (Follum). I Loppens Distrikt forekom de fleste Tilfælde i Fiskeværet Brevik fra Februar til August; den først Angrebne antoges at have bragt Sygdommen med fra sit Hjem i Skjervø, ligesom ogsaa ny Indførsel fandt Sted i Juni ved en Pige, som ankom fra Alten; 1 Tilfælde i Juli, i Fiskeværet Hasvik, hidrørte ligeledes fra Skjervø. Næsten samtlige de fra Hammerfest Distrikt anmeldte Tilfælde indtraf fra Marts til December i Hammerfest By, hvortil Sygdommen indbragtes dels ved hjemvendende Fiskere, dels ved indvandrende Kvæner; 4 Tilfælde med 1 Dødsfald forekom i Marts i Vaagø Sund (i Hammerfest Herred); 13 Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt, behandlede paa Sygehuset i Hammerfest. Samtlige fra Maasø opgivne Tilfælde vare fremmede Fiskere, som under Fisketiden indlagdes paa Maasø Sygehus. De fleste fra Tanen anmeldte Tilfælde (14 med 2 Dødsfald, alle Fiskere fra Brønø) behandlede paa Gamvik Sygehus; 5 Tilfælde forekom i August Maaned i Karasjok, hvorhen Sygdommen var bragt ved hjemvendende Fiskere. I Vardø Distrikt indtraf de første Tilfælde i April hos Kvæner, der fra Finland over Alten og Hammerfest ankom til Vardø til Fisket, og Sygdommen udbredte sig senere især blandt Fiskerne; i andet og tredie Kvartal behandlede paa Vardø Sygehus 34 Tilfælde, hvoraf 9 endte dødeligt, og heraf vare de 27 Fiskere; tillige angrebes 3 Patienter, der for andre Sygdomme henlaa paa Sygehuset paa samme Stuer som Typhussyge, hvilke det paa Grund af det indskrænkede Lokale ikke var muligt at isolere. Desuden forekom i samme Lægedistrikt i August Maaned en Epidemi i Fiskeværene ytre og indre Kiberg (23 Angrebne, 1 Død); Sygdommen havde under denne sidstnævnte Epidemi en fra sædvanlig Typhoidfeber forskjellig Karakter; den reciderede her Flere, hos Enkelte endog flere Gange, og den viste sig meget smitsom, saa at de fleste, undertiden alle Medlemmer angrebes i de Familier, hvor Sygdommen optraadte, ligeledes ofte de, der besøgte de Syge for

at yde Hjelp; Sygdommen syntes i det Hele at have nogen Lighed med den af Distriktslæge Danchertsen i Vadsø Lægedistrikt i 1858 til 1861 iagttagne og i norsk Magazin for Lægevidenskaben for 1865 beskrevne Epidemi af Febris recurrens, fra hvilken den imidlertid adskilte sig noget ved Mangelen af de stærke Frostanfald (Poulsso). Mest Udbredning havde Nervefeber som det sees i Vadsø Lægedistrikt og herskede der hele Aaret. Af de fra dette Distrikt anmeldte, i Aarets tre første Kvartaler forekommende 131 Tilfælde, opføres 80, hvoraf 11 endte dødeligt, som Abdominaltyphus, og deraf forekom 35 med 4 Dødsfald i Vadsø By, 44 med 7 Dødsfald i Vadsø Landsogn, og af disse igjen 31 med 5 Dødsfald i Tyby, et Fiskevær med 141 Indvaanere, som bo i smaa trange Huse paa fugtig Jordbund; 1 Tilfælde behandlede i Næsseby Herred. 44 Tilfælde med 3 Dødsfald opføres som exanthematisk Typhus, der vedvarede som Epidemi siden det foregaaende Aar, men af mildere Karakter end forhen; de Angrebne vare næsten udelukkende Kvæner: 33, hvoraf 2 døde, i Byen, 11, hvoraf 1 døde, i Vadsø Landsogn. Endelig opføres 7 Tilfælde uden Dødsfald, der forekom i August og September, som Febris recurrens; disse Tilfælde indtraf blandt den i Aarets Løb indvandrede kvænske Befolkning i Vadsø By; hos 4 iagttoges 3 Anfald, hos 3 var der 2 Anfald, med 5 til 7 Dages Mellemlid; under andet Anfald udviklede sig Gulsot hos 2. Om denne Sygdom var opstaaet ved Smitte, kunde ikke paavises; de Angrebne havde opholdt sig i Vadsø i flere Maaneder og deltaget i Fisket, hvorunder de havde lidt meget ondt, og senere havt fugtigt og i andre Henseender daarligt Logis og mindre nærende Kost (Danchertsen). De anførte 7 Tilfælde vare de første af en Epidemi, som endnu i Slutningen af Aaret vedvarede i Byen og Fiskeværene paa Varangerfjordens Nordside, men nærmere Oplysninger herom ere paa Grund af Ledighed i Distriktslægeembedet ikke meddelte, men det sees, at 29 Typhussyge indkom paa Vadsø Sygehus i 4de Kvartal, af hvilke sandsynligvis de fleste tilhøre denne Epidemi; ialt behandlede paa Sygehuset 80 Typhussyge. Af simpel Feber opføres 92 behandlede Tilfælde, nemlig:

fra Altens	Distrikt 8	fra Vardø	Distrikt 3
- Loppens	— 26	- Vadsø	— 44.
- Hammerfest	— 11		

Af Barselfeber opgives:

fra Altens	Distrikt 1	behandlet	Tilfælde uden	Dødsfald
- Maasø	— 2	behandlede	—	—
- Tanens	— 2	—	—	med 1 —
- Vadsø	— 2	—	—	1 —

tilsammen 7 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald.

Desuden opgives fra Vardø Distrikt 1 Tilfælde af *Mania puerperalis* og 1 af *Eclampsi*, samt 1 Tilfælde af *Eclampsi* fra Altens Distrikt, samtlige uden Dødsfald. Hos 1 af de Døde af Barselfeber var kunstig Forløsning foretaget af Læge (Embryotomi ved forsømt Tverleie).

Børnekopper indførtes i April Maaned til Vardø ved Fiskere, som ankom fra Onega i Rusland; der blev strax truffet Foranstaltninger til at hindre Sygdommens Udbredning, men der opstod desuagtet en liden Epidemi, som i Løbet af de følgende Maaneder udbredte sig i Vardø samt til enkelte af de tilstødende Lægedistrikter, fornemmelig blandt den fiskende Almue, men som fuldstændig var ophørt inden Udgangen af Aaret. (I Tromsø Amt, hvorhen Sygdommen ogsaa førtes fra Vardø, fik den i et enkelt Lægedistrikt noget større Udbredning). Der opgives ialt:

fra Loppens	Lægedistrikt	8	Angrebne, hvoraf 2 døde
- Hammerfest	—	16	— — 5 —
- Tanens	—	4	— — - —
- Vardø	—	31	— — 1 —

tilsammen 59 Angrebne, hvoraf 8 døde.

I Loppens Distrikt forekom Sygdommen paa to Nabogaarde i Hasvig Sogn ved Sørøundet i Juni til August og var hertil indført ved en syg Fisker, som paa Forbireisen fra Østfinmarken havde overnattet der (Kinck). Til Hammerfest bragtes Sygdommen i Slutningen af Juni, ogsaa ved Fiskere fra Vardø; i Byen angrebes fra Juni til September 7, hvoraf 1 døde og i Sørøundet i Landsognet i Juli og August 9, hvoraf 3 døde; af de sidste havde 4, hvoraf 3 døde, ikke været under Lægebehandling; 11 Angrebne, hvoraf 2 døde, bleve indlagte paa et udenfor Byen oprettet Lazaret. De af Distriktslægen i Tanen anmeldte 4 Tilfælde indtraf i Juni og Juli blandt fremmede Fiskere i Gamvik og Berlevaag, hvorhen Sygdommen var bragt fra Vardø; 1 af de Angrebne behandledes i et i Gamvik indrettet særskilt Sygelokale. I Vardø Distrikt holdt Sygdommen sig til November; af de 31 Behandlede i dette Distrikt vare 4 uvaccinerede Børn under 5 Aar, 27 vaccinerede (den Døde var en vaccineret ældre Kvinde). Til Forebyggelse af Smittens Udbredelse blev i Vardø strax oprettet et Lazaret paa 6 Senge; af de 31 Angrebne behandledes 13 dels paa dette Lazaret dels paa et isoleret Værelse i Sygehuset. Forøvrigt omtales Kopper kun fra Vadsø, hvorhen i September ankom en Russelodje med Koppesygge ombord; ved at isolere de Syge paa en $\frac{1}{8}$ Mil fra Byen hindredes Sygdommens Udbredelse (Dan-chertsen).

Af **Vandkopper** omtales fra Hammerfest 11, fra Vardø

1 og fra Vadsø 18 behandlede Tilfælde, tilsammen 30, uden Dødsfald.

Af **Skarlagensfeber** som i Løbet af de tre nærmest foregaaende Aar havde haft epidemisk Udbredning i Amtet, forekom endnu spredte Rester i flere Lægedistrikter. Der opgives:

fra Altens Distrikt	6	fra Hammerfest Distrikt	10
- Loppens	— 1	- Maasø	— 6

tilsammen 23 behandlede Tilfælde uden Dødsfald.

samt fra Altens Distrikt 4 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede. (I det foregaaende Aar kjendtes 190 behandlede Tilfælde, hvoraf 16 endte dødeligt).

Af **Rosen** opgives:

fra Loppens Distrikt	7	fra Vardø Distrikt	5
- Maasø	— 2	- Vadsø	— 7,
- Tanens	— 1		

tilsammen 22 behandlede Tilfælde uden Dødsfald.

Kighoste var epidemisk i Vardø fra Juli til Aarets Slutning og forekom i Slutningen af Aaret ligeledes i Hammerfest. Der opgives:

fra Hammerfest Distr.	14	behandl. Tilfælde med 1 Dødsfald
- Vardø	— 8 — — — 1 —	

tilsammen 22 behandl. Tilfælde med 2 Dødsfald.

For den ene af de Døde er som nærmeste Dødsarsag opgivet akut Bronchit.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** opføres:

fra Altens Distrikt	3	behandl. Tilfælde med 1 Dødsf.
- Loppens	— 5 — — - - —	
- Hammerfest	— 17 — — - 1 —	
- Maasø	— 2 — — - - —	
- Tanens	— 31 — — - 2 —	
- Vardø	— 3 — — - - —	

tilsammen 61 behandl. Tilfælde med 4 Dødsf.

(I det foregaaende Aar opgaves 61 behandlede Tilfælde, hvoraf 6 endte dødeligt, og tilsammen 8 Dødsfald). Sygdommen forekom næsten kun sporadisk; kun fra Tanens Distrikt omtales en lokal Epidemi, som herskede i andet Halvaar ved Hopsfjorden, en Arm af Tanafjorden, hvor der fra August til November behandledes 22, hvoraf 2 døde; de øvrige 9 fra dette Lægedistrikt anmeldte Tilfælde vare fremmede Fiskere, som behandledes i 2det Kvartal. Af **Strubehoste** omtales fra Vadsø 2 behandlede Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt, desuden fra Tanens Distrikt 1 dødeligt Tilfælde, som ikke havde været under Lægebehandling.

Kusma, der i det foregaaende Aar havde været epidemisk over den største Del af Amtet, omtales kun fra Maasø

Distrikt, hvor 8, og fra Vardø Distrikt, hvor 2 Tilfælde kom under Lægebehandling.

Catarrhalske Sygdomme vare omtrent af samme Hyppighed som i det foregaaende Aar. Der opgives:

fra Altens	Distrikt 21	Behandlede,	hvoraf - døde
- Loppens	—	116	— — —
- Hammerfest	—	124	— — 3
- Maasø	—	2	— — —
- Vardø	—	235	— — 5
- Vadsø	—	134	— — 1

tilsammen 632 Behandlede, hvoraf 9 døde.

(I det foregaaende Aar 625 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald). Samtlige Dødsfald forårsagedes ved akut Bronchit. De fleste Behandlede tilhørte den fiskende Almue under Vaarfisket.

Af **Lungebetændelse** opgives:

fra Loppens	Distrikt 1	behandlet	Tilfælde	uden Dødsf.
- Hammerfest	—	5	— —	med 1 —
- Maasø	—	9	— —	- 1 —
- Tanens	—	1	— —	- - —
- Vardø	—	5	— —	- 1 —
- Vadsø	—	18	— —	- 1 —
- Sydvarangers	—	1	— —	- 1 —

tilsammen af 7 Læger 40 behandlede Tilfælde med 5 Dødsf. desuden opføres fra Hammerfest Distrikt 1 dødeligt Tilfælde, som ikke havde været under Lægebehandling. (I det foregaaende Aar opgaves 61 behandlede Tilfælde, hvoraf 6 endte dødeligt, og tilsammen 8 Dødsfald). Af Pleurit opgives 2 behandlede Tilfælde uden Dødsfald, 1 fra Loppens og 1 fra Maasø Distrikt.

Hjernebetændelse er opført som Dødsårsag hos 9, tuberkuløs Hjernebetændelse hos 1 og Kramper i Børnealderen hos 3, tilsammen 13 Dødsfald, af hvilke 8 fald paa Hammerfest, 3 paa Vardø og 2 paa Vadsø Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme. Af rheumatisk Feber opgives:

fra Hammerfest	Distrikt 7	Behandlede,	hvoraf - døde
- Maasø	—	4	— — 1
- Vardø	—	4	— — —
- Vadsø	—	1	— — —

tilsammen 16 Behandlede, hvoraf 1 døde.

For chronisk Rheumatisme behandlede 6 Læger

tilsammen 160 Personer, hvoraf 146 Mænd, 14 Kvinder; 2 vare under 15 Aar.

Af **Koldfeber** nævnes 2 behandlede Tilfælde, 1 fra Loppens og 1 fra Hammerfest Distrikt.

Cholérine og Diarrhoe vare hyppige især i Vaar- og Sommermaanederne; i Hammerfest vare mange af de forekommende Diarrhoeer af dysenterisk Karakter med blodige Udtømmelser. Der opgives:

fra Altens	Distrikt 2	Behandlede,	hvoraf - døde
- Loppens	—	22	— — —
- Hammerfest	—	122	— — 9
- Tanens	—	49	— — —
- Vardø	—	61	— — —
- Vadsø	—	38	— — —

tilsammen 294 Behandlede, hvoraf 9 døde.

De Døde var næsten kun smaa Børn. Af **Blodgang** omtales en liden Epidemi i Juli Maaned blandt Fiskealmen i Gamvik i Tanens Distrikt; et midlertidigt Sygehus blev oprettet for disse Syge, men blev kun benyttet af 2; ialt behandledes 24, hvoraf ingen døde. Forøvrigt nævnes Blodgang kun fra Maasø Distrikt, hvor 2 fremmede Fiskere behandledes, af hvilke 1 døde, samt fra Vardø Distrikt, hvor et enkelt Tilfælde kom under Behandling i Fisketiden.

Skjørbug var ualmindelig hyppig. Der opgives:

fra Altens	Distrikt 2	Tilfælde	med - Dødsfald
- Loppens	—	2	— - —
- Hammerfest	—	20	— - 1
- Maasø	—	16	— - —
- Tanens	—	16	— - —
- Vardø	—	34	— - 1
- Vadsø	—	27	— - 1
- Sydvaranger	—	2	— - —

tilsammen 119 Tilfælde med 3 Dødsfald.

13 af de i Hammerfest Distrikt Behandlede sees at have været hjemkomne Fiskere; af de i Vardø Behandlede sees 10 at have været russiske Fiskere, og af de fra Vadsø opgivne sees endel at have været russiske Søfolk, som søgte derhen for at komme under Behandling.

Veneriske Sygdomme. Følgende Tabel viser de paa Sygehusene behandlede Tilfælde af Syphilis:

	Tilbage liggende fra forrige Aar.	Indkomne			Af de indkomne Tilfælde vare		Udgaede helbredede.	Forplejningsdages Antal.	Middeltid af Forplejningsdage for hver Utskreven.
		Md.	Kv.	Tils.	primære	sekundære			
Hammerfest Sygehus	-	2	2	4	1	3	4	221	55,2
Vardø —	-	2	-	2	-	2	2	110	55,0
Vadsø —	1	4	-	4*)	1	2	5	267	53,4
Tilsammen	1	8	2	10	2	7	11		

Udenfor Sygehusene sees 6 Mænd at være behandlede for Syphilis, nemlig 1 i Hammerfest, 1 i Vardø og 4 i Vadsø Distrikt, hvilke sidste sees at have været fremmede Søfolk; Sygdommens Beskaffenhed er kun opgivet for 2, der lede af sekundære Tilfælde. For **Gonorrhoe** behandles i Hammerfest 6, i Tanen 3, i Vardø 5 og i Vadsø 6 Personer, tilsammen 20, samtlige Mænd, hvoraf 1 under 15 Aar; de 3 i Tanens Distrikt Behandlede sees at have været Fremmede.

Fnat var fremdeles almindelig i Altens Distrikt, især i Herredet af samme Navn, tildels ogsaa i Talvig. Forøvrigt omtales Sygdommen fra samtlige Lægedistrikter med Undtagelse af Tanen, hvor den siden det foregaaende Aar ansaaes paa det nærmeste udryddet; som mere almindelig udbredt betegnes den dog foruden i Alten kun i Hammerfest Distrikt, baade i Byen og paa Landet, og den antoges indført dertil ved Fiskere søndenfra (H. F. Smith). Amtet havde efter Sundhedskommissionens Ansøgning tilstaaet de Fnatsyge i Hammerfest Landdistrikt fri Medicin. Ialt opgives 94 Personer at være behandlet for Fnat, hvoraf 45 i Altens Distrikt; af 84 vare 42 af hvert Kjøen, 45 Børn, 39 Voxne.

Skurv er ikke sjelden i Hammerfest Distrikt men skjønt Sygdommen behandles for Medicinalfondets Regning, havde Ingen meldt sig til Behandling i det omhandlede Aar. Fra Vardø opføres 1 behandlet Tilfælde af Skurv.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af det foregaaende Aar ifølge Overlægens Beretning 5; i 1866 kom 3 til, af hvilke 1 var cverseet ved tidligere Tællinger, 1 var indflyttet fra et andet Amt og 1 hjemkommen fra Stiftelse; Afgangen var 2, hvoraf 1 indlagdes i Stiftelse og 1, en 75aarig Kone i Hammerfest, som havde været spedalsk i 5 Aar, døde. Ved Aarets Udgang var Antallet af kjendte Spedalske altsaa 6, hvoraf

i Altens Distrikt 3 i Hammerfest Distrikt 1
i Loppens — 1 i Vardø — 1.

For **Kjertelsyge** opgives af 3 Læger 16 Individder at være behandlet, hvoraf i Altens, Maasø og Vardø Distrikter, i hvert 2, i Vadsø Distrikt 10.

Af **Svindstot** opføres 9 Dødsfald, hvilket udgjør 5,6 pCt. af samtlige af Læger opgivne, ved Sygdom foraarsagede Dødsfald. Af de 9 Døde falde 5 paa Hammerfest, 1 paa Maasø, 2 paa Vardø og 1 paa Vadsø Distrikt.

Kræft er anført som Dødsarsag hos 2, en i Vardø og en i Vadsø Distrikt, og af **Vatersot** er opgivet 5 Dødsfald, hvoraf 1 i Hammerfest, 2 i Maasø og 2 i Vardø Distrikt.

Blegsot betegnes som almindelig i Hammerfest By, især i den mørke Aarstid; som behandlede for Blegsot opgives af 3 Læger 11 Kvinder, hvoraf 2 Altens, 6 i Maasø og 3 i Vardø Distrikt. For **Hysteri** opføres af 3 Læger 23 Behandlede, hvoraf 1 i Loppens, 4 i Maasø og 18 i Vadsø Distrikt.

Cardialgi omtales som et almindeligt Onde; blandt dens Aarsager nævnes som forhen overdreven Kaffedrik (H. F. Smith). 6 Læger opgive tilsammen at have behandlet 235 Personer for Cardialgi; af 233 af disse vare 180 af Mand-, 53 af Kvindekjøen, 4 under 15 Aar.

Ormesygdomme siges at være hyppige i Hammerfest Distrikt og navnlig er Bændelorm ikke sjelden (H. F. Smith). Fra Loppens Distrikt omtales 1 Tilfælde af Bændelorm, og i Tanen kom 4 Personer under Behandling, der alle lede af Botryocephalus latus; 3 af disse sidste vare indvandrede Kvæner, den fjerde var en Svenske fra Egnen om Piteå.

Af **Drankersygdomme** omtales 2 Tilfælde af Drankergalskab fra Hammerfest; begge helbrededes.

Et Tilfælde af **Forgiftning** med Fosfor forekom i Ham-

*) For En er Sygdommens Beskaffenhed ikke anført.

merfest; det var en i Arrest siddende Person, som fortæredede Fosforet af en Bundt Fyrstikker; han blev strax indlagt paa Sygehuset og døde her en halv Time efter Indlæggelsen.

Af **Sindssygd**om er, saavidt det af de meddelte Opgaver kan sees, ialt 8 nye Tilfælde komne under Behandling, hvoraf 1 i Altens, 3 i Hammerfest, 1 i Maasø, 1 i Vardø og 2 i Vadsø Distrikt; Sygdommens Beskaffenhed er opgivet for 5, hvoraf 1 led af Melancholi, 2 af Mani og 2 af Idiotisme. Angaaende 7 af disse nye Sindssyge er nærmere Oplysning om deres senere Skjæbne meddelt: 1 indlagdes paa Maasø Sygehus og udgik derfra helbredet, 2 sendtes til sine Hjemsteder udenfor Amtet, og af de øvrige 4 var ved Aarets Udgang 1 helbredet, 1 i god Bedring, 1 uhelbredet og 1 død.

Af **Øiensygd**omme opgive 4 Læger tilsammen at have behandlet 105 Tilfælde af Conjunctivit, nemlig 27 i Loppens, 17 i Maasø, 37 i Vardø og 24 i Vadsø Distrikt; de fleste vare Fiskere; af 78 vare 66 af Mand-, 12 af Kvindekjøn, 8 Børn, 70 Voxne.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte: paa Hammerfest Sygehus: 1 Amputation af Laaret, 1 Depression af Cataract; paa Maasø Sygehus: 4 Gange Paracentese af Underlivet hos samme Person; efter sidste Operation med dødeligt Udfald; forøvrigt nævnes af Lægerne som udførte: 9 Amputationer og Exartikulationer af Fingre og Tær, 1 Borttagelse af endel af Tungen for Kræft, 1 Paracentese af Underlivet, 3 Punktationer for Vandbrok, hvoraf to hos samme Person, en med Jodinjektion, 1 Operation for Vandbrok uden nærmere Angivelse af Maaden, 1 Operation for Forsnevring af Urinrøret.

Af **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 4 Tangforløsninger, hvoraf tre indiceredes af Vemangel og Vesvækkelse, en af Eklampsi, samtlige med gunstigt Udfald for Mødrene, 3 med levende, 1 med dødfødt Barn. 1 Vending, paa Grund af Vemangel, med gunstigt Udfald for Moder og Barn. 1 Embryotomi paa Grund af forsømt Tverleie; Fosteret, 5 Dage efter Vandets Afgang, i begyndende Forraadnelse; Konen døde 9 Dage efter Forløsningen af Barsel-feber (Thorsen). 1 Keisersnit paa en Død, ved hvilket de nærmere Omstændigheder beskrives saaledes af Distriktslæge Kinck: „Den Svangre, til hvem jeg blev kaldet, efter at hun i 8 Dage havde lidt af stærke Blødninger fra Fødselsdelene, tildels ledsagede af Besvimelser, var en ugift Person, som formentes at være i syvende Maaned af Svangerskabet; dog kunde ingen bestemte Oplysninger erholdes. Flere Gange vare Blødningerne ophørte under roligt Leie, men for hver Gang var hun atter begyndt at arbeide, hvorunder Blødningen igjen

havde indfundet sig; saaledes var hun vedbleven indtil Kræfterne mere og mere udtømt. Nogle Timer før min Ankomst havde der indfundet sig velignende Smerter, der dog igjen snart vare ophørte under profuse Blødninger og fuldstændig Afkræftelse; Fosterbevægelser, der skulde være følte i længere Tid, vare herunder ophørte. Ved min Ankomst laa hun i en Døs, med ufølbart Puls, ingen Fødsel var begyndt og ingen Fosterlyd at opdage. Under Brugen af Essentia Cinnamomi og Elixir acidum ophørte Blødningerne for en Stund og Pulsen blev følbart. Da der paa Stedet ikke fandtes passende Fødemidler at styrke hende med, sendtes Bud derefter, men imidlertid begyndte Blodet atter at sive; Kolpeurynter anlagdes men uden ganske at standse Blodet uagtet mine yderste Anstrængelser for at fylde den kraftigt; jeg maatte derfor strax ty til Tamponade, uagtet hun i yderste Grad var ømfindelig; herunder døde hun hurtigt under et Krampeanfald. Hvorvel jeg ingen Fosterlyd kunde opdage, foretog jeg dog Keisersnit omtrent 20 Minuter efter Døden, især fordi Oplysningerne om Svangerskabstiden vare ubestemte; men Fosteret var ikke at bringe tillive. Lokalforholdene i Huset (en Gamme) vare yderst ubekvemme; hendes Leie var det blotte Gulv med noget Ris under sig, uden Sengklæder og omgivet af Geder og Faar, der overstænkede hende med Urenhed og Væde; der herskede en rædsom Lugt af de mange Kreaturer men fornemmelig af den tildels raadne Tare (Kreaturføde). Intetsomhelst fandtes til at lave et ordentligt Leie paa, hvortil der forresten heller ikke fandtes Plads; ved Ljaaren var Rummet af henved en Mands Høide, og herfra gik Taget skraat ned mod Gulvet til alle Sider, og det høieste Parti var desuden optaget af opretstaaende Stokke, der bar Taget. Den eneste mulige Plads at operere paa var liggende paa Gulvet ved Patientens Side.“ Ialt udførtes i Amtet 7 obstetriciske Operationer, hvoraf i Tanens Distrikt 4, i Loppens, Hammerfest og Maasø Distrikt, i hvert 1.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		ialt.	under 1 Aar.	imellem 1—10 Aar.	paa Barselseng.	
Alten	181	89	22	17	2	3
Loppen	63	39	8	7	-	-
Hammerfest . . .	127	144	34	31	3	9
Maasø	82	46	7	14	-	1
Tanens	92	72	20	10	5	10
Vardø	57	52	9	6	1	4
Vadsø	173	136	43	32	2	7
Sydvaranger . .	45	35	7	5	-	4
Finmarkens Amt	820	613	150	122	13	38

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 74.

Selvmordere 4.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 207 flere Fødte end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 74,7. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, forholdt sig til Antallet af Fødte = 1 : 5,5 og til Antallet af samtlige Døde = 1 : 4,1. Antallet af Børn, døde mellem 1 og 15 Aar, forholdt sig til samtlige Døde = 1 : 5,0, og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, til samtlige Døde = 1 : 2,2. Af de 13, der ifølge ovenstaaende Opgave efter Prestelisterne døde paa Barselseng, sees 2 at være døde uforløste, en i Lebesby og en i Tanens Herred, men om begge indeholder vedkommende Læges Beretning ingen Oplysning; i det Hele indeholdes i Lægernes Beretninger nærmere Oplysninger om Dødsarsagen kun for 2 af de paa Tabellen opførte døde Barselkvinder, som begge døde af Barsel-feber og deraf den ene 9 Dage efter at være forløst ved Embryotomi paa Grund af forsømt Tverleie, som ovenfor nævnt. Men foruden disse 2 berettes i Lægernes Beretninger om 2 Kvinder, der døde uforløste, og som ikke sees at være medtagne i Presternes Opgaver, nemlig den ovenfor omtalte Svangre, som døde paa Grund af Blødning i Loppens Lægedistrikt og som efter Døden blev forløst ved Keisersnit, samt en 32 Aar gammel Kone i Vardø, som døde pludselig af Hjerneslag i 10de Maaned af Svangerskabet; da der bemærkedes svage Tegn til Liv hos Fosteret, blev det besluttet at foretage Keisersnit, men inden samme kunde blive iværksat var ethvert Spor af Liv hos Fosteret forsvunden (Poulsson).

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde ialt Opgave over 160 ved Sygdom forarsagede Dødsfald (26,1 pCt. af samtlige Døde). De hyppigste Dødsarsager paa Lægernes Lister vare: Nervefeber (43), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tilsammen 13), Diarrhoe, akut Bronchit, Lungesvindot (hver 9), Børnekopper (8).

Veirliget. Vaaren indfandt sig sent, og Sneen forsvandt først i Juni, dog saaledes, at Veiret holdt sig koldt og ustadigt med Sneilinger af og til ligetil i Begyndelsen af Juli; nu indtraadte en ualmindelig lang Eftersommer, som i Slutningen af September og Begyndelsen af Oktober afvelede med koldt og stormende Høstveir; i hele Slutningen af Aaret var Veiret stormende med rigelig Sne og stærk Kulde. Fra Altens Distrikt betegnes Aaret med Hensyn paa Indhøstningens Udbytte som godt i alle Henseender

(Follum); fra den øvrige Del af Amtet omtales i Almindelighed Høhøsten som bedre end i det foregaaende Aar, dog under et Middelsaar; Poteteshøsten var mislig, ligesaa Multehøsten. Fra Vardø er meddelt følgende Tabel over Thermometerstanden i de forskjellige Maaneder af Aaret:

	Høieste Temperatur.	Laveste Temperatur.	Middeltemperatur.
Januar	+ 1° R.	÷ 9° R.	÷ 2,8° R.
Februar	÷ 2 -	÷ 14 -	÷ 6,3 -
Marts	+ 1 -	÷ 11 -	÷ 5,8 -
April	+ 2 -	÷ 9 -	÷ 3 -
Mai	+ 9 -	÷ 3 -	+ 1,5 -
Juni	+ 11 -	+ 0,5 -	+ 5,2 -
Juli	+ 12 -	+ 3 -	÷ 7 -
August	+ 17 -	+ 5 -	+ 10 -
September	+ 13 -	+ 5 -	+ 8,3 -
Oktober	+ 8 -	÷ 1 -	+ 3,8 -
November	+ 2 -	÷ 9 -	÷ 1,0 -
December	+ 5 -	÷ 8 -	÷ 4,5 -

Til Sammenligning hidsættes følgende Oversigt over Temperaturforholdene i Vadsø, som imidlertid ikke indbefatter de tre sidste Maaneder af Aaret, da Distriktslægen i Oktober fraflyttede Stedet:

	Høieste Temperatur.	Laveste Temperatur.	Middeltemperatur.
Januar	+ 2,5° R.	÷ 12° R.	÷ 5,5° R.
Februar	÷ 2,5 -	÷ 15 -	÷ 8 -
Marts	+ 2 -	÷ 10 -	÷ 5,9 -
April	+ 4,5 -	÷ 6 -	÷ 2 -
Mai	+ 6 -	+ 0,5 -	+ 2,2 -
Juni	+ 18 -	+ 2,5 -	+ 8 -
Juli	+ 14 -	+ 3,5 -	+ 9 -
August	+ 18,5 -	+ 6 -	+ 12 -
September	+ 15 -	+ 6 -	+ 10 -

Om Levemaade og hygiæniske Forholde bemærkes fra Loppens Distrikt, at der heri hersker temmelig stor Forskjellighed inden Befolkningen, da denne for en stor Del bestaar af Indflyttede fra forskjellige Steder, dels Nordmænd fra det Nordenfjeldske og Vestenfjeldske, dels Kvæner fra Sverige, der hver især medføre sin Levemaade. I almindelighed hersker blandt Almuen stor Uorden og Planløshed i Husstellet, Ødselhed og Mangel paa Vindskiblighed. Fisk er Hovednæring og denne nydes for det meste kun fersk, neppe nogensinde saltet; meget almindelig sees

Fisk liggende at raadne i Fjæren uden at man drager sig den til Nytte. En især af Finner meget yndet Ret bestaar af Lever af Sei, der knuses i en Gryde sammen med Kraakebær (Bærrene af *Empetrum nigrum*) og nydes omtrent som Grød; dette udgjør paa sine Steder næsten Hovedretten om Sommeren. Kreaturstel, hvor dette findes, drives uforstandigt, der holdes for stor Besætning, som om Vinteren sultefodres i høi Grad. Almuen er i en mislig økonomisk Tilstand og gjældbunden til Handelsmanden. Sædeligheden staar paa et lavt Trin (Kinck). Ogsaa fra Vardø Distrikt betegnes Almuens Husstel som slet, uordentligt og ødselt; Kaffe indtager en fremragende Plads blandt Næringsmidlerne, især i Byen (Poulsøn). I Hammerfest findes lidet Husrum, især i Vaarmaanederne, naar Strømmen af Indvandrere fra Finland her støder sammen med de til Finmarken dragende Fiskere (H. F. Smith). I Maasø anføres Sandsen for Træhuses Fortrin for Gammer at gjøre sig mere og mere gjældende (Hagerup). I Altens Distrikt siges ingen Drikfældighed at finde Sted, men der gives heller intet Udsalgssted for Brændevin i Distriktet undtagen ved Altens Kobberværk for Værkets Arbeidere (Follum); i Hammerfest er Drukkenskab ikke i Aftagende (H. F. Smith), men i Vadsø siges Misbrug af stærke Drikke at være sporet mindre i heromhandlede Aar — formentlig som Følge af den mindre gode Fortjeneste ved Fiskerierne (Danchertsen).

Fattigsygepleien. Antallet af Syge, behandlede for Fattigkommunernes Regning opgives fra Altens Distrikt kun for November og December Maaneder, i hvilke der behandlede 16 Syge; i Loppens Distrikt kom kun 1 Syg for Fattigvæsenets Regning under Behandling i Aarets Løb. I Hammerfest Distrikt behandlede 16, hvoraf 10 i Byen, 6 i Landsognet; desuden indlagdes paa Sygehuset 5 fattige Syge fra Byen. I Tanens Distrikt betegnes Fattigsygepleien som nogenlunde god i Herredet af samme Navn, forresten som mislig (Thorsen). I Vardø Distrikt behandlede 21, i Vadsø Distrikt, hvor Fattigsygepleien betegnes som god, 85 fattige Syge. For Finmarkens Medicinalfonds Regning behandlede af Distriktslægen i Vardø udenfor Sygehuset 870 syge Fiskere. Om Brugen af Lægehjelp berettes fra Hammerfest, at der fra Landdistriktet sjelden søges Læge uden hvor det kan ske paa offentlig Bekostning (Smith). I Maasø siges Sandsen for at søge Lægehjelp at være noget i Tiltagende. Maasø og Kistrand Sogne vare hele Aaret uden examineret Jordemoder og den for Kjelvik ansatte fraflyttede Stedet om Vaaren 1866, saa at hele Distriktet i sidste Halvaar var uden examineret Fødselshjelperske. I Vadsø Distrikt blev Jordemødrenes Antal i dette Aar forøget med 1, idet Næs-

seby Sogn erholdt sin egen ansatte Jordemoder. Fra Sydvaranger, der siden 1863, i hvilket Aar den ansatte Jordemoder fraflyttede Distriktet, havde været uden examineret Fødselshjelperske, blev i heromhandlede Aar en Elev indsendt til Jordemoderskolen i Christiania.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** berettes ingen at være afholdte i Altens Distrikt; ligesaa blev intet Møde afholdt i Loppens Distrikt, hvortil som Grund anføres, at ingen Beretning indløb om berammede Repræsentantmøder i Loppens og Øxfjords Herred, og i Hasvik Herred var vel et Repræsentant- og Sundhedskommissionsmøde berammet, men ved Ordførerens Ankomst befandtes Mødet indstillet og Medlemmerne afreiste; i Hammerfest Distrikt afholdtes 6 Møder, hvoraf fire i Byen, to i Landdistriktet; i Maasø Distrikt 1 Møde i Herredet af samme Navn; i de til Tanens Distrikt hørende Herreder afholdtes ialt 6 Møder, i Vardø Distrikt ligeledes ialt 6 Møder; i de til Vadsø Distrikt hørende Herreder berettes flere Møder at være afholdte uden nærmere Angivelse af disses Antal; i Sydvarangers Sundhedskommission blev intet Møde afholdt. Angaaende Sundhedskommissionernes Virksomhed berettes i det Væsentlige følgende: af de i Hammerfest By afholdte fire Møder foranledigedes de to ved Indredepartementets Opfordring til itide at sørge for Lokale til Modtagelse af Cholerasyge og to ved Børnekoppernes Udbrud i Byen; i de i Landsognet afholdte Møder gjorde Ordføreren Medlemmerne bekendt med Børnekoppernes Udbrud paa Finmarksfisket og Sygdommens Symptomer beskrevet; desuden omtaltes Fnatsygdommen og dens Behandling, og et kort Foredrag blev holdt om Kaffeens Brug og Misbrug. I de i Tanens Distrikt afholdte Møder dreiede Forhandlingerne i de forskellige Sundhedskommissioner sig væsentlig om Foranstaltninger mod Koppesygdommen, der truede fra Finland, mod Blodgangsepidemien i Gamvik, mod Nervefeber, samt om Sundhedsforskrifter for Lebesby Herred. De væsentligste Forhandlingsgjenstande i Møderne i Vardø Distrikt vare Foranstaltninger mod Indførelse af Koppesmitte fra Rusland, hvoriblandt Oprettelse af et Lazaret paa 6 Senge; de for Vardø By autoriserede Sundhedsforskrifters Bestemmelser, navnlig angaaende den offentlige og private Renlighed, bleve indskjærpede og deres Overholdelse paaseet; saaledes blev efter forudgaaet Bekjendtgørelse et almindeligt Eftersyn over den hele By foretaget af den hele Kommission, hvilket havde til Følge, at Eierne af 97 Eiendomme paa Grund af forefundne Overtrædelser af Sundhedsforskrifterne bleve ilagte Bøder.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Altens	Distrikt	67
i Loppens	—	98
i Hammerfest	—	164
i Maasø	—	147
i Tanens	—	227
i Vardø	—	109
i Vadsø	—	199
i Sydvarangers	—	74

tilsammen 1 085.

I Hammerfest Distrikt var de Vaccineredes Antal sandsynligvis noget større, da en Hjelpevaccinatør, uagtet gjen- tagen Paamindelse, ikke havde indsendt sin Vaccinations- protokol. Af det for Vardø Distrikt opgivne Antal Vacci- nerede, falde 94 paa Vardø By, 15 paa to af Landsognets tre Vaccinationskredse; Hjelpevaccinatøren i den tredje Vaccinationskreds opgiver at have vaccineret 11 Børn, men hos alle med negativt Resultat; Hjelpevaccinatøren i en af de to øvrige Vaccinationskredse opgiver at have vaccineret 6 Børn uden Resultat; Grunden hertil antages at være den, at Vaccinelymfen under den strenge Kulde i den for- løbne Vinter havde frosset og derved tabt sin Kraft (Poullsson). Af Revaccinationer anføres at være foretagne i Hammerfest By 62, i Vardø By 68 og i Tanens Distrikt 232, tilsammen 362.

Af **retsmedicinske Forretninger** opgives [at være ud- førte: 1 Syns- og Obduktionsforretning over et ihjelliget Barn; 4 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig en i Anled- ning af et en Person tilføjet Knivstik, en i Anledning af et tilføjet Slag, en over en Kone, der var overfaldt af en Mand, og en over en Kone, der var overkjørt. Ialt 5 rets- medicinske Forretninger, hvoraf to i Hammerfest, en i Vardø og to i Vadsø Distrikt.

Om Antallet af **Sindssyge** i Amtet er følgende Opgave meddelt: i Hammerfest var Antallet af Sindssyge, der for- pleiedes for offentlig Regning, uforandret som i forrige Aar 4, hvoraf i Aarets Løb en ny var tilkommen, 1 død; 2 af disse forpleiedes for Amtets Regning, 2 for Fattigvæ- senets Regning alene. I Tanens Distrikt var Antallet af Sindssyge ligeledes uforandret som i forrige Aar 7, hvoraf 3 vare under Amtets, 4 under Fattigvæsenets Forsørgelse. I Vardø Distrikt fandtes ingen Sindssyg under offentlig For- pleining; i Vadsø Distrikt forpleiedes 4 for Amtets Regning.

Af almindelige **Sygehuse** har Amtet 3, nemlig i Alten, Hammerfest og Vadsø. Nedenstaaende Tabel giver en Oversigt over de paa disse Sygehuse indkomne Sygdoms- tilfælde:

	Altens Sygehus.	Hammerfest Sygehus.	Vadsø Sygehus.
Febre, exanthematiske og andre	1	17	94
Akute Sygdomme i Aandedræts- organerne	-	5	9
Sygdomme i Hjernen og Nerve- systemet	-	4	2
Akute Sygdomme i Fordøielles- organerne	-	7	2
Chroniske do. i do.	-	3	1
Blodsygdomme, Ernæringssyg- domme	-	6	11
Chronisk Rheumatisme	-	4	-
Læsioner og Benbrud	-	9	5
Abscesser, Ulcera	-	1	2
Kræft og Svulster	-	1	1
Ben- og Ledsygdomme	-	1	2
Øiensygdomme	-	2	-
Syphilis	-	4	4
Hudsygdomme	-	1	3
Andre Sygdomme	2	1	2
	tilsammen 3	66	138.

Forøvrigt henvises med Hensyn paa Behandlingens Udfald, Antallet af Forpleiningsdage m. m. til Sygehusli- sten. Paa Gamvik Sygehus i Tanens Distrikt, der kun benyttes i Fisketiden og var i Virksomhed fra 12te April til 21de Juli, indkom 30, hvoraf for Nervefeber 14, Skjør- bug, Forfrysning, hver 2. Af det hele Antal udskreves 24 helbredede, 3 i Bedring, og 3 døde, deraf to af Ner- vefeber, en af Volvulus. Desuden blev i Gamvik oprettet et midlertidigt Sygelokale for Blodgangs- og Koppepatient- ter, der havde fælles Økonomi med Sygehuset; i dette Lokale, der var i Virksomhed fra 12te til 19de Mai og fra 14de til 21de Juli, indlagdes 2 Syge, lidende af Blodgang, og 1 Koppesyg. Antallet af Forpleiningsdage paa Syge- huset og Lazarettet tilsammen udgjorde 863 eller 26,2 for hver Syg, de samlede Udgifter ved Sygeforpleiningen ud- gjorde 403 Spd. 13½ Skill., altsaa omtrent 56 Skilling pr. Dag, hvoraf medgik til Medicin 5 Skilling pr. Forpleinings- dag (Lægens Procentgodtgjørelse fraregnet). Oprettelsen af Lazarettet bidrog fornemmelig til at forhøje Gjennem- snitsomkostningerne ved Forpleiningen. Om Sygehusbyg- ningen i Gamvik oplyses iøvrigt, at den i flere Henseender lader adskilligt tilbage at ønske;*) den er beregnet paa

*) Paa det i 1867 afholdte Amtsformandskabsmøde bevilgedes 200 Spd. til Sygehusets Udbedring, og en Plan var bleven opgjort til dets Udvidelse, som skulde finde Sted saasnart det dertil fornødne Beløb kunde finde Plads paa Medicinalfondets Budget.

Optagelse af 12 Syge i 2 Værelser med et samlet Rumindhold af omtrent 2500 Kubikfod. Inventariet er vel i udmærket Stand og Sygebetjeningen god, men Bygningens Slethed og Sneverhed samt Mangel af en Økonom gjør Forpleiningen kostbar og mangelfuld; eksempelvis anføres, at en Kande nysiet Melk betales med 24 Skilling, en Sygeoppasser med 96 Skill., to Gangkoner med 48 Skill. Døgnet foruden Kost (Thorsen). Paa Sygehuset i Vardø, der ligeledes kun pleier at benyttes i Fisketiden, men i dette Aar var i Virksomhed i 10 Maaneder, indkom 89 Syge, hvoraf for Finmarkens Medicinalfonds Regning 54, for Vardø Fattigvæsens 24, dels for Fattigvæsenets, dels for privat Regning 1, og alene for privat Regning 10; 69 udskreves helbredede, 4 i Bedring, 1 uhelbredet, 14 døde (deraf 9 af Nervefeber) og 1 laa tilbage ved Aarets Udgang; 34 af de Indkomne lede af Nervefeber, 9 af catarhalske Sygdomme, 7 af Kopper, 6 af Skjørbug, 5 af Forfrysninger; Behandlingsdagenses Antal udgjorde 2193 eller 24,9 for hver Udskreven; til Medicin anvendtes 55 Spd. 77 Skill. (deri ikke iberegnet 25 pCt. til Lægen). Ved Vardøhus Fæstning kom 67 Personer under Behandling, hvoraf 55 fra Garnisonen, 12 blandt Haandværkerne og deres Familier. Udgifterne til Medicin udgjorde 24 Spd. 43 Skill. eller 43 $\frac{2}{3}$ Skill. for hver Syg.

Af **Badeindretninger** gaves i Altens Distrikt mange russiske Dampbade, der især benyttedes af den kvænske Befolkning. I Hammerfest, hvor man hidtil havde savnet en Badeanstalt, var der Haab om at faa dette Savn afhjulpet, idet der var sluttet en Overenskomst mellem Medicinalfondets Bestyrelse og Byens Formandskab om Bevilgningen af de til Indretningen af en Badeanstalt fornødne

Midler. I Tanen fandtes et Par Dampbade og i Vadsø flere baade i Byen og Landsognet, som især benyttedes af Kvæner.

Amtets eneste **Apothek** i Hammerfest visiteredes og fandtes i god Orden. Personalet bestod, foruden Apothekeren, af 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Altens Distrikt: 2 Læger, nemlig: Distriktslægen, boende i Bosekop, og en uexamineret, midlertidig autoriseret Værkslæge i Kaafjorden, som imidlertid den 1ste Oktober i heromhandlede Aar fratraadte denne sin Bestilling, fra hvilken Tid han konstitueredes til at bestyre Distriktslægeembedet under Distriktslægens Tjenestefrihed. 3 ansatte Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
2. Loppens Distrikt: 1 Læge, boende i Øxfjord. 1 ansat Jordemoder (1 Post ledig); 4 Hjelpevaccinatører.
3. Hammerfest Distrikt: 1 Læge, boende i Hammerfest. 3 Jordemødre, hvoraf to ansatte; 4 Hjelpevaccinatører.
4. Maasø Distrikt: 1 Læge, boende i Maasø. Distriktets samtlige 3 Jordemoderdistrikter ved Aarets Udgang ubesatte; 5 Hjelpevaccinatører.
5. Tanens Distrikt: 1 Læge, boende i Tanen. 2 ansatte Jordemødre (1 Post ledig); 7 Hjelpevaccinatører.
6. Vardø Distrikt: 1 Læge, boende i Vardø. 1 ansat Jordemoder; 3 Hjelpevaccinatører.
7. Vadsø Distrikt: 1 Læge, boende i Vadsø. 2 ansatte Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatører.
8. Sydvarangers Distrikt: 1 Læge, boende i Sydvaranger, men i sidste Kvartal i Vadsø, da han tillige bestyrede dette Lægedistrikt. Jordemoderbestillingen ubesat; 2 Hjelpevaccinatører.

C. Uddrag og Sammenstilling

af de fra Dyrlægerne indkomne Beretninger om Sundhedstilstanden blandt Husdyrene og om Veterinærvæsenets Tilstand m. m. i 1866. *)

Ved den samtidig med den almindelige Folketælling i Slutningen af Aaret 1865 afholdte Tælling af Husdyrene i Riget, fandtes disse saaledes fordelte:

Amter.	Heste.	Storfæ.	Faar og Gjeder.	Svin.	Rensdyr.
Akershus med Christiania	14 079	52 801	38 527	8 099	
Smaalenene	10 387	42 760	24 989	4 743	
Buskerud	8 510	46 707	68 739	3 761	
Jarlsberg og Laurvig	7 237	30 410	17 233	2 966	
Hedemarken	15 117	76 309	123 655	9 715	18
Christians	16 288	94 372	172 578	9 975	
Bratsbergs	5 472	36 930	82 922	3 111	
Nedenæs	3 478	24 561	53 902	2 331	
Lister og Mandal	3 372	36 968	66 730	1 252	
Stavanger	8 817	56 907	222 696	4 479	
Søndre Bergenhus med Bergen	7 360	91 390	249 467	7 178	80
Nordre —	8 680	94 140	221 582	10 355	
Romsdal	9 163	77 596	195 499	7 487	
Søndre Trondhjem	9 546	61 238	122 993	6 466	98
Nordre —	9 052	39 983	113 291	6 729	10 998
Nordland	7 507	54 288	131 504	5 433	19 208
Tromsø	4 531	26 571	67 559	1 726	6 073
Finmarken	463	9 107	22 358	360	65 293
Hele Riget	149 059	953 038	1 996 224	96 166	101 768

*) Ifølge den udgivne Fortegnelse over autoriserede Dyrlæger i 1866 var deres Antal i dette Aar 73. Beretning er indsendt fra 64 Dyrlæger, hvoraf i Christiania By 3.

Akershus Amt 6, bosatte i Frogner, Ullensaker, Nannestad, Eidsvold, Høland, Aas.

i Smaalenenes Amt 6, bosatte i Moss, Sarpsborg, Fredrikstad, Fredrikshald, Aremark, Rakkestad.

i Buskeruds Amt 3, bosatte i Drammen, Kongsberg, Nordreoug.

i Jarlsberg og Laurvigs Amt 3, bosatte i Holmestrand, Søm, Laurvig.

Anm. Til Sammenligning med foregaaende Tællinger af Husdyrene hidsættes følgende Tabel over Kreaturholdet i hele Riget:

Aar.	Heste.	Storfæ.	Faar og Gjeder.	Svin.	Rensdyr.
1835	113 163	644 414	1 213 463	79 874	82 225
1845	131 894	842 568	1 738 224	88 637	90 273
1855	154 447	949 935	1 953 301	113 320	116 891

Sundhedstilstanden blandt Husdyrene betegnes næsten overalt som god og paa mange Steder som bedre end sædvanligt. Epizootiske Sygdomme vare forholdsvis sjeldne, naar undtages Kværke hos Hesten; en catarrhalsk Øien-sygdom forekom hos Faarene i Stavangers og søndre Bergenhus Amter. Af enzootiske Sygdomme havde fremdeles Skab hos Faarene ved sin Udbredning og Ondartethed — især i det Vestenfjeldske — størst Betydning; dog antages Sygdommen ved de i de senere Aar fra det Offentliges Side truffne Foranstaltninger at være i betydeligt Aftagende.

De væsentligste i 1866 iagttagne Sygdomme vare:

Hos Hesten.

Af **Typhus** opgives:

fra Christiania	af 1 Dyr læge	9 Tilfælde
- Smaalenenes Amt	- 2 —	6 —

Lateris af 3 Dyr læger 15 Tilfælde

i Hedemarkens Amt 11, bosatte i Kongsvinger, Grue, Elverum (2), Tønsset, Romedal, Stange, Vang, Hamar, Ringsaker (2).

i Christians Amt 9, bosatte i Gran, Land, Thoten, Gjøvig, Lillehammer, nordre Fron, Vaage, Lesje, nordre Aurdal.

i Bratsbergs Amt 3, bosatte i Skien, Hiterdal, Hvideseid.

i Nedenæs Amt 1, bosat i Arendal.

i Lister og Mandals Amt 1, bosat i Christiansand.

i Stavanger Amt 1, bosat i Stavanger.

i søndre Bergenhus Amt 3, bosatte i Bergen, Vos, Skonevig.

i nordre Bergenhus Amt 1, bosat i Hyllestad.

i Romsdals Amt 1, bosat i Molde.

i søndre Trondhjems Amt 5, bosatte i Trondhjem (2), Melhus, Meldal, Ørlandet.

i nordre Trondhjems Amt 6, bosatte i Stjørdalen, Frosten, Skogn, Levanger, Inderøen, Overhalden.

i Nordlands Amt 1, bosat i Vefsen.

Fra Finmarkens Amt er ingen Beretning indkommet, da den i Sydvaranger bosatte Dyr læge ikke har havt nogen Praxis (i Norge).

Transport af 3 Dyr læger 15 Tilfælde

- Christians Amt	- 1 —	4 —
- Lister og Mandals —	- 1 —	2 —
- søndre Trondhjems —	- 1 —	2 —

tilsammen af 6 Dyr læger 23 Tilfælde,

af hvilke 5 endte dødeligt. I Smaalenenes Amt begyndte Sygdommen i Askim i December 1865, udbredte sig derpaa til Eidsberg; den omtales som meget smitsom men mild.

Snive og Springorm. Af Snive forekom 1 Tilfælde paa Gaarden Hafslund ved Sarpsborg; Dyret dræbtes. Ingen Smitte kunde paavises. 1 Tilfælde af Springorm, der helbrededes, omtales af en Dyr læge, bosat i Vang paa Hedemarken.

Af **Kværke** opføres i dette Aar et mindre Antal Angrebne end i flere foregaaende Aar. Der opgives:

fra Christiania	af 2 Dyr læger	10 Angrebne,	- Døde
- Akershus Amt - 5	—	54	— 1 —
- Smaalenenes - 3	—	22	— 1 —
- Buskeruds - 2	—	33	— - —
- Jarlsberg og Laurvigs	- 2	— 12	— 1 —
- Hedemarkens - 7	—	75	— - —
- Christians - 4	—	94	— 5 —
- Bratsbergs - 3	—	26	— 2 —
- Nedenæs - 1	—	14	— 3 —
- Lister og Mandals	- 1	— 16	— - —
- Stavangers	- 1	— 15	— - —
- søndre Trondhjems	- 3	— 6	— 1 —
- nordre Trondhjems	- 3	— 75	— 4 —

tilsammen af 37 Dyr læger 452 Angrebne, 18 Døde.

Sygdommen var mest udbredt i Christians, nordre Trondhjems, Hedemarkens og Akershus Amter. Paa Grund af dens for det Meste godartede Beskaffenhed, kom paa mange Steder de færreste Angrebne under Dyrlægernes Behandling, saaledes i øvre Thelemarken og i Lister og Mandals Amt. Mere ondartet viste Sygdommen sig tildels i Smaalenenes Amt. Iagttagelser af Smitte omtales fra Akershus, Bratsbergs, Nedenæs og nordre Trondhjems Amter; til Molands Prestegjeld i Bratsbergs Amt antoges den overført fra Arendal. I de fleste Egne af Landet begyndte Sygdommen i Marts, havde sin største Udbredning i April og ophørte med Udgangen af Mai; i Grong og Overhalden af nordre Trondhjems Amt var Sygdommen Fortsættelse fra en Epidem i 1865 og sluttede i Mai 1866. Til Forebyggelse af Smitte sees Afsondring af de syge Dyr at være forsøgt iværksat i enkelte Prestegjelde i Smaalenenes og Bratsbergs Amter. I Anledning af Sygdommen foretoges for offentlig Regning en Undersøgelsesreise i Lister og Mandals Amt.

Strengel synes at have havt liden Udbredning i dette Aar; ialt opføres 114 Angrebne med 4 Dødsfald fra forskellige Amter. I Thelemarken og i Siredalen optraadte Sygdommen ofte i Forbindelse med Kværke.

Catarrhalske Tilfælde siges især om Vaaren og Høsten at høre til de almindeligste Sygdomme hos Hesten; Antallet af opgivne behandlede Tilfælde er i dette Aar forholdsvis mindre betydeligt; der opgives:

af 2 Dyr læger i Christiania	36 Tilfælde
- 6 — i Akershus Amt	66 —
- 4 — i Smaalenenes	- 48 —
- 3 — i Buskeruds	- 42 —
- 2 — i Jarlsberg og Laurvigs	- 5 —
- 10 — i Hedemarkens	- 140 —
- 6 — i Christians	- 47 —
- 3 — i Bratsbergs	- 38 —
- 1 — i Nedenæs	- 9 —
- 1 — i Lister og Mandals	- 2 —
- 1 — i Stavangers	- 10 —
- 2 — i søndre Bergenhus	- 4 —
- 1 — i nordre —	- 10 —
- 5 — i søndre Trondhjems	- 39 —
- 5 — i nordre —	- 24 —
- 1 — i Nordlands	- 1 —

af 53 Dyr læger tilsammen 521 Tilfælde;
af dette Antal opføres 23 Tilfælde af Halsbetændelse, af hvilke 1 endte dødeligt. Influenza kan ikke sees at have forekommet.

Af **Rygmarsvslamhed** nævnes tilsammen 9 behandlede

Tilfælde, hvoraf 3 endte dødeligt, fra Smaalenenes, Lister og Mandals samt nordre Trondhjems Amter.

For **Lunge- og Lungehindebetændelse** behandlede 36 Dyr læger tilsammen 186 Heste, hvoraf 21 døde; af dette Antal falder 73 Tilfælde med 5 Dødsfald paa Christiania Stift, 53 med 7 Dødsfald paa Hamars, 36 med 8 Dødsfald paa Trondhjems Stift, Resten paa Bratsbergs, Lister og Mandals samt søndre Bergenhus Amter.

Underlivstilfælde. Kolik og Indigestion anføres som tidligere at høre til de almindeligste Sygdomme hos Hesten. 58 Dyr læger opgave ialt 1136 Behandlede og 40 Døde. For Forstoppelse og Diarrhoe behandlede 81 Heste, af hvilke 1 døde, for Mave- og Tarmbetændelse 34, af hvilke 14 døde. Af Orm nævnes 54 Tilfælde, af gastrisk Feber 11. Indigestion siges i Almindelighed at være hyppigst om Vinteren under Staldfodringen.

Hudsygdomme. Af Skab opgives 20 Tilfælde fra Akershus, samt enkelte fra Christians, Bratsbergs og nordre Trondhjems Amter. For Lus, Kløe og andre Hudsygdomme behandlede tilsammen 282 Heste, fordelte paa de fleste Amter. Af Rosen nævnes 90 Tilfælde, af hvilke 1 endte dødeligt, af Neldefeber 52.

Muk viste sig paa mange Steder baade i det søndenfjeldske og nordenfjeldske Norge, men uden at antage epidemisk Udbredning. 44 Dyr læger behandlede ialt 284 Tilfælde.

Af **andre Sygdomme** kunne mærkes: Nyrebetændelse (39 Tilfælde, hvoraf 7 med dødelig Udgang), Leversygdomme og Vatersot (6 Tilfælde), Hjernebetændelse og Koller (32, hvoraf 10 døde), Stivkrampe (6, dræbte 5), Lamheder (30, døde 5), Stranguri (35), Asthma (115 med 11 Dødsfald). Af rheumatiske Tilfælde opgives 3 fra Christiania, 4 fra Smaalenenes, 9 fra Hedemarkens og 6 fra nordre Trondhjems Amt.

Chirurgiske Tilfælde nævnes som før blandt de hyppigst under Dyr lægens Behandling kommende Sygdomme; Hovskader forekom meget almindeligt og vare oftest en Følge af feilagtigt Beslag eller Beskjæring af Hoven; Forstrækninger og Luxationer omtales hos 276 Heste, af hvilke 12 dræbtes (af 28 Dyr læger); Spat nævnes hos 188, hvoraf 8 dræbtes (af 19 Dyr læger), Galler 176, 5 dræbte (23 Dyr læger), Forfangenhed 19 (7 Dyr læger), Benbrud 9, døde eller dræbte 7 (7 Dyr læger), Mund- og Tandfeil 197 (18 Dyr læger), Øiensygdomme 172, 1 dræbt (42 Dyr læger). Af udførte **Kastrationer** opføres 53 Dyr læger 1119, hvoraf 369 foretoges i Christians, 159 i Hedemarkens Amt.

Hos Koen.

Miltbrand forekom i Grans Prestegjeld i Christians Amt (3 Angrebne, 1 dræbt, 2 døde); i Lindaas Præstegjeld af søndre Bergenhus Amt skal der paa en Gaard have forekommet 4 Tilfælde, der ikke kom under Lægebehandling, og endte dødeligt. Sygdommen optraadte som Miltbrandsfeber sporadisk paa flere Steder i nordre Bergenhus Amt, især i Guddal af ytre Holmedals Herred; 6 Tilfælde behandlede, alle med heldig Udgang. For Lendeblod behandlede i Christians Amt 6, hvoraf 1 dræbt, 1 død.

Af **Typhus** opgives tilsammen fra Akershus, Hedemarkens, Christians, søndre og nordre Trondhjems Amter 15 Angrebne, af hvilke 4 dræbtes eller døde, 4 omtales som uhelbredede. I Guddals Annex til ytre Holmedal optræder ondartet Catarrh af typhøs Beskaffenhed enzootisk; ogsaa i dette Aar døde flere deraf. For Feber behandlede i Akershus, Bratsbergs, søndre Bergenhus og nordre Trondhjems Amter, tilsammen 17.

Af **Kopper** opføres ialt 52 Tilfælde med 1 Dødsfald, af hvilke 28 betegnes som sorte eller brandige. 1 Tilfælde forekom i Christiania, 8 i Buskeruds Amt, 9 i Jarlsbergs, 4 i Hedemarkens, 10 i Stavangers og 20 i nordre Trondhjems.

For **Benskjerhed** opføres:

fra Akershus	Amt af	1 Dyr læge	3 Angrebne,	- Døde
- Smaalenenes	- -	2	4	1
- Buskeruds	- -	1	2	1
- Hedemarkens	- -	5	19	2
- Christians	- -	3	10	3
- Bratsbergs	- -	1	2	1
- Nedenæs	- -	1	5	1
- Lister og Mandals	- -	1	1	1
- søndre Trond- hjems	- -	1	1	-
- nordre	- -	2	8	3

tilsammen af 18 Dyr læger 55 Angrebne, 13 Døde.

Sygdommen siges i Almindelighed at forekomme langt sjældnere end før. Af **Slikkesyge** opgives fra Akershus Amt et Tilfælde, der endte dødeligt, fra Smaalenenes 1 og fra Bratsbergs 4. Amtsdyr læge Bang i nordre Trondhjems Amt opfører 62 behandlede Tilfælde af Benskjerhed, Benmørhed og Slikkesyge, hvoraf 9 endte dødeligt. Af **Parresyge** nævnes ialt 74 Tilfælde med 23 Dødsfald fra forskellige Egne af Landet.

Af **Blodpis** opgives af 34 Dyr læger 201 Angrebne og 21 Døde, nemlig:

fra Christiania	21 Angrebne,	- Døde
- Akershus Amt	16	3
- Smaalenenes	8	-
- Buskeruds	9	-
- Jarlsbergs	43	5
- Christians	17	1
- Bratsbergs	15	1
- Nedenæs	6	1
- Lister og Mandals	5	-
- søndre Bergenhus	12	-
- nordre	3	-
- Romsdals	6	3
- søndre Trondhjems	9	2
- nordre	31	5

Sygdommen omtales som almindelig i øvre Thelemarken (Bjørnsen); den optraadte meget ødelæggende i Romsdals Amt blandt endel ikke akklimatiserede Thelemarkskjør. Som de hyppigste Aarsager nævnes: for tidlig Havnegang, Nydelse af Skov- og Myrgræs, der indeholde skarpe Bestanddele, samt Forkjølelse.

Af **Lungebetændelse** omtales 31 Dyr læger 153 Angrebne og 35 Døde, deraf 49 med 12 Døde i Hedemarkens Amt. Under Navn af „ondartet Lungesyge“ omtales 8 Tilfælde med 3 Døde fra Akershus Amt (Voigt). Af Lungetæring og Lungesyge nævne 18 Dyr læger 51 Tilfælde, hvoraf 25 endte dødeligt og 1 ikke helbrededes. Lungetæring siges at være hyppig paa Aas Landbrugsskole i 2 Familier; selv unge Kalve ere ofte angrebne; en for vidt dreven Melkeafsondring ansees som Aarsag hertil (Thessen). Paa en Gaard i Haram i Søndmøre skal Sygdommen være endemisk og tilskrives her Nydelsen af Ranunculus acris (Schmidt). 26 Dyr læger opføre 327 Tilfælde af **Catarrh**, hvoraf 27 endte dødeligt, deraf 219 Angrebne og 10 Døde i Hedemarkens Amt; fra enkelte Steder omtales Catarrh som ondartet, fornemmelig fra Vinje og Hvideleid Herreder i Thelemarken, hvor den hovedsagelig ytrede sig som Snue og Øienbetændelse forbunden med stor Mathed og viste sig her smitsom; den forekom i Mai, Juni og Juli, blev sjældnere udover Høsten; 13 Dyr vides at være døde, af hvilke 11 vare ubehandlede.

Underlivstilfælde, saasom Indigestion, Kolik, Forstopelse og Diarrhoe, hørte til de almindeligste Sygdomme hos Koen og nævnes fra alle Amter, hvorfra Beretning haves, undtagen fra Romsdals Amt; 60 Dyr læger opgive tilsammen 833 Angrebne, hvoraf 45 døde. Af gastrisk Feber nævnes (af 10 Dyr læger) 39 Angrebne, 4 Døde, af **Trommesyge**, der siges at forekomme mest om Høsten, (af 39 Dyr læger) 257 Angrebne og 28 Døde. For Gulsot behandlede 5, hvoraf 1 døde, for Vatersot og Leversyge

4, der alle døde, for Blodgang 1, der helbrededes. 27 Kjør opgives som angrebne af Bughinde-, Mave- og Tarmbetændelse, 11 døde. For Nyrebetændelse behandles 5, af hvilke 2 døde.

Hudsygdomme. Af Skab opgives 86 Tilfælde, hvoraf 51 fra Christiania Stift, 23 fra Hamars samt 12 fra nordre Trondhjems Amt; fra Hiterdals Herred i Bratsbergs Amt omtales tilsammen 76 Tilfælde af Skab og Klidudslet, hvilken sidste Sygdom ogsaa nævnes fra Akershus, Hedemarkens, Christians og Romdals Amter med tilsammen 15 Behandlede. Ringorm nævnes fra Stavangers og søndre Trondhjems Amter; ialt opføres af 2 Dyr læger 57 Tilfælde. For Drankudslet behandlede en Dyr læge i Hedemarkens Amt 10 syge Dyr ved Brænderierne. Af Rosen nævnes ialt 32 behandlede Tilfælde fra Christiania, Akershus, Christians og nordre Trondhjems Amter. For Lus, Kløe og Hududslet uden nærmere Betegnelse af Udslettets Art behandlede af 35 Dyr læger tilsammen 2195 Tilfælde, hvoraf 1173 af 7 Dyr læger i Hedemarkens Amt.

Af **Klovsyge** opføres af 9 Dyr læger 96 Behandlede med 5 Døde fra Akershus, Hedemarkens, Christians, Bratsbergs og søndre Trondhjems Amter; af dette Antal forekom 34 paa Brænderierne i Thoten; desuden opgives af 1 Dyr læge 179 Behandlede for Klov- og Mundsyge fra Hedemarken; af disse sidst nævnte døde 4.

Af **rheumatiske Sygdomme** opgive 11 Dyr læger ialt 39 behandlede Tilfælde, hvoraf 3 sees at have endt dødeligt.

Af **andre Sygdomme** nævnes enkelte Tilfælde af Hjernebetændelse (2, død 1), Krampe, Lamhed, Forgiftninger med Kviksølv (9, døde 5), med Kogsalt (2, begge døde), o. fl.

Af **chirurgiske Tilfælde** omtales omtrent de samme, som ovenfor ere nævnte under Sygdomme hos Hesten. Af Benbrud opgives 19 Tilfælde, af hvilke 10 kunne sees at have kostet Dyrene Livet, af Øienbetændelse 40 Angrebne, 2 dræbte, af Yverbetændelse 367 Tilfælde, hvoraf 9 havde en uheldig Udgang (af 40 Dyr læger); for Yverfeil og Yvertilfælde behandlede 130 med 4 Dræbte, for Feil ved Melken 136 med 1 Dræbt.

Af udførte **Kastrationer** opgive 13 Dyr læger 47, hvoraf 12 i Hedemarkens Amt.

Besværlige Forløsninger, der fordrede Dyr lægens Hjelp, nævnes hos 430 Kjør; 43 Tilfælde sees at have endt dødeligt. Af 123 Tilfælde, i hvilke Aarsagen til Fødselens Uregelmæssighed angives, var der i 100 feilagtigt Leie, i 1 for stort Foster, i 1 Opsvulmen af det afdøde Foster, i 8 snevre Fødselsveie, i 5 Børdreining, i 4 Sammenvoxning af Børmunden, i 2 Bristning af Børen, i 1 Fremfald

af Skeden, i 1 Apoplexi og Død. Efterbyrdens forhalede Afgang opgives i 414 Tilfælde at have gjort Dyr lægens Hjelp nødvendig; 2 Tilfælde sees at have endt dødeligt. Sygdommen siges hyppigst at optræde efter Kalvekastning.

Kalvningsfeber og Melkefeber omtales fra alle Overøvrighedsdistrikter, hvorfra Beretninger ere indsendte, undtagen fra nordre Bergenhus, Romsdals og Nordlands Amter; tilsammen opføre 45 Dyr læger 236 Tilfælde, hvoraf 103 endte dødeligt, foruden 6, der endte dødeligt uden Opgave over samtlige Behandlede. Den paralytiske Form omtales af et Par Dyr læger som den forherskende. Af Børbetændelse nævnes 17 Tilfælde, af hvilke 10 medførte Døden.

For **Kalvekastning** behandlede 17 Dyr læger tilsammen 190 Kjør, hvoraf 61 i Hedemarkens Amt; Sygdommen omtales især fra Elverum, Hadeland, Land, søndre Gudbrandsdalen, nordre Bergenhus og Romsdals Amter; ligesom i det foregaaende Aar var Kalvekastning epizootisk udbredt i Opdal af søndre Trondhjems Amt.

Hos Faaret.

Skab forekom forholdsvis sjelden i Landets søndenfjeldske Egne. Fra Akershus Amt omtales 21 behandlede og helbredede Dyr; fra Ringsaker i Hedemarkens Amt 54 behandlede, af hvilke 50 helbrededes, 4 døde, fra Østerdalen i samme Amt 7 i Elverum og 4 i Tønset; fra Christians Amt nævnes 10 behandlede og helbredede i Valdres, og i Lesjeskogens Annex til Lesje skal der herske endel Faareskab, indkommet ved Smitte fra Romsdalen. I Bratsbergs Amt behandlede og helbrededes 5. I Nedenæs Amt viste Sygdommen sig i de vestlige Distrikter, men blev ved de trufne Foranstaltninger heldig modarbejdet og indskrænket; ialt behandlede 110, hvoraf 1 dræbtes. I søndre Bergenhus Amt ansees Sygdommen for næsten ophørt, hvorfor de fleste offentlig ansatte Skabkurerere afskedigedes i 1866. I Vaaren 1866 behandlede i de i Aarene 1862, 1863, 1864 og 1865 kurerede Distrikter og paa Toskøen for første Gang tilsammen 1620 Faar og 21 Gjeder med 845 Pund amerikansk Tobak. I 1865 behandlede om Høsten af 35 Skabkurerere ialt 50 023 Faar og 479 Gjeder med 22 000 Pund amerikansk Tobak. I nordre Bergenhus Amt var Sygdommen som før meget almindelig udbredt, især i Kystegnene. Fra Høsten 1865 til Sommeren 1866 behandlede i dette Amt ialt 27 990 Faar og 4 654 Gjeder; til Behandlingen medgik 10 755 Pund amerikansk Tobak; ved anden Gangs Gjentakelse af Kuren fandtes Sygdommen at være meget aftaget undtagen i Viks Herred i Sogn, hvor den endnu var særdeles udbredt.

Sygdommen syntes i dette Aar ikke at være saa ondartet og omsiggribende som i de foregaaende Aar, da Veiret ved sin Fugtighed og Kulde var mere gunstigt for Sygdommens Udbredelse (Burggraff). I Romsdals Amt var Sygdommen fremdeles hyppig. Efter en ved Amtsformandskabet i December 1866 og Januar 1867 foranstaltet Undersøgelse af Faarene i de Prestegjelde, hvor almindelig Behandling havde været udført, fandtes i hele Amtet henimod 1400 skabsyge Faar hos 456 Jordbrugere. Som de Egne i dette Amt, hvor Sygdommen var mest udbredt, nævnes: i Søndmøres Fogderi: Ørskougs Hovedsogn, Skodjes Herred og Øerne i Harams Herred; i Romsdals Fogderi: Vestnæs Herred; i Nordmøres Fogderi: Halse, Aure, Fredø og Grips Herreder; næsten alle de øvrige Herreder i dette Fogderi vare fri for Sygdommen. Af Søndmøres Fogderi fandtes kun Vanelvens og Sandø Herreder fri, alle de øvrige Herreder i dette og Romsdalens Fogderi vare mere eller mindre angrebne. Der er i Amtet beskikket omtrent 450 Tilsynsmænd mod Faareskabsygen. I søndre Trondhjems Amt fandtes ved en Undersøgelse i Ørkedalen 30 skabsyge Faar i 9 Besætninger. Sygdommen antoges her indført i 1865 fra Hevne i Nordmøre. I nordre Trondhjems Amt behandlede 2.

Blegsot, Vatersot og Leverikter siges fremdeles at være almindelig blandt Faar og tildels Gjeder; der opgives:

fra Akershus	Amt	27	Behandlede,	11 Døde
- Smaalenenes	-	8	—	-
- Buskeruds	-	1	—	1
- Hedemarkens	-	37	—	11
- Christians	-	238	—	25
- Bratsbergs	-	49	—	-
- Nedenæs	-	12	—	-
- Lister og Mandals	-	6	—	3
- søndre Trondhjems	-	82	—	9
- nordre	—	323	—	61

tilsammen 783 Behandlede, 121 Døde.

Desuden omtales Sygdommen fra nordre Bergenhus Amt, hvor den dog var sjeldnere end i de foregaaende Aar. Vatersot, der før var meget hyppig i Ørkedal og Meldal, omtales nu som sjeldnere paa Grund af bedre Røgt og mindre Besætninger.

Af **Klovsyge** omtales fra Bratsbergs Amt 82 Tilfælde, mest i nedre Thelemarken. Fra Stjørdalen i nordre Trondhjems Amt opføres 50 Tilfælde af Mund- og Klovsyge.

Af **Dreiesyge** nævnes 2 dødeligt forløbende Tilfælde fra Lister og Mandals Amt og 24 ligeledes dødeligt forløbende Tilfælde fra Stjør- og Værdalen i nordre Trondhjems Amt.

I nordre Bergenhus Amt iagttoges adskillige Tilfælde af denne Sygdom.

Fra Akershus Amt omtales 8 Tilfælde af Hjernebetændelse, af hvilke 2 endte dødeligt.

Miltbrand skal have hersket paa 3 Gaarde i Nordhordland, hvor 80—90 Faar skulle være døde. Dyrslægen kom først til, da Sygdommen var ophørt.

Af **Anthrax** omtales 2 Tilfælde med heldig Udgang fra Smaalenenes Amt.

Fra Stavangers, søndre Bergenhus og Romsdals Amter omtales Epizootier af **Øienbetændelse** blandt Faar med Belæg paa Hornhinden og tildels Blindhed; de fleste Tilfælde helbrededes. Fra Stavanger Amt opgives af Lensmændene 92 Angrebne med 18 Dræbte; ingen kom under Lægebehandling; fra søndre Bergenhus Amt 80 behandlede og fra Romsdals Amt 14 behandlede Faar.

Andre Sygdomme. Af Krampe opgives 8 Tilfælde, hvoraf 3 med dødelig Udgang, af Catarrh 25 med 1 Dødsfald, af Lunge- og Brystbetændelse 31 med 11 Dødsfald, af Forstoppelse og Diarrhoe 48 med 7 Dødsfald, af Trommesyge 30 med 1 Dødsfald, af Børbetændelse 3 med 1 Dødsfald, af Benbrud 17 med 1 Dødsfald. I 11 Tilfælde ydedes Fødselshjelp. Af 19 Dyrslæger omtales 201 udførte Kastrationer.

Hos Gjeden.

Skab nævnes fra Christians, Bratsbergs og især fra nordre Bergenhus Amt (se ovenfor). Fra Lister og Mandals Amt omtales 7 Tilfælde af **Dreiesyge**, hvoraf 4 endte dødeligt. For **Vatersot** og **Flyndresyge** behandlede i Vang paa Hedemarken og i Elverum 44 Angrebne med 2 Døde. Enkelte Tilfælde af Catarrh behandlede i Bratsbergs og af Hjernebetændelse i nordre Trondhjems Amt. 3 Dyrslæger opføre 11 Kastrationer.

Hos Svinet.

Af **Miltbrand** opgives 4 Dyrslæger ialt 45 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald, nemlig fra Sarpsborg 7 Tilfælde med 2 Dødsfald, fra Christians Amt 3 dødelige Tilfælde, fra søndre Trondhjems Amt 3 Tilfælde og fra nordre Trondhjems 32 med 1 Dødsfald. Som Miltbrandsrosen opføres fra nordre Trondhjems Amt af 2 Dyrslæger 42 Tilfælde med 5 Dødsfald.

For **Typhus** behandlede 1 Dyr med dødelig Udgang i Christians Amt.

For **Pletfeber** opføres fra Christiania 3 dødelige Til-

fælde, fra Akershus Amt 9 uden Dødsfald, fra Buskeruds 5 med 1 Dødsfald, fra Hedemarkens 1 Tilfælde, fra Christians 2, fra Bratsbergs 7 med 1 Dødsfald, fra søndre Trondhjems 2; ialt 29 Tilfælde.

Af **Kopper** nævnes 10 Tilfælde med 7 Døde fra Ullensaker og Nannestad.

For **Bensyge** behandlede i Akershus Amt 22, af hvilke 3 døde, i Jarlsberg og Laurvigs Amt 5 og i nordre Trondhjems Amt 20.

Vatersot og **Tinter**. Der opføres fra Hedemarkens Amt 3 Behandlede, 2 Døde, fra Lister og Mandals Amt 1, der døde.

Af **Underlivstilfælde** (Forstoppelse, Diarrhoe, Kolik og Indigestion samt gastrisk Feber) opgives af 27 Dyr læger 138 Tilfælde, af hvilke 10 sees at have endt dødeligt; af Mave- og Tarmbetændelse 17 Tilfælde, hvoraf 8 med dødelig Udgang.

Betændelser. Af Lunge- og Brystbetændelse nævnes 59 Behandlede, 20 Døde; af Hjernebetændelse og Hjerneaffektion 67 Behandlede, 27 Døde; af Halsbetændelse 66 Behandlede, 16 Døde; af Øienbetændelse 9 Tilfælde.

Af **Krampe** omtales 71 Tilfælde, af hvilke 27 med dødelig Udgang; af Epilepsi 2 Tilfælde, der endte dødeligt; af Lamheder 10 Tilfælde med 1 Dødsfald.

Af andre Sygdomme omhandles Rheumatisme (33 Behandlede, 1 Død), catarrhalske Tilfælde (10), Rachit (7, 1 Død), Yverbetændelse (1 Død), Tarmslynge (2 Døde), Pungbrok (25, 4 Døde), Forgiftninger med Phosphor, Svovl og Salt (9, 5 Døde), Skab, Lus og Udslet o. s. v. — 33 Dyr læger kastrede 489 Dyr, af Udbødninger nævnes 5; af besværlige Forløsninger omtales 14, hvoraf 6 med dødeligt Udfald.

Hos Hunden.

Hvalpesyge. Der opgives af 32 Dyr læger tilsammen 217 behandlede Tilfælde med 41 Dødsfald; deraf forekom:

i Christiania	50	Behandlede,	5	Døde
i Akershus	Amt 28	—	9	—
i Buskeruds	- 9	—	2	—
i Jarlsberg og Laurvigs	- 13	—	3	—
i Hedemarkens	- 34	—	8	—
i Christians	- 28	—	5	—
i Bratsbergs	- 11	—	-	—
i Nedenæs	- 4	—	1	—
i Lister og Mandals	- 14	—	1	—
i søndre Bergenhus	- 10	—	5	—
i Romsdals	- 3	—	-	—
i søndre Trondhjems	- 5	—	-	—
i nordre	- 8	—	2	—

Sygdommen siges i Christiania at være ligesaa hyppig hos ældre som hos yngre Hunde (Nielsen-Sæther). Forøvrigt omtales Catarrh og Hoste, Lunge- og Brystbetændelse, Hjernebetændelse, Kramper og Lamheder, Epilepsi, Vatersot, Skab, Bændelorm (1 Tilfælde fra Akershus, helbredet). 10 Dyr læger opføre 34 Kastrationer.

Husdyrrøgt og Husdyravl.

Husdyrstellet opgives paa de fleste Steder at gaa fremad; paa flere Steder siges dog Røgten af Husdyrene endnu tildels at være mislig, saasom i Tønset, i Lesje og Dovre Herreder i Valdres, i søndre og nordre Bergenhus Amter, i Romsdals Amt, samt i Bjørnør og Hittern af søndre Trondhjems Amt; i andre Egne f. Ex. paa Ringerike, i Gudbrandsdalen, Stavanger Amt, Strinde og Selbu og i nordre Trondhjems Amt siges de af Amternes Landhusholdnings-selskaber og Sogneselskaberne foranstaltede Dyr- og Fjøs-skuer at have haft en meget gavnlige Indflydelse. Over Forsømmelse af Husdyrenes ihudpleie klages fra Eidsvold, Høland, Numedal og Sandsvær, søndre Jarlsberg, Romedal, nordre Østerdalen, Fron, Lesje, Dovre, hele Thelemarken undtagen Hiterdal, Søndhordland. Som forhen pleies og fodres ialmindelighed Hesten langt bedre end de øvrige Husdyr, især Faaret, der paa de allerfleste Steder faar den knapteste Føde og ussel Stel. Sulfefodring omtales som ikke sjelden paa mange Steder i Numedal, Sandsvær, Tønset, Søndhordland, nordre Bergenhus Amt, Fosen og Stjørdalen; fra nordre Gudbrandsdalen klages over den hver Vaar almindelige Fodermangel. En hensigtsmæssigere og rigeligere Fodring sees at være indført paa flere Steder i Smaalenenes og Jarlsberg og Laurvigs Amt, Vang paa Hedemarken, Odalen, Thoten, Thelemarken, søndre og nordre Trondhjems Amter. Stalde og Fjose indrettedes paa mange Steder lysere, rummeligere og hensigtsmæssigere, saaledes i Ullensaker, Høland, Ringerike, Sandsvær; tildels Jarlsberg og Laurvigs Amt, Odalen, Romedal, Vang paa Hedemarken, Froen, Thoten, Hvideseid, Skienseggen, Guldal, Ørkedal, Meldal, Selbu, nordre Trondhjems Amt og tildels Nordlands Amt; i Gran, Tønset, Lesje og Dovre, Søndhordland og Fosen siges Fæhusene og Staldene endnu at være lave, mørke og fugtige. Fra Solør klages over at Hestene slide ondt om Vinteren under Tømmerkjørselen.

Husdyravlen siges fremdeles paa de fleste Steder at have været i mere eller mindre rask Fremgang, idet der, fornemmelig for Hornkvægets Vedkommende, stadig spores mere Sands for Valget af gode Avls- og Tillægsdyr, og for Anskaffelsen af forædlede Racer. Fra Tønset og Hi-

terdal klages over manglende Sands herfor. Hesteavl-
 len dreves i stor Maalestok paa Thoten og i Vardalsamt
 i Tydalen af søndre Trondhjems Amt; Racen var hoved-
 sagelig gudbrandsdalsk; i Opkomst siges den at være i
 Raade i Smaalenene samt i Sundalen i Romsdalen, hvor
 en Staten tilhørende Hingst er stationeret; den var gaaet
 tilbage i Buskeruds Amt, Hedemarkens Amt, Gudbrands-
 dalen, søndre Trondhjems Amt samt omkring Levanger;
 paa de fleste Steder var Grunden hertil de lave Priser
 paa Heste i de sidste Aar; paa Ringsaker, hvor der forhen
 paa de større Gaarde aarlig tillagdes 3—4 Føl paa hver,
 blev der i de 2 sidste Aar saagodtsom ingen opdrættet.
 Selskabet for Hestens Forædling nordenfjelds har station-
 neret 2 Hingste, indkjøbte fra Gudbrandsdalen, i søndre
 og nordre Trondhjems Amter. Kvægavlen siges paa
 de fleste Steder at være gaaet fremad ved Indførsel af
 thelemarksk og Ayrshire-Kvæg og tildels ved Forædling
 af de gamle Racer inden Distrikterne. Fra Skien beret-
 tes, at der ogsaa findes danske og hollandske Kvægracer
 paa flere Gaarde. Fra Lesje meddeles, at der hver Som-
 mer paa de rige Fjeldgræsgange opfedes 7 á 800 Kjør,
 der sælges om Høsten til Slagt. Faareavl af engelsk
 og skotsk Race sees at drives paa mange Steder i Hede-

markens, Christians, Bratsbergs, søndre Bergenhus, Roms-
 dals, søndre og nordre Trondhjems Amter; i de 2 sidst-
 nævnte Amter kjøbes mange Faar fra Tuterøen, hvis Faa-
 rerace omtales som meget god. I Søndhordland har man
 i den senere Tid lagt sig meget efter Krydsning af Faa-
 reracerne; mange Faar opales og sælges herfra til Ber-
 gen. I Nordland er endnu Intet gjort til Forædling af
 Racen, men Sandsen herfor er vakt. Svineavl siges at
 drives i stor Udstrækning paa øvre Romerike, omkring
 Laurvig og paa Hedemarken; engelske, danske, af og til
 svenske og chinesiske Svin vare indførte paa flere Steder i
 Akershus, Buskeruds, Jarlsbergs og Laurvigs, Hedemar-
 kens, Bratsbergs og nordre Trondhjems Amter til Foræd-
 ling af den norske Race.

I **Veterinærvæsenets** Tilstand synes der ikke at have
 foregaaet synderlige Forandringer. Fra mange Steder
 klages over Kvaksalvere, der uhindret praktisere og som
 oftest til Skade for Husdyrene. Deres Antal siges at være
 aftaget betydeligt i søndre Trondhjems Amt, hvor Dyr læge
 benyttes, naar man har Raad dertil. Fra Lister og Man-
 dals Amt anføres, at den høie Pris paa Medikamenter af-
 holder Almuen fra at bruge Dyr lægen.

D. Bilag.

I. Medicinsk Statistik fra Kongsberg i Aarene 1847—1866 af Exam. med. Bryn.

Exam. med. Th. Bryn paa Kongsberg har med sin Medicinalberetning til Departementet for det Indre indsendt en Oversigt over sin praktiske Virksomhed paa det nævnte Sted i de 20 Aar fra 1847 til 1866, hvoraf følgende Uddrag meddeles:

Tabel over de i medicinsk-statistisk Henseende vigtigere behandlede Sygdomme.

Sygdom.	1847.	1848.	1849.	1850.	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1866.	Tilsammen.	Døde.
Nervefeber	8	10	2	5	14	13	7	38	19	9	9	8	-	5	4	1	7	20	21	10	210	18
Barselfeber	2	2	3	6	1	1	4	5	3	3	2	3	9	4	4	6	1	6	3	1	69	12
Ondartet Halsesyge	2	5	3	4	3	6	8	11	14	7	14	20	10	21	23	28	27	20	35	27	288	7
Skarlagensfeber	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	1	7	-	2	-	43	-	-	-	58	12
Mæslinger	89	-	-	-	-	-	2	-	-	51	-	-	-	-	-	58	-	-	11	1	212	3
Børnekopper	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2	-	8	-	-	2	-	-	-	18	-
Rosen	6	13	9	18	13	22	25	28	16	19	20	29	31	20	21	41	31	20	21	24	427	2
Kusma	8	-	-	3	1	-	1	1	21	4	-	3	-	1	-	6	-	33	10	-	92	-
Gigtfeber	4	8	6	7	9	10	6	13	16	13	11	7	14	9	8	5	8	8	5	10	177	1
Lungebetændelse	48	57	52	16	23	42	60	53	27	50	30	49	26	9	28	43	28	46	23	26	736	41
Bronchit	22	12	15	5	8	10	8	20	17	26	20	13	12	7	14	37	18	49	23	46	382	5
Simpel Feber	12	20	17	11	20	33	20	26	23	32	23	21	16	19	36	40	23	23	39	31	485	-
Forkjølelsesfeber	18	38	12	14	4	7	3	4	51	18	49	20	36	32	10	19	20	27	16	18	416	2
Strubehoste	10	2	4	4	1	4	2	8	3	4	2	2	15	6	7	8	6	4	4	4	100	29
Kighoste	5	12	4	-	3	13	41	7	-	-	21	13	-	1	17	-	16	5	-	3	161	8
Koldfeber	-	1	4	-	-	-	-	2	-	-	2	-	1	1	-	1	1	-	-	-	13	-
Dysenteri	-	1	-	-	-	-	-	3	-	-	7	2	2	1	2	2	1	3	-	2	26	1
Diarrhoe	11	18	22	16	19	40	13	28	10	16	36	16	28	19	21	36	20	18	23	35	445	3
Cholérine	4	12	17	8	14	30	10	17	13	5	26	5	15	7	19	12	8	11	29	37	299	5
Gonorrhoe	8	6	6	2	3	7	3	-	1	3	4	2	6	4	2	2	2	3	4	6	74	-
Lungetæring	11	13	11	6	10	15	20	25	33	41	17	20	14	12	15	14	8	10	5	10	310	176
Blegsot	3	6	6	11	12	16	16	18	17	10	8	7	8	6	6	21	12	12	8	13	216	-

Anm. Min Lægevirksomhed er kommet lidet i Berørelse saavel med Forfinelsen som med den egentlige Armod i Byen og Landdistriktet, hvilken Omstændighed maa kunne forklare den i Regelen gunstige Dødsprocent.

Nervefeber. Denne Sygdom har, som vil sees af Tabellen, ikke forekommet hyppig; de fleste Tilfælde, som jeg har havt under Behandling i et Aar, indtraf i 1854, nemlig 38. Fordelt paa 20 Aar giver Hovedsummen 210 gennemsnitlig $10\frac{1}{2}$ Patient pr. Aar. Divideres den samlede Sum af

alle de Syge, jeg i disse 20 Aar har behandlet, nemlig 18 281 med 210, findes det, at der er indtruffet 1 Typhussyg for hver 87 af mine Syge i det Hele. Af de behandlede 210 døde 18, altsaa 1 for hver $11\frac{2}{3} = 8,6$ pCt. For Sammenlignings Skyld vil jeg efter en Afhandling af Hr. Professor Conradi om Behandlingen af Typhus paa Rigshospitalet i Aarene 1860—1863 anføre, at i disse 4 Aar paa Hospitalet behandlede 1 386, hvoraf 134 døde, altsaa 1 paa hver $10\frac{1}{3} = 9,7$ pCt. Efter en af Hr. Professoren foretagen Reduktion opgiver han senere de Typhussyges Antal i nævnte Aar til 1 065 med 118 Døde eller 1 af 9 = 11 pCt. Af Hr. Reservelæge Larsens Beretning om Nervefeberens Forekomst paa Rigshospitalet i November og December 1864, samt i Aaret 1865, erfares, at der i dette Tidsrum havde været under Behandling 82 med 12 Døde, hvilket gjør 1 af $6\frac{5}{6} = 14,6$ pCt. Dette relativt mindre heldige Udfald kan der imidlertid lægges mindre Vægt paa, naar Sammenligning skal finde Sted; thi disse Beretninger omfatte et for kort Tidsrum. Man kan dog drage den Slutning, at Typhus optræder hersteds med mildere Karakter.

Hvorvidt enkelte Maaneder eller Aarstider have udmærket sig med hyppigere Forekomst af Nervefeber i de omhandlede 20 Aar, vil kunne sees af Nedenstaaende:

Januar	25
Februar	6
Marts	$\frac{10}{\text{—}} \text{ o: } 41 \text{ i } 1\text{ste Kuartal} = 19,5 \text{ pCt.}$
April	13
Mai	14
Juni	$\frac{9}{\text{—}} \text{ o: } 36 \text{ i } 2\text{det Kuartal} = 17 \text{ pCt.}$

$\text{o: } 77 \text{ i } 1\text{ste Halvaar} = 36,7 \text{ pCt.}$

Juli	19
August	31
Septbr.	19
—	$\text{o: } 69 \text{ i } 3\text{die Kuartal} = 33 \text{ pCt.}$
Oktbr.	23
Novbr.	17
Decbr.	24
—	$\text{o: } 64 \text{ i } 4\text{de Kuartal} = 30,5 \text{ pCt.}$

$\text{o: } 133 \text{ i } 2\text{det Halvaar} = 63,3 \text{ pCt.}$

Middeltallet pr. Maaned er $17\frac{1}{2}$, men Maanederne Februar til Juni underskride dette og vise gunstige Tal; i det Hele viser 1ste og 2det Halvaar stor Forskjel, idet det sidste fremtræder med et overveiende Antal, hvilket saavidt jeg ved er stemmende med Forholdene i hele Riget, og i den største Del af Europa.

De faa Gange, der har vist sig Spor til at Nervefeber her i Kongsberg har villet antage epidemisk Karakter, har

det, i de forløbne 20 Aar, især været Tilfældet i to Strækninger af Byen, — Aakeren og Sandsvermoen. Disse Gader nyde ikke Begunstigelsen af Byens almindelige Vandledning, der udmærker sig ved godt Vand, men har sine særegne Vandforsyninger med vistnok meget godt men saakaldet haardt Vand. Rigtignok ere ogsaa andre Dele af Byen under lignende Forholde, uden at jeg har mærket saadanne Virkninger der, saaledes at den paa-pegede Omstændighed maaske ikke er saa meget at lægge Vægt paa.

Barsel-feber. Tilsammen i disse 20 Aar har jeg havt 69 Tilfælde under Behandling, altsaa gjennemsnitlig $3\frac{1}{2}$ aarligt. Af 18 281 Patienter kommer følgelig 1 Barsel-febersyg paa 265. Af de 69 døde 12, eller 1 af hver $5\frac{3}{4} = 17$ pCt. Hyppigst forekom Sygdommen i 1859, da jeg havde 9 under Behandling. Mærkeligt nok var dette Aar det eneste i det 20 Aars Tidsrum, i hvilket jeg ikke havde nogen Nervefeberpatient.

For muligens at kunne paavise i hvilken Aarstid denne Sygdom har mest Tilbøielighed til at herske, tilføies nedenstaaende maanedsvise Opgave om Forekomsten:

Januar	2
Februar	6
Marts	5
—	$\text{o: } 13 \text{ i } 1\text{ste Kuartal} = 18,8 \text{ pCt.}$
April	9
Mai	11
Juni	8
—	$\text{o: } 28 \text{ i } 2\text{det Kuartal} = 40,6 \text{ pCt.}$
—	$\text{o: } 41 \text{ i } 1\text{ste Halvaar} = 59,6 \text{ pCt.}$

Juli	4
August	3
Septbr.	3
—	$\text{o: } 10 \text{ i } 3\text{die Kuartal} = 14,5 \text{ pCt.}$
Oktbr.	4
Novbr.	9
Decbr.	5
—	$\text{o: } 18 \text{ i } 4\text{de Kuartal} = 26,1 \text{ pCt.}$
—	$\text{o: } 28 \text{ i } 2\text{det Halvaar} = 40,4 \text{ pCt.}$

Middeltallet pr. Maaned er 6, og de Maaneder, som overskride dette, ere Mai, April, November og Juni, hvilke fire Maaneder have medført 37 Tilfælde, eller over Halvdelen af samtlige Behandlede. Bedst fremtræder Januar, August og September. Det hentyder til, at Sygdommen henhører til de betændelsesagtige, idet at 2det Kuartal viser et saa overveiende Antal Tilfælde.

Diphtherit, ondartet Halsesyge. Denne Sygdom saa jeg for første Gang Aaret 1847 i Juli Maaned hos en ung

Mand i Eker. Han afgik ved Døden. Pensling med Helvedesstensopløsning blev brugt. Aar for Aar har Sygdommen lidt efter lidt vist tiltagende Hyppighed, skjønt der meget sjældent har dannet sig Epidemier, og da kun i Landdistriktet; thi saavidt jeg ved har ingen saadan hersket her i Byen. Vel har der til enkelte Tider vist sig flere Angrebne, og ikke saa sjældent et Par Individuer samtidigt i talrigere Familier, men nogen epidemisk Karakter har ikke konstateret sig. Mere og mere har den Anskuelse fæstet sig hos mig, at Diphtherit repræsenterer eller har remplaceret Nervefeber, som før den ondartede Halsesyges Forekomst oftere hersteds, især i Landdistrikterne, herskede epidemisk. Idethele er jeg Optimist nok til at anse Diphtheritens Fremtræden som et relativt Gode, thi ihvorvel at en ondartet Epidemio af denne Sygdom sætter Skræk formedelst dens hurtige og voldsomme Gang, saa kan det dog ikke negtes, at de gammeldagse Typhusepidemier vare en større Landeplage. Dødsfaldenes Procentantal var større, men ikke saa iønefaldende som under en Diphtherits Rapiditet; et andet Hensyn gjør sig ogsaa gjældende, nemlig at den almindeligvis sig langsomt snigende Nervefeber er mere ødelæggende for Velstanden i en Bygd eller et Samfund. Rekonvalescentsen er ogsaa meget langvarigere, og Eftersygdomme mere haardnakkede og tildels uhelbredelige. Saaledes f. Ex. Lamheden, som kan følge efter begge Sygdomme, thi medens denne efter Diphtherit i Regelen helbredes inden føie Tid, er den efter Typhus som oftest uhelbredelig. Begge Sygdomme kunne imidlertid gaa paa samme Tid, men dette er ingen Grund til ikke at anse dem for beslægtede. Diphtherit holder dog mere over til de betændelsesagtige Farsotter.

Naar en ægte Diphtherit er iveie hos en Person, gaar der en stærk Feber i Forveien, med voldsom Hovedpine, ofte kun et eller et halvt Døgns Tid. Feberen aftager tilligemed Hovedpinen, idet der viser sig de eiendommelige Udsvedninger i og under Slimhinden, hyppigst og med faa Undtagelser i Mandlernes. Dette er en Krise, men de lokale Tilfælde kan ofte faa Overhaand og drage hele Organismen ind i en en putrid Feber lignende Tilstand. Dette ligner meget den exanthematiske Typhus's Gang med den Forskjel, at der under denne medgaar flere Døgn førend Exanthemet viser sig, til hvilken Tid der da indtræder en Lindring i Febertilstanden, men denne Lindring er kortvarig, og Sygdommen gaar, saavidt jeg har observeret, uden Undtagelse over i det mere eller mindre udtalte forraadnelsesagtige Stadium.

Et Par meget talentfulde og dygtige Kolleger, som i det medicinske Tidsskrift har skrevet adskilligt om Diphtherit, og været midt oppe i ondartede Epidemier, lægge

megen Vegt paa Smitsomheden, men med Hensyn til denne maa jeg henholde mig til hvad jeg under det generelle om de saakaldte smitsomme epidemiske Sygdomme ovenfor har ytret.*) Jeg gjentager, at den epidemiske Konstitution behersker Smitteevnen, og at denne kun er sekundær. En af disse Kolleger antager, at Smittestoffet føres med Luften og indaandes samt hefter i Svælgets trange Passage, derfor angribes især Mandlerne. Med ubetinget Respekt for denne agtede Kollega, være det mig dog tilladt at kalde denne Anskuelsesmaade noget trang; idethele kjende vi vist forlidet til Diphtheritens Natur og til Mandlernes physiologiske Rolle i Organismen, — og at det diphtheriske Belæg, efter forudgaaende Feberbevægelse, saa overveiende hyppig angriber Svælgets Slimhinde, maa utvivlsomt ligge i dynamiske og ikke i mekaniske Aarsager. Man har Analogier i andre Sygdomme i saa Henseende.

Paa samme Tid som epidemisk Diphtherit hersker med fuldt udviklet Ondartethed, ser man en stor Del Tilfælde af lette, løse, altsaa ikke parenchymatøse Belæg i Svælget hos Mange i den af Epidemien beherskede Kreds; disse Tilfælde indfinde sig uden Hovedpine og forudgaaende Feber; de svinde let af sig selv, eller ved nogle faa Gurglinger med Kamfermixtur. De ere at sammenligne med den simple Feber, som angriber Mange paa det Sted hvor en Nervefeber epidemio grasserer, og ligesaalidt som man opfører den som Typhus, skjønt den utvivlsomt under en Epidemioperiode er af beslægtet Natur, og afhængig af Sygdomskonstitutionen inden en større eller mindre Kreds, — ligesaalidt er man berettiget til at kalde hin i feberfri Tilstand indtraadte Halsaffektion for Diphtherit. At pensle med stærk Helvedesstensopløsning for disse lette Tilfælde er unødigt og skadeligt; unødigt fordi de gaa uden denne, især for Børn besværlige Behandlingsmaade, skadeligt fordi den misbruges af ulægekyndige Hjelpepenslere i Landdistrikterne. Overhovedet er jeg kommet til den Erfaring, at denne unødige Pensling er Aarsagen til at Anvendelsen af Lapisopløsning er kommet i et ufortjent Ry. Man har seet det nysbeskrevne Belæg svinde for et Par Penslinger, ved Siden af andre Midler, og Regnskabet er blevet afsluttet. Det tør dog tiltrænge Revision. Brugen af denne Opløsning til Pensling — indtil en Drachme paa Unzen — mod den fuldt udviklede Diphtherit, er ogsaa efter min Erfaring et lidet anbefalelsesværdigt, og efter Omstændighederne et høist farligt Middel. Værst er det at det betroes Ulægekyndige, som af misforstaaet Iver pensle og pensle sent og tidligt, uden at vide at selve Penslingen med en

*) Udeladt i dette Uddrag.

saa stærk Lapissolution frembringer et hvidt Overdrag paa den berørte Slimhinde. — — — Jeg tror at have Vished for at Lambederne ere værre og vanskeligere at helbrede, ja at disse i et enkelt Tilfælde har været uhelbredelige, efter at hensynsløse Penslinger havde fundet Sted. Min Behandlingsmaade i en Række af Aar har været Sæbeomslag, Gurgling med og undertiden indvendig Brug af sød Kamfermixtur — hos mindre Børn Kamferemulsjon —, samt enkelte Gange Bestrygning af det Gangrænøse med fast Helvedessten. De faa Gange, der er indtruffet diphtheriske Belæg i de andre naturlige Aabningers Slimhinde, har jeg brugt Omslag af Kamfermixtur, og Resultaterne har været saadanne at jeg med Tryghed kan anbefale denne simple og for Patientten lidet besværlige Behandlingsmaade.

Af Tabellen sees, at jeg i det omhandlede Tidsrum har havt 288 Tilfælde af Diphtherit under Behandling. Forholdet af Diphtheritsyge til den samlede Sum af Patienter bliver altsaa 1 af $63\frac{1}{2}$. Deles Tidsrummet i to 10aarige Terminer, kommer der 1 saadan Syg paa 133 i første Termin, og 1 paa 44 af de øvrige Behandlede i sidste. I de sidste 5 Aar af de 20 er der indtruffet 1 paa hver 39, saaledes at der har været en stadig og temmelig jevn Stigen i Antallet af disse Syge.

Af nedenstaaende Maanedstabel erfares, til hvilke Tider af Aaret Sygdommen har havt mest Tilbøielighed til at herske hersteds:

Januar	23	
Februar	23	
Marts	17	
April	31	o: 63 i 1ste Kvartal = 21,8 pCt.
Mai	36	
Juni	25	
		o: 92 i 2det Kvartal = 32 pCt.
		o: 155 i 1ste Halvaar = 53,8 pCt.
Juli	16	
August	9	
Septbr.	21	
		o: 46 i 3die Kvartal = 16 pCt.
Oktbr.	27	
Novbr.	35	
Decbr.	25	
		o: 87 i 4de Kvartal = 30,2 pCt.
		o: 133 i 2det Halvaar = 46,2 pCt.

Det maanedlige Middeltal er 24. Mai, November og April overskride det betydeligt, medens August, Juli og Marts, især førstnævnte Maaned, vise meget gunstige Tal. Det er iøinefaldende, men først nu ved Tabellernes Resultater blevet mig klart, at Diphtherit og Barsel-feber ere

afhængige af den samme Sygdoms- eller Luftkonstitution. Ved at sammenligne Tabellerne findes der at være forbausende Lighed mellem Hyppigheden af begge Sygdommes Forekomst i de forskjellige Maaneder og Aarstider. Især udmærker Mai Maaned sig med relativt store Tal. Taget kvartalsvis viser 2det Kvartal sig som det værste Tidsrum, dernæst 4de, saa 1ste, medens 3die Kvartal, for begge Sygdomme, fremtræder med overmaade gunstige Tal.

Dødsprocenten har været 2,4 pCt.

Skarlagensfeber. Af Tabellen sees i hvilke Aar af det omhandlede Tidsrum den har hersket hersteds, og at det samlede Antal Tilfælde, jeg har havt under Behandling, kun har været 58, altsaa 1 paa hver 315 af mine samtlige Syge. Man kan af dette lille Antal skjønne, at Sygdommen forekommer sjældent her og i Omegn, men hvis man kan dømme efter Udfaldet af min Behandling, er den en af de farligste Farsotter hersteds, thi af de Behandlede 58 døde 12, altsaa omtrent 1 af 5, — henved 20 pCt. I 1863, da den antog epidemisk Karakter, døde af mine 43 Patienter 9 — hvilket ligeledes gjør 1 af 5 eller 20 pCt.

Da Skarlagensfeber i disse 20 Aar har indtruffet saa sjældent, og ingenlunde har vist Tendents til at blive stationær, kan der vel neppe af en tabellarisk Fremstilling drages Slutninger om til hvilken Tid af Aaret den viser Tilbøielighed til at herske hersteds; jeg vil dog ikke undlade at vedføie en Tabel, som kan vise Sygdommens maanedsvise Forekomst:

Januar		
Februar	1	
Marts	3	
April	9	o: 4 i 1ste Kvartal = 6,9 pCt.
Mai	21	
Juni	4	
		o: 34 i 2det Kvartal = 58,6 pCt.
		o: 38 i 1ste Halvaar = 65,5 pCt.
Juli	6	
August	1	
Septbr.	10	
		o: 17 i 3die Kvartal = 29,3 pCt.
Oktbr.	2	
Novbr.	1	
Decbr.	-	
		o: 3 i 4de Kvartal = 5,2 pCt.
		o: 20 i 2det Halvaar = 34,5 pCt.

Af ovenstaaende Tabel erfares, at 2det Kvartal er, ligesom for den ondartede Halsesyge, forholdsvis meget fremragende i Patientantal, og dette kunde henpege til en vis Identitet mellem disse Sygdomme. Vist er det, at diph-

theriske Affektioner af Svælget vare temmelig sikre Følgesvende med Skarlagensfeberen. For sidstnævnte har imidlertid 3die Kvartal vist næststørste Hyppighed — medens, som forhen anført, det for den ondartede Halsesygge er fremtraadt som det bedste. Mai har udmærket sig som Blomstermaaned saavel for Skarlagensfeber som for Diphtherit og Barselfeber.

Med Hensyn til Smitsomhed anmærkede jeg i min Medicinalindberetning for 1863, i hvilket Aar Sygdommen herskede epidemisk her. „At Skarlagensfeber er smitsom ansees jo som vist, men ligesaa vist er det, at dens Smitteevne ytrer sig meget kapriciøs, idet at et enkelt Individ i en talrig Familie fik Sygdommen, medens de øvrige gik fri, uagtet de ei afsondredes og ei sjældent laa i samme Seng som den Angrebne. Flere Familier med mange Børn, hvoraf ingen havde haft Sygdommen før, hos hvis Naboer Skarlagensfeberen herskede, og med hvilke Omgangen ikke afbrødes, bleve alligevel ikke angrebne. Naar et Barn paadrog sig Forkjølelse, blev det gjerne angrebet, saaledes fik efter en Ildløs hersteds, under koldt og sludfuldt Veir, flere af de om Brandstedet boende Børn Sygdommen, paa Grund af at de løb ud for at se paa Branden, og dels fordi der under Indpakning og Udflytning ei blev taget Hensyn til Kulde og Træk.“

Mæslinger. Idethele har jeg behandlet 212, altsaa kommer 1 Krillepatient paa hver 86 af mine samtlige Syge. Af de Behandlede døde 3, eller 1 af 71 = $1\frac{1}{3}$ pCt.

Af de 3 Mæslingepidemier, som har hersket her i disse 20 Aar, indtraf den i 1847 i Vaarmaanederne, og de i 1856 og 1862 om Høsten. Skarlagensfeberepidemien i 1863 indtraf om Vaaren, heldende lidt ind paa Sommeren. Alle de 3 Mæslingepidemier varede omkring 3 Maaneder hver, kulminerede altsaa 6 Uger efter deres Indtræden. Skarlagensfeberepidemier synes at have en længere Regjeringstid, thi den i 1863 begyndte i Slutningen af Marts, kulminerede i Mai og sluttede i Juli. Før den naaede Kulminationen medgik altsaa en 8 Ugers Tid.

Ligesom for de ovenfor omhandlede Sygdomme vedføier jeg en Maanedstabel:

Januar	-	
Februar	-	
Marts	14	— 0: 14 i 1ste Kvartal = 6,7 pCt.
April	67	
Mai	16	
Juni	2	— 0: 85 i 2det Kvartal = 40,1 pCt.
		— 0: 99 i 1ste Halvaar = 46,7 pCt.

Juli	4	
August	4	
Septbr.	29	— 0: 37 i 3die Kvartal = 17,4 pCt.
Oktbr.	64	
Novbr.	12	
Decbr.	-	— 0: 76 i 4de Kvartal = 35,8 pCt.
		— 0: 113 i 2det Halvaar = 53,3 pCt.

Ligesom for Skarlagensfeberen viser 2det Kvartal det største Antal. De egentlige Vintermaaneder have i det omhandlede Tidsrum ikke medført et eneste Tilfælde af Mæslinger, og isaamaade er Krilla næsten ganske stemmende med Skarlagensfeber. For Sammenlignings Skyld vedføies følgende procentvise Forekomst af begge Sygdomme:

	Skarlagensfeber.	Mæslinger.
Vintermaanederne December, Januar,		
Februar	1½ pCt.	- pCt.
Vaarmaanederne Marts, April, Mai	57	46
Sommermaanederne Juni, Juli, August	19	4½
Høstmaanederne September, Oktober,		
November	22½	49½
	100.	100.

Med Hensyn til Mæslingers Smitteevne udtalte jeg mig i min Medicinalberetning for 1862 saaledes:

„Mæslinger optraadte som Epidemi i September, kulminerede i Oktober og ophørte i November. Sygdommens Smitteevne fandt jeg lidet udtalt, thi flere Familier, hvis Børn vankede sammen med de Angrebne, bleve fri for Sygdommen. Tidligere paa Sommeren herskede Epidemien i Eker; en Mand, som tillige har Eiendom dernede, boede der under Epidemien, men flyttede til sin Bolig hersteds i Juli Maaned. Hans 4 Aar gamle Søn, som fulgte ham, fik Mæslinger strax efter Ankomsten hertil, og dette var det eneste Tilfælde som sporedes i Kongsberg i nævnte Maaned. Børn, som ikke havde været i Eker, omgikkes den syge Dreng, ja boede i samme Hus, fik ikke Sygdommen. I September Maaned begyndte Mæslinger at ytre sig paa forskjellige Steder i Byen, i Oktober blev Sygdommen almindelig, og nu fik ogsaa de Børn, som for henvend 3 Maaneder siden havde været i Omgang med ovenomtalte Dreng under hans Sygdom, Mæslinger, thi nu havde den epidemiske Konstitution gjort dem modtagelige for samme.“

Børnekopper. Denne Sygdom er i de 20 Aar forekommet saa sjelden, at det neppe er værdt at omhandle

den i denne Redegjørelse. Idethele er der indtruffet 18 Tilfælde til min Behandling, altsaa 1 paa hvert 1000 af samtlige Patienter. Af Tabellen sees i hvilke Aar Børnekopper have vist sig. Hyppigst forekom de i 1860, da jeg havde 8 under Tilsyn. Ihvorvel de smaa Tal give liden eller ingen Interesse, skal jeg dog ikke unnlade ved Hjælp af vedføjede Tabel at paavise i hvilke Maaneder de have ytret sig. Ved Siden af tilføies en lignende for Vandkopper.

	Børnekopper.	Vandkopper.
Januar 4	9	
Februar -	4	
Marts -	7	
— 4 i 1ste Kvart. = 22,2 pCt.		— 20 = 27,4 pCt.
April 2	10	
Mai 2	10	
Juni 2	7	
— 6 i 2det Kvart. = 33,4 pCt.		— 27 = 37 pCt.
Juli -	1	
August -	-	
Septbr. -	6	
— - i 3die Kvart. = - pCt.		— 7 = 9,6 pCt.
Oktbr. 1	5	
Novbr. 7	10	
Decbr. -	4	
— 8 i 4de Kvart. = 44,4 pCt.		— 19 = 26 pCt.
	18	100
	73	100

Forsaa vidt man kan dømme noget af saa smaa Tal, har man Grund til at anse disse Sygdomme for nærbeslægtede, idet der viser sig en relativ Lighed med Hensyn til den hyppigere og sjældnere Forekomst i de forskjellige Maaneder og Aarstider.

Rosen. Idethele har jeg havt 427, eller middels 21 aarligt under Behandling for denne Sygdom. Der kommer 1 Rosenfeberpatient paa hver $42\frac{3}{4}$ af det samlede Antal Syge. Af de Behandlede døde 2 = 1 af $213\frac{1}{2}$, ikke fuldt $\frac{1}{2}$ pCt.

Af Tabellen sees i hvilke Aar den har været mere eller mindre herskende, og i efterfølgende Tabel erfares i hvilke Aarstider den mest har ytret sig:

Januar 33	
Februar 29	
Marts 29	
— 91 i 1ste Kvartal = 21,3 pCt.	
April 34	
Mai 36	
Juni 36	
— 106 i 2det Kvartal = 24,8 pCt.	
— 197 i 1ste Halvaar = 46 pCt.	

Juli 52	
August 18	
Septbr. 31	
— 101 i 3die Kvartal = 23,7 pCt.	
Oktbr. 32	
Novbr. 46	
Decbr. 51	
— 129 i 4de Kvartal = 30,2 pCt.	
— 230 i 2det Halvaar = 54 pCt.	

Middeltallet pr. Maaned bliver altsaa $35\frac{1}{2}$; kun Juli, November og December viser væsentlig Stigen over dette Tal, medens August Maaned har det mindste, omtrent Halvdelen af Middeltallet. Kvartalsvis taget, viser det sidste sig lidt fremragende, men idethele synes det, efter denne Fremstilling, at Rosen ikke har nogen særlig Hersketid hersteds. Første Kvartal er det bedste, i Modsætning til Lungebetændelse, som senere vil vises.

Kusma. Idet der kun har været 92 Kusmasyge til min Behandling, kommer der 1 saadan paa hver 199 af samtlige Patienter. Ingen af de Behandlede døde. Den maanedsvise Fremstilling har liden Interesse, da Tallene ere saa smaa:

Januar 6	
Februar 4	
Marts 5	
— 15 i 1ste Kvartal = 16,4 pCt.	
April 11	
Mai 10	
Juni 7	
— 28 i 2det Kvartal = 30,4 pCt.	
— 43 i 1ste Halvaar = 46,7 pCt.	

Juli 12	
August 7	
Septbr. 2	
— 21 i 3die Kvartal = 22,8 pCt.	
Oktbr. 12	
Novbr. 6	
Decbr. 10	
— 28 i 4de Kvartal = 30,4 pCt.	
— 49 i 2det Halvaar = 53,3 pCt.	

Middeltallet for Maaneden er omtrent 8; Juli, Oktober og April vise væsentligere Overskud, medens Februar, Marts og især September underskride det betydeligt. Første Kvartal viser det gunstigste Tal, hvorimod 2det og 4de Kvartal fremtræde med relativt store Tal, omtrent som paavist under Rosen.

Gigtfeber. Akut Ledderheumatisme er ikke saa hyppig hersteds som man kunde vente paa Grund af den skarpe Luft, som det trange Dalføre med Fossefald og

temmelig høi Beliggenhed fører med sig. Luften er imidlertid gjerne tør, og dette har man vel at takke for, at denne slemme og langvarige Sygdom ikke kan siges at have noget Hjemsted her. I de 20 Aar har jeg havt 177 Tilfælde under Behandling, hvilket gjør omtrent 9 aarlig. Der er kommet 1 Gigtfeberpatient paa hver $103\frac{1}{3}$ af det hele Antal Syge. Kun 1 døde = $0,66$ pCt. Man kan skjønlige af dette heldige Udfald, at Sygdommen ikke er ondartet hersteds.

Den maanedsvise Fremstilling af Forekomsten giver følgende Resultat:

Januar	17	
Februar	8	
Marts	17	
		o: 42 i 1ste Kvartal = $23,7$ pCt.
April	16	
Mai	20	
Juni	24	
		o: 60 i 2det Kvartal = 34 pCt.
		<hr/> o: 102 i 1ste Halvaar = $57,6$ pCt.
Juli	23	
August	12	
Septbr.	12	
		o: 47 i 3die Kvartal = $26,5$ pCt.
Oktbr.	7	
Novbr.	12	
Decbr.	9	
		o: 28 i 4de Kvartal = $15,8$ pCt.
		<hr/> o: 75 i 2det Halvaar = $42,4$ pCt.

Middeltallet pr. Maaned er $14\frac{3}{4}$; i Særdeleshed overskrider Mai, Juni og Juli dette Tal; bedst stiller Oktober sig med mindre end Halvdelen af Middeltallet, dernæst Februar og December. Kvartalsvis taget, er det 2det fremstikkende med stort Tal, medens 4de Kvartal fremstiller sig meget gunstigt. Efter Aarstiderne har Sygdommens Forekomst været saadan:

Vintermaanederne	December, Januar, Februar	34 Tilfælde = $19,2$ pCt.
Vaarmaanederne	Marts, April, Mai	53	— = 30 -
Sommermaanederne	Juni, Juli, August	59 — = $33,3$ -
Høstmaanederne	September, Oktober, November	31 — = $17,6$ -

177 Tilfælde = 100 pCt.

Heraf kan sees, at Sygdommen ikke synes at staa i Kausalforhold til haardt og koldt Veirligt, thi Høst- og Vintermaanederne omfatte kun $36,7$ pCt. af mine samtlige Gigtfebersyge i disse 20 Aar, medens Vaar- og Sommer-

maanederne have medført $63,3$ pCt., eller næsten det dobbelte.

Lungebetændelse. Af de hersteds herskende akute Sygdomme er Lungebetændelse den ubetinget hyppigste. Jeg har i det omhandlede Tidsrum havt 736 Tilfælde under Behandling, altsaa gjennemsnitlig $36\frac{4}{5}$ aarlig. Forholdet mellem denne og Hovedsummen af Sygdomme har været 1 paa 25. Af Tabellen erfares i hvilke Aar den har optraadt mere eller mindre hyppig, og i efterfølgende Fremstilling, i hvilke Maaneder og Aarstider den helst vil herske hersteds og i Omegn.

Januar	68	
Februar	72	
Marts	149	o: 289 i 1ste Kvartal = $39,2$ pCt.
April	96	
Mai	96	
Juni	49	o: 241 i 2det Kvartal = $32,7$ pCt.
		<hr/> o: 530 i 1ste Halvaar = 72 pCt.

Juli	25	
August	29	
Septbr.	30	
		o: 84 i 3die Kvartal = $11,4$ pCt.
Oktbr.	29	
Novbr.	49	
Decbr.	44	
		o: 122 i 4de Kvartal = $16,6$ pCt.
		<hr/> o: 206 i 2det Halvaar = 28 pCt.

Middeltallet pr. Maaned er 61, men det sees, at Maanederne Januar til Mai betydeligt overskrider dette, idet de give 96 maanedlig i Middeltal. Gunstigst stille Juli til Oktober sig, hvilke 4 Maaneder give gjennemsnitlig 28. Aarenes første Halvdel viser en betydelig Overvegt med Hensyn til Sygdommens Forekomst; der har i denne indtruffet 530, eller $\frac{5}{7}$ af det samlede Antal, jeg har havt under Behandling, medens den sidste Halvdel kun har givet 206 eller omtrent $\frac{2}{7}$. Modsætningen mellem Lungebetændelse og Nervefeber er tydelig fremtrædende, thi Tabellen for sidstnævnte Sygdom viser, at de 20 Aars første Halvdel kun har medført $36,7$ pCt., medens den sidste Halvdel har $63,3$ pCt.

Det bør imidlertid anmærkes, at blandt de under Lungebetændelse anførte ere ogsaa Lungehindebetændelser medtagne. Af sidstnævnte Sygdom er der i de 20 Aar forekommet 102 til min Behandling, og af disse døde 2. Skiller man disse to Sygdomme, — saaledes som jeg ogsaa stadigen har gjort i min Journal og i de aarlige Indberetninger — da bliver Antallet af Lungebetændelser 634 med 39 døde = $6,2$ pCt.

Den maanedsvise Forekomst af Pleuriter har været saadan:

Januar	8		
Februar	10		
Marts	15		
—		1ste Kvartal	33
April	10		
Mai	6		
Juni	11		
—		2det Kvartal	27
Juli	10		
August	4		
September	3		
—		3die Kvartal	17
Oktober	3		
November	8		
December	14		
—		4de Kvartal	25
			102.

Efter denne Reduktion bliver den egentlige Lungebetændelses Optræden i de forskjellige Aarstider:

1ste Kvartal	256 = 40,4 pCt.	
2det Kvartal	214 = 33,7 pCt.	
—		1ste Halvaar 74 pCt.
3die Kvartal	67 = 10,6 pCt.	
4de Kvartal	97 = 15,3 pCt.	
—		2det Halvaar 26 pCt.

634

100.

Hvorved 1ste Halvaars Overvægt med Hensyn til Tal bliver end mere fremstikkende.

Det særdeles heldige Udfald af Behandlingen tilskriver jeg fornemmelig Anvendelsen af Blodudtømmelser. Vel ved jeg, at der med en vis Overlegenhed udtales af flere Læger, at Blodudtømmelse for Lungebetændelser er „et tilbagelagt Stadium.“ Jeg har imidlertid ikke ladet mig anfægte af Wienskolen Nihilisme, eller af det doktrinære Skrig om Blodudtømmelsers absolute Skadelighed, men holdt mig til den Kurmethode, som efter min og Manges Erfaring redder de fleste Liv, og som Naturen selv henpeger paa, idet der med den Syges ophostede Slim følger en stor Mængde Blod, og i Tilfælde dette gaar sparsomt, vil en tiltrædende Næseblødning lette ham meget. I Almindelighed kommer Lægen hersteds til Pneumonister paa Landet først efter at 2 á 3 Aareladninger ere foretagne, og det har sjældent givet mig Anledning til Misbilligelse. Jeg tillader mig at anmærke, at mine ældre og erfarne Kolleger Støren og Kloumann vare endnu konsekventere til strax at ordinere Aareladning, og jeg havde det Indtryk, at deres Behandling medførte et endnu heldigere Resultat, dog har jeg ikke Anledning til at fremstille dette med Tal.

Det er ikke usandsynligt at Lungebetændelser hersteds og i nærmeste Omegn — Laagens Dalføre — optræder skarpere, saaledes at den stærkere Oppression og Aandenød gjør Aareladning mere nødvendig, ligesom jeg ogsaa, skjønt personlig ubekjendt med andre Steders Forholde i saa Henseende, er tilbøielig til at antage, at Sygdommen her optræder renere og altsaa ikke med mange og slemme Komplikationer. Dette maa vistnok være et væsentligt Bidrag til at forklare de heldige Resultater hersteds, men det tør jeg paastaa, at om de Læger kom her, som hylde og vilde effektuere Anskuelsen, at Blodudtømmelser i Lungebetændelse er „et tilbagelagt Stadium“, de vilde ikke kunne paaavise saa liden Dødsprocent som den der resulterer af den modsatte Behandlingsmaade. At denne heller ikke medfører farlige eller besværlige Eftersygdomme har jeg havt Anledning til at observere, idet jeg i 27 Aar har virket i en og samme Kreds.

Endelig skal jeg tilføie, at jeg af Lungebetændelse har seet Epidemier, omfattende større og mindre Kredse, — flere Tilfælde paa enkelte Gaarde — Slag i Slag fra Gaard til Gaard, undertiden med Sprang, — saaledes, at havde det været Cholera, ondartet Halsesyge, Nerve- og Skarlagensfeber, Kopper o. s. v., da vilde de, der hylde eller ene tro paa Udbredelsen ved Smitte, havt Anledning til at fremstille deres Anskuelse med den mest lysende Streg, medens den Erfaring, at en ikke for smitsom anseet Sygdom kan tilsyneladende udbrede sig paa lignende Maade, tør blive et talende Vidnesbyrd om, at Udbredelsen af denne Sygdom, ligesom af de saakaldte smitsomme, der kunne antage Farsotens Karakter, er afhængig af constitutio epidemica — af Luftens Ozongehalt i engere eller videre Kredse.

Bronchit. Af denne Sygdom har jeg havt 382 Tilfælde under Behandling, altsaa 1 paa 48 af samtlige Sygdomstilfælde. Af de Behandlede døde 5, eller 1 af $76\frac{1}{2}$ = $1\frac{1}{3}$ pCt.

For at vise Bronchitens Forekomst i de forskjellige Maaneder og Aarstider, vedføies følgende:

Januar	36	
Februar	32	
Marts	35	
—		o: 103 i 1ste Kvartal = 27 pCt.
April	39	
Mai	35	
Juni	45	
—		o: 119 i 2det Kvartal = 31,1 pCt.
o: 222 i 1ste Halvaar = 58 pCt.		

Juli	31
August	16
Septbr.	21
—	o: 68 i 3die Kvartal = 17,8 pCt.
Oktbr.	26
Novbr.	35
Decbr.	31
—	o: 92 i 4de Kvartal = 24,1 pCt.
—	o: 160 i 2det Halvaar = 42 pCt.

Det maanedlige Middeltal er 32; Juni Maaned er det især som overskrider dette Tal. Idethele synes Sygdommen ikke at have nogen bestemt Tid af Aaret at herske i, og det synes overflødig at anføre den paa de epidemiske Lister. Af Tabellen sees, at i det kolde og regnfulde Aar 1860 kun forekom 7 Tilfælde til min Behandling (Aarsmiddeltallet er 19). I samme Aar behandlede jeg kun 9 Lungebetændelser (det aarlige Middeltal $36\frac{4}{5}$), ligesom ogsaa de øvrige Sygdomme, der kunne antage epidemisk Karakter, indtraf sjældent. Stadigt Veirligt har jeg mærket at føre faa Sygdomme med sig, om det end er koldt, sne- eller regnfuldt, kort sagt, hvad man i daglig Tale kalder stygt Veir.

Kighoste. Kun 161 Tilfælde, såaledes at der kom 1 Kighostesyge paa hver $113\frac{1}{2}$ af samtlige Syge. Af de Behandlede døde 8, eller 1 af 20 = 5 pCt. Den maanedsvise Forekomst har været:

Januar	16
Februar	18
Marts	12
—	o: 46 i 1ste Kvartal = 28,6 pCt.
April	10
Mai	13
Juni	11
—	o: 34 i 2det Kvartal = 21,1 pCt.
—	o: 80 i 1ste Halvaar = 50 pCt.

Juli	18
August	14
Septbr.	8
—	o: 40 i 3die Kvartal = 24,8 pCt.
Oktober	11
Novbr.	10
Decbr.	20
—	o: 41 i 4de Kvartal = 25,5 pCt.
—	o: 81 i 2det Halvaar = 50 pCt.

Det maanedlige Middeltal er $13\frac{1}{2}$; Februar, Juli og December overskrider dette Tal mest. Halvaarsforekomsten staar al pari. I Aaret 1853 forekom Sygdommen hyppigst her, idet jeg da havde en Fjerdepart af samtlige 20 Aars Kighostesyge under Behandling. Jeg antager imidlertid, at ikke en Trediedel af de i Byen Angrebne

komme paa Lægernes epidemiske Lister, og i Landdistriktet ikke en Tiendedel.

Som ved andre Farsotter kan man under en Kighosteepidemi mærke en stadig Stigen i Sygdommens Intensitet, saavel med Hensyn til Tilfældenes som Komplikationernes Hyppighed, indtil en vis Kulmination, efter hvis Indtræden Sygdommen lidt efter lidt aftager igjen. Efter min Erfaring har en Kighosteepidemi hersteds i Regelen havt sin Kulmination 15 á 16 Uger efter dens Indtræden, saaledes at hele Epidemiens Varighed har dreiet sig om et Tidsrum af 8 Maaneder.

Strubehoste. Idethele 100 Tilfælde; der er saaledes indtruffet 1 paa hver $182\frac{4}{5}$ af samtlige Syge. Om Sygdommens Forekomst i de forskjellige Aarstider vil vedføjede Maanedsfortegnelse give Oplysning:

Januar	7
Februar	15
Marts	13
—	1ste Kvartal 35 pCt.
April	11
Mai	5
Juni	4
—	2det Kvartal 20 pCt.
—	1ste Halvaar 55 pCt.
Juli	5
August	6
Septbr.	14
—	3die Kvartal 25 pCt.
Oktober	5
Novbr.	9
Decbr.	6
—	4de Kvartal 20 pCt.
—	2det Halvaar 45 pCt.

Middeltallet pr. Maaned er $8\frac{1}{3}$, men det sees, at især Februar, Marts og April samt September have overskredet dette Tal, medens Sommermaanederne og Oktober fremtræde gunstigt. 1ste Kvartal er det værste, dernæst 3die, medens 2det og 4de stille sig med gunstigere Tal, og Sygdommen adskiller sig derved fra den ondartede Halsesyge, for hvilken sidstnævnte Kvartaler vise den hyppigste Forekomst. Efter min Erfaring har Strubehoste aldrig nogen epidemisk Karakter og jeg har ikke en eneste Gang under min 27aarige Praxis mærket, at den har meddelt sig fra Individ til andet ved Smitte.

Af de 100 Behandlede døde 29 eller 1 af hver $3\frac{1}{3}$. Dette særdeles gunstige Talforhold tør vistnok ligge i en mindre sikker Diagnose, idet at den saakaldte Laryngismus af og til af mig er bleven henført under Strubehoste. De uden foregaaende Feberbevægelser optraadte natlige

Anfald af Kvælningstilfælde, Stridulus og den eiendommelige hule Hoste, har imidlertid for mig stillet Diagnosen, og Behandlingen har været som for Strubehoste. Siden jeg for mange Aar siden sluttede med den traditionelle Anvendelse af Iglér mod denne Sygdom, har ogsaa Resultatet af Behandlingen været gunstigere, ligesom jeg da ogsaa har havt Tilfredsstillelsen af den Tanke, at jeg, i Tilfælde, ikke unødigt har svækket Patienten. Brækmidler, Grødomslag og Eddikedampe ere nu mine stadige Midler. Som Brækmiddel anvendes det svovelsure Kobber, der virker ulige hurtigere og sikrere end Brækvinsten, og ikke som denne medfører Diarrhoe, hvilken Komplikation jeg altid har fundet at være slem, da den medtager Barnets Kræfter og gjør Brækmidlerne uvirksomme som saadanne.

Forkjølelsesfeber — Influenza. Den simple sporadiske Forkjølelsesfeber har indtruffet nogenlunde jævnt men langt fra hyppig i det omhandlede Tidsrum. Den epidemiske, kaldet Influenza, har jeg kun observeret i Aaret 1848 og i Aarene 1855—1860. Hver lille Epidemi i de anførte 7 Aar har vist, at lidt over 14 Dage er denne Farsots Kulminationstid, saaledes at Epidemien har været 5 Uger, hver Gang den har indtruffet. Tilsammen af epidemisk og sporadisk Forkjølelsesfeber har jeg havt 416 Tilfælde under Tilsyn, altsaa er der kommet en saadan Syg paa hver 44 af det hele Patientantal. Af de Behandlede døde 2 — eller 1 af 208 — omtrent $\frac{1}{2}$ pCt.

Forekomsten har været saadan:

	Sporadisk Forkjølelsesfeber.	Influenza.	Tilsammen.
1ste Kvartal	77 Tilfælde = 35 pCt.	136 Tilfælde = 69,4 pCt.	213 Tilfælde = 51,2 pCt.
2det —	48 — = 21,8 -	11 — = 5,6 -	59 — = 14,2 -
3die —	43 — = 19,6 -	- — = - -	43 — = 10,3 -
4de —	52 — = 23,6 -	49 — = 25 -	101 — = 24,3 -
	220 Tilfælde = 100 pCt.	196 Tilfælde = 100 pCt.	416 Tilfælde = 100 pCt.

For Influenzas Vedkommende vedføies dens maanedsvise Forekomst i de 7 Aar, den indtraf hersteds:

Januar	45 Tilfælde
Februar	54 —
Marts	37 —
April	11 —
Oktober	21 —
November	9 —
December	19 —

196 Tilfælde.

Aarenes fire første Maaneder og de tre sidste har været Influenzas Hersketid hersteds. Maanederne Mai til September har ikke medført et eneste Tilfælde. Især er 1ste Kvartal fremtrædende, da det har over $\frac{2}{3}$ af det samlede Antal.

Koldfeber har kun indtruffet 13 Gange, altsaa er der kommet 1 Koldfeberpatient paa hver 1406 af samtlige Syge. To af disse Tilfælde har saa at sige tilhørt Stedet og udviklet sig hersteds, medens de øvrige Personer, som jeg for denne Sygdom har tilset eller er bleven konsulert af, have faaet Spiren til samme under Opholdet paa andre Steder.

Der indtræffer ei saa sjældent hersteds en som man kan kalde lokaliseret Intermittens, især ytrende sig som Neuralgier, gjerne med Endagstypus, og som viger for de Midler, der ere virksomme mod Koldfeber. Hyppigst er

det, at øverste Gren af femte Nervepar angribes af regelmæssigt intermitterende Irritationstilstand i den Grad at Almenaffektion tiltræder. For Chinin viger disse Tilfælde imidlertid i Regelen meget let.

Dysenteri. Denne Sygdom har ogsaa kun indtruffet sporadisk og meget sjældent til min Behandling. Som det sees af Tabellen er hele Summen 26 — altsaa 1 Blodgangspatient paa hver 703 af det hele Sygeantal. Af de Behandlede døde 1 — et Diebarn — Dødsprocenten = 4. I 1857 viste Sygdommen sig hyppigst; jeg havde i dette Aar 7, alle her i Byen, under Tilsyn. Til samme Tid gik en lille Epidemi i Sandsvær og Flesberg. Om dens Smitteevne passer, efter min Observation, hvad jeg ovenfor om de saakaldte smitsomme Sygdomme har anført. De 26 Tilfælde har indtruffet i efternævnte Maaneder:

Januar	3
Marts	2
April	4
Mai	2
August	5
September	2
Oktober	2
November	4
December	2

26.

Februar, Juni og Juli have ikke medført et eneste

Tilfælde. De 5 Tilfælde i August Maaned indtraf i 1857 til samme Tid som ovenberørte Epidemier i Sandsvær og Flesberg, ligesom ogsaa Dødsfaldet indtraf i samme Maaned.

Sporadisk Cholera. Af Tabellen sees, at jeg i det omhandlede Tidsrum har havt 299 Tilfælde af sporadisk Cholera under Tilsyn og Behandling, altsaa 1 paa hver 61 af samtlige Sygdomstilfælde. Af de Behandlede døde 5, eller 1 paa 60 = 1,7 pCt. Tilfældenes større eller mindre Frekvents i de forskjellige Aarstider vil erfares af vedføjede Maanedslister:

Decbr.	8		
Januar	13		
Februar	6		
Marts	9	o: 27 i Vintermaanederne	= 9 pCt.
April	3		
Mai	6	o: 18 i Vaarmaanederne	= 6 pCt.
	45.		15 pCt.
Juni	15		
Juli	86		
August	80	o: 181 i Sommermaanederne	= 60,5 pCt.
Septbr.	27		
Oktober	24		
Novbr.	22	o: 73 i Høstmaanederne	= 24,5 pCt.
	254.		85 pCt.

Det maanedlige Middeltal bliver 25, men Juli og August overskride betydeligt dette Tal. Disse to Maaneder have tilsammen medført 166 Tilfælde, altsaa 55,5 pCt. af samtlige Syge, medens kun 44,5 pCt. kommer paa de øvrige 10 Maaneder. April viser sig at have været den mindst gunstige for denne Sygdom hersteds, thi der har i de 20 Aar til min Behandling kun indtruffet 3 Tilfælde, eller 1 hvert 7de Aar i denne Maaned. Sommer- og Høstmaanederne 85 pCt., Vinter- og Vaarmaanederne 15 pCt. Gjennemgaaende for hele Aarrækken har det været, at Juli og August har medført de fleste Tilfælde, og at dette maa grunde sig i en eiendommelig Luftkonstitution synes at maatte være uimodsigeligt. Den gamle gjentagne Lexe om umoden Frugts Indflydelse paa Sygdommens Hyppighed til bestemte Tider, lægger jeg efter egen Erfaring ingen Vægt paa, thi den sporadiske Cholera indtræffer ofte paa Steder hvor ingen Frugt findes og Landbeboerne heromkring nyde ikke de almindelige vildtvoksende Bær, førend disse ere modne, ligesom jeg ogsaa hyppigen har erfaret, at umodne Havefrugter — Æbler, Stikkelsbær — af Børn ere blevne nydte i større Mængde

uden at skadelige Følger have vist sig. Den Tilfældighed, at den umodne Frugts Tid og denne Sygdoms Hersketid støde sammen, har vel givet Anledning til, uden Kritik, at opføre dette Aarsagsmoment til et Axiom.

At den sporadiske og den saakaldte asiatiske Cholera er en og samme Sygdom, er en Anskuelse som mer og mer har fæstet sig hos mig, idet jeg har havt Anledning til at observere begge Arter. — — —

Diarrhoe. I de omhandlede 20 Aar har jeg havt 445 Tilfælde under Tilsyn, deraf døde 3 eller 1 af $148\frac{1}{3}$ = $7\frac{1}{10}$ pCt. Den maanedsvise Forekomst har været saadan:

Decbr.	22		
Januar	15		
Februar	23	o: 60 i Vintermaanederne	= 13,5 pCt.
Marts	32		
April	22		
Mai	17	o: 71 i Vaarmaanederne	= 16 pCt.
	131		29,2 pCt.
Juni	41		
Juli	91		
August	63	o: 195 i Sommermaanederne	= 43,8 pCt.
Septbr.	33		
Oktober	41		
Novbr.	45	o: 119 i Høstmaanederne	= 26,7 pCt.
	314.		70,8 pCt.

Ligesom den sporadiske Cholera sees det, at Diarrhoe er fremherskende i Sommer- og Høstmaanederne. Juli og August har medført de fleste Tilfælde.

Gonorrhoe. For dette Slimflod har jeg kun havt 74 Personer under Behandling. Der er altsaa kommen 1 saadan Patient paa hver 247 af mine samtlige Syge. De færreste af de Angrebne have havt Hjemstavn i Byen.

Lungetæring. Af Tabellen sees det, at jeg har havt 310 Phthisikere under Behandling i disse 20 Aar. Der er altsaa kommet en Tæringssyg paa hver 59 af samtlige Patienter. Man faar af disse Tal det Indtryk, at denne Sygdom er meget hyppig hersteds. Der maa imidlertid lægges Mærke til, at disse chroniske Syge ofte søge lang Vei for at hente Raad, da de i Almindelighed ere forvisede om, at deres Sygdom bør og maa kunne helbredes. Mange har kun besøgt mig en Gang, de ere af mig noterede i min Journal, og jeg har ikke hørt fra dem siden. Nogle har efter kortere eller længere Tids Forløb givet mig Underretning om deres Tilstand, og de have i Regelen i Mellemtiden søgt andre Læger, som jeg vil antage

ogsaa har nedtegnet dem i sine Journaler. Med Hensyn til det anførte Dødsantal, 176, da er dette vistnok kun tilnærmelsesvis det rette, thi jeg antager, at det er større end det rette.

Antallet 310 i 20 Aar giver $15\frac{1}{2}$ pr. Aar. Af Tabellen vil det sees, at Aarene 1853 til 1858 i mærkelig Grad har overskredet dette Middeltal, idet disse 6 Aar har medført 156 Tæringssyge, altsaa 26 aarlig, medens de øvrige 14 Aar kun have 154, eller 11 pr. Aar. Værst fremtræde 1855 og 1856, hvilke have givet 37 i Middeltal. I en paa den Tid til Medicinalbestyrelsen afgiven Aarsberetning tillod jeg mig at anmærke: „Lungetæring er tiltagen i Hyppighed altsom Brændevinsdrikning er i glædeligt Aftagende.“ Senere Erfaring har ikke givet mig Aarsag til at betvivle denne Observations Rigtighed, tvertimod, den har bragt mig Vished om, at spirituøse Drikke ere, til Maade brugte, en Nødvendighed for Mennesket i et saa haardt Klima som vort, især naturligvis for de Individer, hvis Forhold tvinge dem til at udsætte sig for dets skadelige Indflydelser, naar de, formedelst økonomisk Tryk, ei ere istand til at skaffe sig gode, varme Klædebon, samt kraftigt nærende, især animalsk Føde. — —

Blegsot. For denne Sygdom har jeg behandlet 216, og der er altsaa kommet 1 Blegsotspatient paa hver $84\frac{1}{2}$ af det hele Sygeantal. Det aarlige Middeltal har været 11, saaledes at man tør slutte, at Sygdommen ikke er meget hyppig hersteds. Da det er en chronisk Affektion vil det maaske synes ørkesløst at fremstille dens maanedsvise Forekomst, men da jeg har fundet, at der til enkelte Tider indtræffer flere Tilfælde, tror jeg, at en Maanedsvise liste ogsaa her kan have sin Interesse:

Decbr.	17	
Januar	17	
Februar	18	
Marts	18	o: 52 i Vintermaanederne = 24,1 pCt.
April	13	
Mai	24	
Juni	34	o: 55 i Vaarmaanederne = 25,5 pCt.
Juli	29	
August	11	
Septbr.	11	o: 74 i Sommermaanederne = 34,2 pCt.
Oktober	13	
Novbr.	11	
		o: 35 i Høstmaanederne = 16,2 pCt.

Det maanedlige Middeltal er 18, men det sees, at Mai, Juni og Juli meget betydeligt overskride dette Tal, idet de middels have bragt 29 Tilfælde hver. Der er altsaa

Grund til at antage, at denne Tid paa Aaret er den ugunstigste for dem, som have Anlæg til Sygdommen. Taget efter Aarstiderne findes det, at Sommeren er den værste, medens Høsten udmærker sig ved smaa Tal. Vaaren og Sommeren have medført 60 pCt., Høsten og Vinteren 40 pCt. af de samlede 216 Tilfælde i de omhandlede 20 Aar.

Af (en her ikke aftrykt) Tabel sees, at jeg i de 20 Aar har havt 131 Benbrud under Behandling. Forholdet til det samlede Antal Sygdomstilfælde bliver altsaa 1 : 139 $\frac{1}{2}$. Af de Behandlede døde 4, nemlig 3 med Brud af Hjerneskillen og en gammel Kone med Laarbensbrud. Dødsprocenten = 3. Hjerneskillsbruddene, hvoraf de 2 vare af saa alvorlig Beskaffenhed, at Døden indtraf faa Timer efter Beskadigelsen, tilsammen 4 med 3 Døde give 75 pCt. — medens Dødsprocenten for de øvrige Benbrud bliver henved 0,8. De Helbredede udgjøre 97 pCt.

Den procentvise Forekomst af de specielle Brud og Luxationer stiller sig saaledes:

Brud af:	
Læggen . . .	29 = 22,1 pCt.
Kravebenet . . .	28 = 21,4 -
Overarmen . . .	15 = 11,5 -
Underarmen . . .	14 = 10,7 -
Laarbenet . . .	13 = 10 -
Ribbenene . . .	12 = 9,1 -
Fingre og Tæer	10 = 7,6 -
Hjerneskillen . . .	4 = 3 -
Underkæven . . .	3 = 2,3 -
Larbenhalsen . . .	2 = 1,5 -
Knæskallen . . .	1 = 0,8 -
131. 100.	

Luxationer af:	
Skulderen . . .	26 = 34,2 pCt.
Haanden . . .	18 = 23,7 -
Albuen . . .	17 = 22,4 -
Foden . . .	4 = 5,3 -
Fingre og Tæer	4 = 5,3 -
Underkæven . . .	3 = 4 -
Hoften . . .	2 = 2,5 -
Knæet . . .	1 = 1,3 -
Kravebenet . . .	1 = 1,3 -
76. 100.	

Tabel over chirurgiske Operationer:

Borttagen af Sæksvulster o. desl.	37	
Do. - Læbekræft og anden Kræft i Ansigtet.	24	
For Vandbrok	21	
Amput. & Exartikul. af Fingre og Tær	17	
For Hæremund	9	
Borttagelse af Blodsvamp, Modermærke og Ar	10	
For Hygrom paa Knæskallen	6	
For Negletrang (Bortt. af Neglen)	5	
For indeklemmt Brok	3	1
Seneoverskjæring for Kontraktur	3	
For Næsepolypp	3	
For Pusaaresvulst — Underbinding	2	
For Phimosis	2	
For Paraphimosis	1	
For Empyem	2	1
Paracentese af Underlivet	1	
Stæroperation	1	
Amputation af Mellemfoden	1	
Do. - Brystkjertelen	1	
	149.	2.

Af de 149 Opererede døde 2 eller 1 af $74\frac{1}{2} = 1\frac{1}{3}$ pCt. Den paa en nogle og syv Aar gammel Mand foretagne Stæroperation blev uden Resultat for Synet, og Amputationen af Brystkjertelen for Kræft blev ligeledes resul-

Døde.

tatløs, idet Kræften indfandt sig igjen Aaret efter Operationen. Alle de øvrige Operationer, = 97 pCt., havde det forønskede Udfald.

Af 108 Kvinder, som af mig ved Instrumenter, manuelle Indgreb eller ved vebefordrende Midler ere i omhandlede Tidsrum blevne forløste, døde 9 = altsaa 1 af hver 12 = $8,3$ pCt.

Dødsaaarsagerne vare:

Bristning af Livmoderen	4
Udtømte Kræfter	2
Krampe — Hjernetilfælde	1
Fire Dage efter Forløsning ved Tangforretning, som foretoges paa Grund af Eclamsi.	
Rumperet Byld i det ene Ovarium	1
To Dage efter Tangforløsning — formedelst for trangt Bækken.	
Keisersnit	1
Dagen efter Operationen.	

Det bør anmærkes, at Pluraliteten af disse Forretninger indtraf i Landdistrikterne, saaledes at jeg i Regelen ved min Ankomst fandt fornølede Tilfælde, skjønt denne Omstændighed mere gik ud over Fostrene end de Føddende, hvad Dødeligheden angaar. Det indbyrdes Forhold mellem de forskjellige Forløsningsmaader stiller sig saaledes:

Tangforløsninger	57 = $52,8$ pCt.	Derefter døde 2 = $3,5$ pCt.
Vending	13 = 12 -	- - - 4 = 31 -
Embryotomi	9 = $8,4$ -	- - - 1 = 11 .
Sædefødsel	8 = $7,4$ -	- - - 1 = $12,5$ -
Fodfødsel	4 = $3,7$ -	- - - - = - -
Kunstig fortidig Fødsel	1 = $0,9$ -	- - - - = - -
Keisersnit	1 = $0,9$ -	- - - 1 = 100 -
Vebefordr. Midler	13 = 12 -	- - - - = - -
Særskilte Tilfælde	2 = $1,9$ -	- - - - = - -
	108. 100.	= $8,3$ pCt.

De to under „særskilte Tilfælde“ opførte bestode i:
 1) I 1853 blev jeg kaldt til en Føddende i Flesberg, hos hvem Fosteret med Hovedet foran var halvveis født, men paa Grund af Krampe i Livmoderen kunde Fødselshjælperen ikke faa Forløsningen istand. Uterus havde kontraheret sig i Timeglasform og snørede om Fosteret. Ved Anvendelse af Kloroform og senere manuelt Indgreb lykkedes Forløsningen. Fosteret var forraadnet. 2) Dette

forekom i 1855 i Sandsvær, hvor jeg med Assistance af Berglæge Kloumann forløste en Kone med to fuldbaarne, sammenvoxne, døde Drengfostre.

Af de ved samtlige 108 Forløsninger til Verden bragte Fostere vare 39 dødfødte, eller døde øieblikkeligt efter Fødselen — altsaa 1 paa hver $2\frac{3}{4} = 36$ pCt.

Forholdet af de Dødfødte til de forskjellige Forløsnin-

ger er saadant:

Efter Tangforløsning . . .	8 af 57 = 14	pCt.
- Vending	11 - 13 = 84,5	-
- Embryotomi	9 - 9 = 100	-
- Sædefødsel	2 - 8 = 25	-
- Fodfødsel	4 - 4 = 100	-
- kunstig fortidig Fødsel	1 - 1 = 100	-
- Keisersnit	1 - 1 = 100	-
- Særskilte Tilfælde . . .	2 - 2 = 100	-
- Vebefordrende Midler	1 - 13 = 8	-

39. 108.

69 Børn kom fra Forløserne ilive, altsaa nær 64 pCt. For de Fødende blev det heldige Udfald 99 af 108, altsaa 91,7 pCt.

Sluttelig vil jeg ikke undlade at berøre den efter min Erfaring ubegrundede Paastand af enkelte Fødselshjelpere, at Moderkorn, som vebefordrende Mittel, er farligt for Fosterets Liv. Jeg har brugt det meget, sammen med Borax aa grx. hver $\frac{1}{2}$ Time — 6 á 8 Doser — og altid, saavidt jeg har kunnet skjønne, med god Virkning og uden skadelige Følger. Som af det foranstaaende vil sees, har jeg ved Hjelp af nævnte Midler faaet Forløserne

istand hos 13, hvoraf Ingen døde, og af Fostrene bleve 12 = 92 pCt. frembragte med Liv. Mange flere Gange har jeg brugt disse Midler for at bevirke Forøgelse af svage, eller frembringe ophørte Veer, i Haab om at spare Tangens Brug, og jeg har i Regelen sporet Virkning, men ingen skadelig. Jeg har altsaa ingen Grund til at samstemme med dem, som kalde Secale: pulvis ad mortem, istedetfor pulvis ad partum.

I et Tillæg har Forfatteren meddelt Uddrag af Kongsbergs, Sandsværs og Flesbergs Ministerialbøger i Aarene 1847 til 1866. De deraf uddragne Resultater har han meddelt paa følgende Maade:

Folketallet har i de omhandlede 20 Aar, efter et antaget Middeltal (o: Middeltallet af Aarene 1845, 1855 og 1865) været:

i Kongsberg	4 600*)
i Sandsvær	4 300
i Flesberg	3 000

Altsaa i Sandsværs Lægedistrikt 11 900.

Efter de foran førte Uddrag af Ministerialbøgerne har det aarlige Middeltal af levende Fødte været, i

Kongsberg	184 = (4)	3,7	af Hundrede, eller 37 paa hvert 1 000 af Befolkningen
Sandsvær	141 = (3,3)	3,6	- - - - - 36 - - - - -
Flesberg	91 =	3	- - - - - 30 - - - - -
Lægedistriktet	416 =	3,5	- - - - - 35 - - - - -

Det aarlige Middeltal af Begravede har været, i

Kongsberg	115 = (2,5)	2,3	af Hundrede, eller 23 paa hvert 1 000 af Befolkningen
Sandsvær	80 = (1,9)	2,1	- - - - - 21 - - - - -
Flesberg	48 =	1,6	- - - - - 16 - - - - -
Lægedistriktet	243 =	2	- - - - - 20 - - - - -

I det omhandlede Tidsrum fødtes aarligt:

i Kongsberg	1 paa hver	27,7	Indvaaner
i Sandsvær	1 - - -	27,7	- - - - -
i Flesberg	1 - - -	30,3	- - - - -
i Lægedistriktet	1 - - -	28,6	- - - - -

Der døde:

i Kongsberg	1 paa hver	43,5	Indvaaner
i Sandsvær	1 - - -	47,6	- - - - -
i Flesberg	1 - - -	62,5	- - - - -
i Lægedistriktet	1 - - -	50	- - - - -

Overskuddet af de levende Fødte mod Begravede var aarlig:

i Kongsberg	69 = (1,5)	1,4	paa 100 eller 14 paa hvert 1000 af Befolkningen
i Sandsvær	61 = (1,4)	1,5	- - - - - 15 - - - - -
i Flesberg	43 =	1,4	- - - - - 14 - - - - -
i Lægedistriktet	173 =	1,45	- - - - - 15 - - - - -

*) Et Landdistrikt, tilhørende Sandsvær, er i geistlig Henseende henlagt under Kongsberg. Det tæller omkring 400 Indvaanere, hvilke ere ved Folketællingen tillagte Sandsværs, medens dets Fødte og Døde ere opførte i Kongsbergs Ministerialbog. Med

Hensyn til de Begravedes Middellevetid gjør dette lidet eller intet til Resultatet, men i ovenstaaende Procentberegning, hvad Fødte og Døde i Kongsberg og Sandsvær i Forhold til Folketallet angaar, er der taget Hensyn til disse 400.

Forholdet af Dødfødte til levende Fødte i disse 20 Aar bliver:

i Kongsberg	3 674	levende Fødte,	158	Dødfødte,	altsaa	1	paa	23,2	=	4,3	pCt.	
i Sandsvær	2 820	—	—	163	—	—	1	-	17,3	=	5,8	-
i Flesberg	1 828	—	—	72	—	—	1	-	25,4	=	3,9	-
i Lægedistriktet	8 322	—	—	393	—	—	1	-	21,2	=	4,7	-

Sandsvær har altsaa et meget ugunstigt, Flesberg et særdeles godt.

Samtlige Fødsler i Sandsværs Lægedistrikt i de 20 Aar stiller sig i Forhold til Dødfødte saaledes:

Kongsberg	3 832	Fødsler,	158	Dødfødte	=	1	paa	23,6	=	4,1	pCt.	
Sandsvær	2 983	—	—	163	—	—	1	-	18,3	=	5,5	-
Flesberg	1 900	—	—	72	—	—	1	-	26,4	=	3,8	-
Lægedistriktet	8 715	—	—	393	—	—	1	-	22,17	=	4,5	-

Efter de officielle Opgaver steg Folkemængden fra 1845 til 1865:

			Overskud.	Tilvext i	Gjennemsnit
				20 Aar.	aarligt.
Kongsberg	fra 4 136	til 5 010	— 874	= 21,13	pCt. = 1,06
Sandsvær	- 4 071	- 4 370	— 299	= 7,34	- = 0,37
Flesberg	- 2 801	- 3 178	— 377	= 13,46	- = 0,67
Lægedistriktet	- 11 008	- 12 558	— 1 550	= 14,8	- = 0,74

— — — For Kongsberg har Middellevetiden i det omhandlede Tidsrum været 35, for Sandsvær 40 og for Flesberg 42 Aar.

II. Sundhedsforskrifter for Kjøbstaden Christiansand, approberede ved kongelig Resolution af 14de April 1866.

§ 1.

Det paaligger enhver Huseier og Grundeier eller den, som i Eierens Sted benytter Huset eller Grunden, at holde saavel Gaardsrummet, Portrummet og tilliggende ubebyggede Rum, som den til hans Eiendom stødende halve Del af Gaden med de offentlige og private Afløbsrender, som derpaa maatte findes, tilbørlig rene og frie for Stank. Torve, Almindinger og andre offentlige Pladse skulle tilbørligen renholdes for Kommunens Regning.

§ 2.

Feieskarn og Fiskeaffald maa ligesaalidt som anden Urenlighed eller stinkende Gjenstande henkastes paa Gade, Almindinger, eller offentlig Plads. Hunde, Katte eller andre Husdyr maa hverken døde eller for at druknes henkastes i Elven, Grimsbækken eller Byens Havn. Aadsler skulle nedgraves paa Steder, der ere fjernede fra bymæssig bebygget Grund. Indladning af Gjødsel maa ikke uden

Sundhedskommissionens Tilladelse foregaa paa andre end de dertil bestemte Steder og til de for Latriners Udtømmelse bestemte Tider.

§ 3.

Ethvert Vaaningshus, der fra Nyt af opføres (hvorunder dog ikke er indbefattet Bygning, der gjenopføres efter Ildebrand eller Nedrivelse), skal være forsynet med Gaardsrum eller umiddelbart tilstødende aaben Plads, mindst $\frac{1}{4}$ Del saa stort som det bebyggede Rum. Ved Bygninger, hvis Gaardsrum eller umiddelbart tilstødende aaben Plads ikke overskrider den anførte Størrelse, maa samme ikke indskrænkes.

§ 4.

Ethvert Vaaningshus eller enhver beboet Eiendom skal være forsynet med ordentlig indrettet Privet. Privet eller Gjødselbinger eller deslige og Brønd eller andet Anlæg for Drikkevand maa ikke anbringes hinanden nærmere

end 6 Alen. Ei heller maa Privet eller Gjødselbinge anbringes Naboens Grund nærmere end 3 Fod, medmindre Naboerne derom anderledes forenes. Vandhus eller Gjødselbinge og deslige maa ikke anbringes under eller ved Siden af og i umiddelbar Forbindelse med Beboelsesrum eller Opbevaringssted for Fødemidler. Hvor dette allerede maatte finde Sted, maa det ikke bibeholdes uden Sundhedskommissionens Samtykke. Enhver Binge skal være indbygget, og, forsaavidt den ligger over Jorden, saa tæt, at Intet kan udflyde fra den. Binger, som herefter anlægges, skulle derhos ogsaa under Jorden, baade til Siderne og i Bunden, være saavidt muligt tætte. Benyttes ikke Binger, skal der under Vandhussæderne anbringes flytbare tætte Kasser eller Tønder. Sundhedskommissionen kan tillade, at Vandhus indrettes saaledes, at Excrementerne falde lige i Søen. Deslige Vandhuse skulle, for at hindre Excrementerne fra at flyde bort, være forsynede med Bordvægge, der række mindst 2, er to, Fod under laveste Vandstand. Pissoirer kunne under særegne Omstændigheder paabydes af Sundhedskommissionen, der ligeledes kan anordne, hvorledes de i hvert enkelt Tilfælde hensigtsmæssigst blive at indrette.

§ 5.

Bingerne maa aldrig være overfyldte. Mindst en Gang om Aaret skulle de tømmes og renses. Hvor Kasser eller Tønder bruges, skulle disse tømmes, saa ofte det fornødiges. Renovationen skal foregaa i tætte Kasser eller Vogne samt i det Hele paa en saadan Maade, at Intet af Indholdet spildes. I Sommermaanederne — fra 14de April til 14de Oktober — maa Renovationen ikkun foregaa fra Kl. 10 Aften til 6 Morgen.

§ 6.

Oplag af Gjødsel, Ben, Klude og deslige Gjenstande, der ved Uddunstning kunne indvirke skadeligt paa Sundhedstilstanden, kan af Sundhedskommissionen forbydes.

§ 7.

Sundhedskommissionen har Ret til ganske at forbyde Kreaturhold, navnlig Svinehold, hvor det foranlediger sanitære Misligheder, som enten paa Grund af Stedsforholdene eller formedelst fortsat Overhørighed af Vedkommende ikke kunne hindres.

§ 8.

I eller omkring Byens Vandbassiner maa Intet foretages, hvorved Vandet forurenes.

§ 9.

Brønde, der benyttes til Mad- eller Drikkevand, skulle være anlagte saaledes, at de ere beskyttede mod Tilløb af Overvand. I modsat Fald eller hvis Brønde indeholde

urent eller for Sundheden skadeligt Vand, kan deres Brug af Sundhedskommissionen forbydes.

§ 10.

Bedærvede Fødemidler maa ligesaa lidt som Kjødet af syge Dyr falbydes eller sælges som Menneskeføde. Havarede Fødemidler maa ikke sælges, uden at Sundhedskommissionens Bestemmelse desangaaende forud er indhentet.

§ 11.

Naar nogen Indretning af den Beskaffenhed, som omhandles i Lov om Bygningsvæsenet af 19de Mai 1860, agtes anlagt, skal Plan for Anlægget forinden forelægges Sundhedskommissionen. Finder denne, at Anlægget efter Planen vil blive farligt eller skadeligt for den offentlige Sundhed, maa Anlægget ikke sættes i Værk, forinden de af Sundhedskommissionen antydede Mangler ere paaviste at være afhjulpne.

§ 12.

Ethvert Ildsted, som enten er bestemt til Udvikling af Dampkraft, eller som uden saadan Bestemmelse dog forbruger en for almindelige Ildsteder usædvanlig Masse Brændsel, bør være indrettet og passes saaledes, som med tilbørligt Hensyn til Fabrikationen maatte antages hensigtsmæssigt, for at Røgen saavidt muligt kan fordeles. Ved deslige Anlæg skal der af Sundhedskommissionen efter Overlæg med Bygningskommissionen afgives Bestemmelse angaaende Skorstenspipers Høide.

§ 13.

Usunde eller ildelugtende Afløb fra Fabriker og andre Næringsbrug bør indrettes saaledes, at de mindst muligt forulempe de Omboende.

§ 14.

Enhver Bedrift, hvorved Luften i høiere Grad forurenes eller Stank udbredes, eller ved hvilken Stoffer behandles, der kunne være skadelige for Arbeidernes eller de Omboendes Sundhed, skal være underkastet Sundhedskommissionens specielle Tilsyn, og er enhver Vedkommende forpligtet til at rette sig efter de Forskrifter, der til Afhjælpning af stedfindende Ulemper af Sundhedskommissionen maatte gives.

§ 15.

Den Brænding af Skibe, hvorved Svovel eller Arsenikstoffer bortbrændes eller ophedes, maa kun foregaa, naar Lufttrækket fører fra Byen.

§ 16.

Intet til Beboelse bestemt Hus maa opføres, forinden Madjorden er afskallet og bortført fra Tomten. Ei heller maa Gulvet i nederste Beboelsesetage, forsaavidt der under samme ikke findes Kjælder, lægges mindre end en Fod

over Grunden. I Huse, som herefter opføres, skal Høiden fra Gulvet til Loftsbjælkerne i Beboelsesrum være mindst fire Alen; dog kan Sundhedskommissionen for Røstværelseres Vedkommende tillade Høiden indskrænket til $3\frac{1}{2}$ Alen. Grundmuren skal være forsynet med behørig Aabninger for at frembringe Lufttræk under Huset. Saavel i gamle som i nye Huse skal ethvert til Beboelse bestemt Rum være forsynet med mindst et Vindu, som kan aabnes. Bygninger og Plankeværk maa herefter ikke males med ublandet hvid Farve.

§ 17.

Til Beboelse maa intet Rum eller Værelse udleies, som af Sundhedskommissionen er erklæret enten formedelst Mangel paa Lys og Luft eller paa Grund af Fugtighed eller andre Mangler at være skadeligt for Sundheden.

§ 18.

Enhver i Byen praktiserende Læge skal inden 4 Dage efter hver Maanedes Udgang indsende til Sundhedskommissionen en efter et af Samme meddelt Schema maanedsvist indrettet Opgave over de af ham behandlede akutte Sygdomstilfælde, som kunne antage en epidemisk Karakter, samt udstede Anmeldelse om Dødsarsagen ved ethvert i deres Praxis indtruffet Dødsfald. En Sammenstilling af disse Opgaver over Sygeligheden og Dødsforholdene i Kommunen tilligemed de af Lægerne udstedte Dødsanmel-

delser skal af Sundhedskommissionen ved hvert Aars Udlob indsendes til Rigets civile Medicinalbestyrelse.

§ 19.

Sundhedskommissionen skal have sin Opmærksomhed henvendt paa Haandværkslærlingers og Fabrikarbejderes sanitære Forholde.

§ 20.

Husrum, bestemte til stadigt eller jevnligt Samlingssted for et større Antal Mennesker, saasom Kirker, Bedehuse, Asylbygninger, offentlige og private Skoler, Rets- og Auktionslokaler, Theatre, Dandsehuse, Fabrikker og deslige, bør herefter ikke som saadanne tages i Brug, forinden Sundhedskommissionen har afgivet Erklæring om, at de skjønnes at ville afgive en tilstrækkelig Mængde frisk Luft for det Antal Mennesker, de antages at ville rumme. Sundhedskommissionen bør paase, at Lignende finder Sted i Husrum, der allerede nu benyttes i de nævnte Øiemed. Finder Kommissionen, at saadanne i Brug værende Husrum ikke har tilstrækkelig Luftvexling, bør den fastsætte en passende Tid, inden hvilken Mangelen skal være afhjulpen og — om dette da ikke er skeet — forbyde Rummets Benyttelse som saadant Samlingssted, indtil det er bragt i dertil forsvarlig Stand.

§ 21.

Intet Lig maa ligge ubegravet over 8 Dage.

III. Om Nervefeber-epidemier i det flekkefjordske Lægedistrikt, af Distriktslæge Krafts Medicinalberetning for 1866.

Typhus har fra de ældste Tider været almindelig i Kvinesdals Prestegjeld eller rettere i dette Prestegjelds Hovedsogn, Liknæs Sogn. Den har i dette Sogn altid været langt hyppigere og angrebet langt flere Mennesker end i noget andet af Distriktets Sogne. Grunden hertil er, at Kvinesdalen af Naturen er yderst tarvelig udstyret og at Liknæs Sogn derfor fra de ældste Tider har været et fattigt Sogn og at der mange Steder i Sognet er Mangel baade paa Bygningstømmer og paa Brænde. Pluraliteten af Sognets Beboere har derfor smaa Huse med meget smaa Beboelsesrum, som oftest kun med en Stue, hvor saa mange Mennesker som muligt stuve sig sammen uden at Udluftning eller Ventilation finder synderlig Anvendelse. Kvinesdal har derhos store Strækninger af dyrkbare Mo-

ser og Myrer, og paa disse etablere sig mere end noget andet Sted i Distriktet smaa Pladsemænd, som erholde et lille Stykke udyrket Jord til Opdyrkning, bygge sig den mindst mulige Hytte og gifte sig. Medens en saadan Hytte til Nød kan gaa an for Mand og Kone alene, bliver dette derimod ikke Tilfældet, naar en stor Børneflokk efterhaanden kommer til, og til Udvidelse eller Tilbygning strække aldrig Midlerne til. Saadanne Hytter blive altid Arnesteder for Typhus. Medens nemlig Sundheden nogenlunde kan vedligeholdes saa længe Familien tilbringer den større Del af Dagen i fri Luft, bliver Forholdet strax anderledes, naar et Sygdomstilfælde indtræder. I den forpestede Luft, som strax opstaar, naar Stuen maa holdes lukket, antager en simpel Forkjølelse strax en adynamisk eller nervøs

Karakter og udvikles der paa samme Tid et Contagium af en saadan Intensitet, at ikke alene de fleste af Hyttens Beboere angribes, men at ogsaa Sygdommen ved Smitte udbredes videre, og ikke sjeldn viser denne Smitte sig af en ganske ualmindelig Intensitet. For flere Aar siden vandrede saaledes en Pige, hjemmehørende i Næs Sogn, som Reconvalescent efter Typhus, hvoraf hun havde været angreben i Kvinesdal, hjem til sine Forældre i Næs Sogn i smaa Dagsreiser, da hun endnu var meget afkræftet af Sygdommen. Hun var paa Veien inde paa 3 Gaarde i 3 forskjellige Sogne for at hvile sig, og paa hver af disse Gaarde udbrød efter nogle Dage Typhus. Lignende Exempler paa en høi Grad af Smitsomhed forekomme hyppigen. Der møder imidlertid stor Vanskelighed ved at

træffe virksomme Forholdsregler mod smitsomme Sygdommes Udbredelse i Landdistriktet. Af de angrebne Syge maa ofte 2 eller 3 benytte samme Seng og det er undertiden endog ikke at undgaa at Friske og Syge ligge sammen. At faa de Friske anbragte i et andet Hus er sjelden muligt, da der aldrig findes noget ledigt, og da man i beboede Huse negter at modtage dem af alt for grundet Frygt for Smitten, og da de Friske derhos som oftest ere nødvendige til de Syges Pleie. Rensning, Udluftning og Ventilation møder lignende Vanskeligheder, og det er ofte mærkeligt, at Dødeligheden under saadanne Forhold desuagtet ikke er stor, i Almindelighed ikke større end 1 á 10 eller 12 Angrebne.

IV. Bemærkninger om nogle i Finnö Lægedistrikt iagttagne Tilfælde af Meningitis cerebrospinalis, af Distriktslæge Lossius's Medicinalberetning for 1866.

Blandt de Sygdomme, der i afvigte Aar kom under Behandling, var en liden Epidemi af Meningitis cerebrospinalis, som jeg skal tillade mig at omtale lidt udførligere. Saavidt mig bekjendt er Distriktslæge Arentz i Opdal den Eneste, der tidligere har iagttaget denne Sygdom hertilands, og skal jeg foreløbig bemærke, at mine Observationer i det Hele stemme med hans. Det første Tilfælde, hvortil jeg blev kaldet den 1ste April, satte mig længe i Tvivl om Diagnosen af dette for mig ukjendte Sygdomsbillede, og først efterat jeg nogle Dage senere fik se et Par lignende, blev jeg bestyrket i min Formening om, at jeg havde med en Meningitis cerebrospinalis at gjøre.— Nogen skarp Adskillelse mellem to Former, en irritativ og en comatøs, kunde jeg ikke opdage. Kun den mere eller mindre Hurtighed, hvormed Sygdommen forløb, forandrede noget dens Billede. Saaledes indfandt Døden sig hos 2de Patienter meget snart, hos den Ene efter omtrent 12 Timer, hos den Anden efter 24 Timers Forløb. Hos Begge disse optraadte uden mærkelige Prodromer pludselig heftig Hovedpine med snart paafølgende Bevidstløshed, Vildelser, Uro i høi Grad, saa at de uafslædig var i Bevægelse og dreiede sig rundt i Sengen med tilbagebøiet Nakke, dertil enkelte Gange Brækninger. Uroen vedvarede uafbrudt indtil faa Minutter før Døden. Alle de andre 13 tydelig udtalte Tilfælde lignede hinanden meget. I almindelighed

begyndte Sygdommen med ubetydelige Prodromer, fornemlig klagede Patienterne nogle Dage iforveien over rheumatiske Smerter hist og her, især i enkelte Led, f. Ex. Knæ- eller Haandleddet, hvorpaa gjerne pludselig indfandt sig voldsom Hovedpine og hyppige Brækninger, der tilsidst blev galdeagtige. Dertil som oftest Tab af Bevidstheden, svær Uro, det syntes, som den Syge ingensteds kunde finde Ro; de Syge reiste sig op i Sengen og dreiede sig idelig rundt (den dreieende Bevægelse syntes altid at være den mest fremherskende); det var umuligt at holde dem stille. Dertil uophørlig Skrigen og Jamren; undertiden lignede dette aldeles en Fødendes Skrig. Hovedet hedt, Ansigtet rødt og opdunset, Øinene injicerede, Blikket vildt og stirrende, Hænder og Fødder kjølige. Pulsen var som oftest umulig at tælle formedelst den forfærdelige Uro, men i Reglen var den ikke meget frekvent. Efterat dette havde varet fra 1 til 2 Døgn, indtraadte gjerne en Remission i Hovedsmerterne, idet de Syge vaagnede mere til Bevidsthed, men klagede da over heftige Smerter i Ryggen, ligefra Nakken indtil Lænderegionen, (Enkelte beskrev disse Smerter som næsten uudholdelige), dertil stærk Tilbagebøining af Nakken, der hos 2de steg næsten til Opisthotonus. Uroen vedvarede fremdeles, dog nu kunst og tevis, med den samme Tilbøielighed til dreieende Bevægelser. Hos En, der døde, var der ogsaa Trismus. Bræk-

ningerne ophørte nu som oftest, kun af og til indfandt de sig, naar Hovedpinen, tiltog. Huden var, med Undtagelse af Hænder og Fødder, der næsten stadig holdt sig kjølige, hed, undertiden brændende og tør; der syntes at være paa dette Stadium en forøget Sensibilitet i Huden; de Fleste jamrede sig svært, naar man rørte ved dem. Pulsen var frekvent 100—120; stærk Tørst; tør Tunge. Afføringen altid træg, oftest Forstoppelse i de 3 å 4 første Dage. Konstant hos Alle var paa Sygdommens 3die eller 4de Dag Udbrud af herpetiske Vesikler paa Læberne, hos et Par Børn desuden paa Kinderne, Hagen samt Fingrene, paa hvilke sidste Steder Overhuden afskallede i store Lapper. Nogen Betydning i prognostisk Henseende forekom dette Udslæt mig ikke at have. Døden indfandt sig fra 14 Dage til 2 Maaneder efter Sygdommens Begyndelse, efterat en comatøs Tilstand var gaaen iforveien i nogle Dage. Phænomenerne hos de Øvrige tabte sig successive i Løbet af 8—14 Dage; den karakteristiske Tilbagebøining af Nakken vedligeholdte sig længst, endog efterat Rekonvalescenten forøvrigt var indtraadt. Hos Enkelte vedblev, selv efterat Almenvelbefindendet var vendt tilbage, af og til Anfald af heftig Hovedpine. Hos 2 Børn var især disse Anfald af Hovedpine yderst voldsomme; det var, efter deres Sigende, som om der var Varme i Hovedet. Begge disse — i 12 og 10 Aars Alderen — mistede desværre komplet Hørelsen. Rekonvalescentsen varede hos de Fleste længe; i flere Uger var de fleste Syge sløve og deres Gang vaklende, som om de vare drukne, medens Appetit og Functionerne forresten var i Orden. Hos 2de Patienter indfandt sig paa Sygdommens 4de og 7de Dag stærke Smerter og Ophovnen af det ene Knæ med næsten fuldstændig Ophør af alle Fænomener fra Hjernen og Rygmarven; begge disse kom sig forholdsvis snart, da Affektionen af Knæledet helbrededes efter omtrent 14 Dages Forløb. Dette Fænomen i Forbindelse med, at Sygdommen hos de Fleste begyndte med rheumatiske Smerter i et eller andet Led, synes mig at hentyde paa en Forbindelse mellem denne Sygdom og Rheumatisme. Der hørttes ogsaa paa denne Tid jevnlig Klager over rheumatiske Smerter. Det fortjener muligens ogsaa at omtales, at jeg samtidig havde under Behandling et Par Tilfælde af rheumatisk Feber med togtevis Anfald af heftig Hovedpine, ledsaget af Uro og Jamren. Alderen hos mine Patienter var fra 2 Aar til 40 Aar; over 40 Aar havde jeg ingen Angreben af denne Sygdom. Nedenstaaende Liste viser de Syges Alder og Kjøen:

Alder.	Mandkjøn.		Kvindekjøn.	
	Helbredede.	Døde.	Helbredede.	Døde.
2— 5 Aar	1	1	-	-
5—10 —	1	-	1	-
10—15 —	2	-	1	-
15—20 —	-	1	1	1
20—30 —	-	-	1	1
30—40 —	1	1	1	-
	5	3	5	2

Sygdommen viste sig fra April til Juli, da det sidste Tilfælde indtraf, paa den Tid, da Veiret i Almindelighed var roligt og godt med høj Barometerstand og tildels stor Varme. Den var næsten kun indskrænket til enkelte Strøg, saaledes indtraf de 7 Tilfælde paa søndre Side af Aar-dalsfjorden, 5 paa Finnø og 2 i Hjelmeland. I tvende Huse var der 2 Syge i hvert; ellers vare de spredte. Nogen Smitte kunde ikke konstateres. De Syges Kaar vare i Almindelighed ret gode; ligesaa lidt syntes Boligernes Beliggenhed eller Jordbundens Beskaffenhed at have nogen-somhelst Indflydelse paa Sygdommens Opstaaen. De fleste Syge havde tidligere været sunde og stærke Mennesker. Hvad Behandlingen angaar, da bestod den i Sygdommens Begyndelse fornæmmelig i Derivantia og Afføringsmidler, Sinapismer og varme Omslag om Fødder og Arme; Clysmata maatte ofte anvendes, da det paa Grund af Patientens Uro og tildels Brækningerne var umuligt at bibringe ham Noget igjennem Munden. Lokale Blodudtømmelser paa Hovedet brugtes oftere, især syntes Igler bag Ørene at gjøre god Nytt. Aareladning forsøgte et Par Gange, men uden nogen synlig Virkning. Forøvrigt var Behandlingen symptomatisk. Opiater virkede enkelte Gange beroligende, men til andre Tider slet ikke. Jeg søgte fornemlig, efterat jeg var bleven opmærksom paa de omtalte Tilfælde med øiensynlig Bedring efter indtraadt rheumatisk Affektion af et Led, at holde den lokale Sygdom paa det Sted, hvor Patienten tidligere havde klaget over Smerter, ved irriterende Indgnidninger; men Tilfældene vare for faa, til at jeg deraf kan udlede noget Bestemt. Desværre fik jeg ingen Anledning til at gjøre Obduktion; forcerede Reiser og mange Forretninger hindrede mig deri.

V. „Bemærkninger ianledning af Storsildfisket i Nordlands Amt og hygiæniske Forhold derunder,“ af Distriktslægen i Alstahoug, K. Hansens Medicinalberetning for 1866.

Med Hensyn til Distriktets Næringsveie maa jeg henvende Opmærksomheden paa de Forandringer til det Bedre, som det i de sidste Aar og navnlig i 1866 faldende Vintersildfiske har fremkaldt. Dersom dette Fiske holder sig ud igjennem Aarene, vil det blive af stor Betydning for Distriktet. Men Bedriften vil ogsaa fordrø Sundhedspoli-tiets Opmærksomhed og blive Gjenstand for dets Overveielser, eftersom den i Vintertiden bringer en Mængde Menne-sker sammen paa Steder, hvor der vil opstaa Mangel paa Hus, og derfor de Rum, som forefindes, ville blive overfyldte.

Dette var ogsaa Aarsagen til, at jeg med Amtmandens Bemyndigelse foretog en Reise til Skibbøtsvær under sidste Storsildfiske, og skal jeg nedenfor tillade mig at fremkomme med nogle Bemærkninger om, hvad jeg der havde Anledning til at iagttage.

Storsilden, som man kalder den i Nordland, ligner Vaarsilden, men er fyldigere og federe end denne sidste. Den har i flere Aar stødt til Nordlands Kyster fra Lofot-ørerne til henimod Vægø. Ved Andøen, Myken, Trænen, Lovunnen, Aasvær og Skibbøtsvær er det især at man har fisket den, og paa disse Steder er den forekommet i saa ustyrtelig Mængde, at den ofte „gaar tør“ i Søen og drives lige paa Land. Folk har da kunnet gaa paa Stranden og sanke den op i tønnevis. Det lader sig ikke afgjøre, naar disse Tilstrømninger have taget sin Begyndelse, men saa meget er vist, at den i omtrent fire Aar har draget Op-mærksomheden paa sig, og i Slutningen af 1866 var der et Antal, som jeg tror at kunne anslaa til 6000 Menne-sker, samlet ved de sydligste af de ovennævnte Fiskevær, nemlig ved Aasvær og Skibbøtsvær, i Paavente af Sildens Ankomst. Den udeblev da ikke heller, og der blev fisket ved disse to Vær over 100 000 Tønder i Løbet af nogle faa Dage. Men saa standsede Fisket pludseligt, fordi man ikke havde Opbevaringsmidler i tilstrækkelig Mængde. Da Tønderne vare fyldte og Saltet opbrugt, maatte Folket reise hjem, uagtet Veiret fremdeles var gunstigt og Silden fra Uge til anden blev staaende under Land i uhyre Mængder. Dette, i Forbindelse med det mindre heldige Udfald af Vaarsildfiskerierne sydpaa, vil upaatvivleligt bidrage til, at der til næste Vinter drager en fordoblet Mængde af Fiskere og Kjøbere med deres Fartøier til Skibbøtsvær og Aasvær, og det skal ikke slaa Feil, at man til anstundende November og December Maaneder vil finde samlet derude et Antal af 10—12 000 Mennesker, ikke at tale om

dem, som søge til Myken, Lovunnen, Trænen og længere nordover.

Et særskilt Lægetilsyn maa man derfor være beredt paa at faa istand for disse Fiskepladse, i Lighed med hvad man andetsteds under samme Forhold har gjort, og Stor-sildfisket kan i visse Maader siges at have Krav paa at erholde et saadant, da den saltede Vare fra denne Bedrift for største Parten gaar til Udlandet og saaledes ved de lovbestemte Toldafgifter yder sin Kvotadel til de Fond, som baade nordenfor og søndenfor ere oprettede til Læge-væsenets Fremme i Fiskedistrikterne.

Af flere Grunde er det ønskeligt, at det særskilte Lægetilsyn blev iværksat allerede til anstundende Fiske, for at man kunde søge at raade Bod paa Misligheder, der let drage en Slags Hævd paa sig, dersom de i længere Tid gaa upaataalt hen. Jeg skal her nævne en saadan Mislighed, som jeg ovenfor har antydnet, den nemlig, at Fiskeren maa nøie sig med Husrum, som ikke kunne andet end indvirke skadeligt paa hans Helbred. Til Styrke for denne min Paastand skal jeg eksempelvis anføre, hvordan Forholdet var under sidste Fiske.

De faa Familier, som stadig bo ude ved Havskjærene, have saa mange Vanskeligheder med at skaffe sig Bygningsmaterialier, at de, selv om de förøvrigt nyde sit gode Udkomme, maa finde sig i de allertarveligste Husleiligheder. Hos dem kan derfor de fremmede Fiskere ikke finde Husly, uden for en ganske ringe Del af den store Mængde. Disse Fremmede maa da leve Døgnet rundt under aaben Himmel, dersom de ikke bringe Hus med sig eller tage imod det Herberge, som tilbydes af Salterne. Af disse Herberger ere nogle faa opførte alene til Beboelse, de fleste ere forbundne med Salterierne, saaledes, at Vedkommende har indrettet det underste Rum af en Bindingsværksbygning til at modtage og behandle Silden og det øverste til Herberge for Fiskerne.

De Huse, som Fiskerne føre med sig, ere anbragte paa deres Storbaade i Bagskuten af disse. Deres Størrelse kan i Gjennemsnit angives til 3 Alens Længde og Bredde samt $2\frac{1}{4}$ — $2\frac{1}{2}$ Alens Høide. De kunne altsaa anslaaes til at holde omkring 180 Kubikfod Rum. I denne Kasse er anbragt en Kogeovn, og foruden denne skal i Regelen 4 Mand finde sin Plads. Der kommer da uden Hensyn til Kogeovnen 45 Kubikfod Rum paa hver Mand. Da Kogeovnen baade fortærer Luft og udsender Dampe

saa godt som Nogen af de 4 Mennesker i Kassen, kan man vel med større Ret sige, at der blot kommer 36 Kubikfod paa hver af de levende tobenede Skabninger, som her søge Husly. Husets Brædder ere meget tynde, det gjælder altsaa at have Huset tæt, for at man skal kunne holde paa Varmen, og den lange Vinternat fordrer et langvarigt Ophold i Kassen. Det følger da af sig selv, at medens den kolde Luft, der kan faa Adgang til Rummet, søger til Bunden, hvor Kogeovnen opfanger den, — forbliver den opvarmede og bedærvede Luftmasse i de øvre Regioner, hvor Menneskene skulle benytte den. Man kan her forefinde Luften saa slet, at efter Sigende ikke engang et Lys kan holde sig brændende i den.

I Gjennemsnit kan jeg ansætte de Herberger, som ere opbyggede over Salterierne, til at være 24 Alen lange, 12 Alen brede, $1\frac{1}{2}$ Alen høie til Røstet, der hvor Taget begynder, og i det Hele 6 Alen høie fra Gulvet til under Mønsaasen. Man kan altsaa ansætte Rummet til at holde omtrent 9 000 Kubikfod.

Ifølge den gamle Skik paa Lofotveien, skal 5 Mand finde tilstrækkeligt Sengerum paa 1 □ Fav. 40 Mand maa efter denne Regel faa Plads paa Gulvet langs efter Langvæggen af det 24 Alens Rum. Paa begge Sider altsaa tilsammen 80 Mand. I $2\frac{1}{2}$ Alens Høide ligger et Gulv af $3\frac{1}{2}$ Alens Bredde, som gaar over de omtalte Sengeflader. Paa dette Gulv faar atter 80 Mand sin Plads. I det Hele kan man da regne, at omtrent 150 Mand bebo et saadant Herberge over et Salteri. Paa den brede Gang, der befinder sig mellem Sengerækkerne, have Fiskerne deres Redskaber, Klæder og Madkister. Her er ogsaa 2 — 3 Kogeovne opstillede. Uden Hensyn taget til disse sidste Gjenstande kommer der 60 Kubikfod Rum paa hver Mand, og hermed kan den nøisomme og sløve Fisker til Nød hjælpe sig for en Tid, men naar Kogeovnene have været i Virksomhed for den hele Skare, og Uddunstningerne fra de vaade Skindklæder og deres Eiere rigtig er kommen i Gang under den lange Vinternat, da bliver

Luften saa trykkende, at de i Fortvivelse maa slaa Hul paa Taget for at kunne trække Aande.

Endnu værre farne vare en Del Mennesker i en Bygning, som en af disse kortsynede og sneverhjernede Handelsmænd, af hvilke man finder en hel Del langs vore Kyster, havde ladet opføre paa Moholmen i Skibbøtsvær. Efter Akkord med Grundeieren skulde Skuret opføres saa stort, at det kunde give tilstrækkelig Plads for 18 Mand. Det blev bygget $9\frac{1}{2}$ Alen langt, 7 Alen bredt og $3\frac{1}{2}$ Alen høit, og holder da omkring 1 800 Kubikfod Rum eller 100 Kubikfod for hver Mand af de omhandlede 18. Men istedetfor dette Antal, gav Bodens Eier Plads for 55 Mand og der kom saaledes ikke mere end $32\frac{1}{2}$ Kubikfod paa hver. Alle, som engang have faaet Husrum, ere gjerne nødsagede til at holde ud, der hvor Plads er dem anvist; thi midt under Fisket er det vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at faa Tag over Hovedet, hvor man ikke fra Først af har betinget sig samme, og dertil kommer den Omstændighed, at Værterne ligefuldt vil have sin Daler af hver den, som har nydt Godt af deres Gjestfrihed, hvad enten han opholder sig kortere eller længere Tid paa Stedet.

Et saadant Herberge paa 55 Mand — eller paa 150 — giver altsaa sin Eier 55 eller 150 Spd. i Indtægt og koster ham maaske det Dobbelte at opføre. I Løbet af 2 Aar er Huset indvundet og siden trækker han saaledes en vakker Sum i Nettoprovenu af den Spekulation.

Jeg har her meddelt Kjendsgjæringer, men skal overlade det til dem, der i Fremtiden ere kaldede til at behandle disse Forhold, at benytte sig af de meddelte Oplysninger. Man taler om Resikoen ved at opføre slige Herberger, men de Summer, som ligge i dem, ere af en forsvindende Størrelse ligeoverfor de Kapitaler, som Fiskeriet forøvrigt tager i Beslag. Derimod er den arbejdende Fiskers Helbred en Indsats, der ikke kan beregnes høit nok, men dette faar man neppe nogen Spekulant i Fiskebedriften til godvilligen at tage ind i Beregningen.

VI. Medicinalberetning for Aaret 1866 fra Tandlæge Moe i Arendal.

Ifølge min Journals Udvisende, har af mig i Aarets Løb været behandlet 790 Personer. Deraf er udført

Extraktioner . . hos 504 med Antal udtrukne Tænder	582
Plomberinger . . - 110 - - plomberede	— 206
Indsætninger . . - 72 - - indsatte	— 422
Renovation af Tænder	38
Reparation af egne og fremmede Indsætninger	36
diverse Forretninger, som Behandling af Sygdomme i Tænder, Tandkjød og omgivende Dele	28
Ligaturforretninger	2
	790.

At Antallet af de af mig udførte Extraktioner, trods de for Tænderne uheldige hygiæniske Forholde hersteds og trods at Byens Læger ikke i Regelen udføre disse Forretninger, endda ikke er større, hidrører navnlig derfra, at en stor Del Bønder i Landdistrikterne befatte sig dermed.

Operationerne udføres med saa plumpe Instrumenter og paa saa hensynsløs en Maade, at det kun i Sandhed er forunderligt, at ikke flere og større Uheld indtræffe, idetmindste saavidt jeg derom har Kundskab. Hos de Enkelte, som have søgt min Hjælp, efter at have været saaledes mishandlede som ovenfor antydte, har saaledes kun større eller mindre Brud af processus alveolaris fundet Sted, eller og friske Tænder været luxerede, eller, og det som hyppigst, paagjældende Tand været afbrudt. Blandt større Beskadigelser fremhæves eksempelvis efter Journalen:

Under 24de Oktober havdes til Behandling Skibstømmermand O. E., hos hvem, tilligemed Tandens, et temmelig betydeligt Stykke af den indre Flade af Max. infer. op imod processus coronoideus tilligemed de Stedet bedækkende bløde Dele var afbrudt og afrevet. Endel af Maxillen forefandtes blottet og de takkede Rande af Bruddet, som Vedkommende ikke engang havde gjort sig den Uleilighed at afrunde, underholdt en heftig Irritation.

Endvidere, som et Exempel paa hvor lidet nøieregnende Bonden kan være, hvor det gjælder Behandling af Tænderne contra Penge, skal jeg tillade mig at berette Følgende: En Bonde indfandt sig hos mig med sin Kone, for paa hende at faa udtaget en Tand; ved Undersøgelsen af Angjældendes Mund var det mig paafaldende, at begge Fortænderne manglede, medens de øvrige Skjæretænder vare i enhver Henseende friske og ubeskadigede. Det sagdes mig da, at disse vare gaaede i Løbet ved Udtrækningen af en Kindtand i Max. sup. — „men han tog kun Betaling for den kleine Tand,“ sluttede Bonden nok saa tilfreds sin Beretning.

Af Extraktionerne falder en forholdsvis overveiende Del desværre paa Børn, og da navnlig paa deres Kindtænder. „Melketænderne“, for Bevarelsen af hvilke man hersteds i Regelen ingen Hjælp søger, i det formentlig temmelig dristige Haab, at de kommende, de permanente Tænder, trods deres Forgjængerens forraadnede og oftere af Abcesser eller Fistler ledsagede Tilstand og trods at Rester af disse Tænder ere forblevne i Alveoler og Tandkjød, skulle bryde regelmæssige og gode frem, er det en Sjældenhed at se bevarede til den normale Væxtid.

Tændernes Tilstand i Almindelighed er hersteds, for Voxne som Børn, i Sandhed slet, og med Lægevidenskabens nuhavende Anskuelse om disse Organers store Indflydelse og Betydning for Sundheden for Øine, tør man maaske heri se en Grund for megen Sygelighed og dobbelt beklage, at Mængdens Anskuelser om, hvad der bør og kan gjøres, ere saa feilagtige.

Tandlægen benyttes visselig her, hvilket bedst kan sees deraf, at Undertegnede, der er Familieforsørger, i omkring 13 Aar har havt et anstændigt Udkomme hersteds, men han benyttes ikke i den Retning, som formenes at være den rigtigste. Saaledes gjør man, som nævnt, Lidet for Melketænderne, foretrækker som oftest Udtrækning for Forsøg ad Kunstens Vei at hæve Smerterne og bevare Tandens ved Plombering, har liden Sands for Renovationens Nytte og Indflydelse paa Dannelsen af bedre Mundvædsker og derved for endel Konservation af Tænderne; man bemærker saaledes, at af de opgivne 790 Personer have kun 38 været behandlede med Renovation.

Jeg har saaledes visselig længst maattet opgive, for min Virketid, at se opnaaet et mere tilfredsstillende Resultat, men jeg har tænkt mig, at om det maatte lykkes mig, navnlig nu, efter at Stedet har faaet godt

Vand og mange nye og sundere og i Grundene godt drænerede Huse, hovedsagelig at kunne rette min Opmærksomhed paa Børnene og paa Konservation af Tænderne, ihvorvel dette i pekuniær Henseende vil være mindre fordelagtigt, istedetfor som nu hovedsagelig at maatte udføre Udtrækninger og Indsætninger: da — og under Forudsætning af at senere Tandlæger paa dette Sted følge samme Princip — at kunne opnaa de glædeligste Resultater.

Dette er Grundtanken for min Virksomhed her; maatte nu Publikums Anskuelser og mine Evner tillade mig successivt at nærme mig dette Maal.

Af særegne Forretninger, udførte i Aarets Løb, skal jeg kun udhæve tvende Ligaturforretninger, begge med et særdeles heldigt Resultat, samt Behandlingen af Pigen H. O. fra Kolbjørnsvig for Necrosis i Max. sup., ret under Antrum Highmori, ogsaa med godt Udfald.

Det af Hr. Tandlæge Kroll i Medicinalberetningen for Aaret 1864 Pag. 5 omtalte og fra Udlandet i tidligere Tid meget anbefalede Middel mod Tandsmerter (vide „Der Zahnarzt“ for 1861 Pag. 11) har af og til, men navnlig i senere Tid, fundet mange Modstandere, saaledes, især fra Begyndelsen af: Professor i Operationslæren ved Ohio-College, I. Taft. Den destruerede Nerves Rester skulle, dækkede af Plomben, let overgaa i Forraadnelse og da fremkalde Abcesser, ligesom selve Fluidet skal kunne optages i Kredsløbet samt gjøre selve Tandsubstanten skjør. Grunder end denne vidtgaaende Fordømmelse af omhandlede Middel sig for endel paa en muligens noget overfladisk Undersøgelse, tør formentlig paa den anden Side Arsenik-Præparatet ikke ansees ganske uskyldigt, og jeg foretrækker derfor for mit Vedkommende i de fleste Tilfælde, hvor ikke Nerven kan ekstraheres: acid. carbol.

nelse

ise behandlede Syge i 1866.

Levede.					Døde.			Tilbageiggende.			Mortalitetsforhold.	Det samlede Antal Forpleiningsdage.	Dagligt Midbelæg.	Forpleiningsdage for hver Udskreven.	Udgift til Medicin for hver Syg i Døgnet. ^{a)}
Indtrædning.		Uhelbredeede.			Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.					
Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.					
36	80	17	7	24	69	37	106	30	44	74	1 : 5,65	24 897	68,2	41,6	5,05
35	87	20	18	38	25	15	40	39	17	56	1 : 12,4	21 255	58,2	42,9	3,94
1	12	3	1	4	10	2	12	40	39	79	1 : 44,5	32 025	87,7	59,97	2,21
72	179	40	26	66	104	54	158	109	100	209	1 : 10,31	78 177	214,18	47,99	3,58
3	6	1	1	2	2	2	4	4	3	7	1 : 10	4 382	12,0	109,55	1,71
51	103	13	13	26	51	56	107	54	96	150	1 : 6,9	52 415	143,6	71	2,13
-	-	10	-	10	1	-	1	11	-	11	1 : 281	6 305	17,3	22,4	1,65
2	2	-	-	-	2	4	6	7	4	11	1 : 10,5	4 223	11,6	67,03	4,43
1	2	-	-	-	1	-	1	7	3	10	1 : 27	2 272	6,2	84,15	1,77
1	1	-	-	-	11	5	16	9	10	19	1 : 6,75	4 673	12,8	43,27	3,40
-	-	-	-	-	1	-	1	3	-	3	1 : 118	1 475	4,0	12,5	5,71
-	3	-	1	1	5	2	7	7	2	9	1 : 8,29	2 541	7,0	43,8	4,19
-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1 : 30	530	1,4	17,7	5,20
-	3	-	1	1	2	2	4	7	7	14	1 : 23,3	4 674	12,8	50,3	7,13
2	3	6	6	12	6	5	11	7	2	9	1 : 8,27	4 269	11,7	46,9	1,97
-	4	-	-	-	1	3	4	7	9	16	1 : 19	6 725	18,4	88,5	1,99
-	3	6	-	6	4	-	4	8	-	8	1 : 43,8	3 264	8,9	18,6	2,12
-	-	1	-	1	2	1	3	5	7	12	1 : 8,3	4 644	12,7	185,7	?
2	2	-	1	1	2	2	4	1	9	10	1 : 5,3	2 473	6,8	98,9	3,65
11	26	4	1	5	4	12	16	27	29	56	1 : 7,81	17 366	47,6	138,9	2,90
-	1	-	-	-	1	-	1	1	-	1	1 : 13	484	1,3	37,2	?
-	1	-	-	-	1	3	4	6	3	9	1 : 24	2 903	8,0	30,2	5
1	6	3	2	5	12	4	16	10	3	13	1 : 7,2	4 727	13,0	29,3	3,1
-	-	8	-	8	-	-	-	9	-	9	0 : 261	2 883	7,9	11,05	3,2
-	1	1	1	2	-	1	1	8	7	15	1 : 31	4 304	11,8	138,8	4 ⁱ⁾
8	17	6	8	14	7	9	16	10	7	17	1 : 8,6	5 642	15,5	41,2	3,12
3	5	5	2	7	10	4	14	8	9	17	1 : 13,1	9 078	24,9	49,3	2,5
35	83	32	19	51	35	11	46	28	35	63	1 : 23,9	33 739	92,4	30,7	3,69
-	1	4	3	7	2	-	2	16	31	47	1 : 13,5	16 752	45,9	620,4	0,4 ^{k)}
5	11	1	1	2	1	3	4	5	6	11	1 : 16,75	4 652	12,7	69,4	3,087
2	5	2	-	2	4	3	7	4	-	4	1 : 11,3	2 871	7,87	36,3	?
20	41	21	24	45	18	25	43	26	39	65	1 : 15,7	25 879	70,9	38,4	4,33
9	25	4	2	6	15	6	21	18	17	35	1 : 14,95	13 704	37,5	43,6	4,82
15	52	8	11	19	7	5	12	11	6	17	1 : 14	9 896	27,1	58,9	4,05
19	40	21	11	32	14	9	23	7	7	14	1 : 8,6	8 316	22,8	42,0	7,82 ^{l)}
2	4	3	1	4	6	3	9	7	1	8	1 : 6,55	2 910	7,97	49,3	4,99
7	29	4	2	6	9	2	11	11	3	14	1 : 11,8	6 810	18,7	52,4	?
6	17	4	3	7	12	12	24	5	5	10	1 : 4,8	4 384	12,0	38,1	4,34
-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0 : 4	26	0,1	6,5	4,62
-	4	2	-	2	7	1	8	3	-	3	1 : 7,9	1 474	4,0	23,4	6,88
2	3	-	-	-	9	1	10	12	3	15	1 : 12,5	3 498	9,6	28	4,28
279	685	210	140	350	370	250	620	478	463	941	1 : 12,43	365 340	1 000,93	47,4	

leveres af dem, tilkommende 25 pCt. fradragne, naar det, som Tilfældet er med Nordlands Amts Sygehus i Alstahoug, har et fra Namsos Apothek uden Rabat. For de øvrige Sygehuses Vedkommende savnes i begge Henseender den fornødne Oplysning,

r.

dage.

ige Aars Fortegnelse er Forpleiningsdagens Antal feilagtigt angivet til 17 049 istedetfor 32 109, hvorefter Udgiften til Medicin

Fort

Tabel II

over de i Norges Sindssyg

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Tilsammen Behandlede.			Udg			
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Helbredede.			I Be
										Md.	Kv.	Tils.	
Gaustad Sindssygeasyl	135	118	253	99	81	180	234	199	433	28	21	49	31
Christiania —	65	49	114	23	17	40	88	66	154	11	10	21	3
Oslo —	-	28	28	-	13	13	-	41	41	-	-	-	-
Christiansands —	5	10	15	9	2	11	14	12	26	7	1	8	1
Stavangers —	5	1	6	7	5	12	12	6	18	2	3	5	2
Bergens Bys —	24	21	45	31	24	55	55	45	100	15	9	24	2
Rosenbergs private Sindssygeasyl i Bergen	42	34	76	28	18	46	70	52	122	9	5	14	3
Møllendals — — — — — ved Bergen	9	7	16	17	20	37	26	27	53	5	7	12	1
Trondhjems Bys Sindssygeasyl	30	29	59	12	20	32	42	49	91	4	10	14	3
De ovennævnte 9 Asyler tilsammen	315	297	612	226	200	426	541	497	1038	81	66	147	46

*) I dette Beløb er Udgiften ved de Syges Beklædning medregnet.

Fort

Tabel III.

over de af Læger (og fra Sygehu

Dødsårsag.	Mand- kjon.	Kvinde- kjon.	Kjon ikke opgivet.	Sum.	Dødsårsag.	Mand- kjon.	Kvinde- kjon.	Kjon ikke opgivet.
Abortus	-	2	-	2	Diabetes mellitus	8	3	-
Alcoholismus	22	1	-	23	Diarrhoea	68	87	16
Anæmia	1	1	-	2	Diphtheritis faucium	96	104	35
Aneurisma	3	-	-	3	— alior. organor.	-	2	-
Angina membranacea	90	80	18	188	Dysenteria	4	11	-
— simplex	1	1	-	2	Dystokia	-	37	-
Apoplexia cerebri	112	106	6	224	Eclampsia gravidar. & parturient.	-	7	-
— pulmonum	4	1	1	6	Elephantiasis Græcorum	109	69	21
Arthritis	1	2	-	3	Embolia, Thrombosis	1	10	-
Arthroace	4	7	-	11	Emphysema pulmonum	3	-	-
— columnæ vertebralis	11	6	-	17	Empyema	2	-	1
— coxae	3	1	-	4	Enteritis, Gastro-	51	49	1
— genu	4	3	-	7	Epilepsia	11	7	-
Asthma, Angina pectoris	7	3	-	10	Erysipelas	14	11	4
Atelectasis pulmonum	3	3	-	6	Febris catarrhalis, Influenza	-	4	-
Atrophia infantum	41	40	1	82	— gastrica	3	3	-
Bronchitis acuta	135	114	11	260	— hectica	4	3	-
— chronica	70	88	2	160	— intermittens	1	-	-
Cancer & Fungus	138	171	5	314	— puerperalis	-	136	-
Carbunculus, Furunculus	3	3	-	6	— rheumatica	22	19	2
Carditis, Endo-, Pericarditis	7	8	4	19	— typhosa	308	318	74
Caries, Necrosis, Periostitis	16	10	-	26	Fracturae	3	3	-
Cholæmia, Icterus	8	5	-	13	— cranii, columnæ vertebr.	18	3	-
Cholera Asiatica	36	15	-	51	Gangræna, G. senilis	23	24	2
— nostras, Cholérine	25	23	4	52	— pulmonum	-	-	1
Chorea St. Viti	-	2	-	2	Gastritis	17	8	1
Combustio	10	8	1	19	— chronica	24	14	2
Commotio cerebri, medullæ spinalis	6	-	-	6	Hæmorrhagia	7	4	-
Compressio — — —	1	-	1	2	— pulmonum	7	2	-
Congelatio	2	1	-	3	— uteri	-	15	-
Contusio	7	2	1	10	— ventriculi	9	7	-
Convulsiones infantum	119	86	4	209	Hepatitis	10	11	-
Cyanosis	1	-	-	1	Hernia	27	20	7
Cystitis	18	2	1	21	Hydrocephalus	8	5	-
Debilitas congenita	60	37	5	102	Hydrops	95	108	21
— senilis	199	257	9	465	Hydrothorax	5	1	-

nelse

er behandlede Syge i 1866.

.	Uhelbredede.			Døde.			Tilbageiggende.			Mortalitetsforhold.	Det samlede Antal Forpleiningsdage.	Dagligt Middelbelæg.	Forpleiningsdage for hver Udskreven.	Samlede Udgifter for hver Syg i Døgnet.	Udgift til Medicin for hver Syg i Døgnet.
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.						
2	23	29	52	8	7	15	144	121	265	1 : 11,2	98 746	270,5	587,8	46	0,63
5	2	5	7	3	3	6	69	46	115	1 : 6,5	42 236	115,7	1 083	36,2*)	0,71
-	-	1	1	-	-	-	-	40	40	0 : 1	10 241	28,1	10 241	44,3*)	0,32
1	1	-	1	-	-	-	5	11	16	0 : 10	5 509	15,1	550,9	36,3	0,46
3	1	2	3	-	-	-	7	-	7	0 : 11	2 268	6,2	206,2	29,5	1,2
3	14	11	25	1	1	2	23	23	46	1 : 27	16 879	46,2	312,6	38,8	0,13
3	7	3	10	4	6	10	47	38	85	1 : 3,7	30 426	83,4	822,3	-	-
3	2	-	2	1	2	3	17	16	33	1 : 6,7	11 320	31	566	-	-
5	2	7	9	1	2	3	32	28	60	1 : 10,3	21 361	58,5	689,1	34,4	0,63
75	52	58	110	18	21	39	344	323	667	1 : 9,5	238 986	654,76	644,2		

nelse

e) anmeldte Dödsarsager i 1866.

Dödsarsag.	Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.	Kjøn ikke opgivet.	Sum.	Dödsarsag.	Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.	Kjøn ikke opgivet.	Sum.
Insania	34	38	13	85	Scarlatina	220	197	56	473
Intoxicatio	3	2	-	5	Sclerema	3	1	-	4
Ischuria	13	1	-	14	Scorbutus	2	1	-	3
Laryngitis	7	6	-	13	Scrophulosis	31	31	2	64
Mania puerperalis	-	2	-	2	Struma	1	-	-	1
Marasmus	-	3	-	3	Syphilis	19	15	1	35
Meningitis, Encephalitis	197	156	11	364	Tabes dorsalis	3	-	-	3
— tuberculosa, Hydroceph. acut.	59	48	3	110	Tetanus	15	2	-	17
— cerebro-spinalis epidemica	16	26	14	56	Trismus neonatorum	-	-	1	1
— spinalis, Myelitis	8	4	-	12	Tuberculosis miliaris acuta	2	2	-	4
Morbili	1	-	-	1	— pulmonum, Phthisis	608	693	36	1337
Morbus oesophagi	4	2	-	6	— aliorum organor.	10	5	-	15
— ovarii	-	11	-	11	Tussis convulsiva	122	131	11	264
— uteri	-	2	-	2	Ulcera	2	4	-	6
— viarum uriniferarum	9	1	-	10	Uræmia	10	-	1	11
Nephritis, Morbus Brighti	49	49	5	103	Variocellæ	-	1	-	1
Noma, Stomacace	-	1	-	1	Variolæ	42	44	13	99
Obstructio alvi, Ileus	38	20	-	58	Vitia conformationis	2	4	1	7
Dedema pulmonum	6	4	-	10	— organica abdominis	58	65	2	125
Osteomalacia gravidæ	-	1	-	1	— — cerebri	27	19	-	46
Otitis	2	1	-	3	— — cordis	76	83	4	163
Panophthalmitis	1	-	-	1	— — hepatis	30	10	1	41
Paralysis	20	16	2	38	— — medullæ spinalis	2	2	-	4
Pemphigus, Rupia	1	-	1	2	— — ventriculi & canal. intestin.	8	14	-	22
Peritonæitis	84	29	10	123	Vulnera	10	1	-	11
Perityphlitis	3	-	-	3					
Phlebitis	2	2	-	4	Tilsammen	4502	4302	539	9343
Phlegmone, Abscessus, Lymphangitis	27	17	1	45					
Pleuritis	28	12	3	43	Ifølge til Tabelkontoret fra Presterne indkomne Opgaver var Antallet af:				
Pneumonia	418	299	85	802	1. Omkomne ved ulykkelige Hændelser	924	134	-	1058
Pneumothorax	1	-	-	1	2. Ihjelligede Børn	13	20	-	33
Purpura hæmorrhagica	7	4	-	11	3. Selvmordere	96	25	-	121
Pyæmia	20	8	-	28	4. Dræbte eller Myrdede	8	6	-	14
Rachitis	12	6	-	18					
Rheumatismus chronicus	3	3	-	6	Tilsammen	1041	185	-	1226
Ruptura uteri	-	9	-	9					

CHRISTIANIA. DET STEENSKS BOGTRYKKERI. 1868—69.